

57

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZEDIK KÖTET.

(1637 — 1648.)

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

▲ M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1884.

143 xx
MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSABÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

BUDAPEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1884.

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

8°/28

XXIII. FEJEZET.

I.

A megyesi törvénycikkek s általán a Bethlen Istvánnal kötött béke pontjai Rákóczy mérsékletére vallanak. Sem diadala, sem sikerei által nem engedte magát túlságokra ragadtatni. Ő ki akart békélni az öreg gróffal is, fiával is. Tudta ugyan, hogy ezek minden jövőendő actióra nézve lehetetlenné tették magukat, azzal is tisztában volt, hogy a portán hizlalt Székely Mózeset illetőleg sem tarthat semmitől: de a múlt év eseményeiből még is sok tanúságot merített, s ezeknek hasznát is akarta venni.

Mérlegelte azokat a nehézségeket, melyekkel meg kellett küzdenie s melyeket csak szívóssága s kitartása árán tudott legyőzni. A Bethlen név varázsa még mindig szemben állt törekvésével, hogy dynastiája jövőjét megszilárdítsa. Ridegebb és számító természete sokakat visszatartott körétől az erdélyiek közül s ő régiebb magyarországi megbizottjainak engedte át a tért. Az erdélyiek egy része duzzogva vonúlt vissza, ezek szemében ő még mindig idegen volt. Nem tetteiket nézte ezeknek, melyek kifogástalanok voltak, hanem azt kutatta, mi szívükben van elrejtve s úgy találta, hogy igen sokat csak a kényszerűség köt hozzá.

Ezzel is meg volt elégedve. Erős érzéke lévén magának a törvényes formák iránt, s uralkodói minőségét isteni küldetésnek tartván, istenben és saját erejében vetett hittel hozzá fogott, hogy az előnyt, melyet a fegyverek szerencséje szerzett meg neki, tartóssá, maradaudóvá tegye. Mindenekelőtt a szászok hűségét akarta biztosítani magának s a táborozásból hazatérte után Szalánczyt Szebenbe küldte, hogy a város tegye a

hűségeskűjét azzal a kötelezéssel, hogy szorongattatása esetére a város be fogja őt fogadni. A dolog itt könnyen ment: tanács és polgárok letették a kívánt esküt. ¹⁾ Nem így Segesvár, hova Bethlen Ferencz küldetett, s hol ez jóval nehezebben ment. ²⁾ Brassó eleinte őszinte ragaszkodást mutatott, annyira, hogy a táborozásból hazatérő fejedelmet meg is hívta vendégül — de csakhamar megbánta s febr. 12-én felkérte, hogy feles hadaival kerülje el a várost. ³⁾ Rákóczy nem hajlott a kérésre: s Fogarashól február 13-án Brassó alá ment. Csak hosszas alkudozás után bocsátották be — de midőn ő benn volt, Kemény előtt felhúzták a kapu lánczát úgy, hogy ő künrekedt. A megyesi országgyűlés alatt tartott terminus ezért hat ezer frtot vont a brassaiakon s ezeknek hitet kellett letenni, hogy jövőre őt és egész kíséretét be fogják a városba eresztetni. ⁴⁾ Ezenkívül a törösvári uradalom kérdése is szóba jött, melyet az 1615-iki szeptemberi IX-ik art. fiscalitásnak jelentett ki, de melyre nézve Bethlen megalkudt a brassaiakkal. Rákóczy ezekre nézve újabb szerződést kötött a brassaiakkal. ⁵⁾

Ugyancsak a megyesi gyűlésből a rendek levelet intéztek az öreg Bethlen Istvánhoz, hogy Laskait, a még mindig a portán levő megbizottját parancsolja vissza. Az öreg úr sehogy sem akarta megérteni, hogy az csakugyan méltányos kívánság, hogy »a portán más szolgája, mint a fejedelemé ne lakhassék«

¹⁾ Krauss I. 127-ik l.

²⁾ U. o. 128-ik l. Goebel Kronika (Kemény Fundgruben II.) 113. Gunesch Trauschnál II. 14. l. E helyeken le van írva a híres Eisenburger-féle per, kit a megyesi országgyűlés alatt tartott terminus 2000 frtra ítélt. Haller 38. írja 1637. jan. 9-ről »a szászok felháborodásáról hallottam.«

³⁾ L. Törvények és Okiratok I.

⁴⁾ Krauss I. 130. l. Trauschenfels Fundgruben, 335. Teutsch Geschichte der Sieb. Sachsen II. 190. Kemény 296-ik l.

⁵⁾ Ennek pontjai lappanganak: a törösvári uradalom kérdésében kiadott munkák hallgatnak róla. Említi az 1650. oct. 29-iki szerződés Debreczeninek 1637. marc. 26-án irt levele: »az brassaiak az fejedelmek és ország részére jól jártanak, magok részéről többet is érdemletének volna, mindazáltal annyi, hogy szintén megérik vele; ennekelőtte való dolgukat, hogy ezután ne köttethessék, felette igen hasznosan vagyon megkötözések. Buza, Kékest Ölvest ha fiscusé lesznek, megszépül Szamos-ujvár.« (Orsz. lvtár.)

s panaszával a törvényhatóságokhoz fordult: ¹⁾ azonban végre mégis engedett Rákóczy s az ország kívánatának, s a visszatérési rendeletet megküldte neki Rákóczy közvetítésével. ²⁾ Nem rajta múlt, hogy Taskai nem engedelmeskedett s útját Lupulhoz vette Moldvába; ³⁾ ő ha duzzogott is, de nem volt szándékában újabb bonyodalmakra okot szolgáltatni.

De Rákóczyt sem vezette kizárólag bizalmatlankodás. Mint látszik, a porta halasztotta a béke ratificálását, a szultánt annak megkötéséről nem is értesítették, ezenkívül a kapituli levelei tele voltak hadi hírekkel: szóval egy török támadás esélye nem tartozott a lehetlenségek sorába. Épen ezért, midőn a fejedelem Bogádyt és Rézt Bécsbe küldte, nem csak az volt meghagyva nekik, hogy a császár halála alkalmából a fejedelem részvétét fejezzék ki — hanem hogy ez esetre a már többször megígért, de mindig elkésett segély megadását sürgessék. Pázmányt ők már halva találták s a bíbornokban Rákóczy legőszintébb jóakaróját, legmegbizottabb emberét vesztette el, mivel, ha valamit közlött, attól nem volt oka tartani »hogy az kárára fordulhatna«⁴⁾. Ez uttal azonban a kormány tagjai nem gördítettek nehézséget a követek útjába. Az új császár III. Ferdinánd apr. 16-án már fogadta őket, ⁵⁾ s 22-én a végválaszt is megkapták.

Meg voltak bízva kérni a császárt, hogy ha a török megtámadná Erdélyt, tartsa fenn III. Ferdinánd is mind azt, mit atyja ígért. S a válasz kedvezően hangzott: Az atyjától megígért segélyt ő is meg fogja adni: nagy szükség idején 4000 embert, de arra ügyeljen, hogy a had Lengyelország felől jöjjön hozzá, nehogy a török a dologban békeszegést lásson. Sőt ha

¹⁾ Szalánczy Mihályfalván 1637. apr. 16-án kelt levele a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban, említi a székely-székekhez írott leveleket, ugyan ő máj. 5-én írott levelében a szász-székekhez írottakat: de ha a szász és székely-székekhez írt, valószínűleg nem hagyta el a megyéket sem. V. ö. Törv. és Okiratok III.

²⁾ Levelek és Okiratok 406-ik l.

³⁾ Ugyanott 505.

⁴⁾ Rákóczy máj. 22-iki levele. Erd. tört. Adatok IV. 356-ik l.

⁵⁾ Csernel apr. 22-iki levele a fejedelemhez (Orsz. ltár.) »Holnap lesz egy hete kglmes uram, hogy audientiánk volt Réz András urammal három órakor délután.«

szükség lesz, Magyar- s Horvátország is felül. A részleteket akkor fogják megbeszélni, ha a főkövetséget beküldi. ¹⁾

De csakúgy, mint a mult évben: a felső-magyarországi tisztviselek az ellenkezőjét tették annak, a mit az udvar megígért. Rákóczy Szentpálit Lengyelországba küldte gyakorlott tisztek és némi katonák fogadására, s ő Varsóból febr. 26-ról két dzsidás tisztet útnak indított. ²⁾ Más muskatéros csapatok követték ezeket ³⁾; de egy csapatot, mely a császár területén át jött, Homonnai János útjában feltartóztatott. 200 ember — ennyi volt a csapat — csakugyan nem veszélyeztette a békét, s Rákóczy sietett is felvilágosítani Homonnait, hogy e hadfogadásra neki még II. Ferdinándtól volt engedélye. ⁴⁾

E hadfogadási mozgalmak s a törökök állítólagos készülétei, melyek Rákóczyt arra birták, hogy birtokain a császár számára minden toborzást betiltson, ⁵⁾ a kedélyeket izgatottságban tartották. Hire járt, hogy a tatárok mozognak, ⁶⁾ s hogy a török Rákóczyt meg akarja támadni s Sebessy kapitihát a portán bántalmazták volna. ⁷⁾ A való nem sokára megczáfolta a kósza hirt: jul. 16-án a főkövetekkel megjött Se-

¹⁾ L. Tört. és Okiratok II.

²⁾ Szentpáli levele Rákóczyhoz s Murrej Jakab ezredes ugyanahhoz febr. 26-ról az orsz. ltárban. Murrej ajánlotta a tiszteket. Szentpálinak egy korábbi febr. 24. kelt levele Schedius Zeitschrift IV. k. 150. l.

³⁾ Rákóczy, Fejérvár apr. 27-iki levele Ballinghoz, melyben parancsolja, hogy a császár birodalmát elkerülve, Máramaroson át jöjjenek. Debreczeni, Sárospatak jun. 27-iki levele 18 és 25 muskatélyosról tesz említést. (Mind kettő orsz. ltár.)

⁴⁾ Homonnai Druget János Homonnán apr. 29-éfi kelt levele a fejdelemhez (Bécsben a titkos ltárban.) Rákóczy Deésen máj. 10-én kelt válasza (Museum Jászay-Collectio). Jakusith György Pruszkín máj. 28-án kelt opinioja e hadak Erdélybe bocsátását ajánlja. (Ugyanott). Rákóczy aug. 27-iki leveléből tudjuk, hogy a németek egy részét Homonnai megfogadta, a többit hazabocsátá.

⁵⁾ Jósa Zoltán Szathmáron jun. 30-án kelt tudósítása. E szerint Rákóczy a nemeseknek vagyon s a parasztoznak fejvesztés alatt hagyta meg, hogy vesztég legyenek, sőt azoknak, kik Erdélyből kimentek, javait már confiscáltatta. (Bécsi titkos ltár.)

⁶⁾ U. az u. o. Ezeknél Rákóczynek két követe járt: Jármí és Bodoki Balázs — ez utóbbi ott veszett volna. Réthi tudósításaiban (jul. 13.) Bálintfi Balásról ír: ki leveleit vesztette el.

⁷⁾ 1637. máj. 26-án a leleszi conventben kelt levelében Szunyogh

bessy is, velük a főcsausz, ki elhozta az athnamét s a jelvényeket.¹⁾

Jóval a portai követek megjötte előtt megérkeztek Bogádi s Réz a resolútióval. Akkorra esett ez, midőn még minden függőben volt s Rákóczy véletlen támadástól tartott. Azonnal visszaküldte Bogádyt, hogy a resolútió alapján folytassa az alkudozást. Megbizta őt kifejteni aggályait, hogy a török perfidiája esetleg sok kárt tehet. Szolimán athnaméjának eredetije nincs meg s az adandó új athnamé az országra káros lehet. De a mint a portáról megjöttek követei s az athnamét és jelvényeket magukkal hozták, Klobusiczkyt utána küldé, hogy a császárt erről is értesítsék. Sürgessék a segílyt, igyekezzenek resolútiót nyerni: de esedezzenek, hogy a dologban »ne tegyenek czégypt«, mint a tavasszal tették, hanem tartsák titokban

Gáspár figyelmezteti a királyt, hogy az Erdélyyel és a törökkel határos megyékbe kitünőbb és nagyobb szánu katonaság szükséges, mint a minő most azokban van, mert Constantinápolyból a hadiszereket Adrianopolba szállítják titkon; s ezen hadi készület Erdély és a fejedelem ellen irányúl. »Bethlenii famulus cognomento Lasskai introductionem dni sui in principatum Transsylvanicae, inantibus cum gallico et hollandico oratoribus, diligenter dicitur procurare, imo procurasse, etiam cum iugulatione purpurati Temesvariensis et amotione Budensis a suo veziratu, quod anno superiori eundem non introduxissent.«

A török a neki meghódolt lakosokat a Körös és Maros közt biztosabb helyre parancsolja költözni azért, mert vagy ezen a részen akar Erdélybe törni, vagy pedig a hajduvárosokat akarja elpusztítani, »quorum neutrum ante coalitionem attentare ipsis integrum est.« Egyáltalán mindent elkövetnek arra nézve is, hogy a tatárokkal összeköttetésbe jőjjenek.

Hogy csakugyan Erdély ellen van irányozva ezen mozgalom, kitűnik abból is, hogy nemcsak megtagadta Rákóczynak a fejedelemségben való megerősítését, »ac ordinarium legatum ipsorum (t. i. az erdélyieknek) sive obsidem Baltasarem Sebesi in loco publico ignominiose patibulo affigi curavit«, hanem Rákóczynak a keresztyénység hasznára válandó ajánlatait is megvetette. (Ered. és másolatban is b. t. lt. Hungarica.)

¹⁾ Rákóczy Fejérvár júl. 14-ről írja Usznak: »Az Sebesy Boldizsár felől való minapi hír mely alkalmatlan lőtt légyen, az valóság bizonyítja, mert istennek szent áldásából minden bizonynyal holnapután u. m. csütörtökön itt fog lenni több követ hiveinkkel együtt.« De ő nem helyzei ebben bátorságát, s azért készen van minden eshetőségre. A rossz hír »ki kohából származott csak az szóknak folyásából is veszszük

s mindenek felett utasítsa ő felsége tisztviselőit, hogy az ígéret megvalósítását ne hiúsítsák meg. ¹⁾

Ha Rákóczy a császár támogatásáról biztosítani akarta magát, ha a császár is fenn kívánta tartani a jó viszonyt ²⁾, egyik oka ennek az volt, mert a szomszéd Oláhországban tartottak zavaroktól. A két oláh vajda — Lupul a moldvai s Máté a havaseli — régóta farkasszemet néztek egymással: amaz Rákóczynak ellensége, ez szövetségese volt, ki múlt évi szorongattatásaiban jó szolgálatot tett neki. De Mátét az udvar is kegyelte s követét még a télen is Bécsben szívesen látták. ³⁾

Hogy Lupul Mátét ki akarja országából zavarni, annak hosszabb idő óta hire járt. Nem jöttek hát váratlanul a kapitliha erre vonatkozó tudósításai: sőt az a hír sem lepte meg Rákóczyt, hogy a dologban benne van a porta keze is — az lévén itt a terv, hogy Máté elűzése után reá kerülne a sor s helyére Székely Mózeset fognák behozni: hisz a császár is, ki az athuamét hozta, visszatérő útjában mindenfelé ezzel fenyegetőzött. ⁴⁾

Rákóczy e hírekkel szemben eleinte várakozó állást foglalt el. Tanácskozott ugyan a teendőkre nézve, ha megsegítse-e Mátét, ⁵⁾ de hadfelkelésre még nem gondolt s a kiegyenlítést is lehetőnek tartá, amnyira, hogy Brandenburi Katalint is, ki

eszünkben, ki csak viselne maga dolgára gondot, bár ne igazgatná az miénket . . . s úgy bizony soha sem kényszeríthetnek, hogy hivatalomat életem fogyásával ne tenném le. Az generalissal való egységben nagy akadályokat látunk, mivel most is egyaránt arestálja németinket. Ezelőtt is mi Jakusit uram törekedésére több becsületet kezdettünk vala adni, mintsem előtte való generalisoknak, melylyel mit használtunk, az eventus megmutatta. (Orsz. Itár. Levelek és Okiratok 492.)

¹⁾ L. Törv. és Okiratok IV.

²⁾ Bécs, 1637. jun. 2-án a titkos tanács ajánlja a császárnak, hogy a meghalt Pázmánynak Rákóczyval folytatott levelezését az új esztergomi érsek is tartsa fenn, ez biztosítaná a közlekedést a fejedelem s a császár közt — míg a nádor által ezt nem lehet elérni. A nádor Kornissal folytatta a bizodalmas levelezést. (Fred. titkos lt. Hung.)

³⁾ Esterházy marc. 16-iki levele. (Museum, Jászay-gyűjt.)

⁴⁾ Levelek és Okiratok 502-ik l.

⁵⁾ Lásd Törv. és Okiratok IV. Megyesi is adott votumot.

aug. végén a gyógyi fürdőben volt,¹⁾ sept. 16-án végleg kielégíté²⁾; néhány nap előtt pedig értesíté a császárt, hogy vizsálya Bethlen Istvánnal, mely ennek tavaszi körlevele miatt ismét mérgesedni kezdett, el van intézve.³⁾

A hír azonban, hogy a török Havaselyét s azután Erdélyt meg akarja támadni nyár végén, újra szárnyra kapott, s az a körülmény, hogy Memhet pasa vezérlete alatt a Duna mellett egy tábor állást foglalt, a tervet valószínűvé tette. S épen e táborba szállásra vonatkozólag Rákóczy gyanús híreket kapott: Memhet elindulása előtt Zölfikár közvetítésével értekezett Székely Mózessel, s elindulása után Máté egy bojárjával bizalmasan közlé, hogy ő valóban e két ország ellen indul.⁴⁾ Hogy Memhet e cynicus nyilatkozata valóban komoly alappal bír, azt az is igazolta, hogy vele egy időben Lupul, a moldvai vajda is tábort vout össze Oláhország határán: hogy ily módon a két erő combinált támadása Máté részéről minden ellenállást lehetetlenné tegyen.

Rákóczyt mindez vigyázatra ösztönte. Miudenekelőtt a véletlen meglepetés ellen akarta magát biztosítani. Már bírta a császár ígérését, hogy megtámadtatása esetére segílyt nyer s egy ilyenek lehetőségét már a nádor is be kezdte látni.⁵⁾

¹⁾ Sept. 27-ről írja Rákóczy: Katharina fejedelem-asszony kéredzett be a gyógyi fürdőben, ott is volt majd tiz napig, ma ide (t. i. Fejérvárra) jó ebédre.« (Orsz. ltár.)

²⁾ Ekkor 30,979 frt és 600 aranyat fizetett ki. (Történelmi Tár 1880. 769. 1.)

³⁾ Rákóczy Temesvárról sept. 9-én kelt levele a császárhoz, (Jászay-gyűjtemény). Esterházy jul. 14-ről Lakompakról a császárhoz irt levelében aggodalmát fejezi ki azon, hogy ő fiát Pétert küldötte ő flgéhez. Nem tanácsolja, hogy a török ellen »propter unius privati hominis respectum talem expeditionem facere velle, nisi alioquin suas utilitates, aliasque tam contra principem Tranniae praetensiones (contra quem inaudita conductione militum germanorum iterato accensus est) quam vero alias negotiorum combinationes, in iisque suas commoditates respiceret«, anynyival is inkább, mert épen holnap telik le a törökkel kötött béke ideje, és nem lehet tudni, nem fog-e valamit indítani. Lesz eszköz, melylyel a fiútól az apa rossz szándékát, — ha van — kitudni lehet, de nem hiányzik a mód sem, melylyel — kitéván az igazság — ártalmas terveit megliusítani lehetséges lesz. — (Bécsben a titkos ltárban.)

⁴⁾ Rákóczy oct. 1-ei levele (Levelek és Okir. 511.)

⁵⁾ Esterházy sept. 3-iki levele a cancellárhoz (Jászay-gyűjtemény.)

Aztán saját alattvalóira nézve kiadta a fölkelési rendeletet, oly módon, hogy készen várják el parancsát táborba szállásukra nézve. Végre az ország rendeit oct. 8-ára Fejérvárra partialis gyűlésre összehívta. ¹⁾

Mire a rendek összegyűltek, a hírek már csendesedtek, úgy hogy rögtöni hadfölkelésre Rákóczy nem látott okot. Egyetlen tárgya hát e gyűlésnek a török adó kérdése volt.

Midőn Tholdalagiékat a szultán s a vezérek fogadták, nyilván kijelentették, hogy a múlt évi béke ratifikálásának s az athname megadásának főfeltétele, hogy ezentúl 10,000 arany helyett 15,000 fizessenek évenként: ugyanis az 5000-et csak Bethlen Gábornak s ölete végéig engedte el a szultán. Aztán hogy a hódoltsági határokat kiigazítsák. Rákóczy a fejedelmi előterjesztésekben felmutatta Tholdalaginak az adó emelésére vonatkozó jelentéseit — de felmutatta az országnak Bethlen idejében adott fermánt is, melyből kitűnt, hogy az adó nem Bethlennek életéig, hanem végleg leszállítottatott 10,000 aranyra. S felhívta a rendeket, hogy határozzanak a felett, ha vajjon tanácsos-e ily körülmények közt követet küldeni a portára? s beadni az adót? A rendek azt határozták, hogy igen és azonnal, se órát se napot nem várva, küldessék főkövetség a portára, mely bevigye a tizezer arany adót, kérje az 5000 arany követelésének elejtését: mert a porta egyszeri elhatározása szent s ők ahhoz tartják magukat.

Aztán biztosíták a fejedelmet a rendek, hogy utolsó lehelletökig nem fognak tőle elállani, hanem hívek lesznek hozzá.

Végre elhatározták ismét sürgetui a portát, hogy a szökevényeket adják ki.

E gyűlés fontosságát egy családi ünnep lefolyása emelte. Ifjabb Rákóczy György, a fejedelem idősb fia, bevégezte tanulmányait. Az udvari scholának volt növendéke, több kortársával együtt, ezekkel közösen vett oktatást a collegium tanáraitól. Most, hogy bevégezte azt, Alstäd oct. 15-én egy ünnepélyes vizsgát rendezett, melyen az egész országgyűlés jelen volt. A vizsga kitűnően sikerült s atyja a parainesist, melyet számára írt s sajátkezüleg tisztázott le, átnyújtá neki. S most az ifju

¹⁾ Levelek és Okiratok 513-ik l.

György atyja kívánatához képest »a katonai szolgálat terhét felvette.«¹⁾

A gyűlés oct. 16-án oszlott el.²⁾

Főkövetté pedig Rákóczy, ki az adót bevigye, Szalánczy Istvánt nevezte ki. Rákóczy a havaseli vajdától egészen megnyugtató értesítést kapván, hogy a két Oláhország lecsendesedett s a hadak eltakarodtak,³⁾ megtette az intézkedéseket, hogy Szalánczy az adóval meginduljon. De egy ilyen követség teljes felszerelése rendes körülmények közt is heteket vett igénybe.

Épen ezekben a napokban oct. 30-án posta érkezett Bécsből: Vásárhelyi Péter, azon jelentéssel, hogy az Izdenczy által közlött értesítések alapján, a császár elrendelte, hogy a segélyhad készen álljon, s az utasításokat meg is küldte a kassai kapitánynak.⁴⁾ A fejedelem azonnal — oct. 31-én — kifejezte háláját, de kifejezte aggodalmát is Sennyeynek: csak tétetve ő felsége inquisitiót, mint alkalmaztatja magát ő kegyelme, (a generális) megismerné ő felsége igazságát az ő sok offensáinak ő kegyelmétől.⁵⁾

¹⁾ A vizsga, mely tulajdonkép díszelőadás volt, »Pallas Dacica« cím alatt megjelent. A Parainesis magyar példánya, melyet Rákóczy fia számára tisztázott le, meg van az orsz. ltárban: épen ezen díszpéldány. A Pallas Dacica előtt latin példányban olvasható. A magyar példányt l. Beöthy Athenaeum I. 33. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VI.

³⁾ Oct. 28-iki levele Levelek és Okiratok 515.

⁴⁾ Homonnai János, Varannó nov. 4-ről tudósítja a királyt, hogy kegyelmes leiratát, mely oct. 20-án kelt — »de suppeditando oportuno auxilio et ferendis suppetiis ill^{mo} dno principi Tranniae in casu ingruentis contra se turcicae hostilitatis« vette, s a szerint fog eljárni; de félő, hogy a míg ő a hirdetett országgyűlésen lesz — a hova már utban is van —, nehogy az említett fejedelem »necessitate forte postulante in suppeditando sibi auxilio defectum experiatur.« Ezért ajánlja, hogy az ő távolléte alatt ezt az ügyet valakire rá kellene bízni. Tudatja azt is, hogy a felső megyékben a megyei hadakon és szabad hajdukon kívül más katonai erő nincs, miből szükség esetén Rákóczynak segítséget lehessen vinni. (Titkos ltár.)

⁵⁾ Rákóczynak oct. 31-én irt első levele (Törv. és Okir. VII.) a cancellárhoz, a titkos ltárban, melynek írásakor még nem tudta Rákóczy, hogy a moldvai vajda újra támadólag lépett fel. A levél nagy része a Rákóczy Pál árvái gyámsága ügyére vonatkozik, kinek özvegye ez időtt

De jóformán el sem készült e levél, midőn 31-re virradóra futár érkezett Mátétól a hírrel, hogy Lupul visszafordítá hadait, s a kérelemmel, hogy a fejedelem segítse meg.

Valóban úgy volt. Memhet és Lupul csak eselvetésből vonultak vissza. Tervök az volt, hogy külön-külön nyomják el Mátét és Rákóczyt. De a fejedelem gyors készülete megzavarta a tervet és ők jobbnak látták visszavonulást színelni. De a mint értesültek, hogy Rákóczy leszállítá hadait, Lupul azonnal Havaselvére tört s Memhet is készíté hajóit, hogy átszálljon a Dunán. ¹⁾

Rákóczyt erélye és gyors elhatározása újra megmenté. Vásárhelyit azonnal visszaküldte a császárhoz, kérve, sürgetve, hogy a segítő hadak kiállításával ne késsenek. ²⁾ Kemény Jánost, ki éppen az udvarnál volt, még hajnalban hívatta, »s discursálván Máté vajda megsegítésének módja felől,« megbízta, hogy székely hadakkal siessen Oláhországba. ³⁾ Azután Mogila Iván mazul vajdafiával, ki Bethlen óta Erdélyben élt, s kinek »voltak is Moldvából biztatói«, nov. 2-án szerződést kötött, hogy ha Lupul helyett a vajdai széket elnyeri, hozzá hű marad. ⁴⁾ S maga is Segesvártt táborba szállott, hová fej- és jószágvesztés alatt összehívta az ország hadait. ⁵⁾ Nov. 8-án Kemény már a havaseli határon virradt meg, de alig egy pár nap múlva, hogy beérkezett, Tholdalagi újabb segélycsapatokkal utána ment. ⁶⁾

A gyors cselekvés eredményre vezetett. A két had egyesülvén, haladéktalanul előnyomult, Lupul ellen — de ennek, bár négy napi járó földre behatolt, már csak helyét ta-

halt meg. A gyámságot Rákóczy is követelte s e tárgyban nyár óta folytak a tárgyalások.

¹⁾ Levelek és Okiratok 516. Haller naplója 42.

²⁾ Törvények és Okiratok VIII.

³⁾ Kemény Emlékiratai 290.

⁴⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár II. 504. Engel Nebenländer V. 266.

⁵⁾ Thyndari Péter, Szatmár nov. 19-iki levele Bornemiszához a fehérvári Batthyányi ktárban. Prépostvárinak ugyan ez napról kelt levele u. o. Mint Lippaynak nov. 28-án kelt levele mutatja (u. o.) Rákóczy gyors megsegítésére a császár is kiadta a rendeletet.

⁶⁾ Tholdalagi Prásmár nov. 11-iki levele. Levelek és Okiratok 493.

lálták. A magyar hadak egyesültek a havasalföldivel s elő is nyomultak Moldva határáig: de bennebb nem mentek. Rákóczy, nehogy a portát maga ellen ingerelje, nem akarta végletekig vinni, parancsot küldött vezéreinek, hogy Mátét és Lupult békéltessék össze, míg más oldalról Memhet Mátéhoz hasonló czélből csauszokat küldött. ¹⁾ Ugy lőn, mint rendelé — s vezerei Kemény és Tholdalagi már decz. 7-én Szász-Dályán jelenték neki a dolog szerencsés lefolyását. ²⁾ Épen 5 nappal utóbb érkezett meg a magyarországi segélyhad. ³⁾

Be lévén fejezve ez ügy, Rákóczy parancsot küldött Szalánczyna, hogy most már siessen be a portára. Egy decz. 6-án kiállított pótló utasítással meghagyta neki, hogy miként terjeszse ott elé a Lupul ellen intézett hadjáratot, s hogy ennek elmozdítására tegye ott meg a lépéseket. ⁴⁾ Meghagyta azt is neki, hogy útközben térjen be Brassóba s ott a megyesi terminuson kötött contractus értelmében a töröcsvári uradalomra vonatkozólag a tanácscsal és polgárokkal tétesse le az esküt — mit ezek kénytelen-kelletlen, halogatás és remonstratio után végre csakugyan letettek. ⁵⁾

Az adót — 10,000 aranyat — s az ajándékokat Szalánczy beszoigáltatta: a porta megelégedett vele. Más felől Székely Mózes kiadását hijába sürgette; csak biztatásokkal tartották. Az nem lehet, mondá a kajmekám, hogy a ki a portára ment, kiadják — de ne féljen, ha ezer esztendeig élne is s a portára 25 áruló menne is, hogy valakitől bántása lenne. Máté s Lupul dolgában is biztatásokat nyert, hogy az elsőt nem fogják háborgatni, az utóbbi »hitetlen hamis gyaur ebnek« megparancsolják, hogy veszteg legyen. ⁶⁾

Magyarországon épen ez időben országgyűlés volt Pozsonyban: Rákóczy oda Csernelt és Bogádyt küldötte fel, kik

¹⁾ Levelek és Okiratok 517. Kemény 292. Törvények és Okiratok IX.

²⁾ Haller naplója 42.

³⁾ Ugyanott.

⁴⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár II. 509.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok X. V. ö. Levelek és Okiratok 509.

⁶⁾ Szalánczy 1638. febr. 20-26-iki feljegyzései. Levelek és Okiratok 373. s köv. II.

peres ügyeiben többször érintkeztek a császárral. ¹⁾ Közvetlenül e gyűlés után történt, hogy a császár Bethlen István számára is kiadta az amnestiát. ²⁾

Január végén Rákóczy Váradra ment ki. A hír az volt, hogy fiát Györgyöt váradi kapitánynya akarja tenni. Valóban pedig azért vitte magával, hogy régi barátjának s megbízott emberének Perényi Péternek temetésére küldje. A fejedelem nem maradt sokáig Váradon. ³⁾

II.

Szalánczy 1638. marc. 18-án érkezett haza a portáról ⁴⁾ s a fejedelem, hogy a főkövet jelentését megtehesse, apr. 23-ára egyetemes országgyűlést hirdetett Fejérvárra. ⁵⁾

Különben ez volt a törvény által is megszabott rendes évi országgyűlés. Rákóczy elhatározta, hogy ezen le fogja a zsidózók már két év óta függőben levő ügyét tárgyaltatni.

Ez úttal el volt határozva, végleg kiirtani ezen sectát mely nemcsak nem volt bevéve az országosan elismert felekezetek közé, hanem ellenkezőleg három (1618, 1622 és 1635) különböző évben hozott törvény által eltiltatott. Hogy a törvények daczára lappanghatott, sőt terjedhetett e felekezet, annak az volt az oka, mert tagjai nyilvánosságosan az unitariusok bevett felekezetéhez tartozóknak vallották magukat s mert apostoluk még bukásában is oly magas állású s oly tisztelt ember volt, mint Pécsy Simon.

Pécsy Simon bukása a haimburgi alkudozások utáni időre esik. Egyik bűne volt, hogy a fehérhegyi csatából elkésett, másik, hogy Haimburgban túllépte utasítása korlátait. Bethlen Gábor Szamosújvárba záratta, honnan 1624. nov. 22-én

¹⁾ 1637, dec. 23., 30, 1638, jan 1., febr. 18., 24. kelt jelentései Bogodynak s Csernelnek az orsz. s vörösvári ltárban.

²⁾ A kolosvári ref. főiskola könyvtárában meg van másolata. Kelt Bécsben 1638. marc. 31. Bethlen István a hűségi esküt Laskaytól 1638. marc. 18-án küldte fel. Orsz. ltár.

³⁾ L. Törv. és Okiratok XI. Gunesch (16. l.) azt írja, hogy be is iktatta, de téved.

⁴⁾ Ifj. Rákóczy György márc. 19-én Kománáról Fáy Istvánnak irt levele orsz. ltár.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok XII.

reversalis adás mellett s egy sereg főúr kezességére bocsáttatott szabadon. ¹⁾ Azután is bukott államférfi maradt — de Bethlen megbocsátott neki, jószágai egy részét visszaadta, leányairól gondoskodott, sőt kettőt végrendeletébe is bevett.

Ő már eredetileg is szombatos volt, midőn a hatalom magas polczán állott, akkor is e hitet követte, ²⁾ de itt hite terjesztésére nem sok ideje maradt. Leszorítva a politikai pályáról, theologiai elmélkedésekkel foglalkozott s vesztére apostolkodni kezdett. Nemcsak a Bibliát fordította s irt szombatos énekeket, hanem Szent Erzsébeten iskolát állított, melyben maga vezette a tanítást. Sem kora, sem rangja nem tarták vissza. Mindössze 8 nagyságos úr volt akkor egész Erdélyben — s ő e nyolcz közé tartozott. A kiállott szenvedések s a kór megtörék erejét — de nem munkakedvét. Minden más működési tér el volt előle zárva — ez egy megmaradtat megragadta. Befogadott bármely hitfelekezethez tartozó növendéket s bár egyikre sem erőszakolta hitét: de épen e liberalitása adott félreértésekre alkalmat. Az »orthodoxus státus« (reformált egyház) egyenes váddal lépett fel a fejedelemmel: hogy az új hit kezdi »fenemódjára az egész Udvarhelyszéket inficiálni«, már többen körülmetéltették magukat, mely miatt némelyik meg is halt.» Az egésznek vezetője pedig Pécsy Simon. Kéri tehát a fejedelmet, találjon módot, hogy az »ártalmas secta terjedését« meggátolja. ³⁾

A fejedelem 1635-ben vette elé az ügyet. 1622 óta hallgatásban levén a dolog, a májusi országgyűlés elégnék tartotta annyit kimondani, hogy a ki ez évi karácsonyig valamely bevett vallásra át nem tér, azt a közigazgató a terminus eltelte után perbe fogja. Addig pedig a püspök se tehessen inquisitiót. De 1636-ban az egész évet Bethlen István támadása töltötte be, s ez év nem volt alkalmas megkezdeni a pert — arra pedig, hogy az 1638-iki generalis gyűlésig elő lehessen készíteni azt, már nem volt idő.

Rákóczyt, midőn 1637 végén s 1638 elején ott vette fel a dolgot, hol a megelőző évben elhagyta, nemcsak vallásos tekin-

¹⁾ Erd. Orsz. Eml. VII. 244.

²⁾ Kurz Magazin II. 423. Seidel hozzá írott levele erre vall.

³⁾ Keresztény Magvető XVII. 107.

tetek vezették. Kétségtelenül ez is befolyásos indok volt: az isten anyaszentegyházán ejtett sérelemnek tekintette ő e secta terjedését s kötelességének tartotta annak útját állani. De politikai okok is ösztönözték: az áruló Székely Mózes, azok, kik vele kibujdostak, szintén szombatosok voltak. Hallott róla, hogy pecsétes leveleket küldözgettek utána, egyes jelek arra mutattak, hogy pénzzel is Erdélyből tartották őket — s mindkettő, úgy tudta Rákóczy, a szombatosoktól eredt. Nem volt-e oka azt hinni, hogy a szombatos secta eltörlésével gyökerét fogja a dolognak elmetszeni?

Sőt gyanú élt a fejedelem szívében, mint ezt több levele mutatja, hogy Pécsy Simon sem ártatlan. Gyanakodott, hogy a cselekvés teréről leszorított főúrban felébredt a vágy, hogy még egyszer megkísértse a politikai szereplést. Nem tudott semmi bizonyost mi e sejtelmét igazolta volna, semmi terhelő sem merült fel, de portai emberei s meghittjei táplálták a gyanút, melyet mindenesetre élesztett a körülmény, hogy Péchy Simon, talán hogy vallásos elmélkedéseire több idő jusson, talán sejtve, hogy hite miatt üldözéseknek lesz kitéve, mindjárt azután, hogy Bethlen s a török leverése Rákóczyt a helyzet urává tette, 1637. aprílban jószágait felosztotta három veje közt s azokat egészen kezükre bocsátá — sőt erre vonatkozólag 1637. apr. 12-én térítvényt is vett tőlük. ¹⁾ Így történt aztán, hogy az 1638-iki aprilisi gyűlésre Pécsy családja is megidéztetett. ²⁾

De az april 23-kára Fejérvárra hirdetett egyetemes országgyűlés, mely szokás szeriut pár nappal később nyílt meg, nem bocsátkozott a judeizanusok ügyének tüzetes tárgyalásába. Azt egy más kérdés eldőlésének kellett megelőzni.

S ez volt az unitariusok ügye.

¹⁾ A térítvényt kiadta Koncz. J. *Keresztény Magvető* XVIII. 42. Hogy még is gondolt Pécsy ez eshetőségre, mutatja hogy egykorú kéz, tán maga Pécsy, tán valamelyik veje e szavakat írta: »eb haszna.«

²⁾ Angyalosi Jánosné, Pécsy sógorasszonya, fiával együtt folyamodott, hogy miután ők szombatosságért provocáltak, holott ők nem judaizálnak, de nem is elégségesek arra, hogy a fejedelemmel pereljenek: a fejedelem szüntesse be a pert. A válasz 1638. febr. 13-án adatott ki nekik: »tartsák magokat a törvényhez. Azaz a kitűzött határidőben jelenjenek meg. *Keresztény Magvető* XV. 390. l.

Az unitariusok Kolosvártt három nemzetiséghez tartoztak: magyarok, szászok és lengyelek voltak. A főconsistorium 1632. sept. 2-án határozatot hozott, hogy jövőre csak magyar választathatik püspökké. ¹⁾ Ez üszköt dobott közükbe: mert a más két nemzet azt magára nézve sérelmesnek tartotta. De ez mint belügy nem nyújthatott alkalmat országos beavatkozásra: az, mi erre jogos alapot szolgáltatott, az dogmájuk kérdése volt.

Az unitaria vallást az 1571-iki országgyűlés tette a más bevett hárommal egyenjoguvá: hitezikkelyeit az 1579-iki állapította meg, a »consensus ministrorum« alapján. Ez szabta meg, hogy meddig mehetnek. De ezt az alapot már Dávid sem fogadta el — ő martyrjává lett meggyőződésének. Újítók azután is találkoztak s ha ezek a törvényes formákat megtartották, nem lehetett hozzájuk férti. Ha pedig feltűnőleg megsértették, mint a zsidózók, kik disznóhúst nem ettek, s a szombatot ünnepelelték, önkényt kihívták a törvény szigorát. A nagyobb rész azonban nem ment eddig, de mégis letért a consensus ministrorum alajjáról, tagadván Krisztus istenségét, sőt ez az újítás annyira általánossá lett, hogy ha valaki a törvényes alaphoz ragaszkodott, azt tartották újítónak. ²⁾

Bizonyynal nem hitbuzgalomból, hanem hogy az 1636-ki püspök választás alkalmával szenvedett bukást megboszúlja, vádolta be a magyarul nem tudó Ravius — Szörös — Mátyás a szász unitariusok papja, a szász és lengyel unitariusokkal egyesülve a magyar püspököt: Beke Dánielt Rákóczy előtt, hogy ő nem követi az unitarius hitezikkeket. ³⁾ Rákóczy ennek alajján meghagyta Bekének, hogy zsinaton írassa össze hitezikkeiket s azokat a közelebbi országgyűlésen mutassa be.

Mínthogy pedig mindazon felekezetek, melyek az unitariusok kebeléből kiváltak s magok a zsidózók is, a világgal szemben unitariusokúl geráltak magukat, ezek ügyét érdemlegette

¹⁾ Székely Sándor Az unit. vallás tört.. 134.

²⁾ Segesváry Bálintnál olvassuk: »Szörös Mátyás pap ecsece Szörös András, Kerekes Péter pk. új sectát indítanak« 215. l. Már pedig Székely S. 137. írja, Ráv Mátyás, Bekét s a többieket mint újítókat jelentette fel Rákóczynak.

³⁾ Székely S. 137. Segesváry Bálint 216 a. jegyzetben.

sen nem lehetett addig tárgyalni, míg a főkérdés, a confessio kérdése nem dőlt el.

Igy fogta fel a dolgot az országgyűlés is, melyhez Beke és pártja benyújtották confessiójukat. Mielőtt hát a zsidózók ügyének tárgyalásába bocsátkoznának, előbb az unitariusok viszályát akarták letárgyalni. De hogy ez a confessio meg-egyezz-e azon alapelvekkel, melyeket az 1579-iki országgyűlés mint az unitaria vallás alapelveit elfogadott, annak vitatásába nem bocsátkoztak, hanem egy, a bevett vallások tagjaiból álló nagy vegyes bizottságot, s ebben minden vallásfelekezet tagjaiból 17 tagot ¹⁾ választottak, mely ez évi július 1-én Deésen jőjjön össze s ott az unit. felekezet mindkét töredékének főbb képviselőit, Bekét a püspököt egy — s Szőröst a papot másfelől hallgassák ki s a »controversiát igazítsák el.« Ugyan ezen delegált bíróságot utasította a zsidózók ügyének letárgyalására. Mindazok, kik az 1635-iki országgyűlésen kitűzött terminusig nem convertáltak, idéztessenek meg a fejedelem által. De mind a közügyigazgató, mind a megidézettek úgy készen legyenek, hogy ott végítélet hozathassék.

Rákóczyt eddigi tapasztalatai sokra megtanították. Ha ő a zsidózók felekezetében azok ellen lépett fel, kiket engesztelhetetlen ellenségeinek tartott, el volt határozva megtörni mindazokat, kik útjában állottak. Nem önkény által, nem a törvényes formák mellőzésével: hanem országgyűlésen, tanácsurairól s a rendek által. E cél eléréséhez alkalmazta a fejedelmi előterjesztéseket. Ezek közé volt két pont beigtatva, melyekben a rendek a Kolosvárral és Szebennel való vitás ügyek elintézésére hívtak fel — de e városok képviselői jobbnak látták nem várni be a tárgyalást, hanem elintézni a sérelmes pontokat magával a fejedelemmel.

Az 1636-iki zavarok alkalmával Szeben Rákóczy helytartóját csak harmadmagával akarta bebocsátni. Rákóczy ez esetre hivatkozva, s annak ismétléséből származó consequentiákra utalva, előterjesztésében felhívta a rendeket, hogy mutassanak ki neki olyan megerősített helyeket, hova ő nagy veszély alkalmával visszavonúlhatson. A szebeniek tudták,

¹⁾ I. Törv. s Okiratok XIV.

hogy e kérés éle ellenök van irányozva, s kérelmükkel a fejedelemhez fordultak. A fejedelem elükbe tartá a levelet, melyet akkor írtak. midőn a locumtenens a városba akart vonúlni, kimutatta »mi nagy volna vétük«, de megalkudott velök az áron, hogy fejenként tegyék le a hitet s azt koronként ismételjék mindnyájan, kiválóan a porkolábok, pattantysok, darabantok, hogy szükség idején bebocsássák a városba, ott neki s a nemességnek szállást rendeljenek. ¹⁾

Kolozsvár egészen unitarius város volt: ott ugyan, dacára hogy a reformált vallás meglehetősen elterjedt, semmi városi hivatalba más, mint unitarius be nem juthatott. A fejedelem többször intette őket méltányosságra: de eredmény nélkül. E percz alkalmas volt tőlük engedékenységet csikarni ki: s a conditiók egyike azt kívánta, hogy ez ügyben határozzanak a rendek. A kolosváriak is jobbnak látták kiegyezni a fejedelemmel, ki épen nem volt hajthatatlan s megelégedett azzal, hogy a kis és nagy tanács egy negyedrésze reformálttal töltesék be, a bíró pedig minden negyedik évben reformált legyen. A hitlevelet erről a városiak máj. 8-án állították ki, Rákóczy 13-án erősítette meg. ²⁾

E két pontja az előterjesztéseknek hát nem került tárgyalásba. De mialatt a többiek s az egyesek kérelmei s a nemzetek sérelmei felett tanácskoztak. az országgyűléssel párhuzamosan működő terminus letárgyalta a notapereket. Három ilyenről maradt fenn tudomásunk: a Kun Gothárdérol, ki Rákóczyt »regni spoliatore«-nek nevezte s e miatt fő- és jószágvesztésen marasztatván, Gyógyot vesztette el, ³⁾ a Mikó Józsefnéé, ki fajtalan élete miatt Baczával lakott ⁴⁾ s a Mikes fiúké, kik a táborba szállási parancs nem teljesítéseért s nöbrablásért idéztettek meg, ⁵⁾ Bűneiket tüzetesen tárgyalták.

¹⁾ L. Törv. s Okiratok XIII. b.)

²⁾ L. Törv. és Okiratok XIII. c.)

³⁾ Ez a per lappang. Említi a nótát Haller 40. l., ki ez országgyűlésre teszi, s Krauss I. 127., ki csak egyszerűen felemlíti. V. ö. Török-Magyarkori Á. o. III. 15. l.

⁴⁾ Ez a per is lappang. Említi Haller i. h.

⁵⁾ Lásd. u. o. hasonlólag ez országgyűlésre téve. Szalárdy — 98. l. — Megfoghatatlan tévedéssel 1634-re teszi e nótapert s az egész drámát

Midőn 1637. novemberben Rákóczy hadfölkelést hirdetett Lupul ellen, Mikes Zsigmond három fiához: Mihály, János és Pálhoz is elküldötte a táborba szállási parancsot. A három testvér össze is gyűjté hadait, de azokkal nem a táborhoz csatlakozott, hanem a szentléleki vár ellen fordúlt, hogy régi boszúját kitöltse. E vár Károlyi Sófiáé volt, egy özvegyasszonyé, ki elébb Tarnóczy Sebestyénnek s utóbb Vitéz Lászlónak volt neje, s a várban egyetlen, első férjétől született leányával Tarnóczy Sárával élt. A kisasszonyba szerelmes volt Mikes János, több ízben meg is kérte kezét, de a leánytól mindannyiszor kosarat kapott; most a három testvér kíséretével együtt oda ment, hogy a leányt erővel elhozza.

A vár előtt patak foly, melyen át egy palló vezetett. E helyet Mihály szállta meg s terelte vissza azokat, kik a várba akartak volna menni, míg másik két testvére a kapu alá ért s azt — mert be volt zárva — fejszékkel feltörték. Az anya nem volt hon, de Sára a hadat közelgetni látva, szobaleányával a bástya padlására szaladt. Első pillanatban le akart ugrani s csak Margit asszony tartá vissza. Azonban Mikes Pál harmad magával közeledvén, Sára elbútt. »Beste lélek kurva, hol a kisasszony?« kérde Pál úr Margittól. »En nem töttem együvé is« felelé ez — de csakhamar rátalált az egyik szolgál. Sára, a mint ez búvó helyéről ki akarta vonni, késével megsebzé s most a többiek is odarohantak és hajánál fogva vonszolták ki.

Most már előhívták János urat, de Sára az ő láttára kérésre fogta a dolgot: »az isten szent haláláért kérlek, ne jöjj, mert tudod, hogy nem szeretlek. Soha bizony veled nem lakom, ha elvisesz is.« E perczben érkezett az anya az udvarra, s János úr rá akart lőni az ablakon át, de Sára megragadá s visszarántá kezét. Ez alatt az özvegy felszaladt a szoba felé s most János úr szívalmak közt útját akarta állani — de Sára visszarántá. De kérés és ellenállás hasztalan volt: zaj és kiabálás, sírás és lárma daczára segély nem jöhetett s felvervén a várat,

nem úgy beszéli el, mint az megtörtént. Szerinte a nótaper s megkegyelmezés közt is több év folyt volna le, mi hasonlólag valótlan. E per iratai megvannak. Szalárdy még a fiúk egyikének nevét is rosszul adja: nem Kelemen, hanem Pál volt az.

a kisasszonyt szobalányával s a mit összeszedtek: puskát, szablyát, mentét, dolmányt, ezüst poharat magukkal vittek. Zabolára vivék a Mikes fiúk a lányt, anyjuk Mikes Zsigmondné gondjaira bízván.

Az asszony panaszára a fejdelem a három Mikes fiút ezen országgyűlésre megidézttette. Mikor az evocatoriát a kiküldött fejedelmi esküdtek Zabolára vitték, marc. 29-én, csak Mihály úr volt otthon. S midőn közölték vele »im értjük ő nagysága kegyelmes parancsolatját, de mi mindenben csak az ő nagysága kegyelmességéhez alkalmaztatjuk magunkat.« Azonban nem alkalmaztatták, hanem kimenekültek Moldvába s ott Lupul szolgálatába állottak. Az országgyűlés pedig május 10-én fő- és jószágvesztésen marasztotta őket,¹⁾ melynek következtében összes fekvő és felkelhető javaik elkoboztattak.

E közben s a törvénykezési ügyek letárgyalása után elkészültek a fejedelmi proposíciók s más beadványok megvitatásával is.

Legfontosabb volt kétségtelenül a reformáltak kolosvári iskolájának megalapítása. Már Bethlen alatt 1622-ben elhatározták, de végre nem hajtották. Most hát megújítják a törvényt, hogy a kijelölt helyen, Farkas utczában, a templom újjátassék meg s iskola s papi lakok építtessenek.

Az adót portánként 20 frtban szabták meg, de ezúttal a várépítési közmunkák megváltására minden kapu után 2 frtot vetettek ki.

Kemény büntetést szabtak azokra, kik a török területre rablás kedvéért beütöttek. Az ilyen csavargót, ha lakhelylyel bír, idézze meg a közügyigazgató, ha nem, a hadnagyok büntessék meg. A debreczeniek az ő területökön elfogott csavargókat maguk büntessék. Ha az üldözött gonosztevőnek valamely faluban nyomát veszti, a falu kártérítéssel tartozik. A gonosztevők ellen évenként tartassék inquisitio.

Megújítják a kalmár görögök ügyében hozott törvényeket, eltilták az egyházi személyek bántalmazását; elrendelék, hogy a fegyverköteles székelyeket a megyékről, ha oda szöktek, visszaadják. A fiskus jószágából elszökött jobbágyok visszaadás-

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XIII. d).

snak. A jobbágyok visszaadására vonatkozó törvényeket kibővítették.

Általában eltilták, hogy az oláhok s parasztok lovon és fegyverrel ne járhassanak, s megszabták az eseteket, melyek e törvény alól kivételt képeznek.

A harminczad szabályozására hozott törvényt kibővíték. Megújították, kibővítették a múlt évben azok ellen hozott törvényt, kik árúikkal a harminczadot elkerülik vagy csempészek-től vásárolnak. Szigorú törvényt alkottak azok ellen, kik a harminczadosokra támadnak.

Elrendelék, hogy sószállításra jobbágyokat erőszakkal kényszeríteni a kamaraispánoknak nem szabad.

Nemes ember sérelmével jobbágnak nem szabad koresmát nyitni sehol.

Az ítélmester saját hatásköréből is kezdhet novomot (azaz perújítást.)

Menedéklevél nélkül kóborlók büntetessenek meg.

Az Érmelléken nagyon elszaporodtak a kóborló katonák, kik a múlt év végén a császár hadából szöktek ide. Elrendelék, hogy ezek büntetessenek meg.

Kajántorokban építsenek hidat.

A posták a százságot ne zsarolják, valamint eltilták az erőszakos gazdálkodást is ugyanott.

Az utolsó törvény azok megbüntetését rendelé el, kik szülőiket bántalmazták.

A fejedelem e törvényeket május 16-án erősítette meg. ¹⁾ S ezzel a gyűlés eloszlott.

De ha maga az országgyűlés mint ilyen megszűnt is működni, tevékenységét nem zárta be. Annak egy igen nagy és fontos része, az mely a delegatióra volt bízva, még hátra volt: s a fejedelem, ki a karánsebesi végvárak megtekintésére egy kis rövid utazást tett, ²⁾ onnan hazajövén, hozzálátott, hogy az ennek működéséhez szükséges anyag összehordassék.

Intézkedett, hogy az unitáriusok könyvei, melyek az országgyűlésileg engedélyezett confessio tanaival ellentétben

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIII. a).

²⁾ Máj. végén L. Levelek s Okiratok 524. l.

vannak, t. i. a zsidózók könyvei elkoboztassanak. S csakugyan máj. 23-án Kolosvártt 33 munkát (kéziratot s nyomtatványt) koboztak el.¹⁾ Ugyan e napokban kezdette meg a vallatást a szombatosok ellen Kolosvárt²⁾ s a székelyföldön,³⁾ hol ezek leginkább el voltak terjedve, úgy, hogy e helyekről több száz embert idéztetett meg.⁴⁾

Épen ez elfoglaltatása közepett jun. 19-én érkezett Fejérvárra Tassy Gáspár, a császár követe. Szokott tisztességgel s kitüntetéssel fogadta e régi ismerősét, ki most egy közel egy év óta fenforgó viszályos ügyben jött. Rákóczy Pál árvainak dolga volt, kik felett a tutorságot a császár vállalta el, Rákóczy pedig magának követelte. Itt fontos családi érdek, egy csomó jószág kérdése forgott fenn, s Rákóczy ilyenekben nem szeretett engedni. Már Sennyeyvel is egy sereg levelet váltott,⁵⁾ már követek is jártak — eredménytelenül.

Tassyt Rákóczy először 21-én fogadta. E kérdésen kívül is többféle dolgot hozott elé. Különösen kiemelte, hogy a török két kastélyt épít: Erdőhegyet s Szarvast, honnan a Tiszáig hódoltat s a jeneiek útját elzárja. Kihallgatás után Tassy a Rákóczy fiúkkal társalgott s ebéden ez nap a fejedeleemnél volt. Másnap ismét fogadta Tassyt: ki most a megelőző nap beadott pontozataira resolútiót kért. De nem nyert; irományai, felelé Rákóczy, részint Fogarason, részint Patakon vannak, s ő nem levén jöveteléről értesítve, készületlenül van. Aztán a deési terminus határideje is közelget s neki is oda kell sietnie. S így Tassy resolúció nélkül ugyan, de azzal a megnyugvással távozott, hogy a fejedelem részéről ellenséges támadástól ez uttal nem tarthatni.⁶⁾

Tassy csakugyan jól látta a viszonyokat. E percz nem volt alkalmas arra, hogy Rákóczy a császár ellen nyiltan síkra szállhasson — de azért az évek múlva bekövetkezett támadás

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XIII. e).

²⁾ Segesváry Bálint szerint 215. máj. 26.

³⁾ Marosvásárhelyt s környéken tartott vallatás töredéke. Ker. Magvető XVIII. 46.

⁴⁾ Szalárdy 153.

⁵⁾ Megvannak a vörösvári s az orsz. ltban.

⁶⁾ L. Törv. és Okiratok XIV. V. ö. Haller naplója 48. l.

terveit már ekkor kezdte szóni: a kedvező alkalmat, melyet Németország háborúja nyújtott, nem akarván elszalasztani felhasználatlanul. A rég megszakadt érintkezést a hesseni tartomány-gróf elevenítette fel még 1637-ben, kinek követe Merbolt Henrik ez évben a francia király tudtával megfordult udvarában. Nyomon rá Rákóczy Bisterfeldet Párisba küldte, ¹⁾ s azután hogy ez visszajött, formuláztván követelése pontjait, melyeket szövetkezése alapjának kívánt tekinteni, 1638. tavaszán, jóval előbb, hogy Tassy udvarába érkezett, Bisterfeldet újra, most másodizben, Párisba küldte annak kieszközlésére, hogy a francia király hozzá követet küldjön. ²⁾

III.

Ez alatt elközelgetett jul. 1-e, a décsi terminus határ-ideje. Nem volt ez egyetemes vagy partialis országgyűlés, de több volt a terminusnál; maga e gyűlés »conventus« nevet használt hivatalos irataiban, mint kifolyása az országgyűlésnek, melynek legbefolyásosabb tagjai csakugyan benne voltak a delegatióban. A magyar unitariusok ez évi június 16-án Adámoson tartott zsinatjukon választottak követeket s bízták meg ezeket a püspökkel együtt, hogy az aprilisi gyűlésre készített confessiót adják be itt is. Az első nap gyülekezésre volt szentelve. Jul. 2-án a fejdelem Kassay által beküldte a tárgyalás rendjét: először az unitariusok versengése tárgyalassék le, azután az istenkáromlók s zsidózók pere láttassék el.

Jul. 3-án volt az első érdemleges ülés. Haller István, mint az ülés elnöke, felhívta mindkét unit. fél, hogy szabad vitatkozásba bocsátkozzanak. Rav Mátyás, mint vádló szól először, s utána Beke püspök, mindketten haláljukat fejezvé ki a fejdelemnek s rendeknek. Haller válaszolt nekik. Azután Rav adta elé vádját: a püspök és követői újítók, mert nem tartják meg a régi, II. János idejében bevett vallást. Most mindketten beadták confessiójukat s azok fel is olvastattak. Rav a Beke hitvallására megjegyzi, hogy az korábbi confessió-

¹⁾ Okmánytár I. Rákóczy Gy. szövetkezései történetéhez 23-ik l.

²⁾ L. u. o. s Tholmay 1638. apr. 30. Rákóczyhoz írt levelét. Prot. Egyh. s Iskolai Lapok 1875. évf. 1345. l.

jukkal nem vág össze, sőt a beadott nem is az igazi: ebben a Krisztus imádása vagy hívése vagy teljesen tiltatik, vagy elhallgattatik, vagy káromoltatik.

Most a felek és hallgatók, e súlyos váddal szemben, a teremből kiküldettek s az ülés elhatározta, hogy e convent hatásköre még a büntetés kimondására is kiterjed. Ezután a felek visszahívták a terembe, hogy ez eddig eszközölt vallatásokat adják be. Próbáltak ugyan e vallatások ellen törvényes kifogást érvényesíteni, de az nem fogadtatott el. Nagyobb baj volt, hogy azok annyira rendetlenek voltak, hogy a tárgyalást a miatt kelle elhalasztani, hogy azok rendezésére egy külön bizottságot kelle kiküldeni.

Jul. 4-én a tárgyalás ismét megkezdődött. Mindenik fél védte álláspontját. Az unit. főurak nevében Tholdalagi János szólalt fel, kijelentve, hogy ők imádják s igaz istennek ismerik el Krisztust. Ugyan ezt jelenté ki a püspök is, azzal indokolván, hogy az atya átadta hatalmát fiának.

5-én és 6-án nem volt ülés: ez utóbbi nap kísérleteket tettek, hogy a két fél hitvallását egyeztessék ki. De a dolog nem akart sikerülni, mígnem jul. 7-én a fejedelem a püspököt keményen lehurrogatta makaességáért s ez végre is engedni volt kénytelen. S így végre létrejött a »complanatio.« Elfogadták az 1579-iki confessiót úgy, hogy »a Jézus Krisztust isteni tisztelettel imádják és directe segítségül hívják«, kimondatván, hogy s ezt az »Ecclesiastica disciplinába« szó szerint beigtassák, a keresztelést az atya, fiu s szent lélek nevében végezzék s urvacSORA-vétel alkalmával a serleget a communicáló kezébe adják. Ráv és a püspök a szász és magyar polgárok békéljenek ki. De a zsidók és Jézus nevét szidalmazók az amnestiából zárassanak ki. A püspök, tartson zsinatot s a kiegyezést az egyházak hirdessék ki, készíttessen a confessiónak megfelelő kátét, mely a jövő terminuson vizsgáltassék meg. A kik a complanatió ellen vétnek, azok felett a fejedelem ítél, de a disciplina ellen vétő papokat a püspök büntesse meg. A kikenél »oly könyvek, irások és káromlásra formált képek vannak«, melyek a complanatióval ellenkeznek, sz. Márton napig adják be a fejevári káptalanba. Jövőre az unitariusok vallásra vonatkozó könyvet csak a fejedelem engedelmével adhatnak ki. Ezen complanatiót az

unitarius papok azonnal hirdessék ki a szószékről. ¹⁾ A július 7-én megállapított pontokat a fejedelem s tanácsurak jul. 9-én irták alá. ²⁾

Most már a szombatosokra és istenkáromlókra került a sor. Ezek nagy csapatokban jöttek Deésre s várták sorsuk eldőlését. S valóban a közügyigazgatónak ügyvédeknek, a fejedelmi iroda jegyzőinek roppant tevékenységet kellett kifejteni, hogy a perek ez a tömege az alatt a néhány nap alatt, mely a terminusra ki volt szabva, elintéztessék. De a törvény annyira tiszta volt, hogy ez az eljárást nagyon megkönnyíté. A szombatoság külső jele volt, ha a vádlott vasárnap helyett a szombatot ünnepelte, husvétkor sótalan kenyeret evett, családja tagjait nem kereszteltette meg. Ha a Krisztust káromolta, ez fokozta bűnét. Vád alá eshetett, ha a megtérésre az országgyűlés által engedett terminust nem tartotta meg, s a megtérésnek tiszta, világos bizonyítványa csak egy volt: ha a vádlott újra felvette a keresztséget.

Azóta, hogy Báthory István levette a székely lázadókat s megszenteltíáztatta őket, ily tömeges perbefogást nem látott Erdély. Az eljárás a nótaperben törvény által volt szabályozva s Rákóczy most is szigorúan megtartá azokat. A vád a tömegre nézve egyforma volt, a felelet mindenkinek meg volt engedve s »megbizonyosodván a directornak actiója, mindnyájan fejek, jószágok elvesztésén maradtak vala.« Az ítélet kihirdetése után az elítélteket a kamaraházzal szemben levő templomba zárták, honnan százanként, százötvenenként különböző várakba szállították. ³⁾ Jul. 16-án Rákóczy kiadta a parancsot, hogy ezeket, míg »észretérnének«, várépítésre használják. ⁴⁾

Ezzel egy időben folytak le az egyesek: az előkelőbbek, tekintélyesebbek perei is.

¹⁾ L. Törv és Okiratok XV. a)

²⁾ Haller 50. l.

³⁾ Szalárdi 133. köv. II. Segesvári Bálint máj. végére s átalán a juliusi gyűlés előtti időre teszi a kolosvári elfogatásokat. Ellenben Krausz juniusra teszi az inquisitiót s a nótázást és elfogatást juliusra. Gunesch nem mond semmiféle határidőt. Maga Rákóczy egy Tholnayhoz írott levelében jun. végén úgy említi a dolgot, mint jövődében megtörténendőt.

⁴⁾ Haller i. h., ki különben a tömeges nótázásokat nem említi, csak Pécsy elítéléséről szól.

Ezek a tárgyalások jul. 11-én kezdődtek.

Szabó István, János és Gáspár, Literati Dániel, Kálbái János, Beke Katalin, özv. Géczy Istvánné, mindnyájan kolosvári lakosok, együttesen fogattak perbe. A vádlevéllel szemben azt hozták fel — a levél velek írásban közöltetvén s a kért haladék megadatván, — hogy nekik a törvényről, mely a zsidózást eltiltá, tudomásuk sem volt s azt a püspök nem is tette hirré. A védelem vesztőkre vált: ebből olvasta fejükre a közvádoló, hogy még most is zsidózók — s mindnyájan elíteltettek fő- és jószágvesztésre; az egy Beke Katalin maradt fejtálságon. ¹⁾

Pécsey Simon nem jelent meg.

Az idéző parancs ellene máj. 17-én állíttatott ki s neki máj. 30-án kézbesítettett. »Az ő nagysága parancsolatját értem — felelé a beteges agg — mivel istennek fogságában vagyok, ő felsége dispositiójában vagyok életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kegyelmeteknek semmi bizonyost mondani.« De ő csakugyan nem jelent meg, s jul. 7-én ellene Szent-Erzsébeten megkezdődtek a tanuvallomások. Harminczhárom tanu hallgattatott ki s ezek vallomásai kétségtelenné tették az ő ragaszkodását a zsidózó valláshoz. A szombatot ünnepli, iskolát tart, kovásztalan kenyérral áldozik s nem eszik disznóhúst. Felvételvén ezek alapján pere, minthogy akkor nem volt jelen, három napi haladékot adtak — melynek elteltével fő- és jószágvesztésen marasztatott el. ²⁾

Elíteltettek a következő napon leányai Zsuzsánna Kénosi Ferenczné, Krisztina Farkas Ferenczné; ³⁾ egy másik leánya Judit Angyalos Istvánné, kik fejük megváltásán s jószágaik elvesztésén marasztaltak. Ez utóbbival együtt Borsos István és neje Vallon Borbála elmarasztaltattak. ⁴⁾

A megidézettek közt volt Keresztessy Pálnak, Rákóczy előkelő tanácsurának s portai követének özvegye, Kendefi Sónia is: ki ügyvéd által védelmeztette magát, de ez sem tudta más-

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XV. e)

²⁾ L. Törvények és Okiratok XV. b)

³⁾ L. u. o. XV. d)

⁴⁾ Lásd u. o. XV. c)

sal védni, mint azzal, hogy a vádlott tudatlanságból vétkezett. Az eredmény az volt, mi a többinél: az elmarasztaló ítélet ellene is kimondatott. ¹⁾

Az elítéltek közt voltak még Orbán Ferencz Udvarhelyszékről, Szentmiklósy Mihály, Pécsy udvari papja s Pécsy Margit, a főur hajadon leánya, kiknek ítéletei lappanganak; ²⁾ továbbá Thoroczkai János, kolosvári ötvös a Máté püspök fia. Ennek tragicus sors jutott osztályrészül. A meggondolatlan ember »káromolta a Krisztust«: jőne csak a földre — mondá — a szőlőbe küldené, hogy dolgozzon. Jul. 17-én a szerencsétlent, a bibliai parancsnak megfelelőleg, Deésen öt cigány megkövezte, ³⁾ míg nejét a városból »kiperegézték.« Egy Csipár nevű kolosvári tanácsost, hasonlólag isten káromlásért a bitófa alatt elszenvendő hatvan botütésre ítélték. ⁴⁾ Az elítélteket — köztük Pécsyt, a papját s Orbánt Kővárba, Szamosujvárra küldték. Az alsóbb rangu megidézettek nagy részét pedig, ha kikeresztelkedtek, a tábla fiaí keményen megdorgálván, haza bocsátották. ⁵⁾

Egyike a pereknek, az, melyet a közügyigazgató Paczolay Péterné Kornis Borbála ellen indított, elhalasztatott az ősz novemberi terminusra. Jul. 4-én és 5-én ott helyben Deésen tartott vallatásokból az derült ki, hogy Paczolayné — ki különben a Pécsy rokonságához tartozott — jun. 14-én megkeresztelkedett ⁶⁾ s ennek alapján ügyvédje nyomatékkal emelte ki védelmében, hogy vádlott áttérése az unitarius vallásra már tényleg megtörtént, különben is ő élt urvacsorával, evett disznóhust s a szombat mellett a vasárnapot is megülte s így többé nem zsidózó, bár a keresztséget csak a határidő lejárta után vette fel. A törvényszék mindezt nem találta elégnek: elhatározták kérdést intézni az unitarius zsinathoz: ha valóban unitarius-e a vádlott?

¹⁾ Lásd Törv. és Okiratok XV. f) Jóságait fia visszakapta.

²⁾ L. Szalárdy i. h. Keresztény Magvető III. 260. Pécsy Margitnak megtérési reversalisát ismerjük.

³⁾ Szalárdy 135. Gunesch i. h. Krauss 130. l. Segesváry 217. l. Melith levele.

⁴⁾ Segesvári u. o.

⁵⁾ Szalárdy u. o.

⁶⁾ A vallatás megvan a Rhédey Itárban a Nemz. Muzeumban.

A szombatos és unitarius ügy ezzel ez úttal be volt fejezve: az első mondhatni teljesen ki voltak irtva, s a kikhez nem fértek, azok csak titokban rejtezhettek, a két évtized alatt hozott törvények szigorú végrehajtása által. Az utóbbiakat Rákóczy még azután is szigorú felügyelet alatt tartotta s különösen egyházi könyveiket censura alá vetette.¹⁾ Hatalmuk megtört: a mit sem a Báthoryak, sem Básta nem tudtak kivinni, azt Rákóczy erélye végrehajtá: s e felekezet rá nézve megszűnt politikailag félelmes lenni.

S erre nagy szüksége is volt. Mert mindaddig, míg attól kelle tartania, hogy a portán hizlalt Székely Mózeset az országban levő hitsorsosai gyámolítják, actiója nem szorítkozhatott egyébire, mint arra, hogy magát ezek ellen megvédje, s hogy minden olyan factort, melyet ellene fel lehetne használni, megbénítson.

S ez idő szerint még két ilyen factorral kelle számolnia, a portával és Lupul vajdával. Differentiái a portával a miatt voltak, mert ez a két várat, Erdőhegyet és Szarvast építteté, Lupullal pedig a Mikes fiúk miatt, kitől ő ezek kiadását, a mint Moldvába szöktek, azonnal kérte de ki azt egyenesen megtagadta.²⁾ Lupullal szemben természetes szövetségese Máté volt, a havaseli vajda, kit a moldvai ismét fenyegetett.

Épen ezt a körülményt használta fel Rákóczy arra, hogy kiadja a táborba szállási parancsot;³⁾ mivel a két vajda készülődik, lehetetlen neki is tétlenül nézni ezt. Valóban pedig ő arra gondolt, hogy ennek a két várnak építését fegyveres hatalommal is meg fogja — ha diplomáciai uton nem sikerül — gátlani.⁴⁾ Maga pedig, hogy közelebb legyen a fenyegetett

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XV. g)

²⁾ Lásd Levelek és Okiratok 524., 527.

³⁾ Lásd Törv. és Okiratok XVI.

⁴⁾ Lásd Kassai jun. 16-iki levelét Rákóczyhoz Török-Magyarkori Államokmánytár III. 16. l. Még a nádor is abban a hitben volt, hogy Mátét akarja megsegíteni. L. Kismarton aug. 21-iki lev., melyben Eszterházy Miklós nádor biztosítja a királyt, hogy az erdélyi fejedelem nem üthet be ez évbe ő flge birtokaiba, mert a törökkel még nem intézett el mindent. Egyébiránt is vannak ott (t. i. Erdélyben) megbizottai mind ő flgének, mind pedig neki, a kiktől megtudná az igazat, hogy a dologban volna valami. Rákóczy megbizott szolgálja, Czernel György írta, hogy a

helyhez, Deésről Fejérvárnak vette útját. Koloson Maróthyval, Székely Mózes bujdosó társával találkozott, ki megkeresztelkedésével szerzett magának amnestiát, s fogadta az újon kinevezett budai basának fényes követségét s vette át a számára küldött ajándékokat, még fényesebbekkel viszonzván azt. ¹⁾ S aztán ezt elbocsátván, Fejérvárra ment.

Aug. első napjaiban — csaknem akkor, midőn Kékedyt, az udvarmestert temették — érkezett Petkyhez hír, hogy a török átszállott a Dunán. ²⁾ Ennek az volt a fenyegető oldala, hogy egész bizonyosra lehetett venni, hogy Lupul ismét meg fogja Mátét támadni, sőt most híre járt, hogy tatár hadak is lesznek mellette. ³⁾ Ily fenyegetett helyzetben a vajda ismét sürgette Rákóczytól a segélyhadakat. Rákóczy megintve a török által, hogy a két vajda ügyébe ne elegyedjék, szeretne volna a fenyegető ügyet békés uton elintézni. ⁴⁾

Lupul kétségtelenül abban a hitben, hogy könnyebben sikerülend meglepni Mátét, hajlandónak mutatkozott elfogadni Rákóczy közvetítését s Szoldán dvornikot, mint meghatalmazottját Fejérvárra küldte, ki oda sept. 10-én érkezett meg. Másnap megérkeztek Simon viszter és Markó logofet Máté követei s ezek a fejedelmi tanács jelenlétében tárgyalni kezdték a kibékülés pontjait. September 16-án létrejöttek a béke pont-

fejedelem Bogády András szolgáját hozzá (Eszterházihoz) indította. Várja. Ezekből azt következteti, hogy Rákóczynak a moldvai vajdával szerződése van »quatenus illius defensor esse velit« s most gondolja teljesítendőnek azt, a mit ígért, megvédelmezni a moldvai vajdát az oláhországi ellen, s megakadályozni törekszik, nehogy azok »amici sint inter se«. (Titkos ltár Ered. Hung.)

¹⁾ I. Törvények és okiratok XVII.

²⁾ Haller 51. l. Máté aug. 4-iki levele. Török-Magyark. Á. o. III. 16. l.

³⁾ Lippay aug. 11-iki levele a nádorhoz a Jászay-féle gyűjteményben. »Értettem azt is, hogy az lengyel király monealta az fejedelmet, vigyázzon magára az tatároktól, mert az ő ditióján kívántak passust. Az mi mezei hadai voltak az fejedelemnek az partiumban, behivatta«. Máté aug. 4-iki levele Török-Magyarkori Á. o. III. 16. l.

⁴⁾ Kemény, ki a dátumokra, főként az évszámokra nézve több helyen megbizhatatlan, Lupul hadjáratát 1638-ra teszi. De téved — ezen hadjárat 1639-ben történt. Haller (59. l.) világosan meghatározza e hadjáratnak még a napját is, oly pontosan, hogy ahhoz semmi kétség sem fér. Réthy ez időben írt jelentései sem mutatnak arra, hogy háboru lett volna.

jai, ¹⁾ s ezek alapján Rákóczy oct. 5-én Basa Tamást és Barsay Ákost Lupulhoz küldte, ²⁾ kik a kiegyezést köztük csakugyan létrehozták, ³⁾ sőt Lupul és Rákóczy között is megkötött oct. 26-án a béke, ⁴⁾ melynek következtében a Moldvába menekült Mikes fiuk kiadattak Rákóczynak, kiknek aztán ez megkegyelmezett. ⁵⁾ Mátéval pedig az 1636-ik évben kötött frigyét megújította. ⁶⁾

E megoldást Rákóczy nem egyedül a porta iránti tekintetéből igyekezett ily módon létrehozni, neki szabad kézre volt szüksége a két Oláhország felől azon esetre, ha a tavasszal kiküldött Bisterfeld a francia királytól kedvező választ fog kapni s a nyugati államok szövetségébe ő is felvétetik. Ekkor neki is támadólag kellend fellépni a császár ellen. Hogy ok, vagy ha úgy tetszik, ürügy erre legyen, arról bőven volt gondoskodva — ott volt mindjárt testvére Rákóczy Pál árvái dolga, kik felett az őt megillető gondnokságot a császár vállalta el. Már eddig is váltottak e tárgyban bőven levelet. Sept. 20-án pedig Csernelt és Pathayt küldte Bécsbe, mint követeket, ⁷⁾ kik azonnal el is indultak.

Mialatt e követek oda jártak, vett hírt, hogy a francia királytól követ van útban hozzá. Lajos fogadta Bisterfeldet s ezzel kifejezést adott készségének, hogy Rákóczyt szívesen fogja látni a nyugoti hatalmak szövetségében. Hogy a belépés

¹⁾ Kemény 293—4. ll.

²⁾ Török-Magyarkori Á. o. III. 17. s köv. ll. közölve a béke pontjai. A kelet sept. 16. a régi szerint értendő. A követek megérkezésének napját Haller tartá fenn.

³⁾ Török-Magyarkori Á. o. III. 20. A követek által magukkal vitt levelek jegyzéke közölve van.

⁴⁾ L. U. o. 21. s köv. ll. Szalárdy 136. V. 5. Levelek s Okiratok 530., 532 ll.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok XX.

⁶⁾ Árpádia II. 242. közölve Mikes János 1639. apr. 10-én kelt tétitvénye. »A moldvai vajdával való békességünk — írja 1638. nov. 4. Tholnaynak — már végben ment, confirmálván azokat, melyeket követivel itt benn végeztünk volt s kézben adván mind az három Mikest akik, úgy reméljük, bejutottak birodalmunkban: mi ezt az isten gondviselésének tulajdonítjuk. Már az két Oláhországgal mindenek jó rendben s karban és állapotban állanak.« Prot. Egy. s Iskolai Lap. 1875. évf. 1386. l.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII.

feltételei megállapítassanak, Du Bois d'Avaugourt mint teljhatalmú követet küldi hozzá, ki Velenczén és Törökországon át jött s őszszel meg is érkezett.

Rákóczy terminust hirdetett Beszterczére a szombatosok ügyének befejezésére, hová ő oct. 29-én érkezett meg. Du Bois is megjött: de titokban s áruhában mint szolgálatot kereső kapitány. Nov. 12-én fogadta Rákóczy, Kemény János volt a közvetítő. De a közt, mire Du Bois fel volt hatalmazva s mit Rákóczy követelt, nagy volt az ellentét: amaz azonnali táborba szállást kívánt, ez a szövetség létrejöttétől tette a dolgot függővé. Nov. 12-én kapta ki a választ. ¹⁾

E közben a terminus is lejárt. Ezen tárgyalták Paczolayné ügyét is. Az aug. 10-én és nov. 28-án tartott tanúvallomások kiderítették nygvan, hogy Borbálát atyja Kornis Ferenc gyermekkorában megkereszteltette, de azt is, hogy anyja a zsidózó vallásban nevelte. ²⁾ Ügyét pedig az döntötte el, hogy az unitariusok aug. 11-én tartott zsinatja kijelenté, hogy ő nem tartozik az unitariusok hitfelekezetéhez s ezért a nov. 8-án tartott törvényszék őt fő- és jószágvesztésen marasztalta. ³⁾ E terminuson kellett volna Pécsy hajadon leányának, Margitnak, az ügyét is letárgyalni; de Rákóczy elég súlyos feltételek mellett megkegyelmezett neki. ⁴⁾ Megkegyelmezett az öreg Pécsynek is, ki mellett nov. 11-én egy sereg főúr kezességet vállalt. De Pécsy havok múlva tért át a reformált vallásra s 1639. május 21-dikén kapott kegyelmet. ⁵⁾ A többi szombatosok nagy része is, kik megkereszteltették magukat, kegyelmet nyertek.

Az ez évi portai adóval Rákóczy decz. 23-án Dániel

¹⁾ Haller 52. Kemény i. h. Bővebben leírva I. Rákóczy György és a Diplomáciaia című munkában 11—3. ll. I. Okirattár I. Rákóczy György szövetkezési történetéhez, melyben az okiratok közölve vannak.

²⁾ A vallatások megvannak a Rhédey ltárban, mely a Nemz. Muzenmban van elhelyezve.

³⁾ L. Törv. és Okiratok XIX. a) b)

⁴⁾ L. Törv. és Okiratok XIX. c)

⁵⁾ Kiadta mindkettőt Kőváry László Keresztény Magvető III. 255. s köv. ll. Margitot utóbb Rákóczy Gynulay Ferenczhez adta nőül; 1639. marc. 23. volt esküvőjük.

Mihályt indította be Konstantinápolyba, ¹⁾ ki azt 1639. febr. elején be is szolgáltatta. ²⁾

IV.

A fejedelem 1639. elején kiment Váradra az erődítések megtekintése végett, de néhány napi tartózkodása után visszajött. Fontos okok hívták Erdélybe: e tél volt hivatva előkészíteni a diplomáciai alkudozásokat, melyek Rákóczy belépését eredményezték volna a nyugati szövetségbe. A követ, kit az adóval a portára küldött, Dániel Mihály, volt megbízva ott értekezni a külföldi oratorokkal. De az érintkezés csak titokban s nagy óvatossággal mehetett véghez. A Fekete-tenger mellett, távol a várostól egy erre kijelölt helyen találkozott Rákóczy kapitánya Réthy a francia követtel s máskor fiával, ki magyar ruhába öltözve jött oda, hogy a Rákóczytól küldött leveleket átvegye. ³⁾ Hágai Kornel, ki haza készült. Erdélyen át vette útját s itt érintkezett a fejedelemmel. ⁴⁾ Egy francia ágens is járt itt s leveleket hozott magával. ⁵⁾ April elején Dániel Mihály is visszaérkezett a portáról s szokás szerint a kaftányok ünnepélyes átadása végett csausz jött vele, kit a fejedelem april 3-án fogadott. E hó végén egy másik török követ is jött Erdélybe, Mehemed aga, ki Bécsből jövet Erdélynek vette útját. ⁶⁾

Máj. 1-ére a fejedelem Fejérvárra országgyűlést hirdetett, mely az évi adót 20 frtban szabta meg. A várak építésére közmunka váltságul portánként 2 frtot szavazott meg: ezuttal a városokra is taxájukhoz mért pótagót vetett ki.

Intézkedtek az oláh papok viszonyainak szabályozása ügyében. Az olyan oláh papnak, ki jobbágy, a fia is jobbágy marad; az olyanok pedig kik házasfeleket választanak el, szigorú büntetés alá vonassanak püspökeik által.

¹⁾ Haller 53-ik l. Lev. és Okiratok. 544. l.

²⁾ Szalánczy volt követségre eredetileg kinevezve, mint ez kitetszik Réthy szavaiból. Levelek és Okiratok 530., 535. ll. De elutazása betegsége miatt elmaradt.

³⁾ Levelek és Okiratok 544—5. ll.

⁴⁾ U. o. 538. Bercsényi is említi jelentésében.

⁵⁾ Bercsényi jelentése Levelek és Okiratok XXII. sz.

⁶⁾ Haller Naplója 54—5. ll.

Az iskolában elhalt tanulók tetemeit Szászvárosról s más helyekről pénz fizetés nélkül adják ki.

A törvénykezés szabályozására vonatkozólag elrendelik, hogy a részekben a régi szabályok megtartassanak; a személyes megjelenésre vonatkozó törvények tartassanak meg; a székelységen az idézések a régi mód szerint történjenek; a hamis vádakát emelők büntettedsenek meg; az ügyvédek három kifogásnál többel ne éljenek.

Eltiltották Josika Gábort, hogy Szörény vármegyében zászlósúri jogokat bitoroljon.

Székelységen a szentegyházi jobbágyak a többi jobbágyakkal egyenlő terhet viseljenek.

A czirkáló tisztek a szászságot ne zaklassák. Az útlevelekre a posták neve legyen beírva.

A katonák ne zsaroljanak.

Ha valamely városban az ott lakó ácsok s kőművesek nem képesek a rájuk kirótt munkát elkészíteni, szabad mesterebert más városból is hozni.

Büntetést szabtak azokra, kik a vasárnapot nem ünneplik meg.

A harminczadokra jól vigyázzanak.

Mínthogy Ibrányi váradi vice-kapitány Váradról egy olyan jobbágy feleségét, ki 1637. előtt költözött oda, nem adott ki, a vármegye ítéletet hozott ellene. Az országgyűlés ezen ítélet jogérvényét felfüggeszté.

A törvényeket a fejedelem máj. 20-án erősítette meg.¹⁾

Rákóczy e gyűlés tartama alatt fogadta Weimari Bernátnak hozzá küldött megbizottját,²⁾ ki által ez valószínűleg a szövetségesekhez csatlakozását sürgette. Talán e törekvéseinek futott hira, talán a svédek diadalmas előnyomulása Osehországban okozá, hogy Bécsben ismét attól kezdtek tartani, hogy Rákóczy a svédekkel szövetségre lép. Hogy e dologról értesülést szerezzen a császár, Bercsényit azon ürügy alatt, hogy oda különben is útja van, Erdélybe küldé.³⁾ Egy april

¹⁾ I. Törvények és Okiratok XVI.

²⁾ Bercsényi jelentése u. o.

³⁾ Ápr. 16-ról írja Lippay Rákóczynak: »Bercheny uram bemenvén Erdélyben minemű szép confidentiával ír ő felsége Nagyságodnak, levelé-

26-án kelt levele a császárnak részletezé megbízatását: eszközje ki nála, hogy a részekben toborzhasson; tudassa, hogy a végvárakba németeket küld; hogy ő személyesen száll táborba s hogy a fejedelem ellenségei azzal kérkednek, hogy őt már részükre megnyerték. ¹⁾

Bercsényi maj. 24-én érkezett Gyaluba, hol épen akkor a várkastély újraépítéséhez fogtak. ²⁾ A fejedelemet másnapra várták oda, s addig ő átlovagolt Monostorra, hogy ott a catholicusoktól informatiót nyerhessen. Rákóczy 25-én csakugyan fogadta Bercsényit, ki gonddal került mindent, mi küldetésének hivatalos színt adhatott volna. Nem is beszéltek egész délelőtt másról, mint az európai politikáról — csak ebédnél jött egyéb is szóba, mikor Rákóczy poharat köszöntött a császárra. Azután egyszerre közlékenyebb lett, de olymódon, hogy Bercsényinek nem sok öröme telt benne: rámutatott arra a három módra, melylyel Ferdinánd ellenségeit lefegyverezheti. Adjon vallásszabadságot, Frigyes fiának adja vissza Pfalzot s kárpótolja a károsultakat. E téma felett élénk eszmecsere kezdődött, miközben Rákóczy kiemelte, hogy Magyarországon mily sokan háborgattatnak vallásukban.

26-án megkezdődtek a levélben érintett pontok felett a tárgyalások: Rákóczy egész nyiltan és őszintén mondta el nézeteit. Nem sok oka van ő felségének szerencsét kívánni, ha a táborba megy, hisz az neki kárára lehet. A hadfogadást nem engedheti meg. A végvárakba németek bevitelét nem helyesli. S épen nem tagadta, hogy ő felsége ellenségeivel alkudozik: már ígértek is neki 6000 katonát, 300,000 frtot s hogy a portánál kieszközlik, hogy fiát utódljává erősítik: szóval elmondta az egész alkudozást Du Boisval. De ő ezeket nem fogadta el s nem is fogadja el — ha elégtételt adnak neki. Minő elégtételt? kérdé Bercsényi, s miért? Nő, mondá Rákóczy, nálam van az

ből megértheti, melyeknek megírását csakugyan magam által akarta tenni ő felsége.« Orsz. ltár. Bercsényi már ekkor a Csehországba küldendő magyar hadak egyik tábornokának volt kiszemelve: Réz András írja apr. 5: »tizezer magyar hadat gyűjtött az mi kegyelmes urunk is most, kinek generalja leszen Pálffy István, vicéje Bercsényi uram.« Orsz. ltár.

¹⁾ Törv. és Okiratok XXII. a)

²⁾ Haller 56.

elhunyt bibornok levele, melyben biztosítottak, hogy a törököt nem fogják ellenem ingerelni. De ki tette azt? kérdé Beresényi tettetve, mintha nem tudná, hogy Rákóczy Esterházyt érti — Rákóczy pedig nem felelt erre semmit.

A kihallgatás végén megemlíté Rákóczy, hogy válaszáat a császárhoz azonnal megkapja ¹⁾ s kérte őt, hogy ezzel haladéktalanul siessen vissza. Némi habozás után belenyugodott Beresényi, ki négy nap múlva csakugyan vissza indult. Ezt az időt is arra használta fel, hogy Rákóczy terveiről, czélzatairól megbízható értesüléseket szerezzen, s több oldalra intézett tudakozódások után csakugyan meggyőződött, hogy Rákóczy készülődik. Szerette ugyan hinni, hogy daczára ennek a fejedelem ez évben a két oláh vajda versenygése miatt nem fog táborba szállhatni ²⁾: de ez igen kevésbé volt megnyugtató, midőn Rákóczy roszakaróinak megbüntetését annyi szívóssággal követelte.

A mire Beresényi épített, az a versenygés a két oláh vajda közt, csakugyan meg volt. A múlt évi compositió daczára újra kitört az. Máté követe épen a gyűlés alatt maj. 13-án ³⁾ érkezett Fejérvárra azon hírrel, hogy Lupul ismét készülődik, 16, 17 ezer tatár jött országa határára s ezekkel és a törökkel Havaselvét meg akarja támadni. Hírt hoztak arról is, hogy Lupul maj. 14-én fiát mint kezest a portára küldé ⁴⁾ s tudni akarák, hogy tán ennek, tán öcscsének fogják adni a havaselvi vajdaságot. ⁵⁾

De ha Rákóczy készülődött, s tény, hogy készülődött, ⁶⁾

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XXII b) c)

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXII. d)

³⁾ Haller 56.

⁴⁾ Beresényi jelentése i. h.

⁵⁾ Lásd Levelek és Okiratok : 549., 554., 555. ll. Réthy jelentéseit.

»Nem kell elhinni, hogy az Lupul fia ide jött volna ; az háznál is vagyion nekem oly emberem, ki őrizője az háznak, tudná az.« Jul. 9-iki jelentése. S 15-ről írja, hogy Lupul fia átjárt ugyan a Noagh havason, de fürdőbe ment, »egyik keze, mondják hogy elesett.« Nem ötöt, hanem öcscsét akarja havaselvi vajdává tenni.

⁶⁾ Egy egész sereg s intézkedés igazolja azt. A prot. urak irogattak leveleket hozzá, hogy jőjjön segélyökre, mert elnyomatnak. Balassa András már marc. 26-ról írt neki, igen melegen, s Lubomirszky jun. 3-ról

éz ha ezzel a máskülönben is szorongatott Ferdinándnak zavart és kellemetlenséget okozott ¹⁾): Lupul törekvése nem volt alkalmas kitűzött célját feltartóztatni. Terveit ő egészen egyéb dolgokra építette: a chemnitzzi diadal Bannernek útat nyitott Csehországba s ez maj. 19-én Prága kapui előtt állott. Bécs ellen akart menni s ott Weimari Bernáttal találkozni és — találkozni, ha lehet Rákóczyval is.

tudósítja Esterházyt, hogy »vagari apud nos incipit fama de novis principis Tranniae contra S. C. M. consiliis. Dicitur enim conscribere militem cumque rebellibus adjungere velle.« Tkos lt. Bethlen István is tett e tárgyan jelentést Esterházynak, mint azt Lippay jun. közepén írt jelentése igazolja. Bécsben a titkos ltárban.

) Bercsényi, Bethlen s mások jelentései egész tárgyalások alapját képezték, melyek megvannak a titkos ltárban. Jellemző Losy N.-Szombatban jun. 18-án kelt jelentése, melyben az érsek megerősíti a töröknek az oláh vajda elleni szándékáról szóló híreket s Máthét a vajdaságban a Rákóczy által adni köteles segítség sem fogja megtartani. De mielőtt a fejedelem e segítséget küldené, nincs kétség benne, mindent elkövet, hogy a törököt saját maga és Máthé vajda iránt is kiengesztelje s e végből ajánlani fogja magát a töröknek Magyarország megtámadására s mint-hogy a fejedelem személyét illetőleg a francia királyba és a többi szövetségesekbe vetette bizalmát, hogy azok, ha ő megtámadná Flgedet, kiengesztelnék a szultánt, akkor Máthéra nézve is lehetetlennek látszik, hogy — »stante turcica resolutione« — fegyverrel elűzessék s helyette más nevezessék vajdává. Losy nehezen hiszi, hogy a török visszafogadja a fejedelmet hűségébe. »Itaque hac ratione pro sua quoque propria persona non nisi armorum remedium principi supererit.« Ha pedig a fejedelem fegyvert fog a török ellen, abból nemcsak veszély, hanem a béke felbontására is származik alkalom, s a fejedelem elűzetvén a Flged ditiójában vonja meg magát, a hol többen vannak, a kik nyiltan kedvébe járnak neki s meg fogják kísérteni az ő (t. i. a fejedelem) támogatását. Ezt tapasztalásból tudja az érsek, mert jelen volt, mikor a felső megyék közül több a fejedelem segítségére fölkelést sürgetett. Ezért úgy véli Losy, hogy a béke a törökkel megtartandó, s ki kellene hirdetni az egész országban, hogy ha valaki az ellen vét »publicarum regni constitutionum violator« bűnébe esik. A fejedelemnek is e célból küldendő követség által tudtára adandó, hogy a törökkel való béke felbontására okot ne szolgál-tasson »sciatque severissime esse prohibitum, ne ullus, vel ipsi vel cuicumque alteri audeat assistere, vel in bellum conscribi ad turbandum in Hungaria pacem cum Turca«

»Tota antem res haec esset valde maturanda, nam non aliter, quam cessionis ac novae electionis via in Traussylvania videntur praeveneri posse pericula ruinarum, rumpendaeque pacis.« (Másolat, b. t. ltár, Hung.)

Hogy az ágensek jártak hozzá, hogy ötöt sürgették, az természetes volt. Késznek is találták őt: conditióit elküldte Du Boistól a francia királyhoz s ez maj. 7-én ismét fogadta Bisterfeldet, küldött is követet hozzá, sőt a portai követet is utasította, hogy ez ott kövessen el mindent támadási engedély megszerzésére. ¹⁾

S Rákóczy csakugyan kész volt a támadásra és készült is hozzá. Nemesak a diplomacziái téren, hanem egyelőre a részekben hadfogadással ²⁾, a császár birtokain zászlók kiosztásával ³⁾ azt akarta, hogy ha a várt és sürgetett beleegyezés a portáról megjön, a kínálkozó jó alkalomból egy perc se legyen elszalasztva. Ugy számított, hogy mire Bisterfeld alkudozásainak eredménye hozzá ér, Csesy a portai francia követ is megkapja az utasítást, hogy ez szerezze meg a támadási engedélyt. Türelmetlenül sürgette ezt s midőn Réthy az állandó kapitália egyik levele után a másikban mindig csak arról írt, hogy »az ember« — így nevezé a francia követet leveleiben — még annyira sem tudott menni a kajmekámnál, hogy kihallgatást nyerjen ⁴⁾, de amiatt, hogy a velenczések a tengeren való járást elzárják, királya resolútióját sem tudta kézhez kapni ⁵⁾, gyana-

¹⁾ Rákóczy és a Diplomácia 15. 16.

²⁾ Tassy G. Kassa jul. 20. tudósítja Losyt, hogy a fejedelem az Ér mellett hadakat fogad s a budai s esztergomi törökök Szolnokhoz gyülekeznek. Titkos lt.

³⁾ Törös jul. 25-iki tudósítása Lippayhoz. Nyitra- s a körül fekvő megyékben a fejedelem emberei »latorkodnak,« a fejedelem hűségére csábítják a hadakat. »Az czinkosok Fácnsy, Palasty, Bartakovics, Bakos, Bogády zászlókat osztogatnak. U. o. Homonnai Ungvár jul. 26. Lippayhoz intézett levelében tudni akarta, hogy az erdélyi fejedelem eddig való rezgелődésének oka: hogy Székely Mózes a moldvai vajda fiával egyetértvén, már megindult; a vajda maga tatárokkal s egyéb hadakkal az havasalji vajdát megtámadta, ki mintegy 300-ad magával Brassóba szaladott. A fejedelem gyorsan fegyverkezik, a székelyek is felültek, de nem annyira a fejedelemért, mint »magokra való vigyázásért«. Félő, hogy a fejedelem nem állhat ellen a támadásnak, s akkor a veszély az ő ilsegeditűdjára is átsaphat, »mi penig in tali casu, mivel resistáljunk ez darab földön, semmi készséggel nem levén.« Sem puskapor, sem élés nincs a végházak egyikében is.

⁴⁾ Ievelek és Okiratok 549., 553., 557. Hétszer kért audentiát: egyszer sem kapott.

⁵⁾ U. o. 557. l.

kodni kezdett, hogy őt csak eszközül akarják a szövetségesek felhasználni. ¹⁾

Ez természetesen óvatossága megkettőzésére intette. »Ha kegyelmednek — írja jul. 15-én Réthynek — alkalmatossága léssen, kérdje meg az gallus oratorótól, mi oka annak, hogy az király derekas válaszát az én kegyelmes uramról ily későn értheti? talán arra várnak, hogy itt végben vivén az dolgot, az én kegyelmes uramat azzal ejtsék meg és nolle velle is felültessék és az több kívánságit ne effectuáljátok? azt bizony ne várjátok, mert ha az én kegyelmes uram eszében kezdi venni, tinéktek leszen káratokra.« Hanem azért mégis számított a király válasza megérkezésére, kész is volt ez esetre kardját a háború mérlegébe vetni s miután D'Avaugourtól a francia király lengyelországi követétől jun. 26-ról levelet kapott, hogy a francia és svéd biztosok a szövetség megkötésére már útban vannak,²⁾ sietett értesíteni Róthlyt, hogy főköveteket indított útra a portára: Tholdalagit és Körössyt, tapasztalt s az ottani viszonyokkal ismerős államférfiukat, kik közül az első mindig igen kényes természetű dolgokkal volt megbízva. »Követünket — írja Réthynek — miért kelle ily időben inditanunk bizonyos és helyes okait meg fogja kegyelmed magoktól érteni:« — addig is lelkére kötötte, hogy a »gallus agenstől a derekas választ« igyekezzék kinyerni. ³⁾

S minthogy bízott és hitte, hogy portai alkudozásai még elég jókor odáig fognak érni, hogy a császár ellen a háborút is megkezdhesse, még ez évben elment egész addig a pontig, hol a hadizenéstől már csak egy lépés választotta el: jul. 25-én bizalmas kérdést intézett egy nagyon is erélyes hangú levéllel a cancellarhoz, hogy mi az oka annak, hogy a Beresényi által küldött kérdéseire mindeddig nem kapott választ?« A késedelemről — figyelmezteté őt — káros veszedelem következhetik.«⁴⁾

A válasz pedig ezekre a pontokra már akkor kész volt. Hosszas tanácskozások, sokféle értekezések előzték azt meg. Nádor, cancellar, ministerek mind bevonattak: voltak, kik a szakadást ajánlották, a higgadtabbak a mérséklet mellett szavaz-

¹⁾ U. o. 552. Rákóczy jul. 15-iki levele.

²⁾ Közölve Ötvös Ágoston Rejtelmes Levelek 15—27 ll.

³⁾ Levelek és Okiratok 552. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII.

tak. ¹⁾ Abban állapotok meg, hogy a választ ezekre a pontokra Töröstől küldik meg. Az utasítást számára s a császár igen engesztelékeny hangú levelét jul. 15-én állították ki. ²⁾ Töröstől jul. 18-án Lippay is irt; s épen oly bizalmas hangon, mint régen »a szegény cardinál« — csak egy hibázott belőle: a szegény cardinál jó indúlata.

Ez az egész alkudozás még abban a stadiumban volt, hol mindenik fél az igazság leplezésére fordította figyelmét. Rákóczy támadni készült, volt rá elég oka. Ezt persze egészen eltitkolni még sem lehetett. Jó volt ürügynek, hogy a török Székely Mózest készül behozni. Ez megjárta előlegesen. De arra az esetre, ha megjön az engedély a támadásra: másról kellett gondoskodni. Már Bercsényinek kezdett arról panaszkodni Rákóczy, hogy nem tartja lehetetlennek, hogy a török kényszeríteni fogja őt, hogy a császárt támadja meg. Bercsényi pedig mindenkép meg akarta vele értetni, hogy ez esetre is rá nézve leghasznosabb volna, ha a császár a végeken egy csomó német katonát helyhezne el. S Törös megbízatásának is ez volt egyik lényeges pontja, hogy ennek szükségességét értesse meg vele. ³⁾

Törös aug. 21-én érkezett Fejérvárra s a fejedelem mindjárt másnap fogadta. De a derekasb tárgyalások csak harmadnapra rá vették kezdetüket. Nyomon rá azzal a kérdéssel állt elé Rákóczy: hajlandó-e a császár neki a kért elégtételt megadni? S ha Bercsényinek még nem mondta meg, hogy kik ellen követeli ezt az elégtételt, most rámutatott a nádorra, sőt ennek Bethlen Istvánnal folytatott levelezését fel is mutatta.

De ha már az első tárgyalás a sérelmek kölcsönös felhányásával kezdődött: azt lehet mondani, a többi is ennek foly-

¹⁾ A Jászay-gyűjteményben meg vannak az erre vonatkozó iratok. Wesselényi lengyelországi küldetését ismertette Horváth M.

²⁾ Közli e levelet Thaly Kálmán Századok 1884. 271.—2 II. a jegyzetben.

³⁾ Lippay Bécs jul. 18-ról írja Rákóczynak »Ugy emlékszem, hogy az elmúlt fordulásban kívánta Nagyságod, hogy közel legyen németje ő felségének; most is, ha több volna is ott közelebb, se az földnek, se Nagyságodnak értalmára nem volna, hanem inkább javára és békességére, az kit mindenkor elvehetnének onnét, megszűnván az periculum.« Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése. Kiadta Beke. 76. l.

tatását képezte. »Itélje meg a világ, mondá Rákóczy, mikor már egy csomó sérelmet felsorolt, nem indított volna-e ez akárkit boszúra? de én türelemmel szenvedem azokat, bizva ő felsége igazságosságában.« S viszont ha Törös azt hányt szemére, hogy nem engedte meg a toborzást birtokain ő felsége számára — kész volt a felelettel: hogy tehettem volna azt, mikor Bethlen bevádolt a töröknél, hogy ő felsége alá vettem magamat? Mikor pedig Bisterfeld párisi útjára került a sor — azért ment el mondá Rákóczy, mert feleséget akar magának hozni.

Tényleges eredménye azonban más e követjárásnak sem volt, mint az, hogy egyről s másról az erdélyi viszonyok közül értesülést szerezhetett magának Törös s meggyőződött, hogy Tholdalagi portai küldetése daczára is komolyabb hadi készület nincs; közvetlen támadástól tehát még ez úttal nem lehet tartani — de hogy azért egy hónap alatt minden megváltozhatik. ¹⁾

Törös még aug. végén visszaindult, ígéretet és biztatást a fejedelem részéről eleget s egy épen olyan előzékeny és szívélyes választ vivén magával haza, mint a milyent hozott. ²⁾ De ez senkit sem nyugtatott meg; inkább hitték, mint valaha, hogy a támadás ez őszről nem marad el, s az a kőszahír, hogy e czélból Rákóczy már ki is ment Erdélyből Váradra, el volt terjedve a kormány körében. Az esztergomi érsek még arról is tudósítá a császárt, hogy a fejedelem agensei Felső-Magyarországon a beütésre már előkészítették a talajt s Baresay Sándor Erdélyből Darholon Ferencz udvarházánál ezzel, Uszszal s az eperjesi bíróval titkos értekezleteket tart. Pázmány utódja már elveszett embernek tartá Rákóczyt s arra biztatta a császárt, hogy foglaltassa le uradalmait. ³⁾

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XXIV. b.)

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV. a.) Pozsony 1639. oct. 6-ról írja Törös Rákóczynak: Ngodnak mint kegyelmes uramnak akarám értéére adnom, hogy én isten segítségéből, noha elég beteges állapottal, de békével érkeztem ő felségéhez, Eberstorffon találtam ő felségét és ott beadtam relatiómat. »Azután említi, hogy útközben tett ugyan particularis relatiót a nádornak s érseknek, de a többit hátra tartá ő felségének »kiváltképpen az, kik oly dolgok voltak. Tudom, hamar válasza leszen ő felségétől.« »Nem hiszszük« — írta Rákóczy a levél oldalára. Eredetije Fejérvártt a Batthyáni ktárban.

³⁾ Losi Nagy-Szombat sept. 5-én írt igen fontos levele: »ut ut se res

A nádor ezúttal nem osztozott Losy véleményében: szigorú rendszabályok alkalmazására nem látta az időt eljöttnek. Bogádi épen ez időben nála járt Rákóczy részéről s ő megragadta ez alkalmat, hogy a fejedelmet a beütési szándék megváltoztatására bírja. Szokatlanul bizalmas és sürgető hangon írt neki, s kéré, hogy az emlékiratot, mit tőle küld, vegye fontolóra, »különben, végzi, veszedelemben jut ez az hazza és nemzet, kinek méltán kegyelmedet mondhatnánk okának, ha a maga privatumáért akarna abban hozni bennünket.«¹⁾

Az e levélhez mellékelte emlékirat sok éllel, erős hangon volt írva. Mint tényt vette Rákóczy készülődését, melyet önmagában sem helyeselt — s okait vizsgálta. Ha a töröktől tart: az esetre is veszélyesnek tüntette ki: mert ez csak törbe akarja csalni. Ha ő felsége ellenségeivel akar csatlakozni, még rosszabb, mert ezek önző céljaikra használják fel, s ellene is van a corporale iuramentumnak, mely ő felségéhez köti. Aztán koczára teszi magyarországi jószágait. Végre is mindkét császárt ellenségévé teszi. Ha pedig adott szava köti ő felsége ellenségeihez: azt ajánlja, hogy lépjen vissza.²⁾

Elkésztett tanács. Augustus közepe óta Tholdalagi, Körossy, Réthy mindent elkövettek a portán, hogy a támadási engedélyt megnyerjék. Annak megvalósulásához két dolog kívántatott: hogy a gallus agens a kívánt három pontra a király resolútióját kezébe adja s velük együtt működjék a portai engedély megnyerése ügyében.³⁾ Az oratorok sem a resolútiót, sem a pénzt nem kapták meg s ezek nélkül minden törekvés meddő maradt; még azután is, hogy sept. 20-án a divánban fogadta a szultán a fejedelem követét.⁴⁾

habeat, ego censerem fortissima resolutione illi esse occurrendum et arbiträrer sane nunc esse tempus, quo audacia ipsius, cum ultima sui ruina posset compesci Posteaquam autem machinationes principis jam clare esearerunt videretur . . . iniri rationes ad occupanda omnia bona deberent in regno hoc Mattis Vrae.

¹⁾ Esterházy sept. 8-ki levele Beke fennidézett gyűjteményében 77. l.

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXV.

³⁾ L. Tholdalagi utasítását Réthyhez Erd. Történelmi Adatok I. 244. aug. 29-ről s Rákóczy aug. 17-iki levelét. Levelek és Okiratok 590.

⁴⁾ Lásd ez alkudozások igen érdekes részleteit. Levelek és Okiratok 589 - 599. II. V. ö. az 1638—9. évből közlött levelekkel, melyek »Okirattár

Az év vége felé újra éledni kezdtek Rákóczy reményei. Bisterfeld nov. elején megérkezett s 8-án Megyesen beadta jelentését. Maga a francia király is óhajtja a szövetség létrejöttét, sürgeti azt a svéd koronánál, utasítja portai követét s Hágai Kornélt. Azonnal, még az nap nov. 8-án gyors postát indított Tholdalagi után, hogy ha az alkudozás megszakult s ő vissza indúlt volna is — forduljon vissza és vegye ismét kezébe a dolgot s igyekezzék eredményt elérni. Már késő volt — Tholdalagival a futár a Noág havasán találkozott: tehát sokkal távolabb, hogysen visszatérhetett volna.

Jóval előbb mondhatni, midőn a tárgyalások még javában folytak, adta át Bogády Rákóczynak Esterházy emlékiratát. A fejedelem nem szívesen vette s elég éles válaszáat ismét Bogádytól küldte meg Esterházynak, ki nov. 6-ról újabb emlékirattal sietett kimagyarázni álláspontját s felvilágosítani, hogy azon körülmény, mert a helyzetet veszélyesnek tartja, birta rá aggodalmi őszinte felsorolására. ¹⁾

A támadás csakugyan elmaradt ez évről: de az még sem múlt el minden háborús készüllet nélkül. Lupul csakugyan ki tudta vinni a kajmekámuál, hogy engedélyt kapott Máté megtámadására s hogy a porta Rákóczyt eltiltá a beavatkozástól. De Mátét készen találta s azonfelül ez Rákóczytól kért segílyt, ki hadai fővezérévé az öreg Kornist nevezte ki. Együttal azonban közvetíteni kezdett köztük Kapronczy és Barsay Ákos által. De mielőtt ezek valamit tehetek volna, Máté készen várta Lupult, s dec. 2-án Bukuresttől nem messze, tönkre verte sergét. E diadal megkömnyíté Rákóczynak a közvetítést s a béke köztük helyre állt. ²⁾

Az adóval s ajándékkal a portára Rákóczy ez év végén Serey Istvánt mint főkövetet indította útra, ki Konstantiná-

Strassburg Pál követsége s I. Rákóczy Gy. első diplomatiái összeköttetése* czimú collectióban olvashatók, hol a szövetekezés tervezete is olvasható.

¹⁾ Törvények és Okiratok XXVI.

²⁾ Engel Nebenländer 267. Haller 53. Kemény 293 hol 1638 áll 1639 helyett. A havaselviek Rákóczyhoz intézett kérvénye I. Török-Magyarkori Á. o. III. 34. s köv. II. A szerződést, melylyel Lupul Rákóczyt megkínálta azon esetre, ha Mátét nem segíti I. u. o. 34. s köv. II.

polyba 1640. jan. 17-én érkezett. A császárt betegen találta s jan. 21-én a fővezér által fogadtatott. De febr. 9-én Murad a zsarnok meghalt: »bizony — írta Rákóczy a levélre, mely vele e hirt tudatta — méltó dícséretre az nagy hatalmú istennek szent neve és az hálaadás is bizony szükséges, mert ha ez élhet vala, meg fogja vala rontani Magyarországot vagy Lengyelországot; annál is tovább ment volna.« Tíz nappal azután az új császár, Ibrahim fogadt Seredyt, ki néhány nap múlva haza indúlt.¹⁾

V.

1640. elején Rákóczy egy zavaros és bonyodalmas ügyet egyenlített ki békés kiegyezés útján. Zólyomi Erzsébettel, a Dávid hugával a fejedelemnek sok baja volt. Pénzzel tartotta bátyjának Moldvába s Törökországba küldött szolgálait. Midőn a fejedelem az asszonynak Sólyomkő várában levő őrségét saját hűségére fel akarta esketni, Erzsébet asszony az őrséget elbúvatta s ezek ruháiba jobbgagyakat öltöztetett, egy tizedesre pedig a tisztartó ruháit adta fel s ez esküt ezekkel tétette le. De legsúlyosabb bűne volt, hogy egyik megbízottabb szolgáját felfogadta, hogy álljon szolgálatába, midőn a fejedelem vadászaton lesz, s csak úgy mintha véletlenségből történnék, lője agyon. A szolga meg is kísérlette, de csak a süvegét lyukasztá át.²⁾ A dolog kitudódott, s Rákóczy perrel fenyegette az asszonyt. Ez rokonaihoz fordúlt, hogy vessék magukat közbe s ez hosszas alkudozás után megbocsátott neki s békés kiegyenlítés útjára bocsátotta a dolgot. 1639. dec. 29-én jött létre a kiegyezés, melynek értelmében Sólyomkő, míg él, a Zólyomi Erzsébeté marad, addig nem váltja ki a fejedelem, de halála után örökösétől vagy hagyományosától 25,000 frtban kiváltja.

¹⁾ Levelek és Okiratok 604—610. II. Török-Magyarkori Államokmántár III. 56.

²⁾ Így jön ki a vallomásokból, Gunesch II. 17. ekkép beszéli: »armiger vel potius ephebus principis Georgii Rákóczy, eundem, excujus instinctu non patet, interficere voluit, ejusque cor globo transverberare; verum in explosione erravit, plumbumque inter brachium et corpus, non sauciato, transvolavit.«

Mind Erzsébet asszony, mind férje 1640. febr. 9-én letették a hűség esküjét s kiállíták a térítvényt.¹⁾

Jan. 25-én Ujlakit, Gaudyt Danzigba küldé, hogy számára fegyvereket vásároljanak, jó építőmestert s pattantyusokat hozzanak ki.²⁾ Egy másik meghitt szolgáját Thuróczy Istvánt pedig a császárhoz küldé s sürgette a Bercsényi és Törös által küldött izenetekre a választ, a császár elhatározását. A mit pedig ő e két ember által sürgetett, az nem kisebb volt, mint az, hogy a császár a nádort és országbírókat a Bethlen Istvánval való egyetértésért büntettesse meg. Egyszer sem nevezte meg ugyan őket: de elég világosan rájuk mutatott.

A sürgetett és várt követ febr. 2-án megérkezett Fejérvárra: Forgács Sigmund volt az. Ennek is csak úgy mint Bercsényinek családi ügyekben kellett Erdélybe menni. O felsége csak úgy mellékesen bizta meg, hogy menjen el a fejedelemhez s értekezzék vele ezekről a kényes természetű dolgokról. A bécsi udvarnak erős aggodalmi voltak a törököket illetőleg. Havok óta egymást érte a sok conferentia, hogy mit tegyenek egy török háború esetére? s hogy milyen szerepet fog abban Rákóczy játszani?³⁾ Egy zsarnok és beszámíthatatlan szultán, de a kiben sok erély és sok ambíció volt, nagy buzgalommal készült erre a háborúra, ázsiai bonyodalmai daczára, melyeket e télen bevégzett. S most visszatérvén a fővárosba, bizonyosra vették, hogy valamelyik európai szomszédot támadják meg. De melyiket? Lengyel vagy Németországot? Feltették, hogy Rákóczy erről többet tud s Forgácsnak az volt a főfeladata, kivenni a fejedelemből azt, a mit tud, mellékesen pedig értekezni vele arról, hogy minő elégtételt kíván ő? s kik volnának voltaképp megbüntetendők?

Első kihallgatása Forgácsnak febr. 3-án reggel 9 órakor volt s ez nap nem mentek többre, minthogy a fejedelem irásban kérte átadni követsége pontjait. Megnyerte.⁴⁾ A második

¹⁾ A hosszúra nyúlt tárgyalások megvannak a vörösvári ltárban. V. ö. Szalárdy 137. l.

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXVII.

³⁾ Bécsben a titkos ltárban s a N. Muzeum Jászay-gyűjteményében erre vonatkozó adatok bőségesen találhatóak.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII. a) Van a Jászay-gyűjte-

találkozás csak 10-én estve volt. Eleinte a fejedelem által kívánt elégtételtől volt szó: kik legyenek azok a személyek, kiket ő kíván megbüntetni? A fejedelem senkit sem nevezett meg. De hisz így nem lehet megtudni, mondá Forgács, mert a kiknek eddigelé nevüket hallotta: a nádor s Homonnai, ezekkel már kibékült. Végre megnevezte Homonnait. Tehetett volna ugyan ő is úgy, mint Bethlen, ki Prépostvárit elfogatta, de ő bízott ő felsége kegyelmességében, igazságosságában. Azonban

ményben egy terjedelmes levél is, melyet jelentése megtétele előtt írt s melyben Forgács Zsigmond némely titkos dolgokat közül ő ffgével, melyeket a fejedelem neki »non ut Mti Vrae nuncio, sed tanquam privato benevolo, rogando ne ea meae insererem relationi« elmondott, hogy t. i. a török az ő ffgé és a francziák között való ellenségeskedést felhasználja, mert »modernus supremus vezirius sit Gallo affectus eidemque singulariter benevolus« s es esetben a lengyelekre nem számíthatni »credibile enim non est regnum Poloniae etiam volente rege foedus cum Turcis violaturum, minus nobis succurendos, quod exemplo comprobavit.« (Például felhossa a fejed. a Kantamir tatár chán esetét, ki elbizakodva a lengyelek segítségében »non exiguo cum vitae suae discrimine tanta in necessitate destitutus est«, midőn a törököt megtámadni akarta.) »Sic ipse, Turca aliquid adversus Mtem Vram Sacr. imperante, quid agat? sibi quoque prospiciendum, ne primum ictum patiatur, respondi, nec enim unquam se dum Hungariam invadit illesum permansurum; ideoque Mti Vrae gratia sibi esset denuncianda, ut qui ita propensa huic regno Hungariae manet, ut eam infallibili subsidio nunquam sit destitutura. Ipse (t. i. a fejedelem) vero certissimo asseruit nunquam se hoc vereri, nec Tranniam invadendam, ut eius malevoli sibi blandiuntur, sed facturum hoc Turcam, quod tempore Bochkai evenit, quem secum fecit insurgere, tum inquit quid acturus, quomodo ego possum facinora digna christiani principii exhibere, vel quo nixus fundamento mea possim facere tute et sincere suae Mti innotescere servitia, si modo in violatores diplomatis non animadvertet.« Itt egyenesen kifejezi Homonnay iránt való neheztelését, ki neki (t. i. a fejedelemnek) »indignoque stilo« írt levelet, »nec negavit simili se respondisse«. Egyenesen Homonnayt teszi a fejedelem felelőssé Ónod elpusztításáért is. A fejedelem — mondja Forgács — »lelkéből kívánna szolgálni ő ffgének«, csakhogy »aliquid signum a Mti Vrae gratia efflagitat, e quo, et unde agnoscere possit prae suis inimicis a Mte Vra in gratiam se et favorem receptum«. Ajánlja tehát Forgács a királynak, igyekezzék maga iránt lekötelezni a fejedelmet: hívassa magához Bérsbe »per modum quasi citationis, quod immediate ad principis aures perveniet et exaudiam proculdubio ipsius supplicationem sibi persvadebit«. (Ered. b. t. lt. Hung.)

ennek törvényszegései büntetetlen maradtak, habár megbüntetése módját ki lehetne találni.

A törökökre kerülvén a szó, némi habozás után megmondá, hogy a szultán a persával 50 évre megkötvén a békét, áprilisban bizonynyal vagy a lengyelek, vagy Magyarország ellen fog menni; de Erdély ellen semmi esetre.

Forgács még ez estve megkapta a fejdelemtől a választ a császárnak, s azonnal visszaindult. A szultán pedig, kinek támadásától tartottak: már akkor meg volt halva. Épen az előtt való estve, hogy e találkozás végbement, mentette meg e szörnyegtetgtől az emberiséget s a császárt a halál. Az új szultán pedig »igen böcsülettel« fogadta »Seredyt s minden jó válaszszal« bocsátotta ki, egy csauszt is küldvén vele, ki a kaftányt megvigye a fejdelemnek. Nehány nappal előbb »örömondó főcsausz« érkezett a szultántól s a fővezértől a fejdelemhez, »az előbbi a császár halála és az új császár helyébe való succedálása felől.«¹⁾

A fejdelem márcz. 15-én országgyűlést hirdetett Fejérvárra apr. 24-ére.²⁾ Úgy akarta, hogy e gyűlés egy családi ünnepélynek is tanúja legyen, s a főurakon és rendeken kívül számos papot és tanárt is Fejérvárra hívott, sőt gondoskodott, hogy egy külföldi követ — a lengyel király követőnek — jelenléte is emelje annak díszét. Az ünnepély maj. 7-ére volt kitűzve, mikorra már a rendek is megkezdték tanácskozásait, s szokott módon a tárgyak egy részével készen is voltak. Rákóczy kisebbik fiának, Zsigmondnak, vizsgáját tűzte ki ez napra, mely csakugyan fényes sikerrel végbe ment. Utolsó napja volt ez az udvari iskolának s az ifjú herczeg mindenkit meglepő eredményt mutatott fel. Annak mintegy zárját s Zsigmond világba lépését jelezte az utasítás, melyet atyja neki ennek alkalmából adott.³⁾

Épen az ünnepély napján érkeztek meg Máté vajda s Havaselvének követei is: számszerint 8-an, bojárok és a püs-

¹⁾ Rákóczy márcz. 19. s ápril 5-iki levele Esterházyhoz, (Bekénél 81—82. ll.)

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXIX.

³⁾ A Pallas Dacia ez ünnepély leírása, az utasítás latin fordításban ez elé van nyomtatva, de mint külön munka.

pök fényes kísérettel. Ezeket 9-én fogalta Rákóczy s a lengyel követ közvetítésével megkötötte velek maga és külön az ország a szorosabb frigyét. Ez nap visszaindult a lengyel követ. Najarovszky Miklós is ¹⁾, ki nemcsak ez ünnepélyen való jelenléte végett küldetett hozzá, hanem azzal is meg volt bízva, hogy beszélje meg a fejedelemmel, hogy számíthatna-e Lengyelország az ő segélyére, ha a török megtámadná? ²⁾

Mondhatni az országgyűlés utolsó napjaiban lett befejezve egy fontos ügyek, a catholicusok sérelmeinek tárgyalása, melyet a fejedelem személyesen intézett.

Rákóczy nem volt türelmes ember — de nem is akart annak láttatni. Messze mögötte maradt Bethlennek, ki e részben magasan kora színvonala felett állott. De Rákóczy e részben is kora gyermeke volt, egész fanatismussal ragaszkodott vallásához s azt uralkodóvá akarta tenni országában. A türelmet nem ismerte s csak annyiban különbözött Ferdinándtól, hogy ez a protestansokat a törvény megsértésével is üldözte, míg Rákóczy a catholicusok üldözésében csak addig a határig ment el, meddig a törvényes formák flagrans megsértése nélkül tehette. Nem szerette a jezsuitákat s szabadulni akart tőlük.

Ily módon összehalmozódott egy csomó sérelem s azokat a catholicus rendek összefoglalva beadták neki. Fő sérelem volt, hogy nincs püspökjük s a vicarius jogai meg vannak szorítva. A catholicus papok pedig kisebb helyeken hivatalos működésükben akadályokba ütköznek. A fejedelem írásba kiadott válasza nem hangzott kedvezően s maj. 16-án a catholicusok újra folyamodtak. Erre sem nyervén kedvező választ, szóbeli érintkezésbe bocsátkoztak. Megnyerték a vicariust s Rákóczy Szálinay István ferenczrendit megerősíté. De a jezsuitákról hallani sem akart: »kérlek — mondá — hagyjatok bókét, nem türhetem őket birtokaimban.« S midőn félhozták, hogy külszországban azt fogják mondani, hogy ő üldözi a jezsuitákat: »mit bánom én, felelé, akármit mondanak.« Ammit mégis megengedett, hogy a kik az országban vannak, itt benn maradhatnak.³⁾

¹⁾ Lásd Törv. és Okiratok XXX. b) c) (Haller 64. l.)

²⁾ A Najarovszky Miklósnak Varsó 1640. febr. 22-én adott utasítás eredetije megvan az Orsz. Levéltárban.

³⁾ L. Törv. és Okiratok XXX. d) (Kazy II. 29—32. ll.) V. ö. Ve-

Ezek pedig panaszaikkal Ferdinándhoz fordultak.

Ez alatt a rendek is befejezték tárgyalásaikat.

Megállapították az évi adót 20 frtban, a végvárák építésére pedig portánként 2—2 frtot szavaztak meg. De elhatározták, hogy a dézma-árenda s az adó lajstroma a káptalanban tétessék el, s párban az illetőnek kiadassék.

Megújítják a régi törvényeket, melyek értelmében a szökött jobbágyokat a »fiscus« jóságáiból, valamint Feketetóból is tartoznak kiadni.

A fiscus jóságában s kiváltságolt helyeken a gabonát szabad azelőtt is behordani, hogy erre az általános engedély (a dézmák beadása megtörtévéen) kiadatnék: de a földekre tiltva van marhát hajtani.

A paraszt, ki a fiscus jóságából szőlőt vett s árát még nem tette le, fizesse azt ki.

A fejedelmi udvarba berendelt katonák tiszteik vezetése alatt járjanak, s ha visszaéléseket követnek el, azonnal büntetessenek meg. A ki ezt elmulasztja, maga halállal lakoljon.

Megújították a korábbi, azok ellen hozott törvényeket, kik a táborban nem jelentek meg. Ha valaki betegsége miatt marad el, ezt igazolni tartozik.

A rablók nem évenként, hanem 2—3 évenkiut circáltassanak fel.

Szigorú törvényt hoztak azon oláhok ellen, kik feleséget rabolnak maguknak.

Szabályozták a nemesek korcsmárolási jogát.

Ha Váradon családos jobbágy áll be darabantnak, családját tartozik otthon hagyni.

Elrendelék, hogy a gátak akkép szabályoztassanak a Maroson s Szamoson, hogy a sószállítást ne akadályozzák.

Azon biharvármegyei lakosok, kik a hajdúvárosokra mentek lakni, fizessék meg adójukat.

A váradi kovácsok, ha kiváltságaikkal akarnak élni, tegyenek eleget kötelezettségeiknek is.

szely Egyház Történelmi Adatok 341. s köv. 11. A harmadik tárgyalás napja Kazyból világos — s ez mutatja, mi másként nem is lehetett, hogy a tárgyalás országgyűlésen folyt.

Elrendelék, hogy a Kraszna vize vezettessék Székelyhid alá.

A posták visszaéléseit eltilták.

A fejedelem Belgrádra menő s kéneseit szállító szekereit a karánsebesiek ne tartsák fel.

Azokat, kik végrehajtásra küldettek ki, útjokban sehol se tartóztassák fel.

Az udvarhelyszékieknek megengedték, hogy borukat, serüket Udvarhely városán át szállítsák.

A székely fiuszékeken folytatott ügyek a derék székre fellebbeztessenek.

A marhakereskedők ne kövessenek el visszaéléseket.

A mely helység az ellopott marha nyomát veszi, kártérítéssel tartozik.

A váradai nemesek s polgárok közt fenforgó egyenetlenségeket szabályozták.

Szabályozták az ügyvéd-vallás kérdését a részek és Erdély közt.

A törvényeket a fejedelem maj. 17. erősítette meg. ¹⁾

Nem hijában szavaztatta meg Rákóczy portánként a 2 frtot erődítésekre: valóban arra fordítá azt. De nemcsak várak, hanem egyházak s iskolák építésére is gondolt. A kolosvári farkas-utczai templomot országgyűlési határozat alapján két év előtt kezdte építtetni, s minthogy ennek merész boltívét úgy akarta elkészíttetni, mint régen volt, Lengyelországba küldött pallérokért, kik ezt s az iskolát elkészítsék. ²⁾ Követőt egyszersmind pattantyusok s trombitások kihozásával is megbizta, meghagyván, hogy Radzivil s a kurlandi herceget is keresse fel, ezektől madarászokat s vizslákat kórvén. ³⁾

Jun. végén Maurer Mihályt, kit eddig apróbb vásárlásokkal szokott megbizni, küldötte Konstantinápolyba az új kapitihával Sebessivel, ki ott Réthyt volt felváltandó. Maurernek fő megbízatása volt, hogy a romladozó erdélyi házat újra

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXX. a)

²⁾ Elkészült 1642. év végén: mikor Rákóczy a harangot is felvontván, karácsony napján felszenteltette. Ő is jelen volt az isteni tiszteleten. (Haller 75.)

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXI.

építtesse fel. Jul. 19-én érkeztek be, s a vezér jul. 23-án már fogadta Maurert s átvette tőle az ajándékokat. Azonnal hozzáfogott az erdélyi ház építtetéséhez s azzal néhány hét alatt elkészült. ¹⁾

Rákóczy eljöttnek látta az időt, hogy nagyobbik fiát, Györgyöt, a közpályán alkalmazza. Az országban a legfontosabb hivatal a váradi kapitányé volt: nemesak katonai szempontból, hanem, mert csaknem kormányzói hatáskörrel igazgatta a részeket. Aug. 14-én kinevezte ez állásra György úrfit s kezébe adta kimerítő s a hivatal fontosságához mért utasítását. Egy meleg hangon irt bevezetés után belétette Báthory István utasítását 1575-ből s az általa 1635-ben Ibrányinak adott utasítást. ²⁾ A beigtatást aug. 21-ére tűzte ki, s gondoskodott, hogy azon olyan fény és pompa fejtessék ki, mely fejdelmi állásához méltó legyen.

Ugy ment véghez mint rendelé.

Elöl ment a váradi katonaság a hajdúkkal, hat csapatban. Utána 200 lovas sisakosau, paizsosau. Azután két kisebb arauyos zászlót vittek s tiz fényes öltözékű lovat. Követték Kornis Sigmund és Kassay István, a beigtató biztosok, maga ifjú György s Bakos és Bornemissza. Ezután az udvar 80 tagja s közülök 23 tigris és leopárd átalvetővel. Végre a munkácsi s pataki katonák.

A beigtatás helyére érve, Kornis átadta Györgynek a kornyétát: Ő nagysága azért adja át Magasságodnak e kornyétát, hogy a mikor parancsolja, azzal s katonaságával éjjel nappal oda siessen, hova parancsolja. Azután a kardot adta át, hogy a mikor a szükség kívánja, felövezze azt. Azután Kassai a város kulcsát adta át: legyen barátja ő nagysága barátainak s ellenségeinek ellensége. Következett a díszebéd, mely alatt, valamint az ünnepély egész tartama alatt, szólottak az ágyúk. Aug. 25-én Székelyhíd várát resignálták neki, mely fentartására volt szánva. ³⁾

Ez volt az ifjú György kilépése az életbe. Ez év őszén a

¹⁾ L. Levelek és Okiratok 612—624. II.

²⁾ Az eredeti György úrnak átadott utasítás az Orsz. Itár kiállításában, melynek egyik ékességét képezi.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII. A vasöltözeteket Ujlaki által rendelte meg. I. XXVII. sz.

fejedelemasszony is látogatást tett kin Magyarországon: Munkácsen s Patakon. Bornemisza és Kemény kísérték s vezették; útjában mindenütt a ragaszkodás és szeretet jeleivel fogadták. Oct. 10-én visszaindult, útjába ejtvén Váradot, hol fiát meglátogatta. ¹⁾

A beigtatási ünnepélyek lezajlása után érkezett Rákóczyhoz felhívás a császártól, hogy az Erdély s Magyarország közt történt határvillongások kiegyenlítésére nevezze ki biztosait: a császár is hasonlót fog tenni. Ezek létezéséről a fejedelem nem birt tudomással: szívesen kinevezi biztosait, ha megkapja a szükséges adatokat, s azonnal közölni fogja azokat a rendekkel ²⁾

Rákóczy, részint hogy fia György irányában kedvezően hangolja a portát, s ennek jövőndő megválasztására nézve előkészítse az utakat, részint hogy a szövetségesekkel leendő kiegyezésének akadályait elhárítsa ³⁾, az adóval s ajándékokkal Seredy Istvánt már octóberben beindítá a portára: ki nov. 1-én érkezett meg s már e hó 4-én fogadtatott a nagyvezér által. Vitt magával a szövetséges államok követeihez is leveleket, hogy a portánál szükséges engedélyt ezek is szorgalmazzák. A mire Rákóczy ezúttal épített, az Baner merész terve volt, ki Guebriant francia tábornokkal egyesülve, Regensburg ellen indult, hogy azt véletlen támadással hatalmába kerítve, egyenesen Bécs ellen menjen. Ha a terv sikerül, Rákóczy is kész lett volna megkötni a szövetséget s Felső-Magyarországba nyomulni.

»A római birodalom — izeni Esterházy Rákóczynak. — ha hajol is, nehezen dől el.« Tudta ezt Rákóczy is, nem is hagyta számításán kívül: de a hét megye visszaszerzését politikai szükségnek tartá s a kedvező alkalmat nem akarta elszasztani. Seredy találkozott a francia és hollandi követekkel s ezekkel közösen »futották a portát.« Magának is több ízben volt kihallgatása, utoljára dec. elején. Az ifjú György megerő-

¹⁾ L. Rákóczy György családi levelezése. Bornemisza és Ibrányi jelentései a fejedelemasszony utazásáról megvannak az orsz. ltárban.

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXXIII.

³⁾ Winter Bálint, svéd ezredes, 1640. sept. 6-iki menedék levele Rákóczy követei számára, (Okmánytár 34. 1.)

sítésére nézve pecsétetes levél kell a három nemzettől, mondá ez, s a szövetkezés ügye is függőben tartatott. Dec. 3-án indult a követ haza. ¹⁾

Rákóczy e törekvése nem maradt egészen titokban s midőn dec. elején Bogády, mint a fejedelem követe megfordult Esterháznál, ez megragadta az alkalmat, hogy dec. 12-én egy erős hangú izenettel intse a fejedelmet felhagyni törekvéseivel. Élesen megtámadta, a miért a jezsuitákat üldözi: s ugyanakkor szidta a magyarországi protestánsokat, kik nem hagyják magukat üldöztetni. Kikelt a tavaszi országgyűlés azon határozata ellen, hogy elrendelék a Kraszna vizét Ecsed alól leveztetni, s ez ügyben a két ország részéről bizottságot kíván kineveztetni. Panaszkodik, hogy nincs jó confidentialia köztük: szeretné azt helyreállíttatni. Küldjön hát Rákóczy hozzá olyan embert, »kinck ő is hihetne.« Kívánta azt: hogy jószágából ő is adjon hadakat a császárnak. Hire jár, hogy ő felsége ellen-ségeivel levelez — de ő ezt nem hiszi. A sok egyenetlenség — panaszkodott — a hazára végveszélyt hozhat. ²⁾

Bogádyval körülbelül egy időben érhetett hozzá Seredy s vele a kaftánt hozó főcsausz. Hogy a mitől Esterházy tartott, az még nem következett be, az nem az ő jó tanácsain múlt. Baner törekvése bevenni Regensburgot, meghiusult, s így a svéd-francia hadak Ausztriába nyomulása elmaradt. Ily körülmények közt a támadásról sem lehetett szó.

VI.

Az orvosok és rablók üldözésére vonatkozó törvényeket a múlt évi országgyűlés oda módosítá, hogy azok nem minden évben, hanem csak két-három évenként hajtassék végre. Ez engedély alapján 1641-ik év tavasz kezdetén azok kergetése újra megkezdett. ³⁾

De e gyűlés tárgyai közül egy pár még mindig függőben volt, tárgyalások folyván ezek felett a fejedelem s nádor közt. A Bogádytól küldött izenet következtében ugyanis Rákóczy

¹⁾ Levelek és Okiratok 639—43. ll.

²⁾ L. Törv. és Okiratok XXXIV.

³⁾ L. Törv. és Okiratok XXXV.

válaszával Bornemisza Pált a nádorhoz küldé. Követségének egyik pontja a Kraszna vízének levezetésére vonatkozott: a nádor félvén, hogy Ecsed főerősségét képező láp — melyet Kraszna táplált — szárazon maradván, az erőd is elveszti jellegét, ismételve figyelmeztette Rákóczyt, hogy azt egyoldalúlag a másik fél beleegyezése nélkül nem teheti.

A jezsuiták mellett is szót emelt. Egy ezek közül katonaruhában járt szerzetesét, számuk különben is megszorodott: s a fejedelem ez eset által figyelmessé lévén, többeket kiutasított az országból. Esterházy most közbevetette magát érdekükben, s atyja példájára hivatkozva, kérte őt, hogy megszorító rendeleteit vonja vissza.

Szót emelt a munkácsi vladika ügyében is. Ez Tarasovics Bazil, egy tudományos és erélyes férfi volt, kit Munkács vidéke és Máramarosmegye görög püspökévé 1634. jan. 5-én Rákóczy erősített meg.¹⁾ A püspök buzgó unionista volt, ki erősebb eszközöktől sem riadt vissza, midőn arról volt szó, hogy keleti vallású hívei közt az uniót terjessze. Mint Homonnai János hitte ezért, de mint Balling állítja, erőszakoskodásai miatt, mint-hogy szokatlan adót vetett híveire, s kik ezért panaszt emeltek, azokat egyházi átok alá vetette, pénzét pedig Lengyelországba küldte, elfogatta s a munkácsi börtönbe vetette (1640. nov.). Homonnai Ballinghoz fordult, de szabadon bocsátását nem nyerhetvén meg.²⁾ a nádorhoz, császárhoz folyamodott. Ez febr. 22-ről írt Rákóczynak, a nádor pedig Bornemiszának adta utasításba, hogy a vladika kiszabadítását eszközölje ki, Balling pedig »ne igazgassa hiteket ő, az, ki úgy hiszem és ösmerem az embert, maga hitéhez sem sokat tud.«³⁾ Rákóczy, tekintve, hogy e tárgyban Ferdinánd újabb követe Eössy érkezett hozzá, végre hosszas tárgyalás után, ez úttal szabadon bocsátotta.⁴⁾

Rákóczy 1641. april 23-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett.

¹⁾ Basilovics I. k. 60—62. ll.

²⁾ Balling 1640. nov. 12., Homonnai 1641. jan. 16-iki, Balling jau. 18-iki s marc. 30-iki levelei az orsz. ltárban.

³⁾ L. Törv. és Okiratok XXXVI.

⁴⁾ L. az Eössynek adott utasítást (melynek eredetije megvan az Actorum Palatini III-ik kötetében) Basilovicsnak több e tárgyra vonatkozó irattal.

A rendek a fejedelem üdvözlésére maj. 25-én Pécsy Simont, Haller Gábort és Bethlen Jánost küldék, s másnap Rákóczy is leküldé propositióit Rhédey és Szalánczy által. Mint rendesen, a gyűléssel kapcsolatosan terminus is tartatott, melyen Cseffei az ítélőmester maj. 5-én nagy betegen jelent meg. A nóta perek egész sora volt ismét kitűzve, de az ország elhatározta, hogy ezek akkor, ha egyik ítélőmester nincs a gyűlésben jelen (ha az szintén a városban volna is), nóta perben ne határozhassanak. Nótára ezúttal meg voltak idézve Wesselényi István, Barcsay Zsigmondné, Listiusné, Gyulafi Sámuelné az árenda meg nem adásáért, a partium director által, továbbá Mindszenti Gábor, Bánffy Miklós »ángyával Bánffy Kristófnéval való parázñaságért, item sodomiért Bánffy Kristófnét s többeket.« Egy citatio az Ébeni Istváné, melyet öcsese László intézett ellene, leszállíttatott.

A rendek válaszát a fejedelem postulatumira Haller Péter maj. 10-én vitte az udvarhoz,¹⁾ s ezek lassanként a többi tárgyalásokkal is elkészültek.

Mindenekelőtt megszavazták a szokott évi adót 20 firtban s pótlékkül a várak építésére szükséges közmunka váltáságául 2 firtot portánként.

A harminczad jövedelmét megkárosítók ellen 1637-ben hozott törvényt megújíták s még szigorúbbá tették. Az ilyentől ne csak a marhát foglalják le, hanem 15-öd napra lássák is el ügyét. A ki az ilyen emberrel egy kézre játszik, az is ítéltesék el rövid folyamú perrel.

A rézbányákhoz szükséges fa a fennálló törvények szerint szolgáltatassék ki.

A gonosztevők ellen mindenütt, de főként Várad és Jenő környékén, szigorúan járjanak el. Sőt azok is, kik ezeknek kedveznek, szigorú büntetés alá vonassanak. Érdekében állott a fejedelemnek a rendet főként e vidéken, hol fia György kapitány volt, fenntartani, biztosítani.

Azon oláh papok, kik más valláshoz tartozó feleket öszeesketnek, büntetessenek meg.

Törvényt hoztak a paráznák megbüntetésére.

¹⁾ Haller Gábor Naplója 69—70. ll.

Az aknákról a sőt azoknak, kiket az megillet, a maga módja szerint adják ki.

Sok visszaélés fordult elő utolsó időben, főként a részeken. Magyarországi fennhatóság alá tartozó emberek jószágokat foglaltak el. jobbágyokat hajtottak el s ezek a másik félnél menedéket találtak. Sőt megtörtént, hogy a panaszos felet üldözték. Ellhatározák, hogy követséget küldenek a császárhoz, mely kérje, hogy a két fél részéről összeállítandó bizottság tartson ez ügyben vizsgálatot s a bűnösök büntetessenek meg.

Eltilták a váradi dézmásokat, hogy a népet ne sanyargassák: az ilyenek büntetessenek meg.

A mármarosai oláhok s oroszok által elkövetett visszaéléseket vizsgálják meg. Ugyanott a postáلكodásra bizonyos embereket válaszszanak.

A székelyföldről két Oláhországba ellopott lovak nyomait az eddig fennálló mód szerint a szokott helyeken ott is kergessék.

Lopott jószágok nyomait, korábbi törvények értelmében, Aranyosszéken is szabad kergetni.

Kraszna vizének levezetése ügyében nevezzen ki a fejedelem új bizottságot.

E törvényeket a fejedelem maj. 14-én erősítette meg. ¹⁾

Még jóformán tárgyaltak a rendek, midőn hír érkezett, hogy a szilisztriai pasa átköltözött a Dunán s Lupul is készülődik Máté vajda ellen. E körülmény Rákóczyt is hadfölkelési rendelet kiadására bírta: de a mely csak mustra megtartására s készenléltre szorítkozott — tényleges táborba szállásra ezuttal sor nem került. ²⁾ Rákóczy követeket küldött Lupulhoz, Sulyok Istvánt s Dániel Jánost s a dolog ez úttal kiegyenlítettett. ³⁾

Annál acutabbá lett a fejedelem és nádor közti meghasonlás. Mind a Bogádytól, mind a Bornemiszától küldött izenet keserű ízt, fullánkot hagyott Rákóczy szívében. Az érdes hang, mely azokon előmlik, a törekvés, hogy minden jövődöbeli eshetőségért a fejedelmet tegye felelőssé, a vád, hogy a bekövetkezhető török veszélyt ő fogja az országra hozni, s a jó corre-

¹⁾ L. Törv. és Okiratok XXXVII.

²⁾ Haller 70. l.

³⁾ Török-Magyarkori Á. o. III. 66—70. II.

spondentia örve alatt ajánlott gyógyszer, hogy alázza meg magát, mélyen bántá Rákóczyt. »Réz Andrást Jakusithhoz küldé panaszaiival.« Már fenyegeti is a nádor — izené neki — hogy ha a birodalmi ügyek tisztába jönnek, a császár ellene fog menni. Ő pedig jobbnak látná, ha a császár megtartaná a bécsi békét s az elfoglalt templomokat visszaadná. Hogy pedig a török nincs jó indulattal, mutatja a Lengyelországgal kötött béke, melynek egyik pontja szerint megígérte a király, hogy Lengyelországban a toborzástól el fogja ötöt tiltani.¹⁾ Ő pedig kéri a császárt, tiltsa el a nádort, hogy a török híreket ne beszélje ki; általában pedig, ha közölnek is vele török hírt, ne árúlják el, hogy tőle vannak.²⁾

A nádor pedig maga módja szerint felelt e vádakra: nem egyenesen a fejedelemnek, hanem Kornis Sigmund útján, Szemrehányásokat tett, hogy Rákóczy nem is irt neki, pedig most igazán szükség volna az egyetértésre.³⁾

De hogyan érhatték volna el ezt az óhajtott — de csak szóval óhajtott egyetértést, mikor egészen ellenkező úton haladtak.

VII.

A váradi kapitányság ifj. Rákóczy Györgyre nézve nemcsak bizalmi állás, közigazgatási iskola, hanem valóságos »gradus akart lenni ad Parnassum.« Itt tanulja megismerni az életet, szerezzen önállóságot, teremtsen magának kört: szóval itt egyengesse útját fejedelemmé választatásának. Mutassa meg a hazafiaknak, hogy az ország e fontos posztóján megállja helyét, s tegye magát kedveltté a török szomszédok előtt, kikre mégis hallgattak a portán.

S ez nem kisebb fontosságú része volt feladatának. Mert a váradi kapitány erélye útját állhatta a határszéli villongásoknak, az orvosok gyakori rablásainak, megfékezhetette a rablókát. Az utolsó országgyűlések szigorú törvényei épen arra

¹⁾ Jakusith veszprémi püspök 1641. apr. 9-én írt levele a császárnak, az orsz. Itárban.

²⁾ Ugyan annak máj. 10-iki levele a császárhoz. (U. o.)

³⁾ Esterházy 1641. jun. 6-án Kornis Sigmundnak írt levele. (Bekénél 84. s köv. 11.)

czéloztak, hogy az új kapitány e feladata megkönnyíttessék s a követeknek és kapitánának egyik feladata az volt, hogy a kájmekám és vezérek figyelmét ez eredményre felhívják — mit ezek nem is mulasztottak el megtenni.

1641. oct. 4-én — tehát aránylag elég korán — főkövetévé, ki az adó beszolgáltatta, Seredyt s új kapitánává, ki Sebesyt felváltta, Rácz Istvánt nevezte ki a fejedelem. ¹⁾ Meg voltak azzal is bizva, hogy ifjú György valószínű megválasztásának útját egyengessék, igyekezzenek ez eshetőséggel szemben jól hangolni a portát s az adandó ajándékokra nézve némi megállapodás félélet hozni létre.

Nem volt könnyű feladat. »Sok karban forgott az.« Ilyesmi kedvezményt szerettek a díván-ülő vezérek lehetőleg kizsákmányolni. S daczára hogy a vezér »jól és kedvesen mutatta előbbi jó akarátját« ²⁾, hetek teltek el, míg egészen megnyugtató választ írhattak Rákóczynak. Dec. 17-re a dolog végbe ment s a jó hírrel előre küldék Maurert. ³⁾ Az adandó összeget tizenháromezer tallérban végezték el, melyet az új ünnepélyes követség fog beszolgáltatni. Seredy, egy főkapucsi basa kíséretében, néhány nap múlva visszaindult s már január közepén haza érkezett. ⁴⁾

Most hát Rákóczy el volt határozva a választást otthon is végrehajtani, s e czélből a szokottnál jóval korábban febr. 16-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett. Nem kis aggodalmat okozott a császáriaknak az országgyűlésnek ily szokatlan időben kitűzése. Ugyanis hosszas előleges tárgyalások után épen ebben az időben vették kezdetüket a lejárt béke megújítására vonatkozó egyezkedések a török és római császár biztosai közt: kik attól tartottak, hogy Rákóczy Bethlen példáját követve, saját követői oda küldése által akar azok folyamára befolyást gyakorolni. ⁵⁾

¹⁾ A Seredynek adott fűutasítás (Török-Magyarkori Á. O. III. 81. s köv. II.) A titkos utasítás még lappang, (U. o. 86. s köv. II. a Rácznak adott utasítás).

²⁾ Levelek és Okiratok 637. l. Sebesy dec. 3-iki levele.

³⁾ Ugyanott 648. l.

⁴⁾ Ugyanott 649. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIX.

Ez aggodalom alaptalannak bizonyult be: semmi nem történt a gyűlésen, mi a fejedelem hasonló tervére mutatott volna.

A mint az országgyűlés tagjai Fejérvárra érkeztek, febr. 17-én a fejedelem egymásután maga elé hívatta a tanácsurakat, a főispánokat s tisztviseleket, a regalistákat, követeket s tervét, hogy fiát utódává választatja, mindenik renddel közölte. Kétségtelenül nem egy volt, ki nehezen tudta ezt a szabad választás féltett jogával megegyeztetni: de egy sem akadt, ki ezt nyíltan ki merté volna mondani. ¹⁾ Így előkészítvén a dolgot, Kornis Zsigmond által 19-én beküldötte a fejedelmi előterjesztéseket s azok élén fiának Györgynek utódjává választását. A választás egyenlő értelméből »minden contradictió nélkül« azonnal megtörtént, s a mint azt egy küldöttség megvitte a fejedelemnek, hozzáfogtak a választási feltételek elkészítéséhez.

A várad kapitány marc. 3-án érkezett Fejérvárra. Az egész ország élbe ment a Fejérvár előtti térre. Legelőbb testvére Zsigmond üdvözölte, ki az udvari had élén ment ki. Azután Kornis Zsigmond köszöntötte az ország nevében. Másnap a székesegyházban megtörtént a beigtatás. A választási feltételek 14 pontban már elkészültek. A már a korábbi választások alkalmával elfogadott feltételek voltak azok, s az ország, a nemesség s a három nemzet jogainak s kiváltságainak megtartására, a tanácsurak felelősségére, az országgyűlési tárgyalások szabadságára vonatkoztak: csak hogy az első pont arra kötelezte a fejedelmet, hogy míg atyja él, a kormányzási ügyekbe nem elegendik, s atyja fejedelmi méltóságát tiszteletben tartja, továbbá, hogy Bethlen István adományait érvényben tartja. Ezekre az új fejedelem megesküdött: az esküformát Kassay István olvasta s az új fejedelem utána mondta. Az ünnepélyt isteni tisztelet fejezte be, az egyházi beszédet a püspök tartotta. Délben a fejedelemnél díszebéd volt — a következő napokon az ifjú fejedelem adott. Marc. 6-án megválasztották portai követekké: Seredyt, Sulyok Istvánt, Basa Tamást s a szászvárosi királybirót, kik az athname és többi

¹⁾ Haller maga is említi naplójában 76. l.

jelvények kiadását szorgalmazták s elkészítették a szultánhoz beadandó felterjesztést. ¹⁾

Ez alatt a törvénykezési ügyek is letárgyaltattak s az articulusok is meghozattak. Az előbbieket közt nagy feltűnést okozott Mindszenti Gábor ügye, ki Doboka vármegye főispánja, tanácsúr volt. Már a múlt gyűlés is megidéztek, s most ismét felvették ügyét. A hadfölkelési rendeletet nem hajtotta végre s e miatt a tábla büntetést szabott rá. Az ügy a rendek elé terjesztetett, kik közbevetették magukat a fejedelemmel. De eredménytelenül: Rákóczy a fegyelem megtartása érdekében példát akart mutatni, s nem kegyelmezett meg neki. ²⁾ A büntetéstől azonban a pár nappal utóbb, marc. 13-án, bekövetkezett halála megmenté. ³⁾

Az articulusok sorát a szokásos bevezetés után a conditioók nyitották meg, s csak azután következtek a törvények. Legelőbb a czégéres vétkekben élők, (valószínűleg sodomiták) jelsül Cserényi György és Biró István ellen hoztak törvényt.

Egy korábbi határozattal felkérték a fejedelmet, hogy a perfolytatás szabadságát ne korlátozza az által, hogy a törvénykezésben személyesen részt vesz. Most eltörölték az erre vonatkozó törvényt — kivéve a fiscus ügyeit.

Kivetették az évi adót portánként 20 friban s a végházak építésére szükséges közmunkaváltságát hasonlólag portánként 2 friban.

Eltilták az oláh püspököt, hogy tudatlan paraszt oláh jobbágyokat fizetésért papokká ne tehessen.

Hunyadmegyei oláhok nemesi előjogokat feleségeik után ne bitoroljanak.

A mármarosai nemesek nem kötelesek postalovakat adni, s a szegénység marháját, szekerét ne vigyék tovább. Általában a postálkodásra vonatkozó rendszabályok mindenütt pontosan tartassanak meg. Hasonlólag a szászokat sem szabad 200 friban büntetés terhe alatt postaló adásra kényszeríteni.

¹⁾ L. Törv. és okiratok XL. a)

²⁾ Haller Naplója 76—77. ll.

³⁾ Özvegye Pécsy Erzsébet marc. 27-én meglívja a fejedelmet emetésére. (Eredeti az orsz. ltárban.) E meglívó a 35 éves férfi halálát tmarc. 13-ára teszi.

A nemes ember akárminő természetű földet szánt is, az után nem tartozik dőzmát adni.

Szabályozták a szászok s nemesek közti perlekedés módjait.

A moldvaiak Besztercevidék környékén a határ egy részét elfoglalván, miután a vajda a fejedelem megtalálására sem bocsátotta vissza az elfoglalt területet, ez ügyben az ország fog hozzá követséget küldeni.

Ifjú Rákóczy Györgynek a hűségi esküt az ország szokott módon tartozik letenni. ¹⁾

Meghatározzák a törvénytelenül elfoglalt birtokok visszaszolgáltatásának módozatait.

Az ellopott marhák nyomait a felsőjárui pusztán is lehet tovább nyomozni.

A törvényeket Rákóczy maj. 9-én szentesítette. ²⁾

Pár héttel a gyűlés eloszlása után, maj. 24-én, Erdély egyik legrégebb és legtapasztaltabb államférfia: Tholdalagi Mihály meghalt s apr. 27-én Fehérvárt a cath. templomban eltemették. ³⁾

A mint marc. 4-én az ifjú fejedelem beigtatása megtörtént, az öreg fejedelem azonnal posta követ útján értesítette erről a nagyvezért ⁴⁾, s nem sokkal utóbb elkészítette a szultán számára az ajándékokat s a követeket útnak indította, utasítván őket, hogy teljes tehetségökkel azon legyenek, hogy a portán elégedjenek meg ez ajándékokkal s a confirmációért pénzt ne követeljenek, nehogy ebből is az a visszaélés keletkezzék, hogy az országnak »nagy summa pénzen kellessék megvenni a confirmatiót, kit ha egyszer nyakába varrhatnak az országnak, soha bizony le nem hagyják.« ⁵⁾

A követek maj. 3-án érkeztek meg s harmadnap múlva a vezér már fogadta is őket. Formaszerinti alkudozást kezdett

¹⁾ Az eskü mintáját l. Török-Magyarokori Á. O. III. 97. l.

²⁾ L. Törv. és Okiratok XI. b)

³⁾ Haller 77-ik l.

⁴⁾ Levelek és okiratok 657. Az előleges portakövet Dániel Ferencz volt, ki apr. 15-én volt a vezérnél kihallgatáson s szívesen fogadtatott. (U. o. 663. l.)

⁵⁾ Levelek és Okiratok 666. l.

velök; az ajándékok mellett pénz is követelvén tőlök. Hijában szabadkoztak a követek, végre be kellett vallaniok, hogy hoztak magukkal. ¹⁾ Azután a megerősítés módozatai felett tanácskoztak, miközben a portán nehézségül hozták fel, hogy szultán Szulimán athnaméja szerint csak a fejedelem halála után válszتانak új fejedelmet s az athnamét és jelvényeket csak akkor adják ki. Sőt még újabb követeléssel is álltak elő: emelje a fejedelem az adót a régi mód szerint 15,000 aranyra. ²⁾

Máj. 16-án újabban fogadta a vezér a követeket. Zászlót, botot, kardot, süveget, kaftánt küldenek főkövettel — de lovat nem adnak s athnamét sem, e helyett csak berátot ³⁾ s végre 18-án a szultán elé vezették. Még egyszer — maj. 22-én — voltak szemben a vezérrel, de minden törekvésük, hogy formaszertint athnamét nyerjenek, meghiúsult. Bizonyos idegenséggel viseltettek a törekvés iránt, hogy ifjú Györgyöt még atyja életében megerősítsék — attól tartottak, hogy az öreg Rákóczy végleg resignálja fiának Erdélyt s maga, mint a német császár alattvalója, Felső-Magyarországot veszi át.

Komolyan maguk sem hitték, de ürügynek mégis elég volt, hogy a fejedelem kívánatait egészen ne teljesítsék. A jelvényekkel — melyek közül a ló elmaradt — s az athnamét helyettesítő beráttal ⁴⁾ Memhet kapusi basa küldetett Fejérvárra. Rákóczy, ki éppen ez időben fogott hozzá országgyűlési határozat alapján az országháza építéséhez, ⁵⁾ megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a török követ ünnepélyesen fogadtassék. ⁶⁾ Jul. 8-án érkezett meg: s üdvözlötetett a Fehérvár előtti téren, az e célra meghívott rendek által. Rákóczy másnap kihallgatáson fogadta, átvette a levelet, s tiszteletére díszebédet adott. Utolsó kihallgatása jul. 12-én volt — s Rákóczy nem is mulasztotta el panaszait közölni vele. Erdély, mondá,

¹⁾ Serédy máj. 6-iki s Maurer maj. 8-iki jelentései. (Török-Magyarokori Á. O. III. 99—104. ll.)

²⁾ Rác máj. 15-iki jelentése. (U. o. 105--8. ll.)

³⁾ Levelek és Okiratok 674. l.

⁴⁾ E berátok közölve vannak (Török-Magyarokori Á. O. III. 116—120. ll.)

⁵⁾ I. Törv. és Okiratok XLII.

⁶⁾ I. Törv. és Okiratok XLII.

ingyen szolgálja a portát s még adót is ad: több tekintetet érdemelt volna a nagyvezértől. ¹⁾

Erre az időre esik s részben a kapucesi basának Erdélyben léte alatt folytak a hivatalos tárgyalások egy irodalmi polemia felett, melynek messze kiható következményei lettek. 1637. aug. 15-én Rákóczy fiai ünnepélyesen confirmáltak a fehérvári templomban, s ez alkalomból Keresztury Pál, az udvari iskola igazgatója, az Agendát »Üsecsemő keresztyén« cím alatt Fejérvártt 1638-ban kiadta. Jó későre 1640-ben Hajnal Mátyás nagyszombati jezsuita közzétette válaszat e munkára »Kitett Czégér« cím alatt — de nevének elhallgatásával. A dolog bántotta Rákóczyt s elégtételért a császárhoz fordúlt. Ez egy, a megyékhez intézett körlevélben a munka beszedését parancsolta s Rákóczynak is megígérte, hogy az anonym szerző nevét meg fogja tudni, s azt meg is bünteti ²⁾. De Keresztury »Felserdült keresztyén« cím alatt felelt rá s ha Hajnal Mátyás Esterházy udvari pappja azzal kereste ura kedvét, hogy mennél több gonoszságot s gúnyt vegyítsen könyvébe: Keresztury a Rákóczy udvari professora sem maradt hátrább — s így egyik a másikat kifizetvén, a dolog minden következmény nélkül maradt. Midőn 1641-ben Lorántffy Zsuzsánna anthológiája »Mózes és a próféták« cím alatt 1641-ben megjelent, a polemia még élesebb szint öltött. »Nova Transsylvania« cím alatt, ismét egy anonym szerző, tán ismét Hajnal, egy éles gúnyiratot adott ki. Már akkor Báthory Zsófia a György úr menyasszonya volt, s nem valószínűtlen a feltevés, hogy e körülménynek is része volt a polemia felidőzésében. A mint Rákóczy hírt vett a munkáról, Bogády Andrást azonnal Kis-Martomba, Bécsbe küldé, hogy elégtételt kérjen. ³⁾ Annyi kiderült, hogy a munka bécsi vagy nagyszombati nyomtatvány s Rákóczy gyanakodott, hogy Esterháznak is van része benne. »Inkább megvetésre méltó — válaszolt a császár Bogády által — mint komolyan számbaveendő, de vonzalmunk jeléül megfogjuk tenni a szükséges intézkedéseket.« ⁴⁾ s egy 1642. aug. 5-én

¹⁾ Haller 79. Levelek és Okiratok 678.

²⁾ Lippay György 1640. jul. 11-én kelt levele. (Orsz. ltár.)

³⁾ Rákóczy apr. 11-iki levele (Orsz. ltár.)

⁴⁾ Sárospataki Füzetek 1866. 678. 1.)

kelt rendelettel el is koboztatá a könyvet. Azonban Keresztury ismét felszólítatlanúl sikra szállott s »Tálio« ezim alatt választ adott ki, mely úgy látszik, él és moeskolódás tekintetében nem maradt mögötte az első munkának. ¹⁾ Rákóczy, hogy a császár által adandó elégtételnek a felelet útját ne állja, beszédette a példányokat. Mindamellett hosszabb tárgyalás után sem nyert semmi elégtételt. ²⁾

Nem e feszült viszonyok következtében, melyek békés kiegyenlítését nem tartá lehetetlennek, hanem egészen más okokból Rákóczy jul. 13. elrendeli, hogy mindenki készen várja a táborba szállásra vonatkozó parancsot. ³⁾ Ez intézkedést Lupul rezgelődése s az Erdély és Moldva közt fennforgó határviillongások tették szükségessé. Nem elég, hogy bojárjai Besztercze vidékén az erdélyi határ egy részét elfoglalták, martalóczai Oláhországba is beütöttek s egy esomó marhát elhajtottak, s alattvalói közül többeket sebbe ejtettek. Küldtek ugyan rá parancsot a portáról, mely hasonló merénnytől eltiltá: ⁴⁾ de kevés eredménnyel. Az ilyen parancs Lupulnál csak ideig-óráig szokott használni.

Az erdélyi határviillongás ügye is eldőlt. Moldva felől a rablók és dugárúsok fékentartása végett még Bethlen építetett erődöket, ezeket Lupul szerette volna lerontani, s erre a portán meg is tette a lépéseket. A határjárási bizottság, melyet a tavaszi országgyűlés kiküldött, a moldvai biztosokkal egyetértve, szabályozta régi alapon a két ország határait. ⁵⁾ A béke ez évben, daczára hogy egy Azak ostromára kirendelt had a határszéleken megjelent, s azokhoz oláh erőknek is kellett csatlakozni, nem zavartatott meg. ⁶⁾

VIII.

Az 1642-ik év tavaszán a németországi háborúban váratlan és meglepő fordulat állott be. A szövetséges hadak

¹⁾ Könyvszemle 1881. 225. l. (Sárosp. Füz. i. h. 679. l.)

²⁾ Loránffy Zsuzsánna 23—6. ll. Könyvszemle 1883. évf.

³⁾ Haller 79.

⁴⁾ Levelek és Okiratok 668., 672., 678. ll.

⁵⁾ Levelek és Okiratok 682—4., 691., 693. ll.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XLVI.

vezényletét Torstenson vette át. Pár hó alatt az Elbétől Olmützig nyomult elő, oly gyorsasággal és biztossággal, mely e megtört és beteg ember részéről mindenkit meglepett. Rákóczy e hadműveletekről gyors és biztos értesítéseket kapott. Reményei ismét éledni kezdettek s hogy a háborúban neki is része lesz, már csak idő kérdésének tartá. Egyik előkészítő intézkedése volt, hogy aug. 1-én Fejérvárra részgyűlést hirdetett ¹⁾ s azokra a mesterembereket is meghívatta a limitatió megtartása végett, mely minden bekövetkezhető esélylyel szemben az árúk árát szabályozza. Nem akart új limitatiót, hanem az 1627-iki Bethlen Gábor-félét fogadta el s adta ki, a limitatió inspectorivá Erdélyben a város biráit s a részeken az alispánt s közügyigazgatót tevén. ²⁾ A szászok, úgy látszik a szebeni aranyműves czéhmasternek Riemer Györgynek elítélését — ki a fejedelem ellen azért, mert a feldolgozandó nemes érczet pontosan megmérte, szitkokban tört ki — zokon vették ³⁾ s megtagadták az árszabáshoz járulásukat. Hosszasan folyt a tárgyalás velök, míg végre oct. 24-én ⁴⁾ maga az universitás készítette el belőle s adta ki a szász czéhekre vonatkozó limitatiót. ⁵⁾

Ez alatt a svédekkel leendő szövetkezés ügye gyorsan haladt a megvalósulás stádiuma felé, Torstenson Olmütz bevétel után két ezredesét Dorflingket és Plettenbergket (jul. 29.) Erdélybe küldé a szövetkezési tárgyalások megújítása végett. ⁶⁾ Aug. második felében lengyel ruhába öltözve értek Erdélybe, ⁷⁾ s nagyjában elkészítették a Rákóczyval kötendő szövetség pontosatait, ⁸⁾ s e követekkel együtt ő is kiküldötte a maga meg-

¹⁾ Krauss »Auf prima Novembris« mondja, de világos tévedéssel, 1-a Augsti helyett.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLIV.

³⁾ 1642. apr. 17-én történt. Elkobzott javai Bisterfeldnek adattak. (Krauss 137. Gunesch 18.)

⁴⁾ Gunesch 19. V. ö. Kraussal i. h.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok XLVII.

⁶⁾ Okmánytár I. Rákóczy György szövetkezései Történetéhez 25. l. közölve Tortenson levele.

⁷⁾ L. Törv. és Okiratok XLV.

⁸⁾ L. I. Rákóczy Gy. és a Diplomacia 19. l. s az Okmánytár 435. s köv. ll.

bizottját. De a viszonyok hatalma s a háború fordulata miatt e szövetség akkor nem valósúlhatott.

IX.

Öreg Rákóczy György nem szívesen ugyan s kedve ellen, de mégis beleegyezett, hogy fia György 1641-ben, tehát még mint váradi kapitány jegyet váltson Báthory Zsófiával, a Báthory András és Zakreska Anna gazdag és szép leányával, kinek kettős hozománya a Báthory család roppant vagyona és Báthory név nymbusa volt. Valláskülönbség miatt ellenzette azt, de meggátolni az ifjak vonzalma s szerelme miatt nem volt képes. 1642. nyarán kezdett a dolog a megvalósulás stadiumához közeledni. 1642. június 5-én egyik legmeghittebb s legbizalmasabb államférfiát Jármý Ferenczet kiküldötte Lengyelországba a királyhoz, hogy tegyen jelentést neki ez eljegyzésről s eszközölje ki, hogy mentse fel a király Báthory Zsófiát a lengyel-alattvalói eskü letételének kötelezettsége alól ¹⁾ s midőn néhány hét múlva kedvező válaszszal tért vissza, aug. 3-án újra kiküldte a tárgyalások befejezése végett. ²⁾ Az év többi része is jobbadán lakodalmi előkészületekkel telt el, melynek határnapjává 1643. febr. 3-ára tüzetett ki: ³⁾ Gondja volt, hogy mindazon államok fejei, melyekkel összekötetésben állt: a római császár, a lengyel király, velencei doge, az oláh vajdák, lengyel s magyarországi főurak, a német fejedelmek, kurlandi herczeg rangjukhoz mért meghívókat nyerjenek: postáit, ügynökeit ezekkel mindeufelé idejekorán elindította.

A portai követség is, melyet a Szent-Demeter-napi adóval útnak indított, kapott ez irányban utasítást.

Főkövetévé Szalánczy Istvánt nevezte ki. Ez el is jutott Tergovistig, de ott megbetegedvén, kénytelen volt visszatérni: ⁴⁾ s helyette nagy gyorsan Kőrössy Istvánt indította el. A kapitiliaságot, ki Ráczot ezúttal felváltandó volt, Réthyre bízta. ⁵⁾

¹⁾ Az utasítás eredetije a Dózsa család birtokában.

²⁾ Az utasítás eredetije a gyula-fehérvári Batthyány ktárban. Nro 5. IV. 4. 322. sz.

³⁾ L. Lorántfy Zsuzsánna 27. s köv. II. részletesen s a család levelezése alapján leírva.

⁴⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 158.

⁵⁾ Levelek és Okiratok 711.

Mínthogy ezek, Szalánczy betegsége következtében a bemenettel elkéstek. Rác a régi kapitáha az időközben beérkezett adót, az ajándékokon kívül, Maurerrel, mint az adót kísérő csapat vezetőjével, dec. 13-án beszolgáltatta.¹⁾ Dec. 27-én végre a főkövet is beérkezvén pótlólag beszolgáltatta az ajándékokat.²⁾

Az ifju fejedelm eljegyzéséről Báthory Zsófiával Rákóczy György eleve tett jelentést a portán. A Báthory név ott jó hangzású volt, s ott György úrnak e magyar fejedelmi családba házassodását jobb szívvvel vették, mintha valamely külföldi uralkodói házból hozott volna magának asszonyt. Azt azonban, hogy az esküvő febr. 3-án fog megtörténni, nem elébb csak 1643. jan. 8-án tudatta a portán:³⁾ de mire e levél beért s tárgyalásba kerülhetett, Kőrösý már haza indult.

Itthon az időt menyegzői előkészületek foglalták el, s ha voltak a fejedelemnek aggodalmai, másra nem terjedt ki, mint a menyasszony áttérésére a protestáns vallásra, mely utolsó időig haladt. De ez már nem tarthatá fel a nászt, melyre amnyi fejedelmi személy hivatott meg s melyet Rákóczy valóban fejedelmi fémmel akart megünnepelni.⁴⁾

A menyasszony Somlyón volt anyjával, hová jan. 25-én érkeztek meg Jakusith György egri püspök, a császár s Wesselényi Ferencz a nádor követei. Oda ért másnap Kornis Zsigmond is öt erdélyi főúrral, kiket a fejedelem a menyasszony behozására küldött. Az összes vendégsereg a palotába gyűlvén, Kornis a fejedelem s ország nevében meghivta a menyasszonyt s a vendégeket Fejérvárra, kinek Nyáry Bernát felelt. Jan. 28-án indult el az egész hosszú menet 18 hintón 200 gyalogtól kísérve s febr. 2-án estve ért Fehérvárra, hova Barlabán György a lengyel követ, a kozák hetmán, az oláh vajdák s más főurak és fejedelmi személyek követei már megérkeztek.

A város előtt sátor volt felvonva s a vőlegény itt várta be a menyasszony megérkezését. Az egész fényes menet megindult a városba, elől a menyasszony a vörös bársonyos s vont

¹⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 170.

²⁾ Ugyanott 177.

³⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 186.

⁴⁾ I. tüzetesebben leírva Lorántfy Zsuzsánnában i. h.

aranyos díszhintóban, melyet hat kék, elől oroszlámmódra festett ló vont. A bokályházban az öreg fejedelem fogadta a násznépet, mely tőle a fejedelem asszonyhoz ment.

Febr. 3-án Geleji püspök két kálvinista superintendenssel s a szász püspökkel végezte az esketést, melyet az ajándékok átadása, díszbéd s estve táncz követett. Másnap megint díszbéd volt s ekkor a fejedelmi személyek ajándékait mutatták be. Febr. 5-én a catholicusok színjátékot adtak elő, s ebéd után a fejedelmi istállókat szemlélték meg. 6-án volt a bucsúebéd s másnap a vendégek eloszlottak. ¹⁾ Különböztetéses vala, hogy a hol annyi államférfi összegyűlt, a zajos mulatóságok s szórakozás közt is találtak alkalmat politikai dolgokról beszélgetni. Így Jakusith-tal: kinek leplezetlenül panaszolkodott Rákóczy a protestánsok magyarországi üldözéseiről, s azt az ajánlatot tette, hogy oszlassa el a császár e sérelmeket s ez által biztosítsa magának az ő és protestáns alattvalói közreműködését külföldi ellenségei ellen. ²⁾

Az nap, melyen Jakusith s a többi vendégek elutaztak, febr. 7-én, érkezett meg a kapucsi basa, ki az adó után járó kaftányokat hozta meg a fejedelemnek. ³⁾

A lakodalmas nép közül egy, Lónyay bizalmas izenetet is hozott a fejedelemnek: az aggódó nádor hazaszeretetére hivatkozva intette, hogy ne igyekezzék szakadást előidézni. Talán a válasz, melyet Rákóczy küldött, ⁴⁾ de még inkább a körülmény, hogy az ifjú fejedelem egy még teljesen át nem tört cath. nővel kötött frigyét, okozá, hogy az időt egészen alkalmasnak hitték Rákóczynál szót emelni a cath. vallás mellett. Marc. 15-én a fejedelem összehívta a rendeket Gyula-Fehérvárra apr. 24-ére: ⁵⁾ s Ferdinánd és Esterházy Órsi Zsigmondot hozzá és az országgyűléshez küldötték követségben, utasításba adva, hogy igyekezzék a fejedelmet rávenni, hogy ne tiltsa el Magyarországon birtokos alattvalóit a szabad kimeneteltől, engedje meg, hogy

¹⁾ Lásd Törv. és Okiratok XLVIII. V. ö. Haller Naplója 82—84. Gunesch 19—22. ll., kik hasonlólag igen érdekes részleteket közölnek.

²⁾ L. Kéry jelentését oct. végéről.

³⁾ Haller 84. l.

⁴⁾ L. Törv. és Okiratok XLIX.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok L.

az erdélyi cath. fiúk Bécsben tanulhassanak, s ha nem akarná: fenyegetse megtorló szabályokkal. Ugyanez ügyben értekezzék az országgyűléssel is. ¹⁾

A rendek már együtt ültek s javában folytak a tanácskozások, midőn Órsi megérkezett. Maj. 11-én fogadta a fejedelem s mindjárt másnap felhivatta a rendeket, kijelentvén ezek előtt, hogy Órsi azért jött, hogy eszközölje ki, hogy a császár számára lehessen a fejedelmi birtokokban toborzani. Órsi ebbe nem nyugodott belé s kérte Rákóczyt, hogy engedje meg, hogy megbízó levelét maguknak a rendeknek kézbesíthesse. Rákóczy nem ellenzé s Órsit saját díszhintóján vitette el az országgyűlésre. Barcsay Zsigmond vezette őt be díszes kísérettel (maj. 13.) hol ez utasítását a rendek elnökének kezébe adta. Itt is megkezdődtek a tárgyalások s a rendek választát írásban Haller Gábor kézbesítette neki. Még 19-én is tárgyalták azokat; de Órsi itt is azt a választ nyerte, mit a fejedelemnél — a régi 1591. és 1594-iki határozatoktól nem állhatnak el a rendek s az erdélyi alattvalóknak nem engedhetni meg a szabad járás-kezelést a császár ditióiban, valamint a cath. ifjaknak sem engedhetik meg a jezsuita külföldi iskolákba menetelt.

Volt Órsinek magánkihallgatása is a fejedelemnél. Itt hármat kért: 1. engedjen Rákóczy a császár kedvéért több szabadságot a catholicusoknak. 2. ne hallgasson ez ügyben professoraira s papjaira. 3. ne hallgasson a törökre. E bizalmas közlések hátulsó gondolata az volt, útját egyengetni annak, hogy a császár és Rákóczy közt bensőbb összeköttetés jöhessen létre — de a mit Rákóczy felelt, nem volt olyan, melyből e terv megvalósulása létre jöhetett volna: Erdélyben nincsenek elnyomva a catholicusok. Hiszen főgenerálisa Kornis, egy csomó tanácsúr, főispán mind catholicusok. Professoraira, papjaira sem hallgat ő. A töröktől pedig több oka van a császárnak tartani.

De ha Órsi a rendeknél s fejedelemnél nem is tudott célt érni, annál több sikerrel járt el az ifjú fejedelemmasszonyánál. II. Rákóczy György is meghívta ebédre. Természetes volt, hogy itt a vallási viták ki nem maradhattak. Az ifjú fejedelem-

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LII. a).

asszony már színlég át volt térve a prot. vallásra, de lelkében még szított a régi hithez, s Őrsi kereste az alkalmat hatni rá, hogy ebben megmaradjon. Szóba került az is, hogy ő már felvette az úrvacsorát: nem tesz az semmit, mondá Őrsi, nincs abban semmi bűn. Jó ízűm megeszem én is a kenyeret hússal — csak szívében tartsa meg ősei hitét. Csak későn vette észre a dolgot az ifjú fejedelem s adott a társalgásnak más irányt.

Maj. 18-án kikapta Őrsi a választ a rendektől, azután a fejedelemtől s maj. 20-án Fejérvárról haza indult. ¹⁾

Ez alatt a rendek is elkészültek a törvénykönyvvel.

A fejedelmet apr. 28-án Kornis Ferencz által üdvözölték, s ez másnap propositioit Haller István és Rákóczy Ferencz által küldte be a rendek közé. Az ország postulatumait maj. 4-én nyújtották be neki. Ezen gyűlés az országra nézve emlékezetes volt: ekkorra készült el az új országháza s a rendek első gyűlésüket maj. 8-án tartották benne: Serédyt küldvén a fejedelemhez, hogy az országháza építéseért a rendek köszönetét megvigye neki. Az új törvények már itt készültek. ²⁾

Az évi adót portánként 20 frtban állapíták meg, s a vár-építési közmunka váltságát 2 frtban. Az adóhátralék a fiscus jószágaiban is adassék meg.

Jenő erődítése az ott kiűtött zavarok miatt fennakadt. Ezek lecsendesítésére Kornis Zsigmondot és Bornemisza Pált küldték ki.

Megújították az 1625-iki VII. t.-cikket a latrok és orvok üldözése ügyében; sőt a gyanúba vett birtoktalan nemes letartóztatását is elrendelék.

Menedék levél nélkül külső országba senki sem mehet az 1633-iki törvény értelmében.

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LII. b) c) d) e). A választ, melyet Rákóczy Őrsytől Esterháznak küldött, Horváth Mihály a Kismartoni Regestákban. (Magyar Tört. Tár IX-ik k. 95. l. Haller Gábor Naplója 85—6. ll.) Őrsy legatiónjáról Esterházy jul. 3. írja: »Addit deinde Sigismundum Őrsy nuper sese apud principem optime gessisse et sua dexteritate et solita animositate plus negotium religionis cath. promovisse, quam eum qui ante ipsum solemnem legationem obivisset.« (Orsz. lt. Erd. cancellariai akták.)

²⁾ Haller Gábor 85—6. ll.

Megújíták az 1632-iki V. articulust a belényesi rézbányákra beszolgáltatandó fák ügyében s a fiscus havasai ügyében határjárást rendeltek.

Szabályozák a dézmák beszedését.

A helységek közös birtokai haszonélvezetét nem a betelepedés száma, hanem a portiók aránya szerint vegyék a jogosítottak igénybe.

A székelységen a lovak számára szánt közlegelőből a birtoktalanokat ne tiltsák el.

Az elfogott latrokat szállítsák a fiscus közellevő váraiba s pénzért ne adják ki. Az ecclesiák jószágain levő gonosztevőket ezen helyek kiváltságolt állása ne mentse fel a büntetés alól.

Az enyedi kastélyban levő üres kamarahelyek eladhatók.

A fiscalis javak ügyében megújítják az 1622-iki III. articulust.

A felelők (orvokért kezesek) intézvényét korábbi törvények alapján eltörlék.

A círcálás elől megszökött latrok fogassanak el.

A fiscus teherhordó szekerei, postái és szabadosai járáselérését szabályozák.

A kereset alatt álló jobbágyok ha megszöknek, adassanak ki.

Az elbújosott jobbágy, ha nemessé lett is, földesurának adassék ki.

A nemesség saját majorsága után nem tartozik harminczadot adni.

Azoknak, kik a háború vagy égés miatt donatióikat elvesztették, új adománylevél adatik.

A részeken levő hajdúság a törvények alól nem vonhatja ki magát.

Szabályozák a törökföldről partiumba való telepedésnek kérdését.

A partiumbeliek a császár birtokaiból sokat szenvednek. Minthogy a nádor a panaszokat ígérete ellen sem orvosolja, intézkedjék a fejedelem.

A sóhordással foglalkozókat a harminczadosok ne zsarolják.

Az utolsó, birtoklás-igazoló bizottság alkalmával lefoglalt jószágok visszaadatnak.

Intézkedtek egyes székely helységek sérelmei orvoslása ügyében.

A fiscus jószágába szökött jobbágycak visszaadassanak.

Az Oláhországból Szörény vármegyébe telepedett emberek ott meglépesedvén, az országból itt szerzett birtokaiknak csak egy harmadát vihetik ki.

Gonosztevők nyomait a szászok közt a régi törvények értelmében nyomozhatni.

A törvényt a fejedelem maj. 21-én erősítette meg. ¹⁾

Mielőtt a rendek elbúcsúztak volna, a fejedelem nevében Kornis Zsigmond, Kassay István és Kemény János a fejedelem kisebbik fiát, Rákóczy Zsigmondot a székelyek generalisául ajánlotta: kinek megválasztása után Bethlen Jánost küldék a rendek a fejedelemhez üdvözölni. ²⁾

Rákóczy Zsigmond beiktatása új tisztébe ez év őszén Kornis Zsigmond, Haller István és Kemény János által nagy ünnepélylyel ment végbe. ³⁾

X.

Két héttel az előtt, hogy Eörsy Fejérvárra érkezett, de akkor, midőn a rendek együtt voltak, jött — természetesen incognito — a fejedelemhez Torstensontól Szilésiából Strahlenből egy Nolde nevű követ, levelet hozván tőle, melylyel ez biztosítá a fejedelmet, hogy a múlt ősszel a két ezredestől küldött pontokat mindkét korona meg fogja erősíteni, s hogy a porta engedélyének megszerzésére az ottani követek utasítást kaptak. ⁴⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LI.

²⁾ Haller Naplója 86.

³⁾ L. Törvények és Okiratok LVI.

⁴⁾ Katona Hist. Er. XXXII. 237. azt írja »tssi Racocius asserat se needum in societatem svevis et gallis dexisse . . . qua tamen veritate haec dicta sunt apparat ex federe quod jam hoc anno die 26. m. Apr. cum gallis et suevis pepigit.« S idézi Dumontból latinra fordítva a Summarium postulatorum-ot. Katona s az ő nyomán Horváth V. 441. jegyzet tévedett. Ez az egész summarium postulatorum apr. 26-án még csak tervezet volt. Hogy apr. 26-án Rákóczy közölközhetett Noldeval az nem lelehetetlen, mert Nolde éppen ez nap adta át a Torstenson levelét. De frigygyé

De az »assecuratoria formájú missilis levél« nem elégté ki Rákóczyt. Épen ezért elengedhetetlen feltételnek jelenté ki, hogy legalább a svéd korona crósítse meg az ő tíz pontba foglalt követeléseit, melyekre nézve úgy is megegyeztek, s melyeket Noldetól s Hodossytól küldött meg Torstensonnak.

Torstenson ez alatt jól előrenyomúlt Morvaországban; nyugtalanul várva követének visszaérkezését. Hetek múltak el s ezek még sem akadtak rá s minthogy időközben Dörfling Svédországból meghozta a korona jóváhagyását a múlt évben átküldött kívánatokra: Morva-Treibből sietett Rákóczyval közölni e fordulatot. Azután Dobitschauból Sobeket új sürge-téssel küldte hozzá.

Ez alatt Nolde és Hodossy megérkeztek s most jul. 10-én saját maga a korona nevében megerősítvén a pontokat, Rebenstock Jakab ezredest s a szász születésű Urbeigert, vagy mint magyarosan írá nevét Orbayt svéd szolgálatban álló századosát ¹⁾ mint teljhatalmú követeket küldé hozzá a szerződés megkötésére, ki aug. elején betegen érkezett Munkácsra s onnan Erdélybe sietett. ²⁾

Attól fogva, hogy Nolde megfordult udvarában, Rákóczy komolyan gondolt a készülődésre. Máj. 6-án Trauzner János Lengyelországba s Kurlandba küldé, hogy hadai kiegészítése végett pattantyúsok fogadására eszközöljön engedélyt. ³⁾ Jul. 16-ról Trauzner már értesíté Varsóból, hogy sikerrel járt, s ő ez alatt itthon kiegészíté zászlóaljait, zsoldjába fogadta a hajdú kapitányokat, ágyúit felszerelte s várait ellátta eleséggel. ⁴⁾ Ez csak 1643. nov. 16-án lett, midőn Rebenstock elfogadta. (Eredetije meg van az orsz. levéltárban. A Rákóczy által kiállított pontok eredetije meg van a vörösvári ltárban s megj. az Okmánytárban.) Midőn az Okmánytárt kiadtam, ez a Rebenstock-féle példány még lappangott.

¹⁾ »Urbeiger ein kroner Kindt« mondja Krauss 139. l. »der ungarischer Rittmeister genannt und im grosser Ansehen bei dem Schweden war.«

²⁾ I. Rákóczy Gy. és a diplomacia az Okmánytárban közölt adatok alapján részletesen leírja e követküldések történetét.

³⁾ L. Törv. és Okiratok LIII.

⁴⁾ Daróczy, Patak sept. 7-ről írja a kassai generalisnak, hogy Patakon minden előkészület meg van téve a fejedelen jöttére; a tisztek panaszkodnak, hogy tíz év óta nem volt annyi dolguk, mint most. Katonákat is toborzanak. (Orsz. ltár.)

jelentett ugyan annyit, hogy harczkészen áll s az actiót ha kívántatik, azonnal megkezdheti, de ilynemű előkészületnél s felszerelésnél többre még akkor sem gondolt, hogy Sobek megérkezett: ¹⁾ még ettől is, a svéd korona részéről, pontozatai megerősítését követelte.

E habozása miatt a legkedvezőbb pillanat felhasználását szalasztotta el ugyan: de ő nem szeretett kockáztatni. S helyzete most annyival kényesebb volt, mert Máté és Lupul közt a viszály ismét kitöréssel fenyegetett s híre járt, hogy a moldvai megizente a havasalföldinek, hogy hagyja el országát. »Le kellene ugyan vágatnom a fejedet, mondá ez a követnek, de nézd meg hogy én készen várom uradat, kit már kétszer megvertem s most is meg fogok verni.« Háborúra ugyan nem ment a dolog, de Rákóczy még is küldött Boyti István vezérlete alatt titokban segélyhadakat, sőt más úton is munkált a békés kiegyenlítésen. Aug. 9-én érkezett hozzá Radzivil litván herczegtől két követ Smitz Miklós és Otto János, kiket ő Deésen fogadott. Közbenjárását sürgeték a portán, hogy Janus herczeg Lupul leányát nőül vehesse. ²⁾

Komolyabb fordulatot vett Rákóczy alkudozása, midőn Rebenstock, Muravius álnév alatt ³⁾ hozzá érkezett, magával hozva a Rákóczy által követelt pontok Tortensontól megerősített példányát, melyet ez Deésen aug. 16-ikán mutatott be neki.

Rákóczy most a beavatkozást tárgyalásba vette. Rebenstockot és Orbayt Fejérvárra küldé, hogy ott Bisterfelddel folytassák az előleges tárgyalásokat. Nejét Patakra bocsátá, hogy ez ott a magyarországiak hangulatáról szerezzen értesü-

¹⁾ Jakusith egri püspök Jászó aug. 2-ről írja a császárnak, hogy sajnálja, hogy azon levele, melyben egy svéd követ Erdélybe érkezéséről értesíté, elveszett. »Ad diversas partes« leveleket bocsátott, hogy ha lehet elfogják. Tekintve, hogy a két levél közt pár heti idő telt el, ez a követ Sobek lehetett.

²⁾ Comitis Adami Forgács et aliorum de rumoribus transylvanicis (az orsz. ltárban) írja, hogy Rákóczy »quod si effectuabitur et Lupulum devincere poterit et sibi et Matheo magnam securitatem procurabit.« V. ö. Haller 87. Trauschenfels Fundgraben 338. (Levelek és Okiratok 723. és 767. ll.)

³⁾ Forgács fennebbi jelentése.

lést. Nehány bizalmas kálvinista tanácsurat — unitariust csak egyet, főudvarmesterét Szentpálit — Deésre hívta értekezletre, honnan aug. 22-én postát indított a portára, hogy biztos híreket kapjon, mennyire haladt Réthy a diván ülő vezérekkel s francia oratorral a tárgyalásokban? ¹⁾

A Máté és Lupul közti versengés alkalmas ürügyet adott neki készülődései végeczéljának eltitkolására. De szivárgott ki abból mégis egy más: akadtak emberei közt, kik elárulták titkait, állítván, hogy szemükkel látták, hogy a váradi kapitány lustrát tart s már azt is akarták tudni, hogy a támadás napját sept. 24-re tűzte ki. ²⁾ Minden arra mutat, hogy ő erre el volt határozva: de a dolog ismét nem rajta múlt. XIII. Lajos időközben meghalt, s a portai residens XIV. Lajostól újabb utasítást nem kapott: addig pedig, míg az nem érkezik meg, míg Rákóczy főkövetei nem jönnek be, érdemleges tárgyalásba nem volt hajlandó ereszkedni.

A dolgok ezen stádiumában, hogy Rákóczy halasztotta a támadást: nem az oláhországi zavarok miatt történt, mint Jakusith és Forgács hitték, ³⁾ hanem mert a portától várt. S hogy mikor innen megkapja a beütési engedélyt, már teljesen készen álljon, maga járta be országát, tartotta a lustrát s sept. 20-ra Fejérvárra részgyűlést hirdetett. ⁴⁾ De a portáról várt tudósítás nem érkezett s a rendek híjában vártak rá.

Ekkor vett hírt oct. 20-ika körül, hogy Kéry János, a császár követe útblan van. Annyira nyilvánosan folytatta a fejedelem készülődéseit, oly sok jel mutatott kiütési szándékára, hogy a császár eljöttnek hitte az időt számon kérni tőle, hogy mi czéljai vannak? ⁵⁾ s ennek kipuhatolásával volt megbízva

¹⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 224. s köv. II.

²⁾ L. Törv. és Okiratok LIV. Forgács és Jakusith sept. 11-ről küldött tudósításai, ez utóbbinak sept. 18-iki jelentése, hogy »fere ex sex locis« írják, hogy a fejedelem kiüt. (Orsz. Itár. Ered. Cars.)

³⁾ Opinio seu discursus comitis palatini sept. 26-ről orsz. Itárban erd. canc.

⁴⁾ »Und die Stände werden umb einen endlichen Schluss zu fassen, morgen den 10. Sept. allhier wieder zusamben kommen.« Mondja Rebenstock 9. régi szerint, 19. az új szerint. A »wieder« szó a deesi értekezletre értendő.

⁵⁾ Károly Ádám — írja a nádor oct. 9-ről — sept. 28-ről jelenti,

Kéry. ¹⁾ Valóban ekkor már teljesen meg volt érve a dolog, s Kéri jövetelének híre sem változtatta meg azt.

A császár jó indulatától semmit sem várt, Esterházy személyes ellenségeskedése miatt pedig a legroszabbtól tartott. Ugy hívé, hogy ha a megkezdett békealkudozások eredményre fognak vezetni, s ő nem lesz az általános békébe befoglalva, a császár hadait egyenesen ellene fogja fordítani. ²⁾ Fölvetette hát a kérdést a rendek előtt, várjon-e a magyar király birtokainak megtámadásával addig, míg megkapja a portai engedélyt, vagy

hogya a fejedelem készülődése nyilván való. A dolog nem is kétes, mert semmit sem tesz titokban »et generalem lustracionem in tota provincia defacto promulgavit.« Német gyalogokat fogadott Danczkán s már mintegy száz be is jött. Mindenfelé a véletlen megtámadástól tartanak, (Orsz. levéltár. Erd. cano.

¹⁾ Oct. 6-ról írja Csáky »effecisse apud palatinum Cracoviensem ut respectu harum rumorum 13 oppidis scepissiensibus injungat ut quilibet civis seu hospes domum habens pro equite, duo inquilini autem pro pedite quarteria praeparent si necessitas ita postulaverit.« Ennél fogva nem is tanácsolja, hogy követet küldjenek Erdélybe. Erre az opinio, mely legalább tíz nappal később iratott azt írja: dnum Kéry non esse amplius modum revocandi cum is in ditione principis defacto existat consettque principi ipsius adventus.« (Orsz. ltár.) Kéry oct. 8-dikán Besztercebányán volt, hol már oly nagy volt az ijedelem, hogy a kamara tisztviselők feleségeiket Bécsbe akarták küldeni. Ekkor tájban vágták le Haller Sámuel a törökök. Oct. 15-én Kéry Kassán volt, hol hasonlólag a fejedelem készülődéséről beszéltek. (Első levelét eredetiben, a másikat kivonatban l. orsz. ltár.) Hogy oct. 18-án már Debreczenben volt, Rákóczy írja. (Lev. és Okiratok 727.) Hogy még oct. 29. is Fejérvárott volt (l. U. o. 730.) Oct. 17-ről Forgács írja »az erdélyi gyűlésnek még nincs vége s Kéry ő felsége követe őket még együtt találja (Horváth Mihály V. jegyzet.) Kéry küldetéséről Rákóczy 1644-iki manifestumaiban is emlékezik. (Gunesch 27., 32. ll.) Küldetésére vonatkozólag Forgács Ádám, Kállóban 1643. nov. 2-án kelt levelében írja a királynak: »Faxit deus, ne experientia doceamus credere malam principis intentionem. Dominus Kéry hodie circa 4. matutinam venit huc Kalloviam, qui mecum communicare ausus fuit, non neglexerit, et non solum Vrae Matti et regno, sed et meae personae nocendi malum et certum principis propositum. Sine certitudine nunquam princeps movebit, quin credibile est tam civitates istas, quam comitatus esse eidem conjunctos, et multis signis patet, de quibus scripsi Matti V. sacratissimae.« . . . »Decem dies intentionem principis aperient.« (Ered. orsz. ltár.)

²⁾ Lásd Török-Magyarkori Á. O. III.

elengedő lesz-e, ha csak arra nézve szerez biztosítékot, hogy a török nem fogja azt egyenesen ellenzeni? ¹⁾

Még haboztak a rendek a válaszszal, midőn Kéry megérkezett. Lehetőleg símán járt el; a fejedelemnek a sérelmek orvoslását ígérte, a rendeket is igyekezett lekenyerezni s mindent elkövetett, hogy a támadás eszméjétől elidegenítse őket. Másfelől Rebenstock sem maradt tétlen. Egyik emlékirat után a másikat nyújtotta be. S közepette e fluctuációknak megjött a ferman a portáról, mely nem foglalt magában határozott tilalmat s megjött mi fontosabb volt, a svéd korona által Torstensonnak adott felhatalmazásnak eredeti példánya, hogy a fővezér a korona nevében megkötheti a szövetséget Rákóczyval.

Többé nem habozott Rákóczy. Kéryt visszabocsátotta, kezébe adván a császárhoz intézett ultimatumát. Még nem kötötte meg, jelenté ebben, a svédekkel s francziával a szövetséget, kik arra ajánlkoznak, hogy őt és utódait az egyetemes békébe be fogják foglalni. De ha a császár nem állítja helybe az ország elnyomott szabadságát, kénytelen lesz megkötni. ²⁾

Azután a porta forma szerinti engedélyének megnyerése végett a rendek nov. 2-án Seredyt és Kőrösyt a portára küldék. ³⁾ S végre hosszas alkudozás után nov. 16-án megkötötte Rebenstockkal és Orbayvül, mint a svéd korona felhatalmazottjaival, a véd- és dacszövetséget. ⁴⁾ E szerződés másolatát Rebenstock Orbaytól megküldé Torstensonnak, míg maga Konstantinápolyba ment, hogy ott személyesen sürgesse a porta beleegyezését.

¹⁾ L. Okiratok Rákóczy Diplomatiái összeköttetései történetéhez 121. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LV. Kéryre vonatkozólag (l. Esterházy Intőleveleit Toldynál 208., 226., 227.) A mit Esterházy ír, hogy Rákóczy már szeptemberben »concludált volt a svédekkel«, az tévedés.

³⁾ L. a fejedelem nyilvános utasítását Török-Magyarkori Á. O. III. 232. s köv. ll. A titkos utasítás még lappang.

⁴⁾ A Rákóczy által kiállított pontok megjelentek az Okirattárban. A Rebenstock és Orbay által kiállított eredeti szerződés meg van az orsz. ltárban. L. Tört. Tár 1884. IV. f.

XI.

A titkos utasításban, melyet Rákóczy a portára Seredynnek küldött be, lelkére kötötte, hogy ha a támadásra az engedélyt semmi módon sem tudná kieszközölni s ha észrevenné, hogy a vezér nyílt tilalmat akar kiküldeni, minden áron azon legyen, hogy addig, míg a támadást meg nem kezdi, tiltó parancs ne küldessék hozzá. ¹⁾ Erre nem került a sor: mert a portán tiltó parancsra nem is gondoltak; többre ez uttal nem törekedtek, mint hogy a beleegyezést mennél drágábban adják el. Elvileg már a követek bejövétele előtt meg is volt az ígérve: a kapitálya a császárnak 18, a vezérnek húszezer tallért ígérvén. ²⁾ »A fejedelemnek ird meg — izené nov. 10-én a vezér Réthytől — ha kikeletre halasztja a kimenetelt, valamennyi segítséget kér a hatalmas császártól annyit adok, a szófiai mezőre szállítja az egész ruméliai hadat főszerdárral s segélyére küldi.« ³⁾ S valóban a követeknek, midőn beérkeztek, jobbadán csak a részletek megállapításán s az oláh segélyhadak kiállítására vonatkozó parancs megszerzésén kellett leginkább munkálniok. S e feladatoknak gyorsan és jól feleltek meg: a budai vezér szultáni fermánt kapott, hogy Rákóczyt meg ne fogyatkoztassa a segélyadásban, új hadakat és pedig újabb parancs nélkül adjon; parancsot kaptak ez ügyben a tömösvári pasa, gyulai, lippai, szolnoki békek; tatár nyilasok is rendeltettek mellé s az oláh vajdák is a segélyadásra kaptak fermanokat. ⁴⁾

Rákóczy dec. 7-ről jan. 3-ára Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. Az összegyűlt rendek nevében Haller Gábor üdvözölte a fejedelmet. Ez nap érkezett meg az ifjú fejedelem is Váradról, s másnap kezdetét vették a tanácskozások; a fejedelmi propositiókat Rhédey Ferencz és Kemény János vitték a rendek közé. Két nap mulva benyujtották a fejedelemnek az ország postulatumit s a fejedelem 11-én tett választ. ⁵⁾

¹⁾ Levelek és Okiratok 744.

²⁾ U. o. 736., 737. ll.

³⁾ U. o. 737. l.

⁴⁾ U. o. 761—764. ll.

⁵⁾ Haller Naplója 90. l.

Ily módon minden szokatlan gyorsasággal haladt; s a nyilvános tárgyalásokból semmi sem mutatta, hogy az ország hadra készül; még adófelemelést sem kívánt a fejedelem. Az évi adó a rendes négy havi befizetési terminussal 20 frtban s a várak építésének váltsága 2 frtban állapított meg.

Az enyedi contraversia, melyről a múlt gyűlés is határozott, újra szóba került: annak eligazítását a fejedelem magára vállalta.

Az árenda beszédésére vonatkozó múlt évi törvényt megerősítették, azon hozzáadással, hogy a melyik perceptor kellő időben nem lesz a helyszinén száz forint bírságot fizet.

Megerősítették azon múlt évi törvényt, mely a hódoltsági jobbágyoknak Biharmegyébe telepítésére vonatkozik.

A rablókat s útonállókat Váradra szállítsák.

A jobbágyoknak a hajdúvárosokból kiszolgáltatása ügyében hozott törvényeket megújítják.

A lopott marhák keresése ügyében hozott törvényeket megújították s szigorúbbá tették. Ha a folyók jelesül az Olt partjáig tudják követni a nyomot, s azt ott már betemették, a káros embert azon helység, hol a nyom elvesz, tartozik kárpótlással.

A gonosztevők lefoglalt vagyonából a köteles részt feleségének, gyermekeinek tartoznak kiadni.

A kézdi-vásárhelyiek a maros-vásárhelyiekéhez hasonló kiváltságokkal éljenek.

A fejedelem a törvényeket jan. 13-án erősítette meg ¹⁾ s ez nap a rendek Bethlen János által elbúcsúztak a fejedelemtől.

E nyilvános tárgyalások mellett folyt a hadfölkelés, mustra s táborbaszállás elrendelése. Épen az nap, melyen a rendek összejöttek, kapta meg Rákóczy a király két körlevelének mássát, melyek közül az egyik Rákóczy ellen hadfölkelést rendel el, a másik utasítja a királyi szolgálatokban levő erdélyieket, hogy Rákóczytól búcsúzzanak el. Ez hát hadizenet volt a császár részéről s Rákóczy a hadfölkelést úgy mutathatta be a rendeknek, mint szükséges önvédelmi intézkedést, s midőn a rendek hazamentek, magukkal vitték a parancsot, hogy febr.

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LVIII.

1-ére hadkészen Kolosvárt legyenek. Azután Baresay Ákost Lupulhoz s Sebessy Miklóst Máté vajdához küldé, hogy ezek is állítsák ki a segélyhadakat s azonnal küldjék utána. ¹⁾

Febr. 1-éig az egész hadfölkelés készen volt. A fejedelem maga állott a had élére s az erdélyi ügyek vezetésével, az ottan szükségesnek mutatkozó intézkedések megtételével nejét és fiát, az ifjú fejedelmet, bízván meg, de minden nagyobb fontosságú dolog végeldöntését magának tartván fenn: febr. 2-án táborát három csapatra osztva, elindult.

Az egész táborozás alatt Erdély volt a fő toborzó, élelmet és hadiszereket szállító hely: az itt felhalmozott készletből intézték a szállítást az ifjú fejedelem és anyja. Az első ilyenmű nagyobb ügy elintézése volt a két oláh had után küldése. Legelőbb már febr. derekán a havasalföldi érkezett meg, melyért Sebesi Miklós ment. Mikor ezek benn voltak, jött hír, hogy Lupul is kiállította a porta által megrendelt erőt. A terv az volt, hogy a két erő együtt menjen ki — de Máté vezére kijelenté, hogy ura ellenségével nem fog egy úton menni. ²⁾ Nem is volt rá alkalom, mert a moldvai csak egy hó múlva ment át Erdélyen. ³⁾

Rákóczy ezalatt diadallal nyomult előre, a merre csak ment lelkesedéssel fogadták; Kálló már febr. 16-án s egy hó múlva Szathmár is hatalmába került, sőt ahhoz egy hónapra már a bányavárosok is mind meghódoltak neki. De a portán e közben nagy változás történt: a nagyvezért, ki a hadjáratra megadta az engedélyt, megölette a szultán: az utódjává kinevezett Mohammed Damascusban volt. Sietni kellett hát, hogy meg ne előztessék. Az ifjabb fejedelem Fejérvárról Maurert és Sebessy Boldizsárt marc. 28-án a portára küldé, hogy szerezzék meg az atlmamét az új nagyvezértől s az ígért summát és ajándékokat adják be. ⁴⁾ De ők csak 20 ezer tallért vittek magukkal, a porta pedig 40,000-et követelt; s végre is majus 25-én újabb 10,000 tallért kelle beküldeni. ⁵⁾

¹⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 253. s köv. s Levelek és Okiratok 774. s köv. lli

²⁾ L. Alkudozásait Levelek és Okiratok 774—779. ll.

³⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 260—1 ll.

⁴⁾ U. ott 261 s köv. ll.

⁵⁾ Balpataki maj. 25-iki levele az orsz. Itárban.

Mi alatt ez alkudozások folytak a portán. Rákóczy más oldalról kapott hírt fenyegető veszélyről. Lengyelországgal eddig elég szívélyes volt a viszonya. Midőn a királyné ez év tavaszán meghalt, erről Rákóczy is értesítettet, s a király felajánlá közvetítését, hogy a császárral ki fogja békíteni. ¹⁾ De Rákóczy megtudta, hogy mi rejlik ez ajánlat mögött: a lengyel király arra készült, hogy temetés után megtámadja őt s Ferdinándnak segélyt ad. ²⁾ Utasította hát követeit: Haller Istvánt és Bethlen Ferenczet, kiket a temetési ünnepélyre küldött oda, hogy a lengyel királyt terve megváltoztatására bírják. ³⁾ Az ifjú fejedelem pedig Erdélyből a portai követeknek hagyta meg, eszközöljék ki, hogy a hatalmas császár csauszt küldjön a lengyel királyhoz, meginteni ezt, hogy sem ő, sem a republica ne elegyítsék magukat a fejedelem s német császár közt felforgó ügybe. ⁴⁾

Tényleg ez a lengyel-veszedelem nem volt oly nagy, mint a mekkorától Rákóczy tartott: viszont más felől a töröktől Rákóczynak adott segély sem jöhetett komolyan szóba. S ha Csáky és Homonnai nem bírtak egy pár száz embernél többet szerezni a republicától, az új budai basa is csak biztatásokkal s ígéretekkel tartotta Rákóczyt. Ez azonban mégis a fejedelemre nézve volt kedvezőtlenebb helyzet, mert az ő ujonczaival tapasztalt vezérek s a csatában edzett katonák állottak szemben. Elhagyatva a svédektől, kik Dániában csatangoltak, s sem egy fillért, sem egy katonát nem kapva ezektől, »egyedül az ő szegény feje főtt, egyedül a magáét költötte.« Aztán hadait is kelle változtatnia. Jul. végén azok egy részét haza bocsátá: de sept. végére Erdélyből újabb hadakat hozatott ki, kiket sept. 26-án Rakamáznál ünnepélyesen fogadott, egész kíséretével elébök menvén. ⁵⁾

De nem egyedül a svédek elmaradása okozott Rákóczynak aggodalmakat. Ha a hadjárat koczkája többé-kevésbé

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LIX.

²⁾ Csáky Isvánna Zlathonicza jun. 2-án kelt leveléből kitetszik, hogy a segély megnyerése ügyében ő volt a közbenjáró.

³⁾ Törv. és Okiratok LX.

⁴⁾ Levelek és Okiratok 781.

⁵⁾ Bánffy 128. l.

változó is volt, soha egyszer sem fordult az annyira roszt, hogy az ügyet, melyért fegyvert fogott, elveszítettnek vagy csak kockázottnak is kellett volna tartania: mindig módjában állt legalább olyan, vagy még »hasznosabb« békét kötni, milyent a »szegény fejedelem« (t. i.) Bethlen) kötött. A mi őt nem kevésbé aggasztotta, az a törökök magatartása volt. Ő ugyanis csak a hét vármegye megtartására volt felhatalmazva — pedig annál többet akart elérni. Aztán az erdélyi adónak 15 ezer aranyra emelését s a hét vármegyétől ötezer aranynak fizetését követelték — s ebbe ő nem akart beleegyezni.

Tényleg tehát a háborúval párhuzamosan két diplomaciai actiót folytatott. A nádorral követei — kik kizárólag mind magyarországi hazafiak voltak — a békét tárgyalák, míg másfelől erdélyiek által a portai követeléseket igyekezett leszállítani. E célból ment Maurer Gyulafelhérvárról Konstantinápolyba, meggyőzni a portát, hogy ha Rákóczy alatt az egész magyarság egyesül vagy legalább a tizenhárom megye hagyatik meg kezén, abból a szultánnak haszna lesz. S Maurer még ott volt, midőn az évi adóval s ezenkívül még az ügyek vezetése végett december derekán, mint állandó főkövet, Seredy István Konstantinápolyba érkezett. Mint kapitliha Réthy István ment be.

XII.

Az 1645-ik évre Erdélyben nagy mérvű hadikészületeket tétetett Rákóczy s a szükség szerint pénzt és hadakat hozatott onnan. ¹⁾ Hirt vett, hogy Torstenson Gallason diadalt aratva, nyomúl Magyarország felé s hogy a francia koronától egy követ — Croissy — Lengyelországon át közeledik hozzá. Most már feléledt reménye, hogy rég óhajtott egyesülését a svédekkel végrehajthatja, s készületeit ezért kettőzött erővel folytatá.

Valóban Croissy jan. 28-án megérkezett Zboróra, hol Rákóczy által fogadtatott, ki azonnal meg is tette a szükséges előkészületeket, hogy a tárgyalások az erre kitűzött helyen, Munkácson, kezdetüket vehessék, s azonnal megkezdődtek az alkudozások. A két szövetséges közül a francia a lengyel királyra

¹⁾ A Rákóczynak Családi Levelezése 305.

próbált hatni, hogy ezt a császár szövetségétől elvonja: mely törekvésében Rákóczynak Lengyelországba küldött követei — az év elején Bethlen, májusban Baksi — buzgón támogatták Bregyt. ¹⁾ A dolognak csakugyan volt annyi eredménye, hogy sem a respublica, sem a király — ez utóbbinak minden személyes rokonszenve daczára is, a császárnak számbavehető segélyt nem adtak.

Croissy bejövelele új lendületet adott a dolognak. Nemcsak a császárral folytatott békealkudozások szakadtak meg, hanem a háború is újra kitört. Mindez előreláthatólag lehetlenné tette, hogy a fejedelem egyhamar Erdélybe mehessen: a Szent György napi országgyűlésnek határideje pedig nagyon közelgetett. Ily körülmények közt Rákóczy Zborón marc. 6-án kelt rendelettel, Fejérvárra apr. 16-ára összehívta a rendeket, oly hozzáadással, hogy ha ő személyesen nem mehetne le, fia az ifjú fejedelem helyettesítse őt. ²⁾

Csakugyan nem mehetett le. Neki Munkácson kellett vezetnie a tárgyalásokat, melyek apr. 22-én értek véget. A gyűlés pedig apr. 16-án megnyílt — az öreg fejedelmet fia személyesíté. De az csak a legszükségesebb dolgokra szorítkozott.

Az adót a háború daczára sem emelte fel: mint rendesen 20 frtban szabta meg, sőt ez évben kétségtelenül a háború miatt a várépítési közmunkát sem szavazta meg.

Törvényt hoztak azok ellen, kik a háborús időt felhasználva, mások jószágát elfoglalták: s kérték a fejedelmet, hogy annak végrehajtására hatalmazza fel az ifjú fejedelmet.

Ez alapon elrendelék, hogy a török fogságból visszatért Vér András józága, melyet Boldvay Márton foglalt el, adasék vissza.

A gyűlés pár nap múlva eloszlott: de a hozott törvényeket megerősítés végett kiküldék az öreg fejedelemnek, ki azokat Kassán jun. 6-án erősítette meg. ³⁾

Néhány héttel az országgyűlés eloszlása után, s valószínűleg az ott kihirdetett táborba szálló rendelet következtében, megindultak az erdélyi hadak Rákóczy Zsigmond s a generalis

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LXI. V. ö. Rákóczyak levelezése 306.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LXII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok LXIII.

vezérlete alatt. Maj. 30-án a Tiszához értek, hol a fejedelem szemlét tartott. Jul. 4-én Nagy-Tapolcza mellett egyesült az erdélyi s a Douglastól vezetett svéd had, s jul. 16-án Gődingnél átkeltek a Morván. Ettől fogva a két had együtt küzdött s együtt ostromolta Brünn^t egész aug. 21-ig. De a porta, valamint az egész hadjárat alatt kétes magatartást tanúsított, úgy most, midőn Rákóczy hosszas törekvéseinek célját elérte, egyenesen ellene fordult. Czernin Ferdinánd nagykövete ügyességével s ajándékaival kibékíté a két császárt s a szultán Rákóczy-nak megtiltá a tovább nyomulást és elrendelé, hogy visszaforduljon. Rákóczy nem akart mindent kockáztatni, midőn sokat nyerhetett: s a lamperstorffi praeliminarekkal igen előnyös békefeltételeket vívott ki. Aug. 21-én elvált a svédektől s visszafordult. Sept. 2-án már Losoncznál volt a tábor, hol a fejedelem elvált s Patak felé ment, hol szerető neje várt rá, míg a tábor Kassa felé folytatta útját s sept. derekán Erdélybe ért.¹⁾ Ez év végén, dec. 16-án, Linzben aláírta Ferdinánd a békeokiratot, Magyarország egyik alaptörvényét, melyről bizonyos önérzettel, de méltán írá Rákóczy: »ha állandó leszen, mit én véghez vittem, s nemzetemnek jó lelkiismerete leszen, vagyon mit meghálálni mind az lelkiben, mind az testiben.«

A főkövetségben Seredyt Szalánczy váltotta fel, oly utasítással, hogy az évi adónak ötezer arannyal emelését hárítsa el az országról s általán a porta túlságos követeléseit igyekezzék leszállítani. Oldala mellett mint kapitihá továbbra is Réthy maradt.

XIII.

Rákóczy szíve szerint óhajtott volna továbbra is a szövetségesek kötelékében maradni s velük együtt folytatni a háborút, az »universalis béke« megkötéséig. Mert mennél előnyösebb volt az rá nézve, annál inkább meg volt győződve, hogy a császár kormánya csak addig fogja azt tiszteletben tartani, meddig a viszonyok rá kényszerítik, mert bár szokott óvatossága szerint, a pontokat mindenféle záradékkal vette körül, tudta, hogy nincs oly biztosíték, melyet ki ne lehetne játszani.

Mialatt a diplomák permutaltattak s Rákóczy nem tit-

¹⁾ Kálnoki Naplója 141—150. II.

kolható örömmel tudatta Szalánczyval, hogy köveit a császár »királyi módon excipialta« és a békepontok végrehajtására az előleges intézkedések megtétettek: hírt vett, hogy Croissy útban van hozzá.

Csakugyan febr. közepén megérkezett. Rákóczy fogarasi várában fogadta s azonnal újabb tárgyalásokat kezdett vele. Szövetségeseitől mindössze sem kapott meg többet a kikötött összegből mint 27,000 tallért: egyik feltételül a szövetség megújításának azt tűzte ki, hogy a hiányzó összeget fizessék meg. A másik, hogy nyerjék ki a porta engedélyét s a szövetség megújítását a svéd és francia koronák ratificálják és ő kész három hónap alatt haddal támadni meg a császárt. Febr. 22-én mind Rákóczy mind Croissy aláírták a szövetség megújítására vonatkozó szerződést s a mint ez megtörtént, Croissy azonnal elutazott.¹⁾ Pár nap múlva azonban Rákóczy, megbánva, hogy őt magára eresztette el, után küldötte Jármly Ferenczet, hogy követeléseit teljesítését annál biztosabban elérje²⁾ — de Jármly nem tudta utolérni, mert Croissy oly gyorsan ment, hogy még Bregyvel, a francia követtel, sem találkozott, visszatért, s Jármly is lemondva a reményről, hogy utolérhesse, visszafordult.³⁾

E közben Rákóczy marc. 12-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, melyen egy. a szászokra vonatkozó nagy bűnper tárgyalatott.

Gottsmeister Kálmán, a hasonló nevű szász comes fia, még mint tanuló megszeretett egy szép szász lányt. Az egyetemről visszatérve, szülői ellenzésére nem ezt, hanem a gazdag Ungler lányt vette el, míg kedvese Stein Lukács kolosvári kereskedőhöz ment férjhez. A viszony köztük tovább tartott, de más felől Gottsmeisterné is kárpótolta magát. E szerencsétlen asszonynak két gyermeke született, kiket ő megölt s a pinceszében elásott. A dolog nagy felháborodást szült, s a helyzetet

¹⁾ Okmánytár I. Rákóczy György szövetekezései Történetéhez 341—52. ll.

²⁾ U. o. 353—4. ll.

³⁾ Breghy Varsó marc. 18-iki levele U. o. 357. Hogy Jármly nem ment tovább Croissy után, hanem visszafordult, kitetszik az egykorú levelezésekből.

még ölesebbé tette az, hogy az ifjú Gottsmeister, Frankkal az új comessel, feszült viszonyban volt. A nép forrongott s midőn Gottsmeisterné elvált férjétől s új házasságra készült lépni, megrohanták, feldúlták házát, s a megölt gyermekek tetemeit a pinczében megtalálván, az asszonyt zsákba varták s a Cibinbe fullasztották. A lázadás ettől fogva állandóvá lett s a polgármestert is azzal vádolva, hogy a magyarokkal tart, le akarták tenni, s a papot is el akarták állásáról mozdítani. Most a papság Rákóczyhoz fordult, ki (1645. oct. 25.) Kemény Jánost küldte Szebenbe, megvizsgálui a dolgot. De a béke ezzel sem állott helyre, sőt a polgármestert, királybíró, jegyzőt megfosztván hivatalaiktól, újakat választottak; s a fejedelem által börtönbe vetett Gottsmeisteret kiszabadították. Ezt már nem lehetett tűrni s a fejedelem a letett tisztviselők visszahelyezését elrendelvén, marc. 11-re a fejevári országgyűlésre megidézte a 43 fő-lázadót, Gottsmeisternek pedig jószágai két harmadát lefoglalta.

Csak most vették észre a szebeniek, hogy e per feltékenyen őrzött kiváltságaik megtámadását vonhatja maga után s mindent elkövettek az udvarnál, hogy a fejedelmet a megidőzés visszavonására bírassák. Eredménytelenül. Meg kellett jelenniök az országgyűlésen s itt ügyvédet vallaniok. Választásuk Kemény Jánosra és Szombatfalvi Istvánra esett. A szászok mindent elkövettek, hogy az ügy az ő forumok elé utasíttassék: de a fejedelem hallani sem akart róla. Az ügy nagyon fenyegető állást vett, a szebeniek már látták, hogy a nótán marasztást nem kerülhetik el, s kiegyezést ajánlottak a fejedelemnek, ki azon feltétel alatt, hogy Kertz, Szina és Szeesel az universitás falui közül a fiscus birtokaihoz applicaltassék, beleegyezett. E végett Megyesre apr. 11-ére universitás gyűlése tüzetett ki. ¹⁾

Ez alatt meghozták a törvényeket.

Az adót, tekintettel az országban uralkodó ragályra, 20 frtban állapították meg.

A latrok és tolvajok ellen új, az eddigieknél szigorúbb törvényeket léptettek életbe, s a török földre átcsapó rablók ellen megújíták az 1638-ban hozott törvényt.

¹⁾ Krauss 159. s köv. ll. Gunesch 43 s köv. ll.

Büntetést szabtak az olyan tisztviselőkre, kik az oláh házastársakat elválaszták.

Kérték a fejedelmet, hogy az enyedi nemesek és polgárok közt még mindig fenforgó vizsályt, a múlt években hozott határozat alapján, egyenlítse ki.

A gyámok az árvák érdekében szigorú számadásra vonandók.

Elintézték az egyes törvényhatóságok által benyújtott panaszokat, s ezek során elrendelék, hogy a kik a karánsebesiek közül Oláhországból nem kereskedés végett hoznak be élelmi szert, attól adót ne fizessenek; továbbá, hogy a két Oláhország felől a határokra szigorúan ügyeljenek.

A törvényeket a fejedelem marc. 27-én erősítette meg. ¹⁾

Az universitás apr. 11-én Megyesen törvényt tartott a szebeni kilágások felett, melyen a fejedelem részéről Kemény János, Bethlen Ferencz és Sárosy János voltak jelen. Megidézették a város minden férfi lakosa, 32 ember, továbbá papok, tanulók, mesterlegények, gyermekek kivételével. Vége volt már a bátorságnak, mondja egy szász krónikás, melyet a lázadás alkalmával tanúsítottak: a Megyesre gyalog vonuló karaván egészen el volt csüggedve. Gottsmeistert s a lázadás alkalmával megválasztott polgármestert, bírót, jegyzőt elítélték s fogságra Szebenbe hurczolták. A czéhek tagjai, kik a lázadásban részt vettek 40, mások 10 frt bírságra ítéltettek; úgy hogy a bírságból közel 40,000 frt gyűlt össze. ²⁾

Ápril végén Rákóczy kiment Magyarországra: fontos ügyek szólíták oda. A linezi béke a személyi ügyekre vonatkozó kérdéseket részleteiben nem oldotta meg: azok elintézése, mint korábban is minden esetben, egy bekövetkezendő tractatusnak hagyatott fenn. A császár már a békeokirat aláírásakor kinevezte biztosait: Hosszutothy László váradi püspököt, Szunyog Gáspárt, Törös Jánost és Kerekest. A fejedelem is kinevezte biztosait: Lónnyay Zsigmondot, Haller Istvánt, Kőrösi Istvánt s Klobusiczkyt. De a tracta csak apr. 1-én kezdődött meg To-

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LXIV.

²⁾ Krauss és Gunesch i. h. A foglyok 1649-ben szabadultak ki. A teljesen elszegényedett Gottsmeister Kemény közbenjárására újra nősült: egy gazdag brassai asszonyt vett el.

kajban. Rákóczy, hogy utasításait könnyebben hozzájuk juttathassa, april végén kiment a részekbe. Nem is volt ok, hogy miért siesseuек, mert a Pozsonyba hirdetett országgyűlés, a császárné halála miatt, aug. 24-re halasztatott s a tracta fontos kérdéseket függőben hagyva, nem sokkal elébb ért véget.

Ez alatt Rákóczy Magyarországon egy nagy fontosságú s Erdélyt is közelről érdeklő ügyet végzett el: Szathmár-Németibe jun. 10-re egyetemes zsinatot hirdetett, melyen a birtokai alatt levő összes egyházak, az erdélyiek, Tiszáninneniek s Tiszántúliak képviselve voltak, A zsinat elnöke Geleji Katona István, erdélyi püspök volt. Összesen 110 tag vett abban részt s jun. 20-án maga a fejedelem is megjelent, kit természetesen nagy pompával fogadtak. Megtartására okot adott, hogy az angol egyetemeken tanult papok onnan behozták a puritanizmust s buzgón terjesztettek szószékről és könyvek által. A zsinat hosszas vitatkozás után szigorúan eltiltotta a puritanizmust, apostolait megfosztotta egyházuktól. ¹⁾ Hogy pedig hasonló zavarok ne történhessenek, megbízták Gelejit, hogy a fennálló rendeleteket foglalja törvénykönyvbe. Az alap, melyen Geleji dolgozott, ellentétben a presbyteri rendszerrel a consistorialis szervezet megszilárdítása volt, egészen a fejedelem intenciói szerint. Miután elkészült munkájával, canonjait négy erdélyi zsinat vitatta meg s az utolsó (1649.) elfogadta. Több mint két századon át ez képezte alapját és védbástyáját Erdélyben a reformált egyháznak.

Szathmárból jul. 19-én Munkácsra indult ²⁾, melyet a múlt években Német- és Lengyelországból hozott pallérokkal restauráltatott s fényessé és kényelmessé tétetett. Itt várta be Radzivil herceget, ki európai körútra indult s aug. havában több napon át vendége volt. A lithvániai politikai missióban járt: egy török elleni szövetségre akarta Rákóczyt megnyerni. S a fejedelem hajlandó is volt rá. Nem tudta feledni, hogy a porta kétes magatartása a háború alatt is sok kellemetlenséget okozott neki, s hogy ellenséges fellépése diadalában állítá meg. Ehez még súlyosabb sértések járultak. Szalánczyt a

¹⁾ Böszörményi István — írja Krauss 169—3. évig volt Váradon fogva. s azután deák volt Rákóczy Gy., Barcsay és Kemény irodáiban.

²⁾ Ötvös 150.

portán az első kihallgatáson elég becsülettel fogadta ugyan a nagyvezér, de az ötezer aranyat nyomatékkal sürgette. ¹⁾ Annál otrombábban bánt vele a szultán a februári kihallgatáson: »urad — rivallt rá — 20,000 tallért ígért. de nem küldte be. Ne bízzék abban, hogy Velenczével háborút folytatok, mert rá megyek s mást ültetek helyébe. Éljen békében testvéremmel a császárral. Hallottad? hallottad? hallottad?« ²⁾ A nagyvezér azután is folytonos következetességgel sürgette az adóemelés, Rákóczy is hasonló következetességgel tagadta meg, mert »nem tartozik vele«, mint Szalánczynak írta, valójában pedig mert nem tartott a porta fenyegetéseitől.

A velencei köztársaság ugyanis, melylyel Candiában folyt a háború 1644 óta, egy nagy európai coalitiót készült létrehozni a török ellen. A pápánál és nyugoti hatalmagnál nem sikerült az, de a lengyel király nem volt idegen. A signoria követével, Tiepoloval, már meg is beszéltek a részleteket: a király két év alatt ötszázezer tallért kívánt a respublicától. A király már gyűjtötte is a csapatokat, toborzott s Chmelniczky kozák hetmánnal jóformán ki is egyezett: daczára, hogy a lengyel urak és senatorok ellenzették. ³⁾ Maga személyesen találkozott Ferdinánd császárral. ⁴⁾ Radzivil lithván herczeg pedig julius hóban ipának, Lupul vajdának látogatására ment, hogy vele egyengesse a támadás útját, tervben lévén e mellett még a persát s tatárokat is bevonni az actióba. ⁵⁾ Radzivil Lupultól Munkácsra indult, útját Erdélyen át vevén, hol mindenütt »nagy böcsülettel« fogadtatott. Váradon az ifjú fejedelem vendége lett. Munkács alatt pedig aug. 22-én Rákóczy maga »mezőben felvont sátorban« fogadta, valóban fejedelmi fényvel, a protestáns papok nevében pedig, mint prot. embert, Megyessy üdvözölte. Aug. 29-ig maradt Radzivil Munkácson Rákóczy-nál; de e találkozás több volt egyszerű látogatásnál. Nemesak a kilátásban levő török háború esélyeit beszéltek meg, hanem

¹⁾ Levelek és Okiratok 654. l.

²⁾ Hammer III. 280.

³⁾ Suissky Lengyelország történetében részletesen van a dolog megbeszélve.

⁴⁾ Kemény 465.

⁵⁾ Rákóczy jul. 14-iki levele Ötvös 151.

a jövő eshetőséggel szemben is kölcsönös támogatást ígértek egymásnak, sőt a beteges lengyel király halála esetére Rákóczy jelöltsége is szóba került. Aug. 29-én Munkácsról a herczeg egyenesen haza fordult¹⁾, míg Rákóczy tovább is egész aug. végéig ott maradt.

Ez alatt az aug. 24-ére halasztott pozsonyi országgyűlés is megnyílt: a fejedelem ide Csernelt, Klobusiczkyt és Szemere Pált küldötte követekül, hogy a linezi pontok törvénybe igtatását sürgessék s a végrehajtás érdekében hozandó törvényeket s intézkedéseket ellenőrizzék.

Az ősz Rákóczy Sárospatakon s Tokajban töltötte. A török elleni coalitió ügyét már annyira biztosítottak hitte, hogy maga is kijelenté készségét abba belépni, s egyezkedés végett a lengyel királyhoz követet is küldött:²⁾ felajánlván közreműködését, tényleges részvételét a megindítandó lengyel-török háborúban s az e czélból kötendő szövetségnek feltételeit, módozatait a legapróbb részletegig körvonalozván. De már későn. Az oct. 25—decz. 7. közt tartott varsói országgyűlés oly vehementiával lépett fel a coalitió ellen, hogy a király kénytelen volt azt elejteni, s a toborzott hadakat elbocsátani.

Egy időben a lengyel szövetségési tervekkel, a svéd koronához s a Münsterben békealkudozásokat folytató svéd-francia követekhez is járatta megbizottjait. Amott nemcsak a szövetség megújítását, hanem a megígért, de meg nem adott pénzösszeg kifizetését is sürgette; Münsterben pedig azon munkált, hogy a békepontok közé Erdély is beirassék. Junius elején egy francia diplomata nő, Guebriant Renee, a francia marsal neje fordult meg nála, ki tőle Lengyelországba ment. Ezzel egy időben Dániel János (jun. 7-ről) Lipéséből hozott ígéretekot bőven, de a 37,000 tallérból egy fillért sem s a kért ágyúk közül egyet sem; ezekről Dániel János Szathmártt jul. 6-án tett jelentést.³⁾ Ugyancsak ebben az időben Jármy Fe-

¹⁾ Kemény 466., Bregy 1646. aug. 20-ról írja: *impatienter quidem eadem majestas reditum domini ducis de Racheville (Radzivil) praestolatur ut Celsitudinis Vrae consilia intelligat.* (Okmánytár Rák. Szöv. Tört. 378.) Szalárdy 221.

²⁾ L, Törvények és Okiratok LXV.

³⁾ Okmánytár Rákóczy Szövetkezései Tört. 361—76. ll.

rencz Legyelországban a francia követ közvetítésével azon munkált, hogy a király legalább 300 munkatéros fogadására adjon engedélyt: mit ez meg is tett. ¹⁾ A novemberben Stockholmba küldött követnek, Szentpály Istvánnak, Krisztina királyné január 30-án adta ki a végválaszt: a követelt hátralékot nem adhatják meg, mert ő egyoldalúlag kötötte meg a békét. A mi Erdélynek az egyetemes békébe való befoglalását illeti: a fejedelem fel volt ugyan híva, hogy Münsterbe küldje el követeit, de miután ő ezt egy egész év alatt nem teljesítette, most már nem lehet elől kezdeni a dolgot. De a mennyiben ez kivihető lesz, meg fog történni. ²⁾

XIV.

Rákóczy 1646. sept. elején Munkácsról a szépen restaurált Sárospatakra ment s az ősz itt és Tokajban töltötte. Innen kísérte folytonos figyelemmel a pozsonyi országgyűlési tárgyalásokat s utasította követeit, kik az evangelicus rendek központját képezték s ezek magatartására nagy befolyással voltak. Szemben a catholicus rendek, különösen a papság merev magatartásával, kik a linczi békének becikkelyezését is meg akarták gátolni s a templomok visszaadását mindenképen hátráltatták, erős támasza volt a prot. rendeknek Rákóczy szívós kitartása s havak teltek el a nélkül, hogy a főbb kérdésekben megállapodás jött volna létre.

Az év végén Rákóczy Patakról Váradra ment s innen 1647. január 25-ről országgyűlést hirdetett. Megtartási helyéül ezúttal nem Fejérvárt, hanem Kolozsvárt tűzte ki. ³⁾ A pestis az egész múlt évben dúlt az országban s rendkívül sok áldozatot vitt el. Bár ez év elejére csendesedett, de még nem tartá bátorságosnak oly mélyen bemenni az ország szívébe. Február

¹⁾ Jármy levelezése a Dózsa család ltárában. V. ö. Okmánytár 377. l. Bregy jul. 19-iki levele.

²⁾ U. o. 381—4. ll. Krauss írja, hogy midőn a királyné Szentpályt fogadta, ki azért küldetett ki, hogy a királynétól segítséget nyerjen a császár ellen, egy álöltözetű jezsuita is jelen volt, ki Szentpály oratióját megküldte a császárnak. Ez oratiót aztán a császár kinyomatta, s Rákóczy az előtt, hogy Szentpály haza ért volna, már olvasta azt. 170—1. ll.

³⁾ L. Törv. és Okiratok LXVI.

közepéig azonban megnyugtatóbb hírek érkeztek, s ennek következtében egy újabb rendelettel Fejérvárra tette azt át,¹⁾ megérkezés napjául marc. 20-át hagyván meg.

Váradról jan. végén Jármy Ferenczet Münsterbe küldte a békealkudozásokat folytató francia biztosokhoz, oly utasítással, hogy Erdélynek az egyetemes békébe beigtatását sürgesse, a mivel a szövetségesek tartoznak neki, annak kifizetését kérje, a had folytatása esetére pedig ajánlja fel jó szolgálatait. De úgy intézte útját, hogy a Stockholmból visszatérő Szentpályval s Padányival találkozzék.²⁾

A mint Jármyt elindította, maga Rákóczy is besietett Erdélybe, hogy a megnyitandó országgyűlésen a tárgyalásokat vezesse.

A marc. 16-ára hirdetett gyűlés egyik főtárgya a porta által követelt adófelelélés volt. A nagyvezér mindig azt hajtotta, hogy Seredy az ötezer aranyat megígérte. Seredy pedig tagadta azt. Ezenkívül a két megyéért husz ezer tallér adót kívánt; de Rákóczy sem egyiket, sem másikat nem volt hajlandó megadni, s Szalánczyt utasította, hogy értesse meg a nagyvezérrel, hogy az ország beleegyezése nélkül ő azt nem teheti — s többet tizezer tallérnál nem hajlandó adni.³⁾ De a porta azért folyton követelte s midőn 1647 elején Gyárfás az új kapitliha bement az adóval és ajándékokkal, a mint arról értesült a nagyvezér, hogy Gyárfás csak a szokott 10,000 aranyat hozta be, erős szitkokkal fogadta Szalánczyt: »talán nem irtad meg uradnak, mondá, hogy a mint a 15,000 aranyat s a magyarországi 20,000 tallért megküldi, az athnámét (a hét vármegyéről) mindjárt megküldjük?« Fenyegette, hogy a hatalmas császár hadait Erdély ellen fordítja. Dobrudzsából 60,000 embert küld az országra s az oláh vajdákat és tatár kánt rájuk bocsájtja, s csak annyi haladékot engedett a követnek, hogy az országnak jelentést tehessen.⁴⁾ E levelet Rákóczy a rendek elé terjesztette; de még most sem volt hajlandó feltétlenül teljesíteni a porta

¹⁾ L. Törv. és Okiratok. LXVII.

²⁾ Okmánytár 390—410.

³⁾ Levelek és Okiratok 866.

⁴⁾ Levelek és Okiratok 843 s köv. 1.

kivánságát, nehogy »a két Oláhország sorsára jusson Erdély,« s a rendekkel levelet íratott Szalánczyhoz, melyben ezek meghagyták neki, hogy semmi úton módon se engedje magát megremíttetni s az 5000 aranyat meg ne igérje, a tanács s a rendek tudta nélkül. Azon esetre azonban, ha a fenyegetés komolylyá válnék, felhatalmazták a fejedelmet, hogy az országgyűlésen kívül is, a három nemzet több tagjának meghallgatása mellett, belátása szerint cselekedjék.¹⁾ Egyuttal a rendek a nagyvezérnek is írtak, de írt maga Rákóczy is, fel akarván őt a követelés igazságtalan voltáról világosítani.

Egy másik ügy, mely e gyűlés alatt tárgyalatott le, a Pécsy örökösök folyamodása volt, kik a Balásfálvát illető irományokat maguknak kiadatni kérték.²⁾

E gyűlés az adót 20 firtban állapította meg.

Megújíták a korábbi törvényt, hogy a nemes ember saját majorságában termett mézet s viaszot szabadon árulhassa.

A nyom felvételre vonatkozó korábbi törvényeket azzal tolták meg, hogy ha a lopott jószág nyomára akadnak s a hely, hol ez történt, nem akar fizetni, az ügy rövid processussal végeztessék.

A tolvajokat, kik még a halas tavakat is meghalászszzák, ha idegen helyre mennek is, büntessék meg.

Az oláh papok bírságot szedni ne merjenek.

Megújíták az 1619. és 1626-iki törvényeket, melyek a hajdúk közé szökött jobbágyok kiadásáról és vármegye székin való elítéltetéséről szólnak.

A hamis pénzverőket büntessék meg.

Kis Havasalföldén a fiscus megkárosításával (t. i. harminczad lefizetése nélkül) vesznek marhát, a korábbi törvények értelmében büntettessenek meg.

Szabályozák a harminczad eljárását olyan esetben, midőn nemes ember nem kereskedés végett hajt ki marhát az országból.

Hol a fiscus számára fizetett dézma buzából a szegény emberek részt kaptak, az ezután is adassék meg.

E törvényeket a fejedelem apr. 10-én erősítette meg.³⁾

¹⁾ Törvények és Okiratok LXVIII. c).

²⁾ Törvények és Okiratok LXVIII. b).

³⁾ Törvények és Okiratok LXVIII. a).

XV.

Ez időben Erdélyben és Magyarországon a béke még mindig csak hajszálon függött s Rákóczy még mindig a viszonyok alakulásától várta, hogy hol vesse kardját a háború serpenyőjébe? Az a vigyázó sereg, mely Dobrudzsánál volt felállítva s melylyel fenyegetőzött a török, hogy Erdély ellen fordítja, valójában Lengyelországgal nézett farkasszemet, s ha Rákóczy állhatatosan vonakodott a portát kielégíteni, aligha számításba nem vette, hogy egy véletlen, a múlt évi varsói határozatok daczára, az összeütközést előidézheti. Más felől arra is várt, hogy mivel fog Jármy visszatérni Münsterből, Franciaországból s épen nem sietett véglegesen rendezni ügyeit a császárral. A pozsonyi országgyűlés jun. 27-én véget ért, de annak lefolyása senkit sem elégitett ki: a protestánsok keveselték az eredményeket s a catholikusok sokallották. Tíz nappal azután, hogy az országgyűlés bezáratott, megnyílt az eredménytelenül végződött tokaji tractatusnak folytatása (jun. 27-én) Eperjesen, hol a császárt Wesselényi, Törös, Tassy, Aszalay; Rákóczyt Lónyay, Nyáry, Kemény, Csernel, Klobusovsky, Szemere képviselték. E tárgyalásokon sok személyi kérdés is lévén elintézésre kitzúve, a biztosok csak lassan haladtak, s annyiival lassabban, mert Rákóczy az egész nyarat s az ősz nagy részét Erdélyben tölté.

A török ügyek fejlődését innen könnyebben kísérhette figyelemmel. Hijában írt az ország, a fejedelem a nagyvezérnek, ez nemcsak hogy semmit sem engedett el a követelésből, hanem azt még fellebb csigázta, azt követelvén, hogy az ötezer aranyat két évről, tehát attól fogva, hogy azt először kezdték követelni, adja meg az ország. ¹⁾ Hijában írta Szalánczy, hogy Deszni pasát hatvanezer emberével Dobrudzsában csak addig várakoztatják, míg tőle válasz jön, azután Erdélyre indítják, hijába fenyegetőztek, hogy Székely Mózeset kihozzák a jedikulából s nyakára viszik, ²⁾ hijában akart a nagyvezér követelésének még azzal is nyomatékot adni, hogy a Gyárfástól bevitt rendes adót sem fogadta el, s Szalánczy is hijában alkalmazta

¹⁾ Levelek és Okiratok 878.

²⁾ Levelek és Okiratok 881., 889. II.

leveleiben a kérésnek, esedezésnek, rábeszélésnek minden nemét: Rákóczy hajthatatlan maradt. Győzze meg a vezért, utasítá Szalánczyt, hogy ezt az adóemelést már a nép nem bírná meg: ezt a nemességnek kellene fizetni, s ezzel Erdély az Oláhországek sorsára süllyedne. Inkább hogysen az ő uralkodása alatt ilyesmi történjék, készebb volna elhagyni az országot, magának s gyermekeinek más bátorságos helyen keresni jószágot és az elfoglalt hét vármegyét visszaadni a császárnak. ¹⁾

Az nap, melyen e levelét írta Szalánczynak, oct. 14-én, Gyaluban a tavaszi országgyűlés által adott felhatalmazás alapján részgyűlést tartott, melyen a három nemzet arra meghívott képviselői elhatározták, hogy a szokott évi adót és ajánlékokat ez idén is beszolgáltattják, a roszt termés és a pestis pusztítása daczára. Azonban reményt merítve azon körülményből, hogy főellensége a nagyvezér sept. 18-án megfojtatott, s székét új nagyvezér, Ahmed pasa foglalta el, utasították Szalánczyt, hogy kérje meg ezt, hogy vegye be a régi adót s ne búsítsa a fejedelmet olyasmivel, mire ennek szabadsága nincsen. ²⁾

Még az nap, melyen a rendek a levelet irták, Rákóczy kiutazott Váradra, hova a lengyel királytól, főhetmantól s Radzivil hercegtől követeket várt, az ifjú fejedelmet, mint kormányzót hagyván hátra, s felhatalmazván ezt, hogy a sept. 10-ére oct. 25-re Beszterczére hirdetett terminust vezesse. ³⁾

A terminus meg is tartatott: ezen folyt le Kamuthy László nóta pere. Kamuthy egy előkelő kolosmegyei birtokos család tagja, viszonyt folytatott szolgálójával, Szalay Kocsis Katával s azt nőül is akarta venni, de nem találkozott pap, ki megeskesse vele. Azonban a vármegye a nőt mint bűbájost paráznát elítélte, s kiadatását Kamuthytól törvényesen kérte. De ez nem csak megtagadta a kiadást, hanem a derék széket hamis ítéletéért hatalmasúl össze is szidta. Történt e közben, hogy egy tisztartóját is úgy megverte, hogy ez bele halt. Mind e bűnéért, mert egy elítélt gonosztevőt magánál rejteget s kiadni nem akar, a törvényes hatóságot s magát a fejedelmet is szidalmazta: fő- és jószágvesztésen marasztalta az ítélő tábla. ⁴⁾

¹⁾ Ötvös Ágoston 154.. 155.

²⁾ L. Törv. és Okiratok LXX.

³⁾ L. Törv. és Okiratok LXIX.

⁴⁾ L. Törv. és Okiratok LXXI.

A következő december hó 1-ső napjaiban ugyancsak az ifjú fejedelem vezérlete alatt a magyarországi részek terminusa Kolosvárt megtartatott.¹⁾

Éppen ebben az időben ment fel az öreg fejedelem Váradról Tokajba és Sárospatakra, hogy az Eperjesen folytatott tárgyalásokhoz közelebb legyen. Mindamellett egész 1648. jan. derekáig tartott a tracta. s a kiegyezési okirat csak jan. 18-án iratott alá. A két átengedett vármegye igazgatásának, az új eskütelételnek módoszatait állapítá az meg. Elrendelé. hogy azok ünnepélyes resignatiója a közel jövőben meg fog történni, az erdélyi rendek assecuratoriája még marczius hóban ki fog állíttatni.

Még ezen január hóban megkezdődött a végrehajtás: 21-én maga a fejedelem is Kassára ment. A dolgok ezentúl már minden nehézség nélkül bonyolítottak le: csak az erdélyi rendek assecuratiójának kiállítása halasztatott el april havára, leginkább a fejedelem gyengélkedése miatt. A hét vármegyét. melyeknek ő eddig csak tényleg volt birtokában, most jogilag is átvette: ötöt úgy, hogy halála után visszazálljanak Magyarországra, kettő pedig, Szathmár és Szabolcs, azután is fiai kezén maradjanak. Az átadás jan. 28-án történt meg Kassán, a két fél biztosai által. A király nevében Törös tartotta a szónoklatot s a fejedelem képében Lónyay és Nyáry válaszoltak.²⁾

XVI.

Kassán febr. 5-én Rákóczy körrendeletet bocsátott ki, melyvel marc. 16-ra Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.³⁾

Főtárgya ennek az erdélyi rendek hitlevelének kiállítása volt, melyvel ezek az átengedett hét vármegye közül ötnek. azon esetre, ha a fejedelemnek halála történnék, rögtöni visszaszolgáltatására kötelezték magukat: a minthogy az okirat ki is állíttatott s marc. 20-án az összes jelenlevő rendek által aláíratott.⁴⁾

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LXXII.

²⁾ Szalárdy 229. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok LXXIII.

⁴⁾ L. Törv. és Okiratok LXXIV. b) Kézbesítettek-e? s kiknek? miután az eredeti példány a Rákóczy ltárban van: biztosan nem lehet tudni.

Az országgyűlés a tárgyalások folyama alatt egy szomorú kötelességet teljesített. Ez év jan. 11-én elhunyt az öreg Bethlen István. A fejedelem elrendelé, hogy az ő tetemei Fejérvárt a székesegyházban temettessenek el, s a gyászszertartás marc. 29-én fejedelmi személyt megillető pompával ment véghez, az országgyűlés összes tagjainak részvétele mellett. ¹⁾

A portáról időközben érkezett levelek rossz híreket hoztak. Gyárfás, a kapitihá jan. 14-éről értesíté a fejedelmet, hogy régi hű szolgálja, Szalánczy, jan. 9-én gutaütés következtében meghalt s másnap a konstantinápolyi temetőben eltemettetett. Ugyan e levélben, melyben a fejedelemmel e gyászhiért tudatta, közölte a nagyvezér rendeletét, hogy az évi adóval az elmaradt ötezer aranyat, a még be nem adott múlt évi adó ötezer arany pótlékát s a húsz ezer tallért mennél előbb küldje be. A fejedelem e jelentést közölte a rendekkel s ezek apr. 15-én megújították múlt évi apr. 9-én hozott határozatukat, mely az ügy rendezésével a fejedelmet bízta meg. ²⁾

Ápril közepéig a törvényekkel is elkészültek.

Az évi adót 20 frtban állapították meg, s a végházak építésére egy forintot szavaztak meg.

A hajdúvárosokba szökött jobbágyok visszaadására vonatkozó törvények eredményteleneknek bizonyosodván, az erre vonatkozó törvényeket körülírták s szigorúbbakká tették.

A törvényes végrehajtásokról szóló jelentések idejekorán kiszolgáltatandók a feleknek.

A peres levelek taxája tartassék meg.

Az idegen határról behajtott marhák bírságát szabályozták.

Megtiltották a fogarasföldi boeroknak, hogy Székelyföldről a törvényes közegek megkeresése nélkül vigyék vissza a szökött jobbágyot.

A váradi nemesek s polgárok közt fenforgó viszály elintézésére a fejedelem bizottságot küld ki.

Ha a székelyek közül valaki a hadjáratban nem vesz részt, s ezért fő- és jószágvesztésen marasztalják: ez esetben

¹⁾ Szalárdy 229.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LXXIV. c).

fejét megválthatja s ezért jószágát a törvényben körülírt módok szerint zálogba veheti rokonainak vagy másoknak.

Nadányi István szóval és írásban megsértette a fejedelem személyét. Ezért idéztessék meg a legközelebbi octavalis terminusra s ügye ott döntessék el. Jövőre is hasonló módon járjanak el azok ellen, kik hasonló bünt követnek el.

A Debreczenbe szökött jobbágyok kiadásának módozatait szabályozták.

Hosszú tárgyalásokra adott alkalmat a szász nemzet folyamodása, melyet egyes szászoknak a táblára történt megidézése ügyében adtak be. ¹⁾ Elhatározzák, hogy szász ellen pert csak saját forumán lehessen kezdeni. Elhatározzák, hogy csak azon gonosztevőket lehet az ő területükön megfogni, kiket in flagranti találnak, vagy a kiknél megkapják a lopott tárgyat: ezen kívül senkit sem lehet közfőlk elítéltetésük előtt megfogni.

Ápril 11-én a fejedelem egy tizenegy pontból álló szabályzatot adott, melylyel a Boros-Jenőn mint végházban kövendő rendtartást s az ottani nemesség és vitéz lő rend közti viszonyokat szabályozta. Ezen egész szabályzatot törvény erőre emelték s az articulusok közé igatták.

E törvényeket a fejedelem apr. 28. erősítette meg. ²⁾

A béke — eltekintve a török adókérdésétől — már valóban és szilárdabbúl mint elébb, helyre volt állítva. A münsteri békealkudozás is már vége felé járt, s a békeokiratban csakugyan Erdély is megemlítetett: bár nem úgy mint Rákóczy szerette volna. Az utolsó időben sokat betegeskedett ő s egypár-szor szélhűdés is érte — melyet azonban kihevert. Mindamellett tevékeny lelke nem tudott pihenni, s újabb nagyratörő terveken törte fejét.

Május havában Mikes Mihályt a kurlandi herceghez küldte, hogy újon született gyermeke keresztelésén képviselje őt. ³⁾ Alig ért azonban Lengyelországba Mikes, midőn értesült, hogy a király máj. 20-án meghalt. E hírre — melyet Rákóczyval bizonynyal lengyelországi barátai is tudatták — Mikes

¹⁾ V. ö. Krauss I. 173. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LXXIV. a).

³⁾ Okirattár Rákóczy összeköttetései történetéhez 420.

visszafordult, hogy e fontos esemény urával mennél előbb közölhesse. ¹⁾ A fejedelemnek Lengyelországgal bőséges összeköttetései voltak: jól szervezett párttal rendelkezett, főként a dissidensekkel, mely kész volt az ő jelöltségét a lengyel trónra támogatni, s melynek élén a protestans Radzivil herceg állott, zömét pedig a dissidensek tették. Bethlen Ferenczet és Klobusiczky Mihályt pénzzel ellátva, azonnal Varsóba küldé, hogy a júliusra hirdetett országgyűlésen, ha választásra kerülne a sor, érdekeit képviseljék. ²⁾ Mikes Mihályt és Padányit a brandenburgi választóhoz s több németországi fejedelmekhez, Dalmady Istvánt pedig Krisztina királynéhoz indítá. A véletlen úgy hozta magával, hogy aug. elején Varsóban Dalmady Bethlenéssel találkozott, kik utasíták őt, hogy a különben is megbízhatatlan Danzig kikerülésével, siessen Svédországba s kérje meg a királynét, hogy Rákóczy ügyének támogatására küldjön követséget Varsóba. ³⁾

E közben Lupul vajdának egy megbízott embere jött mint követ Rákóczyhoz azzal a kéréssel, hogy titkos ügyek tárgyalására bocsássa be hozzá Kemény Jánost. De csak erős térítvény kiállítására bocsátotta el Keményt Jászvásárra, tartván a vajda cselvetésétől. Ezuttal azonban a vajda komolyan tárgyalt. Ugyan annak a Radzivilnek, ki Lengyelországban a Rákóczy-párt feje volt, neje a vajda nagyobbik leánya, s így ő a lengyelországi mozgalmakról jól volt értesülve. Nemcsak jó szolgálatait ajánlotta fel, hanem szövetséget is akart kötni Rákóczyval megválasztása esetére. ⁴⁾ S e szövetség szilárdabbá tételére a vajda alkalmas eszköznek ajánlá, hogy a fejedelem kisebbik fia Rákóczy Zsigmond Lupul leányát vegye nőül. A fejedelem ettől sem volt idegen s a tárgyalások ez irányban is megkezdődtek.

Rákóczy ügyei Lengyelországban, Varsóban, jól állottak: a Bethlentől, Keménytől érkezett jelentések, Radzivil tudósításai mind erre vallottak. Sőt egy újabb actiót is kezdtetek a kozákokkal, kiket hasonlóan reméltek Rákóczy számára meg-

¹⁾ Krauss 174.

²⁾ Kemény 475.

³⁾ Okirattár. 424.

⁴⁾ Kemény 488.

nyerhetni, s kikhez Kemény Lupultól Mozsát és Ráczot küldötte. ¹⁾ Azonban a fejedelem sokat betegeskedett. Talán ezért, talán más okokból szerette volna kieszközölni, hogy a lengyelek ne őt, hanem kisebbik fiát, Zsigmondot, válaszszaak meg királyukká s ez ügyben, valamint ennek is Lupul leányával leendő eljegyzése ügyében Radzivillel bizalmas tárgyalást kezdett s e célból hozzá Gócs Pált küldötte. ²⁾ Más felől Máté havasalföldi vajdával is tárgyalásokat kezdett: ehez sept. 2-áról Sebessy Miklós ment, ugyanaz, ki már több ízben forgott a vajda udvarában, oly megbízással, hogy vegye ezt rá, hogy ő maga is küldjön követeket a kozákokhoz, kik ott ügyeit előmozdíták. ³⁾

De mind e tárgyalásokat a sikerülés poutján megghiúsította a fatum. A fejedelem görgényi útjában megbetegedett. Hijában erőltette magát s igyekezett legyőzni a kórt, folytonosan rosszabbúl lett. De nem hagyta el magát: sietett haza, hogy unokahúgának, az Allia kisasszonynak lakodalmán, mely oct. 7-ére tűzetett ki, maga is jelen lehessen. ⁴⁾ Három nap múlva, oct. 10-én, behívatta Csulay püspököt s Megyessyt az udvari papot. Már érezte végét közelgetni s ezek vigasztalását kívánta hallani. Nem sokára rá, még ez nap — octóber 10-én — ⁵⁾ elhunyt.

A királyválasztás még nem történt meg Varsóban, mire e gyász hír oda beérkezett. A dolognak az rögtön más fordulatot adott: ⁶⁾ Zsigmond herczegnek neve sem jött szóba. Kemény még Moldvában kapott hírt a fejedelem betegségének végzetes fordulatáról: nem tudta visszatartani zokogását. Azonnal visszaindult, s a halálhírt útközben vette. Sietett megírni Lupulnak ⁷⁾ ki oct. 21-én kelt válaszában, a kiegyezést megszüntnek jelenté ki.

¹⁾ Kemény 479.

²⁾ L. Törv. és Okiratok LXXV.

³⁾ L. Törv. és Okiratok LXXVI.

⁴⁾ Szalárdy 332.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok LXXVII.

⁶⁾ Nov. 17-én hajtatott az végre: midőn János Kázmér választott meg.

⁷⁾ Török-Magyarkori Á. O. III. 411.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1637. febr. 12.

A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadaival ne szálljon be Brassóba.

Illustrissime Princeps sat.

Perpetuae fidelitatis, sat.

Nagyságodat, mint természet szerint való kegyelmes urunkat, fejedelmünket legelsőbbben is igen alázatosan követjük. némely nap értvén Nagyságodnak fogarasi várában való érkezését, Nagyságodhoz való tökéletes jó indulatjából, közönséges jó tetszésünkből főbíránkat Hersely Christoph uramat, más főpolgár atyánkfiaival együtt, Nagyságodhoz expediálván. invitáltatjuk volt Nagyságodat általok alázatosan, hogy némü-nemü udvarnépivel együtt, méltóztatnék Nagyságod városunkban jönni, és itt való szegény alázatos híveit látogatni; az, mely főbíránk és polgár atyánkfia Nagyságodtól megérkezvén, minékünk úgy referálták, hogy Nagyságod (a mint hómestere, Gerendi Márton uram által magát resolválta volt) többed magával nem léssen, hanem csak száz muschkotelier némettel, és száz kék drabanttal, annakfelette valami kevés lovasival jő be Nagyságod városunkban; minthogy pedig már itt közönségesen az városi embereink között kiterjedett a híre, hogy Nagyságod mellett egynehány száz muskoteros német, item ennehány száz kék gyalog, annakfelette mezei katonák is ennehány százan jönnek, másfelől pedig az háromszéki atyafiak is minyájan felültenek, és vidékünkben már jobb részint be is szállottanak. avagy hogy ők is Nagyságoddal együtt városunkban seregestül bejőnének; azt is látták, kegyelmes urunk, hogy itt városunkban mindenütt az Nagyságod népe számára számtalan sok szállásokat rendeltének, és distribuáltak; mivel ezekért és egyéb sok különb-kölnb mondások s hírekért is, melyeket az székeley

atyánkfiai közül némelyek, és az Nagyságod szolgáljaiban is itt promulgáltak, nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, az szegény városi nép bizony nagy rettegésben vagyon, és minket, kik tisztviselők vagyunk, szörnyűképpen untatván, az Istenért reménkednek, hogy Nagyságodat az felől alázatos könyörgésünkkel megtaláljuk. Nagyságodnak az okáért az egész város instantiájára kellett az Istenért is könyörögnünk, ez mostani úttal (jóllehet invitáltuk volt magunk Nagyságodat alázatoson), mindazáltal más módot találván Nagyságod az dologban, városunkat elkerülni kegyesen méltóztassék, és ilyen megrettent félelmes állapotjokban városunk lakosinak, supportáljon bennünket kegyelmesen ez mostani condescensustól. Az Nagyságod mi hozzánk ebből is megmutatandó fejedelmi kegyelmét teljes életünkben igaz hívséggel megigyekezzük Nagyságodnak szolgálni, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek.

De cetero sat. Datum Coronae die 12. Febr. Anno 1637.
Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fideles humilique servitores

judex, senatus et communitas civitatis Brasso, m. p.

Külczim : Illustrissimo Principi, domino domino Georgio Rákóczi sat.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

II.

1637. april 28.

III. Ferdinánd válasza Bogádinak s Rézuek.

Resolutiones

suae Mttis ad postulata illmi principis Transylvaniae.

1. Minthogy az fejedelem tanácsot is kér: az atnamét vegye-e ügy el, az mint az török akarja adni. Ő fignek úgy tetszik, hogy vegye el. ne is indíton disputatiót avagy kérdést az partiumról Jenővel és Váraddal együtt, se az űszi végezés szerént való ígirt pénzről, avagy se az adónak öregbítéséről. hanem csak tartsa ezeket hallgatásban, és elégedjék meg azzal az fejedelem, ha az mostani atnamében lészen, hogy holtig fejedelemségében magát s az országot is megtartja az szultán Szulimán atnaméja szerint szabadságában. Mert ha eddig megmaradhatott békével az régi atnamé mellett az partiummal együtt az fejedelem, ezután is megmaradhat, és remélnünk nem sokáig jobb állapotot is ad isten a keresztyénségben.

2. Az holdog emlékezetű császár az mely jó akarattal volt a fejedelemhez, az mostani kglmes urunk ű flge is azon jó akaratját ajánlja, és ha az szökség kívánja, négyezer muska-

terost ad is ő flge. Most is vagyon ő flgének kész hada Slesiában, kik Magyarországra vigyáznak, ha mire szükség lenne. De ő flgének most sok dolgai lévén, még az ott fön való ellenségivel meg nem békellik, nem akarja ő flge; azon subsidiumokkal kész ő flge lenni, melyekkel szegény istenben elnyugodt császár volt, ugymint, hogy az kik be akarnának menni fejedelem szolgálatjára az ő flge ditiójából. ne ellenzze. de dob, zászló nélkül mint annakelőtte. — Az hajdúság segítsége vétett, abban is hasonlóképen az mint azelőtt fogja viselni magát ő flsége. ¹⁾

2. Hogyha a török ezekkel nem contentus, mégis újítást akarván Erdélyre menne, és igyekeznék vagy az szabad electióban háborgatni, vagy adóját öregbíteni, vagy az fejedelmet és országot arra kényszeríteni, hogy hadaival, avagy erejével az török mellé menjen, kiváltképpen az keresztyén fejedelmek ellen. avagy pedig az partiumbéli dologban akarna tenni valami változást, avagy infestatiót, kész ő flge azon jó akarattal az fejedelemhez, melylyel szegény istenben elnyugodt atyja volt, és segítséggel lenni.

3. Magyarországhban az minemő segítségeket rendelt volt szegény istenben elnyugodt császár, azonképpen ő flge is megengedte, az kik szolgálatjára akarnak menni az fejedelemnek, in tali casu köz és nemes rendből megengedtetik, dob és zászló nélkül mint ezelőtt. Az hajdúk segítsége, hasonlóképpen mint azelőtt.

4. Annakföltre leszen ő flgének Silésiában és vagyon is egynehány ezer német hada arra rendelve, hogy szükségnek idején az ő flge tartományit oltalmazzák, arra vigyázzanak, az kik az fejedelemnek is könnyebbségére és hasznára lesznek.

5. Mivel az fejedelem valami bizonyos nevezett német segítséget kíván, arra is ajánlja kglsen ő flge magát, hogy szükségnek idején az 4 ezer muskaterost kész megadni és küldeni az fejedelemnek, ily okkal: hogy ha azonban az mostani keresztyénségben való distractiói ő flgének akkor is fön volnának, módot találjon az fejedelem, hogy Lengyelország felől menjen be az megígirt segítség, és oly szín alatt, hogy vagy ő flge azokat elbocsátta hadai közül, és az fejedelem megfogadta, avagy pedig hogy az lengyel király küldötte, és ne lenne nyilván, hogy ő flge adta. Azt is kívánja ő flge, és inti is az fejedelmet, hogy kiváltképpen való szükség kívül, és az ő flge consensusa nélkül az török ellen hadat ne indítson mostani üdőnek állapotjához képest az fejedelem. Remélvén, hogy isten nem sokáig jobb állapotra hozza az keresztyénség között való viszálkodásokat, és akkor jobban assistálhat ő flge difficultási-

¹⁾ E fennebbi 2-ik pont ki van törölve.

ban az fejedelemnek és Erdélynek, hanem mindenekről és minden difficultásiról edein ő flgét és sincere tudósítsa az fejedelem. Reménli is ő flge, hogy ezekkel az nevezett subsidiumokkal magának is az minemő módjait érti lenni az fejedelemnek mostani distractiójában az töröknek, és Európában való ide fordítható ereje ellen alkalmasént megéri.

6. Ha kívántatnék, hogy az magyar- és horvátországi vármegyék is felüljenek itt kin: kész ő flge azt is megcselekedni, és a tisztviselőknak is megparancsolni, hogy jó correspondentiájok legyen az fejedelemmel, elkerülvén az alkalmatlanságokat.

7. Bethlen Istvánra leszen vigyázás, hogy innend ne ártson az fejedelemnek, se ne practicáljon az törökkel. — Eddig való cselekedetinek is érdeme fön van tartva.

8. Az jó végezéseket, melyek szegény istenben elnyugodt császár idejében voltak, ő flge is szándékozik megtartani, kiknek mindazonáltal erősítéséről lehet akkor emlékezet, mikor az solennis legatiót ő flgéhez az fejedelem elküldi. Mely legatióra, noha ő flge az fejedelmet nem erőlteti, mindazáltal illendő és méltó, hogy el ne mulassa az fejedelem, kiváltképpen az török dolgok is csillapodván. Nem is neheztelhet méltán az török, ha az több fejedelmek szokása szerint, küld ő flgéhez követet, ki által az előbbeni magyarországi királyokkal és országgal tartott jó szomszédságát és békességét kívánja az új királylyal is megtartani és erősíteni.

9. Az fejedelem jószágát, hogy hadi condescensiókkal ne terheljék feljebb, hogyses az többit; avagy megkémélvén az többit, csak ezt sanyargassák, megparancsolja ő flge, hogy ne legyen. Mindazáltal az közönséges terheket viseljük egyaránt az fejedelem jószágai is. Vagyon emlékezet az postulatumban oly, mintha egyébaránt is az fejedelem az maga hadait az országban levő jószágaira igyekeznék szállítani, kit nem reménli ő flge, és nem is akarja, hogy kíváltképpen való engedelmé és concessiója nélkül legyen.

10. Tudósítsa mennél hamarabb és sincere az fejedelem ő flgét, ha az portán levő követei megérkeztek, csak az kettei is, mivel jártak. — Vagyon-e új kívánsága az töröknek. Az atnaménak is, melylyel az török kínálja, nem ártana, ha megküldené mássát az fejedelem.

Viennae, 28. April. 1637.

Kirül: Resolutiones ad postulata principis Rakoczy.

Viennae, die 28. Aprilis, 1637.

Pro Andrea { Bogadi.
 { Réz.

(Nr. 44. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzéum. Jászay-Coll.)

III.

1637. Máj. 5.

Szalánczy jelentése a fejedelemhez, melyben előterjeszti a megyyesiek panaszát az adó beszédese körül elkövetett visszaélések ügyében.

Kegyelmes uram, sat.

Kegmes uram, akarám Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy Fejérvárról Nagodtól eljövék, hazajöttemben kihívtattam vala az sorostéli szászt szintén az szálas erdő félben, az hol Nagod is immár egynehányszor vadászott s ott az Ngod kegmes parancsolatja szerint beszéltem vele bőven. Az kenéz szava igaz kegmes uram, vitt leveleket, azt mondja, hogy megnyitotta királybíró uram, neki úgy tetszett, hogy három volt az levél, de háromra nem merne esküdni, kettőt azért bizonyosan látott. Elolvassván az leveleket királybíró uram, mondott, hogy nem ülsz veszteg rosz ember, miért hordosz te ilyen levelet, ha megköttetnélek s urunknak küldenélek, tudod-e, mint járnál. Az szász mondotta, hogy az bírótól küldötték Balázsfalváról az tisztartó Nagy Mihály s ő neki az bírāja parancsolatjának engedelmesnek kellett lenni. Kérdette királybíró uram, ha volna-e több levél nálla, másnak valakinek küldöttek-e levelet tőlle. Mondotta, hogy nem küldöttek, nincs is több levél nálla s mondotta aztán királybíró uram, hogy no menj el mindjárt, itt semmit ne késsél, menten menj, többé ezféle levelet ne hordozz, mert bizony rosszul jársz. Az leveleket az királybíró ugyan ő előtte mindjárt az polgármesternek küldötte, ő kér-dette királybíró uramat, hogyha küld-e levelet, vagy szóval izen-e az tisztartónak valamit, ha kérdi az tisztartó, mit mondjon. Megriasztotta királybíró uram s mond, hogy még sem érted-e, hogy mondom, hogy hamar elmenj; nem írok, sem izenek semmit. ha mondani akarsz tisztartódnak valamit, azt mondhad, az mit töllem hallál. Ezzel ment kegmes uram ki az városból. Hazajutván, hivatta Nagy Mihály Balásfalvára s kér-dette, mint járt s megmondotta. Csak lesütette Nagy Mihály az fejét s meghagyta, hogy ne mondja senkinek. 2. Maj. Kegmes uram, én is bemenék Szebenben, az vásárlást másra bízván, ott való esmerőim jöttek felesen hozzám, némelyiknek talám szer sem jutott az velem való beszélgetésre, annyin jöttek. Kérdezkedtem az mostani szokatlanul esett gyűléséről is az universitásnak, mind egy értelemmel azt beszéllik, hogy az meggyesszékiek találták volt meg az universitást az megyyesi gyűlésben, hogy defalcálnák adajokat, mert tovább semmikép-

pen nem viselhetnék az ideig való usus szerint. Ott nem resolválhatták derekason magokat, hanem mindenik szék követinek instructiójokban adták volt, hogy isten hazavívén őket, proponálják otthon s most Szent György napjára jönnének alá Szebenben oly instructióval, hogy ha méltónak tetszik az defalcatio vagy relaxatio, relaxálják; az mint egy ugyan értelmes s igen emberséges ember is referálá Kegmes uram, bizony méltó panaszok volt az nyavalyás meggyesszékieknek, mert mikor ők adót fizettek, nemcsak az reájok esett adót fizették, hanem az adónak interesse is volt, minden 100 forintnak hat forint interesse volt, az ki járt csak az polgármesternek s azt nem akarták tovább viselni, az tavalyi polgármester megérkezvén Nagodtól Fejérvárról, nagy panaszolkodással volt köztök, hogy Nagod igen megriogatta volna, kemény szókkal kérdezte Nagod, miért kellett ez mostani gyűléseknek lenni. 3. Maj ebéd után jöve királybíró uram is szállásomra, több szóbeszéd között adaték alkalmatosság az sorostéli szász vitte levél felől való beszélgetésre is. Mondám, hogy az úr levelet küldött volt az statusoknak s némelyek csak fel sem szakasztották, úgy küldötték Nagodnak, az kik felszakasztották is penig, ugyan megküldötték Nagodnak; kérdém, ha hoztak-e ő kegmeknek is, vagy talám nem hoztak, mivel ő kegmek be nem küldötték Nagodnak s mondá királybíró uram, hogy ő kegmeknek is választ tött volt arra az levélre, az kit az ország az meggyesi gyűlésből küldött volt ő nagának, de ők csak igen contempte vették azt az levelet, mivel egyéb nem volt benne, hanem csak az szolgálja ottbenn lakásról menti magát; s mondám, hogy az több statusok is contempte vették s azért küldötték Nagodhoz, hogy az mentséget nem szintén rationabilisnek tartják, de inkább hogy ország nevével íratott levélnek, nem ország leveleinek írta ő naga azt az levelet s azért is, hogy az egész országnak egy corpusban kellett volna íratni s úgy kellett volna az mi kegmes urunk kezében küldeni, vagy az minthogy íratott levélnek tartja ő naga, ha azt akarta ő naga jobban megismerni, hogy ország leveleé, vagy csak nevével íratott? küldötte volna két tanácsúr kezében s commendaltatta volna azokkal az országnak s mondám aztán, hogy tudja Nagod, hogy vittek levelet ő kegmeknek, azt is, hogy ki vitte, s még az paraszt emberrel való beszédét is tudja Nagod, mi volt ő kegmének, az ki jól is volt, de hogy ő kegme kezében ment az levél elsőben is s mégsem küldötte ő kegme Nagoduak, Nagod csudálja, mivel az, kik Nagodnak még eddég gratiáját nem obtineálták is, megküldötték s ő kegme Nagod creaturája lévén, sileálta, Nagod penig ő kegmétől mást várt volna ebben is s azzal menté magát, hogy olyan kicsin dologgal nem ítélte méltónak Nago-

dat búsítani s mondám, az ki nem tudja, mi volt benne, másra magyarázzák, látja-e s azért kellett volna Nagodnak küldeni az levelet s mondám, hogy még nem késő s vigye ugyan maga ő kegme Nagodhoz. Az universitás gyűlésének az okát is jelenté, s mondá, hogy könnyebbitették mind az meggyesiek s mind az szeredahelyiek terheket, de ő kegme az tavalyi polgármester panaszát nem említette, hanem azt mondá, hogy polgármester uramhoz megyen, az levelet felkeresteti s elküldik Nagodnak. Polgármester uram, mivel fekszik kegmes uram, nem jöhet hozzám, hanem követtete ő kegme, hogy hozzám nem jöhet, én oztán kegmes uram die 4. Maj. hozzá mentem, beszélgettem ő kegnével is, ő kegme sem említé az tavalyi polgármester panaszát, de elsőben is az universitás mostani gyűléséről beszélgete, hogy az meggyesszékiek instantiájokra kellett celebrálniok, azelőtt is volt penig szokások, hogy Szent György napi országgyűlése után ők is universitásul gyűlést celebráltattak. Ez most az embereknek azért tetszett szokás kül való gyűlésnek, hogy mi őrta az országgyűlése csak egy terminusra rendeltetett, nekik sem kellett az Szent Katalin asszony nap tájbeli gyűléseknél több azólta; de ez haszontalan ratió, mert ha az országgyűlésére nézve kellene ő kegmeknek is gyűlést rendelnie, hogy az országgyűlése Szent György napban szokott celebráltatni, ez okon annál inkább observálni kellett volna ő kegmeknek ez időbeli gyűléseket nem kellett volna posthabeálni. Az úr levele állapotját is hozá elé, jelenté, hogy királybíró uram ment volt ő kegméhez, jelentette, hogy ők nem érték eszekkel, hogy Nagodnak küldjék azt az levelet s az több statusok mind beküldötték Nagodnak s nem jó látott ő kegmtől is, ha be nem küldik Nagodnak s kerestette mindjárt az levelet, mivel királybíró uram ő kegméhez küldötte volt, de mivel ő kegmeknél az az levél contemptusban, volt s csak semmi levélnek vélték, nem viseltek gondot az levélre s nem találják. Tartsa meg isten stb. Datum ex Mihályfólva die 5. Mai anno 1637.

Nagodnak alázasatos szolgálja

szolgál míg él
Szalánczi István m. p.

Külezim: Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb.

Rákóczy kezével: 6. May Colos 1637. délest 5 órakor maga szolgálja.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

IV.

1637. július.

Bogáti és Klobusiczky követsége Bécsben.

a)

Utasítás Bogátinak a császárhoz küldött követnek.

1. Az első punctomban ő felsége azt adja tanácsúl, hogy disputatiot vagy kérdést az partiomnak Jenővel s Váráddal s az adóval öregbítéséről ne inditanánk, melyet mi örömet megcselekednénk, de ilyentől tartunk országúl, mivel az szultán Szolimán atnáméjának, kit Erdélynek adott volt János király idejében, még csak pariaja sincs, nemhogy originálja volna nálunk, most is épen meg az török nekünk csak olyan atnámét ígér hogy ad, az mineműt eddig István királytól fogva szokott volt adni, melyet nekünk is megadott botjával, zászlójával együtt, ki micsodás legyen, megláthatni az párbúl. Másik nagy ok az vagyon fenn, hogy az török azt tartja, mikor szultán Szulimán Jánosnak (*így*) király idejében az országnak adta volt atnáméját, akkor csak csupán Erdélynek adta, nem is bíratott akkor az partium Erdélyhez, ha császár ellen rebelálván Bátori Zsigmond, úgy vötte el hatalmas császártól, s ha kihagyatik az partiom, jövendőben azon kezdene kapdosni, innét oltalmazni akarnák, hiteket fordíthatja elő, hogy megtartsák, s úgy argumentallhatna, az nem Erdélyhez való volt, nem ti határotokban vannak, semmitemek hatalmas császár tinektek, úgy mint erdélyieknek, nem bántja, mert ha veszteg nem ültök, hiteteket is megszegitek, az szövetséget is felbontjátok. Erdély pedig soha az partium nélkül török miatt meg nem maradhatna, mert mindjárt körülvenné onnét is.

Az adónak angealásáról most szó nincsen, hanem csak adtuk, türt az ország, s mi ha jól s caute procedálunk, valamint az rossz atnamének adása mellett vagy annak színe alatt az mostan ígért 40000 tallért is adónak ne költse fel.

Az török, noha ígér olyan atnamét, hogy az országot szabadságában az szultán Szulimántól adatott atnamé szerint megtartja, s minket is éltetnek (?) fejedelemségünkben, de mivel tudjuk dolgokat, soha ő ezt tökéletes indúlattal s sok conditiok, aequivocatiok nélkül meg nem adja, s addig talám ki sem küldi vagy kézben nem adja, míg el nem veszi az 40000 tallért; kézben levén, mit akar adni, szabad leszen vele, pedig ellenben az rossz atnamé mellett is azt fogta kívánni, hogy az

minemű hitlevelünk az országgal együtt már nálok vagyon, azt mindenekben megtartsuk és mind az német nemzettől s lengyeltől elszakadjunk. Az már itt az kérdés, az rossz atnámé adásával is kellessék-e nekünk az két hatalmas nemzet offensiójával, jövődöbeli kárával oda köteleznünk magunkat, járúlván az is ide, hogy minden bizonynyal valamelyik ellen leszen, de ha az persával akar mint egyez(k)edhessék meg, mindjárt reá indúl, s nekünk is parancsolván s hitlevelünkre, fogadásunkra emlékeztetvén bennünket, kívánni fogja mellette való felülésünket s szolgálatunkat. Ennek akarunk már mi végére menni, mi tetszik mégis ebben ő felségének, hogy mi cselekedjünk, az végre is, hogy jövődöben ez keresztyéni indulatunk legyen nyilvánban való mind isten s világi emberek előtt.

Micsoda atnámét küldött volt az budai mazul vezér Huszain passa az télen, noha mi annak pariáját még in mense Martio szegény cardinál uramnak megküldtük volt, mindazáltal im mostan megküldtük, kiből észben veheti akarki is cigány-ságokat.

Követink közzül 2 megjött még in fine Martio (*így*), de ezek semmi választ nem hoztak, hanem is az hátra levő követeknek kell utolsó választ hozni. Ezt is meg kell értetni, ott fenn mi könnyű volna nekünk kedvet tanálnunk az portánál, ha nekik hasznót, prédát szerzenénk, kivel, tudja isten, magok kínálkodnak alattomban s titkon.

Betlen István uram nem megy most, nem panaszkodik, sem nem vádaskodik; de ha ő felsége ígéret szerinti végezéssel leszen, az bizony szükséges, mert most is az portára júnek némely levelei, sőt az, mely Laskai uram szolgája az portán volt, az nem régen indúlt ki onnét, s arra Szolnokra megyen, nem erre, s úgy fog Betlen István uramhoz menni, mivel ők tudják, s nem ártana, ha ő felsége prohibeálná speciale mandatumával.

Jóságink mint pusztúljanak, szükség ott fenn megértetni, azt is declaralni, az hadak itt az Tisza két felén forogván, gyakrabban azokon is fordul meg az pusztulás. Kételenek vagyunk, ha így leszen, inkább magunk szolgálaink rajtok tartani, kiről ő felségétől bocsánatot is várunk, mert látja isten, elpusztúl minden jószágunk, kiről Kegyelmed szemmel látott dolgot mondhat.

(*I. Rákóczi Gy. saját írása.*)

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

h)

1637. Jul. 21.

Klobusiczkyak adott utasítás.

M e m o r i a l e

21. die Julii ao. 1637. data egregii (*iqy*) Andreae Klubucuczki.

1. Mivel jüttenek meg követünk, azokat fideliter referálni kell Debreczeni, Bogádi és Réz András uraméknak, kikkel meg kell értetni ugyan az levélből, hogy nekünk könnyű az töröknek kedvét tanálnunk, csak etc.

2. Ha szinte Bogádi uram feltanált volna menni is Bécsben császárhoz, utána meujen, és az mivel követünk megjöttek, referálják, de egyáltalában magok keze írása alatt mását ne adják, hanem Ferenczfinak vagy más hiteles deáknak dictalván pariját adhatják, sőt még is kérni kell cancellariust, ne tegyék úgy czégérré, mint az kikeleti resolutioját ő felségének, kit már oda fel nyilván hordoznak s mutogatnak, noha minekünk ő kegyelme azt persvadealta, hogy titokban tartsuk; mi bizony abban is tartottuk, tartjuk most is, de elég ha oda fel nem titok. Azt is meg kell értetni ő kegyelmével, mi örömost jó confidentiát igyekeznénk viselni vele, de az ilyeneket praeveniálja ő kegyelme, mely mindennél hamarébb meg szokta bántani az jó confidentiát.

3. Rainprek Páltól hozattunk volt alá valami 4 darab köves marhát, ugymint málra valót egyet gyémántost, kézre valót másfél bokrot egyformát, rubintost, gyémántost, fekete fehér zománczost, item egy bokor kézre valót, mind gyémántost, fejtér és fekete gyenge zománczost, negyedik is másfél bokor kézre való, öreg szabású, rubintos, apró gyémántos és szép öreg gyöngyös, éppen fejtér zománczos; ezeket egy skulutában beraktuk s bepecsételtük, az mint maga is látta, adja Réz András uram kezében, kit ő kegyelme küldjön meg Rainprek Pálnak, ha pedig magának fel kell menni, vigye maga meg, s quietantiát vegyen tőle, sőt az contós levelet ugyan ki vegyék tőle.

4. Az barommal az járó földről 1. Augusti indulnak meg s az Tisza mellé 15 napra vagy legalább 10 mennek; Debreczeni uram idejében disponaljon mind késérők felől s mind az botos legénynek való élés felől.

5. Réz András uram megértvén az baromnak felérkezését, meujen eleikben s az árát vegye kézben; nekünk oda fel semmi egyéb vásárlásunk nincsen, hanem száz közép ezüst tálat, egy merő szép ezüst tentást ládát 500 tallér érőt hagyunk Rainprek Pálnak, hogy hozasson, kire 200 tallért is vött

fel, s az hintónak kiváltása; ezekről ő kegyelme satisfaciálván, az mi több pénz leszen, küldje alá Patakra mind hintóval, tálakkal, pénzzel együtt, semmit egy batkát is ott fen ne hagyjon se együnneu másunna is expendálván többet az Bogádi uram sallariomjánál, kit ő kegyelmének fogyatkozás nélkül tallérul ad, in paratis adja meg; ruháját innét mi megküldjük rövid nap, mivel Lándorfejevárra most vannak jó posztóért.

6. Az három eladására csak viseljenek gondot Váradi Kovács János és Debreczeni Ecsegi Nagy István; az pénz között 6000 arany legyen, több ne, az többi jó tallér legyen.

7. Ha mód adatik benne, szerencsi jószágunknak pusztulásáról is emlékezzenek ő felségének, ha ő felsége kegyelmesen azokra nem tekint, azt az generalis elpusztítja; protectiot kívánjon az több jószágunkra is.

8. Dézsről irtunk volt cancellarius uramnak az havasali vajda szolgájától in mense Maji egy levelet, meg kell tudni elvötte volt-e, ő kegyelmének arra is várának válaszát.

9. Csontos jegyzésit mind felküldtük, adja Réz András uram kezében: az hintóért in summa kell fizetni tall. nro. 729. garas nro. 35. az száz ezüst tálba kell bécsi girának lenni in summa nro. 350. girájáért az alkuvás szerint talleros nro. $10\frac{1}{2}$, teszen in summa az ára talleros nro. 4025, az kalamáris ezüst tentás láda pro talleris nro. 500, ezekre vött fel talleros nro. 200; kitudván ezt belőle, hintótól, ezüst tálaktól, tentás ládától kell fizetni in summa talleros 5054. Mi ezeken kívül senkinek Bécsben adósak nem vagyunk, senkinek is egy pénzt ne adjanak, ezeken kívül az kikiről itt mentiot töttünk.

10. Az aranyas kupát adja Réz András uram kezében, tudja ő kegyelme mire való leszen.

11. Az tót puskásink mind ad primum Septembris itt alatt legyenek; az tesseni puskánkat is ő kegyelme Réz András uram alá küldje.

12. Ha Klubucuczkinak Bécsben kellene menni Bogádi uram után, adasson költséget Réz András uram neki.

13. Az mely 80 tallér nála maradt Réz Andrásnál, azt is az hintó csinálónak convertaltuk.

14. Igyekezzék vagy jó 4 jagert nekünk hozni.

15. Csáki László itt benn volt, kinek beszédéből nyilván általláttuk, mind császár ő felségétől s mind palatinustól volt informatioja; itt becsülettel is viselte magát, s nagy erős hittel asseveralta, az papok miatt elkezde Magyarország veszni, palatinus urammal való egyesülésünket valóban persvadealta és ratiokkal intimalta, hűségét, szolgálatját hittel is erősítette; ott fenn is mint fogja magát viselni, felőlünk emlékezni, nem-árt reá vigyázni.

16. Az landorfejevári hajókat úgy halljuk s hadaknak is egy részét Buda felé indították volna, ki ha megleszen, derekas rablást vagy annál is nagyobbat akar próbálni az török. Praefectus uram mennél hamarébb adja érteni az kassai generalisnak, nyitnák fel az szemeket s viselnének emberül s tiszteségesen és hasznosan szegény hazánkra s nemzetünkre gondot.

17. Azt is értésére kell császár ő felségének in secreto adni, egy bizonynyal elhigye ő felsége, mehentest az persával akar indutiát vagy derekas békességet szerezhet az császár, vagy Magyarországra vagy Lengyelországra, de reá megyen személye szerint, s úgy fordulhat, ha nem békélhetik is, de próbál valamit az ide való hadával, mivel Európából semmi hadait által nem küldte, most az persának is követe útban vagyon, sok ajándékkal, az tatárokkal való dolga is sopialtatott,

18. Most azon mesterkedik, miképen Máté és Lupul vajdákat megfoghassák s más igen törökös vajdákat collocalhassanak az két Oláországban, mely mind az keresztyén-ség ellen való praeparatiók.

(Az egész Rákóczy írásn.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban)

c)

1637. jul. 21.

A Bogálynak küldött pótutastás.

Memoriale

pro domino Andrea Bogádi. (I. Rákóczi Gy. kezével)
21. die Julii ao. 1637. Kassai uram dictalta s
iratta vele.

(Ismét az első kézzel.) Császárral ő felségével szömben lévén, az minemű instructiot ezelőtt Kegyelmed keziben küldöttünk, azt mostan is helyben hagyván, az mellé adja Kegyelmed ezt is. A mint megírtuk volt, fő követink a portáról megérkezhén, az minemű válaszuk török császártúl leszen, ő felségének értésére adjuk. Azért az mely leveleket császártúl, a vezér kajmekámtúl hoztanak főkövetink, azoknak szörül szóra való pariaját Kegyelmednek megküldettük, ő felségének Kegyelmed megjelenetheti, de Kegyelmed se maga keze írása alatt, se más Kegyelmedhez tartozó keze írása alatt mását ne adja, hanem ha ugyan urgeálnák a pariaját, küldjék titkos deákjokat Kegyelmed szállására, ott parialják magok, obtestaltván őket, hogy sem mi nevönk alatt, sem egyébképen nem publicálják, hogy ő felségéhez való sinceritásunk miatt busulásunk abból is ne következzik.

2. Az mely csauz török császár és az kajmekám levelét hozta s császárnak két rendbeli drága kaftányit, s főkövetink által is a portai kajmekám török császár szavaival a nagy istenre eskütt, hogy ha hűségünket a fényes portához megtartjuk, adónkat megadjuk, teljes életünkben se magunk szömelyinek s fejedelemségünknek, sem az országnak bántása miatok nem leszen. Az ország adaját és ajándékunkat császár kedvesen vötte, követinkkel szömben lévén.

3. Követink szorgalmatos vigyázásban levén az portán, egyebet jóakaratról nem vöttek eszekben, magok is, avagy emberek agnoscalják az portán, hogy ez elmúlt esztendei hadi expeditiójok minden igaz ok nélkül volt. Az portán való állapotunk ilyen karban vagyon mostau, az mint követink relatiojából értjük s a levelek pariajából is ő felsége megláthatja.

De más felől majd olyan praeparatiokat látunk s nagyobakat is, mintsem az elmúlt esztendőben. Mert a budai vezér Budára nem igen siet, noha immár egynehányszor irta, hogy felmegyen, a bosznai basát melléje hivatta s több hadakat is gyűjt minden felé melléje Nándorfejérvár tájára. A budai vezér ugy viseli magát, mintha vigyázásnak okáért gyűjtené azokat a hadakat maga mellé, okúl vetvén azt, hogy császár ő felsége ditiojából a csaták igen megindultak volna.

Az ürméli beglerbék Huszaim pasa, ki ezelőtt budai vezér vala, Dobrozanban Sulia nevű város mellett vagyon táborban az ürméli hadakkal, ki derekas had, Moldva s Havasalfölde felől két nap a Duna mellé jöhet táborostúl is, oly helyen vagyon. Kinán pasa a silistriai beglerbék az is készülettel vagyon hadastúl; a két oláh vajdának is megparancsolták, hogy táborban szálljanak. Mindezek a hadak ilyen praetextussal gyülekeznek, hogy ha ez előbbeni tatár hám az új tatár hámnak nem cedalna; kit a tengereken küldött be Krimbe császár, innét másfelől is ezek rajta legyenek ez előbbeni tatár hámon. Azt is hirdetik, hogy ha cedal is ez előbbi tatár hám, de a mely tatárok a Kantamér hadakkal Bucsákban maradtanak, azokat üzzék által Krimben az új tatár hám mellé.

Ha csak ezekre az okokra nézve volnának fenn az török és oláh hadak, holott immár előbbeni tatár hám cedalt az új hámnak, a portára bement, tovább nem köllöne táborozniok az töröknek és oláhoknak. Ezek így levén, és a tavalyi cselekedetek is tanítván bennünket, igen cautissime köll vigyáznunk magunkra; igazán írjuk, hogy többet tartunk, hogysem reményljük, kiválcépen ha az tatárok dolga componaltatván, immár *) mégis mind az urmeli, silistriai beglerbékek, a budai,

*) *A szélen megjegyezve*: NB. Ki felől jött is hírünk, a csak praetextus, de Havasalföldit, Moldvát, Erdélyt emlegetik.

vezér is hadakat el nem oszlatják, hanem continualják táborozásokat, kire íjjel nappal, egyik kémünk a másikat ott érvén, szorgalmatos vigyázásunk leszen reája s ő felségét is tudósítjuk, s mi in omnem eventum alattomban készülgetünk is magunk oltalmára, kérvén ő felségét alázatosan, ezeket a dolgokat értvén, ő felsége is kegyelmes igireti szerint, tegyen oly praeparatiót ide mi reánk, és tartassék oly készen, oly helyen az ő felsége segítsége, hogy ha a török biztatása alatt a török ereje ellenünk indulna, ad primam nostram requisitionem indulhasson segítség, ne akkor kezdjenek segítséget ordinalni, a mikoron az megindulásának ideje lenne.

Noha mi az töröknek teljes tehetségünk szerint kedvét igyekezzük keresni az országnak szabadsága, sérelme nélkül, de ha egyáltaljában ugyan csak minden igaz ok nélkül reánk akar jóni, kételenek vagyunk a magunk oltalmazásához fogunk; ő felségének is minden dolgokat értésére azért adjuk tempestive, hogy ő felségének is legyen ideje minden praeparatióhoz, nekünk is idején korán declaralhassa magát ő felsége, hogy így minden dolgokat, az ő felsége kegyelmes kegyelmes (*így*) declaratióját is comportalván, azokról tudhassunk magunkra gondot viselni etc.

A mely párt Klobusiczki Andrástól Kegyelmednek küldtünk, azt Kegyelmed in specie visszaküldje kezünkhez.

Császárnak ő felségének megjelentheti Kegyelmed azt is, hogy Betlen István uram a mely szolgálját én ellenem és az ország ellen oda be az portára küldette volt mesterséges hamis vádlásokkal, az mostan is ott benn vagyon a portán, s ártalmas dolgokat forral. Betlen Istvánt magunk s az ország is requiralta, hogy ha beküldette, ki is hozassa onnat, de mind ez ideig is oda be volt, követink most is ott benn hagyták; kiváltképen a hollandus követtel practikal. Halljuk Betlen István felől is, hogy most sem nyughatik, allatomban készülget, szolgálit törökek keziben jártatja. Minthogy ennek előtte is váltig mentette magát, az alatt ugyan elment, minden felől a török hadak mostan fenlevén, occasio vagyon előtte, ha mit akar újlag tentálni. Ő felségét azért azon köll kérni, intse meg Betlen István uramot, újabb háborúságot ne inditson az ő felsége ditiójából sem egy sem más felé; a végbeli kapitányoknak is méltoztassék parancsolni, legyenek szorgalmatosb vigyázásban, hogysm mint első menetelekor.

Ha ő felsége Betlen István uramot méltóztatik admonealni, és a végbeli kapitányoknak is parancsolni, efficalja kegyelmed cancellarius urammal, hogy indefinite legyen az admonitio és a parancsolat (non ad instantiam principis, sed ex relatione nonnullorum).

Kegyelmed mindezeket mentől titkosban lehet ugy effectualja, s a resolutioikat siettesse éjjel nappal; az ő felsége resolutioit, ha lehet, authentice extrahálja, bizonyosan fundalhassunk rajta.

Instaljon azon is Kegyelmed, mindezek maradjanak in summo secreto, ne publicaltassék idei előtt az mi propositionk és császár urunk ő felsége arra való resolutioja is, a mint ezelőtt való resolutioja ő felségének publicaltatott.

Ha Kegyelmed császár ő felsége declaratiojában tapasztalható realitast láthat, az segítség megígértetik, neveztetik, igen serio instaljon azon is, hogy az ő felsége tisztviselői az ő felsége kegyelmes ordinantiáját ne interturbalják, ne késleljék, ne impediálják mint ez elmúlt esztendőben; magunk szolgálaink is magyarországi jószáginkból; azon kívül is, az kik ilyen nagy szükségnek idején fizetésünkre avagy csak szolgálatunkra akarnak jöni, ne tartóztassák, ne fenyegezzék, mert akarmely hasznos ordinantiaja és dispositioja ő felségének nekünk nem hasznunkra, hanem nagy kárunkra következik, ha az ő felsége tisztviselői impediálják, tartoztatják. Ezeken kívül is az ő felsége bölcs itéleti ha mire módot tanálhat az törökek distractiojában és Erdélyre invasiojától való tartóztatásban; a bizony dolog, hogy a törökek ugyan vagon azért vigyázása, ha Magyarország csökönösen nézi-e az erdélyi állapotot, avagy pedig kész állapattal vigyáz reája, in suspenso tartatik tőle, csakhogy ne legyenek a töröknek olyan nagy assecuratioi mind tempestone, mind intempestone, mert Magyarországból senki nem bántja, szabadosan procedalhat ellene.

Ezeket pedig egyáltaljában maga keze írása alatt ne adja, ha instantissime urgealják is, hanem vagy cancellarius vagy secretarius uram concipialják ad calamum.

Q u e s t i o.

Pozsonyban vagy Bécsben ha tanál lenni palatinus uram tempore proponendarum harum rerum, köll-e particulariter közleni ő nagyságával ezeket az dolgokat vagy nem?

(*I. Rákóczi Gy. kezével:*) Kell in parte, az menyire illendő.

(Eredetije Klobusiczki kezével a vörösvári levéltárban.)

V.

1637. a. u. g. 6.

Máté vajda megsegítése ügyében Kormis Sigmund tancsúrnak rotuma.

Illustrissime princeps!

Humillima servitorum sat.

Lelki, testi jókkal sat. 4. Augusti deszni házamhoz indúlván, szintén utamban Béliben adá meg az Nagyságod postája kegyelmes uram az Nagyságod méltóságos levelét, melyből alázatosan értem, mivel noha mostan kívántatnék több alázatos hivei között az Nagyságod méltóságos személye mellett az én kicsiny állapotbéli jelenlételem is; mindazonáltal Nagyságod kegyelmes szeme eleiben vévén az én mostani keserves állapotomat, mind addig is míg derekasban az szükség kívánja, házamnál hagy Nagyságod, kegyelmesen parancsolván csak azt Nagyságod, hogy az mostani Nagyságod előtt való nagy dolgaiban Nagyságodnak én is az én vékony censurámat írásba adnám be Nagyságodnak. Az Nagyságod hozzám való nagy kegyelmességét, adja az úristen kegyelmes uram, hogy alázatos hűséges szolgálattal hálálhassan meg Nagyságodnak. kire teljes erőmmel és tehetséggel totis viribus igyekezem életem fogytáig.

Az én vékony censurámnak pedig haszontalan voltát, noha magam is jól látom, mindazáltal mivelhogy mindenekben, úgy ebben is az Nagyságod kegyelmes parancsolatinak engedelmes szolgálja vagyok. Az Nagyságod méltóságos leveléből azért s mind ez napokban becsületes meghitt híve Bornemissza Pál uram által való izenetiből Nagyságodnak az mostani előtte álló dolgaiban ezeket az egynehány ratiokat assignálhatom: Első, hogy sem az Toldalági uramék követségiben, sem az onnét hozott levelekben semmi tapasztalható bátorságos realitást és megmaradásunkra nézendő tökéletes csendességet nem láthatni, ezekkel ellenkező valóságok pediglen ezek: úgy mint az tavalyi budai vezérrel (ki reánk jöve) való békesség felől való végezésünket az császár totaliter megvetette, Székely Moisést ki nem bocsátja, az mazul tatár hámat s mind Kantamerit megölette, és immár az tatároktól semmi tartása nem lévén, mégis császár minden hadait az Duna mellett lévő táborában küldi, azokat is az mely hadakat portán conscribálnak, sőt maga is az kaimekam oda készül, s az tavaly reánk jött, tavalyi vezér pediglen azoknak az Duna mellett való hadaknak mostan főszerdárja, ki nem barátunk. Az hidat is Brállánál csinálják; az új budai vezér is igen cunctálkodra megyen, úgy is nem hivalkodó, hanem

igen szorgalmatosan hadhoz praeparálja magát; ki 'mindezeknél nagyobb, Réti István uram, ki Nagyságodnak portán mind szeme s mind füle, nyilvánossággal és bizonyosan írja, hogy egyáltalán véggel azok az hadak Máthé vajdára jönnek, és onnét ide mireánk, Máthé vajda is ezeknek végére menvén táborban szállott, tőlünk segítséget kíván, kire tavaly országúl az mint értem hittel is obligáltuk volt magunkat. Ezek mind így lévén, úgy látom itt az a kérdés, ha ezeket hivalkodó szemmel nézzük-é mi. és legelsőbben is, ha Máthé vajdát kell-é segítenünk avagy nem? holott úgy látom, hogy őtet mind segíteni s mind elhagyni igen veszedelmes, ez majd olyan mint beszédben hallottam az király fia patkója felől, hogy ha felveszi is, ha nem is, megbánja, mi is, vagy megszegjük, vagy szegetlen hadjuk. Ez két gonosz között mindazáltal én még is azt itélném kisszebbnek lenni: hogy Máthé vajdát nem jó semmiképpen elhagyni, ha az Réti István uram irásának helyt adunk. és ha abban Nagyságod kegyelmes uram megnyugodt szívvél vagyon, hogy Máté vajdárúl mi reánk is elkövetkezik az a veszedelem, minden bizonynyal ennek egy néhány méltó okai lehetnek. Első: hogy ha csak viadal nélkül jönne is ki Máté vajda országából, de ugyan ide az Nagyságod országában kéne néki oltalomnak okáért jönni, máshová való útja nem lehetne, portára nem mehetne, mert ott mindjárt megölnék, Moldovára sem mehetne, mert ott az vajda ellensége, kéntelen ő néki erre kellene jönni, mert confoederatus is velünk, és így bátor mentest menne is ki az országból más keresztyén birodalomban, de ugyan el nem szenvedné nekünk az porta azt is; erről példa régentén az Chorczolý Péter vajda állapotja, noha azzal confoederatusok nem voltak az országbéli statusok. Ezt pediglen Máté vajdát vagy megfogni, annyival inkább kézben adni, isten és az keresztyéni jó lelkiismeret ellen lenne, confoederatusok lévén vele annak az gondolatjátúl is oltalmazzon isten bennünket; így is soha el nem kerülhetjük az porta nehézségét Máté vajdáért. Másodszor az Máté vajda veszedelme mi romlásunk és azzal mi is eneráltatunk, és hadi erőnket megfogyatkoztatjuk, szép hadai lévén neki is, kik az mi segítségünkre is mind kötelesek s mind készek. Harmadszor: az úristennek súlyos büntető ostorátúl is felette igen félhetünk, ha őtet elhadjuk, holott hittel köteleztük egész országúl magunkat az őket való megsegítésünkre szükségek idején, mivel ő is azont cselekedte, s tavaly sokat is használt nekünk is súlyos ügyünkben az ő barátságok, sőt talám ezt is, ha reájok mennek, mi érettünk fogják szenvedni, mert ők tavaly fizetésekkel helyre is állathatták volna dolgoikat, és így ha elhadjuk, az hitszegésért az úristennek harag-

ját el nem kerülhetjük. elég példa erre az Lengyel László király Várnánál való veszedelme Amurates által, ki noha pogány volt, mégis az úristen kezébe adta őket a hitszegésért, mennyivel inkább ha keresztyén felebarátainknak ebben megfogyatkozunk, megbántjuk az úristent véle kétség nélkül. Végezetre: semmi tökéletes reménységünk nem lévén megmaradásunk felől, és ha ugyan Máthé vajdát meg nem segítjük is, de az bizonyos, hogy ő rólla mi reánk is eljön az veszedelem, nem látom okosságunk Máthé vajdát is elhagynunk és magunkat is az mint lehet idein ne praeperalnunk, hanem ha mindnyájan csak rabokká akarunk lenni, kihez nékem bizony sem kedvem nem volna, és ha egy Máthé vajda, ki teljességesen az torkokban vagyon, mégis látná állapotját veszedelmezni, országáért, fejedelemségéért ellenek táborban mer szállania, mennyivel inkább kegyelmes uram méltó, hogy Nagyságod velünk együtt ezt hivalkodó szemmel ne nézze, mindenképpen mi nyavalyánk lévén, mikor az szomszéd háza ég.

Ebben kegyelmes uram, noha igen felette szükséges is az jó tanács. mindazonáltal ez felül haladja az emberi okosságot, hanem az úristennek is könyörögjünk és magunk is ne hivalkodjunk, az többit hadjuk az úristenre, az mint tavaly is cselekedék, bizony el nem hágy bennünket ilyen igaz ügyünkben ő szent felsége, hanem ezután is megsegít, és velünk leszen ez mostani ügyünkben is.

Ezt pediglen kegyelmes uram én úgy írom, ha sehol semmihez nincsen reménységünk, hanem in extremitate vagyon dolgunk, in isto casu Nagyságod is szép hadait felvévén, az Máté vajda hadával conjungálván hadait Nagyságod, ha örökösön való békességet kellek is csinálni, conjunctis viribus abban is jobb mód leszen, ha derekas fegyvert látnak kezünkben. Ha pedig másképpen leszen is, az úristennek tisztességéért, fejedelmünkéért, édes hazánkért, az szegény ártatlan községért, özvegyekért, árvákért, az szép szabadságért, az jó hírért, névért, tisztességért mondom vívnunk kellek is, együtt abban is jobb mód leszen.

Ezt mindazonáltal nékem úgy tetszik kegyelmes uram, hogy Nagyságodnak Máté vajdával igen el kell végezni, hogy Máté vajda kiváltképpen ha látja, hogy az ellenség igen nagy erővel leszen, hogy nem ő neki való leszen, semmiképpen vele meg nem vívjon, hanem szép takarékosan hadaival együtt szálljon az havasok közé valami erős helyben, mely helyet jó idején valóban muniálja; az hely legyen olyan, hogy útja lehessen minden hadaival együtt mihozzánk, hasonlóképpen nekünk ő hozzája, melyet az ellenség el ne vehessen, hogy az szükség idején ha kívántatik lehessünk együtt és segíthessük egymást.

Ez idő alatt kegyelmes uram Nagyságod is mindenképpen praeperalja magát és az hadi készülétekben legyen igen szorgalmatos, az honnét mire lehet reménysége Nagyságodnak az segítség felől, idején provideáljon felőlle, én úgy tudom kegyelmes uram, hogy Magyarországból is jobb akarrattal volnának hozzánk mostan, hogysem mint tavaly valának, csak Nagyságod az kapitányi embereket találja meg idein ott is, császár ő felsége is én úgy értettem, hogy 10-én Julii érkezett haza Bécsben, eddig is bizony én igen javallottam volna, hogy Nagyságod erdélyi fő atyánkiával megtaláltatta volna ő felségét, mert én úgy tudom, hogy ő felsége nincsen semmi idegenséggel Nagyságodhoz, de utcunque ha mi érettünk nem is, látván az Nagyságod veszedelmét kijönni belőlle, bizony úgy látom, megsegítené ő felsége is Nagyságodat, hogy csak az budai vezért vonná is el róllunk hadastól, és bátor csak három ezer muskétást és vagy két ezer fegyverest küldene is idein ő felsége segítségünkre, színtén megégnők vele, azt pedig megcselekedhetné igen könnyen, és bizonytal hiszem, meg is cselekedné ő felsége, mert Sleziában vagynak hadai ő felségének, onnét is meglehetne.

Azt is igen javallanám, ha Nagyságod egy fő embere által palatinus uramat megtalálnája, mert úgy reméllem, hogy ő nagysága is mostan jobb indúlattal és jobb akarattal is volna hozzánk, kiről csak nekem is volna valami értelmem, csak mehetnék Nagyságodhoz, és noha bizony az mostani állapotomban meglehetne, örömet házamnál lennék, mindazonáltal azt hátra hagyván, nem késsem az Nagyságod kegyelmes parancsolatjára, úgy jöttem ide, hogy ugyan innét indulhassak Nagyságodhoz; az fogatkozást bizony nem tagadhatom, mivel az elmúlt napokban sokat kelle költenem, csak abból praeparalom magamat, bemegyek, idein meg kell Nagyságodnak találni minden jó akaróinkat, ne járjunk úgy mint tavaly, az időt és jó alkalmatosságot nem kell elmúlatnunk, és igen idein lássunk kegyelmes uram dolgainkhoz; igen nagy a dolog, nyuljunk kézzel hozzá, el is hittem, hogy mindezekre Nagyságodnak mind igen szorgalmatos gondjai vagynak.

Haller Sámuel jött volt az annyához, értvén azt, hogy papmezei házomnál legyek, mostani szomorú állapotomban jöve látogatnom, mivel az mint mondá, volt valami parancsolat ő felségétől hozzá, hogy meglássa és végire menjen, hogy ha igaz-é az Bethlen István uram hogy hadat fogadjon, mert ő felségihez olyan hírek is volna, és ha experiáltatik, hogy vagy titkon, vagy nyilván hadat fogadna, menjen ugyan be is Ecsedbe az úrhoz és megadván az ő felsége levelét az úrnak, prohibálja attól, mert azt semmiképpen meg nem engedi ő felsége.

de' ha az ügy nem léssen, és az úr vesztegségben léssen. bé se menjen hozzája, az levelet se adja meg neki és így mivel semmi afféle szándéka nem volt az úrnak, ő is abban hagyta, mert úgy volt neki megparancsolva; mondá azt is, hogy az mely haddal Panir volt, azok accordáltak császárral ő felségével, és hogy immár Panirt az lengyel király segítségire készítik az törökök ellen, ezt mindazonáltal másunnat is értem, mert Zoltán uram is írja Szakmárrúl, az békességhez is jó reménység vagyok és ilyen közel ahoz is nem voltanak, mint mostan; újabb practicája volt császár élete felől is, de az is kinyilatkozott. Mondá Haller uram azt is, hogy mindenek felett azért jönne hozzám, mivel úgy értette volna, hogy Nagyságodnak panaszlottanak volna érette onnétről, azzal akarta én előttem menteni magát, igen esküszik, hogy örömesben szolgálna Nagyságodnak, hogysen mint vétene, én előttem úgy megmenté magát, hogy engem teljességesen contentála, hogy Nagyságodnak tökéletesen akar szolgálni, és ha kívántatik ő is kész szolgálja Nagyságodnak; ezt azért máshonnét is értem, hogy nem akart semmi időben vétetni, sőt tavaly is mellénk eljött volna, de az előtte járók úgy őrizték többire. Az vármegyékre szólló kegyelmes parancsolatit Nagyságodnak elküldöttem, de azelőtt is énnekem azokra mind gondom volt, ezeknek hűséges szolgálatjokban Nagyságod kegyelmes uram mostan sem fogyatkozik meg, noha némelyek nem mondhatjuk, hogy meg nem bántottanak, kiről az úristen Nagyságodhoz vivén talám bővebben szólhatok; ezt úgy látom, hogy az Nagyságod méltóságos személye mellett velem együtt jó szívvel szolgálnak, de más alatt nem lesznek semmiképpen.

Ez hosszú haszontalan írásimról kegyelmes uram Nagyságodat igen alázatosan követem, én az míg isten éltet és erőm leszen hozzá Nagyságod alázatos szolgálja leszek. Ezek után Nagyságodat ajánlom az úristennek kegyelmes oltalmában szerelmesivel egyetemben. Datum ex Deszni 6. Augusti summo mane anni 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servus humilis et fidelissimus
Sigismundus Kornis m. p.

Erdélyi Muzeum (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. VII.*)

VI.

1637. oct. 8—16.

A fehérvári részleges országgyűlés törvényei s irománjai.

a)

A fejedelmi előterjesztés s articulusok.

Propositiones illmi principis dui dui nri
gratsmi.

Postquam, primariorum legatorum nostrorum ad lucidam portam expeditorum Michaelis Toldalaghi et Pauli Ugroni transmissas literas, quas a supremi vesirii kaymekam et ceteris vesiriis ad provinciam datas, vobis consignari fecimus, ea quoque, quae verbis nunciaverunt, communicamus.

Tenor literarum et legatorum dicta.

Kaymekami et vesirorum literae haec continent. Quod si princeps vester in obsequio lucidae portae permanserit, quindecim millia aureorum ad portam in consueto termino per legatos cum convenientibus muneribus administraverit, neque de negotio et casu anni praeteriti memoria fiet, facta compositione et limitatione terminorum Temesvar, Lippa, Szolnok et aliorum confinariorum locorum cum vesirio Budensi, eaque absque omni offensa et molestia observaverimus, a lucida porta haud quaquam molestabuntur; sin autem non? taliter vobiscum agetur prouti cum Constantinopoli, cujus fuit, et cujus jam est.

1. *Propositio illmi principis.* Si quid promiserimus, siquidem postulatum non solummodo annuale est, considerandum erit, undenam et quo pacto procurandum.

2. Quando quidem Turcarum expeditiones et apparatus castrenses et pravas intentiones animadvertimus, legatos quos destinavimus, una cum tributo ad brevem terminum, qui propinquus est, an consultum sit expedire.

3. Superinde deliberet et consultet provincia, quo pacto rebus regni advigilandum pro permansione et defensione.

4. Siquidem bona promissa, oblationes et animationes kaymekami et reliquorum vesirorum, profugi et extorres, nationis proditores tam per literas, quam homines corrumpunt, et dubia ac ambigua reddunt, bonas intentiones reformidandas reddunt, ut metus et formido ex animis eximatur, quid nobis faciendum.

Ratio de postulato quinque millium aureorum. Namque defuncto principi solummodo durante vita concessum fuerat, ob traditam Lippam cum aliis novem castellis, quod imperatori

Turcarum dum expeditionem ad arcem Hutin haberet, duabus vicibus sufficientia victualia subministraverit, pro gloria lucidae portae belligeraverit. Item asserunt ab eo tempore a provincialibus exigitur, prouti et nunc de facto, neque tamen ad portam administratur.

Articuli duorum magnatum trium nationum regni.

Placuit communiter totius provinciae trium nationum, ut legati demisso cum obsequio instantiam faciant apud portam, ne cum tributo quinque millium aureorum provinciam oneret. Quandoquidem defunctus princeps, non per se solummodo tradidit Lippan cum novem castellis, verum universa provincia trium nationum facta insurrectione occupavimus ab iis, qui deditioi contrariabuntur. Victualia quoque a semet ipso praestare non potuisset, sed tota provincia trium nationum subministravit et victualia et currus pro subvectione. Potentissimi quoque imperatoris literae habent, concessionem ipsi provinciae factam fuisse inmutabiliter (*igy*), cujus verba et promissa sancta sunt. Post factam concessionem tributum, quod defunctus princeps provinciae imposuit, a provincialibus non amplius exigebatur, et hoc etiam in grossis, tributum absque mora vel unius horae, transmittendum esse, ut domini legati tanto majori cum fiducia supplicari possint.

Cum autem (benignissime dne) Celsitudo Vra omnia novit, audit et perspicit; nos quidem ad ultimum usque vitae in fidelitate et obsequio eiusdem pers everare volumus.

Domini legati in eo quoque instantiam facere debebunt, ut ex lucida porta, profugos et nationis gentisque suae proditores Moysem Szekel, et alios qui essent dimittant, vel certe iuxta demeritum puniant, ne videlicet bonas lucidae portae oblationes supremorum vesirorum animationes clanculariis scriptionibus et nuntiis offendant et dubias reddant.

Ugyanez íven a Lippay György kezével vannak írva következők:

Oppinio in hac relatione actorum dietae Transylvaniensis consideratione digna occurrunt.

1. An princeps in casu quo Turca a praetensione sua^m_{is} aureorum desistere nollet eos pendere et promittere pacis causa Turcis debeat.

2. de fidelitate subditorum erga principem. quam usque ad vitae et sanguinis profusionem prompte offerunt.

3. de nova legatione ad Turcas, et postulato provinciae ut turbatores castigentur.

Ad 1^m videtur bona cum commoditate et occasione consulendum principi, ut si effici non possit precibus et rationibus recensitis apud Turcam quatenus $\frac{m}{10}$ aureorum annui census contentus sit. addat princeps etiam alia quinque millia, si aliquin tali pacto Turcam placare seque una cum provincia conservare poterit.

Ad 2. et 3. apparet hinc secus esse quam aliqui opinabantur, provinciales esse principi contrarios partesque aemulorum apud Turcam fovere.

Kivül, a Ferenczfi kezével: Propositiones principis Rakoczi. In diaeta Transylvaniensi, finita 15. Octobris 1637. Allatae Viennam 12. Novembris 1637.

(ad Nm. 58. A. 1637. Trannica. Ferenczfi írása.)

b)

1637. oct. 20.

Tudósítás a fehérvári országgyűlés lefolyásáról.

Die hesterna sero ex diaeta seu conventu redii Alba Julia; Dnem Vram mgficam informare volui de constitutione illarum partium.

Praeterito die Jovis finita est diaeta, isthic tamen nulla alia propositio fuit: quam Turcarum imperatoris, vesirii kaymekam, et reliquorum nonnullorum vesiriorum literae, ac de nunciatis dni Toldalaghy.

Postulans tam a principe, quam a provincia synceram et obedientem fidelitatem, ac consuetum tributum ab antiquo solitum quindecim millia aureorum. Causam dant: quod princeps a populo provinciae exigat ac percipiat illos 15 mille aureos; et quod 5 mille hactenus pro sese reservaverit. Secundum. Quod ad dies vitae solummodo concessum fuerat Gabrieli Bettlen ob praestita servitia. — Item: quod tradiderit novem castella cum praesidio fortalitii Lippa, imperatori Turcarum potentissimo. Praeterea: quod exercitui Turcarum imperatoris ad Hutin constituto multum annonae ministraverit, armis minitendo, quod si ad ista non accesserit.

Provincia superinde deliberationem habuit constituendo, ut 10 millia aureorum inferant et administrent cum aliis muneribus jam statim.

Et siquidem repertae sunt parentis moderni imperatoris literae, et etiam ipsiusmet huius imperatoris, quod nimirum,

non ad dies vitae concessum fuisset Gabrieli Betlen, verum provinciae facta fuisset concessio. Quo quidem intuitu supplicando fuisset, postulant ab imperatore, ut datis jam semel atname literis nolit etiamnum exposcere. Scripsit autem provincia tam kaymekamo quam etiam aliis vesiriis. Turcae manent adhuc in eodem loco in castris. Szerdarum tamen, Mehemet passam, revocavit imperator.

Vayuoda Matthaeus etiam rediit ad residentiam propriam. Licet jam projectionem instituerat ad castra Turcarum, animadvertens tamen Turcarum astutiam, reversus est cum universis copiis, neque moratur illos, jam hoc tempore statim. Siquidem etiam Tartari Busakienses sunt contra Turcam circiter viginti millia, neque volunt partibus Turcarum imperatoris adhaerere. Quandoquidem Kantamer merzam, absque omni causa imperator jugulari fecit. In cuius vindictam, filius unicus et affinis multum nominatus Orak merza manent simul.

Quodsi deus huncce Tartarum non remoraretur, quis novit? quantanam paganismus contra christianismum attentasset? Quamobrem hoc anno, non existimo propter Turcas formidinem fore hisce partibus (sic existimo). Princeps quoque partem militiae ablicentiavit. Quidnam futurum in annum insequentem, solus deus novit. Datum 20. Octobris 1637.

Kivül: Relatio per rescriptum cuiusdam de actis diaetae et comitorum Transylvan. Datum sine loco. 20. Octobris 1637. Dnus palatinus communicavit. Allata Viennam 12. Novembris 1637.

(Ferenczi irása.)

(Nro. 58. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzéum Jászay collectio.)

VII.

1637. october 31.

Rákóczy levele a cancellárhoz; némely erdélyi dolgokról tudósítja.

Illme et rev^{me} dne amice nobis obser^{me}.

Az Kglmed 19. die huius mensis Bécsből írt levelét, az tegnapi napon adá meg az ő fíge jámbor szolgálja Vásárhelyi Péter. Izdentzi urammal micsodákról beszélgettünk, s Kglmed felől is micsoda panaszszal emlékeztünk. azok mindenek megvadnak in scriptis nálunk, ki mind is két dologból állott. Egyik, hogy Kglmednek ritkán látjuk levelét. úgy annyira, hogy magunk szolgálái által is nem vehetjük válaszáat Kglmednek. mint im nem régen Bogádi uram által. Másik: az tutorság dolgában való resolútiója felől Kglmednek. Melyek mindazáltal

mi tőlünk nem úgy panaszképpen löttenek előszámálva, mint ex confidentia, mert régi közmondás: néma gyermeknek anyja sem érti szavát; kire az Kglmed sokszori írásí, s kérésí adtának nekünk alkalmatosságot; el is higye Kglmed, életlenben volt izenetünk, mintsem azt Kglmdnek élesebben kellett volna fontolni.

Izidenti uram, hogy ő flge előtt, az mint Kglmed írásából értjük, hiven referálta az dolgokat, annak úgy kellett lenni, s Kglmdnek is érteni kellett, kit mi csak magán is communicálni el nem mulattunk volna Kgldtől, mostan írását is pedig Kglmdnek nem úgy idegenül, mint illendő syncerítással veszszük, mert honor honorantis non honoranti existit.

Látjuk Kglmed négy punctumokról mint elmélkedik, kikről mi most Kgldelel disputatiót nem inditunk, noha Kglmed, nekünk is megbocsásson, az segítséget úgy annira sollicitáltuk, hogy tempestive bizonyos közel való helyen legyen, hogy csak azért Klobucsintzki talám kétszer is volt ő flgénél, mert nekünk ajtónk előtt volt az veszedelem; azt is tudtuk, messze vadnak az ő flge német hadai, s noha az budai vezér csendességben volt, de azalatt igen kész állapattal, más felől pedig Smilhez mind gyúltön gyúlt az török. Értettük, s nyilván tudtuk, hogy gonosz szándékkal vadnak hozzánk, s az budai vezér is onnét vár.

Az másodikról most semmit nem irunk, mivel szolgálánk az gyülés alatt meg fogják arról találni ő flgét s Kglmdet is. Generalis uram ellen pedig, mennyi panaszt töttünk magának Kglmdnek is, megvadnak leveleink mássai, de attól nemhogy szűnt volna ő kglme, de maga szolgálatjára is megkötelezett benne. Mi azt elhittük, hogy ő flge parancsolt generalis uramnak, kihez mint alkalmaztatta ő kglme magát, csak tétetne ő flge inquisitiót, megismerné ő flge igazságát az mi sok offensáinknak ő kglmétől.

Az regalissal való hívása ő flgének, maga császárja kegyelmességében áll, úgy vagyon. Mindazáltal mi is magyarországi uraságunkra nézve, ugyan hazafiának, s ő flgének jó akarójának is tartván magunkat, s boldog emlékezetű dicsiretes, nagy hírrel, nével tündöklő császár ő flge is azt cselekedte, úgy tetszik, ha ő flge is azt tőlünk meg nem fogja, kegyelmességét kóstoltatja ő felsége velünk.

Az ő flge regalissát 6. Octobris hozták meg, noha az ide alá való vármegyéken már mindenütt publicum volt. Bogádi uram circa 20. Septembris jött el Bécsből, kiből Kglmed megitélheti, Bogádi uram elébb küldhette-e meg?

Az decretum felől mi töttünk emlékezetet Izidenti uramnak, s szegény idvözült császárnak meg is mutattuk egynehány

decretumit pecsét alatt. Igazsággal is írhatjuk Kglidnek, hogy minden derekas resolútiói szegénnek, mi nálunk pecsét alatt vadnak. Mi ő flgének pedig minden keglmeségét igen megköszöntük, ha szinte levél által nem is, de emberünk által.

Mindezekről mi Kglidet több írásunkkal nem terheljük reménységünk az levén, hogy az úristennek szent áldásából az embereknek reménségek kívül ez mostani állapotok is megkezdenek csendesedni. De ha valamint másképpen történék, s az havasali vajda írása szerint által jőne az török (melyet im csak ez estve hozának s paríáját is im megküldtük Kglidnek) kgylmes oblatiója szerint ő flgének, ha az idő úgy hozná, hogy az ő flge segítsége kívántatnék, fogyatkozás nélkül tempestive alázatosan ő flgétől elvárjuk. Kit mi is ő flgének minden időbeli állapotunk szerint való kész jó akaratunkkal s szolgálattunkkal akarunk recompensálni. Ezek után tartsa isten etc. Datum in civitate nostra Alba Julia die 31. Octobris a. d. 1637.

Illmae et rev^{mae} Dnis Vrae

amicus benevolus

G. Rakoczy m. p.

Ugyanemnek meg van deák fordítása is F.-től, rajta ez: Tulit Petrus Vasarhelyi, praesentatae Viennae 15. Novembris.

(Nr. 59. A. 1637. Tramicia, Turcica.)

(Jászay-gyűjtemény Nemzeti Múzeum.)

VIII.

1637. oct. 31.—nov. 18.

Vásárhelyi követsége Erdélyben.

a)

Rákóczy a cancellarnak: tudatja Lupul támadását s gyors segélyt kér.

Illme et rev^{me} dne amice nobis obser^{me}.

Hogy ő flge kglmsen vötte az mi keresztyényi indulatunkat, s Izdentzi uram által tött insinuationkat, s kglmes atyai gondviselését s segítségét is igéri ő flge, és arról ugyan assecurál is ő flge Kglid által is: az úristen ő flgét áldja meg érette; nekünk is adjon erőt ő flge, hálálhassuk meg ő flgének.

Az segítségnek készen lenni, s igen közel is, nem árt, mert noha a tatárok mind Krimben mentenek; az moldvai vajda is székes helyére szállott, mindazáltal az havasali vajdá-

nak im csak tegnap hozák levelét, itt levő követi által, kit in paribus Kglmednek is megküldtünk; ha kívántatik érlessük közel az ő flge segítségét; az jó igaz keresztényi indulatú szomszédnak is segíthessünk véle. Mi örömetest készek vagyunk megadni azt az portának, az mivel conscientiank sérelme nélkül tartozunk, de ha méltatlan akar háborgatni, oltalmazni akarjuk magunkat,

Generalis uram is csak tartsa az ő flge kglmes parancsolatjához magát, s ne tegyen akadált, ha kívántatik fog, s onnét is tégyen valami distractiót nekik, ha ugyan háborgatni akarnák, mi nagy bizodalommal vagyunk, az úristen megszégyeníti őket.

Isten kitől oltalmazzon, de ha ugyan reánk erősödik az török, követni akarjuk az ő flge kglmes atyai tanácsadását is.

Minden valóssággal megnyugodjék Kglmed benne, hogy minden akaratum az vala, hogy ez mostani országgyűlésére az öregbik fiúkat felküldvén, ő flgét általa salutáltassuk, de az török táborozásának még sem levén vége, kit Kglmed az havasali vajda leveléből is megérthet, haladni kelletik. De isten megcsendesítvén az állapotokat, el nem akarjuk mulatni az ő flgéhez expediálandó követinknek felküldését.

Palatinus uram de cessione, már két ízben is miképpen írt legyen Kornis uramnak, in specie rövid nap megláthatja Kglmed, kit hogy ő flge akarata nélkül cselekedett ő kglme, s ő flge is tudósít Kglmed által felölle, igen alázatosan vöttük ő flgétől; bizony könyves szemmel olvastuk az ő kglme irását.

Ő flgnek hozzánk való nagy jó akaratiát, s kglmességét, meghigyje Kglmed, hálaadatlansággal nem akarjuk megszolgálni.

Az makai dologról, hogy ő flge kglmesen parancsolt, azt is alázatosan vöttük ő flgétől. Bizonynyal higgye Kglmed, ha az sok alájáró csavargókat meg nem kezdik zabolázni, soha az a föld el nem viselheti, s az török is offendáltatik véle, kik mennyi insolentiaíkot cselekedjenek, meg fogja Kglmed jámbor szolgálóinktól érteni, s Kglmed kívánsága szerint serio parancsoltunk nekik, Kglmed dolgainak promotiójában, minden segítséggel legyenek.

Kivánván istentől Kglmed felől mindenkoron hallhasunk örvendetes híreket, s megnyugodván Kglmed az mi kész, és minden időre megmaradandó synceritásunkban. Datum Albae Juliae 31. Octobris 1637.

Illmae et rev^{mae} Dnis Vrae

amicus benevolus
G. Rakocy m. p.

Kivül: Illmo ac rev^{mo} dno Georgio Lippai episcopo Agriensi, sacrat. caesareae reg. Mtti consiliario, et per regnum Hungariae aulae cancellario ect. dno amico nobis obsdmo.

Ad Nr. 59. A. 1637. Trannica. Turcica.

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Collectio.)

b)

1637. november 18.

Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratrk.

1.

Ex his omnibus consideranda occurrunt:

1. Principem non habere quod nimium hoc anno metuat, cum et copias suas ablicentiaerit, ut alioquin tempus hyemis sit praesens.

2. Magnum iustare periculum principi pro imminente aestate a Turcis, id quod undique tam suae Matti per residentem suum in porta, quam per lectas confidentis catholici literas, tum alias communiter, et constanter spargitur et creditur.

3. Principem nihilominus adhibita etiam interpositione provincialium suorum laborare, qualiter Turcam complacere possit.

4. Stephanum Bettlenium a machinationibus contra principem necdum desistere, sed potius nuntiis et missitationibus Turcam sollicitare.

5. Princeps instat valde, ut de auxiliis promissis non tantum securus sit, sed et ingruente necessitate ea in promptu habere possit, cupit eiusmodi auxilia in aliquo loco viciniore adesse.

6. Significat se in casu quo adhuc hoc anno irruptionem Turca in ipsum faceret, benignum consilium suae Mattis secuturum, atque in fortalitiis suis et praesidiis, donec validiora auxilia accipiat, defensurum.

7. Quod literas binas dni palatini, quibus ipsi cessio ex principatu suadetur, acceperit. et non sine lachrymis legerit, gavisumque valde, quod intellexerit eas absque scitu suae Mattis scriptas.

8. Significat princeps oretenus Turcam a Persis cladem apud Van magnique tractus depopulationem accepisse. quo facto irritatum imperatorem Turcarum, in persona adversus persas proficisci constituisse.

9. Apparet principem magnam conjunctionem cum Matthaeo vajvoda habere, cumque opera et viribus vajvodae pro defensione sua uti; Turcam pari ratione malo animo erga vajvodam esse.

10. Suadet vehementer ut excursiones prohibeantur: per illas enim certo Turcam lacessiri ad vindictam.

Kivül: Summarium et contentia eorum, quae per cursorem suae Mattis Petrum Vasarhelyi ex Transylvania a principe Rakoczi allata sunt. Relatio facta in audientia Viennae 18. Novembris 1637.

November 18-ról 1637-ből. (*Ferenczi írása.*)

2.

O p i n i o.

Ad 1^m 2^m et 3^m et 5^m punctum. Siquidem hoc anno princeps quod metuat non habet, et alioquin per internuntios suos in proxime futura diaeta praesentes fusius de auxiliis ejusmodi suppeditandis tractare intendit. Illa occasione commode sese resolvere ulterius sua Mattas benigne poterit, modumque adinvenire in casu necessitatis principi et vajvoda succurrendi, non incongruum foret, si sua Mattas etiam regem Poloniae mature requireret, de juvando in eo casu principe et vajvoda. Sic enim contra modernas Turcarum vires mutuis auxiliis utriusque, tam princeps quam vajvoda conservari facilius possent cum magno emolumento christianitatis et commodo suae Mattis.

Ad 4^m De practicis Stephani Bettleni ipsum statim post comitia per fiscum suae Mattis citandum et convincendum prope demerito castigandum, ne pejus aliquid imminente aestate moliri possit. De qua tamen consideratione in imminentibus comitiis alios quoque ex confidentioribus consiliariis suae Mattas audire benigne poterit.

Ad 7^m De literis dni palatini cessionisque suasionem per ipsius internuntios fusius tractabitur.

Ad 10^m Suam Mattem consulte facturam, si mandaverit denuo generalibus confiniorum, ut non tantum confinarios milites, sed etiam alios vagabundos ab excursionibus severe prohibeant.

Atque de his omnibus non esse opere pretium ut modo aliquid principi rescribatur, sed potius per internuntios principis oretenus responsio fiat. Posset nihilominus medio tempore dnus cancellarius principi rescribere de recepisse.

Kivül: Opinio ad puncta relationis Petri Vasarhelyi. Viennae. 18. Novembris 1637. *Ferenczi írása.*

(ad N^{um}. 61. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzetum, Jászay coll.)

IX.

1637. decz. 4.

Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról.

Translatio literarum principis Rakoczi ad dominum cancellarium ex civitate Segesvar 4. Dec. 1637. datarum.

Praeteritis diebus etiam Dominationi Vrae perscripseramus de constitutionibus Moldaviae et Valachiae postulando a Dom. Vestra, velit instare apud suam Mattem in apromptanda et submittenda benevola suae Mattis medio eiusdem facta oblatione; prouti etiam confidimus Dominationem Vram ea in parte sollicitam operam impendisse.

Pronunc in quibusnam terminis res hisce in partibus versentur, volumus ipsammet ac per ipsam suam Mattem informare.

Certum est vaivodam Moldaviae cum omnibus copiis versus Valachiam profectum fuisse, ex una parte incursum fecit in confinia Valachiae cum toto exercitu incinerando et damna inferendo. Ex altera parte eodem tempore vesirius quoque Mehemet passa sublevando universum exercitum, venit ad ripam Danubii, et plane intendebat traicere Danubium versus Valachiam eadem contra vaivodam Valachiae intentione.

Interim ad utramque partem rumores perlatae sunt, nostras quoque copias militares pervenisse in Valachiam in auxilium vaivodae Mathaei, fama sparsa decem millia Hungarorum et Germanorum ingressa fuisse.

Rumorem istum Mehemet passa inaudiens, transitum per Danubium reliquit, retrocessit cum exercitu. Vaivoda quoque Moldaviae ex Valachia profugit. Copiae nostrae cum Mathaeo vaivoda se coniungentes insecuti sunt, penetraruntque Moldaviam usque, ut ipsum inquirant et persequantur.

Videns Mehemet passa, quod vaivoda Moldaviae copiis nostris resistere non possit, neque in vaivodatu permanere valeat, neque vero ipsemet modum habeat ipsi subsidium adferre: misit chausios et primarios suos homines ad Mathaeum vaivodam, et ad exercitus nostros cum literis, per quos, uti et per literas Mathaeum vaivodam et copias nostras rogatos habuit, ut regrederentur, neve persequerentur Moldaviae vaivodam in contumeliam imperatoris Turcarum, iuravit per deum et per animam, dummodo discedat ad residentiam vaivoda Mathaeus, nullam penitus molestiam a quoquam habiturum, in vaivodatu permanere poterit, quinimo adlaborabit, ut Moldaviae vaivoda

masul fiat, Mathaeus autem vaivoda in vaivodatu pacifice persistere poterit.

Mathaeus vaivoda cum suis bojeris consultants concluderunt, ut monitis vesirii pareant, iuramentis credant, atque ad portam mittant cum hominibus vesirii, postulentque promissorum effectuationem. Capitaneis quoque nostris et copiarum ductoribus approbantibus hoc ipsum, quandoquidem principaliter Mathaeus vaivoda bellum hoc gessit, copiae vero nostrae solummodo per modum auxilii fuerunt, hyemis quoque asperitate ipsos adigente, siquidem mirabilia ventosa, nivosa et frigida tempora fuerunt in Moldavia, copiae nostrae egressae sunt absque nocumento, Mathaeus quoque vaivoda in locum residentiae venit, similiter et vaivoda Moldaviae et Mehemet passa ad loca sua sese receperunt. Nos etiam hac vice exercitus nostros condescendi fecimus. Utrum Mehemet passa ex benevolentia, an vero ex necessitate fecerit interpositionem, tempus ostendet. Nos nihilominus scientes cum quonam nobis res et negotium intercedat, invigilabimus.

Auxilia, quae huc destinata fuerunt per suam Mattem, his sic se habentibus non est, quod promoveantur, ingruentibus etiam adversis et frigidis temporibus, fortassis dominus deus suam Mattem a multis distractionibus liberabit; ac quod si omnino in adversa intentione contra nos procedere molirentur maioribus et solidioribus auxiliis sua Mattas aderit, qua de re informationem daturi sumus.

Jam plane expedimus primarios nostros legatos ad portam cum provinciae tributo, attendemus et videbimus, quonam pacto etiam portam complacare poterimus, iustis et aequis consuetis vetustis obsequiis oblati. Postmodum dei providentiae, suaeque Mattis et christianitatis in nos intentione nosmet committimus nos quoque vigilando. In reliquo etc.

(A Nemz. Muzeuumban levő Jászay-gyűjteményből.)

X.

1637. dec. 17.

Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiaak letették az esküt.

Illustrissime ac celsissime princeps sat.

Humillimorum sat.

Ez elmúlt szombaton 12 presentis érkezvén kegyelmes uram Brassóban az Nagyságod credentialissa mellett, Szalánczi uramnak ő kegyelmének az Nagyságod kegyelmes parancsolatját az homagiumnak praestáltatása felől megmondottam, az instructio jegyzésben írott punctokat megmutattam: ő

kegyelme mindjárt intimitiót tétetvén az birónak az Nagyságod kegyelmes parancsolatja felől, délesti két órára az tanácsot, száz embert, a tanácsházban hirdettette, s begyülekezővén frequenter Szalánczi uramnak szót adott s ő kegyelmével én is Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint felmenvén, ő kegyelme az Nagyságod kegyelmes parancsolatját proponálá szép renddel, világosan reserválván az két utolsó punctnak megjelentését az homogium praestálása után megmondani. Beszélgetésre hagyváu egész tanácsúl az dolgot, vasárnap praedicatio utánra halasztváu resolutiójokat, akkor ismét felhivatták ő kegyelmét és a száz emberek közül, kiket ők tudhattak, hogy az juramentumot nem deponálta, ugyan akkor praestáltattuk azokkal. Kévánván Szalánczi uram Nagyságod kegyelmes parancsolatja és az contractus tartása (in specie jelen lévén az nálok való contractus pariája) szerint, az egész communitas civium is praestálná az juramentumát, az ellen váltig allegálják vala szokatlanságát a dolognak, és hogy a tanács és száz ember, az egy város képét és teljes voltát viselnék. De in contrarium Szalánczi uram az contractust és Nagyságod avval egyező kegyelmes parancsolatját s a szerint méltó kívánságát allegálná ő kegyelmének, is azt általlátván, nem töttek amiyi disputatiot felette, mind azt kívánták, a két utolsó punctumot is mondaná meg Szalánczi uram; érthetnék micsoda. De ő kegyelme az juramentumnak praestálása előtt semmi lött okon jeleneni, megmondani azokat nem akarván, és a mellett declarálván, s urgeálván, hogy az is csak mind az contractusnak beteljesetésére valók, az a nap abban mulék, hanem sok tanácskozások után estvére üzenének Szalánczi uramnak hétfőn reggelre ad 14-tum praesentis felhirdessék egyenként öket s praestaltatják az juramentumot: s felmenvén reggel ő kegyelmével az nap estig s kedden délig az tanácsházban praestaltattuk velek az juramentumot; s az csiszárok czéhe elmaradváu, azok ebéd után jöttek az Szalánczi uram ő kegyelme szállására, s ott praestálták, kiket viritim az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint az esküvésre előállásokban nevek szerint felirván, annak utána Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből egy kis praambulummal való purum regestrumban iratván, az elsőkel igen diligenter conferáltatván Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Uzoni Mihály deák uramtól megküldöttem is. Találtattak betegek és absensek is kegyelmes uram, kik közül némely borért, némely sokadalmokra, némely egyéb dolgára ki volt hazúl, de nem felettébb sokan, azokat az regestrum utóljára külön catalogusban irattam, Nagyságod kegyelmesen meglátja. Ugyan kedden délest a bíró házánál lévén a tanács. az egy ember exequáltatását és az törösvári porkoláb dol-

gát is proponálván Szalánczi uram ő kegyelme, arról mint declarálták magokat, Szalánczi uram megírta valósággal Nagyságodnak kegyelmes uram. Az száz emberekben kettő beteg lévén, azokhoz polgárt küldöttek Uzoni urammal s házoknál praestáltak juramentumokat, melynek formáját is mint csináltam volt meg Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből, Uzoni uram megviszi Nagyságodnak kegyelmes uram, az Nagyságod adta instructio punctokkal együtt. Mint fogjon továbbra Nagyságod kegyelmes uram ez dologról parancsolni és providealni, Nagyságod kegyelmes jó tetszésében áll, mivel az száz embereken kívül való betegek, és absensek is, csak azonban maradtanak, s talán azokhoz több is találkozniék, kiknek juramentum praestálása, ha hasznos nem, de ártalmas is nem lenne, mint arról is csak magán külön való jegyzést mi csináltunk Uzoni urammal a regestrum között való papirosra.

Éltesse isten sat. Datum in possessione Szásztyukos die 17. Decembris 1637.

Illustrissimo Celsitudinis Vestrae

fidelis ac humilimus

servus

Martinus Markosffalvi s. k.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XI.

1638 febr. 1.

Az erdélyi ügyekről küldött értesítések.

Relatio Gregorii Galochi cursoris d. comitis Homonnai.

Szakmarinum expediti die 1. Februarii Cassovia.

Causam adventus principis Transylvaniae Varadinum non fuisse eam, uti vulgabatur, quod introducere et installare velit in capitaneatum loci, verum credibile est, quod Posonio inviatus fuerit, ut tanto facilius in negotio religionis accederent dni catholici. Nam filium hesternae die expedit ad sepulturam Gabrielis Priny. Stephanum Betlen quoque adfuturum funeri. Possibile esse, quod cum principis filio collocuti (*ügy*) fuerit, non tamen cum principe. Filius principis ex sepultura non revertitur Varadinum, sed per viam versus Kővár proficiscetur in Transylvaniam, convenientque Claudiopoli. In capitaneatum non est installatus, ex eo apparet praetextum solummodo fuisse, quod in capitaneatum installare volet.

Princeps non diu morabitur Varadini, hac septimana certo movebit, sed etsi moraretur, nulla hostilitas est metu-

enda, nullo namque modo pacem cum Turca compositam habet. Ita quidem est, quod tributum transmiserit ad portam, stolidi homines, in eo spem collocarant, quod si acceptaret tributum, illud foret pacis signum, saniori tamen iudicio pollentes nihil fundamenti in eo ponunt, siquidem tributum ex debito soluere sunt obligati, et sic inter spem et metum existentes, periculum capiti imminens expectant.

Princeps ex Transylvania modica stipatus militia aduenit, aliquot centeni duntaxat fuerunt equites et pedites, sed et sallariatos milites non multos habet. Ita quidem est, quod copiosa militia inuictus est Varadinum stipatus tamen copiis, qui in ditionibus Hungariae fuere Hajdones et turmae Varadienses.

Filius principis numerosioribus copiis abiit ad sepulturam. Eapropter vicecapitaneus Zakmariensis Zoltan per literas ipsum requisivit, idque scriptione effecit, quod dum penes praesidium transiret, convolutis vexillis transierit. Visitarunt filium principis.

Non potuisse se cum dno Kornis ad partem privatim loqui propter vitandam suspicionem. Is non redibit in Transylvaniam, mansurus in oppido Varallja.

Hajdones sunt quieti et tranquilli, illud male habet ipsos, quod legatas suos ex regnicolarum domo expulerint. Abhinc comitatus animant, ne cedant in negotio religionis.

Kivül: Relatio Georgii (igy) Galoczy cursoris d. Homonnai Szakmarinun. Datum Cassouiae 1. Febr. 1638. Allata Posityum 8. Febr. 1638.

Nr. 63. A. 1638. Trannica. Turcaica.

(Nemzeti Muzéum Jászay-gyűjtemény.)

XII.

1638. m a r t. 21.

Meghívó az apr. 23-ára hirdetett országgyűlésre.

Georgius Rákóczi sat.

Prudentes et circumspecti fidelis nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Az elmúlt őszszel Segesváratt az közönséges békességnek őtalmazásáért való mulatásunk alatt országunk statusi közül minden uri és fő-főrendeknek tetszésekből rendelvén el böcsületes hívünket, tanácsunkat nemzetes Zalánczi István uramat és azután be is küldvén az fényes portára, a honnan immár ő kegyelme isten kegyelmességéből haza jött; hogy azért meghozott követségét érezze hívségtek s mind penig országúl hűségteknek eleitől fogva bevött jó szokása és rend-

tartása szerint, az idő is immár azt kívánván tőlünk, mellettünk levő tanácsúr híveinknek egyező értelmekből, országul hűségteknek az jövődő Szent-György napjára, úgy mint az előttünk álló aprilisnek 23. napjára generalis gyűlést rendeltük fejevári városunkban celebráltatni. Azért hagyjuk kegyelmesen s parancsoljuk is hűségteknek, ez levelünket vévén, hazája szerető, jó lelki esmeretű, bizonyos fő atyjokfiait mindjárást elrendelvén és elválasztván, az megírt napra és helyre bocsássa oly bizonyos és teljes instructióval, hogy azok által hűségtekkel is egyértelemről minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa nullo modo facturus. Datum in arce nostra Fogaras, die 21. Martii anno domini 1638.

G. Rákóczy m. p.

Külczm: Prudentibus et circumspectis, magistro civium regio et sedis iudicibus, villicis et juratis civibus civitatis et sedis saxonicalis Cibiniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro 437.)

XIII.

1638. a p r. 23—m a j. 16.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

Az articulusok.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentissimi trigesimi octavi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes Nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium

Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba Julia, ad diem 23. mensis Aprilis anni domini 1638. indictis celebratis conclusi.

Minémő atyai kegyelmes gondviselése lött légyen reánk az felséges úristennek, kegyelmes urunk, egész országúl, három nemzetül, csak az elmúlt esztendőben szegény hazánk környül támadott és felháborodott állapotoknak isten után Nagyságod kegyelmes gondviselése által való lecsendesítésében is, voltaképpen veszszük eszünkben; kiért mindeneknek előtte istennek ő szent felségének nagy tiszta szívünk szerént való hálákot adván, Nagyságodnak is penig, szegény hazánkra való vigyázásáért, életünkig való igaz alázatos és hűséges szolgálatra igérjük és kötelezzük magunkat; kérvén az úristent ő szent felségét buzgó imádságinkban, hogy ennek utánna is Nagyságod elméjét és igyekezetit úgy vezérelje és dirigálja mindenekben, hogy elsőben istennek szent nevének tiszteletire és annak utánna édes hazánknak csendes békességes állapotjának megtartására és marasztására vigyázhasson, és az mint mostan bemüinket országúl, három nemzetül, az közönséges jók felöl való tractálásra és concludálásra Nagyságod convocáltatott, isten ő szent felsége Nagyságodnak szolgáltatson erőt és egészséget, hogy sokszor országunknak csendes békességének fénlő állapotjában Nagyságod bennünket convocáltathasson, és velünk egyetembe minden hasznos dolgokat végezhessen, szívünk szerént kívánjuk.

Articvlvs I.

Az judaizansok ad diem 1. July Deésre evocáltassanak, és ott, finaliter dolgok decidáltassék, végeztetik.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, intímálja közinkbe küldött propositiójában, hogy mi is országúl megtekintvén az úristennek reánk való gondviselését, mi tőlünk is megkívántatnék istenünkhöz való háladatosságunknak megmutatása, mely úgy lehetne meg, ha az ő Felsége isteni tiszteletit, dicsőségét promoteáljuk, és azoknak káromlóit meggátoljuk, melyre minden keresztyén ember ugyan köteles is.

Ugy vagy on azért kegyelmes urunk, hogy az judaizansok ellen elegendő articulusink extálnak, mind in annis 1622 és 1635, melyeket most is minden részeiben az Nagyságod kegyelmes tetszéséből helyben hagyunk, excepto eo, hogy az kik az 1635. esztendőbéli articulusnak continentiaiban praefigált terminusig nem convertáltak volna, azokat az Nagyságod directora, nem várván diaetát vagy terminust, Deésen az mely conventus lészen, prima die Julii anni praesentis, az unitária

religión lévő atyánkfiai között való controversiának az három recepta religiókból bizonyos delegatus személyek előtt való eligazítására, arra az terminusra evocáltassa az judaizansokat, és addig director uram is inquiráltasson, s az evocatusok is pro sui defensione inquiráltassanak, s oly készen legyenek utrinque, hogy ott finaliter decidáltassék dolgok, az 1628. esztendőbeli articulusban specificált mód szerént, juxta contenta decreti.

Articvlvs II.

Kolosvárott Farkas útszában lévő templomnak renovatiója most is, mint 1622. esztendőben, concludáltatik.

Az mint az kolosvári Farkas útszában lévő templomnak építését ennek előtte in anno 1622. elvégeztük volt országul, három nemzetül, kiról articulus is extál, ugyan azon articulus. kegyelmes urunk, mostan is omni sui parte approbáljuk és ratificáljuk, hogy Nagyságod, isten segítséget adván, azon templomot cum ejusdem appertinentiis renováltassa, annak régi fundusán scholákat, papoknak való házakat építtessen, Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük és concludáltuk.

Articvlvs III.

Az kapuzsám után való contributio végeztetik, és ahoz a taxas városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységünknek sok különb-különféle fogyatkozását: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire, kapu szám után esztendőre ez esztendőben, az két rendbéli adózásra flor. 20, az előbbi szokás szerént négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi. az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt, ezen tereli viselésre ígérük magokat; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek közzül vagyon jobbágyok. Nagyságodnak könyörünk, légyen contentus véle.

Az taxas városok penig adjanak :

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Várad adjon	fl. 1500.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.

Kézdivásárhely adjon	fl. 175.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl. 125.
Ilyefalva adjon	fl. 125.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy-Almás adjon.	fl. 75.

Articvlvs IV.

Török földre alá csatázó csavargók s afféléknek fautori ellen poena decernáltatik.

Az latrok és csavargók felől is, kik az török földre csatáznak, végeztük kegyelmes urunk, hogy ha az olyan csavargó embereknek residentiajok léssen, az Nagyságod directora citáltassa őket ad generalem dietam, és büntetődjenek meg, tanquam publicae pacis perturbatores; az kiknek pedig residentiajok nincsen, az olyanokat fogják, kergessék, büntessék az kapitányok és hadnagyok. Az mely hajdú-városokban pedig afféle csavargók találkoznának, ott laknának, vagy szállást tartanának: az ott való kapitány és hadnagy esküdtivel együtt, sub amissione capitum et omnium honorum, megfogják és Váraddá bévigyék büntetésre; ha pedig azt nem praestálnák. sőt azoknak fautori, párt tartói volnának, azoknak praedált marhájjokkal élnének és osztoznának akár mely praetextus alatt is, az olyan hajdú kapitányokat, hadnagyokat, esküdtivel együtt, comperta rei veritate, az váradi kapitány büntesse meg halállal. Ha paraszt emberek lennének afféléknek párt tartói, azokat is törvény szerént büntessék a vármegye ispáni sine misericordia. Az mely hajdú városbéliek pedig az kapitányok, hadnagyok mellett az latrok kergetésére és megfogására nem insurgálnának, az Nagyságod directora evocáltassa őket érte ad generalem dietam, és comperta rei veritate minden szabadságokat amittálják.

Articvlvs V.

Az gratuitus laborért, bizonyos okokból, kapu szám után pénz adatik, Zaránd vármegyében az alsó járáson kívül.

Az ország végházainak is építéseket igen szükségesnek látjuk lenni, kegyelmes urunk; de mivel mind szántás mind egyéb derekas munka szintén reá érkeznek szegénységinkre, kő hordásból való gratuitus labort semmiképpen nem praestálhatnák, távol földön is lakván némelyek közülök: az gratuitus labor praestálásáért azért igériünk Nagyságodnak minden kaputól másfél fél forintot, az partiumbéli atyánkfain kívül, mivel immár ő kegyelmek praestálták a gratuitus labort. Az szász uraink s atyánkfiai is együtt, kiknek az vármegyén jó-

szágok vagyon, ezent ígérük praestálni. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja az gratuitus labort Jenőhöz, az felső járás pedig az másfél forintot megadja.

Az taxás városok penig adjanak az gratuitus laborért.

Kolosvár	fl. 200.
Fejérvár	fl. 75.
Bánfi-Hunyad	fl. 50.
Udvarhely	fl. 50.
Kézdi-Vásárhely	fl. 40.
Szentgyörgy	fl. 25.
Ilyefalva	fl. 25.
Egeres	fl. 25.
Nagy-Almás	fl. 25

Articvlvs VI.

Az kereskedő görögök felől írott articulusok inuolabiliter observáltassanak, újjobban végeztetik.

Az kereskedő görögöknek ez országban való bójárások és állapotjuk felől, s mind az kik az havasokon ösvényeket nyitnának, elégséges articulusink extálnak kegyelmes urunk; hogy azért azok inuolabiliter observáltassanak, újjobban most is végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VII.

Hogy az egyházi rendekről és parochiákról ennek előtte írott articulusok megtartassanak, concludáltatik.

Értjük kegyelmes urunk azt is, hogy az egyházi személyeknek is nem kevés injuriájok volna némely nemes ember atyánkfiától. Hogy azért az egyházi rendeknek is bántódások és panaszok megszűnjék, az országnak az egyházi rendekről és parochiáról írott articulusi, hogy illibate és intacte megtartassanak, végeztük, hogy mind az egyházi rend s mind penig az nemes ember atyánkfiái tartsák ahoz utrinque magokat.

Articvlvs VIII.

Hadba szolgáló székelyek az vármegyékről, városokból, vissza tartoznak menni.

Ha valamely hadban szolgáló székelyek kegyelmes urunk az Székely-földről vármegyékre elbujdostak, és az vármegyéken vagy városokban lagnának, ab anno 1623. mentenek el lakó helyekről, kiknek akkor neveket felírták az regestumban akkori commissariusok, azok hogy vissza menni tartozzannak lakó helyekre, és senki őket meg ne merészelve tartóztatni,

végeztük kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes consensusából.

Articvlvs IX.

Az parasztságnak lovon s fegyverrel való járás, exceptis excipiendis, interdicitatik.

Hogy az oláhok és parasztság fegyverrel és lovón ne járjanak, kegyelmes urunk, noha elegendő articulusink extálnak rólla, melyeket ezután is observáltatni akarunk, hogy azért azon articulusink most is újjobban confirmáltassanak, tetszett kegyelmes urunk egyező értelemből, hogy az kik más országban kereskednek, és az országban is minden életeket lovon keresik, azoknak szabad legyen lovon járniok; de az fegyver hordozás mindenőt in genere interdicitassék, excipiálván az urak, nemesek gondviselőit, szabadosit, drabantit, kik urok dolgában járván mind lovon járhasanak és fegyvert is viselhessenek. Lovat mindazonáltal tarthassanak az közönséges paraszt emberek is, de ne legyen szabad rajta járnai az szászokou kívül; az fegyvert pedig minden parasztember adja el szent Jakab napig; ha addig el nem adná, az földes ura vegye el mindentől, kiki az maga jószágában szent Lőrincz napig; ha az ura is el nem venné addig az fegyvert jobbagyítól, az után minden vármegyében az ispánok kimenvén igen diligenter felelőkálják. Az fegyver hordozásban observáltassék az 1632. esztendőbéli II. articulus, és az mely parasztembernél fegyver találtatik, vegyék el mindenektől: de az vitézlő rend ebben executor ne legyen, mint ennek előtte is történt néha.

Articvlvs X.

Az debreczeniek magok határiban a latrokat, csavargókat, hogy megfoghassák, meg is büntethessék, végeztetik.

Értjük azt is kegyelmes urunk, hogy az debreczeni atyáncfiai is igen molestáltak az sok latrok és csavargók miatt, és az hajdú vitézek miatt is, mind városokban s mind városokon küvöl is. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ők is mind városokban, mind városok határiban, az latrot és csavargót mind in loco delicti, s mind penig, ha róla szintén elmenne is, ennek utánna ha kik effélében találtak, ha az ő kegyelmek határiban deprehendáltak, captiválhassák és érdemek szerint büntethessék; sőt ha temporis in decursu post patratum crimen deprehendáthatnának is magok határiban, akkor is captiválhassák, hasonlóképen az hajdú vitézeket is captiválhassák modo praemisso, ha mi excessust és latorságot tesznek; mindazáltal az articulussal ő kegyelmek ne abutáljanak.

ARTICVLVS XI.

Fiscus jószágából s egyebünnét elidegenedett jobbágyok reducáltanak.

Mind az fiscus jószágiból elidegenedett jobbágyoknak s mind penig mássünnét valóknak reductiójok, kiadások felől mostan is elég articulusink extálnak kegyelmes urunk, kiknek hamarébb való restitutiójok felől ezen constitutióknban az alább megírt mód szerént újjabban deliberaláltunk. Hogy azért azon articulusok ultro citroque observáltassanak, igen alázatosan könyörgünk Nagyságodnak, az Nagyságod drabanti és officialisi jószáginkra ne menjenek, sőt az Nagyságod jószágiból is jobbágyinkat adják ki az Nagyságod officialisi is; az fiscus igassága is penig szolgáltatassék ki az 1635. esztendőbéli 14. articulusnak continentíája szerént.

ARTICVLVS XII.

Az nyomnak felvétele újonnan végeztetik.

Az nyom vétel felől is jóllehet kegyelmes urunk elegendő articulusink vagynak, melyek ennek utánna is in genere ez országban minden helyeken observáltassanak egyaránt és értetessenek: tetszett kegyelmes urunk, hogy az mely falu határára az nyomot viszik, az káros ember az falu bíróját hívassa ki az határban, és esküdjék reá az nyomra az szokás szerént heted magával egy szolgabíró előtt; ha penig szolgabírót nem kaphatna, fogjon egy nemes embert szolgabíró képébe, és az előtt, ha az, az kire az nyomot adják, fel nem veszi, az károsember az bírót harmad magával citáltassa az székre, és továbbá való halogatás nélkül tartozzék az kárt refundálni, az mennyire az káros ember mér eskümmi, melyet ugyan azon vármegye ispánja exequáljon mox et de facto.

ARTICVLVS XIII.

Generalis malefactorum inquisitio, hogy annuatim minden helyeken instituáltassék, concludáltatik.

Hogy penig az latrok inkább refrenáltassanak, a generalis malefactorum inquisitio minden helyekben annuatim meglegyen, és az latrok mindenütt indifferenter juxta demerita megbüntettessenek absque ulla misericordia, megtartván mindazáltal az előbbeni articulusokban specificált módot, hogy az vármegye ispáni az Nagyságod tisztartainak hírekkel s azokkal együtt menjenek ki, de ha úgy nem járnának el, tisztectől priváltassanak, s valaminémű inquisitiót tesznek az fiscus jószágiban mindenütt az latorok felől, arról Nagyságodnak külön relatiót küldjenek minden vármegyéből.

ARTICVLVS XIV.

Az harminczadokat elkerülők ellen processus és poena és az havason való vásároknak dissipálása decernáltatik.

Az kik az harminczadot elkerülik kegyelmes urunk, noha elég rövid processus extál in articulis anni 1637. articulo 22. az ilyenek ellen, melyek ennek utána is inuolabiliter observáltassanak, hoc tamen addito, hogy ha valamely nemes ember jobbágya felől, az ki az harminczadot elszökte volna, legitime requisitus törvént nem tétetne, in homagio jobbagonis conuincáltassék. Ha pedig másodszer is contumacia ductus efféle jobbágyok felől, kik az harminczadot elszökték, törvényt nem tétetne, pro singulis jobbagonibus száz forinton maradjon, kiért az székre citáltatván ante alias omnes causas finaliter decidáltassék. Ha pedig városi ember lészen, az bíró előtt prosequálja az harminczados, és comperiáltatván, hogy az harminczadot elszökte, in triplo conuincáltassék, az megírt 1637. esztendőbéli 22. articulusnak contentiája szerént. Az kik pedig harminczadatlan marhát adnak vagy vesznek, valakinél a harminczados afféle marhát talál, akar kinél s akar honnét hozott marha légyen is, akar más országból hozzák ide bé, akar innét vigyék ki, (ha az nemes embernek nem maga majorsága), de attól vegye meg az harminczadot, az kinél az marhát találja. Az havason való vásárnak dissipáltatása pedig légyen az Nagyságod kegyelmes arbitriumában. Mindazáltal az ispánok sub amissione officiorum igen reá vigyázzanak, kimenjenek, és mind az vévőktől, adóktól, az havason való vásárlóktól minden marhájokat elvegyék; mely elvött marháknak Nagyságod fiscusa számára két részét tartozzanak az ispánok administrálni, harmad része hogy az ispánoké légyen, és hogy az hol közel lészen, az harminczadosok is kimenjenek az ispánokkal azon executiónak peragálására; ezen articulusunk pedig hogy minden vármegyéken innet haza oszolván publicáltassék, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből kegyelmes urunk végeztük és concludáltuk.

ARTICVLVS XV.

Az harminczadosok ellen támadók büntetéseknek mívelja.

Intimálja azt is Nagyságod kegyelmes urunk propositiójában, hogy ha kikre efféle harminczad elkerülők ellen az harminczadosok vagy szolgájok reájok találnak is, az Nagyságod commissiója ellen nemhogy az harminczadosoknak valami segítséggel lennének, de inkább az harminczadosokra támadnának; kik ellen az országnak noha egy néhány rendbéli statutumi extálnak, melyeket ezután is observáltatni akarunk, mindaz

által még is efféle insolentiákat cselekednek az harminczadosokon. Hogy azért ezután az harminczadosok jobb módjával procedálhassanak, az előbbi articulusunkat ezzel melioráljuk, hogy az kik az harminczadosokra vagy szolgáljokra, tisztekben járván, reájok támadnak pro qualitate delicti büntetődjenek az vármegyén ante omnes alias causas; ha jobbágy léssen, coram domino terrestri, az feljül megírt mód szerént, s az potentián kívül, az mely marhát elvinnének, azoknak az marháknak böcsin is maradjanak.

Articulus XVI.

Szamos vizén bizonyos határookban az új gátak ártalmosok-e, vagy nem, az só hordó hajóknak? megláttatnak.

Értjük azt is kegyelmes urunk, hogy az Szamoson az galgói, fodorházi és borszói határookban néminémű új gátoknak erigálások miatt az só hordó hajóknak bátorságos meneketek nem volna. Mely dolognak revideálására, hogy azon vármegyének fő tisztei mentől hamarébb kimenjenek, és meglássák, ha káros-é, nem-é, és az só hordó hajóknak nyitassanak szabados utat, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük.

Articulus XVII.

Vizaknai sóaknához Szelesteszéktől a tereh viselésnek praestálásáról 1637. ¹⁾ esztendőbeli articulus helyben hagyatik.

Az Vizaknán lévő sóaknához való tereh viselés Szelesteszéktől mint praestáltassék kegyelmes urunk, nyilván való articulus vagyon, anni 1637. articulus 25. ²⁾; mely hogy ezután is observáltassék nullis refragantibus, communi suffragio determináltuk.

Articulus XVIII.

Arany por s kéneső lopók poenája decernáltatik.

Hogy az arany por és kéneső lopók is megzaboláztassanak, observáltassék az 1633 esztendőbeli 16 és 9 articulusok: ha jobbágy léssen, Nagyságod vármegyén prosequáltassa; ha nemes ember, táblán vagy gyűlésen. Az földesúr pedig tartozék törvént tenni jobbágyára, az harminczad dolgában megírt poena alatt.

Articulus XIX.

Az latroknak, gyilkosoknak, conniveáló tisztek director által az articulus szerént prosequáltassanak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az latrokhoz és gyilkosokhoz való conniventiajok az tiszteknek ha comperial-

¹⁾ A nyomtatott példányban hibásan áll: 1630.

²⁾ A nyomt. példányban hibásan áll: 15.

tatik, az olyan tiszteket keresse és prosequálja, a Nagyságod directora az articulus continentíája szerént.

Articvlvs XX.

A hol a fiscus juris ordine valami rész jószágot apraehendál, az olyan helyen a fiscus a nemes emberrel egyaránt osztozzék az koresomárlás dolgából.

Vagynak kegyelmes urunk némely atyáukfiainak, kiknek az Nagyságod jószágiban vagyon jószágok, az koresomárlás dolgában nem kevés injuriájok és bántódások. Az hol azért az fiscus törvény útja szerént valami rész jószágot akarmi igaz okból appraehendál, ki nem fiscalis jószág, hanem per notam vel publicationem jut fiscus kezéhez, az olyan helyekben az fiscusnak sem lévén több jussa, mint az nemes embernek volt, hogy azért az fiscus is az több portionatus nemes emberekkel egyaránt osztozzék az koresomárlás dolgából, Nagyságodnak alázatosan meg szolgáljuk.

Articvlvs XXI.

Az jobbágyoknak reductiójáról az 1619. esztendőben végzett articulus cum declaratione confirmáltatik.

Noha ez elmúlt esztendőben is végeztük volt kegyelmes urunk az jobbágyoknak reductiója felől: mindazáltal látván, hogy abból nem kevés inconvenientiák jönnének ki, abbéli articulusunkat posthabeálván, confirmáljuk az Nagyságod kegyelmességéből az 1619. esztendőbéli articulusumt ilyen declaratióval, hogy ha az jobbágytartó pars első szék után észében vevén az repetens parsnak igazságát az jobbágyhoz, ante latam et pronunciatam sententiam az jobbágyot megadja, tartozzék az repetens pars is sine poena elvenni. Ha penig meg nem adja, s az törvény az repetens parsnak az jobbágyot megítéli, post pronunciatam sententiam cum poena articulari tartozzék megadni. Ha penig valamelyik pars az első széken nec per se nec per procuratorem comparere posset: az per non venit sententiának nem egyébbel, hanem egy simplex novummal obviálhasson: de az után az következő széken oly készen légyen az novum mellett, mint ha comprobatióra vagy documentumra való exmissiója lött volna, mert azon az széken osztán finalis sententia adatik, ulterioribus terminis denegatis.

Articvlvs XXII.

Az szegénységhez való kegyelmessége ő nagyságának azoknak megbüntetésekben, kik Váradhoz, Székelyhídről, tereh mellett jövév bé, az szegénységet illetlen dolgokkal terhelik.

Az kik kegyelmes urunk Váradról avagy Székelyhídről Nagyságod számára valami terhet hoznak, az olyan tereh mel-

lett lévő gondviselőnek hogy Nagyságod parancsol, hogy szegénységinken semmi illetlen dolgokat ne patráljanak, mert Nagyságod az szegénység kárát rajtok véteti meg, és az ilyen kártévőkkel az laesa parsot, csak hiteles relatoriával comprobálja kárvallását, contentáltatni ígéri, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXIII.

Az zilahiak a kolosvári ejtellel, vékával, éljenek sub certa poena.

Ugy vagyon kegyelmes urunk, hogy az zilahiakról frott articulus vagyon, hogy ők is az kolosvári ejtellel és vékával mérnének: de azzal semmit nem gondolván, most is azon dologgal abutálnak. Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy azon articulus confirmáltatván, az zilahiak is az kolosvári ejtellel és vékával mérjenek sub poena ducentorum florenorum hungaricalium.

Articvlvs. XXIV.

Erőszakkal a szegénységet nem szabad kényszeríteni só szállításra a kamara ispánoknak.

Nem kicsin injuriájok vagyon szegénységinknek kegyelmes urunk a kamara ispánoktól is, holott az Nagyságod savának leszállítására erőszakkal kényszerítik őket. Hogy azért ezután az só szállításra ne erőltessék, hanem az ki jó akarátja szerint közölök el akar menni, pénzért szabados légyen, végeztük Nagyságod kegyelmes tetszéséből.

Articvlvs XXV.

Bihar vármegyének ususa a jobbágy felkérésben.

Ekkédiglen kegyelmes urunk az Bihar vármegyei atyánkfiai az jobbágy felkérésben ilyen usust observáltak, hogy ha innét Erdélyből az actor reá nem érkezhett. kétszer absolváltak az incausamtractust simpliciter, tertiaro is ha reá nem érkezhett, cum perpetua amissione coloni adtak absolutiánál az incausamtractusnak; mely nagy injuriánkra lévén, végeztük pro perpetuo statuto, hogy ha harmadszor is actor reá nem érkezhett, ámbár absolváltassék az incausamtractus tertiaro is, juxta contento decreti, cum mulcta 12 flor. hungaricalium, és az actor annak utánna reá menvén szólíthassa meg ugyan az előbbi citatio mellett, csak hogy ante omnia deponálja az tizenkét foritot, és ugyanakkor finalis sententiája légyen, ulterioribus terminis denegatis.

ARTICVLVS XXVI.

Az illyei praesidium kergesse a latrokat.

Az Hunyad vármegyei attyánkfiái jelentik kegyelmes urunk, hogy ennek előtte az illyei praesidium kergette Illyén alól az latrokat; most ahhoz nem tartván magokat, igen meg szaporodtak. Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy ennek utánna is az régi jó usus szerént az illyei praesidium kergesse az latrokat.

ARTICVLVS XXVII.

Nemes emberre korcsomát kezdeni paraszt embernek nem szabad sub certa poena.

Az korcsomárlás dolgából is sok injuriáink vagynak minden vármegyéken kegyelmes urunk, holott az paraszt emberek is nemes emberek korcsomájára bor vagy ser korcsomát kezdenek, az országnak közönséges statutoma ellen. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy a mely paraszt ember ezután az nemes ember korcsomájára akarminémű szín és praetextus alatt bort vagy sert kezdene, comperta rei veritate az viceispán az olyan nemes embernek instantiájára csak házától is kimenvén, az olyan contumax paraszt emberen exequálhasson tizenkét forintot, és az hordónak fenekét vágja ki.

ARTICVLVS XXVIII.

A kik a fiscus savát hordják, a vám adástól penitus immunisok.

Igen nagy bántódásunk vagyon ebből is kegyelmes urunk, hogy mikor a szegénység az váradgyai portusra az fiscus savát hordja is, mégis megvámolják. Hogy azért azok, az kik az fiscus savát hordják, penitus légyenek immunisok az vám adástól, Nagyságodnak megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXIX.

Itilómester uramék a novumot cum gratia megadhatják.

Hogy az novum cum gratia megadására itilómester uraméknak Nagyságod plenaria authoritást enged és ad, azt Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXX.

Osatáriban lakó nemeseket ő nagysága igazságokban protegálja.

Bihor vármegyében Osatáriban lakó nemes attyánkfiait, hogy Nagyságod senkitől igazságokban háborgatni nem engedi

az 1635. esztendőbéli 38. articulus szerént. Nagyságodnak alá-
zatosan megszolgaljuk.

Articulus XXXI.

Salus conductus nélkül járván kóborlóknak poena infligáztatik.

Az kik kegyelmes urunk salus conductus nélkül járván kóborlanának, az szegénységen valami insolentiákat és egyéb illetlen dolgokat cselekednének, tetszett nekünk is országúl, Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyanok megfogattassanak, és az olyanokat az ki megfogja, az nála lévő jók légyenek azé, és ő magokat itt Erdélyben vigyék az fiscális várakban, az partiumban penig vigyék Váradban.

Articulus XXXII.

Ő nagysága a máha darabokat is a kamara ispánokkal megparancsolja adatni.

Az máha darabokat is kegyelmes urunk, hogy kamara ispán uramékkal mindeneknek meg adatni az régi jó usus szerént Nagyságod megparancsolja, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak aláatosan meg szolgaljuk.

Articulus XXXIII.

Császár ő felsége hadából eljött csavargók s a partiumban praedálók persecutiója s büntetése statuáltatik, és a partiumbélieknek zászló alá állott jobbágyokat ő nagysága megadatni igéri.

Mivel kegyelmes urunk az császár ő felsége hadából eljött csavargók is, sem az császár földén nem mervén régi helyben lakni bátorsággal, sem az Nagyságod szolgálatjára nem jövéen, az Ér mellől járnak az partiumbéli uraink s atyánkfiai közé praedálni, és ott praedálván csak mindjárt menynek vissza: végeztük azért kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az olyanoknak megfogására és persequálására légyen authorítások az partiumbéli viceispán uraméknak, és az kiket közzülök megfoghatnak, ha halált érdemel, büntessék halállal, a ki pedig halált nem érdemel, küldjék Váradra poenitentia tartásra. Az elmúlt 1637. esztendőbéli ősztül fogva penig ő kegyelmeknek ha mely jobbágyok zászló alá állottanak, hogy azokat is Nagyságod ő kegyelmeknek ki adatni igéri, aláatosan megszolgaljuk Nagyságodnak.

Articulus XXXIV.

Ő nagyságának Közép-Szolnak vármegyében megtelepedett s telepedendő jövevény legényekhez való kegyelmessége.

Közép-Szolnak vármegyében az mely idegen jövevény legények megtelepedtenek, vagy ezután megtelepedének,

azoktól, az kik érdemesek lesznek és Nagyságodat requirálják, hogy Nagyságod kegyelmességét meg nem vonja, sőt nobilitálni igéri, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXXV.

Kájántorokban a solymosi hídnak megépítése sub poena concludáltatik.

Az Kájántorokban lévő solymosi hídát hogy megépítsék, egy néhány rendbéli articulushoz meg vagyon parancsolva, de most is épületlen lévén, még is az vámot az úton járókön megveszi az ott való vámos. Tetszett azért egyenlő akaratból, hogy sub amissione telonii tartozzék az, az ki az vámot megveszi, az hídát megépíteni.

Articvlvs XXXVI.

Az Szászszágon a posták insolentiaja refrendáltatik.

Panaszolkodnak kegyelmes urunk az szász uraink s atyánkfiái is a postáknak rajtok való insolentiajok felől, hogy miholt közikben jutnak nem posta lovakon, hanem megrészegedvén magok lovaikat a szegény embereken hagyván, négy s hat lóval is vontatják magokat, semmi okért verik, rongálják az fonagyokat. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az mely lovas posták terhet nem visznek vagy hoznak. az olyanoknak szekeret ne adjanak, hanem csak lovat; hort pedig sem egy sem más féle postáknak részegségre valót ne adjanak; ha mely posta pedig ez ellen ugyan részegeskednék s mulatna. vegyék el az levelet tőlle, s vigyék el igen sietve oda az hova száll, az postát pedig hozzák Nagyságodhoz büntetésre indifferenter minden helyeken.

Articvlvs XXXVII.

Erővel gazdálkodtatni az Szászszágon nem szabad.

Vagyon ilyen bántódások is ugyan ő kegyelmeknek kegyelmes urunk, hogy az ország constitutiói ellen egyebek is erővel való gazdálkodásra erőltetik ő kegyelmeket, kik ellen hogy az 1635. esztendőbéli 54. articulus observáltassék, igen méltó és illendő, excepto, hogy efféléket nem az Nagyságod directora, hanem az szék birái és tisztviselői keresnessék az diaetán az előbbeni articulus szerint.

Articvlvs XXXVIII.

Az váradi, révi s hunyadi postálkodás az régi jó usushan hagyatik.

Az váradi, révi és hunyadi postálkodás az miut ezelőtt volt, hogy most is az régi jó usus az articulushoz szerint légyen

közöttök, végeztük és concludáltuk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből.

Articulus XXXIX.

Atyjokat, anyjokat nem böcsüllő fiaknak büntetések végeztek.

Noha kegyelmes urunk mind az isten törvényében s mind az ország constitutióiban megvagyon, hogy a mely fiak atyjokat anyjokat bántják, kesergetik, megbüntetődjének; de azzal sokan abutálván, isten törvénye ellen való dolgokat cselekednek. Hogy azért afféle istentelen fiak refrenáltassanak, mind az kik szüléjeket ekkédig megbántották és kesergették, vagy ennek utának is afféléket attentálnának: végeztük kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy afféléket azon vármegyebéli vagy székbéli tisztek citáltatván azon vármegye székre, vagy székes helyére, és törvény szerént procedálván ellenek, büntetődjének juxta demerita ipsorum pro qualitate delicti; ezen dolog az várasokban is observáltassék.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima sexta mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentissimo, trigésimo octavo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomatott hiteles példánya az Erd. Muzeumban (Jos. Com. Kenény Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt. és a Donáth-gyűjteményben).

b).

1638 m. a. j. 7.

A szebeniek térítvénye.

Mi Serafin Bálint urunk ő naga tanácsa, és szebeni királybíró, és Szentágotai Mihály szebeni polgármester, Ötvös Péter szebeni esküdt-polgár: adjuk emlékezetre mindeneknek, az kiknek illik, ez mi hitlevelünk rendében, hogy a midőn az mi kegyelmes urunk, az tek. és ngos Rákoczy György urunk, isten kegyelmességéből Erdély országának fejedelme etc. etc. kívánta volna propositioiban azt az nemes országtól: méltatna nagyobb securitással való bizonyos helyeket ő ngának hova az szükségnek idején ő naga mehetne, és majd ugyan panaszképpen is láttatott volna ő naga minket, kiváltképpen szebenieket illetni, forgatván azt ő naga, hogy locumtenensét is 1636 esztendőben csak harmadmagokkal akartuk volna bébocsátani. Vévén azért mi eszünkbe, sőt az több atyafiak is előnkben adván, hogy mi nekünk vétkünk nagy volna. megmutatván ő naga akkori irt levelünket is, mi ő ngának inkább kegyelmességéhez rakaszködván, mintsem az ország delibratiojára hagyván az dolgot, — ő nagát minden legitimus successorival, fejedelminket ilyen securitással is akarjuk bizonyossá tenni, ki így következik:

Elsőbben: valamienemű vinculum alatt az brassaiak reversalist adtak, és a mint czéhenként capitatum mind megesküdtenek, mi is egész várostól úgy esküszünk meg, és úgy adunk rversalist várostól ő ngának successorinak.

2. Az kapukon tartó drabantokat is, porkolábokat, pattantyúsokat az szerént; mind az kik holnaposok lesznek, s mind az kik esztendősök, successivis semper temporibus megesküdni engedjük az 4. punctumra az egész város lakosival az 1. punctum szerént.

3. Minthogy az emberek meghalnak, azok is az kik most juramentumot nem deponálhatnának az imperfecta aetas miatt, — ezután az olyanokat minden 2. esztendőben felcicálván, tartozzanak a 4. punctum szerént juramentumokat deponálni successivis semper temporibus.

4. Fejenként megesküszünk ezután is successivis semper temporibus, minden legitimus fejedelmünknek praestálván az juramentumot, az kik mikor elérik az perfecta aetast küzülünk, hogy t. i. az szükségnek idején minden halogatás, vontatás, mulatozás, fortélyozás nélkül, valamikor bé akarna jönni, — valamennyit magával az mi keglis urunk ő nga, és successori: bébocsátjuk; minden ellenségi ellen, senkit nem excipialván,

és fejjünk felállásáig, értékünk és marháink fogytáig ő nga mellett s hűségében megmaradunk; — sem jó, sem gonosz szerencséjében ő nga mellől, és legitimus successor fejedelmünk mellől el nem állunk.

5. Mind magunk urak, fő-rendek s vitézlő rend számára elegendő szállást adunk, rendelünk, mind pedig az ő naga udvari népének. — Ő nagának maga számára pedig ugyanmost igen illendő s alkalmas szállást rendelünk; minden behorandó élésének tartására elegendő helyet, jó pinczéket, és éléshelyeket. — Az süükségnek idején városunkban bejövő ortalomnak okáért oda confugiáló nemességet, — mind magokat, mind házok népét egyéb hozzá tartozókkal együtt bebocsátjuk, s ház vagy szállás-bért is igen illendőt veszünk; mind sarczoltatván őket semmiféle behozandó eleségtől az kapukon az város számára, sem azután az élésnek kivitelétől semmi bért nem veszünk; kárt nekik sem bémentekben, ott laktokban, kimentekben semmiből nem tészünk. Az nemesség is nekünk városúl illendő becsületünket megadván, privilegiumink sértésére ott lakások alatt nem igyekeznek, és más küllebb igasságot, vagy immunitást az város privilegiumi ellen nem kívánván annál, az mivel az városi lakosok szokták magok között egymást illetni.

7. (*igy!*) Az juramentumot azok előtt deponáljuk, a kik előtt ő nga kívánja és parancsolja. Ezeket pedig az punctumokat mi egész városúl megtartani, sub bona fide christiana fogadjuk, sine omni controversia; sőt az universitásnál is azt is consequálni igyekezzük, hogy az universitas ő nagát sub ammissione omnium libertatum et immunitatum assecurálja: hogy ha mi városúl, az megírt punctumokat nem praestálnók akármi végben most, és ezután is legitimus successor fejedelmek idejében, — az országtól azért törvénytzel convincaltatnánk, mellettünk fegyverrel ki nem kelnek.

Kiról most mi felül megírt személyek adtunk kezünk írása, és pecsétünk alatt való levelünket az egész város képében, hogy az megírt punctumokat, valamikor ő naga kívánja, egész városúl megálljuk, praestáljuk, és bételjesítjük. Datum Albae Juliae die 7^a Maii a. dni 1638.

Valentinus Seraphin m. p. (P. H.)

Michael Szent-Agotai m. p. (P. H.)

Petrus Eötves m. p. (P. H.)

Stephanus Fodor iudex reg. oppidi Szász-Város m. p.
pro testimonio praesentis inst.

(P. H.)

Eredetije megvan a gyfvári országos levéltárban. Cista 3-a
Miscell-fasc: 5. — Nr. 22. et 37. — Ibidem Miscell. Cist. 1. fasc.
6. Nr. 4.

c)

1638. május 10--13.

A kolosváriak térítvénye.

Nos Georgius Rákoci dei gratia stb. damus pro memoria et in testimonium praesentibus, quod fideles nri prudentes et ccsp. Michael Jó Samariai, Caspar Beychy, Stephanus Baczi senior, Endres Herman, Michael Nýreő, Casparus Kovacz. et Georgius Neckel, civitatis nostrae Colosvár ad generalia dominorum statuum et ordinum regni nri Transylvaniae et partium regni Hung. eidem annexarum comitia, per nos ad diem 23. proxime elapsi mensis Aprilis a. d. praesentis 1638 in civitatem nram Albam Juliam indicta delegati nuncii, exhibuerunt nobis et praesentaverunt litteras quasdam similiter prudentium et ccsp. Stephani Rosas primarii, Casparis Szeőcz regii iudicum et juratorum civium ac senatorum, universorumque incolarum et inhabitatorum ejusdem civitatis nrae Colosvár reversales sive contractuales ritus vel modos et condiciones recipendorum deinceps in senatus et centumviratus numeribus assumendorumque ad officia iudicum orthodoxae religionis etiam hominum concivium suorum in sese continentium, supplicantes nobis humilime, ut nos easdem litteras, omniaque et singula in eisdem contenta, in nras litteras transumi et transcribi facere, ac in transumpto earum, sub sigillo nro authentico eisdem extradari facere dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor verbalis hic est:

Nos Stephanus Rosas primarius, Caspar Szeőcz regius iudices, caeterique jurati cives et senatores ac universitas incolarum et inhabitatorum civitatis Colosvár, receptam unitarum religionem profitentium etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Hogy mivel az elmúlt esztendőekben az mi kgs urunknak az mélt. tek. és ngs Rákóczi György urunknak, isten kegyelmességéből Erdély-országga fejedelmének, stb. értésére levén, hogy városunknak elei isten után gubernálói, u. m. polgári társaság s centumpaterek között az orthodoxa religión levő atyánkfiak között mind alsó és felső tanácsban nem volnának, noha ő nga minket tanácsul requiráltatván, intett kegyelmesen, hogy az országnak unioját is szemünk előtt viselvén az orthodoxus atyánkfiak között is bizonyos személyeket vennénk, nemcsak a felső, hanem az alsó tanácsban. Mindazáltal mi arra úgy és oly állapottal, a mint ő nga akkor túlünk kívánta, nem mehetvén és ő nga látván közöttünk a religio végett való egyenletlenségét ez ezt akarván atyáiképpen szép egyességre hozni közöttünk, ez

mostani generalis gyűlésben, melyet ad 23. diem Apr. promulgáltatott volt ő nga országának, propositiójában az statusok eleiben támasztotta volt ez dolgot is, kívánván ennek igazétását az statusok deliberatiojok után. articuluban való írás által jó helyben állatni. De mi inkább akarván az ő nga kegyelmességéhez ragaszkodnunk, mintsem az országnak ebben való deliberatiojához támaszkodnunk, ő ngát becsületes atyánkfiaink által alázatos könyörgésünkkel megtaláltatván és ez dolgot azok által tractálván, végre az alább megírt örökké megmaradandó articulusokra mentünk és léptünk:

1) Az mely articulusokat az mi kglis urunkkal ő nagával végeztünk, mind azokat minden részeiben nem különben tartjuk és observáljuk, mint több szent királyoktól és fejedelmektől confirmáltatott unionkot.

2) Négy esztendő alatt huszonöt orthodoxa religion levő embereket beveszünk az száz emberek köziben, avagy azt cselekeszük, hogy az míg az huszonöt orthodoxa religion levő atyánkfiainak számok be nem teljesedik, az magunk recepta unitaria religionkon való embereket, az százemberek köziben be nem veszünk s az 25 számból álló orthodoxa religion valók megmaradván mindenkor in perpetuum az száz ember között, az többi álljon az mi unitaria recepta religionkból, u. m. 75 személy.

3) Mindenkor az alsó tanácsban u. m. az polgári tisztre három orthodoxa religion levő atyánkfiainkat beválasztjuk. De mostan egy elsőben ilyen móddal, hogy ez jövődő karácsonban Filstich Lörinczet polgárrá választjuk, 1639 esztendőben ha azt éri Váradi Miklóst: ha ő meghalna mást az orthodoxa religion levő atyánkfiainak az elei közzül, 1640 esztendőben meg harmadikat. Annak utánna penig az rendtartást úgy continualjuk, hogy ha ki ez három közzül meghalna, avagy ha az felső tanácsban vitetnék is de successivis semper temporibus az alsó tanácsban az polgárok között ex praecipuis három orthodoxa religion levő atyánkfiainkat tartunk continue in perpetuum mindenkor. Ugy hogy a felső tanácsban levő 25 orthodoxus az alsó tanácsban való három orthodoxus személyekkel együtt 28 személyekből állók legyenek.

4) Az orthodoxa religion való atyánkfiaink közzül is, az bíró választást ennekutánna megengedjük és in perpetuum usurpáljuk. Ilyen móddal mindazáltal, hogy a mint városunknak régi ususa szerint senki ennekelőtte is az bíróságnak tisztire nem juthatott, hanem ha egyéb tisztektől üres volt is, de az sáfárságnak és adószedésnek tisztein elsőben által kellett menni, mivel az két tisztviselés által tudhatja meg városunkban levő minden rendbeli embereknek sorsokat és állapotjokat,

az várasnak minden terehviselését. Hogy azért ezután is ez observáltatván az orthodoxa religion levő atyánkfiak is elsőben az két tisztnek viselésén általmenvén, annakutána istentől s az embereknek commune suffragiumából választassanak és annakutánna azon módot minden negyedik esztendőben az orthodoxus atyánkfiak közöttül való bíróválasztásban fogatkozás nélkül megtartjuk és continuáljuk. Ezt pedig az módot és rendtartást nem az tisztviseléstül való elidegenítésre s az orthodoxa religion levők gyalázatjára cselekedszük, hanem ab antiquo mindenkor ez mód tartatott közöttünk.

5) Városunkban az orthodoxa religion levő atyánkfiak templomi ház, scholájokhoz, annak proventusihoz és azokhoz való gondviseléshez semminemű közünköt nem mondjuk s nem tartjuk. Az orthodoxus praedikátorok és cántorok s mesterek házait szabadságban tartjuk, adót rajtok nem veszünk, sem más tereh viselésre azoktól nem kényszeretjük. Ez mindazáltal az ott lakos mind az két ecclesiában szolgáló személyekről értetvén.

6) Az ország közönséges unioja ellen semmi úton módon és szín alatt az orthodoxa religionak s azon levő atyánkfiainak oppressiójokra nem igyekezünk, személyek ellen religionkra nézve gyűlölséget, haragot, bosszúállást nem viselünk, kárt nekik nem teszünk. Ha pedig ez ideig az religio miatt valami idegenség lött volna is közöttünk, azt utrinque egymás között in perpetuum sopiáljuk, hasonlóképpen az orthodoxa religion levő minden rendbeli atyánkfiak is mindezeket nekünk praestálják, az országunk közönséges unioja és ez mostani végezésünk szerént, ha az unioiban specificalt poenat elakarják távoztatni. Mindezeknek pedig az a feljül megírt articulusoknak minden részeiben czikkelyében, fogatkozás nélkül megállására és épen való beteljesítésére kötelezzük mi magunkot és successorinkot keresztyéni hitünk alatt és sub amissione omnium libertatum et immunitatum nostrarum ó ngának az mi kglis urunknak s legitimus successorinak ez ország választandó fejedelmeinek és az megírt orthodoxa religion levő atyánkfiainak következő minden posteritásoknak in perpetuum. Sőt ezeknek megállásáról in authentico etiam loco, a hol ő nga akarja, készek vagyunk ő ngát és successorit ezen poena alatt assecurálni. Mely dolognak bizonyosságára adtuk ez mi subscribált, városunk peesétivel megerősített obligatoria és reversalis levelünköt. Datum in civitate Alba Julia instante generali dominorum regnicolarum trium nationum Transylvaniensium et partium Hungariae eidem annexarum congregatione 10 mensis Maii. a. d. 1638.

Nos itaque praemissa supplicatione initio scriptorum

fidelia nostrorum benigne exaudita et faverter admissa praescriptas litteras omni suspitione carentes, omniaque et singula in eisdem contenta, praesentibus litteris nris de verbo ad verbum, sine diminutione augmento, variationeque aliquali insertas et inscriptas, antefatis primario et regio iudicibus juratisque civibus et senatoribus toties dictae civitatis nostrae Colosvar in transumpto litterarum nostrarum sub sigillo nostro authentico in futurum rei testimonium benigne extradandas esse duximus et concedendas. Datum in civitate nra Alba Julia die 13. m. Maii, a. d. 1638.

Lecta.

Kürül: Ao. 1638. 10. Maii. Albae Juliae reversales civitatis Colosvariensis super recipiendo ad concivilitatem contunviratum, aliaque officia numero ex orthodoxa religione et de non turbandis orthodoxorum templis, scholis, praedicantibus, cantoribus et ludinagistris.

(A gyulafejérvári káptalan 1655. kiadványából, másolata a vörösvári ltb. caps. 20., fasc. 3. Nr. 15.)

d)

1638. m a j. 10.

A *Mikesek nottperere.*

Georgius Rákoczy (*czím*) fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Uzoni, Georgio Pünkösdi, alteri Georgio Thoriai Franc. Pribék et Mich. Makfalvi majoris —, Stephano Veres, Joanni Kendi, Franc. Zekely, Nic. Varsoczi et Sam. Zeki minoris nostrarum cancelliarum scribis ac juratis notariis, necnon vicecomitibus, iudicibus, vicejudium comitatum Albensis Transylvaniae et de Küküllő ac Colosiensis, item vicejuducibus regiis et juratis assessoribus quarumlibet, signanter vero Zepsi, Kezdi, Orbai, Also et Felső-Csik et Udvarhely sedium Siculicalium nobis dilectis salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno pr. 1638. die ultima mensis Apr. [instante] sc. generali congregatione dnorum regnicolarum trium nationum Trans. et partium Hung. eidem annexarum et incorporatarum ex edicto nro ad diem 23. praescripti mensis Apr. novissime elapsum Albae Juliae celebrari indicta, ad quam utputa gen. congregationem universae causae factum prohibitionis bonorum per defectum seminum quorumlibet decedentium, in nos fiscumque nrum juxta veterem et approbatam regni legem et consuetudinem devolvendorum, transmissionem, et alios breves processus seu notam infidelitatis repraesentantium et attingentium per nos adjudicari solitae, ex publica eorundem constitutione generaliter fuerant

prorogatae, unacum fideli nro gen. Michaelae Tholdalagi de Ercze consiliario, capitaneo sedis Siculicalis Marus (*stb. czím*) ac aliis consiliariis nris magistris prothonariis et juratis sedis nrae judicariae assessoribus ad faciendum litigantium judicium moderativum in eadem sede nostra judicaria pro tribunali sedentibus egregius Steph. Rác de Zeokefalva pro egr. Joanne Sárossi de Poka causarum nostrarum fiscalium in Trannia direttore, velut actore juxta tenorem et continentiam quarundam litterarum nobilium Martini Inche et Michaelis Makfalvi praenotatorum tenorem aliarum litterarum nrarum ammonitiorum, evocatoriarum et certificariorum in se complectentium et exprimentium super praescripta ammonitione, evocatione et certificatione conscriptarum relatoriarum nram judicariam exurgendo in praesentiam. easdem litteras praetactorum Martini Inche ac Mich. Makfalvi, necnon alias primas quidem nobilium agilium Balthasaris Zekely de Killyen, Ladislai Apor, Georgii Kelemen, Michaelis Janko de Zent Ivan, Sig. Czoma, ac Pauli Vas singulis sex totidem, alteras Mich. Keövé de Peselnek, ac Setepani Literati de Bellafalva duobus pariter earundem privatis et usualibus sigillis ad extra in dorso earundem in cera viridi impressivae communitas super quibusdam attestationibus et fassionibus praetextu negotii in serie litterarum earundem inferius declarandi medio praefatorum hominum nostrorum in aliis litteris nris praeceptoriiis pariter et attestatoriis nobis in specie cum praetactis omnibus litteris exhibitis denotatorum collectis ac comportatis extradatas relatorias contra gen. Michaellem Joannem et Paulum Mikes de Zabola velut incattos absentes exhibuit ac nobis iudicibus praesentavit. Quarum quidem litterarum praetactarum Martini Inche ac Mich. Makfalvi relatoriarum contenta praescriptarum nrarum ammonitiorum evocatoriarum et certificariorum in sese exprimentium ad extra in dorso superscriptio talis erat:

Illmo principi stb. stb. Interior vero series legebatur: Ill^{me} princeps stb. stb. Clementer noverit Cels. V^{ra} nos litteras ejusdem ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} ammonitiorum evocatoriarum pariter et certificariorum pro parte et in persona gen. dni Joannis Sarossi de Poka (*czím*) confectas et emanatas nobisque inter alios humiles fideles servitores praepetorie sonantes et directas honore et cum submissa obedientia recepisse in haec verba:

Georgius Rákoczi stb. fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Siklosi, Gabrieli Ferencz, Mart. Inche, Thome Pávai, Mich. Makfalvi, Georgio Thorjai, Joanni Oklandi et Franc. Pribék scribis et notaris juratis cauc. nrae majoris, de curia nra ad id specialiter transmissis, item vicejudicibus regiis et juratis

assessoribus sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai, nobis gratis salutem et gratiam nrām. Exponitur nobis in persona gen. Joannis Sárossi de Poka causarum nrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter superioribus temporibus in anno videlicet immediate transacto 1637. circa festum b. Elizabethae reginae, egregii Michael, Joannes et Paulus filii gen. Sigismundi Mikes de Zabola, nescitur unde móti, quade temeritatis audacia ducti, immemores homagiorum et fidelitatis, quibus nobis tamquam legitimo principi obstricti esse debebant, parum curatis praeterea [et] minime observatis publicis regni uri legibus et consuetudinibus, sed et nrīs specialibus litteris et mandatis, quibus nimirum dnīs regnicolis generalem insurrectionem sub poena in decreto et articulis superinde expressa promulgari curaveramus, nihilipensis, tunc nobis ipsis, atque adeo universis ferme statibus et ordinibus pro defensione publicae pacis et incolumitatis regni, cum bellico apparatu in armis certisque condescensionum locis existentibus et constitutis, ipsi Michael, Joannes et Paulus Mikes assumptis secum nonnullis servitoribus suis, atque aliis illicitae machinationis consciis, castrum quoddam gen. duae Sophiae Károly primum Sebastiani Tarnoczi de Királyfalva, jamvero Ladislai Vitéz de Nemeskürt egregiorum condam relictæ viduae, Zentlélek vocatum, in ejusdem nominis possessione Zentlélek et sede Siculicali Kezdi existens et extractum armatis manibus et absoluta potentia mediante hostiliter invadendo effractis ejusdem castrī portis et januis etiam quarundam domorum castrum illud expugnassent, exindeque nobilem pudicamque virginem Saram, praenotati Sebastiani Tarnoczi filiam, ex dicta dna Sophia Károly consorte sua progenitam et procreatam, raptu violento abstulissent et abduxissent, poenam talibus a jure infligi solitam ac in decrero expressam non veriti. Quae quidem omnia in derogamen dignitatis nræ principalis, vilipendium mandatorum nostrorum atque adeo manifestam violationem publicarum legum et consuetudinum regni fideique et fidelitatis ipsorum nobis debitorum offensionem patrasse dinoscerentur: ob hoc et aliorum etiam certorum negotiorum coram latius declarandorum praefatus director noster cum praefatis Michaele, Joanne et Paulo Mikes coram nobis universisque statibus et ordinibus trium nationum regni Transylvanicae et partium Hung. eidem annexarum in gen. eorum comitiis proxime post harum emanationem ubivis in hoc regno primitus celebrandis in causam convenire ac ex parte eorundem a nobis praenotatisque statibus et ordinibus regni iudicium et justitiam habere jure regni admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesenti-

bus statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis erga praetitulatos Michaellem, Joannem et Paulum Mikes cum praesentibus accedendo, qui si personaliter reperiri potuerint, eosdem ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum, sive solitis ipsorum residentium, vel de bonis et juribus ipsorum possessionariis, unde videlicet praesens ammonitio vestra ad scitum eorundem commode devenire poterit, ammonetis eosdem ibidem dicatisque et committatis eisdem verbo nro principali, uti ipsi primo et aliis subsequentibus diebus futurorum comitiorum post harum emanationem ubivis in hoc regno Transilvaniae celebrandorum personaliter et non per procuratorem ad actionem et acquisitionem dicti directoris nri de jure responsuri, exindeque a nobis praescriptisque statibus et ordinibus regni judicium et justitiam recepturi comparere debeant et teneantur. Certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praenotato coram nobis modo praedecclarato coram nobis praelibatisque statibus et ordinibus compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post haec vos seriem hujusmodi peragendaee ammonitionis, evocationis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita nobis suo modo terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in arce nra Fogaras die 21. mensis Martii a. d. 1638. et subscriptum fuerat: Lecta.

Quibus receptis nos mandatis Cels^{nis} V^{rae} in omnibus, uti tenemur et par est, obedire et satisfacere volentes in hoc anno d. 1638 die vero 29 m. Martii cum eisdem litteris Cels^{nis} V^{rae} ad possessionem praeinsertam Zabola in sede Siculicali Orbai existentem consequenterque erga praememoratos Michaellem Joannem ac Paulum Mikes accedentes, Michaelle Mikes (Joanne et Paulo similiter Mikes absentibus) personaliter ibidem in curia et domo eorundem nobilitari in praememorata possessione Zabola et sede praelibata Orbai existente et adjacente repertum personaliter, ac medio ejusdem etiam jam jam praetitulatos Joannem et Paulum Mikes ammonuimus, diximusque et commisimus eisdem Michaeli Mikes personaliter ac medio ejusdem Joanni et Paulo similiter Mikes, ut ipsi ratione et praetextu absoluta potentiaria invasione hostilique expugnatione castri praeinserti Zentlélek dictae dominae Sophiae Karoly jam praememoratae primum Sebastiani Tarnoczi de Királyfalva, ex post Ladislai Vitéz de Nemeskürt relictæ viduae in ejusdem nominis possessione Zentlélek extracti et sede Kezdi existenti exindeque raptu violento educationis et

ablationis gen. virginis Sarae jam annotati Sebastiani Tarnoczi filiae ex dicta dna Sophia Karolý consorte sua procreatae per eosdem superioribus diebus in anno videlicet dni 1637 transacta circa festum b. Elisabethae reginae illegitimae factae et patratae ac aliorum etiam certorum negotiorum coram latius declarandorum primo et aliis subsequentibus diebus futurorum comitiorum primitus post emanationem et evocationem nram ubivis in hoc regno Tranniae celebrandorum coram Cels^{ne} V^{ri} iisdem universis statibus et ordinibus regni ad actionem et acquisitionem dicti dni directoris in curia Cels^{nis} V^{rae} in praesentia videlicet personali et non per procuratorem de jure responsuri exindeque iudicium et justitiam recepturi comparere debeant et teneantur. Certificavimus nihilominus eundem Michaellem Mikes ac medio ejusdem Joannem et Paulum Mikes, quod sive ipsi termino in praetitulato coram Cels^{ne} V^{ra} universisque statibus et ordinibus regni compareant, sive non, Cels. tamen V^{ra} iidemque status et ordines regni partis ad comparentis instantiam id facient in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Qua nostra ammonitione audita idem Michael Mikes resolutionem ungarico idiomate retulit talem :

Im értjük az ő nga kgl's parancsolatját, de mi mindenben csak az ő nga kegyelmességéhez alkalmaztatjuk magunkat.

Nos itaque seriem peractae evocationis nrae, prout per nos est expedita, suo modo sub sigillis nris usualibus manuunque subscriptionibus nra fide mediante rescribentes suae Celsⁿⁱ principali, tandem quam diutissime stb. Datum in oppido Kézdi-Vásárhely die ultima m. Martii a. d. 1638. praescripto. Ejusdem Cels^{nis} stb. Martinus Inche et Michael Makfalvi (*czím*) Correcta stb.

Reliquarum vero praeexpeditarum litterarum antenotarum hominum nrorum nobis ad litteratoriam nram commissionem praecensitis super fassionibus et attestationibus occasione negotii in serie litterarum praemissarum nrorum ammonitiorum evocatoriarum et certificariorum declarati per eosdem modo praeallegato receptis ac collectis rescriptarum tenores et continentias in quantum eadem litterae nobis in iudicio constitutis ac praemissis statibus et ordinibus regni exhibitae prolixiori sermone et stylo uberiore, quam in praesentibus inseri et inscribi commode potuissent conceptae diuoscebantur, seriei praesentium nrorum, nonnullis solummodo lucidioribus humanis testimoniis litteris eisdem contentis penes praesentes nras adjudicatorias sententiales ad inscribendum a nobis reservatis ingrossari facere superfluum fore ducentes, easdem litteras relatorias unacum praesentibus nris, si necessitas ita requirat, in specie vobis exhibendis et praesentandis,

quo actio et acquisitio directoris nri contra praenotatos incatos absentes suscitata suis non indigeat comprobationibus et supplementis, rite et legitime commisimus. Quorum testimoniorum selectissimo ordine comprehensorum actioni et acquisitioni dicti directoris nri suffragantium seriem disposuimus in verba et formam subsequentem :

1. Testimonium agilis Gregorii Miklos de Kis-Kászon peditis pixidarii ad fidem deo debitam examinati: Mikor Tarnóczy Sára asszont elvitték volt az szentléleki kastélyból, másnap reggel jöve hozzám Lakatos András az Mikes Zsigmondné asszonyom jobbágya fegyveresen, kérdém: hol járt? s azt mondá, hogy ők felverték az szentléleki kastélyt és ötet porkolábbbá tötték akkor éjjel. Azt is mondá, hogy Tarnóczy Sára asszony azt mondotta Mikes János uramnak, mikor kihozta az várból: Miért viszsza el? tudod hogy soha nem szerettelek s nem szeretlek. Látám azután az ajtókon való verést vagdálást. Ez cselekedet estve későn vala.

2. Testimonium honestae foeminae Elizabethae providi condam Casparis Nagy gen. Veronicae Kelemen jobbagonis demortui relictæ viduæ post depositionem sacramenti receptum: Mikor az kastélyt felverék, Mikes János uramat látám, hogy bevagdaltatá az kastély és konyha kapuját; hogy bejuta, mindjárt löve Mikes János uram az várban. Azt is látám, hogy Buták Lukácsnak fejében üté az puskát Mikes János uram, én kötém be az fejét. Mikes Mihály uram az pallónál ül vala, senkit nem bocsátott az várhoz, azt mondja vala: övék az vár és Tarnóczy Sára asszony. Hallám sikoltását Tarnóczy Sára asszonynak az várban és tolvaj kiáltását. Azt is látám, hogy az kik az vár segítségére akartak menni, Mátyus Imre elejekben nyargalt lovon s eltérítette; azt mondotta hogy: ne menj, mert semmi járásod nincsen ott. Az harang félen verésére is nem bocsátott elő senkit.

3. Testis providus Georgius Marthi junior, Thomæ Nemes jobbago, exanimatus fassus fuit. Látám mikor az kastélyt felverék, Mikes Mihály és János uramék reá rugaszkodának az vár kapujára s bevágák; azt is hallám, hogy Tarnóczy Sára asszony tolvajt kiált vala, jajgatván, Mikes Mihály uram kétszer kardot ránta, harmadikszor pisztolt ránta és senkit által nem bocsáta az vizen.

4. Testis providus Matheus Kalocha nobilis d. n. n. egregii Valentini Inche consortis jobbago juratus fassus fuit, sicut proxime scriptus testis.

5. Testimonium Margarethæ consortis providi Georgii Benedek d. Sophiæ Karoly jobbagonis: Én akkor Tarnóczy Sára asszonynyal valék, mikor elvevék fen az bástya héján.

Elöl Mikes Pál uram harmad magával fegyveresen jöve reám s monda: Mondd meg esse lélek kurva, hol az kisasszony? Én mondám: én nem töttem együvé is. Azonban reá talála egyik szolgálta az kisasszonyra; úgy verte karjában kisasszonyom az kést az legénnek; engemet mezítelen karddal vertek. Azonban az haját fogák kisasszonyomnak, úgy vonák elő, az hová bútt vala, elé hívák Mikes János uramat s monda az kisasszony: az istennek szent haláláért kérlek ne jój, mert tudod hogy soha nem szerettelek s nem szeretlek, soha bizony veled nem lakom, ha elviszsz is. Sőt mikor elbúvék akkor ki akar vala az várból szökni, de én fogám meg s úgy nem szökheték alá. Azt mondja vala, hogy kész az halálra inkább, hogysem mint elvigyék. Az vár és ajtók bevagdálását is tudom, láttam és hallottam, mert onnan szaladánk fel. Hogy asszonyom Vitéz Lászlóné megérkezék, Mikes János uram az ablakon ki akara löni, hogy asszonyomat általlóje; Tarnóczy Sára asszony ragadá meg, ő kglme rántá vissza s úgy nem lóhete hozzá, mondván: istennek szent vére hullásáért ne lödd meg az anyámat. Hogy beérkezék az házban Vitéz Lászlóné asszonyom, Mikes János uram megszidá esse lélek vén kurvának, kisasszonyom nyakon ragadá, berántá az ajtón, mert Mikes János uram nem akarja vala bebocsátatni. Azt is tudom, hogy puskát, szablyát, mentét s dolmánt, ezüst pohárt vőnek el az várból: engemet pedig Tarnóczy Sára asszonyom elvőnek Zabolára. Mikes Zsigmondné asszonyom későn éjjel jöve haza s mondá Tarnóczy Sára asszonyomnak másnap reggel: bizony édes leányom én akartam nyoszolyód lenni tegnap, de későlém várni, én ezt régen akartam megcselekedni.

6. testis Demeter Andrásné Anna szentléleki an. 25. jurando fassa est: Mikor az várat felverék, látám Mikes Jánost, Mikes Mihályt, Mikes Pált, hogy ott forgódtak s verték az embereket keményen, meg azt is mondá nekem Mikes Mihály: ha egészség kell, oda ne menj te asszony.

7. testis kissebb Fábián János szentléleki an. 20. jurando fassus est: Én hallám Tarnóczy Sárának tolvaj-kiáltását és sívását rívását, harang félenverését is hallám. Látám Mikes Mihályt is, hogy az vár előtt az víz mellett forgóldik vala egy puskával, még Fazekas Istvánnak az puskával taszítá az kezét, hogy által akar vala az vár fele menni segítségre, hallám azt is, hogy mondja vala Mikes Mihály: minden ember csendes legyen, mert mi fejedelem hírével jöttünk ide.

8. testis Kálmán Istvánné Piroska szentléleki an. 50. jurando fassa est: Mikor Mikes János, Mikes Mihály és Pál Vitéz Lászlóné asszonyom várát felverék, Tarnóczy Sára asszonyt elkapák, hallottam az kisasszonyomnak tolvaj-kiáltását sívását és

rívását. Láttam azt is, hogy Mikes Mihály az vár előtt az víz mellett forgódik vala Mátyus Imrével együtt fegyveres kézzel s még Mikes Mihály kétszer löve az emberekhez, az kik segítségre jönek vala az várhoz. Hallám Mikes Mihálytól és Mátyus Imrétől azt is hogy mondák: ne menjetek, mert mi fejedelem akaratjából jöttünk ide; még engemet Mátyus Imre az lóval is eltaszította. Láttam azt is, mikor Mikes János és Pál Tarnóczy Sára asszont az várból kivonák az két karjánál fogva.

9. testis Bonis Veronika szentléleki an. 25. jurando fassa est, sicut praecedens testis in omnibus, hoc addito: Én azt is hallám, mikor Mikes János azt mondá Vitéz Lászlóné asszonyomnak: aha vén esse lélek kurvát fogjátok legények, vessétek ki az ajtón az vén esse lélek kurvát. Excepto: hogy ötöt Mátyus Imre nem taszította el az lóval.

10. testis Barla Lászlóné szentléleki an. 25. jurando fassa est: Láttam hogy az udvarkaput bevágatá Mikes János, maga jöve elsőben is az kapura, az konyha ajtaját maga vágatá be, úgy menének be az várban. Mikes Pált is láttam hogy ott vala az várban; Mikes Mihály is az palló végénél forgódik vala egy puskával. Hallám hogy az kisasszony is tolvajt igen kiálta.

11. testis Fábián István junior szentléleki a. 25. jurando fassus est: Láttam Mikes Jánost mikor az várajtót bevágatá, mert hogy oda jövék, engem ő maga alá hagyigála az grádcson, szida is, hogy ha oda mennék, meg kell halmom, de én mégis felmenék az várban. Láttam azt is, hogy Mikes János az kerek bástyából hozza vala az kisasszont, még szidá is az kisasszont Mikes János, azt mondá: esse lélek kurva általverted az szolgálót az késsel. Láttam Mikes Pált is hogy az várban vala, az kisasszonnak ő fogta vala félkarját. Hallám az kisasszont is, hogy tolvajt kiált vala. Mikes Mihályt is látám, hogy az pallónál forgolódik vala. Öreg asszonyomat is igen szidá Mikes János az lélekével.

12. testis Fábián Balás szentléleki Károly Istvánné asszonyom jobbágya a. 28. jurando fassus est: Láttam hogy Mikes János bemene az vár kapuján, hallottam sívását, rívását és tolvaj-kiáltását az kisasszonnak.

Exhibitis praescriptis universis litteris superius declaratis, visisque perlectis ac sane intellectis testimoniis ultro citroque nram judicariam in praesentiam reportatis antenotatus directoris nri procurator dictos incatos absentes congruis diebus et horis praescriptae generalis congregationis legitime coram nobis ac regni nri statibus et ordinibus una nobiscum in iudicio constitutis, stantibus ad praemissam directoris nri actionem et acquisitionem de jure responsuros et a nobis eis-

demque statibus et ordinibus iudicium et justitiam in praesentia recepturos expectavit, iidem tamen incatti sese a facie juris absentantes nostram et praescriptorum statuum in praesentiam personaliter evocati non venerunt neque miserunt, sed sese in totali actione et acquisitione actoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis convinci et aggravari permiserunt. Supplicavit exinde dicti actoris procurator, quatenus nos ratione praemissorum omnium iudicium et justitiam impendere et administrare dignemur. Verum quia prout ex praemissis convincebatur sepe dicti incatti non observatis, quinimo violatis legibus seu constitutionibus regni super evitandis et puniendis hujusmodi nefariis actibus firmiter positos et sancitis publicis, aliisque specialibus nostris mandatis nihilipensis et rejectis contra strictissimam divini et humani juris (regulam) superioribus temporibus circa festum, ut praemissum est, beatae viduae Elisabethae in a. d. 1637. proxime transacto praeteritum, manibus armatis seu potentiariis, nonnullis illicitae suae machinationis sociis se complicibus aliis eorum penes sese assumptis in raptum superius expressae puellae Sarae Tarnóczy clandestinarie conspirantes castrum seu castellum praetitulatae Sophiae Karoly primum Sebastiani Tarnóczy, exopt vero Ladislai Vitéz condam generosorum relictae viduae in possessione Zentlélek vocata sedeque Siculicali Kézdi existenti extractum, effractis ejusdem castri portis, violato superventu invadendo et expugnando, eandem puellam Saram Tarnóczy quoad tunc in eodem castro constitutam secum eisdem rapuisse et abduxisse et ob ejusmodi patrata vetita eosdem incattos antelatus director per modum legitimi processus observante rationem super praemissis omnibus reddituros et iudicium ac justitiam recepturos nostram ac praescriptorum regni nostri statuum et ordinum in praesentiam medio antenotatorum Martini Inche ac Michaelis Makfalvi hominum nostrorum in futuram eo tunc, jam vero praesentem dominorum regnicolarum generalem congregationem primo et aliis subsequentibus diebus praescriptorum comitiorum comparituros evocari fecisse, instante autem praenotata dieta ac nobis modo praemisso una cum praetactis statibus et ordinibus regni ad (impendendum) in hujusmodi casibus iudicium moderativum facie sedis nostrae iudiciariae pro tribunali sedentibus, idem director toties dictos incattos ad (accio)nem et acquisitionem suam de jure responsuros proclamari commisisse, iidem tamen incatti congruis diebus et horis praescriptae congregationis per actoris procuratorem coram nobis et dictis regni nostri statibus expectati ad recipiendum iudicium nostram et eorundem statuum in praesentiam venire vel mittere neglexisse, sed sese a facie juris prorsus absentando

in totali actione et acquisitione actoris nota videlicet perpetuae infidelitatis contra eundem actorem sese convinci et aggravari permisisse comperiebantur manifeste. Propter quod id unice hujusmodi severa legum et judicii nri censura, ne videlicet aliqui regni et nrorum in hujusmodi actus constitutionibus decretalibus prohibitos vel alia quaevis his cognata flagitia ausu praepostera perpetranda temere declinando facultatem sibi usurpare praesumerent, alioquin publicis hujusmodi constitutionibus quovismodo contravenire attentantes, vel in apertum contraria committentes condigna et talibus casibus congrua poena ferirentur, cavere volentes continentiis decreti ita experimentibus eosdem incattos in nota perpetuae infidelitatis, amissione videlicet capitum et omnium honorum et hereditatum tam Siculicalium quam aliarum ubivis et in quibus(cun)que comitatibus regno nro et ditioni nrae subjacentibus habitatarum et existentium, ipsos solos incattos proprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere nobis praemissis-que regni nri statibus et ordinibus consiliariis, magistris protonotariis nostris et juratis sedis nrae judicariae assessoribus tempore praescripti termini seu generalis congregationis una nobiscum in judicio constitutis cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro ac sana deliberatione superinde praehabito ac assumpta eosdem in(catto)s in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitum et omnium honorum, hereditatum Siculicalium ac aliorum quorumlibet jurium p(ossession)ariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel aliis comitatibus ditioni (nra)e subjacentibus habitatorum, ipsos solos proprie ac praecise concernentium, inhibitione, contradictione, repulsione eorundem incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obsta(nte) convincendos, et aggravandos judicando decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes. Quapropter vobis harum serie committimus et mandamus fir(miter), quatenus acceptis praesentibus vos statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in ta(libus) observari solitis ad facies u(ni)versorum bonorum hereditatum Siculicalium, aliorumque iurium possessionariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel ali(is co)mitatibus ditioni nrae, ut praetactum est, subjacentibus abjacentium ipsos eosdem incattos proprie ac praecise concernentium vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedentes universa eorundem incattorum bona, hereditates ac jura possessionaria ubivis intra ambitum regni nri jurisdictioni nrae subjecta eosdem proprie ac praecise concernentia occupetis et auferatis, occupataque et

ablata manibus directoris nri pro fisco nro) principali jure primordiali annectenda et incor(poranda et in) perpetuum casu ex praemisso tenenda ac possidenda inhibitione, contradictione, repulsione incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante traditis et assignetis. Occultatores vero rerum mobilium, si qui fuerint, et easdem vestram ad ammonitionem producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae ipsis ex hinc fiendae computandum nram in praesentiam rationem occultationis earundem rerum mobilium reddituros sufficientem; certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praescripto modo praemisso coram nobis compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post hec vos seriem hujusmodi executionis vrae, prout per vos fuerit expedita, nobis fide vra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibitibus restituis. Datum in civitate nra Alba Julia die 10. m. Maii a. d. 1638.

(L. S.)

Lecta et extradata per me magistrum
Ladislauum Czehffey ill^{mi} dni dni prin-
cipis Tranniae prothonotarium m. p.
et coram me Stephano Kassay ejusdem
ill^{mi} dni dni principis Tranniae pro-
thonotario. m. p.

Kirül: Mikes Mihály, János és Pál uramék ellen sententia 1638. die 10. Maii Albae Juliae.

A Thaly Kálmán által szerkesztett »Történelmi Kalászkok« 101-ik lapján olvasható Rákóczy Györgynek 1637. decz. 1-én kelt rendelete az öreg Mikeshez Tarnóczy Sárának kiadása ügyében.

(Eredetije a vörösvári ltban capsá 20., fasc. 3. Nr. 12.)

e)

1638. m a j. 23.

Az unitarius könyvek elköszása.

Quietantia Colosvarien(sium) super reportatione in capitulum hoc, quorundam librorum Haereticorum et Judaizantium.

Nos requisitores litterarum et litterarium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judicariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum

suae ill^{m^{ae}} principalis Cels^{ni^s} dni dni nri celem^{mi} et executores, damus pro memoria per praesentes, quod prudentes ac ccsp. dni Stephanus Rosas iudex primarius et coeteri iurati cives civitatis Colosvar vigore transactionis cujusdam in hoc ipso anno dni 1638 in congregatione dnorum regnicolarum ex edicto dictae suae Cels^{ni^s} principalis dni nri clem^{mi} in oppido Dees celebratae, factae ac editae in specificato anno currenti. feria nempe 2-da proxima post dominicam Trinitatis 23-am per ccsp. Joannem Linczig, concivem et inhabitatorem civitatis episdem Colosvár, exhibuerunt nobis et praesentaverunt certos quosdam libros et fragmenta, partim typis mandatos, partim vero manuscriptos, Judaicam professionem redolentes, tali nempe, quo sequitur, quosdam illorum titulo insignitos, quosdam vero titulo carentes latinos et hungaricos, hac serie conscriptos.

1-mus intitulatur hoc modo: Paraphrasis libri Joob, secundum probatissimum Haebraicorum exemplarium veritatem, Hungarica melodia expressa, authore sapientissimo theologo Nicolao Pelidis Boghatio scripta in Szent Erzsébeth a. 1607. 22. Dec.

2-dus, Commentarius scriptus in epistolam b. Pauli ad Haebreos incerti authoris.

3-ius habet titulum hunc: Az megigazulásról.

4. varia scribens sub nomine incerto.

5. Isagoge in epistolas Pauli scriptus anonimus.

6. Declamatio contra baptismum adutorum (*igy*) manuscriptus anonimus.

7. Jacobus Paleologus, Cathekisis collocutorum, Petrus, Paulus, Samuel.

8. Refutatio scripti Petri Karolý, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi lectore scholae Claudiopolitanae in Transylvania.

9. Válaszúti Györgynek pécsi praedikatornak, Scharitza Máténál kenieknek (*igy*) praedikátorának Pesten való beszélgetésének az isten felől és az názáreti Jésus felől igaz oka és rendi.

10. De Jesu Christi invocatione, disputatio inter Faustum Socinum et Franc. Davidis.

11. De Jesu Christi filii dei natura, sive essentia, necnon peccatorum per ipsum expiatione. Disputatio adversus Andream Volanum.

12. Defensio Francisci Davidis in negotio: de non invocando Jesu Christo in precibus.

13. etiam est talis.

14. et 5-tus etiam sunt tales.

16. Refutatio scripti Georgii Majoris, authoribus Francisco Davidis superintendente et Georgio Blandrata doctore.

17. et 8-vus Refutatio scripti Petri Károlý, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi.

19. Declamatiuncula, contra praedestinationem Neoteri-
corum.

20. Tractatus aliquot Christianae religionis, quos sequens
pagina indicat.

21. De religione tractans quidam manuscriptus libellus,
in pagina tertia dicit: Második rész summája vallásunknak.

22. Kérdezkedő könyvecske rövideden, az igaz vallásnak
minden részeinek megmutatásáról, personae in terlocutores:
praedikator, paraszt.

23. Summaria delinatio (*ügy*) doctrinae, quam ministri
filii dei crucifixi profitentur in ecclesiis Hungaricis in Panno-
nia et Transylvania anno 1572.

24. A szentírás panaszolkodása azok ellen, kik vakmerő-
ségből, avagy világ szereteti miatt, vagy az emberi gonoszság-
nak egyéb okai miatt ötöt megutálták.

25. Sidó írásból magyarra fordítottat szentséges isteni
imádságok, anno 1609.

26. Az ó és új szövetségnek különbségéről és mindenik-
nek a szent írás szerint való mivoltáról.

27. De Jesu Christi invocatione, disputatio Fausti
Socini.

28. Egy jeles tudós istenfélő férfiónak Paleologus Jakab-
nak fogságában való elmélgedése és írása igen szép kereszténi
fődolgozatról az prágai tömlőczben.

29. An vetus creatio sit opus Trinitatis?

30. Mi különbség vagon a lélek és az angyalok között?
Fragmenta scripta.

31. Francisci Davidis confutatio responsionis Faustinae.

32. De dualitate tractatus Francisci Davidis, in tria
capita distinctus.

33. et ultimus ita se habet: Következnek az Ábrahám
Isák és Jákob istenének tiz szent parancsolati és annak magya-
rázati.

Super qua librorum praetulatorum exhibitione et prae-
sentatione eosdem dominos iudicem et juratos cives quietos et
pacificos duximus esse faciendos harum nostrarum vigore et
testimonio litterarum mediante.

Datum feria secunda dicta proxima post dominicam Trini-
tatis 23-am anno 1638.

LECTA ET CORRECTA PER EOSDEM REQUISITORES.

(Más. orsz. levéltár Siklosi protocolum pag. 10.)

XIV.

1638. július 3.

Tassy Gáspárnak Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése.

Augustissime imperator.

Dne due clemtme.

Injunctum a Mtte Vra mihi munus nunciaturae ad principem Transylvaniae Georgium Rakoczi, ex benigno suo mandato prima die mensis Junii mihi exhibito, adjunctaque instructione et credentialibus ad dictum principem, humillime intellexi. Et licet defluxiones meae podagricae metum mihi facerent paroxismi, parui tamen pro eo, ac debui benignae voluntati Mttis Vrae, maturatisque privatis meis negotiis, ut potui in re non praevisa, undecima die ejusdem mensis Junii iter Cassoviam ingressus, vigesima die Albam Juliam, ubi tunc princeps agebat, perveni, ubi in hospitium, decenter instructum, receptus, post intervallum unius horae circiter, quendam ex praecipuis aulae familiaribus Stephanum Faj cum aliquot aliis misit princeps ad me salutatum, et per eosdem de audientia sequenti die mihi facienda, certum me fecit.

Die vigesima prima Junii horis matutinis multos aulicorum et currum sex equis junctum, cui ex primariis suis Matthias Huszar insidebat, pro me misit, deductusque in aulam cum ad conspectum principis perveni, post praemissam nomine Mttis Vrae salutationem, credentiales eidem exhibui; tum princeps benignam Mttis Vrae affectionem erga se et salutationem humillime accipere omniaque felicitatis vota cum sui devotione pluribus comprecatus, quid ultra dicturus essem, audire paratum se ostendit; tandem post consessum propositionem Mttis Vrae, ita sum hungarico idiomate exorsus, ut et verba instructionis quantum fieri potuit, eadem retinerem. Qua peracta, cupivit ea, quae dixi, in scriptis sibi exhiberi; statim exhibui, siquidem pure descripta in eum finem apud me habui. Quartum punctum instructionis, ut videlicet explorarem ad quaenam et qualia media accommodationis princeps propensus foret, non inserui in hoc scripto quod ita censerem consultius fieri, si prius exploratum haberem principis animum de non restitutione occupatorum bonorum, et sic demum ad mentionem mediorum accommodationis devenirem.

Post haec coepit princeps de controversia Arrianorum, quae jam vigeret inter eos, et quod multi in judaismum declinassent, et de termino decisionis ex decreto regnicolarum praefixo, electisque septemdecim viris ex singulis receptis

religionibus copiose disserere. Tum de Turcarum imperatoris discessu, quem octava die Maii in Asiam trajecisse, ut rem prorsus indubitatum referebat, et iuxta computum ipsius quadraginta dierum itinere jam Constantinopoli abesse, et in signum ex quo ibidem longius eum moraturum conjectura esset, sultanas quoque praecipuas, die decima septima Maii post eum deductas, quod priore suo in Asiam discessu factum non fuerat. Apparatum ejus retulit a memoria hominum inauditum in porta, et exercitum ejus quingentorum milium. Hac aestate ad Suanum sic dictum locum pascuationem facere, qua finita, ipse Alepi subsisteret, quod recte in medio itineris existeret Constantinopoli Babilonium usque, postea exercitum tripartito immissurum in terram hostilem, cujus pars una circa Octobrem Babilonem obsideret, reliquae duae ferro et flammis omnia miscerent. Agitatum fuisse dicit in consilio antequam discederet per integram hebdomadam, quoniam robur hoc suum convertere conducibilis foret. Circa quod variarunt sententiae, quibusdam placebat Hungariam invadere, simulque Cassoviam et Novam Arcem Archiepiscopalem obsidere, satis magnum operae pretium eum facturum, si haec duo loca obtineret. Aliis videbatur Polonia invadenda. Duo tandem fuere qui malum hoc cervicibus nostris, depulsum suis consiliis ultra mare ad Persas converterunt, alter passa ille transfuga, qui superiori expeditione Asiatica Ravanum Persicae ditionis fortalitium imperatori tradiderat, alter vero intimorum suorum acceptissimus, cui jam ante et filiam suam despondit. Discessum imperatoris praecesserunt, uti multi conjiciunt, signa aliquot inauspicata; nam magna pars pulveris sulfurei ad tantam expeditionem praeparati, jam in tunellis erat, cum nulla certa causa apparente, momento exarsit, plus centum operariis, qui circa eum laborabant, discerptis. In trajectu maris similiter aliquot centeni homines absorpti. Ipsemet imperator quod non expectato novilunio Constantinopoli discesserit, pro sinistro omine habetur. Sed neque Persa otiosus expectat tantum hostem, ad 25 miliaria circa Babylo-niam omnia desolavit, armis aptos Babylonem introduxit, reliquam multitudinem in tutiora migrare fecit, quinquaginta millia propugnatorum habet Babylone, insuper ipse cum instructissimo exercitu hostem paratus praestolatur.

Deinde referebat quae, et nobis quam inopportuno loco sita duo desolata castella, niteretur jam Turca circa Jenöviam restaurare, quorum uni Erdöhegy, alteri Szarvas nomen esset: ex hoc totum tractum adusque Tibiscum infestari, et quae dedititia nondum sunt, subjici; ex altero vero claudi portam Jenöviensem et martaloczios ad meditullium Transylvaniae

grassari posse. Et licet vezirium super eo requisivisset, adtamen prohibendae restorationis causa septingentos mosque-tarios, trecentos pedites hungaros et equites stipendiarios suos, in summa quinque circiter hominum millia praemisisse eo, sub ductu dñi Sigismundi Kornis. Existimat tamen Turcearum vires contra nos jam non multum posse, siquidem a porta otto-manica totum illum tractum versus nos et passam Silistriensem, necnon aliquot janiczerorum millia destinata dicit ad recuperandum quoddam fortalitium ubi Tanais fluvius Nigrum-mare influit, per Kozakos Moscovitis subjectos occupatum et fortificatum, qui locus tanti momenti est, ut omnis negotiatio per illud mare interclusa sit Constantinopolim usque.

Vertit post haec sermonem ad negotia imperii, et cum ego pacem sperari dixissem, respondit sibi ante duos annos compertum pacem non futuram prius in imperio, quam palatinatus restitueretur Friderici filio, religio libera relinqueretur, et exuti bonis in integrum restituerentur. Addebat venisse sibi literas Venetiis ante duos vel tres dies, quibus scribitur Carolo Friderici filio, nunc in Westphalia agenti misisse regem Angliae ad militem conscribendum quadringenta millia aureorum. Waimariensem vero dicebat esse circa ducatum Wirtembergensem. Mihi incredibile visum, quod de colonello Sperreiter narravit, quod is, cum iussu Waimariensis decollandus esset, sponte sua fassus sit principi Wajmariensi premente eum facti conscientia, quod Gustavum regem Sveciae, cujus tunc armiger erat, ipse trajecisset in ultimo illo conflictu, corruptus a Walsteinio principe triginta mille talleris, et mille equitum colonellatu, quem Wajmar his auditis, statim in Svetiam vincetum misit.

Insuper visus est mihi princeps in casu Joannis de Werd et concaptivorum magnum rei momentum reponere, adeo ut cum de apparatu bellico sersmi ducis Bavariae ego aliquid interjecissem, hoc factum oportuisse respondit ante casum Joannis de Werd. Venetos quoque ajebat nunc militem conscribere, se tamen nescire qua de causa. Totum statum imperii et omnes casus bellorum qui uspiam fierent, dicebat aequae notum esse Turcis atque suae Matti et hoc per Venetos. Turcam enim novorum esse avidissimum, neque a se quicquam avidius expetere vezirium, quam ut de rebus nostris nova subinde princeps ipsi communicet, se tamen id nunquam facere, nisi prius communicato cum agente Vrae Mttis in porta, per suum ordinarium residentem.

Posthaec retinuit me in prandio, accersitoque majore suo filio Georgio Rakoczy, jussit ut interim me deduceret in conclave, ubi consultare consuevit, ipse vero cum exhibitio

scripto secessit in suam habitationem. Ibi cum filiis ejus, et aliquot primariis viris, per horam circiter usque ad prandii tempus moratus, iterum ad principem reductus, ad prandium exeuntem principem praecessi, salutata prius jussu principis conjuge sua in eadem domo audientiae. Post prandium similiter intrantem principem praecessi, et post aliquam moram reductus sum eodem modo in hospitium.

Die vigesima secunda Junii devectus iterum ad principem, primo statim sermone retulit venisse sibi literas eo die a dno Sigismundo Kornis, in quibus scriberet Turcam ad reparationem duorum castellorum cum magna manu militum venire et solum pediatum constare quinque millibus, quod quidem fieri posse, et si non crederet, dandam esse nihilominus operam ipsi, ne patria illa per ejus incuriam aliquod damnum acciperet, proinde consiliaris suis indixisse, ut Tordam convenirent, illinc porro maturandum sibi esse in oppidum Des, ad terminum Arrianis praefixum, et ita prae se tulit ac si molestum fuisset ipsimet, quod non potuisset diutius mecum agere. Postea accepit literas ad Mtem Vram exaratas, praemissaque humillima salutatione, suam devotionem erga Mtem Vram, et inserviendi studium, quo ipse non tantum foederis necessitudine obligaretur, sed quia etiam bona sua haberet in ditioni Mttis Vrae, verbis submissione plenis declaravit. Antequam porrigeret literas, ego sermonem ejus ita excepi: Illustrissime Princeps, non sum ita expeditus a sua Mte ad Iltem Vram, ut hinc cum literis tantum expedirer, poterat enim hoc per cursorem aliquem fieri, neque tot fatigiis et impendio opus erat; sed veni cum credentialibus et cum instructione suae Mattis, et peto resolutionem ad puncta Illtati Vrae heri porrecta, et quidem resolutionem talem, quam ego postea in relationem meam inserere et referre possim suae Mtti. Respondit puncta ista jam antea sibi nota tam ex benignis suae Mttis, quam etiam rdmi dui cancellarii literis, ad quas ipse die decima nona Maii rescripsisset rdmo dno cancellario, quod propediem missurus esset suos homines ad Vram Mtem, totumque suum jus et rationem facti repraesentaturus, cum inventario bonorum quantum vel brevi hoc tempore superesset ex iis, quae post obitum patris et demum matris orphanorum istorum inventata fuerunt. Respondi ego ut hoc ipsum jam velit praestare. Prohiberi se dixit quod rationem adventus mei non praescivisset, literaliaque instrumenta ex arce Fogaras tam cito habere non possit, nam ut est status Transylvaniae, se talia Albae Juliae servare non solere. Testamentariam vero dispositionem patris sui Patakini haberet, quae ad duas lineas extenderetur etiam post defectum ipsorum, quam dispositionem siquidem ejus

temporis rex benigne confirmavit, sperare se, quod et Vra Mttas clementer annuere dignabitur majorum suorum confirmationi, nec morabitur servitores suos hujus negotii gnaros ad Mttem Vram expedire, addebat porro, quod nec ego habere plenipotentiam de hoc negotio cum ipso tractandi. Quod vero ad occupationem, secutus esset emtsimi quondam cardinalis Pazmany sententiam, cujus literas in specie retineret adhuc, quod bonorum administratio ipsi competeret, orphanos tantum educationi Mttis Vrae permitteret. Idem sensit illmus duus comes a Trautmansdorff in nuperis comitiis ab hominibus suis requisitus, quod bonorum administratio de jure ipsi competeret, quod ipsum binis literis Posonio sui homines ipsi perscripserunt. Institisse quoque apud rdsimum dnum cancellarium dictos homines suos ut super hoc negotio resolutionem procuraret a Vra quoque Mtte, sed quia non fecit, protestati sunt iidem homines ipsius coram iudicibus ordinariis, et protestatorias literas superinde extraxerunt. Reliqua etiam suae administrationis obstacula tanta non essent, nam et ipse brevi suos filios in hoc regnum mittet ad habitandum et in bonis suis residendum praesertim majorem natu, qui jam decimum octavum annum ageret, minorem autem adusque natalitia festa adhuc in studiis retineret. Administrationis autem bonorum se eam rationem velle instituire, ut per peculiare officiales administrentur, et omnes eorum proventus separatim reponantur, nec quicquam proventibus suis immisceatur. Et porrexit mihi literas ad Mtem Vram sonantes, quas et accepi, videns quod omnia ad ablegatorum suorum expeditionem rejiceret, et tum his verbis respondi: Illme princeps, ego tenorem instructionis a sua Mtte mihi datae libenter executus fuissim, nec existimo a parte mea quidquam in ea hucusque desideratum; insuper si quid Illtas Vra mihi replicare voluisset, paratus fui respondere, imo supererant plura adhuc Illti Vrae per me proponenda (hic significavi quae in quarto puncto erant instructionis meae), an videlicet cessura esset administratione bonorum aut quae media proponeret accomodationis hujus negotii: sed quia Illti Vestrae aliter placet refragari non possum quin literas accipiam. Verum ut antea, omnia ad expeditionem suorum ad Mttem Vram rejecit. Facta dehinc valedictione in hospitium reiectus fui, princeps autem ut primum currus ejus ex hospitio meo reductus fuit, statim eidem insedit et discessit ad nuptias Georgii Toldi, qui repudiato priori uxore, aliam tunc super induxit. Mihi vero cum literis patentibus adjunctus fuit nobilis quidam ex aulica ejus militia, qui me ad fines usque Hungariae comitatus, in itinere necessaria procuravit, Tasnadinum usque.

De occulta militum in ditione Mattis Vrae conscriptione ad rationem principis, cum nihil certi habere potuerim, mentionem nullam feci.

De principibus Valachiae, Transalpinae, et Moldaviae haec habeo. In praesens quidem a bello abstinent, sed quia odium adhuc inter eos viget, parati sunt contra vim mutuam si quae pars eam intentaret, et quidem Moldavus dicitur ea conditione relaxavisse suis tributum, ut singulae duae domus unum equitem praestarent, et insuper viritim parati essent ad insurgendum, ubi postularetur. Princeps autem Transylvaniae Transalpino favet.

De legato aliquo hostium Mttis Vrae apud principem occulte diversato nihil certi potui cognoscere, sed Belgae vel Hollandi putantur aliquid agitare, et forte quod eandem oblationem facerent principi huic, quam fecerant Betlemo, nimirum quinquaginta tallerorum millia menstruatim Constantinopoli deponere.

Exploratores ex officialibus militaribus germanis, pro certo narratur, princeps quatuor expedivisse, qui in imperio ubique omnia perlustrarent.

Ipsemet princeps retulit mihi quod paulo ante meum adventum redierit ex Lugas et Karansebes, abest autem Lugas Temesvarino quatuor milliaribus. Ipse quidem solam visitationem praetendit locorum illorum, quod ea nunquam vidisset, alii tamen in ditione Mattis Vrae sinistre interpretantur, quasi cum vezirio occultum habuisset tractatum, sed ego in Transylvania nihil tali potui rescire, imo audivi, quod aegre tulerit Turcae hanc illius profectionem et quod ex nonnullis minutoribus castellis uxores suas fecerint migrare Turcae, princeps in singulis non totum triduum exegit.

Ad extremum si licet clementissime imperator tenuem meam conjecturam adjicere, existimo principem hunc non ita ignarum juris, ut non percipiat rationes Mttis Vrae circa occupationis factum, legibus regni congruentes et validas nec ab ipso solubiles esse, quin imo si quis in regno ipsius tale quid contra ipsum designasset, magno fore illi constituturum. Existimo proinde vel in experta clementia Mattis Vrae ipsam spem habere, vel si verum est, quod dicitur erupturos breui harum partium status quocumque tandem, et quod omnes difficultates et controversiae circa religionem ab ipso tanquam ab origine fluxerint in comitia, si inquam haec vera sunt, non dubium, quin spem in praevisa vel praeparata seditione habeat collocatam. Cuius rei argumento aliquo mihi est id, quod levi auditu percepi nimirum cum bona orphanorum occuparet factum fuisse principi mentionem inter prandendum, quod

Mttas Vra non esset permissura hanc occupationem, princeps ad haec respondisset, neque ego cedam.

Caeterum clme dne cum mentes hominum multis simulationum involucris tegi possint, ideo nec affirmari possunt neque negari praetextus praeparationis ejus bellicae contra ne vel penes Turcam fiant, privatorum tamen apparatus aduerti adhuc in Transylvania nullum, nec ab ullo mihi suggesta est tam certa et subita ejus eruptio, qualis in his partibus libere et communiter narratur, ut proinde non immerito, qui ista spargunt iquisitione facta jure interrogari deberent, quo authore et quibus indiciis tam audacter talia vulgare ausu temerario praesumant. De reliquo clme dne defectus in hac commisione admissos exilitati meae benigne adscribere meque caesarea sua gratia complecti supplex oro ne Mttas Vra dedignetur. Deus faciat Mttem Vram etc. Datum Cassoviae, die tertia Julii A. 1638.

Sertmae Creae et Rgae Mttis Vrae
 fidelis humillimus et perpetuus
 subditus
 Caspar Tassy m. p.

*Kivül a ezim mint rendszerént, két spanyolviasz peesét.
 Ad N^m 66. A. 1638.*

(A Jászay-gyűjteményből.)

XV.

1638. j u l i u s 1—16.

A dési complanatio.

a)

1638. j u l. 1—7.

A regnicolaris deputatio végzése.

Confessio receptae Unitariae religionis in Transylvania, per honorabilem Danielelem Beke, superintendem ejusdem receptae Unitariae religionis, ac alios sibi adhaerentes, in generali universorum dominorum statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, partiumque Hungariae, eidem incorporatarum conventu, Albae Juliae, profesto b. Georgii martiris et militis, die scilicet vigesima tertia Aprilis proxime elapsi, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo Trigesimo octavo celebrato exhibita. hujusmodi tenoris.

Hiszünk az Jézus Christusban, mi egy urunkban, a ki által mindenek I. ad Cor. 8., az magosságbeli istennek fiában, Luc. 1. a ki által az utolsó időben az isten szollott. Heb. 1. a kit úrrá és Christussá tött és a kit mindeneknek örökösévé tött. Act. 2. az ecclesiának fejevé, Col. 1. Ephes 1. 4. et 5. egyetlen egy közbenjárónak I. Tim. 2. élőknek és megholtaknak királyának és birájának. Joan. 1. 2. 18. 19. Act. 10.

Ez istennek fiát sem láthatatlannak, sem halhatatlannak, sem mindenek felett való istennek, sem az kitől mindenek löttek volna, vagy magától való istennek nem mondjuk soha, hanem istentől való istennek, világosságtól való világosságának, igaz istentől való igaz istennek, az böles istentől való bölesnek, és az halhatatlantól való halhatatlannak, és hogy ezek adattattak az isten fiának, amaz embernek, a ki fogantatott szentlélektől, és született szüz Máriától, mert mind ezeket ő neki az atya adta.

Ezeket pedig vallásunk szerint mondjuk, hogy világosan megérthesse minden, hogy az Christus mindeneket az atyától vött és magától semmie nincsen.

Valljuk, hogy az Jézus Christus istennek amaz egy fia, kiről gyakorta az isten az égből tanubizonyásót tött. Mát. 3. 17. Luc. 3. és az kit régen az asszony állatnak magvából Adámmak megígíre, Genes. 3. annak utánna az pátriárchának az Abrahámmak magvából Genes. 12. 18. 23. et. 26. Item. Act. 3. Eccl. 44. annak utánna Dávidnak az ő magvából Psal. 7. 83. et 110. és a kiről csak egyedül, és nem másról egyéb-ről jövendöltenek minden próféták és kiváltképen Móyses, prófétált mondván: prófétát támaszt te nektek az isten az ti atyátok fiai között hozzám hasonlót Deut. 18. Act. 3. 7. ugyan azon látható Jézus Christust mondjuk, hogy az atya istennek egyetlen egy szülött fia Joan. 1. és minden teremtettt állatok és holtak között első szülött Col. 1. Heb. 1. melyen kívül más nincsen, Esa. 45. És az ki az világnak végezeti után az atyának alája vettetik I. Cor. 15. ugyan azt igaz istennek is valljuk lemmi I. Joan. 5. Luc. 20. et Matt. 28. Apoc. 5. Joan. 10., a hol kiváltképen az ő istensége az megszentelő lélek által, és az elvött hatalom által világosan megmutattatik. Az kit tisztelünk és segítségre hívunk, az atya után, az ő parancsolatja szerint, és az apostoloiktól előnkben irt regula szerint, az kik őtet segítségre hitták, nem úgy mint magasságbeli egy istent, hanem úgy mint annak fiát, mi közbenjárónkat, urunkat, messiásunkat és megváltónkat.

Valljuk azért, hogy mi nem akarunk egyebet tudni semmit, hanem az Jézus Christust, azt is azt, a ki megfeszítettett I. Cor. 2. a ki állandó isten mindörökké! Rom. 9.

Eiusdem unitariae receptae religionis in anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono die secunda Julii Claudiopoli congregatorum de divinitate, adoratione, invocatione, regnoque Christi, ex libris sub rege serenissimo quondam Joanne secundo electo rege Hungariae impressis ac publicatis conscriptus, exhibitus vero illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoci, dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domini et Sicularum comiti, domino nostro clementissimo, ac ejusdem dominis consiliariis, caeterisque praecipuis delegatis personis in congregatione in oppido Dees ad primum diem Julii ex universorum statuum et ordinum regni communi deliberatione, per eundem dominum principem nostrum indicta exhibitus sequitur hoc verborum tenore:

1. Credimus et confitemur Jesum illum a Nazaret, esse filium Altissimi unigenitum, dicique Deum juxta genuinum sensum scripturae sacrae propter has causas:

1. Quia conceptus est de spiritu sancto. Matt. I. Luc 1.

2. Quia unctus est spiritu sancto et virtute prae suis consortibus, et accepit spiritum sine mensura Joan. 3. Heb. 1. Act. 10. Luc. 4.

3. Propter potestatem et gloriam, quam pater illi in coelo et in terra, postquam resurrexit a mortuis plenarie dedit. Rom. 1. Philip. 2. Matt. 28. Eph. 1. Act. 2.

4. Quibus Deus pater in plenitudine temporis restauravit et condidit omnia per ipsum, deditque illum nobis, ut per illum salvemur et vitae aeternae haereditatem accipiamus. Eph. 1. ». Colos. 1. 1. Joan. 5. Act. 4. Rom. 3. Joan. 3. 5. et 6.

2. Hunc eundem Jesum Christum credimus colendum et adorandum esse, quia pater dedit omnia filio, Matt. 5. 11. et praecepit ut illum audiamus, in ipsum credamus, ipsum colamus, adoremus Matt. 3. 17. ideo omnes thesauros scientiae et sapientiae in eo abscondidit Col. 2. ut ex plenitudine ejus et nos omnes accipiamus Joan 1. ut scilicet colentes filium, colamus patrem, et credentes in filio credamus in patrem, quia pater in filio honoratur. Joan. 5.

3. Confitemur quod Jesus ille verus Messias, dum fuit in terris, contulit et etiam nunc confert bona spiritualia fidelibus per verbum et spiritum, ideoque invocandus est, propterea enim a Deo patre in illum bona omnia collata sunt, ut illa ab ipso confidenter in nostris necessitatibus petamus et speremus. Hinc quod postquam exhibitus in mundum venit, ad ipsum multi confugerunt dicentes: Jesu fili David miserere mei. Matt. 15. Marc. 10. Item: Domine Jesu suscipe spiritum meum; Act. 7. neque tamen ut Deus ille pater, ex quo omnia,

invocatur I. Cor. 8. neque etiam ea forma invocationis, qua Patrem invocamus, nempe dicendo: Pater noster etc., sed ea ratione, ut id, quod deus pater illi contulit, certi simus Christum id nobis oppulenter largiturum, quemadmodum ipsemet promisit: Quicquid petieritis in nomine meo, ego faciam, Joan. 14. Item: Ego dabo vobis os et sapientiam Luc. 21. Item: Vitam aeternam do eis, Joan. 10. Neque enim eo pacto mediator noster est, ut nihil nobis conferat, aut quod ab eo nihil petendum, expectandum atque etiam sperandum sit, cum eo fine omnia a deo patre suo coelesti acceperit, ut ab ipso ea omnia, in nos tanquam membra ipsius derivarentur.

4. Dicimus etiam cum scriptura sacra, quod Jesus ille Christus, qui dicitur caput nostrum, sit nunc quoque ecclesiae rex et regat per spiritum suum fideles suos, domineturque super vivos et mortuos, Rom. 14. Imo quod regat omnia verbo potentiae suae, Heb. 1. Nam Christum ideo nobis pater dedit, ut in suis fidelibus nunc regnet, et illis vitam aeternam conferat, et ipse sit solus sub coelo, in cuius nomine nos salvos fieri oporteat. Act. 4. Et quamvis I. Cor. 15. dicatur tunc futurum finem, quando filium tradiderit regnum deo et patri, et cum omnia fuerint illi subjecta, non tamen ex eo consequitur, Christum nostrum deum regem nunc non esse, cum idem dicatur, oportere illum regnare, donec illi omnia subiciantur.

Complanatio ejusdem controversiae de divinitate et adoratione, invocationeque domini nostri Jesu Christi, superioribus annis, circa praemissam confessionem et consensum inter dictum Danielelem Beke, et caeteros eidem adhaerentes ab una, parte vero ab altera, honorabilem Matthiam Ravium ministrum receptae Unitariae religionis in civitate Colosvar ac alios sibi adhaerentes exortae et agitatae, per dictum dominum Principem nostrum clementissimum, ejusdemque dominos consiliarios delegatasque ad id praecipuas personas, vigore publicae constitutionis, in generali conventu Albano sancitae, in oppido Dees et conventu ibidem celebrato facta, quae sequitur in haec verba:

Az miképen Dávid Ferencz condemnálása után Demetrius Hunyadi püspöknek idejében az unitaria religion levő ministerek ezen megegyeztenek, hogy az úr Jezus Christus-uak, az atya istentől adatott istenségét vallani, igaz istennek hirdetni kell, és imádni, és segítségül híni, segítséget tőle kérni, ez ellen pedig senki se titkon, se nyilván ne tanítson, se ne szóljon, sőt az szerint tanítson, praedikáljon és énekeljen, az Jézus Christust pedig isteni tisztelettel imádják és directe segítségül híják, úgy mint kinek hatalma vagyon idvözíteni és el is kárhoztatni az embereket. Ez pedig az ecclesiastica di-

sciplinának harmadik articulusának »de officio ministrorum« világosb declaratiojára az ecclesiastica disciplinában verbotenus beirattassék, kinek beírását nem difficultálhatják, mert in loco publico mind az püspök mellette lévő ministerekkel, s mind pedig az unitaria recepta religion levő főemberek sponte megvallották. Az mit azért ilyen publice vallottak és vallnak, méltán az disciplina articulussában is beirattatik.

Az sacramentumok administrálásában is legyen az recepta unitaria religio és ecclesiastica disciplina szerint, a kisdedek, gyermekek, Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében kereszteltessenek meg, az úrvacsorájában a pohár az communicansok kezében adassék, magok igyanak belőle, mint az unitaria magyar ecclesiában.

Az ecclesiastica disciplinát, úgy az mint már mostan az recepta unitaria religiohoz conformaltatott, felvövéen Ravius Mátyás, az ecclesia püspökének elegendő gondviselése leszen reá, mostan az elébbeni tisztiben és tisztességében béállatik, és megtartatik.

Akárminemű injuriák és bántódások löttének volna ultro citroque Szörös Mátyás és mellette levők között, és a püspök Dániel Beke, s hozzá tartozó ministerek, kolosvári bírák, polgárok, és communitás, s több unitaria recepta religion levő statusok között, azok mindenestől örök feledékenységben és amnistiában mennjenek, és azokért sem most sem ennek utána is egyik féltől is, sem titkon sem nyilván, semmi nemű úton, és praetextus alatt boszszuállás ne lehessen, ne is legyen; egymás ellen ha cáptalanokban avagy akárhol protocolumokban protestatiók és egyéb jövődő boszszuállásra való irások löttének volna, utrinque cassaltassanak és anniháltassanak in perpetuum.

Mindazáltal az sidózók és az Jézus Christus igaz istenségének, és dicsőségének káromlói ez amnistiától most és ennek utána is in perpetuum excludáltassanak és pro exclusis habeantur.

Mentől hamarébb lehet az unitarius superintendens synodust convocáljon, és az unitaria confessiot és consensust, s ecclesiastica disciplinát, az mint mostan eligazittatott, minden unitarius ministereknek, mestereknek publicálja, s igen serio injungálja, hogy mind ministerek, mesterek és kántorok az szerint praedikáljanak, tanítsanak és énekeljenek, sub poena notae infidelitatis.

Azon synodusban formáljanak és irjanak oly catechismust is, mely conformis legyen per omnia az recepta unitaria confessiohoz, consensushoz és ecclesiastica disciplinához, az mint mostan eligazittatott, mely catechismust az jövődő

terminusra reportáljanak az mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos személye eleiben, és akkor jelen leendő tanácsurak és tábla birái eleiben, és ha az felül megiratott recepta unitaria religióhoz conformisnak találtatik, annakutána minden unitária ecclesiákban és scholákban az szerint tanítsák és tanúlják.

Ha kik az mostan eligazítottott recepta unitaria confessio ellen vétenének, azoknak megbüntetésében való auctoritást az országnak supremus magistratussa az unitarius püspöknek és consistoriumnak nem engedhet, holott azelőtt való fejedelmek is azt az auctoritást magoknak reserválták, a mint ezen dolog az országnak régi articulussából constal.

Ha azért az unitaria religion levők között, akár ecclesiastica, s akár secularis personák légyenek, az mostan eligazítottott recepta unitaria religio ellen tanítana, írna, vallana és újabb újítást indítana, ad instantiam directoris az országgyűlésére evocaltassanak és mint innovatorok, és publicae pacis perturbatorok, comperta rei veritate, in nota perpetuae infidelitatis convincaltassanak.

Ha pedig az unitarius ministerek, mesterek külső rendtartásokban, erkölcsökben, magok viselésekben az ecclesiastica disciplina ellen delinqualnak, azokat a püspök és az consistorium büntessék az disciplina szerint.

Ha kiknél akár ecclesiastica, s akár secularis personáknál, oly könyvek, irások, és káromlásra formáltatott képek volnának, melyek az mostan eligazítottott recepta unitaria religio ellen valók, mindazokat az könyveket, irásokat és képeket minden ember felkeresvén, tartozzék az jövő szent Márton napjára az fejérvári cáptalanban bévinni, ennek utána pedig, aféle könyveket, irásokat és képeket senkinek szabad ne legyen írni, nyomtatni, vagy másunna az országban behozni, sub poena notae infidelitatis.

Ha az unitaria religion levők között, az mostan eligazítottott recepta unitaria religionak confessioja szerint könyvet írna is valaki, de azt kinyomtatni és kibocsátani, az országnak fejedelme hire nélkül semmiképen ne merészelje, sub eadem poena notae infidelitatis.

Mivel pedig az aratás jelen levén az unitarius püspök sinodust mostan mindjárt nem convocálhat, concludáltatott, hogy az mostani eligazítottott unitaria recepta confessiót és complanatiót leiratván, és kezekben vévén, innet ecclesiájokban redeálván, az unitarius ministerek, ecclesiájokban első conciójokban publice publicálják, és annak vallására s követésére és megtartására minden alattok levő hallgatókat kényszerítsenek.

Actum in oppido Deés die septima Julii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, praesidente illustrissimo domino principe nostro, ac praesentibus ejusdem consiliariis, aliisque proceribus et primariis viris, per status et ordines regni, ex tribus nationibus, ac extra Unitariam receptam religionem aliis tribus receptis in Transylvania confessionibus delegatis.

Georgius Rakoczy m. p. (P. H.)

- (P. H.) Stephanus Haller comes comitatus Kikillő consiliarius suae Celsitudinis m. p.
- (P. H.) Michael Tholdalagi suae Çels. consiliarius sedium Sicicalium Udvarhelj et Marus capitaneus.
- (P. H.) Franciscus Redei m. p.
- (P. H.) Ladislaus Czeffey m. p. comes comitatus Szolnok Interioris et protonotarius.
- (P. H.) Stephan. Kőrössy de Várad m. p.
- (P. H.) Petrus Haller de Hal-lerkeő m. p.
- (P. H.) Petrus Szénás de Balyok m. p. praefectus Transylvaniae m. p.
- (P. H.) Mathias Huszár m. p. supremus iudex regius sedis Maros.
- (P. H.) Stephanus Fodor m. p. iudex regius civit. saxonical. Szászváros.
- (P. H.) Balthasar Wesselieuÿ comes comitatus Doboczensis m. p.
- (P. H.) Gabriel Mindzentj m. p. comes comitatus Doboczensis.
- (P. H.) Stephanus Kamuthy m. p.
- (P. H.) Valentinus Seraphin iudex regius Cibiniensis et consiliarius m. p.
- (P. H.) Stephanus Kassaj consiliarius et protonotarius m. p.
- (P. H.) Stephanus Zalanczi consiliarius suae Celsitudinis et tabulae assessor.
- (P. H.) Sigismundus Barcsaj m. p.
- (P. H.) Seredi Istvuan főlovászmester, Kraszna vármegyének főispánja.
- (P. H.) Johannes Kemény comes comitatus Albensis, capitaneus Fogarasiensis, illustrissimi principis thesaurarius cubicularius m. p.
- (P. H.) Ladislaus de Balás-háza m. p. vicecomes comitatus Zolnok medioer. et tabulae assessor.
- (P. H.) Nemes Tham. m. p. Háromszéknek főkapitánya.
- (P. H.) Thomas Bassa m. p.
- (P. H.) Franciscus Kornis de Ruszka comes comitatus Colosiensis m. p.
- (P. H.) Stephanus Suliok comes comitatus Colosiensis ac tabulae assessor m. p.
- (P. H.) Petrus Gauay m. p.
- (P. H.) Joannes Chieréuy m. p.
- (P. H.) Petrus Torma m. p.

- (P. H.) Stephanus Petki
supremus capitaneus sedium
Sicul. Csik, Gyrgio et Kászon
m. p.
- (P. H.) Michael Szentagotai
consul Cibiniensis m. p.
- (P. H.) Valentinus Forgacz
villicus Coronensis m. p.
- (P. H.) Stephanus Mann
consul Segesvariensis m. p.
- (P. H.) Martinus Colosuarj
senator Mediens. m. p.
- (P. H.) Martinus Scultetj
senator Bistriciensis.
- (P. H.) Stephanus Literatus
m. p.
regius iudex Keóhalmiensis.
- (P. H.) Joannes Szabó m. p.
iudex regius substitutus sedis
Nagy-Sink m. p.
- (P. H.) Daniel Beke
superintendens receptae uni-
tariae religionis.
- (P. H.) Mathias Ravius
minister.
- (P. H.) Georgius Torma m. p.
- (P. H.) Johannes Sárosi
causarum fiscalium suae Cel-
situdinis in Transylvania di-
rector m. p.
- (P. H.) Franciscus Farkas
m. p.
- (P. H.) Franciscus Bethlen
iuratus assessor tabulae illus-
trissimi dni. dni. principis
Transylvaniae.
- (P. H.) Michael Jo. Samariaÿ
m. p.
- (P. H.) Ladislaus
Thoroczkaï m. p.
- (P. H.) Stephanus Domokos
de Alsó-Czernáton m. p.
- (P. H.) Michael Goldschidt.
- (P. H.) Martinus Schneweisz
notarius Coronensis m. p.
- (P. H.) Laurentius Szeóts
civis Segesvariensis m. p.
- (P. H.) Andreas Végh
iudex Bistriciensis.
- (P. H.) Zacharias Literatus
iudex regius Keóhalmiensis
m. p.
- (P. H.) Georgius Herman
szász-sebesi királbiró m. p.
- (P. H.) Johannes Kádár
regius iudex sedis Uyegyház
m. p.
- (P. H.) Adamus Francus
minister ecclesiae saxonicae
Claudiop. unitar.
- (P. H.) Joannes Tholdalagi
iuratus assessor tabulae illus-
trissimi principis Transylva-
niae m. p.
- (P. H.) Daniel Mihály
Háromszéknek fő királbirája
m. p.
- (P. H.) Stephanus Keóreósi de
Beld vicecomes comitat. Al-
bensis m. p.
- (P. H.) Johannes Gereoffi m. p.
- (P. H.) Gaspar Beÿecz m. p.
- (P. H.) Kovacz Gaspar m. p.

(Eredetije az Erdélyi Unit. Egyház-Tanács Itárában.)

b)

1638. jul. 14.

Pécsi Simon notapere.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae sth. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Georgio Pünkösti, Michaeli Uzoni, alteri Michaeli Sámsondi, Francisco Pászthoi, Georgio Szigethi, Martino Incze, Thomae Pávai, Stephano Miskei majoris, Joanni Kendi, Stephano Veres Polioni, Nicolao Varsóczi, Martino Sárpataki minoris cancelliarum nrarum scribis et juratis notariis, item iudicibus, viceiudicibus regiis, coeterisque juratis assessoribus sedium siculicalium Marus et Udvarhely, necnon vicecomitibus, iudicibus, viceiudicibusque nobilium comitatum Colosiensis, Thordensis, Albensis Transylvaniae et de Küküllő, nobis dilectis, salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno praesenti 1638. die 13. mensis Julii, instante scilicet conventu nonnullorum dominorum nobilium communi regnicolarum nrorum trium nationum Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum suffragio et assensu electorum. ad primum diem praescripti mensis Julii in oppido nro Deés ex edicto nro celebrato, ad quem utputa conventum certae quaedam controversiae inter unitariae professionis homines exortae dirimendae ac causae factum haeroseos Judaicae et publicis dictorum regnicolarum nrorum constitutionibus et sancitis iteratis vicibus proscriptae ac prohibitae, necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contentum honoris et majestatis divinae prolatarum tollentes, tangentes et concernentes, a nobis et praetactis dominis electis nobilibus definiendae ac determinandae prorogatae fuerant, una cum fideli nro gen. Michaeli Tholdalagi de Erczie, supremo capitaneo sedium Siculicalium Marus et Udvarhely, consiliarioque nro, necnon in judiciis in persona nra praesidente, magistris item nris prothonotariis ac juratis sedis nrae judiciariae assessoribus pro faciendo causantium iudicio moderativo in eadem sede nra judiciaria pro tribunali consedentibus, egr. Petrus Thorma de Giroth pro egr. Joanne Sárosi de Póka, causarum nrarum in Transylvania direttore, ut actore, cum procuratoriis litteris nris juxta continentiam quarundam literarum nobilium Michaelis Sámsondi et Georgii Thorjai cancellariae nrae majoris scribarum et juratorum nrorum relatoriarum ac aliarum litterarum nrarum evocatoriarum et certificatariarum in praemissis litteris relatoriis conscriptarum et in se complectentium, in figura iudicii nri comparendo, praemissas litteras, imo et alias dicti Michaelis Sámsondi ac alterius Michaelis Makfalvi, cancellariae

nae majoris similiter scribarum et juratorum notariorum super inquisitione et attestazione confectas relatorias contra magn. Simonem Péczy de Szent Erzsébet, velut incattum et absentem, nostrum judicarium producere curavit in conspectum. Quarum quidem litterarum dictorum hominum nostrorum Michaelis scilicet Sámsondi et Georgii Thorjai super evocatione praenotati incatti absentis et certificatione erga eundem facta conscriptarum superscriptio talis erat:

Illmo principi dno dno Georgio Rákóczy dei gratia principi stb. Ab alia autem facie exteriori scriptum erat: anno dni 1638. gen. dno secretario absente apertae per Joannem Zarlardi. Interior vero continetia sequebatur in hunc ordinem:

Ill^{me} princeps stb. servitiorum stb. Vestra nosse dignetur ill^{ma} Celsitudo nos ejusdem ammonitorias pariter et certificationes pro parte et in persona gen. dni Joannis Sárossi de Poka causarum fiscalium Cels^{nis} V^{rae} in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Celsitudinis V^{rae} fideles servitores nominatim in eisdem litteris conscriptis praepetorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia recepissee in haec verba:

Georgius Rákóczy dei gratia stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Michaeli Siklósi, Joanni Kászoni, Georgio Thorjai, Michaeli Sámsondi, Thomae Pávai, Francisco Strucz, Stephano Kóméni, altero Stephano Keserui, Franc. Galambodi, Michaeli Makfalvi, Joanni Oklandi, Stephano Miskei, Martino Incze, Gregorio Pünkösti et Michaeli Szanislai scribis et juratis notariis cancellariae nae majoris, de curia nra per nos ad id specialiter transmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona generosi Joannis Sárossi de Póka, causarum nrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter universi status et ordines trium nationum Transylvaniae et partium regni Hung. eidem annexarum tam praedecessorum nrorum principum Transylvaniae, quam etiam principatus nostri temporibus exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus publicis prohibuissent et interdixissent sub poena decreti, nihilominus magn. Simon Péczy de Szent Erzsébet in sede Siculicali Udvarhelyi residens, posthabitis et contemptis frequentibus publicis regni constitutionibus, publice damnatam Judaicam professionem exercuisset, ad aliquam ex praescriptis receptis et admissis quatuor religionibus non rediisset, in contemptum et vilipendium publicarum regni constitutionum manifestum, poenam in decreto regni publice damnatae haeresi adherenti superinde sancitam incurere non formidando. Unde vellet idem director noster praefatum Simonem Péczy judai-

zantem ob exercitium damnatae haeresis, professionis utpote Judaicae, ac aliorum negotiorum coram latius declarandorum ad primum diem Julii et alios subsequentes dies ad id aptos conventus in oppido nro Deés communi regnicolarum suffragio pro dirimendis inter unitariae religionis homines controversiis indicti in causam convenire, et ex parte ejusdem a nobis et dominis consiliariis nris sedeque nra judiciaria judicium habere juxta praescriptam publicam novissimam constitutionem. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim simul vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatum Simonem Péczy personaliter accedere, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum, sive solitis ipsius residentiis, vel de bonis et jurebus suis possessionariis, unde videlicet praesens admonitio vestra ad scitum ipsius commode devenire poterit, ammoneteis eundem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro, ut ipse in praedicto oppido nro Deés primo die affuturi mensis Julii et aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis coram nobis et dominis consiliariis nris, sedeque nra judiciaria personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris nri actionem adversus ipsum instituentem responsurus, denique inde judicium et justitiam recepturus juxta praedecretatas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratorem ipsius compareat, sive non, nos tamen et dicti consilarii nri, sedesque nra judiciaria partis comparentis ad instantiam id faciemus in praemissis, quod toties memoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Et post haec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita, nobis terminum ad praedictum fide vestra mediante referre, vel rescribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in civitate nra Alba Julia die 17. mensis Maii anno dni 1638. Et subscriptum erat in margine a dextra: lecta.

Quibus receptis nos praescriptis Cels^{n^{is}} V^{rac} mandatis, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti 1638. die vero 30. mensis Maii accessimus ad possessionem Szent Erzsébet, consequenterque curiam nobilitarem sp. ac magn. dni Simonis Péczy de dicta Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udvarhely existente adjacentem, ibique eundem Simonem Péczy in praescripta curia sua nobilitari constitutum et personaliter repertum mediantibus literis Cels^{n^{is}} V^{rac} prae-

insertis ammonitoriis pariter et certicatoriis ac juxta tenorem et continentiam earundem ammonuimus eundem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo Cels^{nis} V^{rae} principali, ut ipse in praescripto oppido Cels^{nis} V^{rae} Deés primo die affuturi mensis Julii ac aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis in praescriptis litteris Cels^{nis} V^{rae} expresse denotatae coram Cels^{ne} V^{ra} et Cels^{nis} V^{rae} consiliariis sedeque judiciaria Cels^{nis} V. personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris Cels^{nis} V^{rae} actionem adversus ipsum instituendam responsurus, denique inde iudicium et justitiam recepturus juxta praedecaratas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificavimusque eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratorem ipsius compareat, sive non, V^{ra} tamen Cels. Consiliariiue eademque sedes Judiciaria comparentis partis ad instantiam id facient in praemissis, quod tocies praememoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Qui quidem dominus Simon Péczy audita praemissa ammonitione et certificatione nra, pro sui parte respondit in hunc modum :

Az ő nga parancsolatját értem, mivel istennek fogságában vagyok, ő flge dispositójában vagyok életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kgteknek semmi bizonyost mondani.

Cujus quidem ammonitionis et certificationis urae modo praemisso in praeelegata possessione curiaque nobilitari dicti Simonis Péczy peractae seriem, prout per nos est expedita, ill^{mae} Celsⁿⁱ V^{rae} fide nra mediante rescripsimus, sigillisque nris munivimus usualibus. Eandem igitur ill^{mam} Cels^{nem} V^{ram} pia ad vota feliciter valere et diutissime regnare desiderantes. Datum in civ. Segesvár die 3. mensis Julii, a. d. 1638. supra-specificato. Ejusdem ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} humiles fideles servitores Michael Sámsondi mp. et Georgius Thorjai mp. scribae et jurati notarii cancellariae majoris Cels^{nis} V^{rae}, de curia ejusdem ad praemissa specialiter transmissi. Duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusive obsignatis relatoriarum.

Secundarum siquidem litterarum nobilium Mich. Sámsondi et alterius Mich. Makfalvi canc. urae majoris scribarum et juratorum notariorum, hominum tanquam nrorum, super attestatione et inquisitione quadam confectarum et emanatarum relatoriarum superscriptio talis est. Illmo ac cels^{mo} principi dno dno Georgio Rákóczy stb.; ab alio autem latere exteriori scriptum erat: anno 1638. apertae per Martinum Arkosfalvi secretarium. interior autem continentia hoc ordine sequebatur :

Ill^{me} ac cels^{me} princeps stb. Fidelium stb. Vestra no-

verit ill^{ma} Cels. nos litteras ejusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona gen. d. Joannis Sárosi de Póka causarum Cels^{n^{is}} V^{rac} fiscalium in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels^{n^{is}} V^{rac} fideles et humiles servitores in eisdem litteris conscriptos praeceptorie sonantes et directas, summo honore debitaque cum subjectione recepisse. At nos eisdem in omnibus, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti 1638. die vero septima mensis Julii possessionem Szent Erzsébet consequenterque domum strenui Stephani Thordai judicis jurati ejusdem possessionis Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udvarhely existentem habitam accedendo, testes infrascriptos vigore earundem literarum Cels. Vrae nostri in praesentiam citatos, exacto prius ab unoquoque firmissimo sacramento juramenti juxta utrum examinavimus, quorum fassio sic sequitur:

Primus testis agilis Michael Gal annorum 40 juratus examinatus fassus est hoc modo:

Tudom azt nilván, hogy Péczy Simon uram ó nga szombatos valláson vagyon, az több szombatosoknak is penig itt alatt az falu végin egy kóháznál tart sýnogogát. ott olvasnak nekik szombat napokon; hogy gyermekét, háza népét környűlmetéltette, avagy penig megkereszteltette volna, ezt is nem láttam, sem penig nem hallottam, az úrvacsorájával is hogy valaha élt volna, én nem láttam s nem hallottam, az miatyánkat is hogy elmoudta volna én (*igy!*) hallottam. Azt tudom, hogy az szombatot ülli meg, noha mindazáltal az jobbágyokkal is vasárnap nem dolgoztatott. Disznóhúst és egyéb Mojses ceremoniában megtiltott eledeleket nem eszik, húsvét innepében kovásztalan pogácsával él; az deákok tanítását az mi illeti, én nem hallottam, hogy válogatást töttek volna, ki maga vallásán volt s ki nem, hanem az ki jött, akármi valláson való volt, egyaránt tanított.

Secundus testis agilis Paulus Jakabfi ann. 25. juratus examinatus; 3. testis agilis Georgius Moises ann. 28.; 4. testis nobilis Simon Gál, servitor magn. d. Simonis Péczy ann. 28.; 5. testis nobilis Mich. Gál ann. 35.; 6. testis agilis Steph. Máthé ann. 30.; 7. testis agilis Georgius Pál ann. 45.; 8. testis agilis Michael Thorda ann. 50.; 9. testis agilis St. Thorda ann. 50.; 10. testis agilis Petrus Bartha ann. 60.; 11. testis agilis Joannes Gál ann. 50.; 12. testis agilis Lad. Kováczi ann. 23.; 13. testis agilis St. Thorda, judex juratus ejusdem possessionis Szent Erzsébet. ann. 50. de dicta Szent Erzsébet citati jurati examinati fatentur, uti primus testis. 14. providus Joannes Cziere a. 80.; 15. testis providus Petrus Barrabas a. 50.; 16. t. providus Nicolaus Péter, a. 60.; 17. t. providus

Mich. Pap a. 80. addit: hogy hallotta mikor az miatyánkot elmondta Péczy Simon uram; 18. t. providus Georgius Cziere a. 40.; 19. t. providus Steph. Gál a. 28.; 20. t. providus Valentinus Vinczelér a. 60.; 21. t. providus Martinus Béres a. 50.; 22. t. providus Mart. Kis a. 60.; 23. t. providus Steph. Paar a. 50.; 24. t. providus Andreas Lőrincz a. 25.; 25. testis providus St. Buni a. 50.; 26. t. providus Mich. Czionk a. 75.; 27. t. providus St. Crassai a. 20.; 28. t. providus Georgius Crassai a. 28.; 29. t. providus Mart. Buni a. 30.; 30-mus testis providus Thomas Anderko a. 30.; 31-mus t. providus Matheus Kőmives a. 40., jobbagiones magn. d. Simonis Péczy de Szent Erzsébet et omnino in eadem possessione Szent Erzsébet residentes et commorantes citati jurati et examinati fatentur, sicut primus testis. 32. testis providus Joannes Kőmives a. 40 jobbagio ejusdem dni Simonis Péczy hoc addit:

Láttam hogy maga Péczy Simon uram az gyermekének az úrvacsoráját feladta s maga is felvötte magától olyan formán, mint az mi papjaink adják, de kenyérrel-é, pogácsával-é, azt nem tudom, in reliquis sicut primus testis.

33. testis providus Thomas Barrabas a. 45. jobbagio ejusdem Simonis Péczy hoc addit, hogy ő hallotta mástól, hogy az úrvacsoráját feladta gyermekének Péczy Simon uram, in reliquis sicut primus testis. Közönségesen vallják azt, hogy azelőtt tartottak más religión levő papot is az faluban, de az mostani szombatos, és Péczy Simon uram akarati ellen nem hozhatnak mást helyében, schola mestereket penig alternatim tartottak, az mikor jót kaphattak, mind szombatosot s mind unitariust, az mostani is szombatos. Cujus quidem receptae fassionis et attestationis nrae seriem per nos factam et celebratam eidem ill^{mae} Celsⁿⁱ V^{rae} sub sigillis nris et fide nra mediante rescripsimus. Eandem stb. Datum anno, die locoque supranotatis. Ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} humiles fideles servitores Michael Samsondi mp. et Michael Makfalvi Cels^{nis} V^{rae} cancellariae majoris scribae et jurati notarii ad praemissa specialiter transmissi mp. duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusive obsignantibus relatoriarum.

Quibus exhibitis et praesentatis licet incatto litteris etiam nris evocatoriiis et certificatoriis ita intra se exprimentibus personaliter et non per procuratorem suum coram nobis comparendum et ad requisitionem actoris de jure respondendum fuisset, idemque incattus legitime proclamatus personaliter nram in praesentiam non venisset, Nos tamen ad intercessionem dictorum dominorum nobilium electorum consiliariorum nrorum nobis propterea factam ex mera gratiae nrae plenitudine causam praesentem in ulteriorem 13-um videlicet diem mensis

praenotati committendam et ventillandam differentes eidem incatto indulgendum et annuendum duxeramus, quatenus per procuratores suos legitimos, si quos habuisset constitutos, proxime denotato in dilationis termino ad acquisitionem praefati directoris nri plenarie respondendi haberet potestatis facultatem. Praenotatis igitur 12-o et subsequenti jam dicti mensis diebus congruis videlicet horis praescriptae congregationis incattum antenotatus director nram et dictorum consiliariorum, necnon juratorum sedis nrae judicariae assessorum ac nobilium electorum in praesentiam venturum et super praemissis responsurum coram nobis stando expectavit, idem tamen incattus dictae congregationis diebus et horis legitimis expectatus nrum judicarium in conspectum ad praescriptam directoris acquisitionem responsurus non venit. sed neque post specialem nram gratiam modo praeallegato in praemissis sibi a nobis clementer concessam per procuratores legitimos contra praenominatum directorem sese defendi curavit, in totali actione et acquisitione ejusdem actoris sese convinci et aggravari permittendo. Supplicatum igitur nobis extitit nomine et in persona saepedicti directoris debita cum instantia humilime, quatenus nos circa praemissa iudicium et justitiae complementum elargiri et impendere dignaremur. Verum quia prout ex praemissis informabamur praefatus director noster saepenominatum Simonem Péczy incattum absentem ob exercitium professionis Judaicae publicis regni constitutionibus et sancitis tam modernis, quam superioribus, praedecessorum nrorum principum temporibus superinde editis et stabilitis proscriptae et prohibitae, juxta tenorem et continentiam litterarum praescriptarum jam fatorum nobilium Mich. Sámsondi et Georgii Thorjai relatoriarum, tenoremque et continentiam aliarum literarum nrarum evocatoriarum et certificarum in sese exprimentium et complectentium. medio eorundem hominum videlicet nostrorum rationem de praemissis reddituram sufficientem, in conventum praenotatum pro ventillandis praenarratis casibus, communi dominorum regnicolarum nrorum assensu et suffragio ad primum diem mensis Julii praeexpediti in oppido nro Deés celebrandum promulgatum. modum et formam legitimae evocationis observando nram et praescriptorum electorum regni nobilium consiliariorum et juratorum sedis nrae judicariae assessorum in persona ammoneri et certificari curavisse. Idem tamen incattus instando praescriptae congregationis modo praescripto indictae termino ac nobis unacum jam dictis praesidente, consiliariis nris, electis nobilibus juratisque sedis nrae judicariae assessoribus, magistrisque nostris prothonotariis pro tribunali ad faciendum in praeallegatis iudicium moderativum consedentibus, legitime proclamatus juxta mo-

dum evocationis personaliter venire et ad actionem acquisitionemque jam toties dicti directoris nri respondere posthabuisse, Nosque ad singularem dictorum dominorum procerum et magnatum consiliariorumque nobis propterea factam intercessionem causam praesentem eo tum ulterius definiendam praenotatum in terminum dilationis rejiciendo, quo etiam per procuratores, si quos haberet legitime constitutos, respondere posset, eidem incatto clementer indulgisse, eodemque dilationis termino sibi a nobis gratiose concesso adveniente, incattus neque per procuratorem suum contra impetionem directoris ex adverso sese defensurus causae suae superintendisse, sed sese in totali actione et acquisitione actoris sese convinci et aggravari permisisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos priorum nrorum praedecessorum principum, qui videlicet ferventissimo studio publicis et firmissimis constitutionibus de superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova le(ge abro)gatis proscriptis pacatori consistenter in statu neque importuno et exoletis labefactarentur ceremoniarum solennitatibus, procul arcere, quin imo omnes praescriptae sectae sive schismatis authores et applausores toto penitus regno exterminari, eliminari definivissent, exemplis moti, tum vero sincera religione ad id inducti, articulis dominorum regnicolarum exinde conscriptis illese observatis, praetactam Judaicam professionem doctrinae evangelicae receptisque religionibus praejudicantem tollere et extinguere satagentes, saepe nominatum incattum absentem, ut sic singulari quodam exemplo alii etiam jam sopitum Judaismum refricare redintegrare volentes ab hujusmodi innovationibus desisterent, veramque ac patriam sequerentur religionem, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis et omnium bonorum ipsum incattum proprie et praecise concernentium, ubilibet intra ditionem nram in quibuscunque comitatibus, vel vero sedibus Siculicibus adjacentium ac proprietatis eorundem, bonorum insuper universorum mobilium et immobilium qualicunque nominis vocabulo vocitatorum, ipsum eundem similiter proprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere, nobis ac consiliariis nris et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus ac reliquis dictis dominis nobilibus electis tempore exhibitionis praeinsertarum literarum et discussionis causae praesentis una nobiscum in iudicio constitutis et existentibus concernebatur perspicue. De quorum consilio praematurato ac sana deliberatione superinde assumpta, ipsum eundem incattum in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis et omnium bonorum, mobilium pariter et immobilium, ubivis intra ambitum hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Si-

culicalibus existentium habitorum, ipsum solum proprie ac praecise concertentium, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incatti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante convincendum, aggravandum judicialiter decrevimus et commisimus, prout convictum et aggravatum decernimus et committimus per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul, vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum [bonorum] ac jurium possessionariorum haereditatumque Siculicalium dicti Simonis Péczy, ubivis intra ambitum, ut praetactum est, hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Siculicalibus nra sub ditione existentium habitorum, ipsum Simonem Péczy solum proprie ac praecise concernentium, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, universa ejusdem bona mobilia pariter et immobilia, juraque possessionaria, necnon haereditates Siculicales, ipsum solum ut saepe notatum est proprie ac praecise concernentes, occupetis et auferatis, occupataque et ablatas fisco nro principali annectatis, exclusis tamen juribus dotaliis uxoris ejusdem incatti, necnon portionibus bonisque universorum filiorum et filiarum ejusdem nondum condemnatorum, jure perpetuo casu ex praemisso tenendas et possidendas, inhibitione, contradictione et repulsione incatti ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit expediendum, nobis terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes, praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in oppido nro Deés, die decima quarta mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(P. H.) Lecta et extradata coram me Ladislao Czehffei ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae prothonotario.

Et coram me Stephano Kassay ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae prothonotario. Correcta.

(Eredetije mely szakadozott s meg van rongálva, a vörösvári ltban caps. 20., fasc. 2., nr. 20.)

c/

1638. július 15.

Vallon Borbála és Pécsy Judit notapere.

Rákoczy György cancellistáinak és Kolos, Torda, Fejér, Küküllő megyéknek és Maros és Udvarhely székeknek.

Elmondja marosvásárhelyi Borsos István és neje Vallon Borbála és Pécsi Judit Kisegrestői Angyalos Istvánné szombatosok vád alá helyezettését a szombatos vallás miatt, a kik vissza nem térvén a határidőig s mindvégig sem a 4 bevett vallás valamelyikére — s a július 1-ére hirdetett deési gyűlésre megidézettvén, nem jelentek meg: »in nota perpetuae infidelitatis« elítéltettek, t. i. Borsos István feje és minden jószágá vesztésére, az asszonyok pedig Borsos Istvánné és Angyalos Istvánné jószágaik elvesztésére ítéltettek. S meghagyja a fejedelem, hogy a jószágokat foglalják le.

(Eredetije a vörösvári ltban. caps. 20., fasc. 3. nro. 13. et B.)

d)

1638. július 15.

Pécsy Zsuzsánna és Krisztina notapere.

Rákóczy György Udvarhely közönségének és a perrel megbízott cancellistának (a nevek, mint Pécsi Simon ítéletlevelében).

A Déesen tartott gyűlésen jul. 1-én tárgyalatott volna a szombatosok ügye, de nem jelentek meg.

Vádlottak Pécsi Zsuzsánna, Kénosi Ferenczné és Pécsi Krisztina. Bögözi Farkas Ferenczné, a kikről bebizonyítván tanúk a »judaismust« és az ország határozata által meghatározott napra vissza nem tértek a bevett négy vallás valamelyikére, — elítéltettek: »in nota perpetuae infidelitatis«, azaz, asszonyok lévén, fejök megváltásáért minden birtokuk elvesztésére.

Megbízza a fejedelem azért azokat kiket Pécsi Simon ügyében, hogy birtokaikat foglalják le, gyermekeik és férjük részét kiválasztván.

Az elítélteknek fenmarad jogorvoslási keresetük a fiscalis director ellenében a legközelebbi országgyűlésen.

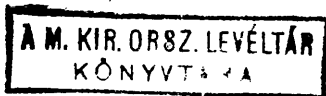
(Eredetije a vörösvári lt. caps. 20. fasc. 3. Nr. 13.)

e)

1638, jul. 15.

A szombatosok notaperében ítélet.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egr. et nob. Stephano Paállffi de Colosvar, requisitori et Melchiori Huszti de eadem, tricesimatori Colosmonostoriensibus, nobis dilectis, salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis die 12. currentis mensis Julii, instante sc. conventu dominorum consiliariorum, magistrorumque prothonotariorum nostrorum, caeterorumque juratorum assessorum sedriae nrae, ac aliorum nonnullorum praecipuorum praestantissimorum delegatorum virorum ad 1. diem praedicti m. Julii in oppidum nrum Deés, communi universorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum suffragio indicto, pro dirimendis inter receptae unitariae religionis professionis homines subortis controversiis, ac tollendo exercitio judaicae professionis, aliarumque damnatarum haeresium, unacum fidei nro gen. Mich. Tholdalaghi de Erse [*czim*, mint az 1638. jul. 14-iki actában egész »Petrus Thorma de Giroth«-ig] pro fidei nro egr. Joanne Sárosi de Poka causarum nrarum fiscalium in Transylvania directore, ut actore, ab una, ac nobilis Franc. Kénosi de eadem Kénos, pro circumspectis Stephano, Caspare et Joanne Szabó Vásárhelyi, Daniele Literato alitas Vásárhelyi, Joanne Kállai et Catharina Beke foemina, circumspecti quondam Stephani Géczy relicta vidua, inhabitatoribus et incolis civ. nrae Colosvár, ut incattis, partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurationis mandato, juxta continentiam quarundam litterarum nrarum evocatoriarum ammonitoriarum et certificarum pro parte ipsius directoris nri, contra annotatos incattos confectarum et emanatarum ac nobilium Stephani Miskei et Thomae Pávai, canc. nrae majoris scribarum ac juratorum, de curia nra per nos ad id specialiter transmissorum, superinde relatoriarum notariorum in figura judicii nri comparando, idem procurator dicti directoris nri, contra eosdem incattos proposuit eo modo: Qualiter universi status et ordines trium nationum regni nri Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum, tam praedecessorum nrorum principum Transylvaniae, quam etiam principatus nri temporibus exercitium judaicae professionis, extra quatuor ab antiquo receptas et admissas religiones, iteratis vicibus editis constitutionibus publicis prohibuissent et interdixissent; nihilominus tamen praenotati incatti posthabitis et contemptis frequentibus publicis regni constitutionibus publice damnatam professionem exercuissent, atque etiamnunc exercerent, neque ad terminum in publicis regni constitutionibus praefixum a damnata haeresi, judaica utpote professione ad aliquod ex praescriptis receptis et admissis quatuor religionibus rediissent, in contemptum et vilipendium publicarum regni constitutionum manifestum: unde idem directoris nri procurator praenotatos incattos ob exercitium praenotatae damnatae haeresis, professionis utpote judaicae, seorsim et singillatim juxta constitutiones

publicas dominorum regnicolarum, contentaque decreti, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est perpetua amissione capitum et universorum bonorum mobilium et immobilium, exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem convinci et aggravari postulaverat. Quibus sic habitis praenotatus incattorum procurator excepta annotata Catharina Beke paria praenotatarum actionis litterarumque relatoriarum ad comprobendam directoris nri actionem productarum et exhibitarum a jure sibi dari postulaverat. Quarum quidem litterarum paribus praenotatis incattis ad tertium usque diem eisdem concessis, causaeque ejusdem discussione ulteriori in diem 13. ejusdem m. Julii translatis, inciderat. Qua adveniente ac nobis iterum ut supra cum praenotatis praesidente et consiliariis, magistrisque nris prothonotariis ac juratis sedriae nrae assessoribus, aliisque nonnullis praecipuis delegatis jurisperitis viris iterum pro tribunali consedentibus, causamque praemissam assumentibus, antelatus incattorum procurator allegaverat in hunc modum:

Quod edictum istud et constitutiones dominorum regnicolarum publicae, de non exercendo judaismo, ad notitiam ipsorum haecenus haudquaquam devenissent, neque in medio ipsorum superintendens receptae unitariae religionis exercitium professionis judaicae publice prohibuisset. Ob hoc ad respiscendum et conversionem certum aliquem terminum incattis dari efflagitaret. Hoc animadverso praetitulatus directoris nri procurator subintulerat in causam, quod praenotati incatti ad respiscendum satis temporis habuissent. Ex quo autem ipsimet faterentur, sese haecenus in judaica professione perstitisse et nunc quoque persistere, ob hoc eosdem incattos in poenam praedecaratam incurrere a jure exoptaret. Quibus sic habitis postularunt tandem praenotatarum partium procuratores per nos in praemissis suis in principalibus juris aequitate, justitiaque complementum elargiri. Unde nos habito et assumpto superinde praefatorum praesidentis, consiliariorum, magistrorumque prothonotariorum nrorum ac juratorum sedriae nrae assessorum coeterorumque praecipuorum jurisperitorum virorum ad id delegatorum nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutorum et existentium, consilio praematurato et sana deliberatione, nolentes antelatorum incattorum hujusmodi damnatas hereses, professionem utpote judaicam simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab impunitate hujusmodi judaicam professionem exercendam contemplati, ad hujusmodi professionem detestandam, haeresinque abominabilem exercendam animum sumere praesumant, quin potius poenalis eorundem afflictio alios etiam quoslibet ab hujusmodi professione detestanda retrahat et restringat, coeteris-

que cedat in exemplum terribile. Ob hoc quoniam ipsimet incatti faterentur hactenus sese in judaica professione perstissime et nunc quoque in eadem persistere, solummodo tempus ad respiscendum sibi dari postulerent, sed quoniam terminum conversionis per universos regnicolas in publicis eorundem constitutionibus praefixum transgressissent: ideo memoratos Stephanum, Casparum et Joannem Szabó Vásárhelyi, Danielem Literatum alias Vásárhelyi, Joannem Kállai et Catharinam Beke incattos juxta contenta publicorum articulorum universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum contentaque decreti in praescripta poena notae perpetuae infidelitatis perpetua, sc. amissione capitum et universorum bonorum, excepta Catharina Beke, quae in emenda capitis solummodo convincitur, tam mobiliū sc. et immobiliū seorsim et singillatim exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem bonorum ubivis et in quibuscunque comitatibus et locis hujus regni nri Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum existentium, ipsos solos proprie et praecise concernentium, ac contradictione, inhibitione et repulsione eorundem incattorum ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, fisco nro applicandorum convictos et aggravatos fore decrevimus et commisimus. decernimusque et committimus per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis, ad facies universorum bonorum et haereditatum, portionumque, si quae fuerint, possessionariarum annotatorum Stephani Szabo Szombatos, Casparis et Joannis Szabó Vásárhelyi, Danielis Vásárhelyi Literati, Joannis Kállai, Catharinae Beke incattorum convictorum ubivis et in quibuscunque locis intra ambitum regni hujus nri Trans. et partium Hung. eidem annexarum existentibus habitantium, vicinis et commetaneis, filiis et filiabus, uxoribusque eorundem universis, inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo eadem universa bona. mobilia et immobilia. praenotatorum incattorum convictorum ipsos solos proprie et praecise concernentia, excisis de eisdem porcionibus partibusque consortium, filiorum et filiarum, occupetis et auferatis, occupataque et ablata fisco nro, contradictione, inhibitione et repulsione memoratorum incattorum convictorum ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, perpetuo possidenda applicare, tradere et assignare; occultatores vero, si qui fuerint, dictorum bonorum et rerum mobiliū, eademque bona ad admonitionem vestram reddere et producere recusaverint, evocetis eosdem ad proxime celebrandum terminum ubivis primi

tus post harum et hujusmodi ammonitionem vestram affuturum, nostram et praedictorum dominorum consiliariorum nrorum magistrorum item protonotariorum caeterorumque juratorum assessorum et aliorum nonnullorum praecipuorum praestantissimorum ad id delegandorum jurisperitorum virorum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis rerum mobilium reddituros efficacem. Et post haec vos hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis totiusque negotii seriem inibi peragendi, prout per vos fuerit expediendum, nobis ad 15. diem ultimi diei executionis praemissorum legitime perdurando, referre vel rescribere modis omnibus fide vestra mediante debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in oppido nro Deés, die 15. m. Julii a. d. 1638.

Lecta et coram me Ladislao Czehffey
prothonotario extradata.

Et coram me Stephano Kassai ill^{mi} dni
(L. S.) dni principis Transylvaniae prothonotario.
(Eredetije az erd. kincstári levéltárban C. fasc. 293.)

f)

1638. jul. 16.

Ítélet a szombatosok: nótapérében.

Litterae sententiales ad cancellaristas et alios quosdam nobiles contra Judaizantes et earundem subsequens executio in dorso instar signaturae.

Georgius Rákóczy stb. Fidelibus nris egr. et nob. Martino Incze, Thomae Páway, Mich. Makfalvi, Joanni Ákosfalvi, Georgio Pünkeosdi et alteri Georgio Zigethi, Franc. Pásztóhi, St. Miskei, Franc. Ztrucz, Mich. Uzoni et alteri Mich. Sámsondi, Georgio Thorjai, Joan. Kászoni majoris, — Joanni Kendi, Nic. Varsóczy et Mich. Pulyoni minoris cancellariarum nrarum scribis et juratis notariis, necnon vicecomitibus, iudicibus, vicejudicibusque nobilium com. Albensis Transylv. et Hunyadiensis, et Michaeli Siklósi et alteri Mich. Barsi de Alba Julia, nobis dilectis salutem et gratiam nstram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno praes. 1638. die vero 13. Julii instante sc. congregatione nonnullorum dnorum nobilium, communi regnicolarum nrorum trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex. suffragio et assensu electorum ad 1. diem praescr. m. Julii in oppido nro Dees ex edicto nro celebrata, ad quam utputa congregationem certae quaedam controversiae inter unitariae professionis homines

exortae, dirimendae, ac causae, factum haereseos Judaicae ex publicis dictorum regnicolarum constitutionibus sancitis, iteratis vicibus proscriptae et prohibitae, necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contemptum divinae majestatis, honorisque prolatarum, tollendarum, tangentes et concernentes a nobis et praetactis nobilibus electis, consiliariisque uris definiendae et determinandae prorogatae fuerant, unacum fidele nro gen. Mich. Thoklalaghi de Erese (*czím*), magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judicariae assessoribus, pro faciendo causantium iudicio moderativo in eadem sede iudicaria nra pro tribunali cousedentibus; egr. Petrus Thorma de Giroth pro egr. Joanne Sárosi de Poka (*czím*), ut actore ab una, ac gen. dna Sophia Kendeffy gen. quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer, velut incatta partibus ab alia, nobilis Andreas literatus Dalliai, utrinque cum sufficienti procuratoria constitutione nram et praescriptorum duorum nob. electorum consiliariorum nrorum, juratorumque sedis nrae jud. assessorum magistrorum item prothonotariorum nestrorum exurgendo in praesentiam, dictus actoris procurator contra praenominatam Sophiam Kendeffy proposuit eo modo:

Quod licet superioribus temporibus universi status et ordines regni trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex., tam praedecessorum quam principatus etiam nri temporibus, exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus prohibuissent et interdixissent sub poena decreto contenta; nihilominus tamen praefatis praetacta Sophia Kendeffy incatta postpositis et contemptis publicis regni constitutionibus, Judaicae professioni, poenam contentam decreto expressam minime reformidando adhaesisset et quoad praesens etiam adhaereret, neque ad terminum publicis praescriptis regni constitutionibus praefixum a damnata haeresi Judaica, ad aliquam de praescriptis jam receptis quatuor religionibus rediisset, in manifestam praescriptarum constitutionum periclitationem, ob hoc, si juri consentaneum foret et aequitati videretur, idem actoris procurator praefatam dniam Sophiam Kendeffy in redemptione capitis ac omnium bonorum mobilium et immobilium, ipsam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione a jure convinci et aggravari postulare. Et hujusmodi propositione praemissa idem procurator actoris universa documenta sua probabilia, quae vid. ab eodem in comprobationem assertionis et acquisitionis contra dictam incattam directe et institute collecta fuerant, nro iudicario produci curavit examini; in contrarium etiam documenta ab incattis in destructionem propositionis suae exhiberi et praesentari postu-

lando; procurator vero incattae antelatus ad seriem praescriptorum documentorum contra eosdem incattos ab actore reportatorum nihil aliud respondit, nisi quod ipsa ex ignorantia animi sui, praedictae haeresis Judaicae professionis adhaesisset, neque documenta pro expurgatione et defensione ejusdem sufficientia produxit, sed poenitus succubuit. Supplicatum igitur nobis extitit superinde debita cum instantia humilime, quatenus nos ac praefati nobiles, electi consilarii juratique sedis nrae jud. assessores, judicium et justitiae complementum impenderemus et administrarem. Verum quia, prout ex praemissis informabamur, antenominatus director noster praefatam dnam Sophiam Kendeffi modum et formam legitimae evocationis observando medio nobilium Francisci Pribek, canc. nrae majoris scribae et jurati notarii et Nic. Romoz de Onczolibalva, alteriusque supremi iudicium com. Hunyadiensis, hominum vid. nrorum in aliis literis nris praeceptoriiis evocatoriis et certificatoriis nobis et praescriptis nris consilariis sedis nrae judiciariae assessoribus magistrisque nris prothonotariis et nobilibus electis in iudicio constitutis specificè denotatorum propter exercitium Judaicae professionis, publicis regni constitutionibus et sancitis superinde editis exterminatae, proscriptae et prohibitae in praenotatum conventum toties dictorum nob. electorum, pro controversiis inter eosdem unitariae professionis homines, uti praetactum est, exortis dirimendis, necnon causis factum blasphemiarum a diversis calumniatoribus in despectum divini numinis prolatarum, ex praescriptis schismatis Judaici cum publicis et sancitis regno nro eliminari, tangentibus et concernentibus, determinandis communi regnicolarum nostrorum assensu et suffragio ad primum diem m. Julii in oppido nro Dees celebrari promulgato, rationem Judaicae professionis ejusdem incattae reddituram efficacem, ammoneri et evocari fecisse, ac eadem congregatione instante, nobisque una cum dictis consilariis nris, praesidente, magistris prothonotariis et nobilibus ad praemissa tollenda electis pro tribunali sedentibus, jam dictus directoris nri procurator, contra memoratam Sophiam Kendeffy, taliter et eo modo proposuisse: Quod licet praescripta professio Judaica nostro et praedecessorum nrorum principum temporibus diversis constitutionibus, iteratis vicibus confirmatis regno nro exterminata fuisset: nihilominus tamen praelibata dna incatta eidem damnatae heresi adhaesisset: Et hac propositione praemissa eandem incattam in emenda capitis, idest redemptione, et perpetua amissione honorum universorum, ipsam eandem proprie et praecise concernentium, convinci et aggravari postulasse, insuper documenta sua contra eandem pro verificatione actionis et acquisitionis suae collecta, nobis

in iudicio constitutis exhibuisse, et ex adverso contraria etiam documenta, si quae habuisset, ab incatta, pro sui defensione per procuratorem ejusdem produci petiisse; eadem vero dña Sophia Kendeffy (ad) meritum praenotatorum documentorum ab actore in iudicium reportatorum nihil respondere praeterea potuisse, neque ulla documenta pro sui expurgatione et defensione produxisse, sed poenitus defecisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos etiam, priorum praedecessorum nrorum principum, qui vid. publicis constitutionibus superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova lege abrogatis, proscriptis pacatiori consistenter in statu, neque exoletis labefactarentur ceremonialium solemnitatibus procul arcere; quin imo omnes istius sectae seu schismatis authores et applausores, toto poenitus regno exterminare et eliminare intendissent, exemplis moti; tum vero peculiaribus quibusdam pietatis et religionis respectibus eo adducti, eandem Judaicam professionem doctrinae apostolicae, receptisque quatuor religionibus, non consonantem, tollere et proscribere satagentes; memoratam quidem dnam Sophiam Kendeffy in emenda capitis seu redemptione, necnon universorum ejusdem bonorum mobilium pariter et immobilium, ipsam solam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incattae, et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, convictam et aggravatam judicando decrevimus, prout decernimus etiam per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos statim simul, vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum praelibatae dnae Sophiae Kendeffy, ubivis in quibuscunque comitatibus, intra jurisdictionem nram existentium habitorum, ipsam dnam in causam attractam, proprie et praecise, uti praetactum est, concernentium, cum praesentibus accedendo, ibique vicinis et commetaneis eorundem universis legitime convocatis, universa ejusdem bona, qualicunque nominis vocabulo censita, exclusis tamen non victorum aut eorum, qui praescriptae damnatae haeresi Judaicae non adhaesissent, si qui forent, portionibus exceptis, auferatis et occupetis, ablataque et occupata fisco nro principali annectatis; inhibitione, contradictione, repulsioneque dictae incattae Sophiae sc. Kendeffy ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante, jure perpetuo tenenda et possidenda. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis.

Datum in oppido nro Dees die 16. mensis Julii anno domini 1638.

(L. S.) Lecta correcta et coram me
Ladislao Czeffey prothonotario
extradata.

Et coram me Stephano Kassai
illmi dni dni principis Transylv.
prothonotario mp.

Signatura executionis proxime praece-
dentis sententiae in dorso literarum facta.

Ao dni 1638. feria 2-da proxima post festum b. Mariae Magdalенаe in castro Majalesd incepta executio. Capitulares Michael Barssy et alter Michael Siklossi. Item Michael Kornis de Kalan, vicecomes com. Hunyadiensis, Georgius Balintffi de Losad et Joan Popa de Felső-Szállás, vicejudices com. ejusdem: executores; praesentibus etiam Volfgango Bacallari de Oláh Brette, Andrea Barcsay de Nagy Barcsa et Stephano Erdeo-Bényei de Szacsal. Vicini et commetanei nobiles Oppra Thoder, Stephan János, Bartha László, György Jovan, Kazan Banyasza, Farkas Péter omnino de Parros, Nic. Kis de Fejérviz, Gabriel Kis vicejudex, Ladislaus László de Fejérviz, Demetrius Balul, Petrus Bankull de Felső-Szállás. Providi Thoma Gyurka, Ztyka Barcsa, relictae viduae generosi condam Stephani Szerecsen de Felső-Zálláspataka, Margarethae nempe Nagymihály, Abram Braz de Malaesd, omnino jobbagio Joannis Mara alias Dancz de dicta Felső-Zálláspataka, Stephanus Balas, Michael Zeoczi [*Szőcs*] alias Balas de Felső-Zálláspataka nobiles; Stephanus Vitan vicejudex de Bajesd. Providi item Majsze Ilka, Georgii Nagy, Oppre Czerna, Margarethae Nagymihali, omnino in Nuxora.

Ao. 1638. die 26. Julii in facie portionis possessionariae Magyar Brette et curia ibidem nobilitari ejusdem Sophiae Kendeffy existente, ibidem quoque capitularibus praenominatis, ac Joanne Kozoliai supremo iudice nobilium com. Hunyadiensis altero praesentibus vicinis et commetaneis egregiis et nobilibus Volfgango Bacallari et Andrea Barcsai supradictis; providis Rusan László, Petrus Boka, Lupsa Rusan de Rus, egregii Andreae Pap de Nádasd, Joan. Lazar, Miklós Bora, Wancziul Bedeo Vonja, Jovan Opprinasz de Maczio, illustris comitis Petri Betthlen de Iktár etc. Sztancziul Muntian, Nicolai Keörmendi de Magyar Brette, omnino in Plop com-morantibus.

Testimonium super excontentatione dotis et persolutione gen. dnae Sophiae Kendeffÿ, Keresztessianae.

Nos requisitiore litterarum etc. Damus pro memoria per praesentes, quod nos literas dictae suae Cels^{nis} sententionales pro parte et in persona gen. Joannis Sárosi de Poka (*czím*), contra et adversus gen. dnam Sophiam Kendeffÿ, qui quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer relictam viduam, velut incattam, ratione Judaismi publico regni statuto damnatae, emendam sive redemptionem capitis amissionemque omnium bonorum mobilium pariter et immobilium proprie et praecise concernentium ipsius dnae praefatae Sophiae Kendeffÿ personam in sede judiciaria suae Cels^{nis} emanatas et confectas, vobisque praeeptorie loquentes et directas honore et obedientia, quibus decuit recepimus. Quibus receptis nos tali suae Cels^{nis} mandato, uti et aliis omnibus humili fidelitate morem gerere et satisfacere cupientes unacum egr. Michaeli Kornis de Kalán, altero vicecomite com. Hunyadiensis, nostros quoque homines (re ipsa ita exigente), duos simul nobiles nempe Michaeli Barssi et alterum Michaeli Siklossi socios, fratres et collegas nros, nro pro testimonio fidedignos ad executionem earundem litterarum sententialium rite et legitime paragendam duximus transmittendos. Qui tandem exinde ad nos reversi nobis unanimiter et concorditer sonoraque voce retulerunt, qualiter praenominatus suae Cels^{nis} homo praesentibus etiam nris testimoniis praefatis in hoc anno praes. 1638. feria 2-da proxima post festum Mariae Magdalenae ad faciem possessionis Malaesd, consequenterque castrum ibidem ac comitatu praefato Hunyadiensi existentis habiti erga praenominatam dnam Sophiam Kendeffÿ vigore praespecificatarum sententialium accessisset ac vicinis et commetaneis eorumdem, vid. egregiis et nobilibus Volfgango Baczallari de Olah Brette, Andrea Barsai de Nagybarcsa, Stephano Erdőbényei de Zacsal, Georgio Balintti de Losad et Joanne Popa de Felső-Zállás, vicejudicium ejusdem comitatus, Theodoro Oppra, Joanne Steffan etc. etc. et Ladislao László, omnino de Fejérviz (ut supra in signatura habetur, describendi omnes praesente etiam per occasionem) egregio Joanne Kászoni de Alba Julia suae Cels^{nis} aulicae canc. scriba et jurato notario ac sedriae curiae Albensis jurato assessore, item providis etiam Demetrio Balul etc., Abrahamo Braz in Malaesd praefata Joannis Mara de Felső-Zalaspataka jobbagionibus ac aliis plurimis inibi legitime convocatis et praesentibus, dum executionem ibidem inchoare et peragere voluisset, unacum praefatis nris testimoniis mox et de facto ibidem praefata dna Sophia Kendeffÿ ac gen. Franc.

Keresztessi de Nagy Megyer deposito prius singillatim firmissimo juramento productis etiam quibusdam literis donationalibus asseruissent jam pridem inter ipsos divisionem in bonis dicti quondam dni Pauli Keresztessi celebratam fuisse, nec ulla bona et jura possessionaria ejusdem quondam Pauli Keresztessi quoquomodo eandem Sophiam Kendeffy concernere praeterquam dos, idest juxta contenta decreti fl. 33 hung. jure nimirum secundi matrimonii; productis igitur illis 33 fl. hung. idem Franc. Keresztessi ibidem coram iisdem eandem duam Sophiam Kendeffy, novercam suam excontentasset et super dote satisfacisset. Quos 33 fl. unacum aliis omnibus bonis mobilibus et juribus possessionariis aviticis et quartaliciis ejusdem dnae, ipsam concernentibus, ad se recepisset et fisco suae Cels^{nis} aplicuisset et reportasset, praesentibus etiam semper nris testimoniis. Unde nos literas nras testimoniales super hujusmodi legitima executione juxta fidedignam praefatorum suae Cels^{nis} et nri hominum relationem emanari fecimus et extradandas duximus communi justitia et aequitate svadente legeque etiam permittente. Datum 16. die praescriptae executionis anno praefato 1638.

(Egykorú más. az orsz. levéltárban. Herczegszőlösi protocolum 3. l.)

¶)

1638. a u g. 20.

A »Formula administrandi« elkobzása.

Ao. dni 1638. die 20. Aug. facta protestatio suae ill^{mac} principalis Cels^{nis} contra sequentem libellum, qui sic intitulatur: Formula administrandi coenam dominicam; cui annexa est quarundam quaestionum ad eandem elucidandam spectantium solutio. Authore Valentino Radecio, ecclesiarum Transylvanicarum, unum deum patrem et filium ejus unigenitum Jesum Christum in spiritu sancto profitentium superintendente. Claudiopoli, typis Heltanis excudebat Georgius Abrugyi anno Christi 1638. coram me solo Michaele Siklyossy praesentibus etiam Daniele Beke alias Sepsi-Szentgyörgyi superintendente unitariorum, et aliis etiam duobus ejusdem farinae pastoribus Claudiopolitanis, nempe Petro Boldogasszonyfalvi et Paulo Cziehi instituta. Ennek az könyvnek in publicum kibocsátását ennekelőtte is prohibeálta volt urunk ő nga, mostan esmét ugyan cum protestatione prohibeálá ő nga az következő diaetáig vagy terminusig, az mikor ő nga propónálja az tanács úrnak s revideáltatja, minthogy vagynak még

valami contrarietasok az könyvben : akkor deliberálnak felöle, ha ki kellessék-é bocsátani vagy nem? Ennek az könyvnek végében vagyon egy vespertina oratio is.

(Más. orsz. ltár Siklosi protocolum p. 6.)

XVI.

1638. jul. 27.

Rákóczy hadkészületi parancsa.

Georgius Rákoci etc.

Sples, mgnfci, generosi, egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gram uram. Az mint informáltatunk, az moldovai és havasalföldi vajdák egymás között veszekedvén, esmét hadi készületben vadnak, s talám táborban is akarnak egymás ellen szállani. Hallván azért szomszédáginkban az hadi apparatusokat, az moldovai vajdának is gonosz és ártalmas szomszédágát, fejedelmi hivatalunk kívánja kglmetekre országúl szorgalmatos vigyázásunkot. Melyre, hogy hasznosobban reá érkezhessünk. szükség Kegyelmeteknek is ódes hazájának oltalmazására vigyázni és készen lenni. Minek okáért hagyjuk és serio parancsoljuk Kgltknek, ez levelünk vevén, annuentiánk szerint való lovasit és gyalogit jó hadi apparatusával, élés szekereivel, hópénzekkel minden órára oly készen tartsa, hogy az szükséghez képest, második parancsolatunk érkeztvén Kglmetekhez, sem órát, sem napot nem várván, mingyárást megindíthassa. és oda bocsáthassa, az hova az szükség fogja kívánni, és tőlünk parancsolva leszen. Secus sub poena in articulis expressa non facturi. Datum in possessione Bogáth die 27. Julii 1638.

G. Rakoci m. p.

(Nemz. muzeum, Jászai collectio.)

XVII.

1638. julius. 27.

Melíth Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli.

Illme Comes etc.

Servitiorum meorum etc. Idvösséges jóknak bőségével áldja isten Ngodat.

Ngod tizenkettődik írt válaszát nagy böcsülettel vettem, szép ratiókkal írott biztatását értem s megszolgálnom igyeke-

zem, ezutánis instantissime azont kérem Ngdtúl, mivel generalis uram ő ngátúl, válaszomat is igen ritkán vehetem, ily nagy dologban is etc. Ezeket ngos uram, mint ily szegelet körülvött hástyákban én is szerény tudokozván jó akaró uraim atyámiai és barátomtúl, kik által hasonlóvan értem, csak hogy tudom három ratiót kíván az török az complanálására, azok közt ez főbb, és az fejedelemnek is súlyosb, hogy az mi kereszttyén istenfélő kglmes urunkra kívánnák az kardvonyást, az oda egyszer birott vármegyék vissza vételéből vevén eredetet, meo videre el is kell hídnen, mivel kevés vérontásokkal, mind határokat, birodalmokat és feles rabjokat, szaporították ezféle Erdéلبől származott ellenkezésből, mely földünkről is, némelyek nem szunnyadó szemmel néztek, talám mostan is. Kihez oly kedvetlen állapotját hallom az fejedelemnek ledni mind megírt két szerhez, hogy egyáltaljában csak az egy externom viszi azra, de viszont úgy is hallom, ha soha egyéb nem lehet, inkább veszi azt fel, mivel az religio dolgát szüntelen ingatják, kit szeme eleiben is téréngetnek némelyek így, sapientis etc. Mindazonáltal én, az mennyire elmém s értékem, vénségem engedí, vigyázok. Tegnap is jövén katona onnét, ki ott volt, mikor Kővárból 18. hujus ebéd után kiment, Rumou nevő faluban hálván, onnét Deésre ment 19., az holott öt czigány kövel vert agyon egy kolosvári ötvöst, káromló ariánust, onnét 20. ment Kolosra, utjában előtanálván Maróti Györgyöt, igen vén arianus embert, kit elfutásáért megfogtak, ki Székely Mósessel is elfutott volt, de az megtért, keresztelkedett, miulta bujdosott. Mihent az fejedelem leszállott, mingyárt küldött az törökök eleibe, ott lett szemben Kolozson az budai vezér kövétével, 21., melyek hoztak két lovat, kuntárostúl, kaftánokat két török vitt, mely betakarván levén, talám mások is lehettek köztök. Az fejedelem is megajándékozta őket, az mint értette, az főnek tallért 300, másiknak 50, az lovasmesternek 30, két lovasnak nr. 10. Az vezérnek, az mint értette ugyan, feles és igen gazdag ajándékot küldött, mit, nem tudja; 22. expediálta az törököket, ebéd után, és maga is indúlt mindgyárt, Szóvátra ment hálnia, és vadászással mulatta magát, farkasoköléssel, úgy vált, jött vissza ő felsége híve, ezeket szemmel látótúl írhatom Ngdnak. Mostan Fejérváratt volna, Kékedi uramat ott temetteti el, kit sokan szánnak, igen elaprósodván ők is ez veszedelmes elaggott világ vége felé. Az mezei hadak Jenő és Várad felől, bement és quartélyokban szállottak, igen bágyadt lovakkal, az sok légybogár, és fű nemlétel miatt. Bujti (így) István kapitánnal szemben is beszéllett, az katona is aztúl hallotta, értette azt is, hogy Kővárban, Szamosujvárban, Váraddá, kik két száznál többen vadnak, penitentiára vitték az

helyekben; az ariánusokban ígérték megtérésre magokat, de meg nem engedtetett nekik, ezt is így hallotta; most is Székely Mósesnek is egy szolgáját fogták meg Erdélyben, ki kémségbe járt. Ezekből mit ítéljen és reméljen Ngod, bölcs elméje legyen rajta. Mivel én így tanúltam hallomást, mind látást, meg kell írni, hogy idejében tudjon ember róla gondolkodni, de meg kezdek tanulnom, mivel igen czirkálják az hiveket utánam, én pedig jobban akarnám, ha múlték az gonosza, hogy sem ránk telnék, az bizonyos pedig, sem hallás sem látás, hanem az meglétel, melyet kívánnak tőlem, én pedig Ngos uram nem értem az erdélyi titkokat, azért ha szünetik írásom Ngdhoz, kérem alázatosan megbocsásson, mivel hüleműlt szívvel vagyok ezfélekért. Az ők flge szerencsáját megírták vala nekem is, az kiknek ílyet én is elébb írván, nem igen hiheték elsőbben el, de másodban érsek uram ők nga is írván, elhitték, jóakaróink örvendettek etc. Törös uram alájutván Ngod kegyelmes jelentése szerint, az katona rendet biztatván az ő flge rendelt fizetéssel, újuló szívvel láttam őket, de ő kglme elmenvén, higyje Ngod búsúlt elmével vadnak, felettébb való drágaságtól is félvén, mivel vetve keveset tehettek földünken, az tavallit igen elhordák, az kikeleten két forinton elment köbli, azért kérem Ngdat, kegyelmesen cselekedjék velünk, mivel nekem is csak akkor fizetnek, mikor katonámnak tudom fogyatkozásokat nyavalyásoknak, azért ne késlelje Ngod az fizetést, felette kérem. Kívánván isten soká éltesse Ngdat szerelmesivel együtt. Datum ex Szathmar die. . . . (így) Julii anno dni 1638.

Illmae Dnis Vrae.

(*saját kezével*) servitor paratus et affinis
addictissimus

Petrus Melith m. p.

Saját kezével: Írásom után esék ily hírhallásom barátomtól. Váradá ad 1. September várják az fejedelmet, az honnét az fejedelem asszonyt Munkácsra eresztené, de másszor is repdestetett ő nga ilyen hírt, de elmulatá, talám ez is úgy lesz, ha kintelenség nem hozza.

Jegyzet: Egy egészen hasonló tartalmú levelet irt a királynak, melynek kelete jul. 27. Valószínű, hogy ez is az napon kelt.

Külczim: Illmo ac excellno comiti dno Nicolao Esterházy Ungariae palatino sth.

(*Nemz. Muz. Jászay-Collectio.*)

XVIII.

1638. sept. 20—30.

Csernel és Pathay követsége a császárhoz.

a)

1638. septemb. 20.

Rákóczy megbíró levele.

Sacri. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmme.

Accepi quidem literas binas Mttis Vrae Caes. ratione tutelae orphanorum illris ac magfici quondam dni comitis Pauli Rakoci fratris mei charissimi atque etiam bonorum eorundem orphanorum. Ad quas quidem literas non tantum rescribere, verum etiam certum meum et praecipuum familiarem e vestigio ad Mttem Vram Caesaream expedire constitueram. sed quia Mttas V. C. et R. de negotio tutelae iam dictae plenam a me informationem se habere velle insinuebat. ac ad eandem perficiendam nonnulla requirebantur, dum iis conficiendis laboro, interim familiaris meus praecipuus ad Mttem Vram Caes. expediendus gener. Georgius Csernel in morbum inciderat satis gravem. Quas ob causas demissa mea ad literas et nunciata Mttis Vrae Caes. in negotio tutelae responsio necessario differenda fuit. Quam quidem exigui temporis moram, quin Mttas Vra Caes. pro sua solita benignitate in meliorem sit interpretatura partem, nullus dubito. Nunc igitur iam certos meos homines generosum utpote et egrum Georgium Csernel de Csernelháza praecipuum meum familiarem, et Samuelem Pathai etiam familiarem meum, eodem in negotio tutelae ad Mttem Vram Caes. atque Regiam mitto; demisse Mttem Vram Caes. rogans, dignetur eos nomine meo proponentes, et postulata mea humiliter repraesentantes exaudire; et quia postulata mea juribus regni innituntur, superaddito etiam clementissimo in me favore, ad illa se se benignissime resolvere. Conabor omni obsequiorum genere hac quoque in me praestitam Mttis Vrae Caes. gratiam devotissime promereri. Seruet deus Mttem Vram etc. Datum Albae Juliae die 20. mensis Septembris a. d. 1638.

Mttis Vrae Sacri. Caes. et Regiae

(*saját kezével*) studiosissimus et devotissimus
servitor

Georgius Rakoczy m. p.

Kivül: a ezim s pecsét mint rendesen.

(Nemz. Muzeum Jászay-gyűjtemény)

h)

1638. sept. végéről.

Csernel és Pathay előterjesztése a császárhoz.

Sacr. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmtme.
Humillimorum servitiorum nostrorum etc.

Binas Sacr. Caes. ac Regiae Mttis Vrae literas in negotio tutelae orphanorum illmi dni quondam comitis Pauli Rakoczi fratris sui charissimi illmus dnus noster princeps Transylvaniae demisse accepit, necnon etiam ea intellexit sua celsitudo, quae gen. Caspar Tassy camerae hung. Scepusiensis tunc consiliarius, nomine Mttis Vrae Caes. ac Regiae postremo in eodem negotio, penes credentiales literas praesentavit. Cupiebat sane sua Celsitudo ad literas et nunciata Mttis Vrae Sacr. ultro quantocius respondere; sed quia interim plurimae intervenerunt distractiones, eam ob causam, talis sua responsio hucusque differri debuit; quam quidem exiguam in respondendo moram, ut Mttas Vrae Caes. et Reg. benignissimo animo ferre dignetur, Eandem demisse orat. Quoad tutelam legitimam dni principis fratris carnalis comitis Pauli quondam Rakoczi orphanorum, eorundemque bonorum, tametsi sua Cels. sciret optime, ex legibus regni, defuncta praesertim relicta, dicti fratris sui orphanorum, bonorumque eorundem, tutelam in se esse devolutam; quae quidem relicta ex beneplacito et amore suae Cels^{nis}, in fratrem defunctum, in possessione totalium bonorum tollerabatur; ac proinde talem et orphanorum et bonorum eorundem tutelam optimo jure potuisse apprehendere. Attamen ob respectum dignitumque aug. Mttis Vrae Caes. et Reg. (quam semper salvam esse cupit) precibus agere, ac id, quod alioquin etiam et ipsa natura, et patriae leges ipsi attribuerant, a Mtte Vrae Sacr. obtinere maluit. Verum postquam ad internuntiorum suorum iteratas demissasque instantias, literasque suas, eadem de re missas, benigna Mttis Vrae Caes. et R. resolutio longius protraheretur, ac interim bona, proventusque nepotum suorum, ex parum comoda administrantium provisione, in dies imminerentur; pro cavendis ulterioribus orphanorum incommodis, officiales et ministri eius, bona orphanorum apprehendere debuerunt, idque nequaquam in derogamen august. dignitatis et regiae auctoritatis Mttis Vrae Caes. et Regiae, sed quia et ipsa natura et omnes leges patriae, adeoque legum patriarum peritissimorum virorum judicia, hac quidem in re, suae Celsⁿⁱ unanimiter suffragabantur. Ad haec eam esse aequitatis et legum Mttis Vrae Caes. et Regiae observantiam sciebat, ut si quis jura sua,

debita cum demissione quod sua Cels. fecit, prosequitur, id loco offensae non sit habitura. Neque successioni suae Cels^{nis} legitima, ac exinde immediatae subsecutae tutelae quicquam obstare possunt ea, quae dictus Caspar Tassy, loco impedimenti, proposuit. quanquam enim, per dei gratiam, a regno Hungariae abest sua Cels. in principatu Transylvaniae constituta, non tamen ipsi desunt officiales, et ministri fideles, industriique viri, qui uti bonorum ejus in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentes, ita etiam bonorum orphanorum nepotum ipsius accuratam fructuosamque habebunt provisionem; et siquid (quod tamen summo praecauebitur studio) ministrorum incuria, in bonis orphanorum, acciperetur detrimenti, damni accepti refundendi ampla satis suppeteret occasio, ex bonis suae Cels^{nis} in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentibus. Causas etiam, forte ratione bonorum orphanorum, emergentes perinde ac suas proprias procurandas, necnon etiam alia omnia, quae tutori legitimo de jure regni fraternoque amore incumbunt effectuanda, cumulatissime procuratura et effectura est sua illa Cels.. His Mttis Vrae Caes. et Regiae oculis, prudentissimoque et iudicibus regni conformi iudicio sic subjectis, Mttem Vram Caes. et Regiam sua Cels. demisse orat. dignetur eandem justis suis iuribus, ac, quod natura ipsa, omnesque patriae leges, vel minimo cuilibet nobili de facto concedunt, eo libere uti permittere. Curam etiam et educationem ex fratre germano nepotum, jure et legibus regni postulantibus eidem concedere, quorum provisionem ea sollicitudine est habitura, quam fraternalis in praetactos nepotes amor jure suo a sua Cels^{ne} exposcit. Pluribus hac in re tam plana, ac iuribus regni obuia, apud Mttem Vram augsmam agere supersedet; unicum addit, nimirum successionis legitima et indubitatae tantam esse vim, in legibus regni, ut ea tutelam orphanorum et bonorum eorundem quibuscunque remotionibus, imo ipsi etiam fisco regio praeripiat. In quo quidem tutelae negotio haec erant demisse Mtti Vrae Caes. et Regiae proponenda; super quibus benignissimam Mttis Vrae Scrae resolutionem spe solitae in se clementiae Mttis Vrae Caes. Regiae, et benigno praesidio suffultus dnus princeps humiliter expectat. De caetero Mttis Vrae etc. etc.

Sacrae Caes. ac Regiae Mttis Vrae

humillimi servitores
Georgius Chernel
et
Samuel Pathay.

Kivül: Memoriale ad sacr. Romanorum imperatoriam, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regiam Mtem porrectum humilime, per introscriptos illmi dni principis Transylvaniae internuncios.

(*Nemzeti Muzaeum, Jászay-Collectio.*)

XIX.

1638. NOV. 2—9.

Szombatos perek a besztercezi terminuson.

a)

1638. NOV. 2.

Az unitarius zsinat ütélete.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Damas pro memoria per praesentes, quod nobis die secunda mensis Novembris in anno videlicet domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, instante scilicet termino celebrationis iuditorum octavi diei festi beati Lucae Evangelistae proxime evoluti, ad quem utputa terminum universae causae dominorum nobilium Transylvaniensium ex publica eorundem constitutione adiudicari solitae, per nos generaliter fuerant prorogatae, unacum fidelibus nostris generosis Michaelae Tholdalaghi de Erczie, consiliario ac in iudiciis in persona nostra praesidente necnon capitaneo sedium siculicalium Marus et Udvarhely, magistris item nostris prothonotariis, sedisque nostrae iudiciariae iuratis assessoribus, pro faciendo causantibus iudicio moderativo in eadem sede nostra iudiciaria pro tribunali sedentibus, nobiles Stephanus Varsóczi de Kolosvar, pro fidei nostro generoso Johanne Sárossi de Póka, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania direttore, ut actore ab una, ac generosa domina Barbara Kornis, generosi Petri Paczalai consorte, Gregorius Radnothi de Colosvar, velut in causam attracta partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurationis mandato in figura iudicii nostri comparendo, dictus procurator antelati actoris contra annotatam in causam attractam coram nobis in iudicio exhibuit et praesentavit quasdam litteras honorabilium Danielis Beke, superintendentis caeterorumque seniorum et fratrum ecclesiae unitariae religionis in Transylvania existentium, ac totius synodi eorundem die undecima mensis Augusti anni praesentis millesimi sexcentesimi, trigesimi

octavi in possessione Dűchő Szentmárthon confectas et emanatas; quibus exhibitis et praesentatis annotatus procurator incattae paria earundem a iure sibi dari postulavit illisque eidem de iure concessis. Quarum quidem litterarum tenor sequitur hunc in modum: Daniel Beke Sepsiszentgyörgy superintendens ecclesiarum in Transylvania unitariarum, seniores et caeteri fratres ad diem undecimum Augusti anni millesimi sexcentissimi trigesimi octavi ad possessionem Dűchőszentmarton in domino congregati, damus pro memoria per praesentes, quod cum nos propter serias quasdam ecclesiarum nostrarum necessitates, ad diem et locum iam praenotatum convenissemus, extunc comparuerunt coram nobis egregius Johannes Sárosi de Póka, illustrissimi domini domini Georgii Rakoci principis nostri clementissimi causarum fiscalium Transylvaniensium director ab una, parte vero ab altera nobilis Gregorius Radnóthi de Adamos, legitimus procurator generosae dominae Barbarae Kornis, consortis generosi Petri Paczolai de Szentbenedek, coram nobis astantes utraeque partes iuxta continentias litterarum illustrissimi domini domini principis Transylvaniae adiudicatoriarum sententionalium die decima quarta mensis Julii anno praesente 1638. in oppido Deés confectarum et emanatarum, coram generali synodo nostra optarunt, ut questionem a sede iudiciaria illustrissimae suae celsitudinis ad revisionem generalis synodi nostrae reiectam determinaremus. Quibus sic exhibitis earundemque continentis perlectis et serio pensatis, unanimi voto de dubiosa hac questione ita deliberavimus, quicumque in iudaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari, ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei, et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex iudaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse Actorum 2. 8. 9. 19. 22. Ideo etiam hoc tempore iudaizans ad Christi fidem conversus, debet baptismum suscipere; sine enim baptismi susceptione iudaizans vere christianus censi et haberi non potest. Unde consequitur acta in literis sententionalibus declarata non sufficere iudaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione. In cuius quidem deliberationis nostrae fidem consensum nostrum praebentes ecclesiasticum, utraeque parti iuxta deliberationem sedis iudiciariae praefati illustrissimi domini domini principis Transylvaniae ad reportandum sive ad octavarum sive vero comitiorum judicialium terminum primitus celebrandorum prae-

sentes litteras nostras authentico nostro sigillo futura pro cautela dandas duximus et concedendas. Datum in praedicta possessione Dűchűszentmarthon die praescripta undecima Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo. Totius synodi nomine Daniel Beke Sepsiszentgyűrgű superintendens m. p. Quas nos de verbo ad verbum sine diminutione et augmento variationeque sine omni traussumi et transcribi praesentibusque litteris nostris patentibus inseri verbotenus et inscribi faciendas iurium annotati in causam attracti uberiores futuram ad cautelam necessariam, sub sigillo nostro iudiciali et authentico extradandas duximus et concedendas communi iustitia et aequitate svadente. Datum in civitate nostra Bistriciensis, die secunda mensis Novembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(*A grűf Rhédey család levéltárából. Nemzeti Muzzeum.*)

b)

1638. november 8.

Paczolayné pere.

Rákóczgy Gyűrgynek Szentbenedeki Paczolai Péternű ellen szombatos vallása miatt hozott ítélete.

A vádló a fiscalis director Pokai Sárossi János helyett Girothi Thorma Péter volt; a vádlotnak, Szentbenedeki Paczolai Péternűnek. Kornis Borbálának procuratora védűje volt Kenossy Ferencz, a ki bizonyságleveleket mutatott elő védelműre, hogy az engedélyezett terminus előtt úrvacsorájával élt és disznóhúst evett s a szombat mellett a vasárnapot is ünnepelte, bár az unitárius vallásra csak a terminus lejárta után keresztelkedett ki — és kétsűges lévűn, hogy unitariusnak tekinthetű-e, az unit. synodust határozták véleményadásra felkérni s így:

»decreveramus et commiseramus; super cujus quidem synodi ratione praeallegatae quaestionis determinatione partes praedictae in litteris superintendentis et aliorum ministrorum unitariorum ad tunc immediate subsequendum iudiciorum octavaliu terminu aut vero conventu regnicularu tunc primitus celebrandum iudicium et deliberationem nostri in praesentiam reportare deberent et tenerentur, ut nos visis et intellectis iisdem. differentiam partes inter ipsas discindere valeremus. A quo quidem termino causa praemissa, sed et reportatio seriei iudicii et deliberationis iudiciariae synodi generalis ratione et praetextu praemissae quaestionis dubiousae ad

revisionem ejusdem synodi mediantibus aliis quibusdam litteris nris adjudicatoriis rejectae ad praesentem terminum celebrationis judiciorum octavi diei festi b. Lucae evangelistae novissime elapsi, ad quem utpote terminum universae causae fidelium nrorum dnorum nobilium regnicolarum Tranniensium factum tam brevioris quam longioris processus judiciorum, meritum etiam causae judaizantium et calumniantium tangentes et concernentes ex publica eorundem constitutione adjudicari solitae per nos generaliter fuerant prorogatae dilative deveniente eoque instante ac nobis die 4. m. Nov. proxime praeteriti una cum gen. Mich. Tholdalagi de Ercese cons. nro stb. magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judicariae assessoribus pro faciendis causantibus judicio moderativo in sede nra judicaria pro tribunali sedenentibus nobilis Petrus Thorma de Giroth pro gen. Joanne Sarossi de Póka, causarum nrarum in Trannia fiscalium direttore, ut actore ab una, ac egr. Georgio Radnothi pro praefata dna Barbara Kornis praelibati Petri Paczolay consorte cum procuratoriis litteris nostris, velut incatta partibus ab altera, juxta continentias quarundam litterarum rev. Danielis Beke Szepsy-Szentgyörgyi, superintendentis eccl. in Trannia unitariarum, caeterorumque fratrum ejusdem et ministrorum in possessione Dwcheo-Szent-Marton vocata in generali eadem synodo ad diem 11. Aug. in anno praesenti 1638. proxime praeteritum indicta celebrata super deliberatione et resolutione dictae synodi praetextu quaestionis praenotatae de susceptione baptismi propterea et dubiosae ad eandem synodum per vos rejectae, totius synodi ac ipsius superintendentis nominibus confectarum et emanatarum in figura judicii nri comparando idem protonotarius directoris fiscalis nri easdem litteras patenter confectas ac unico sigillo ejusdem superintendentis ab infra in cera viridi obsignatas, manuque ejusdem superintendentis subscriptione roboratas nostrum judicarium producere curavit in conspectum, quae quidem litterae determinationem, deliberationem et judicium praedictae synodi ratione praemissae quaestionis dubiosae taliter declarabant, quod quicumque ex judaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari. Ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex judaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse, Actorum 2., 6., 9., 19., 22. Ideo etiam hoc tempore judaizans ad Christi fidem conversus debet baptismum suscipere, sine baptisimi enim susceptione judaizans vere christianus censi et haberi

non potest; unde consequitur acta in litteris sententionalibus declarata non sufficere judaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione.«

A vádlott tehát in nota perpetuae infidelitatis elmarasztaltatott és feje megváltásáért 66 frtot tartozván fizetni, minden javai elvesztésére ítéltetett.

(Ered. a vörösvári ltban caps. 2., fasc. 10. Nro. 14.)

c)

1638. NOV. 9.

Pécsy Margit térítvénye.

Én Pécsi Margit az tekintetes és ngs Pécsi Simom uram leánya adom bizonyságúl mindeneknek ez levelem által, hogy az mint az én kglms uram ő nga az tekint. és ngs Rákóczy György mostani erdéli fejedelmünk etc. evocaltatott volt engemet is az ország articulusa szerint több fő emberek és asszonyok között némely arra rendeltetett bizonyos számú urak fő emberek és az táblabirái eleibe az zsidó ceremóniáknak némely részében való observálásáért és hozzám is feleltetett volt az törvény előtt directora által, az ide evocaltatott főrendek és asszonyok közül sokakat immár fejének jószágának elveszésével meg is sententiázott az törvény, azt az súlyos sententiát nem akarván fejemre várnom, jó akaró uraim által könyörgéssel megtalálván ő ngát az én kglmes uramat, hogy kegyelmességéből hadná le azt az törvént: ő nga tekintvén alázatos könyörgésemet az törvént lehadta.

Én is annak okáért igérem és kötöm arra magamat az nemzetes Tholdalaghi Mihály uram és asszonyom anyám Barrabási Kata asszony előtt, hogy valamely jószágok akár-melyik székekben és vármegyékben lévőek az én megnevezett atyám uram kezéből mostan azon czeremóniáknak követéseért törvény szerint kimentenek, mind azokban nekem valami successioni, igazságom leszen, vagy volna, ennek utána azokhoz az urunk ő nga kegyelmessége nélkül semmi jussomat közömet nem tartom s nem tartandom semmi üdőben. Hogy penig ezképpen állandóbb és bizonyosabb legyen s ő nga is inkább hitelt adjon neki, arra kérem ő ngát ezen levelemben, hogy valamikor isten nekem szerencsét ad és kezkenyőben leszek, ezen dologról való kötésemet asszonyember koromban is újabb levelemmel kötésemmel megerősitem és abban semmi változást vagy haladékot, vagy változást nem cselekedem, melyet hogy ha nem praestaluék s meg nem állanék, ezen törvény, az melyre

magam evocáltattam volt, fenmaradjon és álljon úgy, hogy ő nga akár országgyűlésén akár táblán s akár ő nga böles tanácsi előtt revideáltathassa, akkor valamikor akarja ő nga, kinek nagyobb bizonyására a kezemet Tholdalaghi Mihály uramnak beadtam és az magam kezeirása alatt való pecsétetes leveletem adtam ő ngának az én kglmes uramnak. Datum in civitate Besztercze 9. die Novembris 1638.

Pécsi Margit. (P. H.)

(Ered. Vörösvárott caps. 20. f. 3. nro. 16.)

d)

1638. n o v. 11.

Pécsi Simonért való kezesség levél, melyet a nagyváradi káptalan Rákóczi György fejedelem kívánságára transsumtumban kiad.

Nos Sigismundus Barchai de Nagy-Barcsa stb. [ugyanazok kik alant].

Damus pro memoria et in testimonium praesentes, quibus expedit universis, hogy az mint az elmúlt 1635. esztendőbeli generalis gyűlésben megújítván és confirmálván az nemes ország, annakelőtte az sidózó tévelgyésben élő embereknek az négy recepta religiók közül akármelyikre való megtérésekről tött végezésit és articulust azon előbbi végezések szerint akkor is utólban bizonyos határt és napot is, u. m. azon 1635. esztendőben leendő immár pedig elmúlt karácson napját rendelte és végezte volt megtérésekre való határnak, hogy valakik az sidózó tévelgyést tartó emberek között akkorra és addig az négy recepta religiók között valamelyikre az sidózásból meg nem térnének, evocáltatván az fiscalis director által, azután a nap, avagy terminus után következő elsőbb gyűlésre fejeket, jószágokat és minden ingó és ingatlan marhájokat, jóvokat elvesztenék érette. De nem gondolván azzal, nagy sokan abban az tévelgyésben való emberek között, nemcsak az elvégeztetett karácson napjára, hanem azután is meg nem tértenek az recepta religiók között egyikre is, hanem azon sidózó tévelgyésekben vakmerőképpen megáltkottanak; kiknek evocáltatásokat holmi egyéb súlyos dolgok, gondok megakadályozván, előbb nem evocáltathattanak, hanem ez jelen való 1638. esztendőbeli generalis gyűlésre Fejérvárra; az mely gyűlésről is az nemes ország halasztotta volt egyéb terhes dolgok miatt azok causainak meglátását, az unitaria religión kívül az más három recepta religiókon való úr és főförendek között mind az három natióból, azon generalis gyűlésből az nemes országtól

az unitaria religiön levők között annakelőtte indúztatott egyenetlenségeknek eligazítására válogatott személyek eleiben Deésre az akkor jövendő juliusnak első napjára, az hova és a mikorra is certificatusok lévén, azon sidózó emberek törvényire ott az egész válogatott úr és főfrendektől s a tábla bírától az ország végezési ellen cselekedett vakmerő engedetlenségekért és recepta religiora való meg nem térésekért fejek, jószágok és részek szerint való minden ingó és ingatlan jövoknak elvesztésén convincáltattanak és condemnáltattanak; kik között Szentersébethi ngos Péchi Simon is azon vakmerőségben tanáltatván és az országtól praefigáltatott terminusig recepta religióra egyikre is az sidózó tévelygésből meg nem térvén, citáltatott és azon sententiában esett volt. kiért ötet mi kgl's urunk fejedelmünk ő nga az ő ellene pronuncióltatott és kiadatott sententia szerint maga személyében is fogság és tartóztatás alá tétetvén, jószágát, jövait is exequáltatván és elfogallatván, azoltától fogva azonban volt dolga; mostan pedig az mi megmondott kgl's urunk fejedelmünk ő nga. böcsületes tanácsi, úri és egyébb rendeken való főfö hiveinek és nekünk is ő érette való alázatos törekedésünkre könyörgésünkre megigérvén kegyelmesen elegendő jó kezesség alatt elbocsáttatását s ez alább megirandó részjószágának is bizonyos conditiók alatt való megadatását: mi löttünk és vagyunk kezesek az mi k. u.-nak ő ngának Péchi Simon maga személyéért egy summában tiz ezer magyar forintig, ez alább megírt mód szerint és conditiók alatt:

1. Hogy immár vénségére az igazságot isten kedve ellen is vele megismertetvén, abban állhatatos, tökéletes, nem képmutató leszen.

2. Sem titkon sem nyilván, szóval, írás, izenet és egyezés által nem praktikál senkivel olyanokkal s oly dolgokban magát nem társolkodtatja s elegyíti, melyért derekas és helyes suspiociot is magára vonhatna. vagy szerezhethne.

3. Igaz tökéletes hazafia és az mi k. u.-nak ő ngának is olyan hive leszen, az ő nga hűsége mellett életét is elfogyatni kész leszen, és ehez az mi több kívántatik, azt az mint az mi k. u. ő nga szokta megformálván, ő nga Péchi Simon is praestálja.

4. Az Erdélyország határán kívül sem az magyarországi partiumban, sem sohová ki nem megyen, ez országban szabados járása meneteli engedtetvén ő ngától, az hova szüksége tartja.

5. Valahonnan kezében levelek mennének, vagy tanácskozásokat értene, vagy embereket jártatnának, ki mind a hazának és a mi k. u.-nak is ő ngának is ártalmokra lenne, nemcsak megjelenti ő ngának, hanem embereket megfogja, ő nga kezében küldi, az leveleket az szerint és a dolgot is megjelenti.

6. Az szenterzsébethi udvarházat ő nga az mi k. u. azon

egy faluban való jobbágyokkal, kiben vagyon jobbágy nr. 53, — ehez hozzá adván Szent Ábránt, kiben jobbágy vagyon nr. 5., sárdi portiot nr. 1., magyar sakodi portiot nr. 1., héjjásfalvit, melyben vagyon nr. 6., ki tészen in summa jobbagiones nr. 70. noha nem tartoznék vele, de fejedelmi kegyelmességéből remittálván kegyelmesen Péchi Simonnak és feleségének Barrabási Katha asszonynak, hogy azokat életekig bírassák. Azért Péchi Simon és felesége Barrabási Kata asszony tesznek le az mi k. u.-nak ő ngának ezer tallért, úgy hogy Péchi Simonnak és Barrabási Kata asszonnak holtok után azon summát letévén, vagy az fiscus, avagy a kinek ő nga az mi k. u. conferálná, haeresek és posteritások, avagy legatariussok tartozzanak felvenni és azon udvarházat, jószágot kezezből kibocsátani; ha pedig életekben is azon udvarháznak, jószágnak proprietását valamely hívének el találná az mi k. u. ő nga conferálni, az statutiot pure engedik benne peragálni, míg bírják is az jószágot, addig is nem pusztítják, kevesítik, sem senkinek abban el nem adnak, idegenítnek, sem gondviseletlenségek miatt szánt szándékkal el nem vesznek. Továbbá noha az fiscus minden jószágát igaz törvény szerint apprehendalta sententiával via juris Péchi Simonnak és non de necesse, mindazáltal az mi k. u. ő nga kívánságára, a hol ő nga akarni fogja, káptalan vagy mester előtt in perpetuum renuncial Péchi Simon, hogy semmi névvel nevezendő tulajdoníthatandó just magának, haeresinek, posteritásinak, vagy legatariusinak sem nyilván, sem titkon, az ő nga kegyelmessége nélkül semmi jószágában fen nem tart. Mely conditiok szerint löttünk kezesek Péchi Simon személyijért az mi k. u.-nak ő nagységának Barchiai Sigmund ezer forintig, ad fl. 1000. Mindszenti Gábor ezer frtig, ad fl. 1000. Nemes Thamás ezer frtig ad fl. 1000. Daniel Mihaly ezer frtig, ad fl. 1000. Ughron Pál ezer frtig, ad fl. 1000. Apaffi Györgyné és fia Apaffi István ezer frtig, ad fl. 1000. Bagothai István ezer frtig, ad fl. 1000. Orbán Péter ezer frtig, ad fl. 1000. Thordai János stb. ad fl. 500, Kálnaki István ad fl. 500, Damokos Pál 500, Henter András, Székely Boldizsár, Mihácsi Demeter és Kis Pál Bálint együtt és egyaránt 1000 frtig ad fl. 1000, Dersi Mihály 500, Menyhárt György 400, Veres György 100, Szép Antal 100, Vajda András 100, Gálffi Márton 100. Ugy hogyha ez elébb megírt punctok és conditiok ellen, vel in toto vel in parte vétene Péchi Simon, eo facto halál legyen a fején érette, és ha személye szerént mi kezesek ötet a mi k. u.-nak ő ngának kezében nem vihetnök, az elébb megírt tizezer frtot ezen szerint, az mennyi rész summaig mindenikünk kezes lött, ő nga a mi k. u. mi rajtunk kezeseken megvétethesse s jószágunkon csak simpli-

citer exequaltathassa, contradictione, inhibitione, repulsione nec ullis aliis juridicis remediis obstantibus, quoquomodo valentibus. Mely dolognak erősségére és bizonyosságára adtuk a mi hitünk szerint íratott kezes levelünket ő ngának az mi k. u.-nak, kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítvén. Datum Bisztricii die undecima Novembris anno dni 1638.

Stephanus Apafi m. p.

Ughron Pál m. p.

Székely Boldisár m. p.

Nos itaque stb. [a váradi káptalan záradéka.]

(Eredeti transuntum a vörösvári ltban capsa 20. fasc. 2. nr. 21.)

Jegyzet: Péchi Simon reversalisa megvan a vörösvári ltban még egy példányban a nagyváradi káptalan egy transuntumában.

XX.

1638. oct. 26.

A Rákóczy és Lupul rajda közt létrejött kiegyezés.

Nos Basilius Vajvoda dei gratia regni Moldaviae princeps et dominus haereditarius etc. Testimonium super eo, praesentibus nostris fidei litteris perhibemus: quod in anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, superius elapso, meliora illustrissimorum bonae memoriae principum Moldaviae, praedecessorum nostrorum exempla imitati, insuper illustrissimi etiam et celsissimi principis domini Georgii Rakoci, dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis etc. statim ab auspiciato principatu nostro honorificam propensionem erga nos comperientes, ac ulteriorem quoque benevolentiam et tuitionem suae celsitudinis sperantes, bonis quibusdam conditionibus et modis confederationem perpetuam cum sua celsitudine principali pepigeramus et iniveramus, firmas etiam superinde fidei litteras nostras suae celsitudini dando et assignando, acceptis a sua etiam celsitudine aliis similibus litteris ab eadem datis: (*l. a szöveget a Török-Magyarokori Á. O. III. k. 26. s köv. ll.*)

... *A befejezés, mely ott hiányzik, így hangzik*: Ad harum porro superius scriptarum conditionum observationem, ac in omnibus partibus et clausulis sanctum et verum complementum vel impletionem, obligamus nos ipsos denuo ad veram fidem christianam nostram, honorem et animae nostrae salutem, ad omnes sanctos dei et beatissimam virginem Mariam. In cujus rei majus testimonium et robur dedimus hasce principales nostras fidei litteras, manus subscriptione et sigillo

nostro confirmantes. Datae Jassis in civitate nostra principali, die vigesima sexta Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo trigésimo octavo.

Basilius.

Kivül: (I. Rákóczi Gy. kezével:) Az mostani moldvai vajdának hitlevel(ének) de verbum (így) ad verbum igaz pariaja. Az levelek közzé kell tenni Patakon.

(Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.)

XXI.

1639. m a j. 1—20.

A Gyula-Fehérvárra hirdetett országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem primum mensis May, anni domini millesimi sexcentésimi trigésimi noni, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignemur. Quorum quidem articulo- rum tenor falis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Julia ad diem 1. mensis May, anni domini 1639. indictis, celebratis conclusi.

Hogy az úristen Nagyságodat kegyelmes urunk szegény hazánkkal együtt mind ekkéig is csendes békességes állapotban megtartotta, és azon isten ő felsége Nagyságodnak erőt s egészséget szolgáltatott arra, hogy minket is egész országúl három nemzetül ez mostani generalis gyűlésre, szegény hazánk- nak régi megrögzött törvénye szerint convocaltatott, dícsírtes- sék és áldassék az úristennek nagy neve érette. Könnyörögvén ő szent felségének azon, hogy az úristen Nagyságodat boldog

szerencsés esztendőig éltesse, megtartsa, és a Nagyságod méltóságos fejedelemsége alatt szép csendes békességes állapotjában szegény hazánknak gyakorlatossággal ilyen szép gyűléseket celebráltathasson Nagyságod.

Articvlvs I.

Kapu szám után rendelt contributio.

Az mint azért Nagyságod kegyelmességéből intimálja propositiójában ez mostani előtte álló sok szükségeit, mind az fényes portának contentatióját s mind egyéb extraordinaria expensáit, és mi is tudván azt egész országúl, három nemzetül, hogy szegény hazánknak békességes megmaradása az fényes portától függ; noha kegyelmes urunk látjuk szegénységinknek fogyatkozásait, holott az üdőnek mostani szüksége miatt szájába tévő falatja sincsen, marhája elholt, és az kinek valami kevés marhája szinte maradt is, az élségnek és mostani nagy szükségnek miatta el kellett adni; noha pedig isten kegyelmességéből mostan az idő mutatja ugyan magát, de aratásig csak az jó isten tudja, micsoda intemperies találhatja, és ahoz képest az szegénység mind mostani megszűkült és megszűkülendő állapotjában miképpen contribuálhasson, Nagyságod bölcsen megítélheti: mindazáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk semminémű szükségeiben, és Nagyságod is mind az fényes portának való ajándékoknak contentatiójára és udvara népének tartására s egyéb extraordinaria expensáira is elérkezessék, ígérünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásra az elmúlt esztendőbeli mód szerint való terminusokra kapu szám után húsz forintot, felét az Szent György napinak ad primum Julii, felét pedig ad primum Septembris, az Szent Mihály napinak is felét ad primum Novembris, felét pedig ad primum Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszölgáltatni.

Az partiumbéli atyánkfiai az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt ezen tereli viselésre ígérnek magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, a kiknek az vármegyén jószágok vagyon. Nagyságodnak igen alázatosan könyörgünk egész országúl, három nemzetül, legyen contentus véle. Alázatosan megiszolgáljuk az Nagyságod kegyelmességét.

Articvlvs II.

Bizonyos respectusokból a gratuitus laborért kapu szám után az statusoktól pénz ígértetik, Zaránd vármegyében az alsó járáson kívül.

Látjuk kegyelmes urunk az végházaknak építését igen szükségesnek lenni, szemek előtt viselvén azt is, hogy szegény

hazánknak békességes állapotjában kellessék azokról is providéálnunk. De mivel kegyelmes urunk minden derekas munka szegénységinkre szintén reá érkezik, és mind szántás, kaszálás, aratás szintén rajtunk vagon, és itt is a feljül megírt mentességünk szerint éhség és marhátlanság miatt az szegénység felette igen megfogytokozott, távul földön is lakván némelyek közüllünk: semmiképpen szekérbéli és emberbéli gratuitus labort nem ígérhetünk. Mindazáltal, hogy abból is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, az gratuitus labor praestálásáért ígérünk Nagyságodnak kapu szám után flor. 2. Az száz uraink s atyánkfiái is az partiumbéli atyánkfiáival együtt ezen tereh viselésre ígérük magokat, és az adóval együtt az négy terminusokon az Nagyságod tárházában bészolgáltatjuk. Noha kegyelmes urunk az partiumbéli atyánkfiái ez elmúlt esztendőbe másképpen praestálták: de mostan a nagy szükség miatt semmiképpen ő kegyelmek is szekér és emberbéli gratuitus labort nem praestálhatnak. Az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyében vagon jószágok, ezen tereh viselésre ígérük magokat. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja Jenőhöz az gratuitus labort, az felső járás az két forintot adja meg modo praemisso.

Articvlvs III.

Az taxás városok contributiója.

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Várad adjon	fl. 1500.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Kézdivásárhely adjon	fl. 175.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl. 125.
Ilyefalva adjon	fl. 125.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy Almás adjon	fl. 75.

Articvlvs IV.

Az gratuitus laborért pengi az taxás városok így contribúljának.

Kolosvár	fl. 300.
Fejérvár	fl. 150.
Bánfi-Hunyad	fl. 100.
Udvarhely	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely	fl. 80.
Sepsi-Szent-György	fl. 50.
Ilyefalva	fl. 50.

Egeres	fl.	50.
Nagy Almás	fl.	50.

Articvlvs V.

Bizonyos végezés az oláh papok állapotjokról.

Vagyon panaszunk kegyelmes urunk az oláh papokról is, kik szintén olyan praerogatívával akarnak élni, mint szintén az magyar praedictarok. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az olyan oláh papok tartozzanak földesuroknak honorariumot adni, és az örökös jobbágyból álló oláh pap fia legyen jobbágy és föl is kérhessék. Az melyek peniglen az oláh papok között valami módnélkül való dolgot cselekednének, házásokat egymástól elváltakoztanának, az oláh püspökök és esperessek az ő régi vallások s rendtartások szerint annuatim minden visitációkor az olyanokat kikeressék és megbüntessék kedvezés nélkül; ha pedig meg nem büntetnék, comperta rei veritate mind püspök s esperestek tiszteltől priváltassanak.

Articvlvs VI.

Szászvárosról s egyéb helyekről is, (a tanuló ifjaknak holtok törtévéen), testek fizetés nélkül adassanak ki, praedicatorok mindazáltal, mesterek és deákok, fáradtságokról contentáltatván.

Az Hunyad vármegyebéli nemes atyáinkiai jelentik kegyelmes urunk, hogy az kik közzüllök tanulásnak okáért gyermekeket Szászvárosra adnák scholában, ha ott meg találnak halni, nagy summa fizetésen adnák ki gyermekeknek testeket. Végeztük azért, hogy ezután az olyan megholt gyermekeknek testeket ne tartozzanak pénzen megvenni. hanem szabadosan vihessék el onnét, és in genere minden helyekről. De ha ott halottjoknak harangoztatni akarnak, s praedikátorokkal és mesterrel s deákokkal kikésértetni kívánnák, az olyanért illendő béreket adják meg.

Articvlvs VII.

Az partiumban a törvény kérésben a régi jó usus observáltassék, és minden igaz relatoriáknak, (ha az tanúk nem sístálthatnak is), helye legyen.

Jelentik a partiumbéli atyáinkiai is kegyelmes urunk, hogy ha valamely paraszt ember potentiát patrál köztök tempore impensionis iudicii igen meg szoktak fogynakozni; mert az bizonyságoknak personaliter jelen kell lenniük, némelyek pedig meszsze földre, úgymint tíz vagy tizenkét mélyföldre lakván, oda nem vihetnék; ha relatoriában viszik oda bizonyságoknak fassióit, azoknak helyet nem adnának. Végeztük azért, hogy ő

kegyelmek között is az törvény kérésbe observáltassék az régi jó usus, hoc addito, hogy az bizonyításban minden igaz relatoriáknak helye légyen, hogyha az tanúkat personaliter nem sistálhatnak is.

Articvlvs VIII.

Personalis comparitióra extra causae meritum nem szabad evocálni senkít.

Esnek ilyen fogyatkozások is sok helyeken, hogy némely causánsok nem gondolván az causának meritomát, personalis comparitióra evocálnak némelyeket, mely noha nem personalis comparitiót kívánna, de nem compareálván az más fél mindjárást eo facto convincáltatik. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az kik ezután olyan causákban, az kik personalis comparitiót nem kívánnának, és personalis comparitióra evocáltatnak s nem compareálhatnának in prima instantia, s ez okon per non venit sententia adattatnék ki ellenek: az ilyenek ellen prohibitióval, inhibitióval, avagy novum iudiciummal obviálhassanak, annak utánna comprobálván, hogy nem personalis comparitiót kívánna az causának meritoma, in mortuo homagio convincáltassék az actoria pars. Hasonlóképpen az kik notán vagy az quinque casusokon kívül personalis comparitióra evocálnának valakiket, azok is in mortuo homagio convincáltassanak.

Articvlvs IX.

Gyalogok és egyéb vitézlő rendek ellen az szegénységen való insolentidkért büntetés végeztetik.

Az mely német és szász gyalogok vagy egyéb vitézlő rendek az szegénységen valami insolentiát cselekesznek, végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy Nagyságod edictomot adván ki az német gyalogoknak és egyéb vitézlő rendeinek is, tartsák ahöz magokat, és ha azokon kívül valami insolentiát cselekednének, azt törvény szerént büntesse meg az előttök járó, kit ha negligálna, tisztitól priváltassék. Ha az Szászorságról való fizetett nép cselekedné is, azt is az szerént büntessék törvénynyel, s ha meg nem büntetnék az tisztviselők, az kárt magok fizessék meg, az hadnagyokat pedig tiszttektől priválják.

Articvlvs X.

Zilah, Cseh, Tasnád régi privilegiomokban megtartatnak.

Noha kegyelmes urunk Zilahnak, Csehnek, Tasnáduak szintén olyan privilegiomok vagyon, mint akarmely privilegiatus városoknak, de még is ispán uraim bé akarván azokban is

cirkálásra menni: végeztük pro perpetuo statuto, hogy azok az városok is az ő régi szabadságokban, privilegiumokban megtartassanak.

Articvlvs XI.

Szörin vármegyével Jósika Gábor egy értelemben legyen s az vármegye is observálja az ország törvényét.

Az Szörin vármegyebéli atyáinkiai jelentik kegyelmes urunk, hogy, Jósika Gábor nem akarna az ő vármegyéjéjékel egyet érteni. Holott azért liber baronatusság Fogarasnál több soholt nincsen: végeztük és concludáltuk, hogy Jósika Gábor uram is az ország constitutiója s törvénye szerént dependeáljon mindenekben az vármegyétől, éljen az vármegye ususával és törvényével; így mindazonáltal, hogy az széket tizenötöd nappal meghirdessék ott is, citatio dolgából is tizenötöd napot observáljanak. Törvény kérésben is az ország törvényét observálják mindenképpen.

Articvlvs XII.

Szenteqyház fundusán kívül lakó szenteqyház jobbágyi az faluval egy terhet viseljenek.

Az székelly uraink s atyáinkiai jelentik kegyelmes urunk, hogy szenteqyház jobbágyi lévén sok falukban közöttök, egyenlő terhet az faluval viselni nem akarnak. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely jobbágyok tulajdon az szenteqyház fundusán vadnak, azok ne tartozzanak az falu között való teret viseléssel, azon kívül, a mely földet vagy testamentomban legáltak az szenteqyházhoz, vagy falu közönséges földére telepítettek jobbágyokat, azok az faluval tartoznak mindenekben egy terhet viselni.

Articvlvs XIII.

Az Székelységen az citatióban az régi usus observáltatni engedtetik (Maros széken kívül), de azért az citatio s relatoria ellen nem szabad contendálni sub certa poena.

Noha a tábla deliberált volt ez elmúlt segesvári terminuson, hogy az székelly uraink között is mint élnének az citatióval; de mivel ő kegyelmek más usussal éltenek régtől fogva: végeztük, hogy ezután is azon régi usus observáltassék közöttök (Maros széken kívül), úgy mindazonáltal, hogy az citatio s relatoria ellen ne contendáljon egyik fél is se otthonu se az táblán, ha penig valamelyik fél contendálna, maradjon indebitán.

ARTICVLVS XIV-

Az két kiadott edictom is observáltatik az Székelységen, és az sinistra exponensek ellen ő nagyságától animadversio s leczke ígértetik.

Az mint Nagyságod kegyelmességéből ő kegyelmek között az két kiadott edictomot observáltatja, és ezután ha kik sinistra expositiókkal valakiknek instantiájára Nagyságodat búsítanak, hogy azoknak büntetéssel való visszabocsátásokat igéri és leczkét is ad eleikben, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

ARTICVLVS XV.

Az prokátoroknak három helyes exceptionál több nem engedtetik.

Látjuk kegyelmes urunk azt is, minémű sok abusok jönnek ki az procuratoroknak sok exceptiójok miatt az causáknak discussiójakor. Az mint azért Nagyságodnak is tetszik böles tanácsival együtt: végeztük mi is egyező értelemből, hogy akarminémű causákban is az procuratorok három exceptionál többel ne élhessenek, azok is igen helyesek légyenek, mert azon kívül valók mind rejciáltatnak.

ARTICVLVS XVI.

Az vármegyéken cirkáló tisztek a regius fundusra ne divertáljanak, végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy mikoron vármegyékből az tisztek cirkálni kimennek, az regius fundusra ne divertáljanak, és ott mód nélkül való gazdálkodásra az szegénységet ne erőltessék, holott az olyan faluk nem az ő juris dictiójok alatt vadnak; hanem minden ember szabja az jó rend tartáshoz magát.

ARTICVLVS XVII.

Az posták neve specificce légyen a salusconductusban denominálva; újesztendő ajándékot pedig, az postaló nem adásért pénzt ne exigáljanak.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetől, hogy az mely postákat Nagyságod akarmely felé is elbocsát udvarából, az olyaknak salus conductust adván Nagyságod, specificálják benne az neveket, hány személyre írják nekik az salus conductust; hogy így az módnélkül való insolentia minden helyeken tolláltassék. Némelyek azok közzül postalovat nem kívánván, postaló nem adásért pénzt fel venni ne merészljenek; új esztendő ajándékot is se együtt se másutt ne szedjenek semminémű úton járók.

ARTICVLVS XVIII.

Palotára menő katonáknak regulája és excessusoknak refrenálása.

Az quártélyokban lakó mezei katonáktól, palotára jövősekben, menésekben, mennyi inconvenientiák légyenek kegyelmes urunk, tudja csak az isten; melyről egynehány rendbéli articulúsink extálnak, de még is ahoz magokat nem tartván, ex super abundantia unamimi voto, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük, hogy az palotára menő katona ezután az kapitányától vagy hadnagyától végyen levelet, mikor indult el az seregből, kiben mind diese, annusa s helye meg légyen írva, s ha az olyan az Szászságon vagy egyebütt múlatozna, magát tartatná, vagy bár sietne is, de onnét élést hozna vagy vinne, fogják meg s küldjék az Nagyságod udvari főkapitánya kezében; kapitán uram honn nem lévén, Nagyságodnak főhoppmesterének vagy főkomornikjának eleiben adván az dolgot, relatoriát is hozván cselekedeteikről, büntetődjenek illendő büntetéssel. Ha pedig az kapitányok is, az melyek alatt valók ilyent cselekednek, értésére adván mindjárást ki nem keresné s érdeme szerint törvénytől meg nem büntetné, az kapitányok tartozzanak azokat contentálni, az kiknek kárt töttek.

ARTICVLVS XIX.

Az ácsok és kőművesek bizonyos conditióval tartatnak meg privilegiomokban.

Minden helyeken az ácsok és kőművesek úgy tartatnak meg privilegiomokban, hogy az éppítésre elégségesek légyenek és reá is érkezhessenek; ha pedig nem elégségesek, csak akármely privatus ember is kőművest és ácsot vihessen bé akarhonnét, végeztük és concludáltuk.

ARTICVLVS XX.

Az circálásban, az illetlen exactiók tollálatván, egyik főispánnak is jelen kell lenni.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ez után minden helyeken az circálásban az régi jó usus observáltassék, és az illetlen exactióknak békét hagyjanak; az circáláskor pedig egyik főispán jelen légyen, hanem ha injuria temporis vagy az Nagyságod szolgálatja nem engedné meg.

ARTICVLVS XXI.

Vasárnapok meg nem szentelői certa poena mulatúttatnak.

Tetszik az is kegyelmes urunk, hogy ennek utánna senki vasárnapokon szőlőt ne szedjen, hanem akkor nyugodjék, és az

isten parancsolatja szerént azt az napot szentelje meg, sub poena 12 floren. hungaricalium, és az kik ez ellen impingálnak, exequálják az ott való tiszték, polgármesterek, város bírái, és az viceispánok s szolgabírák.

Articvlvs XXII.

Az harminczadokra vigyázás, gondviselés injungáltatik.

Az harminczadokról elégedendő articulusink extálnak, melyeket az valkáni harminczados is observáljon, és mivel constitutiójok is vagyon az ott való faluknak kétszáz forint bírság alatt, hogy az kik kénesőt vagy arany port vagy egyéb megtiltott marhákat lopnának, vinnének, hordanának, azokat megfoghassák, az harminczadosok kezében adják, ki ott az zászló alatt, nemes embereket bégyűjtván, tétessen törvént reájok, s az szerént büntetődjenek: végeztük azért, hogy az ispánok inquiráljanak felőle, őriznek-é a faluk, nem-é, severe injungálván, hogy az olyanokra szorgalmatosan vigyázzanak, őrizkedjenek, őket megfogják és az harminczadosoknak kezében adják. Az szélbe penig marhájokhoz eljárhatnak az ott lakos emberek.

Articvlvs XXIII.

Az váradi fő és vicekapitányoknak régi autoritások megtartatik, és Ibrányi Mihály uram ellen egy jobbágysaszony ki nem adásáért való sententia cassáltatik.

Végeztük azt is egész országúl kegyelmes urunk, hogy az váradi fő és vicekapitánoknak régi autoritások intacte et illaese megtartassanak mind törvények dolgaiban s mind egyebekben. És mivel mostani váradi vicekapitán Ibrányi Mihály uramat Szemere Boldisár citáltatta volt az vármegye székire, hogy egy jobbágjának, ki az 1637. esztendőbéli articulus előtt jó idővel ment volt bé az váradi várban darabantságra, feleségét az várból ki nem adta, és sententiát is extrahált volt ellene az vármegyétől: de mivel az az jobbágy felesége, az mint iránk, az 1637. esztendőbéli articulus előtt ment volt bé az várban, és hogy constitutiones regni non praeterita sed futura ligant, ez okon az ő kegyelme ellen való sententia is az jobbágysaszony ki nem adásáért abrogáltassék, incassáltassék, és minden részeiben invalidának tartassék és incassata légyen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione ali-

quali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima mensis Maii, anno domini Millesimo, sexcentesimo, trigesimo nono.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomatott hiteles példánya az erd. Muzeeumban (Jos. Com. Kémény, Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.) Másik nyomatott példány a fejedelem pecsétjével és Lectá-val, de a fejedelem aláírása nélkül, ugyanott a Dónáth-gyűjteményben).

XXII.

1639. a p r. 16—j u n i u s k ö z e p e.

Bercsényi Imre küvetsége Rákóczyhoz.

o)

1639. a p r. 16.

Ferdinánd levele Rákóczyhoz.

Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Ungariae, Bohemiae etc. rex, archidux Austriae etc.

Illustrissime princeps nobis honorande! Occasione itineris fidelis nostri egregii Emerici Bercheny praesidii nostri Nogradensis supremi capitanei in Transylvaniam, privatorum suorum negotiorum causa suscepti, praetermittere nolimus, quin Synceritati Vrae benigne significaremus, profectionem nostram non modo in regnum nostrum Bohemiae, verum etiam loca caesareis castris nostris viciniore, institutam, quo deo bene propitio, et vicinitatis nostrae subsidio adiuta arma nostra imperialia, validiores adversus hostes summant progressus, reiectisque et exclusis quibusvis inimicis, diutius ac felicius optata pax et tranquillitas orbi Christiano affulgeat.

Porro pro subsidio levis armaturae exercituum nostrorum, in regno nostro Ungariae equitatum aliquem levare mandavimus, quorum conductioni Synceritatem quoque Vram non defuturam, et potestatem iis qui ad servitia nostra sese conferre vellent, minime denegaturam confidimus.

Atque ut in absentia nostra tanto commodius securitati regni sit prospectum, confiniarÿs non modo congruentem solutionem impertiri, verum etiam eorum numerum in priorem florentiorem statum reduci mandavimus; quo intuitu in superioris Ungariae partibus militem Germanum, qui pene defecisse videbatur, ad iustum numerum completi, aliaque pro moderni temporis conditione, quae securitati regni opportuna videbantur disponi benigne ordinavimus, sperantes Synceritatem quoque Vram communi tranquillitati et quieti omni studio adlaboraturam.

Demum id quoque Synceritati Vrae benevole et confideuter detegendum duximus, inimicos nostros non vereri passim et glorianter iactare, quasi Synceritas quoque Vra in societatem ipsorum descendere, ditionesque regni nostri Ungariae adoriri intenderet. Quam quidem excogitatum ab ipsis iactantiam, vanam prorsus et a vero alienam esse non ambigimus, neque induci possumus, ut existimemus, Synceritatem Vram, tot nominibus ac vinculis Maiestati nostrae devinctam, nulla prorsus accepta causa, in discrimen ac periculum nationis Ungaricae, ac suum, simile quidpiam animo voluisse. Quin potius nihil eorum quae fidelem nobisque devotum principem addecet, deinceps quoque praetermissurum. Et si quas hostium occultas machinationes caperiretur, nobis debito candore ac synceritate patefacturum. Cui in reliquo firmam valetudinem prosperosque rerum successus comprecamur.

Datum in civitate nostra Viennae Austriae die decimasexta Aprilis anno millesimo sexcentesimo trigesimo nono.

Ferdinandus m. p.

Georgius Lippay
episcopus Agriensis m. p.

Külczim: Illustrissimo Georgio Rakoczy, principi Transylvaniae, partium quarundam regni Hungariae domino, et Siculorum comiti etc. nobis honorando.

(Eredetiről, mely Mike Sándor úr tulajdonosa.)

b)

1639. május 26.

Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár.

S. Caes. et Regia Mattas, dne dne cltme.

Literas Mattis Vrae Caes. et Regiae, de negotiis in Transylvania, generosi Emerici Bercheni, Vrae Mattis Caes. et

Regiae praesidii Neogradiensis capitanei, commendatorias, ipse dnus Bercheni mihi exhibuit. Quibus demisse acceptis, praetensionibusque dni Bercheni ex eius relatione intellectis, responsum a me condecens accepit. Mea in reliquo obsequia Mattis Vrae Caes. et Regiae demisse offerendo; quod superest deus Mattem Vram Caes. et Regiam diu foeliciter valentem conservet. Datum in arce mea Gyalu, die 26. mensis Maii a. d. 1639.

Sacrae Caes. et Regiae Mattis Vrae

(*saját kezével*) studiosissimus et devotissimus
servitor

Georgius Rakoczy m. p.

Kivül: ad. Nr. 2. A. 1639. Tramica, a cím s pecsét, a szokott, aranyos szélű papiros.

(Nemzeti Múzeum, Jászay-collectio.)

c)

1639. máj. 26.

Rákóczy válasza Ferdinánd levelére.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas, Domine Domine clementissime.

Benignas Mattis Vrae Sacrae Caes. et Regiae literas. Viena Austriae decima sexta mensis Aprilis proxime ad me datas, generosus d. Emericus Berczeni praesidii Nogradiensis supremus capitaneus recte mihi reddidit, quibus insinuari video dictum d. Emericum Berczeni privatorum suorum negotiorum causa in Transylvaniam iter suscipere velle, Matti Vrae Caes. demisse significasse, exindeque Mattem Vram Caesarem et Regiam occasionem sumpsisse, me de quibusdam non exigui momenti negotiis certificandi; quoad protectionem Maiettis Vrae Caes. non modò in regnum Bohemiae verum etiam loca hostium suorum castris viciniore attinet, existimo eam protectionem altissimo institutam esse consilio, et si alia abessent exempla eius rei ipsamet Mattas Vra Caes. locupletissimus esse testis, quantum praesentia imperatoris in exercitu urgeat; et hanc Mattis Vrae Caesariae protectionem pro bono totius Christianitatis publico foeliciter succedere exopto. In regno Hungariae et ditionibus Matti Vrae Caesariae et Regiae subjectis, equitatum levis armaturae, si quem colligere voluerit Mattas Vra Caes. ex iis qui aliorum servitio iam antea non sunt addicti, meum quidem non est impedire, spero tamen Mattem Vram Caesarem exhaustae durante bello Germanico

plurimis militum delectibus genti Hungaricae parsuram esse cui et alioquin vicini potentissimi undique imminet.

In absentia Mattis Vrae Caesar. et Regiae, si qua provisio accuratior in confiniis partium regni Hungariae superiorum de numero militum augendo, eorundemque certiori stipendio instituenda erat, ea ex indigenis potius nunc extra patriam educendis, quam extraneis, commodius, et constutionibus regni publicis convenientius ordinari poterat; negari non potest, passim in Hungaria, ac etiam alibi, novam istam militum Germanorum introductionem, praeter statuum et ordinum regni Hungariae consensum institutam, diversas in animis hominum movisse cogitationes, hoc praesertim tempore, pacatis per dei gratiam partibus regni Hungariae superioribus; caeterum me communi tranquillitati et quieti omni studio semper allaborasse, sicut experiri potuit, ita et deinceps allaboraturum esse Mattas Vrae Caes. et Regia sibi persuasum habere potest. Quae postremo Mattas Vrae Caes. mihi benigne juxta et confidenter detegit, de hostium Mattis Vrae Caes. gloriatione et jactantia de me, quasi ego quoque in societatem ipsorum descendissem. ditionesque Mattis Vrae adoriri intenderem; syncera ista et aperta Mattis Vrae Caes. et Regiae de hostium ejusdem de me jactantia declaratio, plane mihi commodissima accidit. Qui sese Matti Vrae Caes. apertos hostes declararunt, ingenii ipsorum est, multa excogitare quibus suos confirment, hostes vero deterreant; hoc vero in mea potestate non esse, quid illi de me spargant, Mattas Vrae Caes. et Regia facile intelligit. Ego vero contra jactantiam hostium Mattis Vrae Caes. et Regiae, ac rumores de me sparsos, acta mea oppono; qui et vivente foelicissimae recordationis proxime defuncta Caes. Matte, in principatu hoc constitutus, ac postea etiam Matte Vrae Caesarea et Regia foeliciter imperante, intra fines meos pacatissime me continui; et si quid apud Mattem Vram Caes. et Regiam impetrandum erat, etiam in legitimis et legibus regni consonis negotiis demisse potius instantiis agendum esse duxi; *quicquid in contrarium hostes Mattis Vrae Caes. et Regiae de me vulgo spargant.*¹⁾ In reliquo Matti Vrae Caes. atque Regiae demissa mea obsequia deferens, eandem foelicissimae regnare omnique prosperitate perfrui exopto. Datum in arce mea Gyalu die 26. Mensis Maii anno Donj 1639.

Sacratissimae Caes. Regiaeque

Mattis Vrae.

(Eredetiről, Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

¹⁾ Ezen cursiv betűs sorok helyett ez áll igazítva: nec deinceps etiam a studio meo et devota erga M. V. Caesar. propensitate decessurus sum, Mattis quoque Vrae Caes. et Regiae gratia, justis meis in juribus erga me integra permanente.

d)

1639. június közepe.

Bercsényi jelentése erdélyi követségéről.

Augstme Imperator Dne Dne Clmtsme.

Ex benigno Mattis Vrae Scrae mandato, propter exundationes aquarum, aliaque viarum discrimina, nonnisi vigesima quarta praeteriti mensis Maii die, in Transylvaniam venire potui, arcemque Gyalu ad Claudiopolim distantiae unius miliaris, quo et princeps altero die expectabatur, attigi. Quia vero ex informatione capitanei Varadiensis, ac etiam aliorum princeps accepisset, me in negotiis Mattis Vrae Scrae expeditum fuisse, primarios ex suis in occursum mihi misit. meque salutari, ac de adventu suo certificari fecit, rogavitque, ut hic adventum suum expectarem. Eo adhuc die, per unum ad me expeditis (*így*), principi significari feci, me non Mattis Vrae Scrae ablegatum esse, verum ratione negotiorum propriorum, apud principem et alios promovendorum, eo me venisse, hacque occasione, literas etiam a Vra Matte eidem, cum aliqua verbali salutatione, attulisse.

Quia vero principis adventum, non prius quam sequenti die, circa vesperum futurum intellexissem, pro lucrando tempore, rebusque indagandis, me in residentiam patrum jesuitarum Monostoriensium, ad Claudiopolim, summo mane contuli, ibidemque cum patribus, et quodam alio probro viro catholico, quem ibi reperi, de rebus et negotiis principis egi, multaue rescivi. Tandem antequam princeps, praedictam arcem Gyalu ingressus fuisset, inde me movi, et circa vesperum primo, ad locum hospitii redii. Ubi princeps me denuo salutari iussit, et siquidem intellexisset, me privatorum negotiorum meorum causa venisse, audientiam apud se, quandocunque vellem habere possem.

Eo respectu, sequenti statim die, mane, principem accessi, ipsum Vrae Mattis Scrae nomine salutavi, literas Mattis Vrae eidem exhibui, ac de statu valetudinis, Turcarum rebus, conatibus et dispositionibus, diligenter sum percontatus.

Honore, quo decuit, acceptis Mattis Vrae literis, pro salutatione gratias egit, ad percontationem rerum Turcarum respondit. Quod licet Turcarum imperator magna cum militis sui ruina Babiloniam ceperit; ipse tamen prospere valet, qui justo milite in Babilonia ordinato, Constantinopolim redit, et si nondum locum attigit, intra paucos dies, eundem ibi futurum; quemadmodum id tam ex proprii oratoris sui, ad portam Othomanicam, quam Moldaviae et Transalpiniae vajvodarum,

ac aliorum etiam literis, pro certo accepisset. Ulterius adhuc princeps de statu Turcarum dixit, res Turcarum surdis auribus non esse praetereundas, nam licet turca hoc anno in quiete, sine tumultu domi manserit, sequenti tamen anno, pro certo adversus hostes suos movebit, quos non alios, quam Hungaros putaret; aperuit etiam princeps Turcarum imperatorem Venetis quoque graviter infensum esse, omniaque commercia, et cum ipsis negotiationes interdixisse.

Ad haec ego pro evidentiori cognitione mentis principis dixi, fore pro commodo nostro, si vires suas Turca contra Venetos convertet, siquidem imperatori Turcarum inconsuetum esset. uno eodemque tempore, diversa bella gerere, et sic medio tempore, Hungari pace et tranquillitate frui possent; his rationationibus princeps etiam acquiescendo, respondit, credendum esse Turcam, nos potius, quam Venetos, invasurum: dixit etiam Hollandorum oratorem, qui multos Constantinopoli consumpsisset annos, patriam versus movisse, suosque, prout et res universas, per mare expeditisse, ipsum vero, in persona, per Transylvaniam iter habiturum, qui tum etiam, ut existimasset, Transylvaniam attigisset.

Interea tempus prandii supervenit, meque in prandio, apud se detinuit. Inter prandendum, pro incolumitate Mattis Vrae Sermae unum vini poculi mihi obtulit, postmodum inter caetera dicta mensalia, publice coram suis, tabulae bene longae assidentibus, protulit. Ad concludendam inter Mattem Vram Caesaream, et eiusdem hostes pacem, nullum superesse modum, si quidem ad haec tria requirentur. Primum. Liberum religionis exercitium. Secundum. Restitutio Friderici filii, in palatinatu Rheni. Tertium. Omnium damnificatorum, refusio damnorum.

Ad primum posteaquam dixissem, eos, qui fautores, et promotores hostium Mattis Vrae, intuitu liberi religionis exercitii essent, exinde nihil utilitatis sperare posse. Siquidem praecipuus hostis Vrae Mattis rex Galliae esset, qui aequae, veluti Vra Mattas Serma catholicus existens, dubio procul potius religionem suam, quam aliam promovere studeret. Et alioquin Vra Mattas Serma, quibus liberum religionis exercitium concessisset, eos minime turbasset.

Ad haec princeps: non inquit, nam rex Hispaniarum in suo regno alienam religionem non tolerat, ac in regno etiam Hungariae, multi turbati sunt in eorum libero religionis exercitio, templa ab evangelicis adempta, quemadmodum et proxime praeterita comitia, non cum satisfactione status evangelicorum essent soluta.

Ad haec ego dum respondissem, quod si aliquem domi-

norum terrestrium catholicorum, in proprio fundo, templum aliquod reoccupasse contigisset, per hoc, Vra Mattas Serma, neminem in religione sua turbasset, siquidem jus patronatus dominorum terrestrium, sive fundi essent. per hocque jure proprio sibi uti liceret; prout et domini evangelicae religionis, non secus in bonis et fundis propriis facerent, et quidem majori cum injuria catholicorum. Nam quae ipsi templa a communitate catholica adimunt, non illorum, verum catholicorum expensis essent erecta. Si nihilominus aliquem catholicorum dominorum, templum aliquod ademisse contigisset, id tanquam in proprio fecisset. Ad proposita de Hispaniarum rege subjuncti, quod si is aliam religionem in regno suo tolerare non vult, per hoc neminem injuria afficit, cum alias etiam nunquam alia praeter catholicam ibi florisset religio. Et alioquin religio a statu et conditione principum dependeret, quorum distincta esset ratio, alii enim provinciarum et regnorum haereditarii, alii vero ex libera electione principes essent; tum de his posteaquam longius, tam ipse princeps, quam alii ex suis, mensae assidentes, diversa subjunxissent, finito prandio, surreximus a mensa.

Sequenti tandem die, me iterum accersito, dixit, quatuor esse, de quibus Vra Mattas Serma, sibi in literis, a me exhibitis perscripsisset.

Primum esset, intentio protectionis Vrae Mattis in castra.

Secundum, ordinationem conscriptionis levis armaturae militis hungarici, quam ne impediat.

Tertium, aliquot centenorum militum germanorum in confinia destinatio, quam sibi Vra Mattas insinuaret.

Quartum, de correspondentia, quam haberet princeps, cum hostibus Vrae Mattis, de qua ipsi hostes palam gloriarentur.

Quantum ad primum, dixit se non posse approbare, nam si quidpiam infortunii, in praesentia tanti monarchae, quantus Vra Mattas esset, exercitus experiretur, vel saltem progressus intentioni adversus hostem respondere non possent, quantae duceretur id ignominiae? Adduxit pro exemplo, principem quondam Bethlen, qui dum contra Mattis Vrae Sermae Caes., dum genitorem felicitis memoriae, bellum suscitasset, inter reliqua, de obsidione etiam praesidii Feölekiensis, dispositiones parans, tum modernus princeps, ei in propria persona instituendam obsidionem disvasisset, ejus tamen consilia non secutus, cum dedecore obsidionem solvere debuit, comprecabatur nihilominus princeps Vrae Matti adversus hostes, fortunam et felicitatem; haec apprecando in contrarium dicere cepit, ut

verum fatear, inquit: nescio, cur Suae Matti Caes., felices progressus cupere debeam. qui tenderent in ruinam meam? Ad quae ego respondi: Vrae Mattis fortunam, et in rebus felices successus, non ad ruinam suam tendere; post haec, notavi dictorum suorum ipsum veluti poenituisse.

Quantum ad conscriptionem militis Hungarici, respondit se eandem impedire nolle, imo in ditionibus Vrae Mattis Scrmæ, neque impedire posse, at in suis concedere nequire, siquidem et ipse suos haberet aemulos: inter Turcas Moysen Zekel, et quis scit quos alios, neque propterea certus esset de tempore suarum necessitatum. Ut autem ex ditionibus etiam Vrae Mattis, miles Hungaricus educatur, id se approbare non posse; placet enim Turcis, virium Hungaricarum diminutio, quae semper ex educatione militis evenire solet.

Militis etiam Germanici in confinia Hungarica ordinationem se approbare non posse dixerat, siquidem contra regni constitutiones esset, et plurimi regnicolarum, eam graviter, et quasi cum turbatione sentirent; proprium hic citabat exemplum, anni 1636. dum Turca contra se exercitum ordinasset, eo tempore se quoque Germanum militem habuisse dicebat, cum tamen ad saluandas regni constitutiones pro confiniis non ordinabat, verum Hungarico milite eandem muniebat, subjungendo hos non multum utiles esse posse, quid enim essent quadringenti Germani?

Demum quod cum hostibus Vrae Mattis tractatum haberet, id se non negare, nam assiduas illorum instantias in dies acciperet, ipsique eidem promissiones magnas facerent.

Et quidem primum promissionis punctum esset, quod sex millia Germanorum militum, toto belli tempore, per principem, contra Vram Mattem suscipiendo, proprio stipendio, semper pleno numero, intertenere vellent.

Secundum. Pro conscriptione militis levis armaturae, pro primo quidem anno trecenta millia, aliis vero subsequentibus duobus annis, ducenta millia tallerorum, se daturus promitterent.

Tertium. Quod statum rerum suarum cum Turcis securum reddent.

Quartum. Quod apud Turcam, de successione in principatu filii sui, efficient.

Quintum. Quod si pacem cum Matte Vra inire debuerint, princeps ex pace nullatenus excludetur.

Sextum. Quod si adverso casu sedes proprias relinquere, aut bona in regno Hungariae existentia, ab eo propterea adimi (quod tamen non speraret) contingeret, extunc universa damna, sibi et haeredibus suis refundere vellent.

His tamen omnibus hactenus non movebatur, neque ad aliquas conclusiones cum illis condescendit, imo nec movebitur, aut condescendet, etiamsi montes aureos eidem promitterent. dummodo ipsi satisfactio impendatur, verum in multis afficeretur injuria, neque satisfactionem haberet. Ad haec dum interrogassem. quali afficeretur injuria, et quam cuperet satisfactionem, respondit: contra se Turcam ex Hungaria venisse, et directum fuisse. Pie defuncti cardinalis literas ad manus sibi esse dicebat, quibus assecurationem super eo accipiebat, quod nulli suscitationem Turcarum, contra se impune praeteribunt. Sed nullam haberet satisfactionem. in regno etiam Hungariae multi turbati essent in religionis exercitio.

Dumque iterato quaesivissem, quam et quibus modis satisfactionem cuperet? quemve literis assecurationis cardinalis, ratione animadversionis intelligeret? an non dnum Stephanum Bethlen? respondit: nequaquam, nam ipse iam cum Stephano Bethlen conclusisset. amnistiam eidem dedisset. neque actorum ejus temporis memor esse vellet. Adhuc ulterius perquirendo. dum interrogassem, quinam illi essent. et qualem satisfactionem vellet, respondit: Vram Mattem media satisfactionis qualiter impendi deberet. adinvicem posse. Haec dum saepius de satisfactione per me repetita essent, semper respondebat: satisfactionis modos, Vrae Matti non deesse. Ultimo dixeram, Vram Mattem Scram non deum, sed hominem esse, cogitationesque et corda hominum ignorare, et nisi declaraverit satisfactionem, secus sciri non posse; ad haec respondit: reperturum dnum cancellarium media, quibus sibi satisfactio impendi deberet.

Postmodum literas ad Mattem Vram datas, cum demissa servitiorum suorum commendatione, mihi assignavit, rogavitque, ne longiores moras traham, verum quantocyus ad Mattem Vram redeam.

Dumque ad ista dixissem, quod siquidem peculiariter negotiorum meorum causa in Transylvaniam venissem, (quemadmodum jam antea, penes Vrae Mattis commendatorias, eidem per me exhibitas, significaveram) non esse mihi modum, re infecta illinc redire. Si vero responsoriae suae moram pati nequirent, per certum et singularem cursorem meum, eas Vrae Matti transmittere vellem. Quod si autem in mora periculum non esset. intra decem aut duodecim dies, rebus meis compositis, responsum Vrae Matti ipse deferre vellem. Respondit, ad compositionem et complanationem rerum mearum, alio tempore, me in Transylvaniam venire debere, nunc quia negotium urgens esset, reditum admaturare deberem, quae omnia non ob aliam causam ita fieri animadverti, quam ut

dnium Kornicz, qui eo tempore ab aula sua absens fuerat, prout et alios mihi confidentiores, a quibus rerum suarum notitiam habere potuissem, convenire nequeam.

Interea tamen ea affulsit occasio, quod si longiores etiam in Transylvania moras traxissem, rerum principis statum melius investigare vix potuissem, et ideo non multum curavi, denegatum mihi ulteriorem in Transylvaniam ingressum, quem nihilominus verbis prolixioribus urgere non cessabam. Animadvertendo tamen me frustra laborare, respondi res meas pro interim indecisas in suspenso relinquere, meque ad Vram Mattem redire velle; tamen ante diem Dominicum, tum post triduum venturum, me ex Transylvania movere non posse, rationem primam assignando, quod praetacto die Dominico, apud patres Jesuitas in Monostor sacrum audire vellem, alteram vero, quod ex familiaribus meis, ad militares suos coëmendorum equorum causa expediti essent, quos expectare deberem. Haec autem ideo feci, quod jam ad certos praecipuos catholicos viros, qui circa Claudiopolim suas habent residencias, saerique audiendi causa, in Monostor venire solent, meos expederam, eosdemque ut illuc venissent rogaveram, nam aliquin non fuisset res sine suspitione.

Aliud erat, quod ad unum principis campestem colonellum, qui aliquot annis in servitiis meis fuerat, miseram, ad explorandum numerum militis stipendiarii principis, sub praetextu jam fatae coëmptionis equorum.

Acquiescendo igitur princeps morae mei propositi, denuo de statu rerum Vrae Mattis, ac hostium agere cepit, et non solum per modum discursus, verum denunciatorie locutus est. Ut nimirum Vra Mattas Scrma, rebus suis attenderet, asseverando inimicos Vrae Mattis, omnes suos conatus eo convertisse, quatenus hostes Vrae Mattis numerosiores reddantur. Iterumque repetiit multis promissionibus se quoque sollicitari, et quod majus esset, incessanter portam Othomanicam de educendo Turca requiri, quod ut ipse adverteret, etiam in effectum deducunt. Et licet post tot Turcarum fatigia eductio illius pro hoc anno hosti non succedet, efficient tamen forte, ut a Turca insurrectio sibi et vajvodis Moldaviae ac Transalpiniae, adversus Mattem Vram demandetur, quod ubi, inquit, in commissis acceperimus, mandata exequi debebimus. Haec erant verba principis, ad quae Vrae Matti referenda, me ultro adigebat. Interea cibi prandii adferebantur, ego quoque a principe in prandio detentus.

Finito prandio, absque longiori mora, se in aliam arcem contulit, ego vero remansi.

Die Dominico me in Monostor contuli, ibidemque viros

catholicos, quos habere volebam reperi, signanter autem unum inter reliquos, qui rerum principis tantam habebat notitiam, quantam forte dnus Kornicz, vel alii catholicorum Transylvanorum.

Inde eodem die, ad quendam illorum religionis, mihi confidentiorem, circa vesperum veni, qui principis secretiora non solum cognita habuit, verum eadem mihi sincere aperuit.

Puncta, quae a Matte Vra Scrma indaganda per decretum in mandatis accepi, illis me humillime per omnia accomodare studui.

Quod princeps cum hostibus Vrae Mattis, mutuos tractatus habeat, id neque ipse negat, imo si etiam negare vellet, res suae eum manifestum redderent.

Primo. Legati regis Galliae, apud principem mense Martio fuere, illorum adventus per Venetias, et ditionem turcicam, prout etiam reditus erat. Regis literas in mensa conservatoris quidam catholicus transylvanus vidit, intitulationemque illarum cum signatura exhibitae, pro die decimo quarto ejusdem mensis Martii superinscriptae, legit.

Secundo. Waimarius etiam habuit suos sub praeteritis comitiis, apud principem legatos, simulato sub praetextu.

Tertio. Non multo ante Hollandorum etiam nuncii aderant.

Quarto. Quem paulo ante Hollandorum oratorem princeps ipse Constantinopoli per Transylvaniam redire dixerat, hic etiam dubio procul non aliud quam tanto itinere, quidpiam machinari nititur.

Quinto. Princeps quendam professorem, Bisterfeldium nominatum, adhuc in automno per regnum Poloniae, ad hostes Vrae Mattis expidivit, qui modo simili, per Venetias, et ditiones Turcarum, ex principis dispositione est rediturus.¹⁾

Quod autem cum hostibus Vrae Mattis princeps non solum mutuos tractatus habeat, verum ad insurgendum, contra Mattem Vram adhuc in automno praeterito resolutus sit, id affirmant Transylvani, quibus secretiora principis constant, quod ex duabus praesertim rationibus facere notatur. Prima, fervore in haeresim, qui tantus in ipso, consortique sua (cujus consiliis magis quam propriis ducitur) est, quo major in nullo haeticorum esse potest. Secunda. Gratia Turcarum, quam pro securitate status sui integram quidem habere vellet, hac-

¹⁾ Bisterfeld nem 1638. őszszel, hanem tavaszszal ment ki. (Tholnay 1638. apr. 30-iki levele Rákóczyhoz.) Hogy 1638 nyarán már ott volt, igazolják »Okmánytár Rákóczy diplomacziái összekötöttéseihez» című gyűjteményben kiadott levelek. 1638 őszén Róti Mihály ment ki s vitt Bisterfeld számára levelet Rákóczytól. U. o. 20.

tenus tamen eam, cum oblationibus etiam insurrectionis contra Mattem Vram, consequi minime potuit. De quibus praeterita quoque hyeme, medio internuncii sui Stephani Keöresy, apud vezirium Budensem, tractatus instituit, res tamen non successit, diffidunt enim illi.

Accedit et illud, quod vocetur et incitetur a ditionum Mattis Vrae hominibus, tam videlicet civitatibus, quam aliis privatis personis, neque dissentiant Haidones ditionum Vrae Mattis, multis praedicantium suasionibus inducti in tantum, ut in ditionibus Vrae Mattis princeps plures fideles habeat, quam in Transylvania; ibi enim omnes status et ordines offendit, et sic fidelitas illorum non ex amore, sed ex timore erga principem procedit. Illae vero miseriae, et tribulationes, quibus Transylvanos princeps affligit, quod hominibus ditionum Vrae Mattis ab experientia non constant, ideo illos sola haeresis principi fideles reddit.

Is mihi retulit, qui Cassoviensium, Eperjesiensium, et Leitschoviensium, ac signanter Michaelis Vass, incolae Cassoviensis literas vidit, quibus adhuc hyeme proxime praeterita principem ad insurgendum concitabant, fidelitatemque ipsi devovebant. Literas quidem Zakmariensis Matthaeus Patay, ditionis Vrae Mattis principi detulit, et hic unus illorum est, qui clandestinos tractatus nomine principis, apud ditionum Vrae Mattis homines agit.

Sigismundus etiam Loniay, consiliarius Vrae Mattis, non ultimus in fidelitate principis esse dicitur, cum quo princeps omnia sua communicat, et opera illius plurimos a fidelitate Vrae Mattis avertit.

Habui etiam colloquium cum tali, medio cujus quaedam baronissa Hungara principissae Transylvaniae nuntiari fecit, se intellexisse intencionem principis de insurrectione, et egressu; optaret quidem ipsa etiam religionum promotionem et augmentum, sed viderit princeps, percepit enim suos fideles valde pertaesos esse, quorum consilia sibi magis pernicioosa, quam forte utilia essent.

Ad quae respondit principissa Transylvaniae, bonum affectum, boni consulere, ipsos tamen decreto divino contravenire minime posse.

Insurrectio et apparatus principis Transylvaniae, etiam inde manifesta evadunt, quod tentoria, et alia plaustra castrensia, solum ante comitia Varadini disposuerit, ibidemque cum omnibus necessariis castrensibus locari fecerit.

Haidonum copias paulo ante ingressum meum, lustrari princeps fecit: Sicularum vero lustram, post festum pentecostes ordinavit.

Inter haidones, et alios passim spargebatur, ex Hungaria irruptionem ordinari in Transylvaniam, militis etiam Szunyoghiani conductionem, quamvis suo sub praetextu, alio tamen fine institutam esse; haec nihilominus sunt praecise commenta principis, quibus egressum suum coram communitate salvare posset. Nam antea cum dnus Szunyogh, in partibus illis, militem, etsi numerosiorem conscripsisset, nullus conscriptionem in deterius interpretatus est, tunc enim nihil simile machinabantur.

Princeps sub comitiis publice ad mensam dixit, odium catholicorum erga ipsorum religionem questus; asserendo comitem Homonnay tum etiam cum aliquot centenis equitibus illae peragrasse, ac non solum prata, verum segetes etiam miserae plebis evangelicae pro opprimendo in nihilum redegisse. Simili occasione non absque lamentis dixisse, quintum quemque ex filiis evangelicorum in majorem odii erga ipsos declarationem, per Vram Matrem a parentibus violenter tolli.

Principis intentio, et omnimoda pro egressu suo anni praesentis ordinatio, pro certo disposita fuit, sed haec propositum et sententiam illius mutarunt.

Matthiae vajvodae Transalpinensis, cum quo princeps maximam confoederationem habet, et vinculum dandi auxilii contra Turcas, dignitas vajvodatus cuidam graeco, qui ad Babiloniam penes Turcarum imperatorem strenue se gessit, est collatus.

Vajvoda Moldaviae, qui neque vajvodae Transalpiniae neque principis Transylvaniae amicus esse dicitur, decima quarta Maii, filium ad portam Othomanicam obsidem misit, ad declarandam suam erga imperatorem fidelitatem.

Durantibus comitiis, supervenit cursor Matthaei vajvodae, qui attulit Turcam non solum de se, verum etiam de principe Transylvaniae male cogitare, subjungendo, jam etiam sedecim vel septemdecim millia Tartarorum in fines Moldaviae transmisisse eo fine, ut conjuncti Moldavo et ad id destinatis Turcis, vajvodam atque etiam principem invadant.

Vir quidam transylvanus catholicus, qui etiam intra terminos Moldaviae possessionatus esset, quive suos non ita pridem pro coemendis equis in Moldaviam expedivisset, retulit, quendam ex boëris, sive magnatibus praecipuum, et apud vajvodam Moldaviae intimum, proxime relata, sibi nunciasse, utque sibi, et rebus suis prospiciat, ipsum praemonuisse, affirmando, res, non solum Transalpiniae, verum etiam principis pericula spectare.

Numerus militis stipendiarii principis Transylvaniae, hic circiter esse potest.

Germani pedites sexcenti, plures expectabat princeps, juxta suas dispositiones, sed in capitaneo, cui conscriptionem commendaverat, deceptus est, profugus enim factus est.

Hungari pedites septingenti; equites campestris quatuor ductorum, quorum quilibet ex ordinatione quingentos habere deberet, vix tamen in universum, mille excedunt.

Equites Patakienses nr. centum, isti in Debreczen quartaria sua habent.

Aulae familiares, ad quatuor praefecturas dispositi. Extra hos primarii aulae principis familiares, cum centum circiter et quinquaginta equitibus militare possunt.

Insuper ea spes fovet principem, quod ubi in campum prodire deberet, confestim duo millia equitum in Transylvania et Hungaria conscribere posset.

Inquisivi super eo etiam diligenter, quodsi adversus Vram Mattem princeps arma sumeret, an etiam Transylvani comitatenses et Siculi penes se insurgent? Quod ut rescivi, omnino fieret, nullusque illorum remaneret, metu ad id inducti. ignorantibus successus rerum, et belli exitum, quos terret exemplum illorum, qui anno superiori 1636. a castris contra Turcam ordinatis se absentaverant, quos omnes ubi rediisset, princeps citari, eorundemque universa bona judicialiter confiscari fecerat. Si tamen quispiam principi hostiliter se opponeret. in eo casu paucos ex Transylvanis habere posset.

Inquisivi etiam super eo, an non quidpiam sub comitiis de substituendo in principatu principis Transylvaniae filio tractatum, aut conclusum fuisset? Sed de his, quemadmodum et aliis, quae Hungariae nociva essent, nihil actum est.

Ad ulteriorem vero cognitionem rerum principis, cum quibusdam prudentibus, ac rerum peritis conclusi, ut si facta lustratione Sicularum, principis animus ac intentio adversus partes nostras vergere videretur confestim, limitato per me, et simulato scribendi stylo mihi significant, quem etiam in finem binos ibidem servitores meos reliqui, sub specie emptionis et comparisonis equorum.

Et haec erant, quae Matti Vrae, pro officii mihi impositi ratione, fideliter ac demisse referenda habui.

Addo ulterius. Licet principem a proposito invadendi ditiones Vrae Mattis, modernus Turcarum metus, ac periculum impedire, ac inturbare videatur, nihilominus si quomodo Turcam placare, resque suas cum ipso componere poterit, ita ut illinc metuere non debeat, non intermittere hostilia contra Vram Mattem machinari, dummodo ex confiniis Turcarum, vel paucos aliquos pro subsidio habeat, timerique in eo casu non immerito posset, ne pauciores ex Hungaris in fidelitate Vrae

Mattis permanerent, quam qui resistendo hujusmodi inimico, sufficientes essent. — Non enim dubito etiam Hajdones ditiorum Mattis Vrae, eisdem confestim adhaesuros. Quibus consideratis, necessarium esset aliquem exercitum ex aliis nationibus in Hungaria collocari.

Quodsi pro moderno rerum statu, miles germanus ad haec subministrari nequiret, bonum esset eam dispositionem tempestive facere, ut ingruente necessitate, confestim circiter octo millia Polonorum educi queant, qui cum fidelibus Hungaris Vrae Mattis conjungi possent: per quos princeps, prima statim fronte adoriendus esset, qui si praelium inire vellet, dubio procul a nostris profligaretur; siquidem Transylvanorum pauci essent, qui penes se arma sumerent, ita enim omnes ordines exacerbati esse notantur, ut cum damno et ruina etiam propria cuperent amotionem principis. Quodsi terga daret, quod omnino faceret, insequendus esset Transylvaniam versus; quod ubi Turca sibi adiunctus adverteret, secederet. Hajdones ubi domos proprias pertingerent, a principe remanerent. Transylvani retineri non possent, hi etiam ad domicilia profugerent. Ipsum principem putarem Varadinum potius, quam Transylvaniam pro securitate ingressurum. Novit enim ingressum fortalitorum civitatensium Transylvaniae hoc in casu principi denegandum.

Ubi exercitus Mattis Vrae Transylvaniam attingeret, eo facto Transylvani se accommodarent, principemque novum eligerent.

Posset etiam miles polonicus, casu in praemisso, a tergo Transylvaniam invadere, qui transylvanum militem a progressu ulteriori, facile distrahere posset. Quia tamen miles polonicus, teste experientia, valde saevit in populum, timeri posset, ne potius exacerbaret, quam conciliaret Transylvanos, conjunctus tamen cum Hungaris majori in disciplina servari posset.

Vrae Mattis Scrae

humillimus subditus et servus
Emericus Bercheni m. p.

(*Nemzeti Muzéum, Jászay-collectio.*)

XXIII.

1639. jul. 25.

Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz: hogy miért nem kap választ a Bercsényitől küldött pontokra.

Mi lehessen oka, hogy az Bercsény Imre által való intimatiókra császár ő fíge kglmes resolútióját eddig sem érthe-

tők, eleget azon nem csudálkozhatunk; holott tőlünk elmene-
telének ötvenhat napja lévén, immár kívántatott volna eddig
is, hogy kglmes akarátját ő flgének érthettük volna, mivel az
előttünk való alsó állapotokhoz képest ez nagy késedelmet,
mind károsnak, s mind pedig igen veszedelmesnek ítéljük lenni.
Tegnap napon érkező meg szolgálunk Drinápolyból, a kit
azelőtt török császár kívánsága szerént az lengyel generálhoz
bocsátottunk volt, noha az lengyelekkel való békességhez az
portának kedvét mondja lenni, mint az kajmekán nekünk írt
leveléből is kitetszik, ki azt kívánja, hogy ismét sietséggel
bizonyos emberünket az lengyel generalishoz küldjük, és hogy
az országok ne pusztítottassanak, ha az békességet akarják, men-
tül hamarébb tőlök végére menjünk. Mert az hadakat tovább
immár ott nem tarthatják, hanem meg kell indítaniok. De ez
mellett készülését is török császárnak, és török császár hadai-
nak gyülekezését is mondja lenni szolgálunk, és bizonyosan ért-
jük egyebektől is. Az dolognak azért circumstantiai is azt
mutatják, és másoknak is ítéletek azon, hogyha az lengyel
megbékéllik is, de ilyen nagy készületit csak heában nem
hagyja, hanem valamit cselekedni fog. Melyhezképest szándé-
kát nem tudván, igen méltó és szükséges az idején való gond-
viselés minden igyekezeti ellen. Kglmet azért kérjük szeretettel,
instáljon mégis császár ő flgnél serio, resolválja kglmesen
magát ő flge az Berczény Imre által intimált punctokra, és
mutasson valóságot, hogy bizonyosan tudhassuk mi is magun-
kat minden dologhoz alkalmaztatni. Ezt pedig ő flge tovább
ne halaszsa, mert az késedelemből nem valami haszon, hanem
igen nagy káros veszedelem következhetik. Mivel azért mi
eddig megfeleltünk elégségesképpen hivatalunknak, és keresz-
tyéni indulatunknak mindenből, az Kglmed maga böles intéle-
tíre hagyjuk, hogy fogyatkozást sem töttünk semmiből, és annak-
előtte idején ő flgének minden dolgokat értésére adtunk.

Ha ő flge tovább halasztja kglmes resolutióját, és valami
alkalmatlanságok következnek ebből, az egész keresztyénség-
nek kárvallása és veszedelmivel, mi kglmed által ő flge
előtt protestálunk, és isten, és az egész világ előtt is tudományt
tészünk, hogy semminek mi okai nem leszünk, és minékünk
senki legkisebb dologból is, méltán semmit nem tulajdoníthat.

*Kírúl a Ferenczi kezével: Intimatio Rakoczii (Megvan deák for-
dítása is, ugyancsak Ferenczfitől.)*

(Nemzeti Muzéum. Jászay-Coll.)

XXIV.

1639. a u g. 20—29.

Török követése Rákóczyhoz.

a)

1639. a u g. 20.

Török beadványa a fejedelemez Lippay püspök s cancellar izenetiről.

Kegyelmes uram.

Cancellarius uram izenetét az Nagod kglmes parancsolatja szerint punctatim írva küldöm Nagodnak: 1. Bercsényi uram által izente Nagod, hogy cancellarius uram tudja micsoda satisfactiója lehetne Nagodnak. — Kiről ő naga gondolkodván. fel nem találja: Bethlen István uram nem az; palatinus urammal pedig (úgy érti ő naga), hogy Nagod nagy conjunctiót csinált. 2. Hogy ő felsége császár urunk Nagodhoz teljes jó akarattal vagyon. 3. Kéri azon Nagodat, viselje ő felségéhez azon dicsérettel és hívességgel magát, mint eddig. — Irják Belgiumból, Galliából, Hollandiából, Pomeraniából mintha Nagod is igyekeznék az ő felsége ellenségével egyet érteni; kit mindazonáltal ő felsége nem hiszen. 4. Hogy ő felsége dispositiókat tétet pro defensione, azt Nagod gonosz néven nem veheti, se pedig hogy szolgálakat, és conscriptiót maga országiban hit nélkül nem enged, (kiben ő felsége az alatta valóknak, obedienciáját nézi inkább, hogy sem mást) azt Nagod gonosz néven nem veheti, holott mind az török részről igen gonosz hireket hoznak, s maga is azt izente Ngod Bercsényi uramtól: úgy látja Nagod, hogy az gallusok véghez viszik szándékokat az töröknél, és ha az török fogja parancsolni Nagodnak, hogy kijűjjön, kijűn. Egyéb iránt is meghagyta Nagod mindenütt az alatta valóknak. hogy készen legyenek. Es noha semminémü diffidentiában nincsenek Nagodhoz, de az készület ilyen nagy dolgokban szükséges. Lám Nagod is, hogy ő felsége Szunyog uram által hadat fogadtatott, mindjárt az végekben küldötte az maga hadait. — 5. Hogy ha maga Nagod az Rákóczy Pál uram árvái tutorágáról emlékezetet teszen, úgy hagyta Nagodnak megmondanom, hogy *az elfoglalásnak módja inauditum*, és nem jó példa. *Fegyverrel király kezéből senki még csak egy házat sem foglalt el.* Nagodnak azért jó szántában izeni: hogy az iránt jó volna Nagodnak az császárral concludalni, ne hagyta Nagod gyermeki-nek galibat; idő jártára Pozsonyban az Nagod követi hozzá men-vén, erre ultro offerálták magokat. — 6. Az fekete erdő határi,

és egyéb articulushan csinált controversiákról cum familia Vilkey requiralta volt ő felsége Ngodat, hogy commissio által eligazítsa. Az gyűlésre referalta volt Nagod az meglátást; kívántatnék hogy az az commissio prosequatnék.

Ezek keglmes uram az punctumok, kikről cancellarius uram én általam izent Nagodnak.

Nagod

alázatos szolgálja míg él
Tőrös János m. p.

Külczim: Illustrissimo, ac excellentissimo (n) dno meo gratiosissimo Transsilvaniae principi etc. assign. *Rákóczy kezével*: 30. August. 1639. — A. J. Nagy Mihály által.

(Az eredetiből gyfvári könyvtár Nr. 5. IV. 4—200. sz. alatt.)

b)

1639. aug. 29.

Rákóczy válasza a császárhoz.

Serma Caes. Regiaque Mttas dne dne cltsme.

Benignis Mttis Vrae Caes., atque Regiae literis debita cum observantia receptis, et quae in iis continebantur, et quae praeterea generosus d. Joannes Teőreős, internuntius Mttis Vrae Caes. et Regiae ad me missus, nomine eiusdem Mttis Vrae mihi coram poposuit, ea omnia abunde intellexi. Generosus d. Emericus Berchyeny nuper cum in Transylvania venisset, priusquam me convenisset, professus est apud familiares meos se internuntium Vrae Mttis non esse, verum privatorum suorum negotiorum causa, huc in Transylvania iter suum suscepisse, me quoque cum illo, uti privato collocutum esse. D. Berchyeny per Transylvaniam, et Hungariam iter faciens, potuit plurimos incertos rumores in tanto publico orbis christiani motu audire, et ad Mttem Vram Caes. atque Reg. de iis aliquid referre. Sed etiamsi nullas Mttas Vra Caes. fidelium suorum informationes de hostium suorum molitionibus acciperet, colligere nihilominus potest, pro summo suo iudicio, illos inimicos esse Vrae Caes. Mttis apertos, et quia jam superati etiam sunt ab exercitu Mttis Vrae Caes. victoria celebri, uti nobis scribere est dignata, eo enixius omnia tentaturos. Ad me quod attinet machinationes inimicorum Mttis Vrae Caes. ita sunt notae, quemadmodum et aliis communiter, qui hostilitates intra Mttem Vram Caes. et inimicos ejus vigentes norunt. Verum apud nos quo loco illae sunt facile hinc apparet, quod ditionibus Mttis Vrae Caes. nullae prosus injuriae a me, ditioneque mea sunt illatae.

Pacem ego communem et diplomatum observationem utrinque sanctissime colendam rebus omnibus humanis praeoptandam semper esse duxi. De pace cum Turca renovanda, et firmanda si quam spem certam Mttas Vrae Caes. et Reg. habeat, eam ut urgeat porro summe et necessarium, eam enim propemodum sola Hungariae vicinisque proviciis salutem, et permansionem certiore est allatura. De victoria illa celebri ab exercitu Mttis Vrae Caes. et Regiae duce Picolomineo adversus regem Gallorum parta, mihiq; per literas Mttis Vrae Caes. significata, jam ante aliquid inaudiveramus; utralibet ex parte victoria in hoc funesto inter christianos ardenti bello stet, ea nihil ferme est aliud, quam ruina et destructio christiani populi, quae causa est, ut ego certo mihi persuaedeam Mttem etiam Vram Caes. malle, et quidem laetius, communis pacis, et tranquillitatis, quam frequentium etiam victoriarum nuncios videre, et audire. Id quod cuncti etiam orbis christiani populi summis exposcunt votis. Quae denique d. Teóreös nomine Mttis Vrae Caes. et Regiae mihi coram repraesentavit, quoniam pacto ad ea responderim, scio ipsum de illis apud Mttem Vram Caes. Regiamque fidelem relationem esse facturum. — In reliquo Mtti Vrae Caes. et Regiae demissa meorum obsequiorum delatione facta stb. Datum in civitate mea Alba Julia, die 29. Augusti, a. d. 1639.

Sermae Mttis Vrae Caes. et Regiae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Kirül: a czim s pecsét mint máskor, — aranyozott szélü papiros.

(*Nemzeti Muzzeum, Jászay-Coll.*)

c)

1639. a u g. v é g e.

Törös jelentése aug. 21—29-ki követségéről.

Augstme Imperator Dne cltsme.

Ex benigna Mattis Vrae ordinatione, ad principem Transylvaniae ablegatus, 21. die Augusti Albam Juliam perveni. Misit obviam princeps aulae suae capitaneum, per septem milliaria, Clauseburgum, qui me ibidem hospitio, et convivio excepit, ac sequenti die illinc moventes usque ad residentiam principis deduxit.

Altero die princeps me proprio curru, ac aulae familia, ad hospitium meum submissis, solenniter ad se deduci curavit, ubi in prima audientia, praemissa Mattis Vrae salutatione, et benignis Mattis Vrae literis exhibitis (quas ipse grata animi affectione demisse accepit) puncta instructionis sive legationis meae ordine recensui. Quibus ipse auditis, diligenter de Mattis Vrae et augustinae imperatricis, prout et dilectissimorum liberorum optata sanitate sciscitatus est, rogavitque, ut puncta legationis meae, per me oretenus proposita, scriptotenus exhiberem, id quod ego illo ipso die feci, sicque post aliquos communes discursus, me iterum ad hospitium meum reduci curavit.

Tertio die, in vigilia S. Bartholomaei, me ad prandium invitatum, aliquanto tempestivius in aulam pro audientia deveni curavit, et antequam hora prandii advenisset, occasionem arripuit, inter alios sermones de sua satisfactione saepius praetensa, mentionem faciendi. Quaesivi ego: qualesnam injurias? a quibus illatas? et quam satisfactionem praetendit? Ad quod ipse respondit: Quod cum Sua Mattas, in punctis instructionis meae, binaria vice ipsum obligat, vigore diplomatis, ad nonnulla puncta observanda; ipse quoque princeps de talibus injuriis contra diploma sibi illatis, magno animi sui sensu conqueritur.

1. Quod dnus palatinus, contra expressam diplomatis continentiam, ipsum hostiliter invasit, licet singulari diplomatis puncto, serio cautum fuerit. — Quod Sua Mttas fines ditiorum suarum, nec per se, nec per alios infestari concedet.

2. Stephani Bethlen ad Turcas profugium, et hostilis contra ipsum motus, contra manifesta regni jura, et diplomatis continentiam, accidit. Et licet ipse, de persona Stephani Bethlen, data eidem amnistia, amplius non conqueratur, graviter tamen sentit eorum facta, qui Bethlenium cum maximo ipsius damno, in hoc mala, et periculosa ejusdem intentione foverunt, incitarunt; intelligendo d. palatinum et d. generalem comitem Joannem Homonnay.

Retulit de d. palatino: Stephani Bethlen secretarium Joannem Horvat, coram certis nobilibus, aperte dixisse: quod si ipse adigatur, funem ex collo dni sui eximet et in collum alterius imponet. Ideoque non esse admirandum, quod dnus palatinus in praeteritis regni comitiis, gratiam pro Stephano Bethlen, tam importune urserit. Produxit plurimas literas interceptas dni comitis palatini, Stephani et Petri Bethlen, aliorumque ipsis adjunctorum, ex quibus manifeste liquere asseruit, dni comitis palatini, circa motum Bethlenianum mutuam correspondentiam. Ostendit inter alias, peculiare dni palatini literas, ad dnum Petrum Bethlen datas, in quibus illum admonet:

ne ante tempus, praecipitanter agat, interceptas principis literas restituat; subdidit ultimo: ne confundamus negotia. Unde sic princeps argumentatus: ergo mutuum habuit cum illis consensum, si negotia confundi noluit. Ostendit paria literarum genitoris Mttis Vrae, d. memoriae, per dnum cardinalem, ex ejusdem Caes. Mttis annuentia, sibi transmissa, in quibus Sua Mttas dno generali comiti Homonnay clementer mandavit, ut passum Turcarum contra principem impediatur, ipse autem vezirio Budensi perscripsit, quod libere venire possit, neque ex ea parte ullum sibi impedimentum futurum. Praeterea concesserat sua Mttas, ut in ea necessitate germanum militem conducere possit, etiam in ditionibus Suae Mttis. Obstitit d. generalis, contra benignam Suae Mttis annuentiam, et cum ipsius principis maximo despectu, quosdam ex germanis militibus, ad sua servitia proficiscentibus, una cum capiteo captivari fecit. Interrogetur, inquit d. generalis Homonnay, cujus instinctu hoc patrare contra expressum Suae Mttis mandatum fuerit ausus? Respondebit: haud dubie! et culpa redundabit in alium. Prout ipsemet coram nonnullis fassus est, quod si ipse interrogatus fuerit, se excusatum reddet. Judicet inquit universus mundus, an haec et alia plurima facta hominem cordatum movere non debuerint ad ulciscendum. Ipse tamen confusus in benigna Suae Mttis gratia, quod ista impune non praeteribunt, patienter omnia tulit, licet non defuerint plurimi ex inimicis Suae Mttis, qui intellectis gravissimis ipsius injuriis, ad graviora attentanda, multis oblationibus et promissionibus instigarunt. Mihi quoque recensuit promissiones inimicorum Suae Mttis, per d. Berchyeny antehac specificatas.

Hac occasione arrepta revocavi ipsi in memoriam: qualesnam oblationes Betlenio fuerint factae, et quid praestitum? Cujus rei, cum ipsemet, eo tempore penes Betlenium constitutus, experientiam habeat, facile conjicere potest, quae nam fides hostium promissionibus, per ipsum dari possit; praesertim cum et Gallus, et alii confoederati tot annorum belligationibus exhausti, ac enervati sint. In Galliis, de rebus omnibus, prout de bolo panis, ac vini haustu contributiones fiunt. Inprimis quidem quarta pars, postea medietas omnium proventuum exigebatur, demum id, quod toto anno proveniebat, violenter abripiabatur. Qua injuria moti regnicolae, rebellione excitata, dum se opponerent, armis oppressi sunt. Res itaque eorum diu durare non potest. Addidi: quanto suo, et christianitatis danno futurum esset, si ipse hostium Suae Mttis persuasioni locum daret, si enim ipse Turcam adhiberet, certo sciat, Turcam ipsum ad perditionem suam ex Transylvania

educturum. Alterum est: quod cum Turcis exiguam nationem Hungaricam opprimere, et plurimas innocentes animas christianas (prout tempore Betlenii factum est) Turcis dare, quanto id peccato patrari, et ratio coram deo reddi possit? Coeterum: incertum esse belli exitum; neque in ejusdem potestate esse, arma sumere et deponere; fortunasque suas, et amplissima bona, fortunae aleae committere magni esse periculi et considerationis. Neque esse illa media pro hoc tempore, quae antea fuere; siquidem potentiores rebellionum motores, ac fautores periere, et plurimi ex illis catholici facti sunt. Neque cogitandum esse, potentissimos monarchas, imperatorem, et Hispanum debellari posse. Subjunxi, subditos quoque suos non esse sibi bene faventes, ideoque non carere maximo periculo, si ipse ex Transylvania moveret. Quod autem gravissimi isti motus, non sint in causa religionis, clare ostendunt amplissimae civitates imperiales, electores, Danus etc., qui difficultatibus circa religionem compositis imperatori adhaerent. — His patienter auditis, respondit: sibi haec omnia nota esse, subditorumque suorum animos, sibi magis quam aliis perspectos esse. Avertatque deus, ut ipse Imperatoriam Mattem ullo pacto offendat, si modo ipsi satisfiat.

Discursum incepit de imperatore Turcarum, certoque asseruit, eundem anno sequenti, capta Babylonia, vim ac potentiam suam, contra christianos, aperto bello moturum. Et quantum ipse conjectura assequi potest, vel immediate versus Hungariam, hincque ad vicinas Suae Mttis provincias, et regna occupanda perget; vel inprimis Styriam, Carinthiam, Austriam invadet, quibus sub potentiam suam redactis, ulterius castra movebit. Vel ut hostem post tergum non relinquat, Poloniam priusquam regna Mttis Vrae invadat, subdere conabitur. Posito, quod immediate per Hungariam veniat, Suaeque Mttas aliquo exercitu, turbato imperii statu, succurrere intendat, exiguo numero tantae potentiae Turcicae resistere non poterit, illoque deleto, eo facilius progredietur. Si autem regno Hungariae Suae Mttas non succurret, haud dubie occupata Hungaria, exercitum suum majori militum copia adaugebit, sicque tyrannus et fastuosus imperator, intentionem suam in optatum finem facilius deducet. In auxilio polonico nulla spes collocanda; nam si Turca vel contra Polonos movebit, vel vero potentiam suam contra nos dirigendo, poloni auxilium ferre intendant, habebunt a tergo hostem, Moscovitas, qui coactam cum Polonis pacem habent, et Tartaros, qui ipsos magna vi infestabunt. Et sic, undique gravissima pericula christianae reipublicae a Turcis imminere aduertit. Respondi: deum praepotentem media adinventurum, quibus vis et potentia Turcica prae-

pediatur. Principes christiani, viso tanto periculo ingruente, haud dubie animos ad pacem componendam convertent, et vires suas ad repellendam vim Turcicam conjungent; prout jam initia apparent; et summi quoque pontificis nuncius, pro pace componenda Viennae existens, honestam pacem offert, cum restitutione omnium, quae utrinque occupata sunt. Esseque in potestate Imperatoriae Mattis quando pacem componere voluerit. — Ad haec princeps respondit: sibi impossibile videri, ut pax inter principes christianos componatur, diversis considerationibus. Tum, quod Gallus susceptum odium, etiam Turca ingruente, non deponet, nihil curando, si Suae Mttis provinciae et regna in potestatem Turcarum deveniant, dummodo ipse voto suo potiat. Omnia enim ipsius acta ostendunt, ipsum, imperatorem, et vita, et regnis, ac diademate imperiali exuere velle. Tum, quod ipse princeps non videat, quomodo utrinque tantorum praesidiorum, ac provinciarum restitutiones fieri possint. Quis inquit audit Hispanos, ea quae armis acquisiverunt, sponte restituisse? Neque sperari debet, quod Bavarus electoratum, et ea quae in Palatinatu possidet, ultro cedat, nisi forte post obitum. Quot principes, comites, barones, nobiles, omnibus bonis, et dominiis exuti, quot ex imperio, ac provinciis Suae Mttis migrantes restitutionem urgebunt? Experientur brevi tempore regem quoque Angliae Gallo adhaesurum. Quis tantos exercitus ab utraque parte, solutis stipendiis ablicentiaabit, nisi forte soluto duorum mensium stipendio, in alios hostes convertantur. Quis Gallo tantas expensas a tot annis, pro milite erogatas, (quas ipse sine dubio praetendit) refundet? Ad haec ego dixi: hactenus plurimis experienciis, ubi humana spes prorsus deficere videbatur, ibi divinum affulsisse auxilium, et sic has quoque a principe propositas difficultates, graviorebus a Turca periculis imminentibus, concordia principum divinitus inspiranda facile superabit. His transactis discursum interclusit, et ego a filio principis natu minori ad prandium invitatus (major enim jam antea convivio me exceperat) eo me contuli. Antequam abscederem, princeps ipse significavit, se adhuc intra aliquot dies, me cum plena resolutione non dimisurum, seque contentum esse, ut interea temporis, ad civitates Saxonum videndas excurram. Quam principis iteratis vicibus factam oblationem, primo quidem recusavi, sed cum diserte affirmasset, me etiam alias, intra aliquot dierum spacium praestolari debere, annui, ut ad primariam civitatem Saxonum Szeben vocatam, sex circiter milliaribus Alba Julia distantem proficiscerer, cogitans hac quoque occasione, inter Saxones aliquid de principis mala intentione expiscari posse. Nihil ibi moratus, reditum maturavi, gravique in itinere febris tertiana

correptus Albam Juliam perveni, ubi princeps ultimam pro resolutione audientiam, ad tertium diem, partim respectu infirmitatis meae, partim occupationum suarum causa, indixit. Quo quidem die ante et post prandium, quinque circiter horis, in domo audientiae mecum conversatus, ad puncta instructionis meae (licet scriptotenus urgerem) taliter oretenus respondit.

Ad 1. punctum, in quo relationis dni Berchyény bonae memoriae mentio fit, respondit: se per d. Berchyény Matti Vrae nihil omnino nunciasset, sed ea, quae dicta sunt, per discursum tantum fuere dicta.

Ad 2. ubi vigore diplomatis, officii et obligationis suae admonetur: nempe Mttem Vram libentius habuisse, si ea, quae per dnum Berchyény de mala intentione inimicorum Suae Mttis significavit (antequam a Mtte Vra fuisset requisitus) tempestive detexisset, respondit: se ea quoque in parte nihil deliquisse, siquidem antea dudum, diversis vicibus, per dnum Izdenczy, per dnum Berchyény, per dnum Ladislaum Cháky, tam hostium in porta Ottomanica, atque etiam apud se periculosos conatus, quam etiam promissiones sibi factas, syncere ac candide significasset.

Ad 3. ubi Mttas Vra beneficia ab augustissima domo Austriaca, in principem et majores suos collata commemorando, de constantia ac fidelitate eiusdem se bene sperare denunciat, ita se resolvit: se grata memoria, et recordatione recolere beneficia ab augsissima domo Austriaca, in se et majores suos clementer collata, Vramque Mttem de constantia ac fidelitate ipsius optime sperare posse, dummodo de illatis sibi gravissimis injuriis, primo quoque tempore, ad iteratas eiusdem supplices preces, a Mtte Vra satisfactio impendatur. Quo sibi impenso, dextra manu pectori applicata, juramento asseruit: quod si ipsi ab inimicis Mttis Vrae, aurei vel adamantei montes, et decim vel duodecim regna promittantur, nunquam a devotione, et fidelitate Mttis Vrae se avelli, neque vero inimicorum promissionibus locum dare, velle.

Ad 4. et 5um, quibus admonetur, ut inimicorum nuncios ad se identidem venientes rejiciat, et hostium machinationes deinceps quoque detegat, respondit: se ea quoque in parte benignae Mttis Vrae voluntati libenter accommodaturum, tanto magis, si ratione praetensae suae satisfactionis sibi impendendae quamprimum voto suo potietur. Neque hactenus apud se inimicorum nuncios fuisse, praeterquam semel anno 1636. Addidit: se hanc satisfactionem, vel ob id etiam merito desiderare, ut inimici Mttis Vrae, qui illatas sibi injurias, atque etiam impedimenta circa religionem, sibi quasi in speculo

demonstrarunt, et punctatim perscripserunt, animalvertant, justae suae petitionis respectum haberi a Mtte Vra.

Ad 6. Ubi admonetur, ut passionatos querulantes, ex ditionibus Mttis Vrae ad se venientes rejiciat. respondit: se non recordari, quod ex ditionibus Mttis Vrae, aliqui homines querulantes ad se venissent.

Ad 7. Car ex sua ditione milites, ad servitium militare pro Mtte Vra conscribendos non emiserit hanc esse causam asseruit: se a Stephano Betlen apud Turcam accusatum fuisse, quod imperatori Romanorum adhaeserit, et ideo Munkacs quoque sibi fuisse collatum. Et cum se Turcae subjectum diffiteri non possit, si ex suis ditionibus milites pro Mtte Vra liberos dimisisset. haud dubie apud Turcam illa Betlenii accusatio tanto magis fuisset verificata. Quod aliquos severius castigari curasset. qui ex sua ditione ad castra Mttis Vrae migrassent, hac in parte, Mtem Vram sinistre fuisse informatam. Nullum enim castigari curavit. Quod in comitatibus nonnullis, ex nobilitate con ductos habeat servitores, id non alio fine, quam pro meliori administratione bonorum suorum, in ditione Mttis Vrae existentium fieri. Neque Mtem Vram fore contentam, si bonis suis Transylvanos praeficeret. Bona in Ungaria auxilio jurisperitorum virorum, vicecomitum, judicum nobilium etc. tuta in suis juribus conservantur. Quoad conductionem ductorum militum, praeter veteres et militiae delectum in regno Suae Mttis respondit: se illos in gratiam Matthaei vajvodae, cum eiusdem pecunia, pro auxilio ipsius conduxisse, ne si in ditione sua conduxisset, Turcam eo facto offendisset.

Ad 8. Quoad quadringentos milites germanos Zakmari-num deductos, nunc quoque ejus est opinionis: illud contra 17. conditiones fieri non debuisse etiam respectu futuri emolumenti Vrae Mttis. Generat enim inter subditos Mttis Vrae magnam animorum alienationem, ac si Mttas Vra nationi Hungaricae non fideret. Quid inquit profuit tempore Bastae, quod et campi, et confinia milite germano fuerint repleta? Protulit exemplum proprium in uupero Betleniano motu cum Turcis, cum non solum ipse Stephanus Betlen Turcis persuadere voluerit, quod si ipse ex Transylvania moverit, confestim subditi ipsius rebel labunt; verum etiam ab aliis admonitus sit, se in Transylvania plures habere inimicos. His tamen omnibus posthabitis, ut suos in libertate conservaret. neve animorum alienationes fierent, nullum penitus ex suis militibus in praesidia collocavit, sed in campo penes se detinuit. Quod duus Berchyény retulit nomine principis, se cum vajvodis irruptionem in Ungaria facturum, si Turca mandaverit, sinistre factum esse. Quod enim ipse con-

ditionate dixit (si satisfactio non fieret) id dñus Berchyény simpliciter retulit.

Ad 9. De vajvodis Valachiae Transalpinæ et Moldaviae ipsemet princeps dixit, prout ab aliis quoque intellexi: se eosdem ad mutuam concordiam reduxisse, sibi que eos obstrictos, et obligatos reddidisse, nullumque in praesenti periculum de Tartarorum irruptione contra vajvodam Matthaeum.

Quadraginta millia Tartarorum esse ultra fluvium Neszter, in loco Or dicto, Stephanus Kassai internus principis homo (quem Clausenburgi eundo, et redeundo conveni) retulit.

Illud quoque ex ore principis audiui: non esse ullum tam grave negotium, quod ipse apud Turcam componere non possit.

Utriusque principis, Valachiae Transalpinæ et Moldaviae nuncii fuere apud principem cum honorariis, in mea praesentia. Quid autem cum principe tractarint, aliud intelligere non potui, quam quod contributiones sub specie honorarii attulerint.

Ante meum isthuc adventum, ex Fogaras expedit Tholdalagy et Kőrösy ad portam cum contributione, et honorariis; insignem currum, et sex equos currules, phaleris, et necessariis ad currum claviculis etc. puro argento deaurato ornatis, imperatori Turcarum mittendo, qui adhuc circa meum discessum non redierant. Plerique sunt eius opinionis, quod per illos sollicitat annuentiam imperatoris pro motu instituendo contra Mtem Vram. Alioqui etiam Tholdalagyum, in rebus gravioribus ad portam solebat expedire.

Balintfy, quem ante aliquot menses, versus Poloniam expederat, rediit uno die, ante meum discessum infirmus; ipsemet princeps apud mensam non interrogatus retulit, ipsum rediisse a principe Radzivil, quem ad ipsum cum honorario expederat, eo quod et ille honorarium, et insignes canes ipsi antea miserat, prout et nunc misit aliquos.

Apud vezirium Budensem Albae Graecae commorantem, habuit princeps nuncios, prout et vezir apud principem chauzios, salutationis causa, prout ipse retulit.

A passa quoque Bosznensi, dixit servitorem suum, Stephanum Fiat, pridie discessus mei rediisse, quem ad ipsum cum honorario expederat, eo quod in quodam suo graviori negotio olim utile servitium principi praestitisset.

Biszterfeldius necdum rediit: retulit princeps, ipsum conjugis ducendae causa in patriam profectum.

Externos bellicos apparatus non vidi praeter ordinarios. Peditatum germanicum habet mille ducentos, quorum sexcenti, cum supremo capitaneo, sunt circa Fogaras, alii sexcenti in Alvincz, uuo milliari ab Alba Julia. Campestris equitatus sub

quatuor capitaneis sunt in quartieriis hinc inde dissiti. Andreas Faragó habet sub se quingentos. Stephanus Bojty quingentos. Bánházy quingentos. Matthias Sándor quingentos. Stephanus Bojty, cum suis est versus Alpes, in Barcza. Alii tres capitanei haerent in quartieriis, circa Torda, Várad et Debreczen. Aulicus equitatus dicitur constare ex sexcentis. Sexcenti praeterea pedites ungari. Sexaginta albi probati sclopetarii, qui illum ubique etiam in ipsis venationibus curribus sequuntur. Coeterum, quid et quantum ex ditionibus suis habere possit, docet experientia Bethlemianorum motuum. Audivi ex ore ipsius principis, se necessitate exigente, cum viginti millibus, intra spacium unius septimanae, movere posse. Hajdones in suis oppidis, tam ex parte principis, quam etiam Mttis Vrae, vidi quietos, et rebus suis oeconomicis addictos.

Principissa, uno ante meum discessum die, profecta est ad sepulturam dnae Szilvásyanae, viduae catholicae; illinc ad Fogaras, et ulterius versus Alpes, pro allodiis videndis. Princeps, tertio post meum discessum die, versus Görgén, pro fabrica sua videnda; illincque obviam conjugi proficisci proposuit.

In ipso discessu meo, et valedictione, demisse significavit Mtti Vrae: se circa vindemiam, cum gratia, et praesertim Mttis Vrae conjugem ad bona sua, in Hungaria Superiori existentia mittere velle, eo quod ab annis aliquot in bonis illis non fuerit. Nunc quoque se Varadinum venire debuisse dicebat, partim pro aedificio videndo, partim ad nuptias privigni capitanei Varadiensis, sibi, in tertio gradu cognati. Substitit, ne suo egressu falsis rumoribus occasionem daret.

Ego ex omnibus principis actionibus, colloquiis, et aliis externis circumstantiis (licet diligenter attentus) nihil pronunc hostilitatis contra Mtem Vram attendendum notare potui. Cor tamen ipsius deus novit; neque ego scire potui, quid ex porta Toldalagi allaturus. Fit plerumque, quod qui decipere vult, optima verba dare solet.

Secutae sunt me literae, cujusdam amici confidentioris, qui sub alio titulo, et sub nomine cujusdam alumni, scribit principem, post unum mensem certo moturum, nisi graviora interveniant impedimenta. Literae sunt datae 3-a Septembris.

Quod imperator Turcarum cum Persa pacem vel inducias componet, princeps ferme pro certo habet.

Haec sunt clementissime imperator circa legationem meam Mtti Vrae humillime referenda. Deum orans, ut Mtem Vram diutissime foeliciter imperantem conservet.

Sermae Mttis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Joannes Törös m. p.

Legelő ezen iromány kezletén, az Oroszi kezérel ez van írva:
1. Decembr. 1639. Viennae proposita; — *de mint a Rákóczy György*
november 21-dikén költ leveléből kitétszik, már elébb tététt a tudósítás.

(Nemzeti Muzéum, Jászay-gyűjtemény.)

d)

1639. n o v e m b. 21.

Rákóczy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Törös kürettségét illetőleg.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttas dne dne cltsme.

Benignis Mttis Vrae Caes. ac Regiae literis in civitate sua Vienna die 9. currentis mensis Novembris ad me datis, demisse acceptis demum intellexi, gnrosum Joannem Teöreös, commissionis suae apud me diligenter sane et dextre peractae relationem apud Mtem Vram Caes. fecisse: Eamque Mtem Vram Csram et Rgiam non modo gratanter benigneque intellexisse, verum etiam benevolentiae et benignae propensionis suae affectum ac declarationem mihi in futurum offere. Pro qua tam proluxa animi Mttis Vrae Caesareae et Regiae in me inclinatione, gratias quas possum ago singulares. Quod autem animi mei erga Mtem Vram Caesarm et Rgm, devotionem ac communis pacis colendae studia attinet, ea mihi summo semper studio fuerunt eruntque; Mtte Vra Csra, vicissim caesareo atque regio suo promisso favore animum meum propensissimum prosequente. Nihil sane bono publico incommodasset, si benigna Mttis Vrae resolutio, ad reliqua etiam relationis dicti Joannis Teöreös puncta hac eadem opera confecta ac ad me transmissa fuisset. Quam tamen quod Mttas Vra Csra et Rgia amplius protrahi vel differri, minime patiat, Mtem Vram humiliter rogo. De annuentia etiam charissimae meae consorti in Hungariam libere proficiscendi, per Mtem Vram Crm et Rgm elargita, summas ago gratias Mtti Vrae Csrae. Illa quidem mox ob hyberni temporis jam instantis difficultates vix iter istud suscipere poterit. Attamen benigna hac Suae Mttis Csrae indulgentia posthac etiam commodiori tempore et occasione affulgente usura est. In reliquo Mtti Vrae Caes. et Regiae devota mea obsequia reverenter delata esse cupio Eandemque stb. Datum in arce mea Szamos-Ujvariensi, die 21. mensis Novembris, a. d. 1639.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor

Georgius Rakoczi m. p.

Kívül, a cím s pecsét mint máskor, aranyos szélű papiros.

(Nemz. Muzéum, a Jászay-gyűjteményből.)

XXV.

1639. september 7.

Eszterházy izenete Rákóczyhoz Bogádi András által.

Memoriale pro generoso dno Andrea Bogádi.

Mindenekelőtt köszöntvén az fejedelmet ő kglmét, megjelenteni az én szorongatásimat, s az közönséges jóhoz és ő kgméhez való jó akaratomat és igazságomat.

Közleni kell okait ritkán való írásimnak, és egyéb külső azaránt való magamviselésének is, s amicus certus in re incerta cernetur.

Csudálkoznak itt ezen az szünetlen való változásokon, s félők is nemzetestől gyalázatos veszedelemtől, ki ha léssen, ő kglmét kiáltják mindenek okának.

Gondolkodunk ezen rögzölődéseknek ilyen okairól is. 1. Hogy talám tart alattavalóitúl. 2. Félhet az töröktül, s méltán is. 3. Viselhetik ebben az ő flge ellenségivel való vegyes értelem, és azoknak biztatások, s nekik tött ígéretek, hogy végezik az töröknél dolgait. 4. Az meglött dolgokból lehet valami lelkifurdalása, azáltal várván vagy remélvén accommodatióját. 5. Lehetnek talám valami pretensiói és megbántási is. 6. Avagy az országbelieknek akar ezaránt kedveskedni holmi pretensiójokban. Egyébaránt ennyi költséggel ennyi népet fűntartani, s ujakat fogadni s mintegy in continuo motu lenni, nagy elmefogyatkozásnak vélénék. hanem ha maga ostentatióját is nézné ő kglme benne.

De meggondolván mindezeket is, az első dolgot az mi nézi, nem lehet gondolnunk, mert azok igen le vannak nyomva. Az ötödik és hatodik dolgot is nem vélhetjük, mert megbántást semmit innét nem adtonk; sarlónkat pedig más ember búzájában vetnők, avagy falu fejében fegyvert kötnők alkalmatlan. Hanem az más három dolognak lehet egyik, avagy mind az három oka, az miért fegyvert forgat az fejedelem, úgymint az töröktül való félelem, s az ellenséggel való értelem, és ezekből következő lelkifurdalás, félvén jövendő veszélytől ezaránt, mind magára s mind maradékira nézvén ő kegyelme.

Az töröktül félni ő kglmének félni igen méltó, mert nagy bestia, s kicsin ereje vagyon hozzája, s irreconciliabilis is ő az alatta valóitúl való megbántásban, ki ugyan religiója is ő

neki, de hogy ellene állhasson ő kglme, csak gondolkodást sem kell arról felvenni, mert abból az oppositióból, akárminemő lenne is az vagy vélek való szemben szállás, vagy várakban való szorulás, vagy előtte való kijövetel, mindenik veszedelmét nézné az mi nemzetönknek, kit declaráltam satis fuse. Ezek ellen azért fegyvert forgatni, nem egyéb, hanem veszélykeresés, és így maga fogyatásával, hogy magának, s nekünk is utolsó ruinát causáljon, efféle erőtlen oppositiókkal, nemcsak nem dicséretes, de isten és lelkiismeret ellen is nagyon, s minden igaz okoskodás nélkül való böcstelenség is.

Hogy pedig más utakon is felvött furiájokat nekik derekason már ő kglme, ennyiben menvén az dolog, megszállt-hassa, lehetetlennek tudom, mert ha adni kell vagy pénzt, vagy erősséget, vagy keresztyén vért, elveszi ugyan és ad valahány napot érette, de soha bizony azzal az ő megbántását le nem teszi, sőt nagyobb fervorral fog azután ellene lenni, az mint ebben számtalan példáink vadnak, kit talám experiált is ő kglme.

Vagyon talám ad complanandum ipsum még más orvos-ság is, úgy mint az portán lévő keresztyén fejedelmek követi intercessiójok, és azoknak segedelmek által való nagyra nevelése az fejedelemnek és nagy lévén nekik teendő nagy szolgálatok.

De az török előtt kárt csinált az is, ha meglőtt, (kit mi úgyis tudunk) mint hasznót, ha most mingyárt nem is, jövendőre, mint az vajdákkal való confederatiája is, holott az, az kit ő eczer megvét, és gyűlölséget vészen ellene, hogy vagy társaság által, vagy hatalma terjedésével nevelkedjék, nemcsak nem kívánója, de haragjának gerjesztése inkább, abban látván munkálódni, vagy másokat, vagy magát azt, az kitől megbántásokat tartják, s ha tettet is ideig effélékben valamit, az elszánt veszélynek öregbüléséért cselekeszi. Holott ha erőtlentb állapotjában ellene járt, inkább hihetik, hogy nevelkedvén akár az confederatiók által, s akár birodalmának terjedésével, ellenek leszen; és így nemcsak haszontalan, de káros reménség ez is. De talám ha intercessiójok ezeknek derekas orvosságot nem nyúthatna is, az dolognak segedelmekkel cselekedhetnek valamit: de haszontalan biztatás ez is, mert ezek magokat kívánják segéttetni ő kglmével, s nem ő kglmét, kiváltképpen az török ellen, kiknek ha minden erejek együtt volna is, soha ő kglmét az török ellen meg nem oltalmazhatnák; s lehet talám, hogy sok oblatiókat téznek, de soha bizony meg nem állják, s meg sem állhatják, s mikor szintén az derekán volna az sárnak, benne hagyják, nem is lévén, az mint mondtam, az ő intentiójok az, hogy ő kglmét segítsék, hanem hogy ő kglme által se-

géttenessnek, s temerarium is azt elhinni, hogy in tali casu, az mikor csak ő figének is nem elegendő lenyomására, mind az két császár ellen ő kglmét megoltalmazhatnák. Így azért az oppositio akárminemű legyen is, az veszedelmes lévén, s az ígéretek gyümölcstelenek, sőt károsok, s az confederatiók is pedig mind intercessiójokban, s mind segedelmek nyújtásokban az dolognak neheztellését mint könnyebbségét nézvé, ha most mindjárt nem is, ezután okos és jó lelkiesméretű embernek, mint kell ezekhez is ragaszkodni, könnyű meggondolni, kiről csak Betlen fejedelem idejétt is elég példánk is vagyon, kinek az török nem gyűlölője, hanem szeretője és segítője volt, s mit víve az úmetekkel való confederatióval végben, veszélt, s ha (nem dicsekedem véle), én nem löttem volna, utolsó ruinába hozta volna mind nemzetünket s mind hazánkat. Nincs azért az török állapotjában, s ellene való securitással való megmaradásban semminemű medium, az egynél, az kiről szállottam igen nagy igazsággal és sincere Kgddele. Avagy ha mi vagyon, közölje ő kglme velem s im minden tehetséggel, értékemmel, eszemmel, erőmmel, s ha kívántatik véremmel is szolgálók ő kglmének, az közjót, és megmaradásunkat látván azokban az dolgokban, az kit mondtam másszor is, s im újobban obligálok magamat most is. Egyébiránt maga, nemzete és édes hazánk utolsó veszedelmének egyedül ő kglme léssen oka, s kételenek lészünk minden extremomokat felvennünk ő kglme ellen, s az abból való következeseknek is ő kglme léssen mindenestől oka.

Az harmadik dolgot pedig az mi nézi, az ki fundamentom avagy ok lehet, az külső confederatio keresés, úgymint az gyanúság és belső félelem. Ugy vagyon, okoskodhatnánk talám, hogy ha valamik az diplomák ellen löttek volna, azoknak megszállását efféle hadi rögzölődéssel nyerhetné meg, avagy talám eruptióval is; az rögzölődés meglehet in suis terminis, emyiben lévén már az dolog, s itt én nem haszon nélkül munkálódhatom, de az eruptio (kiről gondolkodnom sem tudok) az egész magyar nemzetnek országostól utolsó ruinájára következnék.

Mert először, isten s corporale juramentoma, azaz hite és diplomája ellen cselekedné azt ő kglme, s facta eruptione, kívánna újabb confederatiót csinálni ő kglmével. s qua securitate is cselekedhetnénk azt, s én nem hiszem, sem reméllem, hogy semmi végezesekre vihetnénk őket.

Másodsor, micsoda orczával kellene efféle tractához ezután nyúlni, mert okát sem adhatná az ilyen motusnak. sok jót vévén inkább az megbántás helyett ő kglme ő figétől, s ha az nem volna is, s bántási volnának is, az diploma nem ottan eruptiót, hanem requisitiókat kíván praemittáltatni.

Harmadszor, ezek az mi embereink ennyi rögzölődéseket értvén oda be, dispositiókat töttek in hunc finem, mind ratione suspensionis armorum, mind az békességről való tractákban, s mind Olaszországban való hadaknak revocatiójokban, s mind lengyel hadaknak fogadásokban, s mind az végeknek muualásában, s minden egyéb dolgokban is, az kik ezt néznék; kikkel ottan megindulnak, s tudni fogjuk ugyan, mikor fogtunk kardot, de nem fogjuk tudni, mikor teszszük az szegre, s hatalmasson involváltatunk, s ki kell in tali casu minden reménségönket az tractából vetnünk.

Negyedszer, jó meggondolni azt is, hogyha valami eruptióra consensust ád is az török, de segedelmet nem ád, s ha mit olyat nyút is, ellene miut mellette fog bizonyosan lenni, ha most tettete is külsőképpen, s ha botlani talál, ki meg is léssen, nem csak fel nem emeli az török, de bizony jobban lenyomja inkább, s hatalmas inconsideratio is volna ez, hogy derekason le nem szállétván az törököt, egy római császárban kellene kapni ily erőtlenséggel, s nem tudom micsoda idegen s minket nem ismerő, sőt gyűlölőink biztatására.

Ötödször, nyilván látja s kézzel tapasztalja maga is ő kglme, hogy az erdéliekben kevés jó akarója vagyon, s micsoda securitással hozza ki, az kiket közölök kihoz is, s az kiket hát megé hágya, mint hagyja azokat is oda, meggondolhatja ő kglme; s ezek is nem facilitálnák in casu eruptionis az végezéseket, hanem nehezebben, s talám magok nehézségét is közben egyelénének.

Hatodszor, ha mi eruptio lenne, nem kétlem, ottan lennének követői ő kglmének Magyarországon is, s megunván az mi emberink ezeknek is gyakor támadásokat, vélek együtt nehezebb volna az végezés, ha arra resolválnák is magokat, hogysen annélkül.

Hetedszer, úr embert majd senkit nem tudunk, az ki ultro belé bocsátkoznék ebben az dologban, s az szerént az végbeliek is, kikre nézvé, gondolkodva veszik az városok is effélére magokat, s az többi is titubálni fognak. az kik jó akarói volnának is ő kglmének, s ott hagyják cserben, az hol leginkább kívánná szolgálatjokat, s nehezebben ezek is mint könnyebbétenék az dolgot.

Nyolczadszor, sok szép java vagyon Magyarországon ő kglmének, s in tali casu, mind az ki ellen az hadat felvénne ő kglme, abból kívánná ellene való felvött hadait contentálni, s mind mások, az kik ebben szolgálnának, ott kezdenének remuneratiót várni, csak ez is lehetetlenné tenné az végezést.

Kilenczedszer, nem tudom vötte-é ő kglme eszében, de az magyar nemzet, sőt mások is, tempore belli intestini, csak

szintén szerencsének szolgálai, az pedig forgandó lévén, az kiket talám jó akaróinak és szolgálainak vélne is, ellensége lészen, kiből elég példánk vagy, ki ez is nem csak nehezétné az végezést, de veszélt szerzene inkább.

Tizedszer, szegény Bethlen fejedelem példáját is nem alkalmas ide applicálni, mert más volt az idő, s más volt az személy is, akkor csak Bécs vala kezekben ő flegnek, s abban is sok férges volt, s meg is szállották vala német segedelemmel és erővel is, de mi lön benne, magonk veszélye, s mit is szerzőnek mind annyi confederatiókkal s hadi indulatokkal, s nagy pusztulásokkal s országonk romlásával, akár in negotio religionis, s akár circa libertatem, az ki czégére és zászlója vala azoknak az hadakozásoknak, kérdjük meg az szomszéd országokat, s meg tudják mondani, noha mi is hozzá szólhatunk. Az személy is istent elhagyott és gyermeketlen ember vala, s maga hivságos dicsőségét nézte, mint az köz jót, vagy posteritását, kiket nemis nézhetett, nem lévén, s az török protectiót kellett innét is mindenkor néznünk, az ki igen favorált neki, s nagy ereje is volt mellette, mert egyébaránt ennyi végezést bizony dolog, vélle sem töttek volna.

Vadnak sok több egyéb okok és ratiók is, hogyha az a szándék, hogy békességre, s magonk dolgainak igazítására akar az fejedelem kardot kötni s erumpálni, annak békét kell hagyni, mert az kardfogás és erumpálás azt nemcsak nem segíti, de nehezíti, és utolsó veszedelemre hozza ezt a mi hazánkat, és nemzetönket is. Hanem ha az töröktől félünk, s kiváltképpen ő kglme, ne veszesse se magát se Erdélt, se pedig ezt az mi szegény hazánkat ő kglme, mert bizony sem mások sem maga erejével ellenek ottben meg nem tartja magát, nincs is ennyi számtalan gyűlölség, nyughatatlanság és félelem között min kapni, az holott nemcsak magát, de posteritását is méltán féltheti ő kglme. Lám mindeneget megkésértett már, s az ő idegenségek ugyan főn vagy, s csalárdság mind indultomok, ha mi lészen is, s az szerént segedelmek is. Haszontalan az idegenek biztatások, ígéretek, és adományok is, ha mi lészen is az, sőt káros s igen veszedelmes, mert magokat nézik benne, s békességeknek facilitatióját, az mi vérönkel és utolsó veszedelmönkkel akarván azt magoknak megszerzeni, s azonban mind az két császárt ellenségönkké teszik, s akkor telik be, hogy az két tar között veszni kell az hajsnak, kiváltképpen ezek az ros sz németek vagy svecusok; hol Svecia, hogy ő minket segítsen, hol Francia tized ország ellen, hogy mi jót tegyen velünk; avagy ki hiszi azt el, hogy az ő tűzokjokat az mi verébönkhöz tegyék, és ha ők magok commoditásokat látják hasznokkal együtt, ő kglmóért elmulassák, ól az isten, soha annyit

nem végezhetnek és köthetnek ő kglmével, hogy benne ne hagyják rút és gyalázatos veszedelemmel, találnak ők rést akármi erős kötéseken is, kiknek messze is mén az ő politiájok is propter statum.

Az én vékony tetszésem azért az, hogyha fön még is az töröktől való félelem, meennél hamarébb alkalmas kárral is ha semmi úton egyéb nem lehetne benne, kössük le itt az dolgot, kit jó securitásban vevén, álljunk el az török előtt, úgy az mint beszélettem Kglmednek, s ha mi jó szót adott ő kglme az ő flge ellenséginek, írja vagy izenje meg, hogy nincs módja benne, mert ha jó szót ad is külsőképpen az török, rakva belől boszuállással ő kglme ellen, s nem veheti alattavalóit is igyekezetekre, s ide keressönk kedvet s szolgáljonk, s segítsük az szükségét, s úgy fog megnyughatni ő kglme, s úgy veszi securitásban gyermekit és posteritásit is ő kglme, s ezzel consulál az egész magyar nemzetnek és Erdélynek s Magyarországnak is, s ez által okot adhatonk az egész keresztyén országok közt való békességre is, ki isten előtt is jutalmas lenne. Ezekkel úgy tetszik tartoztam keresztyénségemre és magyarságomra nézvén is, hogy ő kglmének insinuáljam, azt már lássa ő kglme, mellikhez uyúl, de én egyikben szolgálni s másikban ártani kívánok istent híván bizonságúl, az ki minden hitszegésnek boszuálló istene volt. Datum in Kis-Marton 7. Septembris. 1639.

Kivül: Memoriale pro dno Andrea Bogadi, servitore illmi principis Transilvaniae.

(Eredeti, Actorum Palatini IV. Deák fordítása meg van Jászay gyűjteményében, Nemz. Múzeum.)

XXVI.

1639. n o v e m b. 6.

Bogádi második követsége.

a)

Esterházy válasza Rákóczyinak.

Ill^{me} princeps dne observandissime.

Bogádi András uram az Kglmed jámbor főember szolgálja megadá nekem az Kglmed levelét, referálván szóval való izenetit is Kglmednek. Nem véltem, hogy izenetem neheztelésére legyen Kglmednek, egyébaránt tovább is hallgattam volna, noha az mennyiben a Kglmed dolgai vadnak, talám minket is országostól, s nemzetestől illetnek azok, s hallgatással nem kellene néznünk, s arra nézvén már, elkezdvén szólanom, s

kívánván confidentiámot Kglmed is, izentem toább is ugyan Bogádi uramtól Kglđnek, kérvén Kglđet. ne vegye megháborodásával az én izenetemet, se penig írásomat, mert jó szót adó emberi és szolgálai, úgy tudom, béven vadnak Kglđnek, de ezekkel ellenkezők kevesen, s talám az hátra nézésért nem árt ilyen jó akarókot is Kglđnek tartani, s másképpen én ugyan nem is tudok szolgálom. hanem az feírt feírnek, s a feketét feketének kell mondanom. melyet im most is igen sincere declaráltam Bogádi uram által Kglđnek, s ha hitelem lézesen, megtapasztalja Kglmed, hogy sem hazánnak, sem nemzetemnek, sem Kglđnek haszontalan jó akarója és szolgálja nem lések. Ezekre a mostani izenetemre választ is fogok mennél elébb várnom Kglđtől. kívánván, hogy isten jó egészségben sokáig megtartsa Kglđet. In Kis Marton 6. Novembris, 1639.

Kírűl: Ad principem Transylvaniae ex Kis-Marton 6. Novembris.

(Kis-martoni levéltár Act. Palatini.)

b)

1639. november 6.

Esterházy újabb emlékirata.

Bogádi András által, Palatinus uram fejedelemnek tött izeneti. 1639.

Minden izenetim s írásim nekem az köz jót, s megmaradásonkat és az magonk közt való jó egyességet, s az fejedelem ő kglme személyét nézték, kikben két rendbéli gyanuságim voltak, s vagyon most is: egyik, hogy ő kglme, az mennyire az töröknek dolgait tudom, s maga ő kglme állapotját is, irconciliabilis nálók. Az másik suspiciónk az volt, hogy talám ellenünk való eruptióval akarja az törököt complacálni ő kglme, kötvén az ő flge ellenségivel is.

Kik közül egyikről sem bolondúl elmélkedhattünk. úgy tetszik; mert az mi az elsőt illeti, minekelötte erumpált volna is ő kglme ellen harmadéve az török. már az török idegensége fön volt, s azért is ment ő kglmére, kit nem felejtett most is, s az azután nem szállott, hanem öregbölt, mind az ellenek való oppositiókkal, és számos töröknek veszedelmével, s mind Máté vajdának nyújtott segítséggel és véle való confoederatiójával, s mind Moldvára való küldéssel, s mind az német hadaknak tartásával (kit igen orrolnak is) s mind egyéb ő kglme hozzájok való magaviselésével is, ki megtetszik csak abból is, hogy nagy sok törekedésekre és ígéretekre is, se az hollandusoknak, se az francziai királynak engedelmet nem akart ő kglmének adni

az ő flge ellen való eruptiójára, hogy valamint azzal ne nevelje az ő kglme állapotját, confederatióban ereszkedvén az által vélek. De azonkívül is nem mutathatni csak egy példát is efféle állapotban, hogy az kire egyszer úját ő felvonta, az derekasan magát reconciliálhatta volna nála. Hallottuk sok egyéb idegenségeket is azon töröknek ő kglme ellen, az kiből mi úgy itéltük, hogy lehetetlen kedvet keresni ő kglmének az töröknél, holott egyébaránt is az kivel talám szálléthatná egy ideig ő kglme az törököt, nem az ő kglme természetihez és magyarságához való, s annyival inkább keresztyénségéhez, mert birodalma terjedésével, avagy keresztyén lélekkel és vérrel kellene annak lenni, avagy pedig nagy summának kiosztásával. Az két elsőre, elhittem, nem bocsátja körösztyénsége ő kglmét, s az harmadikkal nem volna tanácsos kedvét keresni, hogy se egyik se másik ne lenne osztán. De talám azt gondolhatnánk, hogy most nagy készületi vagyon az töröknek, kit Erdélyre nem készétene, hanem vagy mi reánk Magyarországra, avagy Lengyelországra megyen, s ő kglme békével marad; de más itt is az mi feleletünk, mert az felől megírt okokból, lehetetlennek tartjuk, hogy ő kglmét Máté vajdával együtt háta megé hagyja, akármely felé forduljon is, sőt ha az persára menne is, mert derekas indulatiban securus akar ő lenni, s ilyen gyanúságot háta megé nem hágy.

Az másik suspiciónkra pedig adott okot az ő kglme gyakor izeneti és kívánsági, s megbántásokban való nagy panaszi, és conditiókkal való maga ajánlása, s satisfactio kívánása, nem akarván azokat specificálni.

Második, az ő flge ellenséginek az portán engedelemért való sollicitálások, hogy ellenünk jöhessen ő kglme, kit hire nélkül nem vélhetünk lenni. Harmadszor, az szokás kívől való had föntartás, s feles szolgák fogadása, gyakor parancsolatok az országban, hogy készen legyenek. Negyedszer, maga ő kglme emberinek gyakor bejárások az ellenséghez, s amazoknak meg ide ki való küldések. — Ötödször, ezen ellenségnek nyilván való dicsekedések, hogy erumpál mellett ő kglme, hogy már azvégre bért is vött ő kglme fel. — Hatodszor, járult az vox populi is hozzája, ki felől azt szoktuk mondani, hogy vox dei.

De mind ezeknél nagyobb, az kit én szemeimmel láttam s olvastam, s nem erősétem ugyan s lehet is, hogy mások practicája vagyon benné, de azok oly nyilván való dolgok és tracták voltak, ha sine effectu is, az kinél nagyobb nem lehet.

Ezek azért, és nem valami együgyők kötözése, vitt minket arra az elmélkedésre, az kit én igen nagy synceritással izentem volt ő kglmének, s azt is mind szóval, mivel láttam

azaránt való difficultásit is ő kglmének és magam opinioja ellen mások tetszésére nézvén is cselekedtem.

Ezeket azért én látván, hogy mind egyik s mind másik veszedelmét nézi hazáuknak s nemzetönknek, úgy intimáltam vala igen syncere s bőven is, hogy ha félelme vagy az töröktől, tegyen le holmi erőtlen oppositiókat ő kglme, s ne veszessen magával együtt minket is nemzetestől s országostúl el; holott nem virtus, hanem temeritas volna az, s nem azért kell meghalnonk, hogy megölessük feleinket is, hanem inkább halálonkkal is tartozonk az közjót, s hazánkat s nemzetönket s feleinket megtartani. Egyébaránt ha temere csak magát nézné ő kglme sine solidis fundamentis de sua securitate, megvetvén az csendes mediumokat, s ugyancsak ebben akarna maradni, együtt hogy mind el ne vesszönk, mind itt, s mind más szomszédok, s talám alatta valói is oly tanácsokat kezdenének felvenni, az kivel megelőzik az reájok következő veszedelmet, sokan együtt egyre, vagy kevés számra vetvén azt.

Egy szóval derekas fundamentomat mi nem látván ő kglmének az töröktől való bátorságos megmaradásában, s az nézvén minket is, javallást venni mi distractióinkban az török oppositiójára nem adhattunk ő kglmének, s arra sem, hogy későn cselekedje azt, ha mást cselekednék is ellenkezőt avval, mivel nemcsak ő kglmét, hanem minket is illetnek ezek.

Veszedelmes gondolkodás volt volna s lenne ezután is, az második része is az dolognak: ha mi eruptióról elmélkedett, vagy elmélkednék ezután is ő kglme, az kiről minap bőven izentem, mely izenetim ha elmeháborodást szörzettek, úgy tezik nem én adtam, hanem maga vötte ő kglme, mivel én az én izenetimben mindenestől csak az mi szegény hazánk és nemzetünk megmaradását néztem, s véteni nem akartam ő kglmének vélle, s ha az első dologban nekem valami fundamentalis securitásom volna, hogy az töröktől bátorságosan megmaradhat ő kglme fejedelemségében, nemcsak nem suadeálnám azt, az mit suadeálok, de ha másutt volna ő kglme is. oda kívánnám ültetni, csakhogy mind enyi instantiáimra is nem igazétást és értelmet s könnyebbséget vöttem én ebben, hanem neheztelést inkább; mindazáltal, mivel az mint gyakran mondám, nemcsak magonk dolgát és személyét nézi ez az dolog. én ugyan nem szüntem, sem általlottam ugyan importunuskodnom is azaránt. Az többin legyen ő kglme jó ítéleti, többet nem mondhatok, de temere s esztelenül úgy tezik semmit nem ítélőnk, hanem ha hitőnk nélkül csalatóuk.

A más dologban is tanács kell s jövendőről való gondolkodás. kiről szólottam igen confidenter, syncere, s ezután is kérvén ő kglmét ne vesse meg tezcsemet, se magában az dolgot.

Az ide fel való ellenségnek eddig való progressusában is ne ütközzék meg ő kglme, mert ha haladékkal leszen is, de veszély éri őket.

Az pretensiókat igen efficaciter mondják ide meg az követek, de diverse és igen homálban, s nem is tudjuk mik legyenek, az kiket penig vélőnk, azok nem érdemelnek ennyi instantiát.

1639. 6. Novembris.

Kivül: Az erdélyi fejedelennek Bogádi uram által tett izenet.

(Kis-martoni Utár, Actorum Palatini.)

XXVII.

1640. jan. 25.

Utasítás Gaudi és Ujlaki számára, kiket Rühóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött.

Instructio pro egregiis Ladislao Ujlaki de Boros-Jenő et Andreo Gaudia aulae nostrae familiaribus, Dantiscum expeditis etc.

3000 muskatért, hozzája való mindennemű eszközökkel jól meglátogatva, próbálva, kiket mivel Danczkán ad kézben, kell elvenni egy muskatért fl. 6 d. 76. polonicales, ha pedig olcsóbban lehet megvételek, azon legyenek, de ennél feljebb mi hírünk nélkül el ne vegyék.

600 magyar fegyver derekakat, olyant, kinek elején el nem mehet a golyobis, megpróbálván őket egyenként, magyar sisakjával együtt, egyet ennek per fl. 16. polonicales.

359 egész vashól való öltözeteket; egy egy emberre való, egyet fl. 32. polonical.

Ezekről így contentáljuk, mivel ő is Danczkán adja kézbe a fegyvereket, és minden vámja, hozása, harminczadja mi fizetésünk leszen, ő is a kénesőt, ökörbört vegye Zborón kezébe, s azután legyen ő gondja.

Adunk penig most kénesőt cent. 100 per taller. nro. 4000. Ökörbört penig nro. 2000. per taller itidem nro. 4000. Ki teszeu magyar forintot 14400; maradunk adóssa nékie flor. 7896. Ezért is pünkösöd napján adunk kénesőt Zborón cent. 54. Ökörbört penig nro. 100.

Ha penig meg nem akarná így hinni, vegyék csak a muskatérokot meg, hozzák egyenesen Munkácsra, de ennél feljebb se különben el ne vegyék, s egy pontban is instructionk ellen ne cselekedjenek.

Ha így is meg nem akarná hinni, egyezzenek úgy meg

vele; a mi költségünkkel hozassa el Munkács felé a határba a muskátereket s a mely napot rendel. az napra mi is a kénesőt oda küldjük, az ökörbőrök pedig Zborón vannak, a mint vele megalkudtunk vala tavaly nyárban, azt ott vegye fel.

Ha pedig azt kívánná, hogy a svecziui fegyver derekakat is megvegyük, mi azt is megcselekedszük, csak hidjen meg, és legyen arról való contentationak napja Szent Mihály napja, mivel a kéneső angariatim szokott bejönni.

Danczán keressenek egy igen jó kőmivest, ki a boltot 11 olnyi szélességre is mesterségesen s állandóul megtudja csinálni, kivel úgy conveniáljanak, jőjjön be a mi költségünkön, lássa meg a munkát, s ha vele megalkudhatunk, fogjon mindjárt a munkához, mivel itt minden készen leszen, s ha meg nem alkudhatnánk, kit nem reménylünk, tisztességesen meg vissza küldjük Danczkára, s fáradságát sem hagyjuk hiában. Hozzának olyan mestert is, ki olyan eszközt tud csinálni, kivel a sárt a víz fenekéről fel tudja szedni, és hajóba hánni, mint a danczkai árkot mikor tisztítják.

Hozzanak igen igen jó pattantyusokat vagy négyet, egy igen jó álgyúöntőt, s olyan mesterembert is, ki vasból tudjon mind nagy s kicsiny lövő szerszámokat önteni, és vas üres golyóhisokat, egyebeket is.

Azt is eszkebe vegyék, hogy Arnoldus mercator kért volt tőlünk 20 mázsa kénesőt, kit mi nekie beküldtünk Krakkóba, még csak taller. 40 mázsáját, kiben nekünk egy fillért sem adott meg, hanem adott Gaudynak taller. nro. 200. Erről mi Gaudyval számot vetünk, a mi parancsolatunkból Niclasiusnak taller. nro. 20., Bisterfeldius uram adósságainak contentálására rendeltünk taller nro. 360. Marad mégis adós taller. nro. 220. Ezt kérjék meg rajta; a mesterembereket, fegyvereket hozzák be vele, ha pedig azt mondaná, hogy Sibertussal megadatta a makoviczai udvarbíránknak, kit mi nem tudunk, adjon kölcsön, megküldjük mi nekie, ha ő nem adna, s a fegyverekből vele meg nem alhatnak, mástól is kérjenek, innét mi contentáljuk.

Elsőbben pedig Danczkára menjenek, s ott lássák meg Arnoldussal a fegyver felől, mert ha ő vele meg nem alhatnak, nem is kell a királyt megtalálni a salvus passus felől; ha pedig megalkhatnak, úgy kellene impetralni, hogy se vámot, se harminczadot ne tartozzanak adni.

Ezekben így eljárván igen szorgalmatosan, igyekezzenek hova hamarébb a dolognak valóságával hozzánk vissza jöni. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Kolosvár die 25. mensis Januarii anno domini 1640.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

Néhai Dr. Ötvös Ágoston másolata után az *Erd. Muzéum kézirat-tárában*. — Eredetije a *gy.-fehérvári Batthyányi könyvtárban* N. 5. IV. 4. 264. szám.

XXVIII.

1640. febr 1--10.

Forgács Zsigmond követsége Rákóczyhoz.

a)

1640. febr. 3.

Forgács beadványa Rákóczyhoz.

Értvén császár és király urunk az én kegyelmes uram ő felsége az én privatumbeli szükséges dolgaim végett ide Erdélyben való jöveletemet. úgy azért ő felsége is ez alkalmatossággal akart izenni én általam Nagyságodnak ez következő dolgokról.

1 Értette ő felsége Nagyságod által cancellarius uramnak irt leveléből, hogy Nagyságod kívánta volna ő felségének egy meghitt szolgájának íbe be Nagyságodhoz való jövetelét, az ki által ő felségének Nagyságod bizonyos és szükséges dolgokról bizvást izenhessen. Évvel azért ez uttal és alkalmatossággal ő felségének az kívánsága, hogy azokat Nagyságodtól megértem, és hogy híven ő felségének azokat megvíhessem.

2. Megértette kegyelmesen ő felsége, kiket elsőbben Törös uramtól, és azután Nagyságod maga cursora Turóczy István által irt és izent vala ő felségének, kikre ő felsége ez elmúlt napokban választ is adott Nagyságodnak levelére, abban kegyelmesen ajánlván magát Nagyságodnak ő felsége, hogy az több, Törös uram által izent cikkelyekre is magát hasonló kegyelmességgel fogja resolvalni, azért azokra is resolutioját nem akarta differalni.

3. Kikről ő felsége kegyelmesen gondolkodván, vötte kegyelmesen eszében, hogy az Nagyságod kívánsága, melyben elégtételét azok ellen annyira kívánja, kiket gróf Bethlen István uram cselekedetiben részeseeknek panasolta lenni Nagyságod, úgymint ő felsége hívei között elsők és előljárók, úgymint palatinus uram ő nagysága és judex curiae uram ő kegyelme ellen nincsen bizonyos és nagy akadályokra, alkalmatlanságokra és gondolkodásra nézendő és méltó dolgok nélkül, az hogy lehessen? nem constalván ő felségének, hogy azon ő felsége híveinek Nagyságod ellen semminemű szövetségek az törökkel volt volna.

4. És mivel immáron ez a dolog és mozdulás régen lecsendesedett, minden cselekedeteknek megengedésével és csillapodásával, Bethlen István urammal egyetemben való békeséggel, azt mi szükség és haszna legyen ennek az eltemetett és elfelejtett villongásnak gyűlölséges mozdításának lenni nem látszik. és miért kelletik Nagyságodnak mind ő felségéhez megtartandó hűségében s mind az ő felsége ellenségi izgatására feleletében ezt az elégtételt mintegy okúl és conditioúl tartani és viselni.

5. Nyilván az is Nagyságodnál, hogy az nemes szabadságnak első és legnagyobb privilegiumja az, hogy senki citatio és szabott törvényes út kívül meg nem büntethetik és aggravaltatik, és hogy az ki az törökkel való szövetségekben és praktikálásban találattik, büntetése annak feje és jószágának vesztése hogy legyen, levén így az dolog, az Nagyságod satisfactioja törvényes út kívül az minthogy nem lehet. úgy Nagyságod sem kívánhatja; ilyen hatalmas processusban és causában feljűl megnevezett urak ellen Nagyságod vádló és actor akar-e lenni? szükséges, hogy magát declarálja. De nagyságos uram azok ha csak citatióban lesznek és nyilván nem convincaltathatnak és így az dolog executiora nem megyen, az mely igen nehéz, Nagyságod maga is megtilheti, hogy azok az kiket mind magokat mind penig az elejeket tartották és voltak is mind az országnak, mind penig királyoknak ez ideig hűséges szolgálók, mennyire sértődnek meg hírekben, nevekben és böcsületekben, ha Nagyságod most avval a vélekedéssel és szándokkal fogna törvényben, hogy itéli és véli fejek és jószágok vesztésére érdemeseknek lenni. Az mely Nagyságod cselekedeti miatt Nagyságod mind magának, mind maradékinak annak az két úrnak nemzetiből mennyi ellenséget és gonoszakarót csinálna, akarki is könnyen általláthatja.

6. Az országbeliek is levén mostansággal istennek kegyelmességéből szép csendességben és egyességben, tanácsosnak s jónak nem láttatik azokat az nagy urak között levő ilyen egyenetlenséggel az közönséges jónak nem kevés kárával és hátramaradásával felrezzeszeni és indítani. Viseltetik azért ő felsége oly reménységgel, hogy Nagyságod mindezeket meggondolván, az közönséges jónak megmaradásáért szívéből kiveti ilyen satisfactora nézendő dolgokat.

7. Értette azt is ő felsége kegyelmesen, hogy Nagyságod Bogádi András uram által kívánta lött legyen palatinus uram ő nagysága igaz affectioját, szomszédságbeli főkéletes barátságát s annak megtartását, és ugyanarra kötelező levélnek kelését is, az mely az Nagyságod mostani kívánságával nem láttatik miképen egyezhessen.

8. Nagyságod azért mindezekre és az több számlálhatatlan okokra nézve is hátra vetvén ilyen gondolatokat, vegye inkább feljül megnevezett uraknak barátságos affectioját és igyekezzék inkább magához szomszédságos jóakaratiokat kapcsolni, kegyelmesen ezután úgy provideal ő felsége, hogy inkább Nagyságodnak ő felsége ditiojából kedveskedjék, hogysen mint valami villongásra való okot adjanak. Meg sem engedi, hogy ezután senki vagy titkon vagy nyilván az ő felsége birodalmából Nagyságod ellen az pogány ellenséggel valamit mozdítson vagy indítson.

9. Üdvözült Rákóczi Pál uram meghagyatott árvái jószágiban, ugymint Kurim, Haslin és Gaboltfálvai parochiákból Nagyságod oda való tisztviselői az pápista plebanusokat, hogy exturbáltak és kirekesztették legyenek, esett ő felségének tudására; azért ő felsége inti és requiralja Nagyságodat, hogy mivel az a dolog mind vallásunknak mind törvényünknek ellene esett, parancsolja meg szolgálinak, hogy kirekesztett pápista papokat elébbeni residentiájokban és parochiájokban behelyheztessek, és ezután is, hogy Nagyságod bántásokat meg ne engedje, mert meg nem engedi ő felsége, hogy az catholica religio az ő állapotjában megbántódjék, vagy praejudiciumot szenvedjen.

Ezek voltak a punctumok, kiket császár és király urunk ő felsége én általam akart értésére adni nagyságodnak.

Cancellarius uram punctumi peng ezek:

1. Az feljül megnevezett papoknak Kurim etc. kirekesztése, az mely mivel ő kegyelme dioecesisében és püspöksége alatt vagyon, kéreti Nagyságodat, hogy ilyen cselekedetit szolgálinak ne szenvedje, hadd maradjon végig Nagyságodnak igaz jóakaró szolgálja.

2. Törös uramtól Nagyságod izent ő felségének három punctumról, az ki ő kegyelmétől eltitkoltassék, láttatnék diffidentianak, hogy az kit Törös uramra Nagyságod mert bízni, azt ő kegyelmére nem.

3. Az török dolgárúl Nagyságod mind ő felségét, mind ő kegyelmét tudósítsa, kéri; Turóczi István uram beszéllette az persáknak az török ellen való victoriáját, abban is ha mit értett Nagyságod, adja értésére.

4. És mivelhogy az satisfactio volt legnagyobb dolog az Törös uram relatiojában, arra ő felsége adott immár választ; ha mi hátra volna, adja Nagyságod értésére, Nagyságodnak továbbá is szolgálni igyekezik.

5. Bogádi uram ott levén, két rendbeli kívánságát repraesentalta ő felségének; egyiket a kiszállott hadaknak csintalauságát, kiben kívánsága szerént való resolutioja vagyon

Nagyságodnak. Másikat az kétszáz mázsa réz vételéről, mely az kamorára ment pro informatione; abban is az miben tud, örömet kedveskedik és szolgál Nagyságodnak.

Illustrissimo principi Transylvaniae etc. assignandae. 3. die Februarii. Albae Juliae 1640.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

b)

1640. m a r c z.

Forgács követjelentése.

Scrma Rom. Imptria ac Regia Mttas, dne dne clmtsme.

Ex mandato Mattis Vrae Scrmae clementissimo, tum ob privatorum negotiorum, quorum de causa discessus meus Vienna fuit necessarius, tum ob summam itineris, et continuam decidentium imbrum difficultatem, huc Albam secunda primum die Februarii circa vesperum adveni, ea dies absque audientia ulla transiit, donec altera hora matutina nona, principis aulam intrarem, quo statim admissus, nullaque in audientia impetranda habita mora aut difficultate, in domum ipsius audientiis dandis destinatum, deductus. Quem privato primum nomine salutavi servitii mei eidem deferendo promptitudinem, et retuli me confisum ejus antecederet erga me exhibitae benevolentiae, petivisse a Sua Mtte licentiam huc in Transylvaniam ingrediendi, ea vel de causa etiam, quod juribus meis declarandis, quae justitiae omnino inituntur, se, si non meorum, sed praedecessorum meritorum ergo, sperarem patrociniū et gratiam, favoremque suum non detrectaturum, qua de causa Sua Mttas clementer annuit. Viennaque dimisit, verum illud jam in medium afferre, primo statim ipsius in accessu, indignum judicavi, nec eo volui esse incommodus, confidens se et alia id occasione excipere, non dedignaturum.

Hac data occasione, cum Sua Scрма Mttas intellexerit, ex literis dni cancellarii, principem desiderasse, unius e servitoribus Suae Mttis ad se ingressum, per quem de rebus necessariis possit quaedam Suae Mtti confidenter detegere, et ad notitiam dare, hac inquam occasione, eam mihi commisisse provinciam, ut ea exciperem, fideliterque referrem Suae Mtti, quae ut indubitanter mihi aperire, referenda concredat. porreitis literis credentionalibus benigni Suae Mattis animi, erga eum affecti cum declaratione principem salutavi, ad quae debita cum reverentia e subsellio detegendo caput asurexit, gratiasque pro ea benignitate Matti Vrae Scrmae agens, epi-

stolas accepit, aperuit. et perlegit, meque, ut statim in initio ad se ingressus, sic et deinde non nisi in subsellio sedentem, passus est.

Quibus perlectis, cum Sua Mttas inquit benigne se se ad puncta per dnum Theörös nunciata brevi resoluturum declaraverit, sperare quod non solum hoc, verum et alia penes has literas credentiales sibi per me fore denunciata, quare velle et desiderare, ut ea quoque eidem referrem ac recensere; qua occasione licet me libenter ea percepturum, quae per confidentem servitorem Suae Mattis petitem esset denunciaturus, responderem: non poteram tamen demum aliud, quam ulteriora quoque instructionis puncta eidem recensere, quae ipse instanter, optatam videlicet Mttis Vrae ut sperabat resolutionem, sollicitabat.

Quibus cum summa reverentia exauditis, petiit, ut eidem scripto traderem, cui cum se tantae memoriae principem esse responderem, quod ea omnia retinuisse non dubitem, nec ullo scripto egere, nec in usu esse, puncta legationis ad calamum accepta cuiuspiam tradere, a dno tamen Theöreös id praestitum pro exemplo cum adduceret, et solícite instaret, non poteram aliud, nisi annuere, hac tamen de causa, ut ipse quoque, quemadmodum ea intellexisse, verum non omnimode retinuisse assereret, pariter, responsa ipsius eadem de causa scriptotenus mihi tradere non gravaretur, ad quod eo se modo resoluturum eaque cum modalitate respondit, ut exinde nullum relatio mea patiatur defectum.

Post haec per modum discursus coepit de Mattis Vrae conjugis, filiorumque sanitate sciscitari, gavisus de Mttum Vrarum prospera ac bona valetudine. Deinde statum bellorum Suae Mttis indagare, ad quae, cum me jam pridem Vienna discessisse sciat, nil novi recentique attulisse, quae ipsum hucusque laterent, respondi. Post haec se rebus in considerationem acceptis, responsum daturum ad singula puncta brevi pollicitus est. Interim allatis cibis fecit me secum mensae accumbere. Reversus ad hospitium compendiose descripta instructionis puncta, eidem consignata, transmisi.

Ad quae non nisi die decima hujus mensis circa vesperrum accepi responsum, tali ratione.

Ut primum Mtti Vrae Sermae eiusdem humilia servitia deferrem, ac denunciarem, optando Mtti Vrae Sermae vitam, victoriam, foelicitatem etc. In considerationem acceptis iis omnibus, quae Mttas Vra Serma per me significasset.

Quod et primum quidem attinet instructionis meae punctum, per confidentem Suae Mattis servitorem de rebus necessariis nuncianda, illud se duo cancellario scripsisse, non

diffitetur, ut cum optato brevi responso ad puncta dñi Theōrōs misso ad se quopiam confidenti servitore Suae Mttis, ipse quoque sit Mtti Vrae gravibus de rebus quaedam per eundem detecturus et declaraturus. Verum cum ipse omnino inopinatum ac expectatum responsum accepisset, non se habere quidpiam, nec posse per me nunciare et detegere.

Deinde quod reliqua attinet, quae petitioni ipsius satisfactionem toties desideratam concernunt: intellexisse primum Mttis Vrae rationes, deinde et juris processus necessitatem, in quibus actorem se ut declararet necessum duxit, tum demum, ut perpensis his difficultatibus, habitaque publici commodi ratione seponeret similium petitionum ulteriorem frequentationem et instantiam, cum principalis Stephanus Betlen ab eo jam dudum amnistiam sit consecutus etc. Quaerulose sane et animo commoto orsus est, sperasse se salubrius et optatius responsum a Mtte Vra consecuturum, ut cujus diploma verbumque regium sanctum esset, per sibi subiectos violatum, sibi tamen velle id imponere, eidemque incumbere iudicat, illius inconvenientis (in juris processu se actorem declarando) persecutionem, cum illud non se, sed Mttē Vram concernat, ut sui diplomatis et publici boni pacta, qui inquietare, violare praesumpserunt, indemnes ne patiatur, faceret per hoc Mttas Vra, eundemque devinciret ad praestanda Mtti Vrae ulteriora confidentioraque servitia, animaret per hoc et alios principes vicinos ad tutiora Suae Mattis obsequia, et clientelam, ut qui foedera et pacta sua, nullatenus vel in minimo ledenda pateretur; nam quomodo quaque fisis ratione posset ipse Suae Mtti, Turca aliquid, cui ipse tributarius, adversus Mttē Vram imperante, praestare servitia et exhibere facinora fidelia, digna principi christiano, si modo eidem non satisfiat? et adversum se Suae Mttis subjectorum machinationes, quae praeter voluntatem Suae Mttis, ut sperat, evenerunt, inultae conquiescent? vel quomodo ipse eredat, id praeter scitum Suae Mttis evenisse, si in eos, qui praeter scitum Suae Mttis contra diplomatis, quod produxit et exhibuit 16. 17. 18. puncta, in sui perniciem moliti, non animadvertet. Potuisset ipse quidem, ut antecessor ipsius Betlenius, qui Sigismundum Prépostvárium captivaverat, captivumque ex Hungaria abductum, non nisi datis reversalibus dimisit, poterat inquam et ipse, habens majorem ansam et commoditatem erumpere, et suos hostes ac malevolos invadere, et de iisdem vindictam summere; omisit et confugit ad Suae Mttis gratiam et favorem, confisus se suamque justam petitionem aequis immixtam fundamentis repulsam non passurum, neque injurias acceptas absque ejusdem satisfactione transiturum, similesque, quae neque in hodiernum usque diem

eundem lacescere et infestare desinunt. Rogare itaque Mtem Vram Scrmam humillime, dignetur dare aliquod signum et indicium, per quod ipse animadvertere possit, animusque ejusdem conquiescere, non fuisse quippiam ex praescitu Suae Mttis a regnicolis suis, adversum se molitum, animadvertendo in eos, qui praeter voluntatem suam id attentare praesumerunt; persuasum enim sibi certo Mttas Vra habeat, quod ipse ad nullas inimicorum Suae Mttis instantias, et pollicitationes quippiam adversus Suam Mtem sit attentaturus. Modo, quem piaeremisscentiae Mttis Vrae Scrmiae genitor desideratissimus benigni animi affectum erga eum exhibuit, pari quoque Sua Mttas eum prosequi non dedignetur.

Quod vero punctum illud attinet, quod ipse sibi, suisque liberis in prosecutione suae satisfactionis per juridicum etiam processum, multos malevolos et infestos redderet, respondit: quod ipse plus suum honorem, quam suos liberos respectet, si eidem actorem esse de necesse et aequo incumbere judicaret, nam et perditis bonis in Hungaria constitutis congregavit, et deinceps etiam congregabit ipse suis liberis tantum, ut ipso decedente, et in exteris provinciis possint se optime sustentare, et sperare eorum malevolentiam non emersuram in suam, suorumque perniciem et ruinam.

His exauditis, quid tandem in satisfactionem, quam tantopere anhelat possit desiderare, sciscitatus; cum iam (uti dictum est) principali Stephano Bethlen amnistiam contulerit, ab alio nullam scio se passum injuriam aut hostilitatem. Jurisque processum cum ipse detrectet, nec actorem se velle esse declarat, quid est, quod ipse in satisfactionem contra dnum palatinum et judicem curiae desideret? Et quid illi adversum se commiserint, nil enim Suae Mtti de eorundem factis vel adversum se machinationibus manifeste constare.

Ad haec ulterius suam sic orsus dictionem, se neminem nominasse, nec per dnum Theörös, nec per alium quempiam, sic nec dnum palatinum, nec dnum Homonnai; cum enim laesio diplomatis praeter voluntatem Suae Mttis evenerit, non dubitat, quin absque ejus intimatione Sua Mttas sit exquisitura, qui id ausi attentare, sic neque de facto quempiam nominat, neque adversum dnum palatinum quippiam habere, vel de eo conqueri; licet literae interceptae, quae dno Theörös exhibitae, ansam ac materiam non exiguam praebent.

Verum hos nominatos esse intellexit jam ipse per me (cum assererem) Suae Mtti: gratulari tamen sepositas cum dno palatino omnes simultates, sed dnum Homonnai similiter etiamnum habeat reconciliatum sciscitatus.

Neminem se secundo asseruit nominasse haecenus,

verum nunc se nominare expresse dnum comitem Homonnai, cujus, ut mihi constet, diplomatis transgressus, et mandati etiam privati Suae Mttis attulit, produxitque paria literarum ex consensu Suae Mttis per bonae recordationis cardinalem Pazman ad se missarum; illarum scilicet, quas in initio statim ingressus dni Stephani Bethlen Sua Mttas dno comiti Homonnai expediri fecit, cujus tenor et puncta erant, ut videlicet si necessitas exigat Hajdonesque harum partium eidem assistere, et penes se exurgere velle intellexerit, non sit impedimento, ne Turca eo vicino debellato, nobis hostiles manus injiciat. Et si qui ad se, suaque servitia transirent, eisdem liber passus concedatur. Praeterea ne ex his partibus ulla ei hostilitas inferatur, sed potius benevolum in vicinitate animum et affectum experiatur. — Nec ullus item Stephano Bethlen succursus adversum se venire permittatur, aut eum subsequi concedatur, similesque, si quos animadverterit, dissipet et impedit. — Ast dnos comes Homonnai contrarias literas ad Hajdones emanari fecit, contrariam eisdem instructionem praescripsit. Germanum militem ad se e Polonia venientem retraxit, et ad propria servitia ac stipendium eos devinxit et obligavit. Vezirio Budensi per literas liberum passum denunciavit, nullam isthinc hostilitatem passurum praemonuit. Multi dnum Stephanum Bethlen in Turciam usque subsecuti, plurimi Petro Bethlenio ejusdem filio adversum se adhaeserunt, ipsiusque militem in confinibus sibi subjectis hostiliter invaserunt. Quae omnia sunt adversum tam diploma quam privatum Mttis Vrae Scmae mandatum facta et perpetrata. Citetur ipse a Sua Mtte si praeter scitum Mttis Vrae haec attentare non est subveritus, interrogetur ex cujus praescitu et voluntate id attentarit contra Mttis Vrae Scmae verbum regium et diploma; si ex propria solummodo beneplacencia, vel si ex alterius mandato vel consilio id effecerit, declaret; ex qua declaratione facile elucescent Mttis Vestrae, boni publici conservationis ergo emanati diplomatis violatores, cum quibus quid agendum (sicuti et in iisdem exquirendis) consiliiarii Mttis Vestrae accuratissimi facile adinvenient. Quod autem ipse cum Stephano Bethlen composuerit, fuisse necessum, ideoque coactum tribus de causis. Primo. Quod sibi certo constiterit, nunquam eum id praesumsisse, nisi habuisset hinc securitatem et ni fuisset hinc animatus, neque nunquam huic fortunae inconstantis aleae se subjecisset, minus eum offendisset, aut invasisset. Secundo. Cum eundem in singularem Turcici imperatoris gratiam et favorem receptum sibi constiterit, cui difficile (nisi cum eodem pacem ineundo) restitisset. Tertio. Cum animadvertisset ejusdem fautores et ad eum profugos indemnes voluisse. Quare

iterum iterumque rogare Mttē Vram Scrm̄ humillime, dignetur eum sibi ad humillia, fideliaque servitia devincire, et aliquid signum exhibere non dedignetur, id non esse ex consensu Suae Mttis factum, nec inultos et indemnes eiusdem inimicos, verbum Mttis Vrae Scrm̄ sanctum violantes, patiatur, persuasumque habeat Sua Mttas certo certius, nunquam se ad aureorum adamantinorumque pollicitationes inimicorum Suae Mttis a clientela, quam omni tempore praestare Mtti Vrae Scrm̄ desiderat, avellendum. visa hac Mttis Vrae et agnita erga eum exhibenda gratia et favore, rogando, ut illo favore eum dignetur Mttas Vra ad sua obsequia obligare, qui sinceri animi cum affectu eidem inservire desiderat, ut ipse tot inter Mttis Vrae Scrm̄ hostes et inimicos possit, quietato et syncero corde tute ac secure suis obsequiis gratificari, ne res ipsius sit similis illi, cujus in paginis sacris fit mentio patris familias, plantantis vineam, laboris tamen et post triennium nullus fructus est subsecutus. Ne inquam et ipse, qui jam per aliquot annos laboravit et Mtti Vrae Scrm̄ illatas sibi injurias praesentavit, laborem et omnem spem suae satisfactionis inutilem et minus fructuosam experiatur.

Uterius quod attinet per familiarem suum primarium Andream Bogáti desideratam dñi palatini amicitiam hoc ab eo responsum accepi, se saepius a dño palatino, quam a se dñus palatinus hac de re fuisset requisitus, ut plurimae ejusdem literae, quae apud eum extant, facile comprobabunt, quas inter unius tenor est, quemadmodum panis quotidianus, sic et mutua inter nos, sinceraque desideratur correspondentia et familiaritas.

Expulsos etiam pupillorum Rakoczianorum sacerdotes quod attinet, se syncere dicere, nihil eum constare hac de re, nec quippiam cum scitu eiusdem evenisse. Velle proinde hac de re ulterius inquirere, et si subditorum pristinos sacerdotes anhelat animus et desiderium, se praeter eorum voluntatem nihil in religionis exercitio variaturum, nec dispositurum.

Haec cum audivissem, eum sic allocutus (dum se ad omnia his respondisse diceret) num ergo nihil quae Suae Scrm̄ Mtti nuncianda voluit, apperiret, nec desideranti caesari ea manifestabit, quae conditionaliter ut ipse asseruit, manifestanda tamen se obtulit, cumque ea potiori de causa, meum ad se ingressum benigne Sua Mttas concesserit; nec spero, si quid de Turcarum machinatione sibi constet, quod ipse reticescet, et eo Mttis Vrae Scrm̄ gratiam sibi accumulare non intermittet.

Subticuit aliquantum his demum, ut bene memini usus verbis est. Veritatem dico, me hac inexpectata Suae Mttis re-

solutione usque adeo contristatum esse, ut nihil omnino detegendum et nunciandum decreverim. Nihilominus tamen poterit dicere certo Suae Mtti Scrmæ vezerium magnum e castris Babilonicis et transmarinis cum omnibus copiis et bellico apparatu rediisse, et novas belli fieri praeparationes et apparatus, tam terra, quam mari, et in mense Aprili certum vexillum, quod signum est apud Turcas belli infallibilis exponendum, certumque sit, vel Poloniam, vel nos in Hungaria invasurum. Pacem cum Persa eo, ad locum Duzbeka recenter profligato, ad quinquaginta annos inivisse et conclusisse. Polonis quidem infensum esse ob promissum, neque tamen missum legatum, sed et nobis grave periculum imminere, nam magnus modernus vezerius magnus est amicus Galli; kaimekan, qui primus post imperatorem respectabatur, et qui Suae Mtti videbatur favere, ipse vigesima secunda Decembris anni praeteriti strangulatus hora octava vespertina interiit. Minime vero illud credendum, quod Turca Transylvaniam sit invasurus, nam se id nil vereri, neque unquam hostiles manus in suam injecturum provinciam magna cum securitate asseruit.

Haec omnia cum edixisset, rogavi principem, ut memor suae oblationis se tali modo videlicet resoluturum, ut ex eo nullum mea relatio patiatur defectum, non gravetur signaturam horum, quam non dubito jam paratam tenere, mihi tradere ut ea memoria labilis sublevetur; respondit rogando, ne id ab eo desiderem, neque enim se resolutiones suas simili in occasione scripto cuiquam tradere consuevisse, nec mihi traditurum, quem sciat optime haec retinuisse. Ego tamen singula inter discursum puncta, plumbo scriptatili quantum poteram consignavi, quae maximo pro posse meo industria Mtti Vrae Scrmæ hic descripta transmisi.

Onodiensium militum quod attinet fundos, quos ab officialibus principis sibi fuisse designatos Mtti Vrae Scrmæ fuerat intimatum, et praeterea in iisdem reaedicandis impedimentum, utpote ultimum instructionis meae punctum, cum nihil certo, sedula etiam inquisitione poteram rescire, nullam ea de re principi feci mentionem.

Hac accepta resolutione, die ut supra memini, decima hujus Alba duodecima movi, priori enim die meam in ventione voluit esse praesentiam, nihil in itinere moratus, huc in arcem meam Szalancensem die 24. Februarii perveni, unde per fidum servitorem Mtti Vrae Scrmæ resolutionem hanc transmisi, ipse remansi, confisus clsmæ Mttis Vrae Scrmæ mihi Vienna discedenti exhibitae gratiae ad id accedendae. occupatus in reambulatione metarum dictae arcis, ad quam iudices deputati convenerunt, cujus et hucusque dilatio fuit ex

respectu literarum Mttis Vrae Scrae ad instantiam meam sui clientis humillimi emanatarum facta et concessa.

Principissa febrī primum, deinde continuo sudore, cujus causa et radix ignoratur a medicis ipsis, diu vexata coepit convalescere, et die decima tertia huius in arcem Fogaras cum principe profecta. Stephanus Seredy Constantinopoli nondum rediit, per quem tributum anniversarium regni transmissum est, hac tamen expectatur septimana, ut duo praevis principis servitores Stephanus videlicet Kamuthy et Michael Maurer inde venientes retulerunt, a quibus praeter superius allata nil rescire poteram. Bisterfeldius magni apud principem nominis et aestimationis praedicans, cum quo saepius familiariter conversatus, non negavit se Galliam, imperii partem, Venetias peragrasse, neque tamen missus a principe, nec crediderim eum adhibitum fuisse hoc in itinere secretioribus in rebus tractandis, nullumque sinistrum, sed potius pacis amantem principis et ipse expertus animum, nec ulla adverti indicia, quae suspicionem movere potuissent clancularie eum aliquid hostilitatis cum Mttis Vrae Scrae adversariis intendere vel machinari. Deus Mattam V. S. faciat salvam et incolumem regnare diutissime victorem scilicet suorum hostium et debellatorem gloriosissimum.

Mattis Vrae Scrae

humillimus cliens
Sigismundus Forgács m. p.

Kívül az Oroszy kezével: Relatio dni comitis Sigismundi Forgács ad principem Transylvaniae expediti.

Jegyzet. Az egész iromány 3 vagy 4 szál veres selyemből összedrott zsinórral van összevarrva, s vége le van pecsételve, melyen a Forgács Zsigmond pecsétje darabjai még most is látszanak.

(Nemzeti Muzaeum, Jászay-Collectio.)

XXIX.

1640. m a r c z. 15.

Meghívó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dnus et Sicularum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nram. Minden szorgalmatosságunkat isten áldása után abban helyeztetvén, miképpen Kegltetek csendességben és békességben tarthatván, mind az törvényeknek az ő idejében való kiszolgáltatásával s mind penig egyéb hasznos és közönséges jóra

néző dolgoknak adminisztrálásával Kegyelmeteket éltethetnök. Mostanis azért azon fáradságos gondviselésinknek isten áldásából kívánatos foganatját és effectusát látván, mivel isten az üdöt, melyen esztendőnként Kegyelmeteknek közönséges gyülekezete eleink cselekedetéből szokásban vétetett, lassan lassan közel hozta, nem akartuk a Szent György napi diaetának is promulgálását szokott idejénél tovább halasztani. Melyet mellettünk levő tanácsúr hiveinknek egyező értékekből, rendeltük *ad 24. diem Aprilis proxime affuturi fejevári városunkban*, az úristen jóvoltából azt adván érnünk kiszolgáltatnunk. Kegyelmednek azért hadjuk és parancsoljuk is ebbeli kegl. dispositionkot így értvén, az megírt napon és helyen maga személye szerént jelen lenni el ne mulassa, hogy Kegddel is egy értelemből országunk generalis gyűlésében az közönséges jóra minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nra Fogaras die 15. Martii anno 1640.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Joanni Czerei de Also-Balastfalva aulae familiaris. Fideli nobis dilecto.

(Sáros-Berkeszi Moysa család levéltárából.)

XXX.

1640. a p r. 24—m a j. 17.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s iromdnyai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, accep-

taque habentes, benigne approbare ratificareque dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba-Julia, ad diem 24. mensis Aprilis anni domini 1640. indictis celebratis conclusi.

Mimémő kiválképpen való éjjeli nappali vigyázása, gondviselése, és fáradsága légyen Nagyságodnak szegény hazánknak békességes megmaradására, magunk is tapasztalhatóképpen érezzük, és szemeinkkel is jól látjuk; holott csak ez elmúlt esztendőben is az szomszéd országokban sok ellenkező háborúk, hadi indulatok találkoztanak, ki miatt az ott való szegénységnek is nagy pusztulása és kára következett. Mindazonáltal Nagyságod tanquam Parens Patriae szegény hazánkra jövődő veszedelmet úgy provideálta, úgy forgatta, hogy Nagyságoddal egygyütt mind eddig szegény hazánkban nyugodalomban és szép csendességben megmaradtunk, és ez jelen-való gyűlésre is azon szép csendességes és békességes állapotjában hazánknak convocáltatott Nagyságod, kiért az nagy hatalmú istennek örökké-való hála-adásokkal tartozunk: könyörögvén azon ő szent felségének nagy buzgóságosan, hogy ennek utánna is Nagyságodat szegény hazánknak gubernálására boldog szerencsés hosszú életben tartsa meg, és engedjen Nagyságodnak országával egyött ilyen szép csendes békességes állapotban sok gyűléseket celebráltatni.

ARTICVLVS I.

Az kapu szám után-való contributio végeztetik, és ahöz az városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységünknek sok kiválképpen való fogyatkozásokat; mivel mindenféle marhájak elholt, búzajak is nincsen, jövődőbe is az nagy szárazság miatt nem remélhetjük, hogy légyen: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, igérünk Nagyságodnak minden rendbeli szükségére ez elmúlt esztendőbeli contributio szerént kapuszám után az két rendbeli adózásra flor. 20, az előbbeni szokás szerént, négy rendbeli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbeli uraink s atyánkfiak az szász urainkkal s atyánkfiáival egyetemben ezen tereh viselésére ígérnek magokat. Használóképpen az székely uraink s atyánkfiak is, kiknek ő kegyel-

mek közül az vármegyén jószágok vagyon; Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus véle.

Az taxás városok penig adjanak:

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdivásárhely adjon	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl. 150.
Ilyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon.	fl. 100.

ARTICVLVS II.

Az végházak építésére kapu szám után két-két forint rendeltetik, s ahöz az városok gratuitus laborért való taxájok ammentáltatik.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni. Kegyelmes urunk: hogy azért azokra is lehessen valami provisióknak, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 2., és mivel annak administrálása rövidebb üdöt kíván. az adónak első terminusán, hoc est prima Julj integraliter készek leszünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink. az szász uraink atyánkfiaival, hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármegyén ő kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus véle, és székérbéli gratuitus labort ne kívánjon tőlünk.

Az taxás városok penig az gratuitus laborért adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 400.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 100.
Szepsi Sz. György adjon	fl. 70.
Ilyefalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

ARTICVLVS III.

Az arendákról, kapu szám után való contributiokról írott regestumoknak az capitulumokban conservatióra való beadások decernáltatik.

Mivel Kegyelmes urunk azt is igen szükségesnek ítéljük lenni. végeztük, hogy az capitulumokban minden helyekről az regestumokat. mind arendákról, kapu szám után való contributiokról ad conservandum igen igazán beadják, hogy valamikor valaki annak paríáját ki akarja venni, nem csak az arendatoroknak, perceptoroknak tartozzanak kiadni az capitulumokból. hanem indifferenter minden nemes embernek, absque ullis literis requisitoriis toties quoties kívánják; hogy azokból meglátván jószágoknak igaz taxájokat, tudják az fiscusnak megadni, és ne károsodjanak meg.

ARTICVLVS IV.

Fiscalis jószágokból az szökött jobbágyoknak adjudicati sententiájokkal való reductiókról emanáltatott articulusok confirmáltatnak.

Noha egynéhány rendbéli articulusiunk extálnak Kegyelmes urunk, hogy az fiscus jószágiból is vigore literarum adjudicatoriarum sententialium reducálhatnók jobbágyinkat: de Nagyságodtól illegitimum mandatumot extrahálván arceálják az viceispánt az executiótól. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ujonnan, hogy azon articulusok observáltassanak inviolabiliter, és ennek utánna az viceispánok ne supersedeáljanak az executiótól, csak hogy az sententia is legitime légyen emanáltatván, és az ispánok is jó módjával procedáljanak az dologban.

ARTICVLVS V.

Takarodásnak idején az exempta földekről az gabonáknak elhordatásában való modalitas.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az gabona takarodásnak idején mind az fiscus jószágiban, s indifferenter minden helyeken, az kiknek exempta földjök vagyon, légyen szabad gabonát, az megszabadításnak előtte behordani: de úgy, hogy ha az maga földéről behordja is gabonáját, de valameddig az szegény ember be nem takarodik, semminemő marháját, az mikor hord is az olyan nemes ember, az gabona között ki ne hocsáttassa, kárt ne tétessen se egy se más képpen, sub pœna restitutionis damni. Az kik penig vagy fiscus jószágiban vagy egyébött kárt tétetnének hordásnak idején, az fiscus jószágában levő gondviselők, melléjek vévén egy vicebíró t és a falusi

bíró is egynéhányad magával, becsüljék meg az kárt, és azok testimonialist adván róla, az viceispán és főbíró, semmit az törvény processusától nem várván, menjenek ki. és ezen articulusnak vigorával exequálják az kárt modo praemisso, és contentálják az kárvallott embert belőle.

Articvlvs VI.

Fiscalis jószágokban az paraszt emberek által elfoglalt szőlőknek árok megígértetik.

Az mely szőlőket ekkédiglen az fiscus jószágiban elfoglaltak volna az paraszt emberek sok szegény nemes atyánkfiától, és annak az árát nem deponálták volna, hogy azoknak illendő árát Nagyságod megígéri adatni, Nagyságodnak alázasan megszolgáljuk.

Articvlvs VII.

Palotára járó katonáknak jövő s menő útokban való rendtartás és a kik közülök insolentiát cselekesznek, s in facie loci előttök járójok meg nem büntetné, annak poenája.

Az Nagyságod palotájára járó katonáknak útjokban való insolentiájokról végeztük Kegyelmes urunk az Nagyságod böles tetszése szerint is, hogy mikor udvarhoz jönnek, mindenkor légyen hadnagy vélek. és azzal menjenek vissza is szokott helyekre. Ha pedig betegsége találkozuék az hadnagnak, avagy igen nagy peri miatt nem jöhetne alá, praeficiáljon maga helyett más illendő emberséges katonát, s ha az katonák insolentiát cselekesznek. s mindjárt in facie loci meg nem bünteti az hadnagy avagy előttök járó. és az káros embernek nem satisfaciálnak: ő magok haljanak meg érette. Hogy Nagyságod az német gyalog felől is külömb gondot akar viseltetni, Nagyságodnak hiven megszolgáljuk.

Articvlvs VIII.

Feketetóra ezután szökő jobbágyoknak kiadatások sub poena decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely jobbágyink modo imposterum Feketetóra bujdosnának, ounét is repetálhassuk. és tartozzanak megadni sub poena centum florenorum hungaricalium.

Articvlvs IX.

Az hadi expeditiókból magokat absentálók ellen 1634. esztendőben írt articulus melioráltatik.

Az mely articulus az elmúlt 1634. esztendőben artic. XXIX. írtunk volt, hogy a kik magokat a bellica expeditione

absentálnák, mi légyen büntetések, azon articulusunkat mostan ujonnan confirmáljuk és ratificáljuk, hozzá tévén azt is, hogy azokról is úgy értettük s értjük mi azt az articulust, kik az más birodalomban laknak, és itt jószágok vagyon, mint szintén magunkról, kik ez szegény hazában lakunk; ha személy szerént maga jelen nem lett volna is, avagy ezután nem lenne is, juxta quantitatem bonorum lovast, gyalogot nem állatott volna az felső esztendőbéli hadi expeditiókban és táborozásinkban, vagy ezután is nem állatnának. azon poenában incurraljanak, és azok ellen is azon processus observáltassék, mint az ittben valók ellen.

Articulus X.

Az circálás két s három esztendőben egyszer egyszer rendeltetik; arról az elmúlt 1639. esztendőbéli articulus tolláltatik.

Neha az elmúlt esztendőbéli gyűlésünben végeztük. Kegyelmes urunk, hogy ispán uramék minden helyeken minden esztendőben egyszer egyszer kimennének circálni: de abban Kegyelmes urunk sok inconvenientiákat látunk. Tetszik azért egész országúl, három nemzetől, hogy ezután két vagy három esztendő alatt pro necessitate temporis menjenek ki ő kegyelmek, hogy az latrokat is jobb módjával keríthessék kézhez.

Articulus XI.

Az mely oláhok magoknak hatalomval ragadnának feleséget, mind azoknak, s mind a mely oláh papok az olyanokat copulálnák poenájok.

Végeztünk volt arról is Kegyelmes urunk, hogy az oláhok is hatalmasúl ne ragadnának feleséget magoknak: de abból meg nem szűnven most is azont cselekednék. Concludáltuk azért, hogy az hol ezután a felét tentálnának az oláhok, és valamely oláh pap megeskütné őket: arról az oláh püspök az papságot mindjárt vonja le s foszsa meg tisztítól; az oláhok pedig valahányan léznek, kik aféle elragadást, tolvajságot cselekesznek, külön külön az ellen az dominus terrestris ellen, az kinek az földén cselekeszik a raptust, díjok szerént való hatalmon maradjanak, és ezen articulusnak vigorával az olyan oláhokon exequálván az viceispánok és szolgabírák, az dominus terrestrist contentálják róla. Az olyan ragadozó oláhokat pedig az viceispánok és szolgabírák megfogván, büntessék érdemek szerént mint olyan tolvajló ragadozó embereket. Ha pedig valamely nemes ember az olyan oláh papokat oltalmazni fogja, az kik tisztekben excessust csinálnak, az olyan nemes embereket is citálják az viceispánok, és büntetődjenek az articulusnak continentíája szerént.

ARTICVLVS XII.

Egyházi nemes embereknek bor korcsomálásokban való modalitas mások jószágiban, excipiáltván az fiscus jószágai.

Nem kicsiny injuriánk vagyon Kegyelmes urunk az egyházi nemes uraink miatt is, kik az korcsomálást szintén úgy akarják continuálni, mint akarmely jószágos nemes ember. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy minden helyeken kinek kinek jószága limitáltassék s korcsomároljon kiki juxta quantitatem bonorum, nem értvén mindazonáltal itt az fiscus jószágait. kiről immár articulus vagyon. Ez penig légyen oly modalitással, hogy ha annak az nemes embernek, az kin az bor árúltatásnak rendi lenne, s akkor bora nem lenne, az más nemes ember, ki az korcsomálásban következő lenne, két nap váraozván az bor hozására, az más nemes ember, ha az idő alatt nem lenne bora korcsomálásra, az más nemes ember kezdhesse ki borát és korcsomároltathassa; hozzá tévén azt is, hogy ha valaki az ellen impingálna, eo facto 12 forinton convincáltassék toties, quoties peccaverit, és az viceispánok, nem várva az székiek exmissiójától, ad instantiam laesae partis kimehessenek és executiót tehessenek az olyan contumax embereken, az kik az más ember borára kikezdenék borokat, és azon 12 forintból az káros embert elégecsék meg, az többit ispán uramék vegyék el fáradságokért. Az ki penig el nem kelhető bort árulna s másoknak is kárt tenne, megállatván másoknak korcsomárlásokat, az viceispánt vagy szolgabírókat vigyék ki az patronusok, simul vel divisim constituti, s megkóstoltatván az bort, és úgy találván, hogy el nem kelhető, adjanak szabadságot azután következőnek bor korcsomárlására. Az székelységen is observáltassék ezen articulus.

ARTICVLVS XIII.

Házás jobbágyból álló váradi praesidiarius gyalogokra az Erdélyben való mód alkalmaztatik, és erről való articulusok in vigore hagyattatnak.

Végeztük azt is, Kegyelmes urunk, az váradi gyalog praesidium tartása felől, hogy observáltassék ott is az articulus, az mely itt Erdélyben observáltatik: az mely házás jobbágy bémegyén darabantságra, feleségét, gyermekét, magával bé ne vigye, hanem otthou felesége, gyermeki szolgálják földes urokat. Ezekről is penig az előbbeni articulusok maradjanak in vigore.

ARTICVLVS XIV.

Az Szamoson lévő gátokon az só szállításra út nyitásról való articulások melioráltatnak; az Maroson lévő gátoknak is oculálások rendeltetik.

Az Szamoson való gátokról az ki miatt az só szállítás megbántódik, noha ennek előtte is végeztünk volt országúl, mostan is azon articulusat confirmáljuk és helyben hagyjuk, sőt ezzel meliorálván, hogy az mely gátok felől azokban mentio nem volna is, az kik károsok lesznek az só szállításban, azokat is ide értjük: ha mi kárt penig az fiscus eddig vallott azok miatt. Nagyságod per directorem evocáltassa azoknak posseserit az táblára; az mint penig magok igérték volt magokat az elmúlt esztendőben, hogy útakot nyitnának az gátokon, Nagyságod azokat az gátokat vágattathassa el. Hasonlóképpen az Maroson az illyei és solymosi s azon kivől való gátokra is, az melyek az sónak szállítását megbántanák, Nagyságod bocsássá bizonyos commissariusit. kik oculálván referálják Nagyságodnak, és ha káros lészen, azok ellen is procedáltasson ezen articulások szerént Nagyságod.

ARTICVLVS XV.

Bihar vármegyében az hajdú városokra ment kapuszám-ban lévő emberek adajok exigálásának modalitása.

Az Bihar vármegyei uraink jelentik Kegyelmes urunk, hogy kapu szám után lévő emberek mennének lakni az hajdú városakra, az honnét adajokat semmiképpen meg nem vehetnék. Tetszett azért egész országúl, három nemzetül, hogy ad requisitionem vicecomitis et iudicis nobilium az kapitánok vagy hadnagyok tartozzanak az ország adaját sub poena dupli mindenekkel megadatni, az kiknek az vármegyén jószágok nem volna; ha penig meg nem akarnák adatni az váradi fő és vicekapitán az olyan hajdú kapitán vagy hadnagy javaiból tartozék az adót megadatni és satisfaciálni.

ARTICVLVS XVI.

Váradi kovácsok, ha privilegiumokkal akarnak élni, a közönséges szükségnek mívekkel, hogy eleget tegyenek, concludatiták.

Ugyan az ő kegyelmek instantiájára végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy ha az váradi kovácsok privilegiumokkal akarnak élni, tegyenek eleget is annak; ha penig az közönséges szükségre mívekkel meg nem felelhetnek, magok lészenek okai az magok privilegiumának felbontásának.

ARTICVLVS XVII.

Az Partiumból az más pártra az adó előtt elköltöztetett jobbágyokon az adó megvételnek modalitása.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy az mely nemes emberek az más párton laknak, és jobbágyokat is általköltöztetik az más pártra az adó előtt, mindazonáltal azon az párton lévő szántóföldeket, szénafüveket ugyan oda élük, az kiket közzülök azon földön kaphatnak, mind magokat, gabonájokat, szénájokat vegyék el az satisfactióig az vármegye tisztviselői.

ARTICVLVS XVIII.

Az Kraszna vízének Székelyhül alá való vétele végeztetik.

Az mi az Kraszna vízének Székelyhídhöz való vételét nézi Kegyelmes urunk, mi is úgy informáltatunk meghitt atyánkiai által egész országúl, hogy az mások kára nélkül is meg lehet; melyet az helynek erősségére igen szükségesnek is látunk lenni. De, hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, az szegénységnek mostani fogyatkozott állapotjára kegyelmesen tekintvén, azt mostanról differálta, hogy az alatt commissariusi által megláttassa, mennyi munkával lehetne meg annak elásása, alázatosan meg szolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

ARTICVLVS XIX.

Az mely posták nemes avagy paraszt embernek lovokat elvívén kárt tennének, azoknak büntetések.

Az postáknak is insolentiájokról végeztük Kegyelmes urunk, hogy az kik comperiáltatnának, valamely nemes avagy paraszt embernek lovokat elvinnék és kárt tennének, ha magoktól el nem adhatják, fizessék meg az kártételt.

ARTICVLVS XX.

Hogy a káránsebesieknek Lандor-Fejérvárrá tereh vívő szekereket ott ne tartóztassák, megparancsoltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az káránsebesi atyánkiai instantiájokra megparancsolja, hogy ezután szekereket annyi ideig ott ne tartsák, mikor az Nagyságod kéneseit vagy egyéb marháit Lандor-Fejérvárig viszik, Nagyságodnak híven mogszolgáljuk.

ARTICVLVS XXI.

Az káránsebesiek lövő szerszámoknak Keresztesi Ferencz által való kiadattatásoknak modalitása.

Végeztük volt azt is ugyan az ő kegyelmek instantiájokra, hogy Keresztesi Ferencz uram az nála lévő lövőszerszá-

mokat kiadná. Végeztük most is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az káránsebesi uraink oda menvén, Keresztési uram hit szerént adja elő azokat az lővőszerszámokat, és az káránsebesiek is, az kik övék, lássák hit szerént s vigyék el, Keresztési uram is tartozzék megadni.

ARTICVLVS XXII.

Az kik betegségek miatt a bellica expeditione magokat absentálni kényszerítettének, azoknak az főtisztek testimonialisok által való mentések irattatik.

Egész országúl három nemzetől végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az kik súlyos betegségek miatt magok személyében absentálnák magokat a bellica expeditione, azon széknek vagy vármegyének főtisztei adjanak sub bona fide christiana testimonialist betegségekről tempore expeditionis, és így mentések lehet

ARTICVLVS XXIII.

Az executióra való menetellel az törvényszékek sub certa conditione ne impediáltassanak.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, az Hunyad vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájokra, hogy mikor ő kegyelmek között törvényes székek celebráltatnak, avagy akar hol másott is, ha olyankor valami executióra mennek, vagy káptalanok, vagy egyéb executorok, törvényes székek a miatt sehol az országban ne impediáltassék, se el ne bomoljon, úgy mindazáltal, ha az sententiának az várakozás miatt exspirálása nem lészen.

ARTICVLVS XXIV.

Az Udvarhely székiek, hogy borokat, sereket, sine fraude et dolo Udvarhely városán általvihessenek, megengedtetik.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy Udvarhely városán borokat, sereket, hordóstól vihessék által; csak hogy fraus, dolus, ne találtassék benne: nam alioquin az kikben afféle comperiáltatik, ha károk következik, magoknak tulajdonítsák.

ARTICVLVS XXV.

Az causáknak fiúszékről a derék székre és ő nagysága táblájára való transmissiók dolgában az székelységen is, hogy a régi usus observáltassék, concludáltatik.

Tesztszik az is Kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között az régi jó usus observáltassék, és az fiúszékről minden

causákat bocsássanak appellatióban az derék székre; olyanokat tudniillik, melyek az Nagyságod méltóságos táblájára *per viam appellationis* szoktak jöni; ha pedig nem bocsátának, *evocáltassanak* érette az táblára.

Articvlvs XXVI.

Az töséreknek, botos legényeknek, insolentiájokérs büntetés igértetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az Nagyságod barom tösérinek és botos legényinek sok insolentiájoktól való megszűnéséért büntetéseket igéri, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az nyom kiadás az előtti articulusok szerint minden helyekről continuáltatik, s Háromszéken Zombor nevű erdőről való kiadásnak modalitása.

Az nyom kiadása felől is elég articulusink extáluak. Kegyelmes urunk: mindazonáltal még is adjiciálván azt is, hogy minden helyekről, kiváltképpen Háromszéken Zombor nevű erdőről is tartozzanak az nyomot kiadni, és az mely sereg marhánuak nyomában viszik az ellopott marhának nyomát, annak a sereg marhának pásztora tartozzék kiadni az nyomot; ha ki nem adhatja, fizesse meg az kárt. avagy büntetődjék érdeme szerint érette.

Articvlvs XXVIII.

Várad sessionatus nemesség és polgári rend között ő nagysága tanácsi az tábla bírái által való 1638 esztendőbeli igazítása, privilegiuma, pro perpetuo statuto helybenhagyatik.

Az minthogy, Kegyelmes urunk, Várad városában lakó sessionatus nemes uraink és ugyan azon várad polgári renden lévő atyánkfiai között régtől fogva sok veszekedések, villongások, háborúságok voltak. az melyeket Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, bölcs tanácsival és tábla bíráival egyetemben, az elmúlt 1638 esztendőbeli partiumbéli atyánkfiai terminusán, mely celebráltatott Kolosváratt ad primum Decembris, el is igazított volt közöttök, és ott mindenik fél judiciumát recipiálván, arról Nagyságodnak privilegiuma is emanáltatott volt: mindazonáltal még is ugyan azon dolog felől nyughatatlankodván az nemes uraink, mostan újonnan Nagyságod annak revisióját terjesztette előnkben egész országúl, három nemzetül. Melyeket mi is meglátván, ruminálván és discutiálván ugyan az Nagyságod méltóságos személye előtt, mivel az János király adta privilegiummal és az több szent királyokéval

is egyez: végeztük egész országuól, három nemzetöl, hogy az a Nagyságod adta privilegium in omnibus punctis, clausulis et articulis inviolabiliter observáltassék, megtartassék, és mind az két fél között pro perpetuo statuto légyen, hogy se Nagyságot se az nemes országot azért többé ne búsítsák egyik részről is; ha pedig az elleu valaki impingálna, eo facto az megírt privilegiumban lévő vinculumu convincáltassék, és azon executorok abban megírt mód szerént exequálják.

ARTICVLVS XXIX.

Magyarországban ez bírodalombéli capitularis személyek előtt való procuratoria constitutio approbáltatik, cum annexa conditione.

Végeztük ezt is Kegyelmes urunk, hogy ha innét az erdélyi bírodalomból káptalanokat visznek ki Magyarországbau ad audiendam et recipiendam procuratoriam constitutionem, ez ditióban mindenött in iudicio stáljon, de úgy hogy ha az ide bé valók is onnan kivól káptalanokat hívatván bé, az előtt lött procuratoria constitutióuak ott kin is helye lészen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicularum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Iulia, die decima septima mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomtatott példányu, a fejedelem aláírásával és pecsétjével, hátán a fejedelem sajátkezü jegyzetével: »Pro parte comitatus Kukullo« az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diet. Trans. IV. köt.) — Másik példányu a fejedelmi pecséttel és Lectával, s alatta ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Kalnaki de Keorispatak, patrono gratiosissimo«, ugyanott (a Donáth-

gyűjteményben.) — Harmadik példánya peccséttel, de aláírás és Lecta nélkül, hátán ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Lázár de Szaárhegy, sedium Siculicalium Csűk, Gyergio, et Kaszon supremo iudice regio*, *ugyanott (a Mike Sándor gyűjteményében).*

b)

Máté rajda köretének jelentése a felérvári országgyűlésről.

Refert oretenus internuncius vajvodae Matthaeum vajvodam Transalpiniae, nunc dei beneficio pace et quiete perfrui. Turcarum imperatore nihil adversum se moliri, non quidem quod rancorem et sinistrum erga vajvodam affectum omnino deposuisset, verum quia mediis et opportunitate ipsum turbandi in praesens careret Simili affectu erga principem Transylvaniae ferri. Lupulum Moldaviae vajvodam, post acceptam reconciliatione vel pace cum Matthaeo vajvoda, quam quod et ipse mediis et modis offendendi destituatur. Hinc Lupulum vajvodam si amovere vel stabili amicitia sibi conjungere possit, fore, ut tam a Turca quam aliis quibusvis ad finem usque vitae quiete degere et principatu perfrui possit. Verum expertum se iam esse, sponsonibus atque etiam diplomatibus ipsius manu subscriptis nullam inesse securitatem, neque confidit fore, ut dum vivit, quietus ab ipso esse possit. Magni beneficii loco duceret, si sua Mittas apud regem Poloniae partes suas interponeret, pro amotione Lupuli, qui christianorum hostis, magnus vero Turcarum sit amicus. Et qui ab imperatore Turcarum tres provincias istas christianas, Transylvaniam, Moldaviam, ac Transalpinam, sibi suisque dari postulavit. Et pollicitus est, dummodo sufficientia a Turcis auxilia habeat, easdem brevi in Turcarum potestatem redacturum.

Retulit etiam habuisse vajvodam ac provinciam principales suos legatos ac boyrios et episcopum in Transylvania. durantibus nuper comitiis, qui non modo cum principe Transylvaniae, verum etiam cum ipsa provincia et statibus arctam confoederationem inierint, atque etiam juramento confirmaverint. Velle se contra Turcarum et Lupuli invasionem communibus viribus defendere atque invicem succurrere. Id quod etiam Transylvania juravisset. Adfuisse legatum regis Poloniae, quo adjuvante ejusmodi foedus initum ac transactum esset. Modernum Turcarum imperatorem prorsus inexpertum et rerum ignarum esse, neque ullam notabilem bellicam praeparationem praeter aliquam forte in mari habere praesenti anno non esse metuendum. Vix etiam imminente, cum in expeditione Babilonica, vires suas vehementer exhaustas et attritas esse satis

constet. Ita ut non minus ducentis millibus hominum de flore militiae suae amisisse credatur. Ac deinceps inexpertes rusticos ad militiam cogere posse sit habiturus (*így*). Militem ex Persia reductum domos suas esse reversum et palam protestari malle se quidvis subire, quam in expeditionem persicam proficisci. Cum Persis, ut inita mortui imperatoris tempore pax confirmetur, solennem quempiam legatum personarum mitti opportuisse, decente porro illo imperatore Persas non quidem omnino pacem abnuere, sed nonnihil subdubitare, et missionem solennis legati donec quo res Turcicae inclinent appareat, suspendisse. Communi fama et opinione fertur Turcas anno sequenti prae omnibus aliis Poloniam inuasuros, legatos Poloniae per Moldaviam Constantinopoli versus iter facientes, a Lupulo quidem sat utiliter, a Matthaeo vero gloriose cum magna ipsorum satisfactione fuisse exceptos, et a Turcis majori quam unquam alias honore acceptatos. Sollicitos esse Turcas ne pax inter christianos principes concludatur, atque in ipsum arma convertantur, quam rem in animo habere, serioque in eodem laborare principes intellexit.

Opinio: Praedicta esse magis pro notitia ab ipso relata, regi Poloniae posset sua Mittas scribere, commendando Matthaei negotia et ut modum aliquem invenire velit, quo Matthaeus vir strenuus et erga christianitatem optime affectus ab impetitione Lupuli liber evadat. Neque se exigui illi populi christiani mutuis armis atque odiis conficiant.

(Esterházy 1640. jun. 12-iki levelének melléklete.)

(Oroszi írásából: a N. Muz. Jászay-Collectio.)

c)

1640. máj. 9.

Rákóczy levele az országgyűlés folyamáról.

Az úristen stb.

Az lengyel követet tegnap bocsátánk el s arra is megyen. szükség Kegyelmednek mind becsülettel excipiálni s úgy is neki gazdálkodni s el is bocsátani onnét. Járm Ferenczet is vele bocsátottuk el szinte Varsaváig, kinek Kegyelmed útiköltésre adasson százhusz forintot; hat szekeres lovunkat is adattuk az lengyel követ szekere eleiben, azt Kegyelmed ott tartassa igen jól vagy három hétig, azután jó gondviselés alatt küldje be. Az lengyel követ fog Kegyelmed kezében ezen postánktól küldeni, mely levelét az lengyel követnek az hova dirigálni fogja, ott való mukácsi hí s gyors szolgálántól, ki oda-

be tudja az járást, el is tudjon járni benne, éjjel-nappal sietve, igen-igen hamar küldje el Kegyelmed az lengyel követ levelét annak kezében, az kinek dirigálja, az mint fellebb is iránk; az csomó leveleket pedig, melyet im Kegyelmednek ezen postáunktól küldöttünk, éjjel-nappal küldje úgy Niklasius uram kezébe, hogy mások kezébe ne akadjonak s választ is hozzanak reája. Az extractusnak beküldésével se mulasson már Kegyelmed. Kis Jakab felette igen-igen elkésék, soha nem tudjuk mire vélni, ha mit érthet Kegyelmed felőle, tudósítson. Jakab is, az zászlótartó, hogy csak onnét elment is, im majd 3 holnapja leszen; az utolszorinak is ma gondolom 29 napja, ha nem 30, hogy elment. Ittbenn eső kellene. Az országgyűlésének ez héten vége leszen. Az havasalföldi vajda s ország követi tegnappelőtt jövének ide, mind az elei az országi főrendeknek s tanácsnak 8 persona, ma leszünk szembe velek. Adja isten stb. Datum Albae Juliae 9. Mai reggel 5 órakor. Ao. 1640.

G. Rakocy m. p.

Kívül a fejedelem kezével: Az 40 gyalogot Ónodban elküldeni Kegyelmed ne késsék.

Kívül Balling kezével: Exhibitae sunt 1640. 12. Maji. Czímeres posta.

Külcím: Generoso Joanni Ballingh de Ghelse stb.

(A levél a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

d)

A cath. rendek tárgyalása Rákóczyval a sérelmek orroslása ügyében.

14. Augusti 1640. Ratisbonae. ¹⁾

Gravamina statuum catholicorum in Transylvania, principi Transylvaniae per ipsos representata.

Primo. Quod licet religio catholica in Transylvania recepta sit, ipsis tamen neque episcopum, neque vicarium cum plena auctoritate inspiciendi et corrigendi ecclesiae et personas spirituales admitti, cum tamen reliquae receptae religiones, imo et ipsi Valachi episcopos suos habeant, qui cum plena auctoritate visitant et corrigunt sibi subjectas ecclesias et personas ecclesiasticas.

2. Quod in nonnulla loca, in quibus catholici pauciores sunt, non admittantur sacerdotes catholici, ad peragenda di-

¹⁾ T. i. 1640. aug. 14-én Regensburgban a császár elé terjesztetett.

vina officia, concionem, confessiones audiendas et baptisandum. Cum tamen articulus anni [16] 10. expresse sonet, liberum esse omnibus sacerdotem catholicum in aedibus propriis intertenere. Jam vero non modo in aliquibus saltem locis intertenti catholici sacerdotes non tallerantur, verum nec ad unum aut alterum quidem diem admittuntur. Habere et articulum anni 1630. Quod si etiam aliqua religionum in quibusdam locis exercitium suum non haberet, tamen semper licitum sit ad excipiendas confessiones infirmorum et in casu necessitatis ad baptisandos infantes ejus religionis ministros ecclesiasticos ad talia loca accedere.

3. Quod banus in Lugos mulctaverit catholicum quendam ex eo, quod is catholicos sacerdotes elemosynas colligentes in domum suam recepisset, ipsis vero sacerdotibus minatus est carceres et palos. Patri vero religioso in Karan-Sebes constituto, per personas nobiles tribus vicibus denunciavit necem, si in Lugos accesserit ad visitandos catholicos, prout antea solebat.

4. Praefectum ipsius principis, incertum quidem an ex commissione principis aut privata autoritate socium patris Stephani jesuitam Alba Julia excedi jussisse.

Rogant itaque et obtestantur ipsum principem, ut habito condigno respectu justarum suarum querelarum intuitu quoque fidelium suorum servitiorum ad demissam ipsorum instantiam dignetur his inconvenientiis remedia adhibere et ipsos contentos reddere in suis postulatis liberum exercitium religionis concernentibus, ad quod se se princeps etiam tempore inaugurationis suae obtulisset, et articuli quoque id dictarent, ac insuper in unione omnes regnicolae ad hoc sese juramento adstrinxissent.

Resolutio principis ad praedictam supplicationem data.

Ad primum. Concedit princeps, ut habeant vicarium ex sacerdotibus indigenis et in ipsa provincia ad praesens existentibus, ita tamen ne usitatoriis per principem ipsis dandis abutatur, et se in suis terminis contineat, neque suam auctoritatem ultra extendat.

Ad 2. Extare articulos regni, quibus se accommodare poterit status catholicus praesertim cum nullus illos turbet aut persequatur. Neque constare sibi unde et a quo haberent molestias et offensa.

Ad 3. Cominationes illas et poenae infictionem, uti intelligeret a suo capitaneo aulico princeps, ipsum banum Lugosiensem non denunciasset. Si ad homines et personas ecclesiasticas, qui ultro citroque ex Turcarum ditionibus in illas

comeant, attenderet, ipsum id jure et ex officii sui dictamine fecisse. Ut enim sine ipsius praescitu novi identidem ex locis etiam extraneis in provinciam veniant, ad hoc se annuere non posse.

Ad 4. Praefectum amotionem patris illius Jaszbrinÿ dicti cum praescitu suo et ex sua commissione fecisse. Ex his rationibus. 1. Quia praeter scitum illius in provinciam intrasset. 2. In habitu militari. 3. Non contentus directione romano-catholicorum, manus suas etiam ad jurisdictionem suorum porrexisset. Et quod summa rei est, legantur superiorum temporum articuli, et facile haec quoque difficultas tolletur.

Uterior supplicatio catholicorum ad dictum principem.

Intellecta resolutione principis cogi se ulterius ipsi supplicando ad ea replicare ac simul rogare ne iis hac in parte succensere velit.

An inprimis postulare se vicarium personis ecclesiasticis praeponi cum plena autoritate, nam si circumscriptiva concessa ipsi autoritas fuerit, non habebunt hoc pacto liberum exercitium religionis. Si vero ex personis ecclesiasticis indigenis illis vicarius aliquis per principem admissus fuerit, hac ratione potius aggravabuntur ipsorum querelae, quam sublevantur, cum hactenus nulla ex receptis religionibus in hoc ullum discrimen et difficultatem habuerit. Nam neque praedicans principis Geley dictus, nec alter Claudiopoli essent indigenae, nec etiam quos episcopus quondam ipsorum Valentinus Radecius ex Polonia adduxerat, fuerant ex provincia oriundi. Imo nullam se acerbiolem sentire difficultatem, quam quod ii, qui essent indigenae, partim sint concubinarij, partim inordinatae et perversae vitae, qui populo offensionis potius et scandalo sunt, quam aedificationi, non existente hactenus vicario, qui ipsos cum plena autoritate corrigere potuisset, ex illis itaque se vicarium acceptare non posse, cum is non cum emolumento ac incremento ecclesiae, verum jactura et ruina religionis praesisset.

2. Quod princeps annuat ad observationem articulorum provincialium in eo, quod sacerdotes catholici ad ea quoque loca accedere possint, in quibus minor pars catholicorum est, pro ea benigna oblatione, humillimas se agere gratias, et supplicare, per principem moneri judicem Clausenburgensem, ut sepulturas more catholico per sacerdotes fieri permittat.

3. Quod patri religioso in Karansebes visitationes catholicorum in propinquis locis et in Lugas per banum praedictum Paulum Nagy sub comminatione interdictum sit, poterat qui-

dem ipse pro sui excusatione aliter informare principem, cum querela statuum contra ipsum immediate sit, verum rem ita se habere, ipsi certo scirent. Supplicare itaque se mandari dicto bano, ne imposterum praedictum patrem Karansebesiensem turbet in libero exercitio et solita catholicorum visitatione. Porro ut patri Jászbriný, qui Albam Juliam in subsidium et sublevamen patris Stephani, jam aetate pene confecti venerat reditum princeps concedat, se etiamnum demisse supplicare, in quo enim ille coram principe delatus fuerat, in eo innocentiam ipsius facile comprobare possunt. Accederet quod etiam articuli nonnulli superioribus temporibus editi, postea invalidati fuissent. Utpote anni 1588. per sequentium annorum constitutiones 1595. et 99. abrogati sunt. Anni vero 1607. et 10. per unionem provincialium mediante juramento ipsorum firmatam anno 1630. Quae unio tunc contigit, quando jam patres jesuitae essent inter illos, et in quo statu quatuor receptae religiones eo tum inventae sunt, in conservationem ejus obligarunt se provinciales in ipsa unione. Princeps quoque se ad hoc obligasset. Deinde priores principes numquam eos articulos nimium stricte observarunt, neque status provinciae imo dictos patres jesuitas ipsimet principes, uti Sigismundus Bathory et Gabriel Betlen, invitarunt, cui etiam reliqui status tacite consenserunt, non improbando facta principum. Cum itaque hac principis resolutione contenti nullatenus esse possint. supplicant respectu fidelium servitiorum suorum benigniorem sibi dare resolutionem.

Responsa principis ad replicationem catholicorum. ¹⁾

Ad 1. Eligant catholici status tres personas, ex quibus princeps unam electurus, ipsique plenam auctoritatem daturus, et insuper visitatorias tales, quales in libro regio reperit, et antea quoque dari consueverat, coecessurus est.

Ad 2. Articuli provinciae observentur, praesertim vero conditio unionis, quae sic habet. Quatuor receptis religionibus liberum exercitium concedatur et illibate observetur in ipsa provincia et in partibus ipsi incorporatis, observata etiam constitutione, ut in quibusvis locis major pars religionis suae sacerdotem teneat. Et si etiam aliqua religionum in quibusdam locis id non haberet, tamen ad audiendas confessiones infirmorum et in casu necessitatis babtisandos infantes licitum sit ad talia loca accedere ejus religionis sacerdotibus et ministris.

Ad 3. Idem articulus observetur etiam de ingressu religiosi illius patris ad Lugos.

¹⁾ Kazy II. 32. l. kiteszi a napot, melyen a fejedelem válasza kelt :
 »XVII. Calendas Juny = Majus 16.

Ad 4. Ad conservationem unionis omnes obligari, verum princeps unionem non ita intelligeret, ut ejus vigore patres jesuitae liberam residentiam in provincia habeant, cum neque sub prioribus principibus id concessum fuerit, sed tantum in certis locis.

Uterior replica catholicorum oretenus facta.

Ad 1. Tres ad vicariatum idoneos in provincia non reperi. Ad quod princeps. Adducatis, inquit, ex Hungaria, modo non sint jesuitae. Demum vicariatum Franciscano patri Stephano a Salinis concessit, cui tales etiam literas se daturum promisit, ut in sacerdotes Siculos, brachio seculari animadvertere possit.

2. Institerunt diligentissime pro patre Jaszbrinÿ, numerando ipsorum fidelitates et merita, quorum respectus merito haberi posset. Ad quod nihil aliud respondit: rogo vos, relinquitte me his, illos absolute hic pati non possum. Rationes quoque objiciebant, et inter reliquas, quid exterius dicturi sunt, quod Vra illma Dnatio jesuitas persequatur? Ad quod respondit: non curo, inquit, sufficit quod nullatenus id concedere possum. Verum ob respectum Vrarum Dntium, patiar, neque molestabo illos, qui modo ex jesuitis in provincia sunt, quo sint contentae Dntiones Vrae.

Opinio. Negotium patrum jesuitarum, atque adeo catholicae religionis in Transylvania, Suam Mtem merito cordi habere debere, tanquam nonmodo in christianitate, verum etiam in ditionibus turcicis supremum religionis defensorem et protectorem. Pro prima nihilominus hac instantia sufficere, si dnus palatinus, archiepiscopus et cancellarius principem moneant cum praescitu Suae Mttis ac deinde ex principis responsione ulterioris consilii occasio capiatur.

(N. Muzem, Jászay-gyűjtemény.)

e)

1640. m a j. 15.

Az országgyűlés záróműpélyére berendelt irak jegyzéke.

ANNO 1640. die 15^a Maÿ Alba-Juliae. Holnap 5 óraker ez böcsületes hiveink itten legyenek: serio parancsoljuk.

Rhédey Ferencz uram.

Kassai uram.

Szalánczi uram.

Barcsay Sigmund uram.

(Az oldalára Rákóczytól: Hopmester uram.)

Gyalog kapitány uram.

Bornemissza Pál uram.

Pécsy uram.

Huszár Mátyás uram (Rákóczytól oda szúrva.)

Nemes Tamás uram.

Huszár Péter uram (Rákóczytól oda írva).

Chyeffei uram.

Balásházi László uram.

Pribék István uram.

Vitéz György uram.

Bethlen János.

Rhédei János.

Szebeni királybíró, polgármesterrel.

Segesvári polgármester.

Brassai bíró.

Medgyesi polgármester.

Szászvárosi királybíró.

Hokmester uram (fenn is be van írva Rákóczytól.)

Daniel Mihály uram.

Kolosvári követek.

Ez alá Rákóczy saját kezével ezt írta: »Hokmester uram Kegyelmed ezeket jól jártassa el ez órán minden felé.

(Eredetije a gyulafvári káptalani levéltárban.)

XXXI.

1640. jun. 29.

Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára.

Instructio pro egregio Joanne Selmecz in inclitum Poloniae regnum expedito.

Isten áldomásával egyenes utját continuálja Danczkára, s ott keresse meg Niclásius urat, az ott való orthodoxus főpapot, s levelünket megadván, azután, az 60 tallért is adja meg ő kegyelmének, kivel ados volt Gaudi András ő keglmének, s róla quietantiát vegyen.

Azután egy Theodorus Simonis nevű professor ember is vagyon ott, annak is levelünket megadván, az 50 tallért annak is adja meg, melyet neki ajándékon küldtünk s vegyen arról is quietantiát.

Önnét Vilnára siessen, adja meg az herczegnek levelünket, s salutálván böcsülettel, tudakozzék jó egészsége felől, s ajánlja

szónkkal kész szolgálatunkat ő kegyelmének, s kérje is, legyen segítséggel, fogadhasson mi számunkra igen fő pattantyusokat, vagy tizenkettőig valót, s trombitást is vagy négyet, jót; és oly mesterembert, ki vasból lövő szerszámokat, üres golyóbisokat, és vasgolyóbisokat tudna önteni. És igen igen főmester kőmivest, ki boltokat mesterségesen szélesen tudna építeni.

Onnét menjen az curlandiai herczeghez is, azt is salutálja mi szónkkal, s azon dologban kívánja jó akaratját, megadván levelünket is.

Minden tehetségével azon legyen, az mesterembereket meghozhassa, kiben ha hasznosan forgolódik ajándékot várjon tőlünk érette. Kérjen mind Ragzivil herczegtől, s mind penig az Curlandiaitól nekünk egy egy igen fő madarászt, ki rárókat mind nyúl s fogoly madár fogásra is tudjon jól tanítani.

Egy egy fő fekö vizlát is kérjen, nagyobbbal fogunk mi is ő kegyelmének kedveskedni.

Niklazius urat is találja meg, kérvén ő keglmét is, az mesteremberek szerzésében legyen segítséggel, s kíváltképpen az kőmiveseknek, mivel Kolosvárott vagyon egy elpusztult templom, melyet azelőtt régen, az jezsuiták birtak, de már az ország constitutiojából az minékünk conferáltatott, holott mi már egy kollegiumot akarunk építtetni, papok s mesterházat. Vagyon is két esztendeje, hogy rajta munkálódtatunk s munkáját már annyira végben vitték, boltozni kellene, de mivel 11 öl az szélessége, s az előtt is boltra volt az templom éppen, kit mi is úgy akarunk megépíttetni, s jó kőmives kellene; azért szerezzé ő kegyelme, jó fizetése leszen.

Üti költségére s az mesteremberek kihozására adnak Zbóron kezében fl. 300. magyar forintot. Parancsoljuk nekie, tékozlásképpen ne költsön.

Ha valamint mesterembereket nem hozhatna, hozzon igen igen szép podolyai rókatorkokat mi számunkra.

Ha az kurlandiai herczegnek hozzánk jó affectusát látja, kérjen olyan két ebet tőle mi számunkra az minemüket tavaly Bálintí Balástúl küldött volt, de egyik nőtény legyen, hogy tenyészzenek, és olyan kopókat is, kivel az szarvasokat szokták hajtatni vagy 10 párt, s nagyobbbal fogunk mi is az herczegnek érette kedveskedni, ha ad, mindeniket igyekezze kárnélkül kihozni. Secus non facturus. Datum in oppido nro Deés die 29. Junii 1640.

G. Rakoczy m. p.

(Eredeti fogalmazvány. Mike Sándor úr gyűjteményéből.)

XXXII.

1640. a u g. 17—s e p t. 22.

Ifjabb Rákóczy György beigtatása a váradi kapitányságba.

22. Septembris 1640. Ratisbonae.

Quid princeps Transilvaniae ad praesens agat, qualesque praeparationes habeat, praetextu visitationis bonorum suorum, quae prope Munkacsium habet, et injuriose ab officialibus principis distrahuntur, se hominem suum ad cognoscendum brevi expediturum esse, et relata Suae Mtti demisse intimaturum.

* * *

Scribit itaque dno cancellario, principem Transilvaniae non ideo misisse huc ad Suam Mtttem pro litteris salui passus et annuentia pro consorte sua, ut in Hungariam venire posset, quasi absque eiusmodi litteris professionem suam instituere non potuisset, ad id enim jam antea habuit benignum Suae Mttis indultum, verum ut de rerum statu aliquid investigare valeat, et credere se servitorem ipsius bene instructum eiusmodi novis rumoribus rediisse. Interea principem armatis bene stipatum versus partes regni egressum, quid vero intendat, est incertum, cum neque ratio aliquam hostilitatem dictet, neque etiam ipsius conditio praeseferat. Nihilominus Turcae, utpote infideli, neque etiam principi, nimium haeretico fidendum esse. Quid autem de hac re sibi dnos Homonnay scripserit, se litteras ejusdem in specie dno cancellario inclusisse. Rogat ea etiam Suae Mtti demisse repraesentari.

* * *

Scribit ergo dnos Homonnay de 17. Augusti. Se ex diversis relationibus audivisse principem Transilvaniae in sua provincia, ac etiam alibi per quosdam delectum militis instituisse, et sub praetextu installationis filii sui in capitaneatum Varamdiensem magnum et solennem habere apparatus, vereri se tamen, ne aliquid aliud sub hoc praetextu lateat, et occulta aliqua correspondentia subsit, sicut ante tres annos per ipsos factum. Et cum homines suos in partibus regni superioribus, qui clam etiam milites conscribere solent, in promptu habeat, ne forte talem clandestinam conspirationem inter se foveant, quae adverti non possit; ad quod homines illi natura sua valde essent inclinati. Rogat dnum palatinum in absentia Suae Mttis ad illas quoque partes attendi et invigilari, ne aliquid

detrimenti improvise illis accidat. Si vero quid ulterius intellexerit, se perscripturum esse.

* * *

Apparatus vero introductionis filii principis maioris natu in capineatum Varadiensem talis fuisse fertur. Quae 21. Augusti contigit. Primo ordine ibat militia Varadiensis una cum liberis Hajdonibus, in sex agmina distributis. Quos turma ducentorum equitum sequebatur, deinde milites campestris galeis et lorice instructi, hastatique cum albis et rubris signis. Post illos duo signa, sive minora vexilla deaurata portabantur, et decem equi splendide ornati ducebantur. Illos secuti sunt installationis commissarii dnus Sigismundus Kornis et Stephanus Kassay, e vestigio ipsos filius principis; quem Gabriel Bakos et Paulus Bornemisza comitati sunt. Deinde aulici circiter 80, ex quibus 23 pellibus tygridis et panterae seu leopardi vestiti. Agmina claudebant ducenti circiter equites ex Munkach et Patak eo deducti, qui in universum duorum millium et quingentorum forte numerum aequabant. Postquam ad locum ventum fuisset, dnus Kornis ipso filio principis salutato, vexilloque eidem tradito, praefatus est: Hox vexillum dnus noster cltissimus eo fine tradit Vrae Dni Illmae, ut quandocunque idem mandaverit, diu noctuque cum hoc vexillo una cum militia sub ipsius generalatu et capitaneatu existente teneatur e vestigio insurgere, et eo ire ac proficisci, quo princeps jusserit. Assignato ipsi etiam framea sive gladio, dixit, eum eo fine mitti ipsi per principem, ut quandocunque necessitas postulaverit, eo semper penes principem militare teneatur. Postmodum Stephanus quoque Kassay tradita ipsi clava et praehabita salutatione verba fecit: Eam clavam per principem ipsi eo fine dari, ut benevolis principis amicus sit, inimicis vero inimicus, eosdemque ad fidelitatem principis compellat, qui si reversi nollent, aut id ipsum impedirent, eos castiget ac puniat. Quibus peractis, convivium instructum est. Inter quod tormenta et etiam in adventu ipsius filii explosa sunt circiter sexagesies et sexies. Pedites sive praetorianos milites ultra 80 non habuisse, qui cum ipso mansuri sunt, praesidiarii quoque satis pauci; sequenti die commissariis munera distributa, 25. vero ejusdem mensis iidem commissarii illi etiam arcem Szekelhida cum omnibus pertinentiis assignarunt, pro sui sustentatione. In qua capitaneum futurum Michaellem Ibrany fama est. Principissam Alba Julia in arcem Kővár, inde Munkachium et in Patak consequenter venturam, ubi peractis negotiis Varadinum reversuram, quo etiam eo tempore princeps venturus dicitur. Dnus palatinus addit: Nescire se quo animo ipsum

provinciales accepturi sint, siquidem non deposuerit juramentum, cum tamen antehac etiam provincialibus juramento adstricti fuerint ejus loci capitanei. Opinio: Ab hostilitate aliqua principis pro praesenti tempore non videri metuendum. Praeparationes apparet non alio respexisse, quam ut filius decenter in officium suum introducatur. Creditur etiam petitionem licentiae pro conjuge, synceram et non fictam fuisse.

Porro principissam Traniae illis diebus fuisse in Muukach, inde expectatam in Patak, principem Varadini ipsi obviam futurum, in comitiva eius esse multos primarios viros et equites circiter sexcentos, ac pedites ducentos, valde comiter conversari cum hominibus, et cum domi quoque omnia consilii suis dirigantur, sic etiam hic res disponere, exhiberi sibi per varios bonae hospitalitatis jura. Addit deinde dnum Homonnai essa valetudinarium, laborasse duplici tertiana febris, propter negotium Tokaj etiam vehementer angi.

Quod princeps Tranniae homines suos huc identidem mittat, illud nihil aliud quam statum rerum imperii respicere, habere hic ipsum sibi addictos, nec deesse animos ad concitandum illum, ut res suas hic ad minimum pro voto componere possint. Attendendum itaque esse hominibus suis, non desistere enim ipsum principem etiam per consortem suam, modo in Hungaria existentem, homines ad frigidos affectus disponere, sibi addictos reddere.

Quod vero attinet ad metas, quae inter regnum Poloniae et Tranniam componi et rectificari debuissent, voluisse quidem principem sub praetextu etiam aliquid adversi certo moliri, pro adipiscenda sua securitate. Sed cum id sibi obtinere non potuerit, etiam rectificationem metarum infectam reliquisset. Merito itaque illi attendendum censet, praesertim cum nobis constet intentio ipsius, nam eiusdem malevolentia tantum abest ut minuat, quin dietim crescat. Et tamen dnum Pettinger ausum fuisse Galgoczii coram duo Forgach dicere, optare se, ut Sua Mttas multos tam fideles servitores haberet, sicut est princeps Tranniae.

(Töredék a császárhoz Regensburgban beadott, s a nádor által sept. 7-én írt tudósításokból: a Nemzeti Múzeumban lévő Jászay-féle gyűjteményből.)

XXXIII.

1640. sept. 1.

Rákóczi válasza a császár leveleire, melyekkel őt a határvillongások kiegyenlítésére hívja fel.

Scrima Caes. Regiaque Mttas dne due clsm^{ae}.

Benignas Mttis Vrae Caes. Regiaque literas Ratisbonae die 23. proxime evoluti mensis Junii, die 18. demum mensis Augusti demisse accepi, ubi et quam ob causam tam diu latuerint, ignoro. Acceperam quidem antehac etiam literas Mttis Vrae Caes. Regiaeque pro complanatione differentiarum circa metas et limites regni Hungariae et Transylvaniae subortarum, medio commissariorum utrinque denominandorum, fienda. Et has metales controversias, pro conservanda mutua bona vicinitate exindeque dependenti tranquillitate, primo quoque tempore compositas volebam. Sed cum omnes eiusmodi controversiae limitum, et mihi, et statibus Transylvaniae incognitae forent, necessario certiozem de iis informationem capiendam esse duxeram, ac proinde perscripseram Mtti Vrae Caes. ac Regiae, dignetur me de querulantium praetensionibus plenius informare, quo eas statibus proponere, et si qui ex illis interessati forent, ad jura etiam sua tuenda se se instruere, et praeparare possint. Quia vero de his nullam prorsus a Mtte Vrae Caes. Regiaque informationem habere potui hactenus, sed neque a privatis interessatis quicquam certi ad me delatum est: hisce requisitis necessariis non acceptis, commissariis meis, nullam certam instructionem assignare potui, sed neque privatos interessatos hujus rei commonefeci; alias ego paratissimus eram ad complanationem differentiarum praemissarum. Nunc etiam non acceptis prius necessariis ad commissionem ipsam commodius peragendam, requisitis, quo, vel commissarios meos deligere, vel quos interessatos privatos, et de quibus in specie controversiis certificare debeam, non video. Quamobrem Mttem Vram Caes. ac Reg. rogo demisse, dignetur hanc moram, in meliorem interpretari partem, modo adsint tempestive commissionis requisita, in me mora nulla erit, quin controversiae praetensae commodissime definiantur. Interim intellectis querulantium, si quas forte haberent injuriis, mea ex parte subditis meis serio injungetur, ut usque ad plenariam controversiarum definitionem pacifice inter se agant; neque quicquam in praejudicium limitum regni Hungariae illis in partibus

committatur. In reliquo Mtti Vrae stb. Datum in Salis Curia mea Desiensi die 1. Septembris a. 1640.

Scrmae Caesarae atque Regiae Mttis Vrae.

(*saját kezével*) studiosissimus et devotissimus
servitor

Georgius Rakoczy m. p.

(Nemzeti Muzzeum, Jászay-collectio.)

XXXIV.

1640. december 12.

Esterházy által Rákóczynak küldött sérelmi pontok.

Puncta pro generoso dno Andrea Bogadi.

1. Az mostani keresztyén fejedelmek közt levő nagy visszavonás, s annak káros volta mireánk nézvéen is, akármint essék is a dolog.

2. Az magunk közt való nagy igyenetlenség, és az közjótól való abalienatiója csaknem minden reudeknek, nézvéen kiki maga privátomat, s ebből következő veszedelem.

3. Az religio dolgában támadott gyűlölséges kérdések is éles fegyver gyalánt vadnak köztünk, ki az is, ha mediomot nem találunk benne, religióstól elvesztjük mind magunkot, s religiónkot.

4. Nem szállonak, hanem nevelkednek az mindennapi dolgokban való idegenségek is köztünk, gyűlölségben mint confidentiában látván azokat, csak kicsin dolgokban is, kinek okát mi oda vetjük.

5. Az római birodalom ha hajol is, nehezen dül el, ki ha eldül, sok birodalmokot nyom meg, s utánna vonsza az utolsó itéletet is. Nem kell azért contemptusban venni őket, mint eddig volt, az ő itéletek szerént, s tisztelje meg őket avval a kit eddig elmulatott ő kglme, magáért, maradékiért, és nemzetes-től mi érettünk is, s mutassunk nagyobb confidentiát is a dolgokban,

6. Gyűlésünknek jó volna lenni, de lehetetlenség vagyon benne, az mint declaráltam, s mig az religióban, s az urak s nemesek közt való kérdésben is magunk közt valamit nem inté-zünk, gyűlölködni, mint gyűlésre, gyűlünk össze.

7. Érzik ide föl azt is, hogy ő kglme az jesuitákat ki kezdte Erdéltől küldeni valami régi articulus mellett, ki az is nem magányos benléteket, hanem collegiumoknak fundatióit nézik inkább. Egyébaránt tolleretur libertas religionis, ha csak

caplánul sem volna szabad jesuitát tartani ott, ki ez is nevelője a gyűlölségnek, s nekünk is nagy botránkozásunkra vagyon, s úgy hiszem, az ott ben való catholicusok is szívek fájdalmaival nézik ezeket. Távoztatni kell azért az illetén dolgokat, az melyek nem egyebet nevelnek gyűlölségnél köztünk.

8. Rendelését hallom ő kglmének az Kraszna vize el-átatásáról, hogy az az víz Székelyhida alá menjen, a ki most az ecsedi lápot tartja; ki így lévén, minket ez az dolog országostól illet, s kérem ő kglmét, ne praecipitálja az dolgot, mivel mások kárával s praecipitiumjával, magunk földén sem szabad csak egy gátot is fölemelnünk; ha pedig oly praetensio volna fön, hogy Ecsednek kára nélkül lehet az meg, rendeljünk mind két részről commissariusokat, s lássák meg azok. Egyébaránt ab aliquot saeculis Ecsed alá folyt vizet, hogy most másuvé deriválják és az országnak ily szép erősségét így elerőtlenítsék, maga sem kívánhatja ő kglme.

9. Budára igen kezdtek az posták az portáról jární, s nagy sok tanácskodások is vagyon, s úgy értjük, hogy ez az mostani csekély elméjű fejedelmek, valami bátyja testamento mellett, most is mind ide ki az mi nemzetünkre való vindictát emlegetné, kinek az vezérek is consensusokat adnák, s végezhetuének az persával; de ezt ő kglme értheti jobban.

10. Az portára innét internunciust akarunk küldeni, kire Izdenczi Andrást destinálta ő flge, ha meg változnék, s általa köszönteni fogjuk az császárt, s offeráljuk is az békességet, de exprobrálni fogjuk az töröknek sok insolentiájokat is, és valami commissiót akarnánk iustituálni, az ki által stabiáljánák az békességet, ki most igen meggengült.

11. Óva kell úgy vagyon ő kglmének az törökre nézve is minden cselekedetét rendelni, mindazáltal a mi hire nélkül meglehet, és hazánk java kívánja, itt kün való jószágától méltó ő kglmének is lovasokat adni, sőt concurrálván az urakkal, minthogy vagyon honnét, s van is mit oltalmazni személyétől is minden botránkozása nélkül az töröknek, ha megtudnák is azt, segedelmét nyujthatja ez hazájának ő kglme.

12. Ha követség jöne fel, s oly ember lenne az mint szólottam fölöle, az kinek én is hihetnék, nemcsak difficultásit ennek az szegény hazának, de orvosságit is vékony értelmem szerint kész volnék közlenem, de chez confidentia kell és nem személy, avagy religióhoz való gyűlölség.

13. Ide meg olyan hírünk vagyon, hogy az ő flge ellenségétől levelek jönnek s mennek ő kglméhez, hogy bizonyos személyt is akart, avagy akar ő kglme hozzájuk expediálni, kít nem hihetünk az diplomákra nézve, s távoztatni is kell, s ha mi afféle volna, méltó ő flgét is ő kglmének tudósítani róla.

14. Panaszolkodik Csáki László uram is, hogy Prépostvári uramnak akarta valami jószágát adni mostani nagy szükségében, s hasznosabb jószágoknak szerzésére, s ő kglme difficultást tett abban is, s maga consensusat csak zálagosképpen való eladására is sem akarta adni, a ki egyébaránt is igen megszokott, és rendes dolog minden országokban, kiből gyanóságot vevén Prépostvári uram, megfogyatkozott Csáki uramnak, és Csáki uram is nem kicsin kárban esett miatta, s itt az catholicusokhoz való idegenségre magyarázzák ezt is, maga semmi igazságban másoknak mi pápisták meggyőzni nem hagyjuk magunkat.

15. Nekem is sok panaszol^{tv} volna az ő kglme emberire, a szentmiklósi jószággal mint bánják, a kit ezennel mindenestől ruinálnak is, s immár is egynehány falu pusztúlt el miattok, a kik sok esztendőktől fogvást mind békekességben voltak, s most is minden esztendőben foglalton foglalják határit, kiről ő kglmét is találtam volt meg, de még eddig semmi igazításom nem lett, s úgy vagyon szándékunk avval a sógor urammal Nyári urammal együtt, hogy eladjuk ő kglmének, de ilyen formán ehez is csaknem gyalázattal jutunk már, mintegy kitéleuségnek tartván az emberek, hogy meg kell válnunk tőle.

16. Panaszolkodik secretariusunk is Aszalai István, hogy a minemű jószágot a munkácsi jószágban, kit mi adtunk volt édes atyjának, jámbor szolgálatjáért bírt édes atya, s a ki ő reá nézendő volna s ötet illetné, annak egy részét, úgymint a munkácsi házat, cum suis pertinentiis, Balling János munkácsi kapitán, ottan hamar Munkácsnak Bettlen Gábornak megadása után, minden ott levő ingó bingó marhájjával együtt, elfoglalta volna hatalmasúl, és most is bírja. Más részét pedig, úgy mint Kerepezken vagy Kenderessen egy majort cum suis pertinentiis, ugyanakkor Muukács várához applicálták volna, s most is ő kglme az fejedelem számára bírják. Instál azért Kglmed által ő keghnénél, s én is kérem szeretettel ő kglmét, hogy mind Balling Jánost intse a vele való végezésre, s mind a kit most a várhoz bírnak ő kglme számára, az aránt tétesen valami contentatiót neki, holott mindenestől in praejuditium et damnum foglalták el azokat atyjától.

17. Több egyéb odiosa quaestiókkal nem bántom most ő kglmét, hanem kérem fölötte igen, s igen nagy szeretettel is, és confidenter, hogy szeretetet keressen inkább ő felségénél, mint idegenséget, s a religio dolgában is ne mutassa oly nagy kemenségét, a kiből nemcsak a külsők, a mint iránk, de maga alattavaló is ő kglmének, idegenséget vehetnek ő kglmétől, s amennyiben lehet alkalmaztassa ő kglme magát a privatus emberekhez is, a ki mindeu kár nélkül meglehet, s ezt a kegl-

med által tett izenetemet is, hogy idegenül ne vegye, kérje azon is.

18. A mi holmi más egyéb dolgokról is per discursum beszélgettem Kegyelmeddel, kerem Kglmedet, ne feledkezzék azokról is szóllani, megmondván, hogy magányos emberemet is akartam ezekért ő kglméhez beküldenem, de hogy az követségnek híre ki ne menjen, így ítéltem alkalmatosbnak, hogy evvel az alkalmatossággal Kglmed által insinuáljam ezeket ő kglmének először.

Kívül: Bogádi Andrásnak adott punctumok az erdélyi fejedelemhez 12. Decembris 1640.

(A Kis-Martoni Itárban levő Actorum Palatini III. k.)

XXXV.

1641. marc. 3.

A gonosztevék üldözésére kiadott utasítás.

Instructio brevis pro egregiis, ac generosis dominis Stephano Réthi de Alsó-Torja, necnon Georgio Haydú de Vízakna judlium, Michaelae Székely de Bükkös vicecomite, et notario comitatus Albensis, ex generali congregatione comitatus ejusdem, ad inquisitionem publicorum malefactorum exmissorum; per generos. domin. Joannem Kemény, et Franciscum Bethlen supremos comites anno domini 1641. die 3. Martii, in arce Fogarasiana delineata et exhibita.

1. Megindulván isten kegyelméből ő kegyelmek, mind a szegénységnek könyebbségéért, mind peniglen a sok panaszoknak eltávoztatásáért csak illendő, és ide alább megírt számú szolgálkkal és lovakkal menjenek, és azokat is jó disciplinában tartásák, hogy panasz és busulás miattok ne következék.

2. Mint ennek előtte, úgy mostan is, az szokott rendelés szerént való gazdálkodással megelégedjenek ő kegyelmök.

3. Az gazdálkodásra rendelt accidentiákat, a hol ő kegyelmek pénzül akarják felvenni, azt is secundum limitationem infrascriptam percipiálják.

4. A hol malefactorok deprehendáltak olyak, kik halállal való büntetést érdemelnek, azokat ő kegyelmek szélylyel imide amoda ne hordoztassák, hanem secundum ipsorum demeritum halogatás nélkül exequantassák; — ne búsítassunk sem mi, sem ő kegyelmek miattok az patronusoktól, és egyebektől.

5. A hol penig oly emberek találtak, kiknek büntetések ab antiqua comitatus usu, legibusque regni multával

szokott végben menni, az olyanoknak állapotjokban némely kiváltképpen való böcsületes uraink, és atyánkíai instantiákra tekintettel levén, illendő engedelemmel is legyenek ő kegyelmek olyanoknak, tudni illik kik nem rancorból akarnák ő keglmeket venni, hanem böcsületeket megadják.

6. Ha kit pedig aféle malefactorokban, az megengedésen kívül mulctával kelletik megbüntetni, és kész pénzt rajta nem exsequálhatnak, hanem marhájokat kell elhajtaniok. nyilván vagyon ő kegyelmeknél, hogy aféle marhákért mind minket, mind ő keglmeket mily serio szoktanak sollicitálni, és búsítani. — Annakokáért ő keglmek, sem miénkünk részünkben az olyant ne contentálják, se peniglen imide amoda ne hajtogatassák, hanem egyáltalában vagy városra küldjék, vagy becsú szerént falubeliekkel is conveniálván átadassák, — a pénzt vegyék ő keglmek, vagy inkább el se vegyék, mintsem busuljunk miattok.

7. Az is nyilván vagyon ő keglmeknél, hogy az fiscalis jószágokban való circalást az udvarbirák nem örömet szokták admittalni; de mivel az országnak arról bizonyos articulusi extalnak, és modalitások is rendeltettek, miképpen kellessék az olyan helyen procedalni, hogy a mi keglmes urunk ő nga is ne offendáltassék, tehát kéreztlen az fiscalis jószágokba ő keglmek be ne menjenek, hanem az udvarbirákat amicabili competentia requirálják. hogy hát ő nagátul vagyon arról tanúságok; — és ha az ország articulusi szerént rendelnék ő keglmek mellé az udvarbirát is, bizonyos személyekért, admittálják-e ő keglmeket nem-e? — Igy eképpen ha admittálják, menjenek be, és peragalják az inquisitiot, ha penig nem admittálják, megtartván csak az udvarbirák választételét, hagyják azonban ő keglmek, és be ne menjen; azzal ő ngát ne offendálja.

8. Abban igen szorgalmatosan igyekezzék ő keglmek, hogy ha mely malefactorok az mi vármegyénkből el is állván, vagy más vármegyébe, vagy fiscalis jószágában confugiáltak volna, az olyanok nevének, és helyének végére menvén, a kiket kelletik afélek állapotjárul azokat tudósíthassa.

9. Mivel penig gyakorta esik confusio a regestumok miatt is, igen diliginter animadvertalják, hogy a kiket egyszer megbüntettek, ki is vonassa a regestumból, mászszor ne kellessék ismét bántódást szenvedniek.

10. Vannak sok rendbeli panaszok a *korsomárolás* ellen, nem egy alkalmatossággal, — minek okáért mind az nemes emberek borait eladó paraszt emberek, mind penig az olyan nemes emberek ellen, kik azt az rendet nem akarják observálni, a korsomálás dolgából (de az olyan helyeken azért a hol másoktól requiráltak ő keglmek), a hol penig nem:

supersedeáljon; — a hol pedig kelletek procedálni, az 1640. esztendőbeli 12. articulust observálja.

11. Minthogy az országnak articulusa azt contineálja, hogy a circálásokon ő főispánjok közül egyik jelen legyen, hogy ha aliqua injuria temporis, vagy pedig az ő naga szolgálatjában való foglalatosság meg nem gátolja; de mivel ő naga udvarában való lételünk miatt, egyikünk is ő kegmek között mostani circálásón jelen nem lehet, — hogy magunk képünkben constituált atyánkfíát ő keglmét illendő böcsülettel tractálja, és vele nemcsak egyet értsen, hanem illendőképpen ő keglmének adatott authoritásunk szerint defendálja is, kívánjuk szeretettel, sőt tisztünk szerint ugyan parancsoljuk is, nem kételkedvén mind abban, hogy ő keglmekkel együtt mindenben illendő böcsületünket előtte ne viselje.

A kapu szám szerint való gazdálkodás, limitatio ez szerint legyen:

Egy kapuról három kenyér, avagy: tiz pénz.

Tehén, júl vagy bárány hús 10 font; vagy tizenöt pénz.

Disznóhús akár sodorúl, akár másképpen három font; vagy ötöd fél pénz.

Tizenkét tyúkmony; avagy: három pénz.

Két tyúk; avagy: tizenkét pénz.

Egy lúd; avagy: nyolcz pénz.

Egy veder bor; avagy: hatvan pénz.

Egy köből abrak; avagy: huszomégy pénz.

Egy szekér széna; avagy: ötven pénz.

Két font szalonna; vagy: tizenkét pénz.

Fűszerszámra, eczetre, vajra, mézre, gyertyára, és egyéb asztalok tartására való szükségért: harminczöt pénz.

Numerus personarum:

Réthi István uram personis nro. 10. — equis: 12.

Haydu György uram » » 8. — » 11.

Székely Mihály uram » » 8. — » 14.

Notarius . . . » » 3. — » 4.

Quisque vicejudlium in suis processibus personis nro. 2. — equis 2.

A mi kevés proventus leszen, akármiféle, s honnan, mennyi? azokrul a notarius igaz regestumot tartson, és ha pro necessitate némelyeknek ád is valami részt, azt jövőben ki kell tudni. A többit mind egyben congeralván, hírünk

nélkül ne dividalják, hanem több vármegyében való ususnak is végére menvén, az szerint akarunk mi is cselekedni. X

Joannes Kemény m. p.
(P. H.)

Franciscus Betthlen m. p.
(P. H.)

(Egykorú példánya a gyulafehérvári könyvtárban nro. 5. IV. 4. —
275. sz. alatt.)

XXXVI.

1641. márc. 16.

Eszterházy izenete Rákóczynek Bornemisza Páltól.

Memoriale pro a legato principis Transylvaniae Paulo Bornemisza. Ex Sempte die 16. Martii 1641.

1. Kedvesen vettem, hogy hozzám bocsátotta Kglmedet az fejedelem ő kglme, de az igen kivántatik, hogy tovább is megnyissa és declarálja ő kglme magát.

2. Az Kraszna vize elásását ne praecipitálja ő kglme, mert ha az merre elásni akarják, hajol az föld, bizonyos hogy mind arra fog menni a víz, ha penig magosabban vagyon mostani folyásánál, haszontalan munkát tesznek, s egyébaránt is ennek ex consensu partium kellene lenni a revisiónak.

3. Az munkácsi vladikával mit cselekedett Balingh, declaráltam Kglднек, kiről im ő flge császár urunk maga is ír az fejedelemnek ő kegelnek, kérem ő kglmét, ezért az insolentiáért vegye animadversióban Balingot, s bocsáttassa mingyárt el is azon vladikát ő kegelme, és ne igazgassa hiteket ő, az ki, úgy hiszem és ösmerem az embert, hogy maga hitihöz sem sokat tud.

4. Az szentmiklósi jószággal is mint bánék Balingh János, az szolgám leveléből, melyet in specie oda küldtem, megérte ő kglme, szintén így bánik az körül való szegénységgel is; kérem azért ő kglmét a fejedelmet, fogja el jószágomról, mert kéntelen oltalmat kell jószágomnak adnom ellene, s eddig is, ha ő kglmét nem respectáltam volna, talám le tudtam volna én ültetni Balingh Jánost.

Prépostvári uram mitől tartson az Cháki László uram jószága vásárlásában, megmondtam Kglднек, kiben úgy tetszik nincs alkalmatlan félelme sem kívánsága; kérem én is ő kegyelmét, ne vonja meg azaránt való jó akaratját is se Prépostvári, se Cháki uraméktól.

6. Az jesuiták felől édes atyja testimoniálisát látván in originalibus a fejedelemnek, a kiben recognoscálja, hogy min-

den vétkek nélkül küldték ki őket Erdélyből, és így vétkek nem volt az ellenek irt articulusra is, ki az ő kglme fejedelemsége előtt is fön lévén, ha azok másunnét is bevitték és vitettették az jesuitákat, méltán megbotránkozhatnánk benne, hogy ő kglme most difficultálja ott léteket, sőt ki is küldött benne. Még is kérem azért tovább is ő kglmét, mind atyja felől való bizonságtételét megtekéntvén, s mind előtte való fejedelmeknek példájokat, s az alatta való catholicus főúri hiveit is, a több catholicus statussal, s az mi intercessiónkot is, már ha magányos kegyelmességét és jó akaratját nem mutatja hozzájok is, tartsa meg abban ő kglme őket, az miben eddig voltak; és hadd változtathassák is az szükséges személyeket, mert a katona köntösben, a ki öltözött volt is, nem valami gonosz szándék, s annyivalinkább nem árultatás, hanem az félelem, és mind magokhoz, mind köntösökhöz való idegenség vitte volt, s ez mellett az ifjú tanács is, a kivel bement. Kérem azért még is ő kglmét, ne vegyen oly nagy idegenséget a catholica religióhoz föl, mivel az mit mi hiszünk és cseleköszünk. édes eleinktől és régi szent királinktól vettük együtt az szentírásról való bizonságtétellel, és annak magyarázatjával, s ha csalatunk, isten és ők csalták meg, mivel sok csudatételekkel adták azt előnkben, és így a mint mondtam, ha csalatunk is, szánakodást, mint gyűlölséget érdemlenénk.

7. Az gyűlés állapotjáról is az minemő tetszésem én nekem vagyon, jó érteni ő kglmének, és kérem, hogy maga segedelmét is alkalmaztassa úgy azaránt ő kglme, hogy valami confusióban ne hozzuk magunkat.

8. Az portára küldött követünk állapotját is declarálhatja Kglmed az fejedelemnek ő kglmének, és ha levelek dolgában mi jó akaratja kívántatik, az Kglmeddel való beszélgetésem szerint cseleködj meg ő kglme azt is az közjóért.

9. Kérvén azon is ő kglmét, látván ennyi insolentiáit a töröknek gyakor executiójokkal, mutassa ehez a szegény hazához abban is jó akaratját, hogy Onodban augeálja lovasit; azon leszünk mi is, hogy ugyan Onódban és Szendrőben legalább valami hatszáz lovas szállítsunk, minthogy ő fge is ötszáz lovas fogadtat az ott való szükségre, s ezeken kívül is lészen a vármegyéknek is népe, s csak értsék jól egymást, oltalmat adhatunk az egri török ellen magunknak, mert ha ez nem lészen, félelmes, hogy azt az Hegyalját hódítja a török be, avagy elpusztítja, s az egész azt a földet szegényiti meg véle, az kiknek minden pénzek többére csak onnét vagyon, s mint-hogy színe és tárháza is annak az darab földnek az az Hegyalja, sőt jó példájával és tanácsával intse, s serkengesse ő

kglme azokat is a vármegyéket, a kikben jószági vannak, ne vesszessék ily rúttól és gyalázatosan magokat.

10. Némelyeknek ott azon a földön oly elmélködések is vagyon, hogy Kassán tartsanak valami gyűlést magoknak, és hogy ott végezzenek magok conservatiójokról; de csekély elmélködésnek látszik énnékem ez, mert ha máshoz, s nem közjót néző dologhoz nyúlnak, confusiót és holmi magok közt való idegenségöt fog az szerzeni, s nem megmaradást. Hol penig az közjóra nézve végeznek valamit is, vagy az előbbeni constitutiók szerint vagyon, vagy a kivől, ha a kivől, magok közt is sokan találkoznak olyak, a kik annak a végezésnek nem engednek, s nem is tartoznak engedni. Ha penig előbbeni végezésekhez akarják magokat alkalmaztatni, lám mind ő flge ennihány izben parancsolt már arról, s tettem reputatiókot én is, s magok lesznek minden veszedelemnek okai, ha mi jön reájok, s csak mint az átabaták bekötött szemmel lévén, ugy hadakozuának ott, az mint taval is vala olyan conventusok, avagy harmadévinek tartatik már, s elhagyván közjavokat, rútt gyűlöségös kérdéseket és követségöket indétanak, s haszontalanná lenne mind egyik, s mind másik céljok, s ez az oka, hogy efféle particularis conventusoknak javallásunkat nem adhatjuk, s így informálhatja az fejedelmet ő kglmét is Kglmed.

11. A mi penig az én szentmiklósi jószágomnak eladását illeti, minékünk azon ötvenezer forintunk vagyon, s eladására seu volna semmi szükségünk, hanem az ő kglme tisztviselői miatt nem maradhatnak szegények, s napról napra romlanak, s az vitt volt arra a szándékra, hogy eladjam; de az mivel az ő kglme kínál érötte engemet, az nékem gyalázatomra lenne ha fölvenném, s ha magam saját javaimban is úgy kíván károsétani ő kglme, mi jót tudok az közjónak egyes értelmében is onnét várnom? Vagy azért adja egész summánkot meg érötte ő kglme, vagy ne engedje tisztviselőinek pusztétani jószágunkot, s mi megelégszünk az mi kevesünkkel. Hogy penig kicsin jövedelmét jelenti Balingh, nem csuda, mivel ő pusztétotta el az rosz, és foglalta határit is el, s akkor ő mások háta megett pöngette a kobzot, mikor én munkácsi úr voltam. s tudom mint volt az állapot akkor, s nem ezer, hanem nyolczezer forint jövedelme is volt Szent-Miklósnak akkor; de mind inkább kell azt érzennem, hogy az én való kérdésben, az ki a gonoszságot cselekösz, nem csak informatiót vészen ő kglme föle, de követi ellenem informatióját is, az hol bizony dolog a kárt is méltán böcsülhetjük, de méltábban érozhetjük azaránt való böcsületünk sérelmét. kiben kérem ő kglmét, igazságunkkal együtt ne igyekezzék megbántani, hogy mind confidentiámot, s mind a közjó.

és ő kglme szolgálatjával való jó igyekezetemet tarthassam én is meg.

Az minémő több discursusok voltak köztünk, confidentiámnak megmutatását nézték azok is, kiket elhíttam a szerint közöl Kglmed ő kglmével az fejedelemmel, és hogy ő kglme is úgy vegye, kérem azon is. Kgldek pedig barátja maradunk, s jó alkalmatossággal szolgálni is kívánunk. Ex Sempte die 16. Martii a. 1641.

Kvül : Pro dno Paulo Bornemisza legato principis Transylvaniae. Ex Sempte 16. Martii, 1641.

(Kismartoni ltár Actorum Pol. III. k.)

XXXVII.

1641. a p r. 23—m a j. 14.

A gyulafehérvári országgyűlés által hozott törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi primi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare, ratificareque dignemur; quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba-Julia, ad diem 23. mensis Aprilis, anni domini 1641. iudictis, celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes közinkben küldött propositióiból, minémű kiváltképpen és szegény hazánknek megmaradására való dolgokat kellett mostan ezen gyűlésünkben Nagyságodnak egész országúl, három nemzetül előnkben terjeszteni. Kiért mi is áldjuk, dicsírjük és magasztaljuk az mindenható fölséges istennek nagy nevét, hogy ekkédiglen az Nagyságod méltóságos fejedelmi, éjjeli,

nappali szorgalmatos vigyázása alatt ilyen szép csendes békeségben nyugodtunk. Kérvén azon ő fölségét minden napi szübbeli áhitatos imádságunk és könyörgésünk által, hogy ennek utána is ő fölsége Nagyságotat mennyei segítségével onnan feljűl az egekből megajándékozván, suppeditaljon Nagyságotnak erőt szegény hazánkban minden dolgoknak effectuálására, végben vitelére, kiért mi is ő fölségét áldhassuk, dicsírhecssük, magasztalhassuk, és Nagyságotnak is fejünk fenállásáig híven mi is szolgálhassunk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs I.

Az kapuszám után való contributio végeztetik.

Ezek után pedig kegyelmes urunk, noha látjuk azt, hogy szegénységünk sokkal fogyatkozottabb állapottal legyenek mostan, hogy nem ez elmúlt esztendőben voltak: mindazonáltal, hogy Nagyságotnak is minden szükségire meg ne fogyatkozzunk, nem tekénthetvén szegénységünknek fogyatkozásit, ez elmúlt esztendőbeli adózás szerint ígértünk Nagyságotnak kapuszám után az két rendbeli adózásra húsz forintot, azaz flor. 20. az elébbeni szokás szerint négy rendbeli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságot tárházában beszołgaltatni. Az partiumbeli uraink s atyánkfiak, az hódoltságon kívül, az szász uraink s atyánkfiak is, az székely urainkkal, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre ígérnek magokat. Nagyságotnak könyörgünk, legyen contentus véle.

Az taxás városok pedig adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 180.
Szepsi-Szent-György adjon	fl. 150.
Illyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon	fl. 100.

Articvlvs II.

Az végházak építésére a kapuszám után az gratuitus laborért két-két forint ígértetik.

Az végházaknak építésére is ígértünk Nagyságotnak az tavalyi mód szerint minden kaputól flor. 2. az adónak első

nappján, hoc est ad 1. Julii integraliter az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. hasonlóképpen mind az partiumbéli uraink az szász urainkkal és székely atyánkfiaival egyetemben, kiknek jószágok vagyon az vármegyében, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk. légyen contentus véle, és székérbeli gratuitus labort ne kívánjon tőlünk.

Az taxás városok pedig az gratuitus laborért adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 200.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 100.
Szepesi-Szent-György adjon	fl. 70.
Illyésfalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

Articulus III.

Az harminczadot elkerülők és megtiltott marhákat lopva kihordók ellen való processus, kiben az 1637. esztendőbeli articulus is helyben hagyatik.

Az kik kegyelmes urunk az harminczadot elkerülik, avagy egyéb mód nélkül való dolgot cselekednek, annak rövid processusáról igen világos articulus extál anni 1637. art. 22. Miudazonáltal azon articulusunkat, kiváltképpen a partiumban melioráljuk ezzel, hogy akármicsoda helyen, az hol az harminczados szolgálai, legényi, az olyan esalárdsággal élő harminczad kerülő embert elérik, avagy találják, hogyha az zászlótól távoldadon találuá, ne kellessék zászló alá vinni, hanem mindjárt azon falusbíróval, az mely falunak az határán eléri az lopót, az harminczad megadása nélkül elvitt marhát tartassa meg, mind magát az embert s mind magával lévő marhát, az falusbíró értékére adván az ott való patronusnak is az dolgot, és ad summum tizenötöd napot praefigálván az törvénytételek. ki az dominus terrestris sub poena articulari minden tovább való halogatás nélkül tartozzék törvént tétetni. Ha penig ugyan nem tenne, az harminczados instantiájára az viceispánok és szolgabírák tartozzanak reá gyűlni, és az megtartottatott lator ember felől absque ulla tergiversatione törvént szolgáltatni; az melyre azon vármegyének viceispányi és szolgabírái közzül, az harminczados is vagy arra rendeltetett emberek compareáljon, az megtartott embernek igazodjék el dolga törvény szerint finaliter, és ha bűnös lészen, bűnhődjék, ha

büntelen, szabadúljon. Mivel pedig ekkéig az olyan családsággal élő embert zászló alá vitték, és ott lévén törvénye, nála lévő marhának két része a fiscusé volt légyen, harmada két részre oszoljék. fele az dominus terrestrisé, az kinek határán az lator arestáltatik. felét azon harmadának az harminczados is az ő fáradságáért végye el. Ha pedig valamely nemes ember deprehendál valakiket maga faluja határán, hogy efféle marhákat vinnének, melyek tilalmasok, az vagy az harminczadokat elkerülték. szabadoson az nemes ember is az olyant arestálhassa, és az harminczadost certifikálja késedelem nélkül, és azon feljebb megírt mód szerint procedáljanak utrinque. Ha pedig valamely nemes ember rajta érné az tilalmas marhának kivitelén efféléket, és az lopóval csak megalkudnék s elbocsátaná, nem adván hírré az harminczadosnak, valamennyi marhát az harminczad elkerülő lator ember vinne. az olyan nemes ember éppen annyi számú marháknak becstűjén maradjon. Az borvétel és korcsmároltatás felől is, viszont az harminczadosoknak, mód nélkül való cselekedeteikről és járásokról elegetendő articulusink extálnak, s azok observáltassanak in omnibus punctis et clausulis, hoc addito, hogy ha kik közüllök Nagyságodat sinistre informálnák. observáltassék ő ellenek is azon brevis processus, az mint anno 1637. arról concludáltunk: mindazonáltal az falubeliek is tartozzanak mellettek insurgálni sub poena articulari, mikor kivántatik. Az városokon is ezen mód observáltassék, légyen ott az törvény, az hol arestáltatik. megmaradván azért azokban az városokban a régi bévött usus, az hol az zászló alatt szoktak törvént tenni.

Articulus IV.

Az rézbányához való ölfa vágásból való articulusok helyben hagyatnak, s a mely faluk ez után abban fogyatozást tennének, poena decernáltatik.

Az rézbányákhoz való ölfák vágatásáról noha kegyelmes urunk vadnak articulusink anni 1633. art. 14., viszont anni 1637. art. 21., és mivel ezek Bihar vármegyében vadnak: az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is végeztük újolag, hogy az hol ekkéig azoknak vágatásiban fogyatozások estek, az szolgabírák mindjárt praestáltassák véllek. és ezután, az hol tartoznak vélle. ha nem praestálnák annak módja szerint, in poena duodecim florenorum hungaricalium convincáltassanak mox et de facto, és az szolgabírák exequálják rajtok toties, quoties peccaverint.

Articvlvs V.

Váradon, Jenőben, a malefactorok megbüntetésekben való modalitás; más helyeken deprehendálandó latrok felől az articulusok confirmáltatnak.

Az gyilkosoknak, parázuáknak, orvoknak és egyéb czé-
géres vétkekben élőknek büntetések és persecutiójokról noha
élég articulusink extálnak kegyelmes urunk: de, az mint hal-
latik, mégis az olyan czé-
géres vétkekben élő embereknek semmi
félelmek nincsen, kiváltképpen ez végházakban, úgy mint Vá-
radon, Jenőben. Végeztük azért ujobban az Nagyságod böles
tanácsival egyetemben, hogy emnekutánna azokban az véghe-
lyekben is az latroknak büntetésében és refrenálásában ilyen
mód observáltassék, hogy ha az lator in flagranti comprehen-
dáltatik, az vagy ha nem is, és magának valami receptaculumot,
subterfugiumot akar keresni nemes ember háta megett, vagy
egyebütt is, légyen szabadságok mind fő- és vicekapitán ura-
méknak, hasonlóképpen az vármegye tiszteinek is, fő- és vice-
ispán uraiméknak és szolgabiráknak, hogy az melyikre elsőben
panasz megyen, mindjárt azt az lator embert arestáltathas-
sák és kérethessék kézben akármicsoda renden való embertől
is. Azután meglátván, ha nemes ember lészen, prosequálják
törvénnyel az vármegye tisztei, ha praesidiarius, kapitán
uramék, ha városi ember, az birák, polgárok. És minden álla-
potbéli embert az competens bírása kezében adjanak az törvény-
tételre és executióra, salvis tamen autoritate supremi et vice-
capitaneorum Váradensium, iuxta articulum 23. anni 1639.,
usuque ibidem antiquitus recepto permanentibus. Ha pedig az
tisztek jelen nem lennének, két privatus nemes emberrel is
kézben kérethessék, és azok által megtudhassák, az olyan go-
nosztvő ember felől felel-é az, kinek házánál comperiáltatik,
az vagy mindjárt kézben adja-é? Ha pedig ultro citroque kéz-
ben akadván az lator, és valamelyik tiszt nem exequálná s tör-
vénnyel nem procedálna ellene, megbizonyosodván az dolog,
az articulusban megírt poena szerint in duplo convincáltassa-
nak. Ezekon kívül minden helyeken mind az latrokról s mind
azoknak párttartóiról observáltassanak az articulusok in viola-
biliter, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VI.

*Az házassuló személyek, kik bizonyos okból magok religió-
ján való papoktól nem copuláltatnak, hogy más valláson való
papoktól ne copuláltassanak, sub certa poena prohibeáltatik.*

Látunk ilyen fogyatkozást is kegyelmes urunk, hogy ha
valamelyik religión lévő ecclesiákban bizonyos okokra nézve

valamely házasuló személyeket öszve nem eskütnek, azok mindjárt más religión lévő ecclesiákban mennek, és ott absque omni metu et differentia öszveeskütik őket. Végeztük azért egész országúl, három nemzetúl, hogy a modo imposterum akarmelyik religión lévő pap és praedicator effélet tentálni ne merészeljen, sub amissione honoris et officii, hanem az olyan házasúlandó személyek lakó helyeköl azon ecclesiában lévő praedicatortól és falushirótúl és esküttétöl hüt szerint való testimonialist vegyenek, hogy ők tisztességbéli jámbor személyek, és az köztök való házasságban semmi fraus dolus nincsen; alioquin a feljebb megírt mód szerint megeskütni semmiképpen ne merészeljék.

ARTICVLVS VII.

Az paráznaságban deprehendált nőtelen személyek büntetésében az 1619. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Az nőtelen személyekről is, kik paráznaságnak vétkében találatnak, concludáltuk kegyelmes urunk ujjolag, hogy efféle vétkesekről observáltassék inuolabiliter az 1619. esztendőbéli erről írott articulus, és mindenütt tiszt uraimék tartsák ehez magokat, ne pénzzel való büntetést vegyenek tőlök.

ARTICVLVS VIII.

Az aknákról kinek-kinek szokott savok megígértetik, s az partiumbélieknek is hogy pénzékért fiscus savából elegendő adassék, rendeltetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből minden aknákról kinek-kinek szokott savokat az régi jó rendtartás szerint kiadatja, és az partiumbéli uraiméknak is, az kik az fiscuséből akarnak vinni, hogy Nagyságod újjobban parancsol felőle, hogy eleget adjanak, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

ARTICVLVS IX.

Az partiumbélieknek a más pártról való sok injuriájok felöl római császárhoz legatio institáltatik.

Az partiumbéli uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy császár ő fölsége birodalmában lévő némely emberek csak akarmi praetensiókra az generalisoktól extrahált levelekkel, jószágokat elfoglalják, jobbágyokat megfogják, elviszik, saczoltatják, és mindent cselekesznek rajtok valamit akarnak. Ugyan császár birodalmában lévő hajdúk az Ér és Berettyó mellől jobbágyokat felrakogatják, közikben költöztetik, és semminémű repetitíójokra meg nem adják, sok fő embereket megkergetnek, ha oda mennek, és szolgáljokat megvag-

dalják, megbéreltetett marhájáró földökre hatalmasul reá mennek, és mostan is sokaknak egynéhány számú marhájakat elhajtották; császár ő felsége birodalmában szökött jobbágyokat is semmiképpen nem reducálhatják, mert onnan ki nem adják; sőt az nyilván való latrok is itt az partiumbéli vármegyékben latorságot cselekednek, s az Bükkön császár ő felsége birodalmában általmennek, esmét onnét visszajőnek lopni, tolvajlani, fosztani, és minden latorságot cselekesznek. Mely latrokra az tisztektől törvényt kérnek, de törvényt nem tesznek felőlök, sőt az latrok az szegény embereket halállal fenyegetik. Esmét vármegyékben kezesség alatt levő jobbágyok császár ő felsége birodalmában menvén, hűtöket elhagyván, noha az kezesek utánok mennek és az kezességben lévő embereket is feltalálják, de császár ő felsége birodalmában az kezeseket megfogják, fortélyt fogván hozzájuk s Szathmárra béviszik, és sok sanyarúságot szenvedtetvén vélek díjokon kell meg szabadulniok, és az kezesség alatt lévő ember ugyan ott maradt. Tetszett azért néküink is egész országúl, három nemzetül, hogy császárt ő felségét ugyanezen gyűlésünkből requiráltassuk bizonyos atyánkfia által, könyörögvén Nagyságodnak, hogy maga emberét is adjungálván atyánkfia mellé, írjon is ő felségének, császári kegyelmessége szerint az mi sok injuriánkot orvosolja meg ő felsége. Interim peniglen, míg ő felségétől válaszunk lenne, írasson Nagyságod mentől hamarébb az generalisnak, Szathmár, Ugocea és Bereg vármegyebeli főtiszteinek, és az szathmári kapitánnak is, hogy az Nagyságod ditiójából oda futott latrokat, bizonságokat vívén utánok az ő latorságokról, büntetessenek érdemek szerint, és az szegényi laesa parsot is contentálják az lator javaiából; Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs X.

Az partiumban lévő szegénységen az váradi dézmások által való insolentiák prohibeáltanak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod böles tetszéséből is, az partiumbeli atyánkfiái instantiájokra, hogy ezután az váradi dézmások, kiváltképpen, bárány dézmáláskor, és egyéb időben is, szegény jobbágyokon semmi insolentiákokot ne tégyenek, hanem ezután mindenekből a köz igazságot kövessék, és ha mit instructiójok ellen fognának cselekedni, hova hamarébb inquiráltassanak ő kegyelmek is az olyan excessus patráló dézmás ellen, és Nagyságodnak küldjék kezében, hogy Nagyságodnak is az olyanokon lehessen méltó büntetése.

ARTICVLVS XI.

Az máramarosi insolentiákat patráló oroszok s oláhok referenciáknak modalitása.

Jelentik az máramarosi atyánkfiai is kegyelmes urunk, hogy az ott lakó oroszok és oláhok sok inaudita insolentiákat cselekednének köztök. Tetszik azért kegyelmes urunk nekünk is, hogy az viceispánok solito modo, cum plena et sufficienti autoritate kimenjenek, és inquisitio által az patratorokat felkeresvén, büntessék őket juxta contenta decreti et articulo- rum regni.

ARTICVLVS. XII.

Máramarosban az közönséges postálkodásra, hogy bizonyos személyek választassanak, concludáltak.

Úgyan ő kegyelmek jelentik kegyelmes urunk, hogy ek- kédiglen az nemes emberek is sok postálkodást cselekedtenek ő kegyelmek között. Decernáltuk azért az Nagyságod bölcs íté- lete szerint is, hogy válaszszanak ő kegyelmek az egyházi nemes emberek között vagy tíz personákat, arra illendőket. kiket Nagyságod is a belligeratione és egyéb szolgálattól is s tereh viseléstől immunisokká tévén, vigyék azok végben a közönséges szolgálatot és postálkodást.

ARTICVLVS XIII.

Az székelységről ellopott és az két Oláhországra vitett marháknak recuperálásának modalitása.

Az székely uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy mikor az két Oláhországra marhájokat ellopják. annak nyomát ha békövelhetik. kövessék bé szintén az Oláhországban való falukra, az meddig lehet, és az régi usus szerint requirálják az vajdákat felölle, hogy az ő károkról satis- faciáltassanak azokkal az falubeliekkel, a hova ellopott mar- hájoknak nyomát vitték, csak hogy tovább és nagyobbra az nyom követésnél az bémenő káros ember is ne terjeszkedjék.

ARTICVLVS XIV.

Aranyas széken a nyom fel nem vétele felől az 1634. esztendőbéli articulus confirmáltak.

Az Aranyas széki uraink s atyánkfiai között is kegyelmes urunk. az nyom fel nem vétele felől, hogy az 1634. esztendőbéli 27-dik articulus in omnibus punctis et clausulis inuolabiliter observáltassék és confirmáltassék is, végeztük és concludáltak. s ezután kiki tartsa ahoz magát successivis semper temporibus.

ARTICVLVS XV.

Az Kraszna vizének Székelyhíd felé való ásásának jobb helyben való lételére, hogy oculatorok bocsáttassanak, decernáltatik.

Az mi az Kraszna vizének ásását illeti, noha kegyelmes urunk ez elmúlt esztendőben arról immár delibéráltunk, melyet mostan is in vigore hagyunk: mindazonáltal Nagyságod kegyelmességéből újlag commissariusit bocsátván oculálják, revideálják, és az hol illendőbb s alkalmasabb lészen, Nagyságod a vizet arra ásattathatja és bocsáttathatja. Az oculata revisióra pedig Nagyságod kegyelmességéből rendeljen és destináljon oly napot, melyre az ott közel való portionatus urak is érkezessenek reá. Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Nos itaque, praemissa supplicatione dominorum regnicularum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulus, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima quarta mensis Maii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragessimo primo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomatott példánya, a fejedelem pecsétjével és aláírásával az erd. Muzeumban (*Jos. Con. Kemény Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.*) — Másik példánya a fejed. pecséttel és lectával ugyanott (*a Dónáth-gyűjteményben.*)

XXXVIII.

1642. febr. 10.

Az egri püspök levele a császárhoz, melyben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyűlés ily szokatlan időben hívatott össze.

Scerma Caes. ac Regia Mttas dne due celm^{me}.

Non dubito Mtti Vrae Scermae aliunde etiam innotuisse, indicta a principe Transylvaniae comitia in diem decimum sextum praesentis mensis Februarii; causas conventus quem alioquin ad initium mensis Maii habiturus erat, intempestive anticipati, reddit, quod ad praesentem nostrum cum Turcis tractatum ex mandato Turcico suum ablegatum mittere debeat. Esse nonnullos, qui sententiam in causa gravissima mereantur, nec deesse alia, quae calamo committi nequeant, ipsis oretenus insinuanda. Ad praesentem quidem tractatum ipsius nuntii, neque necessarij sunt, neque si mittantur adesse in tempore amplius poterunt. Reperiet etiam aliquos, si volet, quos plectat in bonis, quibus semper avare inhiat, imo etiam invita, cum non defuerint, qui intolerabile jugum ipsius apud Turcas querulose detulerint. De rebus, quae calamo committi non possunt, suspicari si non omnino licet, attendere tamen et vigilare non oberit, bene ponderatis etiam iis, quae residens Mttis Vrae Constantinopoli de misso ad ipsum ex porta Capucci bassa, occultisque nuntiis scribit ac servitio quodam postulato cum promissione successionis filii in principatu, si Turcis eatenus morem gesserit.

Meo tenui iudicio non abs re foret in imminente cum Gallis ac Svecis pacis tractatu attendere, si quid cum principe ibidem tractetur, experti sumus eiusmodi conventus, novas ac perniciosas collusiones ac ligas non semel genuisse.

In negotio restitutionis pagorum dedititorum, adhuc difficillimos se se Turcae exhibere pergunt, tentavi ego Capussi bassam promissionibus pecuniariis, aditum quidem reperi commodum, et non levem erga numera affectum, verum pagorum restitutionem sibi prorsus impossibilem esse constanter affirmat; in aliis, signanter vero, ut supersedeat a praetensione plurium adhuc pagorum iuxta Sulimanni canonem, quos urgere parant, offert se, dummodo emolumentum ac praemium sperare liceat. Si Mtti Vrae Scermae ita videretur, posset forte ipsi quidpiam promitti iuxta servitii quod praestiterit proportionem,

ac nonnisi secuto eventu. Servet Deus Mttem Vram Scrmam
etc. Conaronii die 10. Februarii 1642.

Mttis Vrae Scrmæ

humillimus capellanus
Georgius Lippay
episcopus Agriensis m. p.

Külczim: Semæ Romanorum Imptriæ ac Germaniæ, Hungariæ,
Bohemiæ etc. Regiæ Mtti ect. dno dno clufmo.

(Eredetiye a m. kir. országos levéltárban.)

XXXIX.

1642. m a r c z. 6.

A fehérvári országgyűlés irományai közül.

Az erdélyi rendek felírata a szultánhoz, melyben II. Rákóczy György megválasztását tudatják.

(L. Török-Magyarkori Államokmánytár VII. 383—5.)

XI.

1642. febr. 16—m a r c z. 9.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariæ dominus et Sicularum comes etc. Memoria commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique univrsi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariæ eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 16. mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi secundi, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et præsentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, benigne approbare, ratificareque dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae,

et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 16. mensis Februarii, anno domini 1642. indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Hálát adnak az statusok istennek az mostani kegyelmes urok fejedelmek idejébéli békességes állapotért, melyben az közönséges gyűlésre convocáltatván, az országnak egyéb szükséges dolgai között következendő új fejedelem választása felül egyenlő értelemmel s csendesen tractálhatnának; kinek kívánnak egészéget, hosszu életet, boldog szerencsés birodalmot.

Buzgóságos szívből származott hálaadással tartozunk kegyelmes urunk fejedelmünk az mindenható felséges bölcsetennek, hogy ő felsége Nagyságodat véghetetlen atyai gondviseléséből ilyen terhes és súlyos gondjai között is, mind fejedelemségének idejétől fogva, emberi reménség kívől szegény hazánkkal és nemzetünkkel egyetemben csendes és békességes állapotban megtartott, és abban is alkalmatosságot mutatott ő felsége Nagyságodnak, hogy ez mostani generalis gyűlésre is ilyen szép alkalmatossággal convocáltatott bennünket. Bizonyára méltán mondhatjuk mi is az szent Dáviddal egyetemben: békességgel aluszunk és elnyugszunk, mert az úr ad minékünk bátorságos lakást. Könyörögvén azon ő felségének, hogy Nagyságodat ennekutánna is, mind az mi kegyelmes aszszonyunkkal és szerelmes fiaival egyetemben, boldog hosszu esztendőkig éltesse, szerencséltesse és tartsa meg, igazgatván mindenekben szent lelkének általa szegény hazánknak csendes békességes állapotban való megmaradására és oltalmazására.

Ezek után, kegyelmes urunk, az Nagyságod közinkben küldött kegyelmes propositióját, alázatosan vévén, az mellett Nagyságodnak egész tanácsúr hívei által való izenetit is, és kegyelmes intését is megértettük, hogy tudni illik, noha az úristennek jó voltából mostan Nagyságod egészséges állapotban vagyon, mindazonáltal Nagyságod is az közönséges halandóság alá vettetett ember, és ez világból való kiköltözésének óráját nem tudja. Hogy azért akkor is, mikor az úristen az Nagyságod óráját elhozza, ez mi szegény hazánk dolga amaz veszedelmes interregnumnak állapotjára ne jutna, ennek akarván idején elejít venni bizonyos successornak szabad választásunk szerint való rendelésével, commendálta azért Nagyságod erre az méltóságos állapatra, úgy mint Nagyságod successorának, mostani váradi kapitányát, szerelmes fiát, az tekéntetes és nagyságos Rákóczi György urunkat. Mi is azért kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetül, előttünk viselvén azt,

minémű veszedelmes légyen az interregnumban való állapot, melyet gyakorta országúl magunkon keservesen megéreztünk és tapasztalhatóképpen megláttunk, hogy abbéli veszedelmét szegény hazánknek eltávoztathatnók, és mind magunknak s mind maradékinknak csendes békességes állapotját megerősíthetnők, Nagyságodnak reánk országúl még jövőendő időre való elmékedését és atyai gondviselését magunkban szorgalmasan ponderálván, és accedálván az Nagyságod atyai commendatiója is, igen szükségesnek látjuk lenni, hogy ez mostani békességes állapotban az Nagyságod successora felől deliberálnánk. Ő nagyságát azért Rákóczi György urunkat egész országúl, három nemzetül, mind az partiumban lévő urainkkal s atyánkfiával egyetemben, egyenlő egy értelemből, egy szível, lélekvel, ennek az szegény hazának libera electiója, vox, szabad választása és ez alább megírt condíciók szerint, kikre már hittel is kötelezte ő nagysága magát, jövőendőbeli fejedelmünknek, urunknak és Nagyságod után való successornak, választottuk.

Ezt mindazonáltal hozzá tévén, hogy az míg isten Nagyságodat élteti, (kit hosszú ideiglen szívünk szerint kívánunk), valami az Nagyságod fejedelmi méltóságához való állapotok, azokban ő nagysága magát ne immisceálja, semminémű jurisdictiont és gubernationt magának az Nagyságod híre, kedve s akaratja nélkül ne vendicáljon ez országban; holott még az úristen Nagyságodat élteti, ez országnak plenaria gubernatiója, administratiója csak Nagyságodé lészen.

Kérvén azon az mindenható felséges bölcs istent, hogy ő nagyságát éltesse, szerencséltesse, tartsa és oltalmazza meg minden gonosz ügyek ellen, hoszszú, boldog, kívánatos esztendőig, tegye hasznos fejedelemmé, és ruházza fel ő felsége szent lelkének általa értelemmel, okossággal, bölcsességgel, tudományal, fejedelmi bátorságnak lelkével, mint régen Dávidot, Salamont, Ezechiast, és az többi szent királyokat az istennek tiszteletinek oltalmazására, árváknak, özvegyeknek gyámolítására, minekünk is egész országúl, három nemzetül, megmaradásunkra, és ő Nagyságának is jó hírének nevének meszsze földre kiterjesztésére. Amen.

Conditiones,

quibus mediantibus illustrissimus dominus du. Georgius Rakoci junior ad futurum suum principatum se adstrinxit.

Conditio I.

Mivel az nemes ország ő nagyságát az mi mostani kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagyságának. úgy mint az ő nagy-

sága szerelmes atyjának, (melyet az úristen ő felsége messze halasszon), holta után való fejedelemnek eligálta és választotta, hogy az míg az úristen ő nagyságát élteti, úgy mint mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket ő nagyságát, addig ez mostani újonnan választott iffjú kegyelmes urunk ő nagysága az országnak semminémű guberuálásában, directiójában, és akarmiben is, az mi az ő nagysága szerelmes atyjának, mostani kegyelmes urunknak fejedelmünknek ő nagyságának böcsületit, méltóságát, authoritását megbántaná, sértené, és ellene lenne, magát az ő nagysága kegyelmes consensusa, akarhatja s parancsolatja nélkül nem immisceálja, nem ingerálja, és valamíg az úristen ő felsége ő nagyságát, az mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket élteti, ehhez tartja magát, és ez ellen is nem vét semmiben is ő nagysága.

Conditio II.

Mivel Bethlen István uram ő nagysága igaz legitime eligáltatott s inauguráltatott fejedelem volt, ő nagyságának minden collatióit, donatióit, inscriptióit, annuentiáit, valamelyek legitime emanáltattak, ha kik olyanok vannak, intacte et illibate megtartja és meghagyja azokban.

Conditio III.

Hogy az fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekből kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja; Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmeknek szokások szerint expediálja.

Conditio IV.

Hogy sem római császár ő felsége, sem egyéb keresztyén fejedelmek és szomszéd országok ellen hadat ő nagysága offensive, ha okot nem adnak reá, nem indít, hanem az jó békességet minden tehetségével oltalmazza.

Conditio V.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az régi recepta religiókban és azoknak szabados exercitiumokban megtart. és másokkal is megtartat, és egyik religión való ecclesiákra is hatalmasúl nem küld és el nem foglaltatja ő nagysága, religiók-nak respectusáért is senkit is haza fiai közzül meg nem vét, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül az boldog emlékezetű fejedelemnek dicséretes példáját követi, tud-

ván azt, minémű hasznos megmaradására volt mind ő felségének mind pedig hazánknak ebbeli cselekedete.

Conditio VI.

Hogy hazánknak mostani első rendeit, tanácsit, érdemes tisztviselőit állapotjokban, tisztekben, hivataljokban az kik megakarnak maradni, ő nagysága megtartja, és semmi üdöben az hasznos hazafiait más idegenért hátra nem veti, hanem azoknak tanácsokkal és szolgálattal él, kinek kinek az ő állapotja szerint való böcsületit megadja illendőképben, és hogy alatta valói közzül is hazafiait senkinek becsületlenséggel illetni nem engedi. Annak felette, hogy belső és külső országos dolgokat, az két császárhoz vagy több szomszéd országokkal való conföderatiókat tanácsi híre nélkül nem cselekszik, sem az országhoz tartozó birodalmakban semminémű erősségeket, fortalitiumokat, végházakat, azoknak határit, semminémű praetextus alatt el nem igéri, sem idegeníti, hanem az végházakban is hasznos hazafiait tart.

Conditio VII.

Hogy urakat, nemeseket, keréttett és mező városokat, szászságot és székelséget, régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban, inscriptiójokban megtart az András király decretumának continentiája szerint.

Conditio VIII.

Hogy soha senkit, senkinek vádlására, úri, nemes és egyéb szabadságban élő rendek közzül, törvény előtt nem arestaltat semmi szín és mód alatt, hanem legitima citatione mediante juris ordine convictum et aggravatum, és semmi violentiákat akarkiktől is alatta valói közzül senkim exercálni nem enged; hanem ebből az utólszori fejevári gyűlésben és az üdvözült fejedelem inauguratiójakor emanáltott erről való articulus observáltassék, anni 1613.

Conditio IX.

Hogy az országnak libera electióját teljes életében semmi úton nem impediálja, hanem azt az országnak integre megtartja és senkire az fejedelemséget nem transferálja, sem arról ország híre nélkül senkivel nem tractál.

Conditio X.

Hogy az tanácsi rendnek és országos gyűlésekben is mindeneknek szabados voxot enged mindenféle panaszkodásoknak és igasságoknak előszámlálására.

C o n d i t i o X I.

Hogy az fejevári gyűlésben végeztetett uniónak condi-
tióit minden czikkelyében fogyatkozás nélkül ő nagysága meg-
tartatja.

C o n d i t i o X I I.

Hogy valakik egyebek veszedelmére s hazánk szabadsá-
gának romlására ártalmas tanácsot adnának ő nagyságának,
azok ellen az előbbeni articulus observáltassék, anni 1613.

C o n d i t i o X I I I.

Az országnak közönséges és egyenlő akarathból való vége-
zésit, articulusit, maga is megtartja s másokkal is megtartatja,
szegénynek, boldognak, személy válogatás nélkül igaz törvényt
szolgáltat; az sententiáknak executiójokat nem impediálja, és
terminuskor semminémű causáiban az fiscusnak ben nem ül;
egyéb causákban mindazáltal ben ülhet ő nagysága, de úgy,
hogy az ő nagysága méltóságos személye eleiben való appella-
tiók ezzel ne interturbáltassanak.

C o n d i t i o X I V.

Mint hogy mind az magyar natio s mind pedig a szász
uraink s atyánkfiai magok natiójokból szoktanak magoknak
főtiszteket, ispánokat választani; az székeltség nem utolsó tagja
lévén ez szegény hazának: ő nagysága kapitánokat, királyi-
bírákat, generalisokat, magok nemzetéből állókat és köztök
lakókat adjon közikben; meg maradván mindazáltal mindenek-
ből az fejedelmeknek jurisdictiója és méltósága. Az királybírák-
nak pedig választások specificice csakugyan ő kegyelmek széki-
nek szabadságán álljon. Főispánokat is az magok vármegyé-
jékből valókat adjon ő nagysága.

C o n s t i t u t i o n e s r e g n i.

A r t i c u l u s I.

*Czégéres vétkekben vakmerőképen élőknek megbüntetések-
ben micsoda processust kellessék követni, végeztetik.*

Az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti,
némely czégéres vétkekben élő gonosz lelkiismeretű emberek-
nek állapotjokról, nem akarván mi is egész országúl azoknak
vétkekért az istennek süllyos következhendő büntetését ma-
gunkra vonni, végeztük egész országúl, három nemzetül, hogy
az olyanoknak, nevezet szerint pedig Cseréni György és András-
falvi Bíró István, többen is, az kik olyanok volnának, citáltas-
sanak azon vármegyében lévő tiszt uraiméktől, az hol laknak,

ad primam ipsorum sedem judiciariam, és azon széken ante alias omnes causas leváltassék dolgok, servatis tamen de jure servandis; szabad légyen penig az vármegye tiszteinek akar-melyiknek is prosequálni, és ha melyik elindítja s ad summum fél esztendeig nem continuálja, nem prosequálja, az directorral szabadosan prosequáltathassa Nagyságod. Ha pedig az tisztek keresnék is, az ország végezése szerint az fiscus igassága megmaradjon abból az 1635. esztendőbéli kilenczedik articulus szerint.

Articvlvs II.

Az pöröknek eligazításában az terminusokon és egyébkor is törvénykor az fejedelem ben ülhet, fiscus causái discussióján kívül.

Kegyelmes urunk, mivel az nemes ország ennek előtte kívánta volt Nagyságodtól, hogy Nagyságod semminémű causákban terminuskor és egyéb időkbén is ben ne ülne törvénykor: mostan azért bizonyos respectusokra nézve végeztük és concludáltuk egész országúl, három nemzetül, hogy Nagyságod, az fiscus causáin kívül, az privata personák causáiban ben ül-hessen, azoknak discursusit érthesse és hallhassa Nagyságod, úgy mindazonáltal, hogy az Nagyságod méltóságos személye eleiben való appellatiók ezzel ne interturbáltassanak.

Articvlvs III.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapuzám után bizonyos somma pénz ígértetik, az taxás várasok esztendőnként való szokott adajokval egyetemben.

Nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, holott ez elmúlt esztendőbéli árvíz búzájokban, gabonájokban, sok helyeken sok károkat tött. Mostan is az alkalmatlan téli időnek mivoltához képest mit remélhetünk, csak az jó Isten tudja; marhájok is halton hal. Mindazáltal, hogy Nagyságodnak meg meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire ez elmúlt esztendőbéli contributio szerint kapu szám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, az előbbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiái is az szász uraink s atyánkfiáival egyetemben ezen tereh viselésre ígérük magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon.

azon tereh viselésre ígérük magokat. Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus véle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ad	fl. 2400.
Várad ad	fl. 1800.
- Fehérvár ad	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ad	fl. 200.
Udvarhely ad	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ad	fl. 180.
Szepesi-Szent-György ad	fl. 150.
Illyefalva ad	fl. 150.
Egeres ad	fl. 125.
Nagy-Almás	fl. 100.

Articvlvs IV.

Az végházak építésére tartozó gratuitus labor helyett kapuzám után való subsidium.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk; hogy azért azokra is lehessen valami provisionk, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésekre két forintot minden kapuról. És mivel hogy annak administrálása rövidgyebb időt kíván: az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii, integraliter készek leszünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiái is az szász urainkkal s atyánkfiáival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre ígérük magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle, és székérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli subsidiumok.

Kolosvár ad	fl. 400.
Fejérvár ad	fl. 150.
Bánfi-Hunyad ad	fl. 100.
Udvarhely ad	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely ad	fl. 100.
Szepesi-Szent-György ad	fl. 70.
Illyefalva ad	fl. 70.
Egeres ad	fl. 70.
Nagy-Almás ad	fl. 70.

ARTICVLVS V.

Az oláh püspök paraszt tudatlanokat papokká ne csináljon tisztí vesztése alatt; ha kiket ilyeneket paraszt jobbágyokból csinált, azokat is papságtól megfosztván tartozzék földes uroknak kezekhez visszabocsátani azon büntetés alatt.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, honnan vévén az oláh püspök authoritást magának, nem tudjuk, de ekkédiglen is sok rendbéli atyánkfiainak írás-tudatlan oláh jobbágyokból, kik teljességgel csak parasztok, és az urok szolgálatjokat kerengik, fizetésért oláh papokat csinált belőlök. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyan tudatlan paraszt oláh jobbágyokból ezután semmi szín és praetextus alatt ne mérészeljen papokat tenni, sub amissione officii; az kiket penig ekkédig is olyanokat tött volna papokká, azokat is mox et de facto, levévén az papságot rólok, bocsássá földlős uroknak kezekben, sub eadem poena.

ARTICVLVS VI.

Hunyad vármegyében nemes fundusra szállott muntyánok vakmerő latorságok refranáltatása.

Az Hunyad vármegyebéli atyánkfiái is jelentik kegyelmes urunk, hogy laknának vármegyéjekben oly muntyán emberek, kik feleségek után nemes funduson lakván, nemességnek praetextusa alatt minden gonoszságot, lopást, gyilkosságot, tolvajlást megcselekesznek; ha perleni kezdnek vélek, csak előbb állnak. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az ilyenekről observáltassék az 1624. esztendőbéli articulus, hoc addito, az kiknek csak zálogjok is nem találhatik. comperta rei veritate, nem valami suspicióra, törvényig arestáltathassák, ha elegendő kezeseket nem állathatnak.

ARTICVLVS VII.

Máramarosban az Kún László uram jószágában is az tisztek inquirálhassanak, úgy mint az másokéban.

Az máramarosi atyánkfiái jelentik kegyelmes urunk, hogy Kún László uram Máramarosban lévő jószágát nem engedi hogy az tisztek inquirálják tempore inquisitionis. Végeztük azért, hogy erről observáltassék és confirmáltassék az 1633. esztendőbéli 24. articulus, csak hogy az más emberek józági is ezen articulusához tartsák magokat.

ARTICVLVS VIII.

Az máramarosi nemességet postaló adással ne bántsák; az szegénységnek is marháját tovább régi szokott ususnál az posták ne vigyék.

Ugyan az máramarosi atyánkfiak között járó postáknak insolentiájokról is végeztük kegyelmes urunk, hogy az nemes embereket postaló adással ne bántsák; az köztök lévő szegénységnek is lovait, se ökreit, szekereit, ne vigyék tovább, mint az régi usus observáltatott köztök.

ARTICVLVS IX.

Az mely posták az várasiai postalóvat, szekerét, rendelt helyeknél tovább vinnék, avagy az kik miatt az postaló elvész, és az kik postalóvat szokott helyeken nem adnának, azoknak büntetések végeztetik.

Vannak sok panaszkodások, kegyelmes urunk, az Kolosvár városi és több városbéli atyánkfiainak is, hogy postalóvatokat, szekereket, az terminált helyeknél tovább vinnék az posták, hol magoktól, hol szomszédos falubéliek kényszerítéséből. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy mind az kolosvári és mind az több városbéli uraink részekről observáltassék az ország articulusa, és az posták tartásák ahoz magokat. Ha mely postája alá Nagyságodnak postalóvat adnak, írják fel a nevét, s ha az szokott helynél tovább viszi s elveszti, találják meg az Nagyságod hoptesterét felőle; és hogy Nagyságod az postának hó pénzéből ígéri megfizettetni az lónak az árát, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk. Ha pedig az posta az lovat az szokott helyeken elhagyván, és annak az helynek bírása az maga terhét viselteti azzal az lóval és más posta alá adja s elvész az ló, annak az helynek bírása adja meg az árát. Az hol penig az postának kelletik elhadni az postalóvat, azon helynek bírái tartozzanak adni az posta alá, sub poena ducentorum florenorum.

ARTICVLVS X.

Abrugy-bányai nemesek városi bíró előtt nemes örökségekről megfelelni nem tartoznak.

Abrugy-Bányán lakó nemes atyánkfiak instantiájokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy nemesi szabadságok ellen semminémű örökségekről, házokról, földökről, ne tartozzanak az városi bíró előtt megfelelni, hanem kiknek mi competentiájok ellenek nemesi örökségek dolgából, keressék vármegye székin őket competens bírájok előtt; mivel magok is az abrugy-bányai választott polgárok jelen lévén, ennek consentiáltak.

ARTICVLVS XI.

Nemes ember maga számára szántott földétől dézmát ne végyenek, az paraszt ember ellenben tartozzék adni: mindazáltal az paraszt ember is szántóföld nélkül teljességgel ne maradjon.

Sok nemes atyánkfiái jelentik, kegyelmes urunk, hogy az mely földeket magok számára szántanának, arról dézmát vennének rajtok. Végeztük azért, hogy arról observáltassék az 1624. esztendőbéli articulus, mely így vagyon: *Az nemes ember akarmely földet is ha megszánt maga számára, abból dézmát ne adjon; a paraszt ember e converso az mit megszánt, abból tartozzék dézmát adni.* Mindazáltal az paraszt ember is szántóföld nélkül teljességgel ne maradjon.

ARTICVLVS XII.

Az kik az szászság között fejedelem salvus conductusa nélkül erővel postalovát vennének és háborgatnák őket, és egyéb insolentiákat cselekednének, azoknak megbüntetésekben micsoda processus observáltassék.

Az szász uraink s atyánkfiái közt, kegyelmes urunk, ha valakik erővel vennének postalovakat, vagy csak postaló adásra is erőltetnék őket azonkívül, kik az Nagyságod salvus conductusával járnak, vagy valami insolentiákat cselekednének rajtok: végeztük egész országúl, három nemzetül, hogy azokat az ő kegyelmek között való tisztviselők evocáltassák az erdélyi terminusra, akar gyűlésre, és több remedium nem adattatván benne, kétszáz forinton convincáltassanak; mellette lévén collateralis attestatiójok, intempestiváknak ne találtassanak; sőt azon falubeliakkal is bizonyíthassanak, az hol afele patratum történik, és azon egy terminuson végső sententia pronunciótassék ellenek. Ha kikkel azért valami böcsületet tésznek, az álljon az ő kegyelmek jó akaratóján.

ARTICVLVS XIII.

Szász rendekkel való perlekedésnek módja.

Végeztük ezt is ugyan ő kegyelmek részéről, hogy az kik ő kegyelmekkel akarnak perleni terminusokon, az ország törvénye szerint communitást evocáljanak, nem egy privatus embert, holott erről privilegiumok extál; hanem ha ki privatus emberrel akar köztök perleni, coram competente iudice keresse ott, az hol lakik. Ha penig egy privata personát evocálna valaki az táblára ő kegyelmek közzül, eo facto in mortuo homagio convinciótassék.

ARTICVLVS XIV.

Maga majorságából kevés érő marhát ha az szegénység városokra viszen, czédula pénzzel az harminczadosok ne bántsák.

Végeztük ezt is, kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy a mikor szegénységünk városokban magok majorságokból valami kevés érő marhákat visznek eladni, az olyanokon az harminczadosok az régi jó usus ellen czédulapénzt ne vegyenek, hanem az előbbi régi jó usus observáltassék ebben is.

ARTICVLVS XV.

Az moldvaiak az mely Erdélyhez tartozó határt Beszterczén feljül eloccupáltanak, hogy viszontag recuperáltassék, az statusok decernálják.

Értjük kegyelmes urunk, hogy Beszterczén felül, az hol az Dorna vize az Besztercze vizében szakad, mely az erdélyi és moldvai határt distingválja, az erdélyi határt innét az Besztercze vizén egynéhány moldvai emberek az moldvai határhoz akarják bírni; melyről Nagyságod is egynéhány úttal az moldvai vajdát főköveti által requiráltatván, ígerte is volt magát, hogy azokat az oláhokat onnét semoveáltatja, melyet ez ideig is nem praestált. Mostan az nemes ország is azon dolgról requirálni akarván az vajdát, végeztük országúl, három nemzetül, hogy ha az vajda az nemes ország requisitiójára azokat az néhány oláhokat onnét nem akarja semoveálni, hanem régi ősinktól reánk maradott szegény hazánknak határit occupálni fogja, Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből ne engedje occupálni, hanem azokat az occupatorokat omnibus modis et viis semoveáltassa onnét; Nagyságodnak alázatosan meg-szolgáljuk.

ARTICVLVS XVI.

Az tekéntetes és nagyságos iffiu Rákóci György ország újonnan választott fejedelme hűségére az statusok magokat hűttel kötelezik.

Mivel immár, kegyelmes urunk, fejedelmünk, az nagy hatalmú istennek kegyelmességéből Nagyságod kegyelmes commendatiója szerént szerelmes fiát Rákóci György urunkat jövendőbéli fejedelmünknek választottuk: végeztük és concludáltuk egyenlő egy értelemből, hogy az kik itt ez mostani országgyűlésen jelen vannak, ugyan itt mindjára tartozzanak ő nagyságának homagiumokat praestálni; az kik pedig jelen nem volnának is, székes helyeken első gyűlésekben avagy törvényes székeknek napján tartozzanak praestálni, sub poena in articulis de hac re expressa.

ARTICVLVS XVII.

Az elabalienáltatott idegen kéznél való leveleket miképen kellésék másoktól recuperálni, és ha ki azokat az repetens félnek nem restituálná, azok ellen való processus végeztetik, mely levél acquirálás fiscust nem concernál.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, látjuk sok szegény nemes atyánkfiainak, árváknak, özvegyeknek ebből való fogyatkozásokat, hogy vagy az disturbiumba vagy egyéb időben levelek abalienáltatván, és másoknak kezeknél volnának. Hogy azért kegyelmes urunk ebből is valami bizonyos processus observáltassék, végeztük az Nagyságod és bölcs tanácsi tetszésekből is, hogy az kik leveleket repetáltatják másoktól, és nem restituálják, evokáltatván az olyanokat az repetens fél az terminusra, ha az törvényben comprobáltatik, és juris ordine convencáltatik, hogy az levelek annál volnának s nem restituálná, vagy ha juramentumot ítélnének egynéhányad magával neki, és nem mentené meg magát az törvény íteleti szerint, eo facto juxta contenta decreti part. prim. tit. 74. nemesak evictornak, hanem ugyan debitornak pronuciáltassék, és tartozzék azt az peres jószágot megkeresni és meghozni. Ha pedig azt nem cselekedhetné, tartozzék annyi jószágot adni, az mennyit az leveleknek continentiaja szerint acquirálnának attól, kinél az levelek volnának. Ebben pedig semmit az fiscus részéről nem értvén, mivel az fiscus leveleket nem szokott acquirálni, hanem abból az régi usut követi az fiscus.

ARTICVLVS XVIII.

Torda vármegyében Felső-Jára nevő puszta telekről, se annak határiról az nyomot kiadni ne tartozzanak.

Torda vármegyében Felső-Jarah nevő puszta praedium lévén, kegyelmes urunk, mikor valami ellopott marhának az nyomát az alsó-járai határra viszik, és azok az nyomot arra az felső-járai praediumra viszik, ott resistálnak és tovább nem akarják vinni. Holott azért kegyelmes urunk, az az hely puszta, egy ember is nem lakja: végeztük egész országúl, hogy ha mely faluról arra az puszta helyre nyomot visznek, ott ne resistáljanak, hanem mind az puszta praediumon s mind az határan vigyék által az nyomot mindaddig, az míg követhetik, hogy íg az káros ember ne fogyatkozzék meg dolgában.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita ex admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis

modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, siue diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die nona Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragésimo secundo.

(P. H.)

Lecta.

Nyomatott példánya, melynek hátára van jegyezve: »Pro generoso domino domino Stephano Kalnaki de Keorispatak«, az *Erd. Muzzeumban* (a *Douáth-gyűjteményben*. Másik példánya, hasonlóan a fejedelmi pecséttel és lectával, *ugyanott* (Jos. Com. *Kemény codex authent. art. diat. Trans. IV. köt.*) Harmadik példánya a fejedelem pecsétjével s következő hátjegyzettel: »Generoso domino Stephano Lázár de Szaárhegy, sedium siculicalium Csyk, Gyergio, et Kászon supremo judici regio, domino patrono suo colendissimo, mittit Gabriel Ferencz m. p.« *ugyanott* (dr. Ötvös Ágoston *hagyatékában*).

XLI.

1642. jun. 20.

A fejedelem elrendeli, hogy Fejérvárott az országháza építéséhez hozzá foyjanak.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generose etc.

Salutem stb.

Mivel immár isten áldomásából az ország számára való háznak fundamentumának ásatásához hozzá akarunk kezdetni, ahoz ugyan feles számú gyalog emberek kivántatnak, hogy abban mentől hamarébb és jobb moddal procedáltathassunk, akartuk kegyelmesen intimálni Kegyelmeteknek, az mely ötven számu gyalog embereket vármegyéjéből rendelt az megírt szükségre, azokat ad diem vigesimum quintum praesentis mensis Junii, küldje ide Fejérvárra, egy viceszolgabíró is rendelvén melléjük, aki reájok vigyázzván, ide hozza őket, és gondot is viseljen reájok. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose

propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima mensis Junii anno dni. 1642.

G. Rákóczy m. p.

Külczim : Spectabilibus magnificis generosis, egregiis, et nobilibus supremis et vicecomitibus, iudicibus, juratis assessoribus, ac toti universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

XIII.

1642. j u n. 20.

A fejedelem rendelete a jévbényeket meghozó kapuci basu ünnepélyes fogadtatása ügyében.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

(Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

Mínthogy ennek előtte az fényes portára expedíált követünknek s országtól hűségtek követinek császár fő kapucsi pasájával együtt jövő utjukban való lételeket értettük volt, noha úgy parancsoltunk vala ahhoz képöst Hűségednek, hogy ad secundum diem mensis Julii, proximi affuturi, compareáljon itt Fejérváratt, de az estve érkező postánk követinktől, úgy tudósétnak, hogy ad sextum Julii érkezhetnek ide, előbb nem, kihöz képöst akartuk Hűségednek értésére adni, rendelje úgy maga dolgait, hogy bátor csak ad sextum Julii legyen itt, de azt el ne mulassa, hanem akkor okvetetlen compareáljon Hűséged. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die vigesima mensis Junii anno domini millesimo sexcentesimo quadragésimo secundo.

G. Rákóczy m. p.

Külczim : Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

XLIII.

1642. j u l. 29.

Rákóczy Kassainak. Lupul vajda beütési számdékáról értesíti.

Az úristen ő felsége minden üdvöséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Tegnap ebéd után mentünk vala ki mulatni s ott Dolhán is háltunk vala, ma reggel 8 óra előtt mulatságunkat végezvén

hintónkon ülvén, szinte hogy Kutfalvára (mivel ott öttünk ebédet) be akarunk vala ereszkedni, juta az havasali vajdának egy szolgálja hozzánk az vajda és Rác István uram levelével, melyet im in specie Kegyelmednek küldtünk. hiszem nagy istentelenség uram attól az hamis Lupultúl az az garázda keresés, mikor valamint nem néznénk, az porta ellen nekünk adott hitlevelét csak beküldenénk az portára, hadd tapasztalná meg abból is az vezér istentelen hamisságát. Mi Rác István uramnak választ nem irtunk, akarván Kegyelmed censuráját is érteni, s ha az vezérnek iruunk kell, azt is minultassa meg Kegyelmed, szükség-e az székely tiszteteknek parancsolni, hogy vigyázatban legyenek, s az várakban való praesidiumot is megtöbbsítsék. Ez levelünk írása alatt itt im szinte most hatalmas nagy zápor jégesővel együtt az szőlőhegyről ereszkedék le, ha ott is ilyen volt, kárral leszünk, mindenünk istené s magunk is; az várpiacz gazdasszony kertje, mintha hóval vonták volna be, olyan fejér. Adja isten minden jókat hallhassunk Kegyelmetek felől. Datum Albae Juliae, délest 4 órakor, 29. die Julii, anno 1642.

G. Rakoci.

Szinte ma még egy óráig állott az földön az jégeső még, az hol megállhatott, 4 újjnyinál temérdekebb vala.

Külczim: Generoso Stephano Kassai de Colosvar, consiliario et prothonotario nostro etc. Fideli nobis sincere dilecto. Cito stb. Citisime. stb.

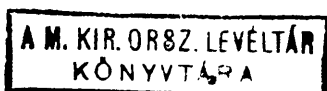
(A levél, a külczim kiretelérel I. Rákóczi Gy. saját írása.)

XIIV.

1642. aug. 1.

A jehérvári országgyűlés limitatója.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes. etc. fidelibus nostris universis et singulis spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus, strenuis, agilibus, prudentibus, circumspectis, comitibus, vicecomitibus, iudicibus nobilium, capitaneis, vicecapitaneis, centurionibus, decurionibus, militibus, item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus, ac quemvis quaestum exercentibus; nec non civitatum, oppidorum et villarum iudicibus et rectoribus, civibus et incolis, cunctis etiam aliis cujuscunque status et conditionis regni hujus nostri Transylvaniae, sed et aliis exterorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus, commercia emptionum,

venditionum, aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret negotium: salutem et favorem nostrum. Posteaquam nos ex immensa divini numinis benignitate, ac singulari ejusdem providentia, ad principatum hujusce regni ac reipublicae gubernacula evecti sumus, nihil duximus antiquius quam ut hoc regnum nostrum Transylvaniae, ac populos imperio nostro subjectos, ab omni exterorum hostilitate defensos, sublatis etiam intestinis motibus, ac pace publica postliminio quasi stabilitos redderemus legibus; ut sic in quieto et pacifico rerum statu et vitae tranquillioris otio constituti cives ac subditi nostri, salutari legum praesidio muniti, eo libentius ac tutius ultrocitroque commeantes, omnia emptionum ac venditionum commercia et negotiationes, ac quosvis alios honestos artificum manuariorum labores, ad humanae societatis usum ac communis vitae sustentationem necessarios, commode et utiliter exercere possint et valeant; ut eo modo regnum hoc nostrum Transylvaniae, justitiae et aequitatis usu ac adminiculo suffutum et temperatum, rerum quoque externarum affluentia, ubertate ac sufficientia refertum, recuperato pristino felicitatis nitore, longe cultissimum ac florentissimum redderetur. Verum cum animadverteremus non paucos esse, qui nulla neque conscientiae, neque honestatis habita ratione, postposito etiam legum ac dei timore, et charitate proximorum neglecta, non ad communis justitiae normam et aequilibrium, sed privatae utilitatis lucro rem omnem metientes, in tantum mercium suarum ac rerum venalium adauxerunt et extulerunt pretium, ut sine manifesto publici boni incommodo, ac intolerabili detrimento et damno, ferri amplius et pati minime possit: nostrarum esse partium duximus, perniciosos hujuscemodi abusioibus, ne latius et diutius in reipublicae viscera adeo impune serpent et grassentur, auctoritate nostra principali obviam venire. Quapropter ut eorum effrenata licentia coerceatur, et ut omnes in dandis et commutandis mercibus inordinationes tollantur, ac ad certum et aequabile pretium res venales revocentur et redigantur, decrevimus ac constituimus, certas quasdam limitationum formulas, sub felici serenissimi quondam principis domini Gabrielis Bethlen, sacri alias Romani imperii et Transylvaniae principis, praedecessoris nostri piae recordationis, auspicio, anno infra notato editas, ac communi fidelium nostrorum dominorum regnicolarum, caeterorumque universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, mutuo et unanimi consensu in publicis etiam ac generalibus regni comi-

tiis toties approbatas et ratificatas, praesentibus literis de verbo ad verbum inserendas, ratificare, roborare, et confirmare, et in majorem regni nostri ac totius reipublicae utilitatem atque emolumentum typis etiam excusas publici facere juris. Quarum limitationum ordo et series, una cum literis serenissimi dicti principis super easdem editis et emanatis, de verbo ad verbum sequitur in hunc modum et verba :

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps stb. (*Lásd: VIII. kötet 1627. oct. 24. kelettel.*)

Az limitatio inspectori Erdélyben az városok bírái légyenek minden helyeken.

Az partiumban penig az viceispánok az directorval, juxta constitutiones anni 1632. artic. 5. item anni 1633. art. 2. item anni 1635. artic. 11.

Az kik az limitatióhoz magokat nem tartanák, áros és műves emberek, hasonlóképen az inspectorok is, ha tisztokban el nem járnának, azok ellen observáltassék az 1635. esztendő-béli végezésnek 11. articulusa, melynek tenora ím ez :

Ennek előtte is végeztünk volt, kegyelmes urunk, az limitatio poenájának executiója felől, így tudni illik, hogy az városok bírái lennének minden helyeken inspectorok, és az kik az limitatiót nem observálnák, fl. 200. exequálnának rajtok az város bírái: de ebben is a város bírái igen negligenter viselvén magokat, újrolag az Nagyságod kegyelmességéből determináltuk és concludáltuk, hogy az előbbi limitatio mind az áros emberekre s mind az műves emberekre képest is observáltassék ez előtt decernált poena alatt, és minden városi bírák mind sokadalmaknak idején az oda ment rendekkel, mind városokbéli kereskedőkkel helyekben observáltassák, s ha ki nem observálná, az olyanon az poenát exequálják; kiben ha el nem járnának az bírák, citáltassa az director akar gyűlésre, akar táblára, úgy hogy ha valakinek úgy nem aduák az városbéli kalmárok, az vevő találja meg az városbéli magistratusokat, s ha rólla nem tennének, vagy meg nem büntetnék az ország articulusa tenora szerént, az bírák ötszáz forinton convincáltassanak, toties, quoties; ha penig így is ugyan az limitatióhoz nem tartanák magokat, az marha drágán adását el nem hagynák, más nagyobb poenáját statuálja ezután az ország. Az partiumban penig az viceispánok az directorral együtt légyenek executorok. Az új keresztyének is az limitatióhoz tartsák magokat, és ő nagysága büntesse meg tisztviselői által. Vide constit. a. 1634. art. 8. Item a. 1632. art. 5. Item a. 1633. art. 2. Vide etiam const. anni 1626. art. 2. Item a. 1627. art. 1. ubi haec eadem fusius, plenius, et planius declarantur.

Conclusio

p r a e m i s s o r u m o m n i u m .

Quas quidem praescriptas limitationum formulas, modo, quo supra, ordinatas atque dispositas, et a nobis revisas, nos quoque praesentibus de verbo ad verbum sine variatione inseri et inscribi facientes, per omnia approbavimus et ratificavimus. Ac proinde universis et singulis, quorumcunque comitatuum officialibus, vicecomitibus, civitatum item, oppidorum et villarum iudicibus praesentibus praecipientes committimus et mandamus, ut omnia ea superius limitata per quoslibet, quorum intererit, peregrinos et cives nostri commercia rerum forensium, operasque manuaras ac artes mechanicas intra ambitum ditionis nostrae exercentes, sub poena in articulis regni expressa, ab iis, qui contrarium fecerint, irremissibiliter exigenda, observari curent et teneantur. Quae omnia sicut a cujuscunque status et conditionis hominibus observari volumus, ita etiam approbamus et confirmamus praesentium vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Julia die prima Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

Egykorú nyomtatott példánya az Erd. Muzeumban (Miké Sándor gyűjteményében). — Múlt századi egyszere másolata ugyanott (a Dónáth-gyűjteményben).

XLV.

1642. a u g. 27.

Homonnai János a császárnak: Rákóczyról híreket ír.

Scrma Caesarea Regiaque Mattas.

Domine domine clementissime.

Fidelitatis, ac humilium servitiorum meorum in gratiam Mttis Vrae Scrae demissam oblationem. Fidelitas illa, quam Scrae Mtti Vrae jurisjurandi etiam sacramento toties obligavi requirit a me, ut non tantum quae contra Mtem Vram malevoli certum moliuntur, sed illa etiam omnia hinc perscribam e quibus per evidentes coniecturas colligo, publice in hac inferiori Hungaria paci perniciem instare. Itaque sciat et velim credat Scra Mttas Vra vicinum principem Transylvaniae nihil pacifici pro nobis meditari. Per omnes enim Transylvaniae comitatus, aliosque Siculorum districtus, unum quemque bello aptum, et stipendio etiam conductum graviter, et quidem sub poena capitis moneri curavit, ut simulac classicum insonuerit, ad arma ruant, et quo demandatum fuerit, expedite se

conferant. Gallici legati, vestibus et habitu polonico induti Munkachiensis domini fines, ad Leonardum Dorstensominum, Sueuici exercitus ducem his diebus transiverunt. Proclive est conjicere principem in civilis huius belli societatem illos pellexisse, et quidem grandibus promissis. Misit princeps idem, cum iisdem legatis, homines etiam suos, in castra Suecorum eo fine, ut eiusdem Sueuici belli apparatus, et successus, qui contra serenissimum archiducem fiunt, quam exactissime peruestigent, ac reduces illinc referant. Si divinae majestati placebit victoriam ibi stare, pro Mtte Vra Serma, ut est homo meticolus, rerumque suarum amans, puto ipsum nihil moliturum, unde et rerum harum conscium, praeter se, uxorem, item ac consilii directorem Stephanum Kassay, habet neminem, itaque totum hunc apparatus obvelatum esse, ut si nihil contra Mttem Vram Scrmam moueat, et de neglecti huius sui conatus causis interrogetur, responsurus sit Valachiae principi se gratificaturum fuisse, si hoc milite is opus habuisset.

Actum etiam est cum vesirio Budensi, qui ex mandato portae paratus est sufficienti milite praesidiario succurrere. In campis Debreczeniensibus habet princeps tria circiter aut quatuor boum venalium millia, quae Viennam venum pelli curabit, quod quidem si fiet, evidens erit signum, nihil hostiliter ipsum hoc anno contra Mttem Vram Scrmam agressurum, siquidem hominis tenacitas non pateretur eorum pretium, si rebellaret interim. in periculum conjicere. Animi uno verbo fidelium Mttis Vrae Scrae valde sunt hic consternati, ex eo quod nullus sit murus, cui vacillans eorum spes inniti possit. Ego, si quid accidat, cum conjuge, et liberis, in Poloniae confinem civitatem Praemisiam dictam me conferam, et illic impedimentis relictis, in persona ad Mttis Vrae Scrae seruitia me expediam. Conducto etiam, si fieri poterit, aliquo milite polonico, ut eius opera, quod et parens meus fecerat, et mea recuperem, et Mtis Vrae quieti consulam. Ad haec ergo omnia utilius perficienda humillime rogo Mttem Vram Scrmam, ut mihi veterano clienti, licentiam, consilium, auctoritatem, auxiliumque conferre dignetur, ut cum profusione bonorum meorum, vitam simul et sanguinem in Mttis Vrae fidelibus obsequiis gloriose effundam. Seruet deus Mttem Vram Scrmam, nobis omnibus, et quieti publicae diutissime superstitem. Datum Homonnae die 27. Augusti 1642.

Scrae Caesarae Regiaeque Mttis

humilimus ac perpetuus subditus
Joannes Druget de Homonna
Comes m. p.

Külczim : Sermae Romanor. Imperat. ac Germaniae, Hung., Bohemiae etc. Regiae Matti etc. Domino dno clementissimo.

Hátán más kézzel : Ungerische Kanzler.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

XLVI.

1642. october 15.

Máté vajda Rákóczynek : tudatja hogy a béke helyredállott.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine et patrone nobis summis cum obsequiis colendissime.

Servitiorum meorum paratam commendationem.

Az szent isten Nagyságodat minden jókkal, boldog egészséggel áldja meg szerencsésen. Ez ideig is ide Bukarestben mulatván az jobb vigyázásnak okáért, immár bizonyos hírünk vagyon, hogy már az hadak mind általköltöztek az Dunán. és kiki hazájában takarodik, az basa is noha kevesedmagával maradt volt még hátra, de ő is eddig általment Smilnúl; Konstantinápolyból is hála istennek jó híreink vannak, az mely kapuczi pasa az országunknak adajáért expediáltatott az portárúl, az is ma által költözött az Dunán Gyergyónál. Azért istennek legyen hála az békesség felől minden jó reménységgel vagyunk, az mi szomszédunk is, az ki mindenkor ártalmunkra igyekezett oly karban volt most, hogy midőn hallotta, hogy közelgetett az basa, maga mindenét felrakván, Jászvásárrúl oly nagy gyalázatosan takarodott Szucsva felé, mintha üzték volna, úgy futott az basa félelmitől, maga sem az portárúl sem az basátúl nem volt gonosz szándék reá, de ő ilyen módon mutatta hűségét mind portához, és basához. Az Nagyságod jó tanácsadását Nagyságodtól, mint patronus uramtúl igen nagy jó néven vettük, és immán hogy isten az jó csendességet mutatta, népünket, az kik eddig is mind egyben voltak, hazájokban bocsátottuk. Eltesse isten Nagyságodat boldog egészségben. Datum ex aula nostra Bukarest 15. Octobris 1642.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

vicinus servire paratus.

(Egykorú másolat a m. k. kamarai levéltárban.)

XLVII.

1642. october 24.

A szászok limitatiója.

Eladandó és vejendő műveknek és marháknak, kiknek materiájok Erdélyben terem, az mű kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjára az universitástól qualificáltatott limitatio.

Mészáros.

Egy öreg ökörbört gyártatlant legjobbat	fl. 2 d. 50.
Annál alább valót	fl. 2 d. 25.
Még is alább valót	fl. 2
Tehénbörnek legjovát	fl. 2.
Alább valót	fl. 1 d. 75.
Az legalább valót	fl. 1 d. 50.
Az juh bört	d. 35.
Kecske- és czápbört	d. 50.
Eszkendős tulok bőre	d. 40.
Ez ideű borjúbört	d. 20.
Harmadfű tulokbört	fl. 1.
Negyedfű tulokbört	fl. 1 d. 50.

T i m á r.

Egy kiművelt öreg ökörbört	fl. 3 d. 25.
Egy középszerűt	fl. 3.
Még is alább valót	fl. 2 d. 65.
Az legjobb tehénbört	fl. 2 d. 75.
Középszerű tehénbört	fl. 2 d. 50.
Az legalább valót	fl. 2 d. 25.
Czáp- és kecskebört	d. 80.
Kosbört, juh bört.	d. 65.
Harmadfű tulokbört adjanak	fl. 1 d. 40.
Negyedfű tulokbört	fl. 2 d. 15.
Az legjobb talpbört, cserest.	d. 15.
Alább valót adjanak	d. 12.
Még is alább valót	d. 10.

V a r g a.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övökhöz szoktanak kötni, adjanak.	fl. 2 d. 50.
Egy öreg, czombig érő, kocsisnak való szekernyét.	fl. 1 d. 25.

Annál kisebbet, az ki az térdét meghaladja egy araszszal, czápbőrből adjanak . . .	fl. 1 d. 35.
Borjúbőrből készítettett szekernyét . . .	fl. 1.
Juhbőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével	d. 80.
Kecskebőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével	fl. 1.
Térdig érő szekernyét juhbőrből	d. 65.
Egy talpas czipellőst kecskebőrből	d. 50.
Egy pár czipellőst, parasztot, két talpast	d. 40.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, a legjobbat, juhbőrből	d. 65.
Legalább valót	d. 45.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, kecskebőrből	d. 85.
Egy tizenhat esztendős inasnak való sarut	d. 60.
Egy tizenhárom esztendős inasnak való sarut	d. 50.
Tíz esztendős gyermeknek	d. 40.
Egy kocsisnak való öreg szekernyét fejeljenek	d. 50.
Juhbőrből csinált szekernyét fejeljenek	d. 35.
Aszszony embernek való sarut, tehénbőrből fejeljenek, két talpút	d. 40.
Aszszony embernek való sarut, egy talpút, vereset és feketét fejeljenek	d. 45.
Aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek	d. 30.
Középszerű aszszony embernek való sarut kecskebőrből fejeljenek	d. 35.
Középszerű aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek	d. 28.
Két esztendős gyermeknek való sarut	d. 28.
Aszszony embernek való sarut, kecskebőrből csináltat, melynek az szára másfél singes	fl. 1 d. 35.
<i>Nota.</i> Ez ilyen sarut pediglen ne légyen szabad szolgálóknak megvenni és megviselni.	
Kecskebőrből csinált aszszony embernek való sarut, melynek az szára egy singes	fl. 1.
Egy pár kordován csizmát, Erdélyben csináltat	fl. 1 d. 35.
Egy pár juhbőrből csinált csizmát	d. 90.
Tizenöt esztendős gyermeknek való csizmát	d. 65.

Tíz esztendőös gyermeknek való csizmát	d. 35.
Egy pár sólyát	d. 60.
Kécskebőrből csinált kapeza	d. 30.
Juhbőrből csinált kapeza	d. 25.
Egy pár csizmának csinálásától, mikoron az mester egyebet nem ad hozzá, hanem csak béllést, adjanak	d. 35.
Egy pár csizmának csinálásától, mikor az vargaster az talpat és béllésnek való bőrt ad, adjanak	d. 50.
Egy csizma fejeléstől adjanak	d. 60.
Egy csizmát, aszszony embernek valót, mikor az csináltató az bőrt adja, csináljanak	d. 35.
Egy aszszony embernek való, juhbőr- ből csinált csizmát, mikoron az vargaster mindent hozzá ad, fejljenek	d. 22.

S z ö c s.

Egy fő nestbőrt vegyenek az vadásztól	fl. 2.
Középszerű nestet	fl. 1 d. 80.
Alább valót	fl. 1 d. 70.
Egy bik nestet	fl. 1 d. 25.
Alább valót,	fl. 1.
Alább valót, az apraját	d. 80.
Egy egész rókabőrt	fl. 1 d. 20.
Középszerűt	fl. 1.
Legalábbvalót	d. 80.
Az hasi báránybőrnek az jóvát	d. 4.
Az legjobb szék báránybőrt.	d. 12.
Alább valót	d. 8.
Apró kecske bőrt, az jóvát	d. 6.
Alább valót	d. 3.
Az szöcsnek való bötös bőrt, azaz, az mely báránt másodszer megnyírtek, jót	d. 15.
Alább valót vegyék	d. 13.
Vad macskabőrt.	d. 8.
Nyúl bőrt.	d. 3.
Vidrabőrt, jót	fl. 1 d. 75.
Alább valót	fl. 1 d. 50.
Nérczbőrt	d. 35.
Görénybőrt	d. 5.
Hörcsökbőrt	d. 5.
Borz bőrt	d. 5.
Hiúzt, Erdélyben fogattatottat, az jóvát	fl. 8.

Alább valót	fl. 7.
Annál alább valót	fl. 5.

A z szöcsmesterek mint adják művöket.

Egy jó mogyoró nestet csáválva	fl. 2 d. 50.
Középszerű mogyoró nestet	fl. 2 d. 25.
Az alább valót	fl. 1 d. 25.
Az bük nestet adják	fl. 1 d. 50.
Egy öreg gyártott farkashórt	fl. 1 d. 75.
Alább valót	fl. 1 d. 35.
Legalább valót	fl. 1 d. 20.
Egy rókabórt, egészet, öreget adjanak	fl. 1 d. 65.
Egy róka hátát, nyakastól	d. 90.
Egy róka mált, torkostól	d. 60.
Egy róka mált, toroka nélkül	d. 50.
Egy jó róka torkát	d. 33.
Alább valót	d. 28.

Igy az alább valókat is az szerint kell elrendelni, kinek-kinek módja és feljül megírt árura szerint, úgy hogy az mely róka mál vagy hát alább való, azt olcsóbban is adják; de az szöcsöt, ha maga nem akarja, ne kényszerítsék az róka nyaka, toroka lemetzésére.

Egy nest torkot adjanak	d. 15.
Egy róka nyakat az szépít	d. 60.
Alább valót	d. 40.
Nyak nélkül az hátát	d. 30.
Egy hasi báránybórt	d. 8.
Az legjobb szék báránybórt	d. 18.
Alább valót	d. 15.
Legalábbvalót	d. 12.
Apró kecskebórt, jót	d. 9.
Az bötös bórt	d. 20.
Vadmacskabórt	d. 16.
Nyúl bórt	d. 9.
Vidrabórt, jót	fl. 2 d. 25.
Nérezbórt, az jóvát	d. 40.
Gerénybórt	d. 20.
Borszbórt	d. 15.
Höresökbórt	d. 12.
Hijúszbórt, jót	fl. 12.
Alább valót	fl. 9.

Egy galléros, öreg, térkötőig érő báránybőr ködment, irhást, adjanak fl. 2 d. 50.

Egy merő gallératlan ködmönt, térdig érőt	fl. 1 d. 80.
Egy kurta felmetszett ködmönt	fl. 1 d. 50.
Aszszony állatnak való ránczos ködmönt	fl. 2 d. 25.
A ki posztó ruhát béleltet az szőcs bőrével, számlálja, hány báránybőr megyen alája, adjon mindeniktől fel béllésével egyetemben	d. 25.
Ha penig az béletőjé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától	d. 3.
Egy nyúl bőr gereznát, térdig érőt, ki ovettel prémezett	fl. 8.
Egy öreg hoszszú kecskebőrből csinált gereznát	fl. 2.
Rövidet, kecskebőrből csinált gereznát	fl. 1 d. 25.
Egy öreg, báránybőrből csinált hoszszú gereznát	fl. 4 d. 50.
Egy rövid, báránybőrből csinált gereznát	fl. 2 d. 25.
Egy pár farkas keztyűt	d. 80.
Alább valót	d. 65.

Ha ki pedig ezen kívül frissebb, czifrább műveket akar csináltatni, ki az limitatióját excedálni, alkodjék az szőcs mesterekkel.

S z í g y á r t ó m e s t e r e k .

Hat lóra való fejér nyomtatott háموkat, minden szerszámával, fékével együtt	fl. 20.
Ha az csináltató az bőrt maga megadja, de az mesteré hozzá való szerszámok, adjanak az csináltatásától	fl. 6.
Hat lóra való háموt, minden szerszámával fékével együtt, szironyost, cserest, és török czérnával szépen varrottat és jól készítettet adjanak	fl. 28.
Hat lóra való háموkat cserest minden szerszámával	fl. 19.
Egy cseres és vánkосos háموt, jót	d. 60.
Tímsóval kiműveltettet, ugyan arra az formára, jót	d. 50.
Paraszt háموkat, jó öregeket	d. 35.
Alább valót, fejét	d. 25.
Egy paraszt kocsis féket	d. 15.
Egy paraszt féket	d. 20.
Egy cseres, kocsis lóra való féket	fl. 1.

*Az háruk felől tetszik ez: ha az mértéknél szélesben és
cziűfrábban akarja valaki csináltatni, szegődjék az meste-
rekkel.*

Egy kétszeres kötőféket cseres bőrből csináltatottat, állásban valót, szironyost	d. 40.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből csinál- tatottat, szépet, jót	d. 33.
Félszer kötőféket	d. 20.
Kétszeres kengyelszíjat, cserest.	d. 40.
Hajtott kengyelszíjat, cserest, jót	d. 60.
Félszer kengyelszíjat	d. 8.
Szügvellőt, farmatringot, cseres bőrből csináltatottat, ónozott csattos horgút	d. 50.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből, zabolást Zabola nélkül	d. 40. d. 30.
Alább való félszerféket veres bőrből	d. 20.
Kantárt vereset, zabolájával	d. 28.
Egy kopjatokot, ónos csattút	d. 25.
Félszer szablyaszíjat, cserest	d. 20.
Kétszerest, jót	d. 28.
Patingot egyet, jót	d. 20.
Széltebéli kocsis lovaknak való egy gyp- lőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest	d. 40.
Szekeres lónak való félszergyep-lőt, jót és szélest	d. 15.
Egy jó hermet szíjat	d. 2.
Alább valót	d. 1.
Heveder szorító, cseresbőrből csinált jó egy szál szíjat.	d. 6.
Alább valót	d. 3.
Öreg lóhajtó ostort	d. 26.
Alább valót	d. 15.
Ökör hajtó ostort	d. 5.
Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, tekerése gyéren esik, cseres szíjból	fl. 1 d. 50.
Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját béborítja	fl. 6.
Hat lóra csinált, cseres bőrből vánkoso hevedert, kinek csattja, karikája ónos, szorító szíjastól	d. 40.
Vánkos nélkül való cserest	d. 40.
Alább valót	d. 20.
Szűr hevedert, vánkosost	d. 25.
Vánkosos vászon heveder	d. 12.
Vánkos nélkül	d. 9.

Lekötő szíjat, cserest	d. 30.
Terhelő szíjat fejr borból	d. 50.
Egy jó öreg fékmlót	d. 5.
Alább valót	d. 3.
Egy székely hevedert, szíjast, csatost, ónasat	d. 35.
Egy székely hevedert szíj nélkül	d. 15.

Szappaunfőzők.

Egy mása olvasztott fadgyat	fl. 10.
Olvasztatlant	fl. 7.
Szappaunak fontját	d. 7.

Nyergesek.

Egy hátos lóra való nyeret, cseres borból csináltat, veres vagy fejr borból adjanak	fl. 2.
Ugyan afféle nyeret kápája nélkül	fl. 1.
Vásári nyeret, borból csináltat	d. 80.
Ugyan afféle nyeret, boritatlant	d. 32.
Kocsis nyeret	d. 14.

Nemezcsinálók.

Egy öreg lónemez, hátas lóhoz való, szegődöttet adjanak	d. 18.
Középrend hátos lóhoz való	d. 15.
Szekeres ló nyereg alá való nemez, jót	d. 12.
Egy öreg bötös nyemez kapczát, melyet sarun feljül vonsznak	d. 15.
Kisebbet saruban való	d. 10.
Gyermeknek való	d. 6.

Lakatosok.

Egy kengyelvasat, öreget, szépet, nagy pálhást, ónost	fl. 1 d. 25.
Jó ajtóra való zárt, vásári művet, min- denestől hozzávalójával, a mi kell	fl. 1.
Alább valót	d. 50.
Legalább valót	d. 40.
Asztalra vagy ládára való závárt, jót, hozzávalójával együtt adjanak	d. 60.
Alább valót	d. 50.
Annál alább valót	d. 30.
Legalább valót	d. 20.
Négy szegeletű lakatocskát	d. 15.
Igen aprót	d. 10.

Apró sarkantyút szegezzenek fel	d. 4.
Egy felkötő sarkantyút	d. 25.
Egy öreg vakarót	d. 12.
Annál kisebbet	d. 10.
Egy kopjavasat, ónost	d. 20.
Kisebbet, ónost	d. 14.
Fekete kopjavasat, jót	d. 10.
Egy szekeres ló fékre való jó ónos, tányéros, vastag hójagos zabolát, nagy karikájút,	d. 20.
Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost .	d. 15.
Az lúdát nyissák meg, ha az nyitattja az	
kié az láda, nem az szolgál	d. 5.
Papucsot patkóljon	d. 10.
Egy öreg csizmát	d. 10.
Tíz esztendősz gyermekeszima patkolá-	
sától	d. 8.
Öt esztendősz gyermek	d. 5.

K o v á c s o k.

Az kovács egy jó erős patkót maga va-	
sából szegestől üssön fel	d. 9.
Egy ó patkót az kovács maga szegével	
üssön fel	d. 4.
Az ki patkót, szeget, maga ad, üssön fel	
egy patkót	d. 3.
Egy patkót szegestől adjon	d. 7.
Egy kocsi kereket vasazzanak	d. 50.
Ó vassal vasazzon	d. 25.
Négy lóhoz való társzeker kereket va-	
sazzon	d. 45.
Egy öreg szekérben való kereket új vas-	
sal vasazzon	d. 40.
Ó vassal vasazzon	d. 25.
Egy jó öreg favágó fejszít	d. 50.
Középszerűt	d. 40.
Egy öreg fejszít aczelljanak	d. 15.
Egy faragó félfejszét	d. 25.
Kisebbet aczelljanak	d. 10.
Egy jó sarlót	d. 9.
Az kik kötéssel hozzák százát	fl. 7.
Ez országban csinált jó kaszát	d. 60.
Egy új kocsit vasazzon meg az kovács	
mindenestől	fl. 5.
Középszerű kocsit vasazzon	fl. 4.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg	fl. 4.
Hat lóra való társzekeret vasazzon meg	fl. 5.
Egy hintó szekeret szépen egészen újonnan vasazzon	fl. 8.
Egy szekérrúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon	d. 40.
Egy tengelyt más ember vasából vasazzon	d. 18.
Ó marok vassal vasazza.	d. 10.
Egy öreg ökör szekeret új vassal más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámával	fl. 4.

Kerék mesterek.

Egy kocsit. hat ló után valót, mindenestől készen lévén	fl. 6.
Két ló után való kocsit	fl. 4.
Négy és három ló után való kocsit adjanak	fl. 5.
Egy kocsikereket, öreget, tizenkét kelűjűt	d. 60.
Alább való kocsikereket.	d. 50.
Hat ló után való jó társzekeret, fél vágásút, minden szerszámával	fl. 6.
Ilyen kereket tizenkét kelűjűt	d. 45.
Egy kocsirúdat tengelyestől.	d. 50.
Tengely nélkül	d. 25.
Egy koci alá egy tengelt szegezzenek .	d. 12.
Öreg terhes koci vagy borszeker avagy társzeker alá egy tengelyt	d. 25.
Egy öreg kerék falt tegyenek bé	d. 6.
Egy öreg külöt tegyenek bé.	d. 3.
Egy öreg fürhérczet.	d. 6.
Egy hámfát, jót, szépet	d. 4.
Egy semmelt	d. 4.
Egy szeker ágast	d. 12.
Egy öreg nyujtót	d. 8.
Egy pár koci lajtorjától, négy ló után valótól.	fl. 1.
Egy pár társzekerre való lajtorját	d. 40.

K á d á r o k.

Egy nyolczvan vedres hordót	fl. 1 d. 80.
Egy negyven vedres hordót	fl. 1.
Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal	d. 20.

Ha pedig pinczébe köt az kádár, minden abroncstól adjanak	d. 2.
Egy öreg hordónak és negyvenesnek ha egyfelől egészen új feneket csinál, adjanak .	d. 20.
Az ki falt tészén az hordóban, minden faltól	d. 3.
Ha pedig egy teli hordóban falt vonson az kádár, adjanak	d. 75.
Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontározza	d. 20.
Két fülő csebret, kit két ember visel .	d. 16.
Lóitató három vedres csebret, két fülőt	d. 12.
Egy vedres két fülő csebret.	d. 8.
Egy vízmerítő fenyőfa vedret	d. 8.
Egy öreg sajtárt.	d. 4.
Egy vedres öreg kártot, fedelest	d. 10.
Kissebbet	d. 5.
Juhfejő vedret	d. 6.
Egy öreg szappuló csebret	d. 40.
Öreg kádat, káposzta sózni valót	fl. 2 d. 50.
Egy öreg kád kötéstől	d. 25.
Egy liút adjanak	d. 28.
Egy szőlőhordó botot	d. 25.
Egy légelt, egy vedrest	d. 8.

*Hogy ha pedig valaki az kádárt hivatja bor kötni, dol-
gaít elhagyván, tartozzék minden ember hivataljára elmenni,
hogy senki az miatt kárt ne valljon; ha el nem menne fizetésért,
kárt vallana az ember, az ki híná, az kádár fizesse meg az kárt.*

K ö t é l v e r ő k.

Az kendernek másáját vegyék	fl. 4.
Egy öreg szál istrángot, kit farhám is- trángnak hínak	d. 8.
Vonó istrángot hosszszat.	d. 8.
Apró istrángot ökör szarvára	d. 3.
Egy füre való négy ölni kötelet	d. 12.
Másfél ölös istrángot	d. 5.
Négy ölös pányva kötél	d. 10.
Hat ölös kötözni való kötél	d. 20.
Öznek való pólya kötélnek ölit	d. 1.
Egy öreg gyalon kötélnek ölit	d. 4.

S z ű r e s a p ó k.

Egy fejér szűrnek, jónak, adják végét	fl. 7.
Egy vég fekete szűrt	fl. 6.

Fejér szürből csinált öreg szűrt gallérost	fl. 2 d. 25.
Övedző szűrt	fl. 1 d. 50.

F a z o k a s o k.

Egy zöld mázas kályhát adjanak	d. 6.
Egy tarka cziffrás mázas kályhát	d. 9.
Egy mázas ejteles fazakat	d. 2.
Mázatlan két ejteles fazakat	d. 1.
Német módra csinált szép tarka öszve- járó virágos kályhákat, nagyokat	d. 10.

A z m é s z á r o s m e s t e r e k r ől, m i k é p p e n v e g y é k
a z v á g ó b a r m o k a t.

Egy öreg ökröt, ki ez országban legjobb- jobbnek ítéltetik, vegyék	fl. 14.
Annál alább valót	fl. 12 d. 50.
Annál is alább valót	fl. 10.
Az havas között való ökörnek az jóvát, az ki legjobb lehet, egyet	fl. 7.
Annál alább valót	fl. 6.
Annál is alább valót.	fl. 5.
Egy igen nagy szép szőke borjús tehenet, az minémű az Mezőségen és Torda táján és egyébütt is az földnek jóván szokott teremni	fl. 10.
Annál alább valót, azon féle szép tehenet	fl. 8.
Annál is alább valót	fl. 7.
Annál is alább valót	fl. 6.
Az Topánfalva és egyéb havasok között termett teheneket avagy jó borjús tehenet	fl. 5.
Annál alább valót	fl. 4.
Egy igen jó meddő tehenet	fl. 6.
Annál alább valót	fl. 5.
Annál is alább valót	fl. 4.
Havasközi tehenet, egyet, az legjovát	fl. 4.
Annál alább valót	fl. 3 d. 50.
Annál is alább valót	fl. 3.
Egy báránt, jót	d. 35.
Eunél is alább valót.	d. 20.
Annál is alább valót	d. 15.
Egy meddő juhót	d. 70.
Egy nagy czápot	d. 90.
Egy jó kecskét, öreget	d. 60.
Egy herélt üröt, három esztendőst	d. 90.
Két esztendőst	d. 70.
Esztendőös ürüt	d. 50.

Az szűr csináló mesterek mint vegyék az gyapjúnak másáját.

Az gyapjúnak másáját vegyék . . . fl. 8.

Az tímárok, vargák, ezek is az szerént adják; ha pedig az gyapjút nem akarják másával venni, az bárány gyapjút egyenként vegyék d. 8, az öreget d. 20. Elegyesleg vegyék d. 18.

Az szűrnek végét mindenütt minden helyeken csinálják egy mértékre az szűr takácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven sing hosszát; ha pedig az rámaról levészik és megdöröszkölik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy egyéb (így) fertályt; ha meg nem tartaná, azt az árából tartsa ki az ki megvérszi az szűrt, vagy az takács tartozzék bétejljesteni, az ki megvérszi, az vévőnek, az szűrt.

Egy vég fejr szűrnek, jónak, adják végét fl. 5.

Egy vég fekete szűrt adjanak . . . fl. 4.

Egy vég szürke szűrt adjanak . . . fl. 3.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy ez országban minden helyeken, városokban, minden emberek, rendek, az kolosvári singhez tartásuk magokat, azzal mérjenek mindent, az szűrnek is hosszát és szélit.

Az fejr szűrnek singit . . . d. 13.

Az fekete szűrnek singit . . . d. 12.

Az szürke szűrnek singit . . . d. 11.

Ez szerint limitált volt az nemes ország, az ezer hatszáz negyvenkettődik esztendőbéli limitatióban, mely ide való ¹⁾, ad verbum sine diminutione, variatione, vel augmento leírattunk.

C o n c l u s i o .

Ha valaki különben cselekeszik marháknak és műveknek eladásában, és nem alkalmaztatja magát az specificált árrához. az műve és marhája vesszen el; hogy ha az vévő alattomban vött marháját elrejtette volna, azon helynek magistratusának toties quoties mindenféle eladott marhájától tartozzék flor. 5. Egyéb mesteremberek pediglen, kik itt specificálva nincsenek, az művelésben és műveknek eladásában igyekezzenek az képes írást követni.

Ezeket pediglen annyiban köztünk lakó emberinkkel megtartatjuk, az mennyiben az nemes ország statusi az ²⁾ lábas

¹⁾ Ezen szavakból, valamint magából ezen nyomtatott példány czíméből is kitetszik, hogy ezen árszabás, mely csak a mesteremberek által Erdélyben termett anyagokból készített árúira vonatkozik, csak egy részét teszi az 1642-diki általános árszabásnak.

²⁾ A nyomtatott példányban az »az« helyett hibásan áll »és«.

marhának és gyapjúnak árrát leszállítják, az bőröknek illendő árrát is mostani üdöhoz alkalmaztatjuk.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, az *Erd. Muzéumban* (*Mike Sándor gyűjteményében*). — Ugyancsak a Mike-gyűjteményben megvan ezen árszabásnak 1655-diki másolata is, ezen befejező szavakkal: »Anno domini 1655. die 6. Julii scriptae sunt limitationes per Gregorium Literatum Kizdi m. p.«

XLVIII.

1643. j a n. 24—f e b. 14.

Követjelentés II. Rákócy György és Báthory Zsófia menyegzőjéről.

Anno 1643. die 24. Januarii indultunk meg Tepliczéről Veseliny Ferencz urammal ő ngával palatinus urunk ő nga követivel az ifjabbik Rákóczy György uram ő nga lakodalmára, mely Erdélynek választott fejedelme.

Die 25. érkezünk Somlyóban, előnkben jött Prépostváry uram ő nga Bámffly urammal, száz gyaloggal és ötven lovassal, az gyalognak mind feír strucz tolla, az tizedeseknek kétkét szál feír, s veres üveges hintón, bagaria hámok az lovain bársony prémesek, az magok szekeriben vették az urat és szállására úgy vitték. Annak utána ugyan azon a hintón és gyaloggal jöttek ő ngájért, az asszony nyal szemben lévén, presentálta palatinus urunk levelét, melyet az asszony nagy böcsülettel vett, Nyáry Bernát uram az asszony képében köszönte az úr jó akaratját, azonban az vacsora elkészülvén, vígan laktak ő ngok, az fő helyen Veselény uram ő nga ült, vacsora után táncz volt.

Die 26. jöttek be az erdélyi fejedelem ő nga követi hatan. Mind az hatnak egy arányú autoritása és méltósága volt, ugyanint Kornis Sidmond uram ő nga, Rédey Ferencz uram ő nga, Barsay Sidmond uram, Gyulaffy László uram, Kömin János uram, Haller Péter uram. Eleikben ki [menének] Prépostváry uram, Lónyay uramék ő ngok kétszáz gyaloggal zászlóstól és száz lovassal, azon hintón, a melyen Veselény uramat behozták. Az alatt az követ járt, mint legyen az bemenetelben az ceremónia, hogy az két fejedelmi emberek méltósága meg ne sérügyék, mikor beérkeztek, tarackkokból és szakállosokból lüttek eleikben. Veselény uram ő nga az asszony nyal, Báthoriné asszonyommal alá jött az garádicson eleikben. Ott kezét fogván, Veselény uram ő nga előtt négy úr ment, Bámffly uram, Nyáry Bernát uram, Lónyay uram, Prépostváry uram, ezek után Veseliny uram maga, ő nga után az fejedelem követi ketten ketten, utól Kornicz uram, Rédey urammal. Az folyosóra érkez-

vén Nyáry uram és Bámffy uram vitték az fejedelem ő nga követit, előttök menvén az szállásokra Prépostváry uram és Lónyay uram, Veselény uramat magáu való szállásra, ott mulattak míg felöltözöttek az követek, azonban az asszony az kisasszonnyal és az több fraucimerrel bejött az palotában, előttö Nyáry uram és Bámffy uram.

Azután Prépostváry uram és Lónyay uram, Nyáry uram, Bámffy uram jöttek be Veselyin uram ő nga előtt, ugyan ezen urak az erdélyi fejedelem követi előtt úgy hozták be, kezét fogtak az kisasszonnyal, az asszony pártjára állottak egyfelől Veselény urammal az magyországi urak, más felől az fejedelem követi.

Kornicz Sidmond uram ő nga az fejedelem és fejedelem asszony nevével köszöntvén az asszonyt és az kisasszonyt, az ifju fejedelem szovával szerencsézte, hogy isten sok új esztendőket adjon érnik ő ngoknak, számlálván mely jó akarattal akarják ő ngok oltalmokban és gondviselések alá venni az asszonyt mind szerelmes gyermekével együtt.

Ezek után számlálja ő nga renddel istennek kegyelmes-ségébül minemő isteni félelemben és szent életben nevelték ő ngok szerelmes gyermekeket szorgalmatos gondviseléssel, mihelyt tanulását elvégezte, ottan gondolkodtak ő ngok, mint szolgálthassanak hazánknak és nemzetünknek szerelmes gyermekekkel. Rendelték ő ngok országunknak, szép végházának Várodnak főkapitányává, melyben mely okosan és esendesen viselte ő nga magát, azt mind országostúl nemcsak tudjuk, de ugyan csodálva szemléljük. Ezeket látván ő ngok, gondoltak szegény hazánknak holtok után való esöndes megmaradására, és jó rendben való hagyására, istennek kegyelmes rendelésibül és országunknak közönséges egyenlő változtatásából hagyták ő ngok successor fejedelmünkké, melyet hogy isten engedjen sok esztendőig szerencsésen gubernálni, szüübül kívánjuk. Mivel penig már isten üdeit elhozta ő ngának, hogy az szent házosságot megérdemelné, gondolkodtak arról is és könyörgöttek istennek, adjon oly házos társot szerelmes gyermekeknek, a ki istennek nevének dicsiretíre s lölök üdvösségére legyen, isten mind magoknak ő ngoknak, s mind szerelmes gyermekeknek szívít és lölkét itt nyugotta meg az Kegyelmed szerelmes gyermekiben az tek. és ngos Báthory Zsóffi asszonyban, mind jó és tökéletes erkölcséért, s mind nemzetinek régen tündöklő dicséretes jó híriért, mely dologról ennekelőtte is az mi kegyelmes urunk, az tek. és ngos Rákóczy György uram ő nga, Erdély országának kegyelmesen gubernáló fejedelme és az mi kegyelmes asszonyunk, az tek. és ngos Lorántffy Susána asszony ő nga, s mind az tek. és ngos ifju Rákóczy György

uram ő nga Erdély országának választott fejedelme, melyhez Kegyelmed akaratja is accedálván, engedelmes volt ő ngoknak ebbeli kívánságokban.

Minket azért alázatos hüveit mostan ő ngok az végre küdtek és bocsáttak, kéretik azon Kegyelmedet ő ngok mind szerelmes gyermekivel és kedves vendégivel együtt, jűjjon be Feérvárra azon tiszteséges lakodalmi pompának szolgáltatására, mely napot rendelt ő ngok az jövendő februáriusnak harmadik napjára. Nyáry Bernát uram csak rövideden felelt az asszony képiben, megköszönvén kglmes akaratjokat és áldván az ifjú fejedelmet, hogy isten engedje sok esztendeig szerencsésen gubernálni, aminthogy eddig is mindenben engedelmes volt az asszony ő ngok parancsolatjának, most is a tevő a mit parancsolnak ő ngok. Azomban három mosdót medenczét fogtak, egyiket az fejedelem követinek, másikat Veselíny uramnak, harmadikat az asszonynak; négy fő asztal volt külbmb csinálva, az több asztaloktól, az egyik fő asztalnál az fejedelem követi az kisasszonynyal, másiknál Veselíny uram az asszonynyal és az magyar országi urakkal. Vacsora után táncz volt.

Die 27. Ott mulattunk, ebéd vacsora együtt volt, hasonló ceremóniával, mint azelőtt való nap. Veselíny uram ő nga egy pohár bort köszöntött el, de vízzel itta meg az római császár bírodalma terjedéséért és az szent békességért Kornicz uramra ő ngára, míg az elkerült, hármat hármat lűttek mozsárból, doboltak és trombitáltak. Kornicz uram köszöntött még az fejedelem egészségiért, akkor is lűttek, meg Veselíny uram palatinus uramnak egészségiért, akkor is hasonlóképen lűttek míg elkerült.

Die 28. Indultunk meg Somlyóból tizennyolez hintóval és két társzekérral, kétszáz gyaloggal és az urak szűini és udvari népével, az cseléd más felé ment. Elöl az közönséges urak szekerei, azok után Veselíny uram szekere, azután az erdélyi uram követi négyen egy szekérben, azok után Prépostváry uram és Lónyay uram Nyáry Bernáddal egy szekérben, ezek után egy leeresztő szekérben az hátulsó ülésben Kornicz uram ő nga és Veselíny uram ő nga, elöl Rédey uram és Barcsay uram, utának az asszony az kisasszonynyal, zöld bársonyos hintón, kék füstött farku sörinyű lovak, az hámok is zöld bársonyosak, ezek után az több fraucimer és társzekerek. Az fejedelem ő nga commissariusus Bámfy György uram Zilahon immend jött előukben, hat lovon, hintón, excipiálni Veselíny uramat ő ngát; az nap Zilahon ebéd, vacsora együtt volt. Rédey Ferencz uram ő nga házánál; nagy böcsülettel látta és vendéglette az urakat és az kisasszonyt. Azon éjjel ott háltunk.

Die 29. Indultunk meg Zilajbúl a Meszesen által, azon nap mentünk Zomborra, ott háltunk. Az urak magok szállásán voltak. Velény uram Kömíny János uramat vendéglette vacsorán.

30. die. Indultunk meg Zomborról, hálni Kolosvárra mentünk, előnkben jött az városbeli fő rend lovon, az kis rend gyalog volt, lovas és gyalog háromszáz. Hogy ottan leszállottak az urak, lúttak taraczkokból s apró puskákából is. Császár urunk ő felsége követe is odaérkezett Kolosvárra, de Döbröczönben nem lévén sem instructiója az fejedelemtől, hüttel kezeskedő Bánfi Sidmond uramnak, excipiálta Jakosich uramat; azonban az fejedelemtől bocsátott commissarius Coredi János uram érkezvén, kiczokigatta onmend és kurvafiázta az házból és az városból, mely dolgáért az fejedelem ő nga is igen nehezettel Bámfira.

31. die. Indultunk meg Kolosvárról, Bánya-Bükhin ettünk ebédet, hálni mentünk Tordára. Előnkben jöttek az aranyaszéki székelek három sereggel; a három seregben volt kétszáz lovas, de az lovaik igen hitvánok, némelyik az igetisben is orrára esett.

1. Februarii. Indultunk meg Tordáról, ugyan azon székelek kísérték bennünket. Föl-Vinczen ettünk ebédet. Hálni Enyedre mentünk. Előnkben jött Fejrvármegye, mintegy száz lovas. Az erdéli fő asszonyok Enyeden várták az ifjú fejedelem-asszonyt, az szállásán, a hol le köllött szállani. Alia Sámuelné asszony, Haller Istvánné asszony, Rédey Ferenczné asszony, Kömín Jánosné asszony. Ott Gerendi Mártony uram excipiálta az ifjú fejedelemasszonyt. Senkinek nem vala felleni (*ügy*) képében.

Die 2. Indultunk meg Enyedről. Ebédre mentünk Tövisre. Ugyan Fejrvármegye kísértett bennünket. Hálni mentünk Fejrvárra. Sátorot voutak csak közel Fejrvárhoz az ifjú fejedelem az urakkal és az ország szűnível addig jött előnkben, maga leszállott lovárúl, az urakkal az sátor alatt benn várta az kisasszonyt, az udvari és ország színe seregben rendet állottak, mely mindenestül is négy avagy circiter ötszáz ember lehetett. Az sátor eleiben érkezvén, a mi részünkről való urak is leszállottak, az kisasszony előtt mentek az sátorban, ott kezét fogván, perorált Prépostváry uram ő nga. Haller István uram szólott az fejedelem képében. Onmend kiindulván az urak az sátor eleiben állottak, azon hintót, akit utána hozott vagy eleiben az ifjú fejedelem, karon fogva maga ültette az szekérben az kisasszonyt. Az szekér vörös vont aranyas mind kívül belől, vánkosi vörös bársony skófiommal varrottak, a hintó oszlopi és szegei mind aranyasak. Hat kék lú ellöttő oroszlán módon füstött, ugyan vörös bársony hámok rajta. Mihelyt megindultunk

az sätortül, az lovist mingyárt elkezdtek, az városban lüttek ötvent taraczkbül és ágyúbül. Az kapu előtt állott tizenöt zászló székely gyalog vörösbén, azok mingyárt beindultak az kapun, az mi lovasink utánok legelő, azok után az fejedelem udvari és ország színes hada előtt ment tizennyolcz pártucz börsös fő legény, azok után öt tigris büros, ezek után nyolcz szép török lü felöltöztetve pártucz bürok rajta, három három szál daru toll az homlok előjökben, azok után öt pártucz büros ifjú legín. Azok után 16 trombitás, két török sípos, két lengyel sípos, utánok az erdélyi ifjú úrfiak és fű emberek gyermekei, azok után az öreg úri rend, utánok három egy rendben, Bethlen Péter uram, közepben. Rákóczy Sidmond uram, jobb kéz felől Forgács Sidmond uram, szép lovakon, ugyan az ifjú fejedelem lovain. Rákóczy Sidmond uramon volt síma vörös bársony dolmány, mente nüsttal bélelt, az oldalán igen szép varrott tegez, az nilai hebanum fából való; az lova barna pej, az farán is egy bokor darutoll szegezve az lúnak, az maga sívegiben kóczag toll és öt szál feir darutoll, ezek után az ifjú fejedelem egy szép csendes barna pej török lovon, széles szerszám rajta, maga pázsit szűnű zöld öreg virágos bársonyban, az sívegében kóczag és tíz szál feir darutoll, hat kengyel-futó mellette jánesár fejszikkal. Utána ment az udvarnak és országnak sífúe, ezek után az urak szekérben és az kisasszony az több vendíggel és fraucimmerrel. Szakalósbül való lüvés meg nem síünt, míg az kapuig értünk, az kapu eleiben vontak ki hét öreg taraczkot, az város piarczára tizennégyet, mikor leszállottak az urak és asszonyok, azokat mind kilütték, az székely gyalog is mind lött, az vár piarczán hét zászló gyalog állott, mingyárt más felől egy német zászló lehetett kétszáz muskatéros, alatta egy zászló, meg az ifjú fejedelem udvarán állott német, az kékben volt. Az urak az garádicson felmenvén az ifjú fejedelem előtt, utána az kisasszony az anyjával és az fő asszonyokkal. Felmenvén, mentek az bokaly házban, ott maga az öreg fejedelem nagy solennitással az asztalnál kezét fogott csak az kisasszonynyal és az anyjával. Prépostváry uram perorált az fejedelem előtt, az vén Karsay István szólott az fejedelem képében, azután fogott kezét Veselíny urammal és az több vendíggel. Onnend mentek az fejedelem asszony házában hasonló ceremoniával mindenképen, a mint az fejedelem előtt, ott is olyan volt.

Ezek meglevén presentálta Veselíny uram ő nga palatinus uramnak levelét mind az két fejedelemnek, melyet nagy böcsülettel vettek, ott már az fejedelem követinek autoritások elolvadott, addig mind éltek vele míg az fejedelem házában nem mentek.

Vacsorán ott marasztotta az fejedelem az urakat, a kik az mennyasszonnyal jöttek, mikor az étket elhozták, az urak kijöttek, elől utánok Veseliny uram ő nga után az ifjú fejedelem, azután az öreg fejedelem. Három mosdót medenczét hoztak, eczersmind mosdottak ő ngok, az fejedelem asszony maga házában az asszonyokkal. Maga az fő helen az fejedelem, jobb kéz felől az fia az ifjú fejedelem, balkéz felől Veseliny uram, más követek akkor ott nem voltak. Első pohárt köszönt az fejedelem az fiára, hozta elől, hogy az atyja Rákóczy Sidmond Kolosvárott mikor választották fejedelemségre, első pohár bort ő ngára köszöntött; emlékezetre én is azt mondtam ódes Veseliny uram az én fiannak mind akkor mikor székemben ülttettem, s mind most is azt mondom, hogy én filtem az istent, s az isten engem az én atyám székiben ültetett, ő is félje, soha el nem hagyatik; másikat köszöntő Veseliny uramra ő nga és azután Prépostváry uram[ra] és az többire renddel; azután mezéji discursus volt, medvék, szarvasok és erdeijek végett, esztendő alatt mennyit ejtnek el és mi formán.

Die 3. Regvel elkezdették az követeket udvarhoz hozni mintegy kilencz óraker tájban, az alacson renden elkezdvén, legutól császár urunkét ő felségét, mikor már az egész követek jelen voltak, Geley az erdélyi püspök, két kálvinista superintendenssel, és az szászok püspökjő két seniornal bemenvén, peroráltak és Geley megesküttette az ifjú fejedelmet az kisasszonnyal. Az esküvés meglevén, ajándékot hoztak az ifjú fejedelem asszonynak. Elöl az fő komornik Kömin János uram, utána az ifjú urfiak és főrend, az első vitt egy szép széles köves nyakba vetőt, 2. vitt igen szép medált, 3. vitt egy vékony gyöngy lánczot, negyedike egy szép nasfát, 5. egy szép köves kézrevalót avagy arany pereczet, 6. egy pár fülbe való függőt, a melyben igen szép két öreg gyöngy volt, 7. egy szép megszűn bársony gyöngyös szoknyát, 8. egy fekete virágos bársony jankert. 9. vont arany jankert. 10. fekete sima bársony palástot, nusstal béléttet, 11. megszűn bársony jankert, 12. fekete bársony kis subát, az is gyöngyös gubás bársonnyal bélétt, 13. az is fekete bársony kis subát nusstal bélétt.

Ezeket presentálván, az gazdák kijöttek és szólították az erdéli legátusokat, egy külömb való hosszú palotába vitték, hogy ott szorosságot ne csináljonak. Az külső palotában mikor az fejedelmek kijűnek, melyet nem igen jó szívvel és szemmel néztek, azután az magyar országi legátusokat szólították és vitték be azon palotában. a hol az fejedelmek vendégsége volt, melyben 18 asztal volt, az másik palotában az erdélyiek és parciumbeliek 20 asztalra voltak.

Két óraker tájban az étket elhozván, az erdéli közönsé-

ges urak elől kijöttek; Rédey uram mellett jobb kéz felől az havas alföldi vajda követe, Kornicz Sidmond uram mellett az modvai vajda követi, Rákóczy Sidmond uram mellett az lengyel vajda követe, Bethlen Péter uram mellett másik lengyel vajda követe. Forgács Sidmond uram mellett az kulandi herceg követe. Ezek után jobb kéz felől Veseliny uram ő nga mellett Barkóczy uram, utána hármon egy rendben császár urunk ő felsége követe. Jobb kéz felől, bal kéz felől az lengyel király követe, középkben az ifjú fejedelem, utának maga az fejedelem, előtő egy hokmester, utána az fejedelem asszony, azelőt is hokmester, azután az ifjú fejedelem asszonyt ketten hozták karonfogva Prépostvári uram és Lónyay uram; azután az erdéli kisasszonyok és fő asszonyok. Az palotában volt csinálva egy majestas, a melyen négy asztal és egy pohárszék volt. Bemenvén az fejedelmek az majestásra állottak, az közrend alatt, öt mosdót és medenczét vittek eczersmind, elsőbben mosdott császár urunk követe, azután mind eczersmind az fejedelmek és az követek s az fejedelem asszonyok. Azon majestáson volt csinálva négy asztal, az fű helyre magán császár urunk követe magán ült. jobb keze felől az lengyel királyé, bal kéz felől maga az fejedelem, mellette az fejedelem asszony, amellet az ifjú fejedelem, mellette az menyasszony, mellette az anyja Báthoriné asszonyom, a mellett Forgácsné asszonyom, Aliáné asszonyom, a mellett Bethlen Péter uram, mellette Rákóczy Sidmond, azon alól az olá vajda követe. Ott az asztal végében volt egy szép vár formán csinált marcapan, a melyet Lengyelországban csináltak ezer forintért, más felől az lengyel király követe mellett egy frissnaider közben Gyulaffi László. Veseliny uram ő nga, Barkóczy uram, kulandi herceg követe, az két lengyel vajda követe, Forgács uram, Prépostváry uram, Lónyay uram, másik olá vajda követe. Az majestáson alól volt külön nyolecz asztal, annál Kornicz uram, Rédey uram és az magyar országi urak és erdéli fő asszonyok, kisasszonyok.

Az majestáson volt egy pohárszék, azon mind kristál üvegek és két öreg arany kupa, füdeles, zománczos, szép, két kicsin egy meszeles, két csésze aranybúl, két üveg aranyba foglalva. Az az pohárszéken csak asszú szőlő borát és fű tokai bort töltöttek, de megválogatták az embert; más pohárszék volt az ajtó félen, öreg, azon három renddel volt öreges, virágos, aranyas kupa, nro. 75. Alól egybe járó aranyas pohárok, ott is jó bort töltöttek elegendőt a ki be jöhetett, de czédula nélkül nem sok embert eresztettek be, az pahárszékrül penig az asztalon kívül valóknak nem hagytak pohárt az kezekben, hanem innya adtak a pohárszéken, csak idd meg s telle (*tedd le*) a poharat; másik tábla asztal volt, a kinél az magyar országi legátu-

sok ültek és az erdéli köz fraucimer; három rendbeli musika volt, német, magyar s cigány. Az erdéli urak és fő emberek mind az mejestáson udvart állottak, hebanum pálcza ezüstös az kezekben, két órától fogva nyolcz óráig hordták az étket, az fejedelem udvara népe mind selyem köntösben, kardosan fogták az étket, minden fő követnek egy fő ember innya adója és egy tánír tolló inasa. Az négy asztalnál ezüst tálok, aranyas szegletes tánírak, ezüst aranyas gyertyatartók, az süeg fejeken császár urunk és az lengyel király követinek, magának is az fejedelemnek. Első pohár bort köszöntött császár urunk ő felsége egészségéért, ugyan az ő felsége követire; míg azt itták hármon, ötöt ötöt lúttek öreg ágyúból, azután az lengyel király egészségéért, akkor is hasonlóképen lúttek, harmadszor Leopold herczegéért, akkor is lúttek; Veseliny uramra, köszönt az fejedelem palatinus urunk egészségéért, ugyan ott jól is tartotta, az fejedelem szorgalmatosan reá vigyázott, hogy teli töltsék az poharokat ő nagyságának. Az király követe meghévülván az asszú szőlő borától, meg nem állhatta az asztalnál, tovább kiment szállására. Az gyümölcs felkelvén, hasonlóképen mosdottak, és más palotában mentek tánczolni, hasonló ceremóniával mint kijöttek, de ott nem levén az király követi, Veselini uramat állotta az fejedelem helyire, Barkóczy uram magán maradt. Az első tánczcal császár urunk követit kínálták, az nem tánczolt, azután az fejedelmet, az tánczolt, az ifjú fejedelmet, az is tánczolt, Veselini uramat, az is tánczolt, Barkóczy uramat, de mivel papi személyt viselt, nem tánczolt; mingyárt vonták az mennyasszony tánczát, négy pár tánczot osztottak, Veseliny uramnak, Forgács uramnak és két erdéli fő embernek, mikor az két ugróját eljárták, hat szövétnekes ifjú legény állott utánok az tánczosoknak. Rákóczy Sidmond uram kézen fogván az mennyasszonyt, az harmadik ugróját, hogy vonták, csak kivitte az mennyasszonyt, előttö az szövítnekek, utána négy fő asszony mikor vitték, tizenkettöt lúttek öreg ágyúból, az fejedelem maga házában menvén, az urak is szállásokra oszlottak. Az szálláson Veseliny uram ő nga szekere lovárúl ellopták Haller István uram szolgálái az új bagaria hámot, azonban az gazda reájok izenvén megadták, azt költötték, hogy igen megfaolajozták volt, s az ebek vonták által egy kopláni magas palánkon. Estve az ifjú fejedelem és az mennyasszony feir hársnyban voltak.

4. die. Az völgin testszün hársnyban, tizenkét feir darutoll az süvegiben, az mennyasszony fekete jankerben, sok függökkel és lánczokkal ékesítve; kilencz óra tájban az követeket hasonlóképen hozták be, mint azelőtt, az kijövetel mosdás ülés mint hasonló ceremóniával volt, mint azelőtt való nap, csak

hogy az menyasszonyt már erdéli urak hozták kezén fogva ki, Kornicz Sigmoud uram és Rédey uramék. Akkor az fejedelem asszony köszöntött az császár urunk követire ugyan ő felsége egészségiért, akkor is lúttek, azután az lengyel királyért, az köv... akkor is lúttek, az fejedelem az lengyel királynéjért köszönt, akkor is lúttek; mikor az harmadik fogást elhozták, az ajándékokat mutatták, elsőbben császár urunkét, azután az lengyel királyét, palatinus urunkét és érsek urunkét, és az több követekét, a mely ugyan sokat tett, Haller István uram mutatta, Barcsay uram köszöntő az fejedelem képében. Az asztaltól felkelvén, minden ceremonia hasomló volt mint az előtte való nap, az menyasszony tánczán kívül.

5. die. Az városon kívül az pápistákuak komediájok volt mise után, ott voltunk Veseliny urammal ő ngával. Onnend udvarhoz vivén ő ngát, ez ifjú fejedelemmel az istállókat járta, Veseliny uram, az öreg fejedelem istállójában huszonnyolcz fő lovat olvastam, más istállóban kantáros paripái, az ifjú fejedelem istállójában tizenhárom fő lovat, külömb a kantáros paripái. Onnend felmenvén, minden ceremonia hasonló volt mint azelőtt való nap, estve tüzes szerszámokat gyujtogattak, melynek csudájára sok nép szorult az garádicsra, annira, hogy egy része az garádicsnak ledült, három embernek is tört lába.

6. die. Az fejedelem az egész követeket ebédre marasztotta, nem ugy mint követeket, hanem magok személyiben, négy asztalra voltak, igen vigan laktak ő ngok. Veseliny uram háta megé állotta Rigót az fejedelem két fruglással együtt, azok annira belevonták, fújták a bort, hogy legittasabb akkor volt ő nga.

Asztaltúl felkelvén, ugyan az nap elbucsuztak az uramék az fejedelemtül.

7. die. Indultunk meg Feirvárrúl, minekelőttö megindultunk, az ifjú fejedelem küldött Veseliny urannak ő ngának egy szép kantáros paripát, másikat Rákóczy Sidmond uram, harmadikat Kornicz Sidmond uram. Mentünk hálni Gerendre Kömiu János uram házához, maga otthon nem levén, az szolgálja böcsülettel gazdálkodott.

8. die. Onnend mentünk Gyekére Veselin Boldisár uramhoz, ott mulattunk 9. die, 10. die indultunk meg, két iramó paripát adott az urnak, Veseliny uramnak.

11. die Szent Benedekbe mentünk Kornicz Ferencz uram házához, Veseliny István uram is velönk együtt nagy szeretettel látott, az urnak egy jó járó paripát adott, minket is katona ajándékkal mind megajándékozott ő nga. 12. die ott mulattunk.

13. más házához mentünk ebédre, ott is vigan tartott, el is kisirt bennünket.

14. die. Érkeztünk Hadadba. Veseliny István uram nagy bücsülettel látott bennünket. Onnend Veseliny uram palatinus urunk szolgáit és az maga szolgáit elbocsátta. maga Lengyel ország felé ment ennihányod magával, engemet postán küdött urunkhoz ő nagyságához. 21. die Kassán ültem postára nyolcz órakor, érkeztem Semptére 23. die négy óra tájban dél után.

Kivül: Az erdéli menyezgőről való relatio 1643.

(Ered. az Eszterháziak kismartoni ltárában.)

XLIX.

1643. febr. 7.

Rákóczy Esterházyak: válaszl a Lónyay által tett izenetre.

Illustrissime domine comes.

Amice et vicine nobis observandissime.

Kegyelmed levelét Lónyay uram megada s az mellett szegény hazánk és nemzetünk szánakozó állapotjáról minemű beszélgetése volt Kegyelmednek Lónyay urammal, azt is megjelentette ő kegyelme. Hazánkat, nemzetünket bizony szeretjük azért, és szabadságának oltalmazásáért, megtartásáért azt nem cselekedjük, csak az mi tőlünk lehetetlen, csak hogy uram, ha az közönséges jóért fáradnunk és szorgalmatoskodnunk kellek, mi azt kívánjuk s oly ok alatt akarunk fáradozni, hogy ha azt megnyerhetjük, annak aztán az közjónak, nem csak egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönségesen mindnyájan minden statusok hazáért egyeránt érezhessük. Lónyay urammal való beszélgetésünket, úgy hisszük ő kegyelme Kegyelmednek elegendőképen tudtára tudja adni. Ennek utána való gondolkodási is Kegyelmednek hazánk és nemzetünk felől veszendő állapotjához képest mi fog lenni, várjuk arról is Kegyelmednek informatióját. Tartsa és éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó egészségben. Datum Albae Juliae 7. Februárii, anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus
ad servitia paratissimus
G. Rakoczy m. p.

Czim. Illustrissimo comiti domino Nicolao Esterházy de Galantha etc. etc. Domino amico et vicino nobis observandissimo.

(A kismartoni ltárból.)

L.

1643. m a r c z. 15.

Meghívó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rákoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

Akarván az régi jó szokást követni, s kiváltképpen pedig az országnak mostani békességes állapotjának továbbra való megmaradása felől is egész országúl Kegyelmetekkel isten kegyelmességéből idején korán illendő és szükséges gondot viselni: az végre mellettünk lévő tanácsúr hiveinknek tetszéseket is vévén, rendeltük országunknak generalis gyűlését celebráltatni *ez közelben jövendő aprílisnek 24. napjára gyula-fejérvári városunkban.* Minekokáért Kegyelmednek kegyelmessen hadjuk és parancsoljuk, ez levelünköt vévén és ebbeli kegyelmes ordinantiákat így értvén, rendelje úgy házánál való dolgait, hogy a megírt napon és helyen országunk generalis gyűlésében maga személye szerint lehessen jelen, és az jelenléteit el se mullassa; hogy Kegyelmetekkel is egy értelemből az közönséges jóra és az haza békességes megmaradására minden hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 15. mensis Martii anno domini 1643.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs levéltárában levő eredetiről.)

LI.

1643. a p r. 24—m a j. 21.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem

vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimali quadragesimi tertii, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali benigne approbare, ratificare ac confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae Juliae, ad diem vigesimum quartum Aprilis anni praesentis millesimi sexcentesimali quadragesimi tertii, indictis, conclusi.

Praefatio.

Mindazóltától fogva, mióta az szent úristen Nagyságodot, nekünk kegyelmes urunkat, szegény hazánkba ez méltóságos fejedelemségnek tisztibe helyeztette és állatta, tapasztalhatóképen látjuk, érezzük és vesszük eszünkbe az Nagyságod reánk való szorgalmatos éjjeli nappali vigyázását és gondviselését, elannyira, hogy midőn az nagy hatalmas keresztyén országok az sok veszedelmes szélvészektől, háborúktól hánytatnának és veszedelembé forganának, akkor is az mi szegény hazánk Nagyságoddal egyetembe csendes békességes állapotban alunnék és nyugodnék. Sőt mostan is Nagyságod több egyéb sok gondjai között meg akarván méltóságos fejedelmi tisztinek és hivataljának felelni, szegény hazánknek régi beváltott jó ususit, törvényét követvén, ez generalis gyűlésre convocáltak. A melyekért ő szent felségének nagy neve dicséresség, áldassék és magasztaltassék; könyörögven mi is buzgó imádságunkkal ő szent felségének, hogy ez után is Nagyságodnak suppeditáljon erőt s egészséget szegény hazánknek békeséges gubernálására, oltalmazására és megtartására; hogy Nagyságod szegény hazánknek ilyen csendes békességes állapotjában hosszú ideiglen sok gyűléseket cerebráltathasson nagy boddogúl, Amen.

ARTICVLVS I.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapu szám után bizonyos summa pénz ígértetik, az taxás városok esztendőnként való szokott adajokkal egyetembe.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának is első részében intimálja, az kapu szám után való contributionak rendelését és idején korán való bészolgáltatását; noha bizony látjuk szegénységinknek sok fogyatkozásokat. holott se borok se búzajok ez néhány esztendőben nem termett, sőt mind méhnek mind egyébnek az nagy úristen tőlünk áldását annyire elvötte, az melyet szegény hazáknak ilyen csendes állapotjában csak alig értünk: mindazonáltal, hogy még is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására ígértünk Nagyságodnak kapuszám után a két rendbéli adózásra húsz forintot, id est, flo. 20. az Szent György napinak felét ad primum Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihál napinak felét ad primum Novembris, felét ad primum Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az szász uraink s atyáukfiai is az partiumban lévő urainkkal s atyáukfiaival egyetembe ezen tereh viselésre ígérük magokat. Hasoulóképen az székely uraink s atyáukfiai is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok adaja :

Kolosvár ad	fl. 2400.
Várad ad	fl. 1400.
Fejérvár ad	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ad	fl. 200.
Udvarhely ad	fl. 260.
Kízdivásárhely ad	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy ad	fl. 150.
Ilyefalva ad	fl. 150.
Egeres ad	fl. 150.
Nagy-Almás ad	fl. 125.

ARTICVLVS II.

Az végházak építésére tartozó gratuitus labor helyett kapu szám után való subsidium.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni, kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is lehessen valami provisióink, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésekre két forintot minden kapuról, és mivel hogy annak administrálása

rövidebb időt kíván, az adónak első terminusán, hoc est 1. Julii integraliter készek leszünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiái is az szász urainkkal s atyánkfiáival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon ¹⁾, ezen terhel viselésre ígéri magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az taxás várasok gratuitus labor helyett való pénzbeli subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagyalmás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Jenőben egymás között való visszálkodások és egyenetlenségek elágaztatására és jó rendbe állatására bizonyos commissariások bocsáttatnak.

Értjük azt is, kegyelmes urunk, az ország végházában Jenőben micsoda veszedelmes fogyatkozások vannak. Végeztük azért mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy Nagyságod Kornis Sigmund uramot ő nagyságát és Bornemisza Pál uramat mentől hamarébb közikbe bocsátván, tétethessen is köztök Nagyságod valami jó rendelést és igazgatást; hogy az káros és veszedelmes egyenetlenség mentől hamarébb közzölök szálljon ki, és az építés is continuáltassék mentől hasznosban köztök.

Articvlvs IV.

Latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévők büntetődjenek az országnak elébbeni és régi erről való végezett articulusi szerént, és hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, Kükküllő vármegyében is, az több vármegyébéli szokott rendtartás szerént, az gonoszságuk nagy voltához képest alkalmaztasák az büntetést is; az jószágtalan nemes ember ellen, kinek bizonyos helye nincsen, ha gonoszságot cselekeszik, az 1625 esztendőbeli végezésnek 7-dik articulusa tartassék meg; jószágos és helyes nemes embert megfogni, arrestálni, (hanemha maga kötötte le memességét), senki ne merészelje; ha mely nemes embernél város

¹⁾ A nyomtatott példányban hibásan áll *nyugyan* a kellő *»vagyon«* helyett.

helyeken lopott marha találtatik, azok ellen való törvénybéli processus végeztetik.

Az latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévőknek persecutiójában, büntetésében sok inconvenientiákat látunk. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ebből is observáltassanak az régi articulusok, úgy mint anni 1619. articulus 3. et 9. item 1622. art. 18. item 1623. art. 11. item 1633. art. 21. addálván ezt, hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, signanter penig Küküllő vármegyében is, tartásák az több vármegyebéli usushoz magokat, és az gonosztévő embert is büntessék juxta quantitatem delicti. Az jószágatlan, residentia nélkül való nemesek is, kiknek semminémű residentiajok nincsen, ha mi gonoszságot tésznek, azokról is observáltassák az 1625. esztendőbéli art. 7. Azonkül penig sohult se vásárosokon, se együtt se másutt, nemes embert meg ne fogjanak, ne detineáljanak, ne arestáljanak, sub poena in decreto expressa; excipiálván azt azért, hogy ha az nemes embernek valami oly obligatiója lenne, melyben maga nemességét lekötötte volna, az olyanban procedálhassanak ellene az maga obligatiója szerént. Ha penig nemes embernél város helyeken valami lopott marhát találnak meg: az marhát tartásák meg ugyan a város birái, és törvény napot praefigálván néki, kire az nemes ember is tartozzék reá: de magát semmi képen megfogni vagy egyébképen megtartani ne mérészeljék.

Articvlvs V.

Senki ez birodalomból, salvus conductusa nem lévén, más idegen helyekre, s külső arszágokra menni ne mérészeljen.

Noha vannak statutumink, végezésink, kegyelmes urunk, hogy salvus conductus nélkül idegen helyekre, se vásárosokról, se együnnen se másunnan ki ne menjenek: mostan is azon articulusinkat approbáljuk, ratificáljuk és confirmáljuk, úgy mint anni 1633. art. 9. item anni 1635. art. 9.

Articvlvs VI.

Az szokott öl fák vágatása és hordatása felül az besztezei végezés maradjon helyben.

Noha, kegyelmes urunk, az szokott öl fák vágatásáról és praestálásáról elegendő articulusink extálnak: de azokhoz nem akarván magokat tartani, mostan is újobban végeztük, hogy erről observáltassék inviolabiliter az 1622. art. 5.

Articvlvs VII.

Az vaskohi és rézbányai fiscus jószágabéli villongó határok és helyek végett az szomszédsághéliekkel ujonnan való határjárás rendeltetik.

Értjük azt is az Nagyságod kegyelmes propositiójából, az fiscus vaskohi jószágának, mind penig az rézbányához tartozó helyeknek minémő veszekedések, villongások légyen az határok és havasok végett némely szomszédsághéliek miatt. Végeztük azért országúl az Nagyságod kegyelmessége szerént, hogy azokra az villongó határookra és havasokra vigyenek káptalanokat ki, és légyen az metalis reambulatio, servatis de jure servandis.

Articvlvs VIII.

Az arendálás légyen az előbbeni articulusok rendtartása szerént; ha kik, vakmerőségtől viseltetvén, az szokott arendát idejekorán bé nem szolgáltatnák, azok miképen büntetődjenek, és hogy az dézmások is szokott idejéig székes helyeken ülven ott szedjék bé az dézmát, végeztetik.

Az arendának perceptiójában ha mi defectus találtatnék, kegyelmes urunk: concludáltuk egész országúl, hogy abból is observáltassanak az előbbeni articulusok, hoc addito, hogy ha valamely contumax ember nem administrálná szokott arendáját annak idejében, és az alatt az dézmát eltakartatná: ha az dézmás executióra mégyen és repulsióval obviálnak ellene, ad primam sedem judicarium evocáltassék, és az derék poena mellett az repulsió onusán is maradjon, ha jó okát nem adhatja, ulterioribus exceptionibus et remediis denegatis, decidáltassék az causa, és executiónak is demandáltassék. Az dézmások is penig székes helyeken üljenek az szokott terminusnak idejéig, és ott percipiálják az dézmát.

Articvlvs IX.

Az mely faluban az fiscusnak s mind penig másoknak is háztelkek vagyon, annak földét s határit az jobbágytság az ház helyeknek s üléseknek régi száma és nagy s kicsény volta szerént élhesse és bírhasssa.

Látunk ilyen fogyatkozásokat is sok helyeken, kegyelmes urunk, hogy némely faluban mind az fiscusnak, mind penig másoknak is valami egy néhány fundusok lévén, azt az néhány fundust sok jobbágyok telepedik meg, és azután az nagyobb portionatus emberrel egyaránt akarnak osztozni. Végeztük azért, hogy az ilyen helyeken is observáltassék az régi jó usus, és legyenek az földek, széna rétek és erdők juxta quantitatem

et numerum sessionum antiquarum, s kiki az maga portiójához járandó szántó földdel, széna réttel, erdővel légyen contentus, ne bántsa az másét.

Articvlvs X.

Az székelység az lóköti helyek dolgából maradjon az ő előbbeni szabadságában; csakhogy az szegénység is az falu közönséges határa élésétől ki ne rekesztessek.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, mivel az székely uraink között ab antiquo olyan usus volt, hogy a mi kevés lóköti helyek az faluk határán vagyon, az olyan helyeken az hadba szolgáló emberek szokták lovokot tartani: végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ezután is azou mód obser-váltassék ő kegyelmek között, úgy mindazonáltal, hogy az szegénységet is ne rekeszszék ki az falu közönséges határának élésétől.

Articvlvs XI.

Latrok, gonosz tévők, az tiszteteknek tömlöczök nem lévén, az fiscus közel való váraiban vitessenek, s fizetésnélkül törvényre meg ki adassanak, Az enyediék is az szék előtt nyolczad nappal tömlöczökben bévenni tartozzanak.

Jelentik azt is sok helyeken lévő atyánkfiai, hogy mikor latrot kaphatnak is, tömlöczök nem lévén tiszt uraimnak, nincs hová vinniek tartásnak okáért. Concludáltuk azért, hogy ennek utánna az olyan malefactorok vitessenek az fiscus közel való váraiban, úgy mindazonáltal, hogy mikor ismét akarják, vitessék ki minden fizetés nélkül az törvény tételre s büntetésre. Az enyedi uraink peniglen az előbbeni mód szerént az fejérvármegyei törvényes székek előtt tartozzanak nyolczad nappal az malefactort tömlöczökbe bévenni.

Articvlvs XII.

Enyedi kastélyban lévő kamara helyek állapotja az Fejérvármegyebeliekkel.

Az fejérvármegyebéli atyánkfiai panaszolkoznak, kegyelmes urunk, hogy az articulus continentiaja szerént az enyedi uraink az kastélyban lévő kamara helyeket ki nem adnák, sőt az kik pénzen vehetnének is, azokat is prohibeálják a vételtől. Hogy azért Nagyságod egy alkalmatossággal közikbe való menetelit igéri, és ha találtatik oly üres hely, kit aunak az helynek kára, fogyatkozása és az ecclesia bántódása nélkül közikbe oszthat, meg fogja cselekedni, Nagyságodnak alázata-son megszolgáljuk.

ARTICVLVS XIII.

Fiscalis jószágok productiója dolgából az besztercezi erről való végezés maradjon helyben az ő igaz értelme szerént.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az fiscalis jószágoknak productiójában való modalitasban is egész országit. három nemzetül nem kicsiny megbántódásunk volt. Végeztük azért és concludáltuk unanimitate et suffragio. a Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy ezen dologról observáltassék inviolabiliter az 1622. arti. 3. és az maradjon meg az ő igaz sensusában, ne magyarázzák imide amoda.

ARTICVLVS XIV.

A felelőknek, úgymint orzásnak, lopásnak nyilván való fautoriának, büntetések.

Némely falukon lévő felelők felől is, kik sok orzásnak, lopásnak fautori, noha elegendő articulusink extálnak: de aval nem gondolván, mostan is sok helyeken vannak. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az hol mostan olyan felelők vannak, azok esztendejeket töltsék el, és azután sohult semminémő helyeken ne legyenek az felelők. Ha hol pedig találatnék, reá bizonyosodván, hogy felelővé tette magát, eo facto az tiszték mindjárt az olyant akasszák fel.

ARTICVLVS XV.

Az mely latrok az circálás előtt egy helyből másuvá mennének, megbizonyosodván gonoszságok, mint büntetődjenek.

Vagyon ilyen fogyatkozásunk is, hogy tempore inquisitionis az lator menten megyen hol az székelységre, hol az regius fundusra, és azután onnét jönnek ki orzani, lopni közinkbe. Végeztük azért, hogy az mely tiszt megsententiázza az olyan latrot, menjen végére, hol lakjék, s a sententiát küldje annak a tisztnek kezében, az kinek tiszti alatt találatik az lator, és az a tiszt tartozzék megfogni és exequáltatni, sub amissione officii.

ARTICVLVS XVI.

Fiscus terehhordozó szekerei, postái, szabadosi úton járókban mint viseljék magokat, és ha mi módnélkül való dolgot cselekednének, affélék megbüntetődjenek.

Vagyon bántódásunk, kegyelmes urunk, az fiscus terehhordozó szekerei, posták és szabadosok uton járások miatt is. Végeztük azért, hogy ennekutánna a hol járnak, az szegénységet ne bántásák, vesztegessék; hanem éljenek azok is pénzeken, mint szintén az nemes emberek szolgái. Úton jártokban is

mezőn, úton és egyebütt is a nemes ember szolgálai alól lovokat el ne vonják, szekerek elöl is vonó marhájokat és kösségeket. Ha kik pedig ilyenent tentálnának, ha residentiás emberek lesznek, azokat competens bírások előtt keressék meg juris ordine. Nagyságod is kegyelmesen parancsolván gyalogi mellett lévő gondviselőinek, légyen feyétékek; efféle insolentiáktól cessálsanak erős büntetés alatt. Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XVII.

Rováson lévő jobbágy egy vármegyéből másban mennén, miképpen kellésék az adót rajta megvenni.

Noha arról is vannak articulusink, hogy a honnét nemes embernek rováson lévő jobbágyit törvénynyel elvitték, avagy egyik vármegyéből a másikba szökött, onnét kellenék adajokat adminisztrálniok: de ahoz nem tartván magokat, majd minden helyeken abutálnak evel. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmessége szerént is, hogy azon articulusok observáltatván, tartassék ilyen processus abban is, hogy az honnét vagy törvénynyel vitték el, vagy csak elsökött is, azon vármegyének ispánja adjon fide mediante testimonialist annak a vármegye ispánjának és perceptorának, a hol az megrótt jobbágy leszén, és az a vármegye ispánja exigálja az adót rajta, és szolgáltatassa bé is az perceptor az Nagyságod tárházában. Az más vármegyén való perceptor pedig, a honnét az jobbágy elment, testimonialist vévén fő- és viceispánjától annak az jobbágyinak másuvá való meneteliről, adhasson számot az exactoroknak véle, és az exactorok is vegyék az más vármegyén való perceptortól számba, a hol az megrótt jobbágy lakik.

Articvlvs XVIII.

Contractus mellett való executiónak módja, kezesség dolgán kívől.

Noha eddig usus nem volt, kegyelmes urunk, mindazonáltal mostan végeztük, hogyha valamely contractus mellett valaki executióra akar menni, kezesség dolgán kívül, az olyan executióra menő ember az más félt certificolja, Erdélyben nyolczad nappal a kimenetel előtt, Magyarországbán tizenötöd nappal.

Articvlvs XIX.

*Az adó az fiscus jószágiban is minden helyekről bészolgáltatódjék; az hátramaradt rész felszedésére az tiszték kimehesse-
nek, illendöképen gazdálkodtatván magoknak.*

Mivel, kegyelmes urunk, ekkédiglen is az fiscus jószágiból az adónak nem adminisztrálása és restantiáknak fel nem

szedése miatt sok fogyatkozások voltak: végeztük, hogy ezután observáltatván az elébbeni jó usus, tartozzanak minden helyekről a perceptor kezében szolgáltatni az adót, és ha bé nem nem szolgáltatnák, a restantiáknak exigálására mehessenek ki szabadosan az tisztek; csakhogy úgy tartassák, s gazdálkodtassanak magoknak, hogy a szegénységnek ne essék egy rész adó gyanánt.

Articvlvs XX.

Az elbujdosott jobbágy holmi szín alatt magát megnevesítettvén, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása, öröksége nincsen, az földes ura miképen vehesse kezébe.

Történt sok helyeken ilyen dolog is, hogy sok nemes atyánkfiaiának jobbágyok elbujdosván, holmi praetextus alatt magoknak nemességet impetrálnak Nagyságottól. Végeztük azért és concludáltuk, hogy ez ilyen elbujdosott jobbágyak széllel lappangván, ha magokat nobilitálnák. és olyan találattik, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása és öröksége nincsen, ez ilyeneket az verus dominus terrestris az helynek tiszttel fogassa meg, (de ne maga nyúljon hozzá), s azon tisztt előtt megvilágosodván valóságosnak és igaznak lenni praetensiójának, azon tisztt által adassék kézben az földes urának. Az armalisát pedig a tisztt vegye kezében és vigye bé az conseruatoriumban.

Articvlvs XXI.

Az ecclesiákhoz való jószágokban is az gonosztévöket az külső tisztek megbüntethessék.

Vannak oly panaszink is, hogy némely ecclesiákhoz, szentegyházakhoz jobbágy lévén, effélék sok insolentiákat cselekesznek, és ha kiadjak is őket tempore inquisitionis, módjok a tiszteknek nincs benne, hogy megbüntessék. Végeztük azért, hogy a kik ecclesiáknak jószágiban laknak, és insolentiákat cselekesznek, mind az jó példaadásra nézve, mind pedig azért, hogy az ecclesiák székin criminalis causák nem szoktak decídáltatni, ez után az olyan malefactoroknak büntetésében légyen authoritások az secularis tiszteknek is, és büntessék érdek szerint.

Articvlvs XXII.

Az nemesség maga majorságáról, az elébbeni végezések szerént, harminczaddal ne tartozzék.

Hogy az harminczadosok eunekutánna magunk majorságabéli búzáunkat, sajtunkat, gyapjúnkat és egyebet is Bányára vagy egyéb helyekre küldvén, abból részt ne vegyenek, hanem békével bocsássák őket, elég articulusink vannak. Mindazonáltal

tal végeztük újobban, hogy ebből observáltassék az 1632. esztendőbeli 30. art. és ezután az nemesség efféle szokatlan dolgokkal ne terheltessék.

Articvlvs XXIII.

Az kiknek a háborúságos időkben ellenség vagy hatalmasok miatt, vagy peniglen tűz miatt is, avagy egyéb kiváltképen való szerencsétlenség találván őket, levelek elveszett volna, azoknak jószágokra új donatio ígértetik.

Mivel kegyelmes urunk, sok szegény atyánkfiaiának levelek az disturbiumokban elveszett, és sokaknak tűz miatt el is égett: hogy Nagyságod kegyelmességéből az olyanoknak nova donatiót ígér jószágokra adatni juxta articulum anni 1632. art. 15. et contenta etiam decreti, Nagyságodnak aláztatason megszolgáljuk; hozzá tévén azért ezt is, hogy az olyanok az fiscust ne defraudálják, és az ország statutumi az mit comprehendálnak, azok álljanak meg is.

Articvlvs XXIV.

Az partiumba lakó hajdúság is tartsa az ország végezéséhez és rendeléséhez magát.

Az partiumban lévő atyánkfiai mennyi sok insolentiákat szenvedjenek az köztök lakó hajdúság miatt, noha arról is extal articulus anni 1632. art. 18., de ahoz még is semmiképen nem tartják magokat. Végeztük azért, hogy azon articulus observáltassék, és az hajdúság is alkalmaztassa ahoz, magát. Hogy penig Nagyságod őket illendő időben béhivatja, és ezen dologról is parancsol nekik, Nagyságodnak aláztatason megszolgáljuk.

Articvlvs XXV.

Hogy az partiumba az jobbágyok az török földéről is jó móddal és alkalmatossággal felhozattathassanak.

Noha azelőtt is végeztük, kegyelmes urunk, hogy az partiumban lévő atyánkfiai jobbágyokat az török földéről hozhatnák fel; de mivel eddig az végbéli kapitánoktól arceáltattanak, végeztük, hogy ezután ne légyen interdictum; csak hogy járjanak hírrel és az nagyságod tisztviselőinek engedelmekkel, olyformán és móddal, hogy az miatt se országúl se részszerént búsulásunk ne következék.

ARTICVLVS XXVI.

Német császár részéről való fő- s közönséges nemes, hajdúk és katonai renden valók miatt, illetlen és módnélkül való háborgattatások, szüntelen bosszúság szenvedések és elviselhetetlen sérelmek az partiumbélieknek hogy megorvosoltassék, és hogy méltó és szükséges gondviselést tégyen a fejedelem ő nagysága felölök, az statusok kiváltképen való alázatossággal könyörögnek.

Minémő sok injuriájok légyen ugyan ő kegyelmeknek római császár ő felsége ditiójában lévő fő- és közönséges nemes, s hajdúk és katonai renden valók miatt is, adják ő kegyelmek értésükre. Mely dolgok felől noha ez elmúlt esztendőben is megtaláltattuk volt császár ő felségét és palatinus uramat is; a melyekre való resolútiója mind császárnak ő felségének, mind palatinus uramnak igen jó volna ugyan. de mivel ekkédig az magyarországi atyánkfiai részokról nemhogy valami effectusát látnók, annál inkább satisfactióját, de sőt naponként többülnek az injuriák, a mint csak ez mostani gyűlésünk alatt is megtörténtenek: minek okáért még is igen alázatosan könyörgünk Nagyságodnak, reánk alázatos híveire és szegénységire méltóztassék kegyelmesen provideálni, és ez nagy elszenvedhetetlen sérelmünket remedeálni és gondunkat viselni. Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXVII.

Az partiumbéliek az só hordásban szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részokról, hogy az sóhordásban, vitelben, az harminczadosoktól szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek. hanem abból is observáltassék az 1637. esztendőbeli articulus, és az czédula-pénn helyett sókat ne vegyenek.

ARTICVLVS XXVIII.

Fejérvár körül való utolsó productiókor elfoglalt jószágok, örökségek állapata.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az kiknek örökségeket vagy jószágokat ez utolsó productiónak alkalmatosságával Fejérvár körül elfoglalták, hogy Nagyságod kegyelmességéből restituáltatni ígérte, és azoknak igazságokat tanács úr híveivel egyetemben elakarja igazéttatni, Nagyságodnak megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXIX.

Kraszna vármegyében Magyar-Valkó, Lampért és Hidvég nevű faluknak más falu határán szántások, vetések és szőlőművelések dézmájok állapata.

Az Kraszna vármegyebeli uraink jelentik kegyelmes urunk, hogy egy Magyar-Valkó nevű falunak nem lévén elegendő szántóföldre, más falu határán kell szántaniok, vetniek, és azt is megdézsmálják; ismét Lampért és Hidvég nevű faluknak szőlőhegyek nem lévén, más oláhfalú határra építtetének szőlőt, és azoknak is borokat megdézsmálják. Végeztük azért, hogy hiteles, jó ítélettel bíró emberek a káptalannal s directorral lássák meg isten szerént; ha nem léssen helyek, hogy szánthassanak és szőlőt építhessenek a magok faluja határán, légyen szabados más oláh falu határán szántaniok s szőlőt művelniek, s abból ne tartozzanak dézmát adni.

ARTICVLVS XXX.

Udvarhelyszékben a fiscus jószágai is az határ kerttartás dolgából egyetértsenek azokkal, a kik között laknak.

Az udvarhelyszéki uraink s atyámfiai instantiájára végeztük kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között a fiscus jószágai is tartsanak törvény szerént való kertek határoknak, és mind kerttartásból, mind az kárért való poena vételből a fiscus jószágiban is tartassék az régi jó usus és szokás köztök.

ARTICVLVS XXXI.

Udvarhelyszékben az fiscus jószágai jobbágya ha mi excessust cselekeszik, annak törvény folyásának útja és módja.

Végeztük ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy a hol ő kegyelmek közt fiscus jószágai vagyon, és az fiscus jobbágyi valami potentiát, kártételt, vagy egyebet cselekesznek, az udvarbírótól törvént kérvén füstín ad octavum tartozzék törvént tenni; onnét menjen az ő kegyelmek székire appellatióba, és ha ott is nem tetszenék, juxta antiquum ipsorum usum onnét is transmittálják az Nagyságod méltóságos táblájára.

ARTICVLVS XXXII.

Az Olt vizén való hídnak állapata Málnás nevű falun feljül.

Az háromszéki atyámfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ab antiquo Málnás nevű falun feljül az Olt vizén hidat tartottak, mostan pedig nem akarnák tartani. Végeztük azért, hogy az kik azelőtt csinálták s tartották. ezután is ugyanazok tartsák s csinálják, solutis tamen de jure solvendis.

ARTICVLVS XXXIII.

Az kézdi-vásárhelyiek tartozzanak privilegyiomokat ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producálni.

Ugyan az háromszéki atyánkiai instantiájokra, hogy Nagyságod kegyelmességéből a kézdi-vásárhelyiek privilegiunát ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producáltatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Addig ők is maradjanak az mostani állapotjokban.

ARTICVLVS XXXIV.

Az fiscus jószágiban ment jobbágyoknak visszahozásának módjáról az elébbeni articulusok erősettetnek meg.

Noha kegyelmes urunk, extálnak articulusink, micsoda úton s módon kellessék jobbágyinkat a fiscus jószágiból reducálnunk, kik oda szöktek, futottanak volna: mostan is azon articulusinkat in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmáljuk és approbáljuk.

ARTICVLVS XXXV.

Bagariczás szekerek állapata.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből alázatos könyörgésünkre az bagariczás szekereket is mostan az fiscus sava hordásától immunisokká tötte, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXXVI.

Szerény vármegyében más országról jött montánok megmarhásodván, micsoda állapattal bocsáttassanak vissza.

Az Szerény vármegyebéli atyánkiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ennekelőtte az inség és éhség miatt a mely muntjánok más országból közikbe jöttek és köztök már meg marhásodván minden marhájokkal vissza akarnák őket vinni. Végeztük azért, hogy ezután az ilyeneket, ha el akarnak menni, bocsássák harmad rész marhájokkal el, és a többit tartásuk meg magok számára, a kiknek földén laktak. Hogy pedig Nagyságod az vajdának írat mind az arestálás felől, mind pedig hogy ez légyen az országnak statutuma ezen dologról, Nagyságodnak megszolgáljuk.

ARTICVLVS XXXVII.

Az szászok között nyom kiadás és abbéli akadályok eligazítása.

Az szász uraink s atyánkiai is jelentik, kegyelmes urunk, minémő usussal élte nek légyen az ellopott marhákuk nyomá-

nak kiadása felől. Végeztük, hogy az minémű processussal ő kegyelmek eddig éltek, ezután is azon processus observáltassék közöttök, s tartozzanak azon módon fizetni s másoknak is kiszolgáltatni az törvényt; addálván azért ezt, hogy ha valamely falú határúról az nyomot ki nem adhatnák, és nem is alhatnak meg az két fél végette: az viceispán és főszolgabíró terminust praefigálván, az százság is reá menvén, akkor decidáltassék finaliter a dolog köztök.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos articulos, nobis ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, praesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus; eosdemque, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, auctoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima prima mensis Maii, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo tertio.

(P. H.)

Két nyomtatott példánya, egyik fejedelmi pecséttel, másik anélkül, az *erd. Muzzeumban* (*Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.*) másik két példánya, pecsét nélkül, *ugyanott a Dónáth és Mike-gyűjteményben*.

LII.

1643. a p r. 16—m a j. 21.

Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi reudekhez.

a)

1643. a p r. 16.

Ferdinand utasítása.

Ferdinandus tertius dei gratia electus romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

I n s t r u c t i o

Pro fideli nostro egregio Sigismundo Eörsy comitatus Soproniensis vice comite, ad illum Georgium Rakoczy principem Transylvaniae, profecturo, data.

Primo. Dicitur Sigismundus Eörsy dispositis rebus suis et modo cursorio admaturatis itineribus in Transylvaniam proficiscetur et principem conueniet. Cui praemissa salutatione et benigni affectus et propensionis suae mtis erga eundem principem oblatione, literas suae mtis credentiales tradet et repraesentabit. Suam mtem pro bono et emolumento status publici atque etiam conservanda inter incolas regni Hungariae ac Transylvaniae bona vicinitate benigne desiderare, ut diplomata superioribus annis et temporibus conclusa ac saucita utrinque illaese ac inuolabiliter observentur, nec quicquam in praerudicium illorum admittatur. Vigore quorum liberum etiam permissum ac concessum fuerat, ut si qui ex nobilibus et magnatibus Transylvaniae seruitio suae mtis se obstringere vellent, non impedirentur. Intelligere tamen suam mtem, in eo ex parte principis non leues difficultates irrepsisse, siquidem non modo in hoc ipso provinciales impedirentur, verum etiam in partes regni Hungariae comeandi facultas absque expressa principis voluntate et commissione minime concederetur, magnatum insuper ac nobilium filii huc Viennam et ad alias scholas catholicas proficisci prohiberentur, ii vero, qui defacto studiis operam dant, sub graui communicatione ademptionis bonorum suorum revocantur, prouti praeteritis diebus filius Francisci quondam Listius, alias etiam suae mti obstrictus ac in regno possessionatus, ac alii. Quae cum pactatis aduersentur, suam mtem ipsum principem benigne requirere voluisse, hortando velit sese conditionibus diplomatum hac in parte accommodare, neque admittere, ut iisdem quo pacto praerudicetur, quo iura bonae vicinitatis ac confidentiae utrinque observentur.

Secundo. Declarabit, confidere suam mtem ipsum principem pro sincero suo erga bonum publicum studio et affectu, huic benignae Suae mtis requisitioni acquieturum, et omnes occasiones similium difficultatum amoturum esse, si tamen ulterius proposito suo ac instituto inhaerere vellet. suam mtem nihil ab aequitate alienum facturam, si in regno quoque Hungariae inhibuerit, ne principi extra officiales in bonis suis sub corona existentibus constitutos in regno conductos et obligatos servitores ac ministros habere ac intertenere liberum sit. Porro habere se etiam ad status et ordines Transylvaniae benignas suae mtis litteras et nonnulla repraesentanda insinuabit.

Tertio. Quibus apud principem peractis, dictos status et ordines hac occasione, qua ad festum sancti Georgii militis et

martyris comitia celebraturi sunt, accedet et conueniet. Ac iisdem quoque exhibitis et praesentatis benignis suae mtis litteris credentialibus, quas similiter secum habebit, praemissa clementiae et benigni affectus suae mtis erga ipsos status et ordines declaratione, ea, quae superius, principi exponet, significando, quod siquidem eiusmodi diplomata eos quoque obligent, sperare suam mtem ipsos non admissuros, ut quicquam hac in parte in laesionem pactatorum ac etiam iurium bonae vicinitatis et confidentiae agatur, omittere proinde pro clementi suo erga eos affectu non potuisse, quin occasione praesentium comitiorum eosdem quoque status benigne requireret, ac hortaretur, quatenus ea, quae publica quoque ipsorum fide mediantes sancita sunt, obseruari curent, nec admitti patiantur, ut iisdem conclusionibus contraveniantur.

Quarto. Quibus quidem tam principi quam et statibus et ordinibus prudenter et discrete adhibitoque moderamine ac lenite repraesentatis, responsa ac declarationes ipsorum attente ac fideliter notabit reditumque admaturabit, et superinde suae mti relationem faciet sufficientem. Cui in reliquo sua mtas gratia caes. et regia benigne propensa manet. Datum in civitate nostra Vienna die decima sexta mensis Aprilis. Anno dni millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio.

Ferdinandus (P. H.)

Stephanus Bosnyák
el. episcopus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

b)

1643. m a j. 18.

A rendek válasza a császárnak.

Serma Cais. Regiaeque Mttas, dne dne nobis clmtme.

Redditis Sermae Caes. Regiaeque Mttis Vrae litteris credentialibus, grsus Sigismundus Eörsy, vicecomes comitatus Soproniensis ea etiam, quae referenda in mandatis habebat, nobis ordine repraesentavit: quibus debito cum obsequio intellectis et expensis, quaecunque ad ea respondenda erant, absque diuturniori mora coram declarauimus. Nil addubitantes, quin dictus Sigismundus Eörsy, ubi deo bene iuvante reuersus fuerit, de iis omnibus ordine sufficientem apud Mttem Vram Caes. et Regiam sit relationem factururus. In reliquo Sermae Caes. Regiaeque Mtti Vrae, demissa semper obsequia nostra

delata esse cupientes, longissimos et prosperrimos vitae dies exoptamus. Datum Albae Juliae in generali congregatione nostra die 18. mensis Maii anno dñi 1643.

Sermae Caes. Regiaeque Mttis Vrae

humiles et obsequentissimi servitores
Universitas statuum et ordinum trium nationum
regni Transylvaniae

Külczim: Sermae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae etc. Regiae Mtti etc, dno dno nobis eltssimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

c)

1643. a p r. 30—m a j. 20.

Örsy jelentése követségéről.

Anno 1643. den letzten Aprilis, als ich Sigismundus Orschi von ihr fürstl. Gnaden, Herrn Herrn des Königreichs Hungern Palatino anstatt und in Namben ihrer röm. kayß. Majestät zue ihrer fürstl. Gnaden nacher Siebenbürgen verweist unndt verschickt worden, darauff ich von Schlos Regetz aufgebrochen, unndt den 8. Maÿ auff Weissenburg glücklichen ankomben. Massen dann auch ihr fürstl. Gnaden mir seinen Kablwagen mit 3. Drompeter unndt 23 Hussaren entgegengeschickt, die mich mit sonderbarer Reverentz und Ehrenbietung empfangen und von dem Flusz Annball (Ompoly) der umgefehr drei Joch über von der Stadt flieszen thuet, in die Stadt bis zum bestelten Losement die Drombet blasent einkleidten lassen.

Den 11. Maÿ haben mich ihr fürstl. Gnaden auf sein aigenen mit Goldt geziert Koblwagen seinen aigenen Hoffleuten unndt 6 Heüdukhen oder Lagkeÿen. mit habenden verguldenen türkischen Häckeln auff beeden Seiten lauffent ins Schlos hinein führen lassen. Unndt alsz ich zu ihr fürstl. Gnaden komben bin, haben sie von mir ihr höchst benenter kayß. Maÿestät Brieffe stehend empfangen, unndt also stehen blieben, bis ich meiner Schuldigkeit nach die ganze mir aufgetragene Bottschafft verricht unndt vollbracht habe, folgens noch drey mahl bey ihr fürstl. Gnaden die Audientz gehabt, wie auch aldort allemahl bey der Mahlzeit verblieben, darauff auch ihr fürstl. Gnaden sehr lustig gewest, wie auch in ihrer kayß. Maÿt. Gesundtheit getrunken.

Alsz ich aber den 11. besagten Monats Maÿ bey ihr fürstl. Gnaden die erste Audientz gehabt, unndt ihme mir

aufgetragene Pottschaft laut meiner Instruction schuldiger Massen abgelegt, darauff sich ihr fürstl. Gnaden alsobald resolviert haben, sie wollen sich mit den Stenten dessenthalben berathschlagen unndt alszdann mir die völlige Andtwort erfolgen lassen.

Ferner habe ich vor ihr fürstl. Gnaden, auch dieses vermeldt, das ich ebenermassen dennen Stenten von ihr kayß. Maÿst. lautente Brieff einzuhändigen hatte, darauff mich ihr fürstl. Gnaden gefragt, wasz nun solches sein möchte, ich aber geandtwortet, das sobaldt ich beÿ den Stenten die Audientz wier vollgebracht haben, will ich solches eröffnen unndt aussagen; folgents bin ich widerumb nach der Mahlzeit in mein Losament beglaitet worden.

Den anddern Tag aber haben ihr fürstl. Gnaden die Eltere des Landts zu sich ruffen lassen unndt ihnen proponiert, ich were allein nur dessenthalben ankomben, das ich anstatth unndt in Namben ihrer kais. Maÿt. Kriegs Volkh von ihnen begehren wollte, alsz sollten sie sich wohl bedenken, was sie darauff andtworten wolten, weil es dem Landt ebenermassen das Kriegsvolkh hoch vernöt ist. darauff haben die Stent auff mein Propositum in wenigsten nicht geantwortet, weilen sie auch nichts bewusten von meinen Propositen, sondern auf dasjenige, was ich nie in Sinn geführt habe, denn völligen Sententz ergehen lassen, nemblich man solle niemandten aus dem Lanndt hinaus passiren lassen, weil es auch aldort hoch vernöt were.

Unndt alsz ich solches vernomben, habe ich den Borne-nemissa Paul der zue Weiszenburg Ober Hauptman, angesprochen, er wollte die Mühe auff sich nemen, unndt zu mir komben, weilen ich etwas genediges mit ihme zureden hatte, den wenn mihrs gebühren wollte, auf der Gassen zu gehen. Ich wollte selbst zu ihme komben, welch(es) er auch gethan, unndt alsz ihm die Sachen eröfnet, und ges(agt), es sei mir leidt, das sich die Stende nicht in mein proposi(tum), sondern weit in ein anderen Discurs eingelassen haben, wie mih(r) weniger schon albereit den völligen Sententz darauff ergehen benebenst ihme gebeten, er wolle solches ihr fürstl. Gnaden andeuten, die wollen ihr Maÿt. Brieffe denen Stenten zukomben lassen, damit sie die Sachen gründtlicher vernemben möchten, in übrigen aber das ich wider ihren discurs im wenigstens nicht were, welches auch ihr fürstl. Gnaden alsobald bewilligt, mich aber widerumb in sein eigenen Kobelwagen ins Lanndthaus zue den Stenten führen lassen, unndt als ich denen Stenten ihr kais. Maÿt. Credentional eingehändiget, unndt distincte proponiert habe, welches sie auch von mihre

solches abschriftlichen begehrt haben, unndt weilen ich schon verstandten, wie das ihr fuerstl. Gnaden denen Stendten vill ein anders alsz ich sie bericht habe, haben vorgetragen. Als habe ich denen Stendten ihr kais. Maÿt. verpetschierte Instruction ins Praesidis Händte übergeben, sprechent, das ich ihnen desto weniger dasjenige zu thuen schuldig were, weilen aber sie meine Wordt in ein frembten Verstandt gezogen, als gebe ich ihnen gleichwol solches in specie, unndt sobald sie solches abgeschrieben haben werden, das Original widerumben mir einzuhändigem begehre, benebenst thue ich auch meiner Instruction nach ihre völlige Resolution erwarten. Als ich aber von dannen zu dem jungen Fuersten vom Herrn Oberhoffmaister durch die Zimmer geführt worden zumb Malzeit, weilen er mich schon den Tag zuvor dorthin geladen hatte.

Den andern Tag aber bin ich auff eine Hochzeit seiner Frauenzimmer einer geladen worden, unndt mich hinein zu der Hochzeit mit grosser Pomp und Reverentz wie zuvor geschehen, führen lassen, wie nicht weniger Straks neben seinen jungen Sohn Sigismundum, der der vierte vom Vatter sas, sitzen laszen, wie auch in Gesundtheit ihrer kais. Maÿt. einen grossen gantz guldenen Boggal mit selbst vierter stehend mir zugetrunken.

Den Tag zuvor vor meinem Aufbruch lieszen mich abermahl ihr fuerstl. Gnaden mit der voriger Pomp in seinem verguldenen Koblwagen mit seinen Hoffleuthen unndt 6 Heudukhen auff beeder Seiten voran lauffent mit verguldenen türkisch Hackeln im Wagen aber vor meiner zween vornember Herrn sitzent, abermahl hineinführen lassen, darauff mir der Lanndtmarschalk mit etlichen auch vornemben Herrn entgegen komben, der mich bis zue ihr fuerstl. Gnaden beglaidet unndt alsz ich aldort bei den Mittagmahl gebliben, haben ihr fuerstl. Gnaden von undterschidlichen Sachen zu discurren angefangen, unndt was ich für guete neue Zeitung hatte, gefragt haben. Alda haben ihr fuerstl. Gnaden abermahlen mir den ganz guldenen grossenen Becher mit Edlgestein gezieret stehend in ihr kais. Maÿestät Gesundtheit feierlich zuegebracht, welcher sobaldt mir presentirt worden, habe geantwortet, alle nemblich diejenigen, die ihr kais. Maÿt etwas übelz wüntschen, oder dero treue Freundt nicht weren, Gott wolle ihre böse Anschlag in ihr selbst eigene Köpff wendten unndt ausgieszen.

Den folgenten Tag aber um 9 Uhr, bis ich von ihr fuerstl. Gnaden geenzlichen abgefertigt unndt vom Herrn Lanndtmarschalk widerumben durch die Zimmer, da die Stendt beisamben weren, wie auch durch Herrn Kornisch Fe-

rentzen alsz von den Stendten Abgesandten sambt andern etlich hinein begleitet werden, aldort auch von den Stendten den völligen Abschiedt und Antwort empfangen. Wie folget.

Hierauff haben ihr fürstl. Gnaden stehend mit abgethanen Huet(en) als sie ihrer höchst gedachter kais. Mäyt. unndterth(enigst) griessen lassen undt also lang steh blieben, bis sie (alle) mihr den Abschiedt undt Antwort ertheilt haben, sprechent, er müeste auff ihr kais. Mäyt. genedigistes entbieten, auff zweyerley weisz andworten. Für eins. Als wie ein Fürst in Siebenbürgen zum andern. Als wie ein Herr in Hungern als ein Fürst, weilen er zuer Landts-Constitutionen hart gebundten, also wegen der Ursachen müeste er sich dem Landt accommodieren, derentwegen könte er einmahl aus dem Landt niemandt hinausz passiren lassen, ohne Vorwissen der Stendte, weil das Landt ebenermassen von dergleichen Entlassung sieben unndterschidlichen Articulu, wie auch jährliche Constitutionen hätte deren er mihr die Abschrift sub lit. A. in die Händt gegeben, welche ich ebenermassen in meiner Relation gehorsambist beylege. Nichts destoweniger, sprach er, auff sein Treu undt Glauben, man las ihme nur wissen, was für Personen aus dem Landt hinaus gehen wolten, will er ihr kais. Mäyt. in dem Fall gern gratulieren. Aber das Kriegsvolkh in Ansehen des Feindts Gefahr; der ihme täglicher an der Pfort klopfen thuet, kann er einen Weeg alsz den andern aus dem Landt nicht passiern laszen.

Was aber den freyen Pasz der Jugent, die da etwas lehren wolten; belangen thuet, kann er desgleich nichts thuen, denn gesagt, das ein tugentsambe Jugent zu finden were, so wierdt solche alsobalden von den Herrn Jesuitem für sie selbst applicieret, unndt weilen davon keine Lanndts constitutiones vill weniger einziges Diploma zu ersehen ist, alsz kann er weder zum Dienst, noch zu der Lehr keinen herausfolgen laszen, vornemblich ohne Vorwissen.

Als ein Herr in Hungern etc. thuet er ihr kais. Mäyt. alsz seinen genedigisten Herrn neben Entbietung seiner gehorsamben Dienst, undterthönigist berichten. Dennoch einen jeden Herrn, ja nur einen Edelman auf seinen freyen Unkosten für seine Notthurfft Diener zu werben und zu halten zugelassen wierdt. Als zregt er die ganze Zuversicht zu ihrer kais. Mäyt., die werden auch ihme der Freyheit, Privilegien, unndt Immuniteten genedigist nicht berauben, unndt obschon solches ihr kais. Mäyt. thuen sollen, so könne er doch seine Gränitz-Häuser Onod genandt und andere vill weniger sein Vatterlandt ehest verlassen, sondern müeste dergleichen Necessitet mit der Sibenbürgischen Knechten bedienet werden.

Der Kriegsleut aber, oder er sei, wer er wolle, die von freyen Willen aus dem Landt hinausgehen wollen, ihr Verhinderung und Auffhaltung betreffend, das sie nicht herauspassirt werden, habe ich also beandtwordet, das ihr kais. Maÿt. in dem Fall sich auf kein anders Fundament nicht fundieren thuen, alsz nuer blos undt allein auff den zwischen ihre kais. Maÿt. den Fürsten in Siebenbürgen undt dem Lanndt jüngst concludierter Diplomate, welches klärlich ausweisen thuet, es sollen in das Lanndt Ein- und Ausgang freÿ undt sicher ohne Unterscheidt der Persohnen zugelassen undt passierdt werden, wie schon albereit von damen, nemblich Caroli Adam Tellegdi undt Giulaffi Laslo, von Adls Persohnen aber, wie ihr fuerstl. Gnaden wol wissent unzalbar, die hinein in Sibenburgen seindt passiert worden unndt die noch bis dato in Sibenburgen verblei(ben).

Weiter thuen sich ihr kais. Maÿt. abermall in den citirten Art(ikeln) des Lanndts Constitutionen in wenigsten nicht fundieren, weilen ihr kais. Maÿt. nichts anderst, alsz nur zwischen ihr Maÿt., dem Fürsten undt der Stendt des Lanndts concludierte Diplomata ganz unverletzt zue observieren behelren, die so in etwas verletz seindt, sollen alsobalden adimpliert werden, das aber die Sibenburgen wegen des Feindts Gefahr des Volks hoch vernöthen hat, undt nur derenthalben soll keiner aus dem Lanndt hinaus passierdt werden, undt geschieht solches von ihnen, so kann es von unnserer Seiten aus gründlichen Ursachen viel besser beschehen, denn so sie die jährliche Contribution den Türken gegeben undt abgeführt haben, alszdam ist Sibenburgen wol assecuriert und zufrieden, weilen in ihrer kais. Maÿt. Dition keiner den Türken von den Gränitz Heusern nicht ein einzige Contribution geben thuet, sondern müssen unsere Gränitz Heuser mit Vergiessung unnsers Bluts behalten undt defendieren. Alsz kann aus besagter Ursachen ebenesalsz bey Verlierung ihrer Güeter keiner aus dem Lanndt hinein passiert werden, undt desto billicher können ihr Maÿt. solches revocieren, wie auch denenjenigen, die in Sibenburgen hinein wollen, verbieten. Weilen ihr kais. Maÿt. mit gründlichen Ursachen beweisen wollen, das nemblich heraus das Kriegsvolk villmehr, alsz in Sibenburgen von nöten ist.

Darauff andtwordet abermahl der Fürst undt sagt, sie wehren (*wären*) vill in ein grösserer Gefahr, alsz ich mirs einbildete, alsz kann er in dem Fall. Als ein Fürst in Sibenburgen nichts thuen, sondern müeste sich des Lanndts Constitutionen nach dem Lanndt accomodieren, undt mich also widerumben zu der Stendten durch den Herrn Landtmarschalk

mit weniger Reputation führen lassen. Nemblich ich solle von ihnen desgleichen ihre Resolution vernemen undt empfangen folgens mihr ein glikliche Rais gewinschet undt ich widerumb mit dem Landtmarschalkh zue den Stenten gefahren, wie nicht weniger mihr widerumb der Kornisch Ferentz mit etlichen vornemen Persohnen entgegen komben und mich zu den Stenten beglaidet, undt alsz die Stendt ihr kais. Maÿt. samentlichen unndterthönigist griessen lassen, haben sie ihres Fürsten Reed undt Andtwort widerhollet, wie auch schriftlich lesen lassen. das die Soldaten aus dem Landt laut Imhalth ihrer Constitution keineswegs hinauswerden können, unangesehn ich ihnen gleiche Rationes undt Motiven alsz ihrem Fürsten eingeworffen undt gesagt, das weilen sie auf mein Propositum nicht geandtwortet. es sei keine Andtwort, weilen kein Frag wegen ihrer Landtsconstitutionen, sondern wegen ihrer Maÿt. zwischen dem Fürsten undt dem Landt concludierten Diplome die Reed were, melches so nicht complaniert wird, etlicher Erfolg wirdt was ihr kais. Maÿt. durch mich auch mündtlich entbieten lassen, das nemblich revociert werde, wie nicht weniger ganz prohibirt, das die Landtsinwahrer bey Verlihrung ihrer Güetter keinesweges nicht hinein passirt werden.

Wasz aber die Jugent, die da etwas lehren wollte, anbelangt, können sie ebenermassen keine hinaus passiren lassen, weilen die Jesuiter solche alsobalden für sich selbst appliciern (in dem Fall wie den auch in allen andern, vermeine ich. das sie des Fürsten Wort haben repetiren müessen) darauff ich geandtwortet, ich wüste keinen andern Sibenbürger ausser des Banffi Sigmund, welcher zwar sich der societet ergeben, hernacher aber dasselbig sambt den katholis(chen) Glauben verworffen, undt sich alszdann in ihrem Glauben, (so) wie auch zu der Ehe begeben. Undt also werde ich von ihnen die völlige Andtwort verstandten, habe sie Gott befohlen undt also von ihm meinen Abschied genomben.

Den 20. Maÿ bin ich widerumb von Weissenburg aufgebrochen und also nacher Gross Höfflein den 3. Junÿ glücklichen ankommen.

A tergo: Relatio egregii Sigismundi Eorsy cum attentitiis. 1643. mense Junio.

d)

Örsi jelentése magános kihallgatásáról.

1. Nach Verrichtung ihrer kais. Maÿt. Legation habe ich noch eine andere Audientz bey den Fürsten ausgewirkt,

nemblich wegen der Entbietung ihrer fürstl. Gnaden Herrn Herrn Palatini in Hungarn, welches nur von dem Standt der katholischen Religion geschehen, nemblich der Fürst in Sibenbürgen wolle doch den catholischen etwas mehrers, alsz vor diesen geschehen, indulgieren, undt solches blos ihr kais. Mäyt. undt seiner Posteritet zuegefallen, unangesehen, das den Bethlem keine Posteritet verbliben, undt er sonst ein Atteus gewest, gleichwol habe er in nichten den catholischen Standt perturbieret.

2. Seiner Professoren Rad undt Rätthe soll er nicht folgen, weilen sie von seinen Erben undt Nachkomben Nutz noch fromben in wenigsten gedenkhen, sondern wie sie nur wider die catholischen ihre Anschläg fortpflanzen kömen, folgens geschehe wie wolle, er wolle doch die Gubernation hinführo mit einer Discretion anstellen.

3. Er wolle den Türkhen in wenigsten nicht glauben, den wen er ihme in maisten Fuchszschwanzten thuet, denkt er ihme in maisten Betriegen, wie auch einen Schaden anfiengen, sondern soll fürsichtig sein undt sich wol in Obacht nem(ben).

Auff den ersten Punct andtwortet der Fürst also, das er die Catholiken noch bis dato im wenigsten nicht ledieren gedacht hat, denn das sey ein Zeichen, weilen die vornembste (Officiere) nur von den catholischen Leuthen aldort bedient werden, alsz Herr Kornisch Sigmond, welcher ein catholischer Mentsch, gleichwol im gantzen Landt seiner ganzer Ritterschafft ein Feldt-Marschalkh ist desgleichen Herr Haller Istvan, der gleicher Gestalt catholisch undt gleichwol sein geheimber Rath ist, undt noch andere catholische Herru mehr, die im Landt die vornembe Gespanschafft undt Officia bedienen.

2. Er hatte mit seinen Professoren in keiner Hauptsachen ein einzigen Correspondentz undt wen sie schon von den gemeinen Wesen rathen wolten, kundte ers nicht laiden, sondern wolte sie dahin das sie nemblich der Seelen Heil undt Wollfahrt in Obacht nemen sollen, ermaunt haben, das weltliche Wesen aber sollen sie ungehandt lassen, als solle das den Niemandten zweiffen. das er ihr Rätth in dem Fall pflegen.

3. Was des Türkhen Sachen anbelangt, undt damit er auch in dem jezigen Standt verbleibe, habe er genuegsambe Wachtsamkeit, unangesehen es ihme wegen vilfeltiges Spendieren, vill kosten thuet und sei in dem Fall gemugsamb assecurirt. Sondern wolle sich ihr fürstl. Herr Palatinus selbst wol in Obacht nemen, weilen man gründtlichen Bericht, das die Türkhen einen neuen Veser auf Offen bringen wollen, undt

weilen der Vezieren ihre Mutationes undt Wechslungen offermahlen der Christenheit schädlich seindt, dahero der Türkhen schon albereit vill Türkhen gesamblet undt erwart. allein auff die Tadtern und 7000 Janitschern, die alsobald einen Ausfall thuen wollen undt wisse gewis das der Türkhen unsern kleinen Flecken trohet aber er (wolle) sich mit dem nicht begnügen lassen. Danenhero soll der Palatinus wol vorsichtig sein und sich in Obacht nemen etc.

(Egykorú példánya kissé romlott állapotban az orsz. levéltárban.)

e)

Örsi jelentése a fejedelemmel s fiaival tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról.

Particular Extract der Discurs so ich theils bey des Fürsten in Siebenbürgen Tafel theils aber anderswo vernommen hab.

Erstlicher Bericht ein christlicher katholischer Mann, wie dasz undterschidliche heimliche Anschlag undt consultationes wegen der Herauszkunfft practicirt werden, da auch ein Theil von denen consentirt, der Fürst solle doch auf sovielfeltiges der Schweden solliciten. wie auch des Türkhen Ermahnungen einmal herauszkomben, der ander Theil aber, fürnemblich einer mit Namben Patkhi Istven einer vornember Mann der bey dem Cschakÿ nahentwansafft ist, hat gesagt, er müszte dasjenige, wasz den gueten zu nutzen undt fromben gelangen möchte, sagen, der Fürst solle ein Weeg alsz den amndern nicht heraus komben, den was er für beschwerden bey den alten Sassen undt Ctschakeln hören thet, er weis gewis, das er nicht den Flues Teisz attingieren wierdt, das sie warhafftig wider ihme conspiriren, wie nicht weniger ihme aus dem Landt ausschliessen werden, undt wirdt also weder im Landt noch ausser des Landts sein undt wofern etwas heraus solches in Obacht genommen wierdt, wer weis wie es ihme gehen wierdt.

Nächst bey Eperies ligendes Kloster, alsz ein Münch zur Schebes wonhafft Franciscaner anders von den Provincial auf die Visitation zwischen die Ctschakeln, weilen sie alle catholisch, geschickt worden, bericht, er hatte gründtlichen Verstandten, wie der Pfaffenordens also verworffen seÿe unangesehen das sie alle catholisch, weilen nicht 6 zu finden seindt, die ohne eheliche Waiber weren, den. . . . den Fürsten seÿ ein Mandat ausgangen, das es sei ein. . . . Person, oder er seÿ wer er wolle, so sich ein Pfaffen in. . . . Tochter verliben soll, das man's ihme sub poena alsobalden geben solle, Vermei-

nent mit den Anschlag auf einmahl, weilen die Priester die Weiber an sich wie die Concubinen anziehen auff den calvinistischen Glauben zubringen, wie nicht weniger, solches also ferventer und stricte observiren, das sie einen Gottsfürchtigen Pfaffen, der kein Weib nemben wollen, gefenglich eingezogen undt alsolang in Stekh peinigen lassen bis er entlich eine genennet, die er heurathen wolte, folgender haben sie ihme mit derselben Persohn gezwungenermassen alsobald zusambengeben, er aber die erste Nacht von ihr ausgerissen, worden sie aber Stekh ihme nachgesagt, undt widerumb bekommen, haben ihme aufs neue ins Gefenknis geworfen. bis er widerumben das Weibsbildt angenomben die jez und schon beisamben wohnen.

Ein ander Gottsfürchtiger Jesuiter bericht, wie das ihme der Fürst schon etlichmahl entbieten lassen, er solle sich von Kolloschwar wegbackhen, den er ihme einmahl aldort nicht leiden will undt so ihme etwasz widerfahren wierdt, soll die Schuldt niemandten als ihme selbstten attribuieren.

Der Jesuiter aber darauff geantwortet, er wölle durchaus von Kallaschwär nicht weichen, weilen aldort zimblich vill catholisch Volkh vorhanden, undt er auch ihr Lehrer ist undt wen er gleich auf den Todt geurtheilet werde, er wolle doch auff allen vieren in die Kірchkirchen undt bis in Todt von seinen Zuhörer nicht weichen, darauff der Fürst geantwortet, was das für ein hartstariger Hueren Sohn were, wisse nicht, was mit ihme anzufangen und weilen Handt neben der Kірch ein Adlshoff stehet, wo der Fürst einzukeren pfeleget undt da die Zeit des Gebets eingetreten were, hat der Fürst den Je(suiten) entbieten lassen, er wolle plenkeln, wan er plenkeln (will), den er müeste auch zu des dienst Gottes leuten, in ein solches grausamb ist schon albereit die Sachen gerathen. Undt wie oft ist schon der catholischen Religion dergleichen Schmach und Blagung wiederfahren undt verneine obschon die Stendt nicht komben ist, aber es werden nicht lang aldort die Geistlichen verbleiben können, weilen ich solches aus allen circumstantien gesehen, das wen nur die jezige Pottschaft wegen der catholischen Religion nicht instituirt were, füternemblich ihr fürerstl. Gnaden H. Palatini Entbietung, alsz hatten sie weit ein anders auf den jezigen Zusambenkunfft von denen Jesuitem undt Pfaffen concludiert. Undt von Munkatsch an bis nacher Weissenburg, wo die griechischen Pfaffen nur zu finden gewest, seindt auf den jezigen Zusambenkunfft samentlich atiert worden, also das ich warhafftig vernomben das auff 600 sein können, undt die nur ich ausz ihnen gesehen, als ich zu der Audientz geführt worden, ist ein grosse Anzahl gewest, ihre vornembe Bischoven habe noch zue Neuburg gefangen gelas-

sen, sie berichten, es were weg eines Dienstbothen, aber es war ein alter Man undt zweifle nicht, es seÿe ein andere Ursach, weilen sie ihnen dem calvinistischen Glauben proponiert, darauff etliche geandtwortet, das sie lieber sterben wollen, als den Glauben annemen, etliche aber solches acceptirt haben undt die es acceptirt haben, seindt ihnen die braute Hüet von den Köpfen abgezogen undt ungerische Käppel auffgesetzt, weil sie es nit anderst straffen dörrfen; ich hab selber vill von ihnen gesehen, die solche Kappel schon albereit auf den Köpfen hatten, aber das haben sie schon vor diesem vorn Jahr gethan, derenthalben auch der walachischer Waivada wie man sagt, sehr erziernt (weilen) sie sich auch befürchten, das er solches vindicieren möchte.

Den 12. Maÿ bin ich von dem jungen Fürsten auf ein Mahlzeit geladen worden, der mich auch in seinem Wagen mit sonder(barer) Pomp zu sich führen lassen, und beÿ der Tafel mit mir sehr confidenter discurt, wie auch von dem calvinistischen Glauben disputiert undt weilen sie also dem catholischen Glauben detrahirt haben, das were alle sambt das Holz anbeten, ich aber sagte, neun, sie sollen es kröfftig glauben, das der catholischer Glauben der rechte Glauben seÿ, undt zu comprobiren dessen, soll er seinen Diener einen nachher Regetz in die Cappel schiken, weilen aldort genug verguldene Bilter werden, das ich eines Straks zerbrechen dörrfen, mit welchem ich demanstriere undt bewaise, das mein Intention im Gebett im wenigsten nicht dahin gericht ist, das ich das Holze anbeten wollte. Undt hat sonesten von unterschiedlichen Sachen discurt, welcher Discurs weil so unnützlich gewest, undt mir die Zeit zu kurz, habe nicht alle aufschreiben können, aber so weit sindt wir im Discurs gerathen, das nicht allein ich, sondern auch andere, die mit mir gewest, solches gesehen haben, wie der junge pervertirten Fürstin die Augen überloffen, undt ein Zehner dem andern getriben, zwischen andern aber hat er dis auch vorgebracht, das er gesehen habe, wie die alte Fürstin gebeicht hat undt sie von freÿem Willen auch hingangen, undt communiciert habe. darauff ich geandtwortet, das sie mit dem Stukl Brott, welches sie aldort gessen, nichts wider Gott gesindiget, wen sie nur dem rechten catholischen Glauben, den sie von ihren Eltern empfangen, in ihrem Herzen behalten thuet undt soviel als möglich sein kann, noch ferner imittire dem ich wolte selbst ein solches Brott mit einem gueten Stukh Rindtfleisch, ohne einziges Sindt, viel essen, gleichwol den rechten Glauben behalten, welches so der junge Fürst in Obacht genomben, hat mir verbitten, ich solte nichts mehreres davon melden, we(ilen) er schon sein

Ehegemahlin auf den rechten Glauben bekehrt h(ab)e undt über ein kleines fragte er widerumb, warumb ich den luterischen Glauben verlassen hatte, darauff ich geandtwortet, das Fundament dessen sei das, weilen der Martin Luter ein gottloser undt verbrecher Mensch gewest, fürnemblich in dreien Sachen, die vierte aber weilen er verursacht, das die Gottgeopfferte Nuten auch ihren Aidt gebrochen undt alsz den aus dem Kloster entrunnen, alsz halte ich eines solchen Ehrvergessnen Menschen sein Lehr auch für gottlos, welche Historien sprach er, vielleicht kein catholischer Mensch approbieren thuet undt da neben beÿ der Tafel ihr Gnaden Herr Haler Istvan sas, der auch ein gueter catholischer Mensch ist, confirmierte solches, es were ein warhafte Histori das dem Martin Luter der Calvinus selbstn vil dergleichen Ippikeiten vorgeworfen er solte nur die Predicanten fragen, sie werden es auch bekrefftigen.

Undt als der Trunkh der in Gesundheit ihrer kais. Maÿt. gebracht worden, etwas langsam kam liesse ich ein grossen christalen Glasz voll einschenken undt solches ihr Gnaden Herrn Haler in Gesundheit ihr höchst besagter kais. Maÿt. zugetrunken, wie auch dero gueten Freundt, welche aber diejenige nicht weren, Gott wolle sie zerschmettern undt da ich solches auf einmal ausgetrunken undt in die Höhe geworfen wie auch widerumben aufgefangen, wie aber solches geschehen, das der Boden des Glases mih in der Handt zu viel Stukken gebrochen, ist mih unwissent, welches der junge Fürst (*kitörölve s helyette a der, Er-ré javítva*) alsz ob ihme nicht laidt wehr dissimulirt hat undt andtworte, es were nur umb mein Handt zu thuen und darnach haben wier nur aus den Silbergeschier getrunken.

Folgens hat mich der jüngste Sohn des Fürsten Sigismundus Rákotzi, der 19 Jahr alt ist, zu ihme zu der Mahlzeit geladen undt umb mich ein schönes Rosz mit Edlgestein gezieter und bedeckter Ristung geschickt undt mich also aus meinem Quartier mit seiner Hoffleuten zu ihme mit groszer Reverentz holen lassen, beÿ der Tafel aber mich auf das vornehmbe Orth gesetzt undt niemandten neben meiner sitzen lassen, wie auch sehr lustig gewest, und confidenter geredt, sprechen. er kömte den Hebraischen deutsch lesen, undt alsobaldt liesz er ein hebraisches Buch bringen, und darin gelesen hat, darauff der Karschai István der jezt Landtsauptman ist, geantworte, wen ihr Gnaden in Sibenburgern wohnen wollen, besser were es, das sie die türkische Sprach lerneten, darauf der junge Fürst dissimulando nichts geantworte, sondern widerumben das vorige iterirt, undt weilen er, der gesagten

Karschai István die vorige Red iterirt hatte, sagte ich, er were würdig, das man ihme mit Wein füllen thet, darauff der junge Fürst gleich angefangen mit mir zugleich undt ist also wolgefüllt, undt haben Bericht, er were von dem Fürsten berueffen worden, aber das er den Tag nicht zu ihme kochen können, sondern den andern Tag sich bey dem Fürsten beschwerdt hat, daruff der Fürst gelacht, undt ihme einen einfeltigen Menschen genennet, weilen er so vill Wein getrunken in übrigen, das sie bey der Tafel sehr lustig gewest, nach der Mahlzeit aber hat mich der junge Fürst widerumben auff ein andern Ross mit vill köstlicher Rüstung gezierdt in mein Quartier reiten lassen.

Aldort zu Weissenburg ist ein sehr alter Pater, der . . . fünfzig discipulen hat, ich aber warhafftig vernomben das der Fürst geredt hat, wen er sterben soll, es soll hinfiro kein katholischer Pfaff in derselben Kirchen Mesz lesen, es were guet noch in sein Lebzeiten ein andern Geistlichen hinschikken, den nimbt er einmal die Kirchen, wirdt erschwerlich widerumben restituieren undt also vill Seelen Verdaimnis erfolgen wirdt, den es sey der gemeinen Leut sovil, wie ich selbst gesehen, das die Kirchen gantz voll ist, alsz were guet, von ihr kais. Mayt. wegen des Paters zu Kallaschwar ein solennen Legation instituiren theten, weilen die zwo Kirchen sehr perichtiren thun, den so es weggkochen sollen, wirdt in ganz Sibenbürgen die catholische Religion auszgerotten.

Es wierdt warhafftig bericht, das der Sekel Moyses (der noch bey Zeiten des Betlen Gabors ins Türkenlandt ausgerissen, undt weilen er auch ein Herr in Sibenbürgen gewest, von seiner Jugend ein von den Türkhen die jährliche Provision gehabt, undt den vergangenen Winter auch einen Scepter, sambt einer Fahnen auff das er ein Fürst in Sibenbürgen werde, von den Türkhen empfangen, sie halten aber darfür das die Türkhen den Fürsten nur schreckhen, das er ihnen entweder Geldt oder aber ein Geschänk schiken thette.

(Egykorú példány, kissé sértett állapotban, az orsz. levéltárban.)

LIII.

1643. jul. 16.

Trauzner lengyelországi követjelentése.

Declaratio legationis meae ad serenissimum regem Poloniae, ab illusrmo ac celsissimo principe Traanniae dno ac dno naturali-

ter mihi clementissimo institutae secundum priorem mihi datam instructionem peractae, anno domini 1643. die 6. mensis Maii.

Kegyelmes uram, igen alázatosan akarván Ngodnak, mint kegy. uramuak in scriptis beadnom az in praefatione denotalt, jelen levő esztendőben, hónapban, és napon az Ngod én nekem adott keglmes parancsolatjának tenora szerint az lengyel királyhoz ő felségéhez bevitt legatiomat. Melynek rendserént való következtései így vannak:

Isten segítsége velem lévén megindulván Fejérvárról 6. Maii anni praesentis, az Nagod keglmes instructiója szerint utamat continuáltam Patak felé, és oda érkeztvén praefactus urammal szemben lévén, és ő keglmének az Nagod parancsolatját megjelentvén, az lengyel királynak ő felségének béviteendő borok felől, 5 napok elteltvén, az borokat ő keglme elkészítvén, megindíta Makaviczia felé. — Melyeket én is gondviselésem alá vétvén, legalkalmatosb úton Lengyelországba, az Nagod makovicziai furmányos jobbjágyával, az király ő felsége az határban Makovicziától 4 mély földnyire lévén Goribova nevű városába vitette, és ott az király ő felsége számtartó deákja fogadván 2. furmányos szekereket az borok alá, azokkal vitette Varsóváig. Jól lehet kegyel. uram én magam mivel az instructio contineálta, ugyan Gribováról, mivel az útnak alkalmatossága mutatta, Viszniczére tértem, az borokat pedig az ország útjára keresztém jó gondviselőket rendelvén melléjek. Annak okáért 20. Maii szemben lévén az krakkai palatinussal, köszöntém elsőbben az Nagod méltóságos nevével, megadám az Nagod ő nagúnak szolló levelét, melyet elolvastván, és continentiáját experialván, ha szükséges lészen vala, kész lón annuentiáját praestálni, de nem kívántaték, hanem Ngodnak jó egészséget, s mind penig országában fejedelmi békességes uralkodását értvén tőlem, igen örüle, és azon boldog állapotját Ngodnak istentől megerősíteni szivéből kívánni jelentvén. Ngodhoz való jó akaratjának, s mind penig szolgálatjának nagy készségét ajánlá: jól lehet kegy. uram más nap az Ngod levelét Oevinoczkai uramtól az szálásomra küldé, difficultálván az titulusban az egy szót, u. m. az vajda nevet, mivel palatinus nevet, és nem vajda nevet adnak nekie; de ez dologban causálá Oetvinoczkai Kassai uramat, hogy cancellarius lévén meg nem nézi mint kelljen intitulálni az Ngod leveleit, de megmentettem ő keglmét. Azután megindulván onnét, igen sietséggel menék az borok után Varsova felé, és elérvén Válcán őket, együtt mentem be Varsovára az borokkal 30. mensis Maii; de az király ő felsége vadászni lévén szintén akkor 7 mélyföldnyire, sokáig kellették várkoznom, míg megjöve és audientiam

lehet. Mielőtt azért audientiam lött volna ő Felségétől, hozzám küldé fő cancellarius Ozolintzky György uram, akarván megtudni: ha publica, az vagy csak privata legatiót akarok bevinni az királynak ő felségének? Megizenvén azért, hogy csak privata legatioval jöttem, az király ő felsége alkalmas üdőben, mikoron az urak szállásokra oszlottanak, u. m. délután 2 órakor lőn szemben velem, minék okáért köszöntvén elsőben az Nagod méltóságos nevével deákúl, mivel csak maga és én voltam ő felségének házában, megértvén hogy deákúl tudok, senkit az házába bé nem eresztetett; annak utánna megadván az Nagod levelét ő felségének, és az borokat is annak modja szerint Nagod levelével bepraesentálván, mind levelét Ngodnak, s mind peng az borokat igen nagy jó kedvvel, s mind peng nagy szeretettel vévén Ngodtól, az mely Nagod jó akaratjáért ő felsége is minden királyi szeretetét, és Ngodhoz való tökéletes jó akaratját ajánlá. Ezek után az Nagod jó egészségét, és mind peng békességes uralkodását tudakozá tölem, jelentém hogy istennek hála Nagod mind egészségben, és mind peng békességben boldog állapottal legyen. Igen akará és szívből is kíváná, hogy isten Nagodnak mind egészségét, s mind peng békességes uralkodását megerősítvén tartsa sok esztendőig boldogúl. — Tudakozá az ifú urunk ő nga az mostani új állapotját is, u. m. házasságát, és lakását is hol legyen? és mennyi üdösök legyenek ő ngok ifú asszonyunkkal ő ngával együtt? Én azért kegy. uram így describálám ő nagának állapotját, hogy istennek hála mind szép ifúságában, mind peng új állapotjában igen boldogságosan floreal, és maga ő naga az ifú fejedelem 23. esztendőben jár, ifú asszonyunk 15. esztendőben. Lakása peng ifú urunknak még ez ideig az lakodalomtól fogva Ngod mellett. Reménylem, hogy augustusba érkezik ki ő naga Váradra. Kérdi azt is, hogy minémű alkalmatosságú hely legyem Várad? — Mondám, hogy igen szép fejedelmi lakóhely, mind az várára, városára, és az benne lakozó emberekre képest, mivelhogy annyi fő ember szám, és nemesi, és vitézlő-rend lakja, hogy csak abból az egy helyből is egy fejedelem becsületes udvart erigallhat, kiváltképpen most az várat Nagod igen építtette, és muniálta. — Ezeket elvégezvén, azt kérdé, hogy ha inuár az adó az portára, az ifú urunk személyéről be fog-e administraltatni? moudám arra: nem, s az porta sem kívánja. mert jól lehet confirmálta ugyan az porta fejedelemségét ő Nagának, de még isten ő szent felsége az országnak szerencséjére, az mi öregebbik kegyel. urunkat élteti, ifiabik urunk az imperiumra, az vagy guberniumra elméjét nem függeszti, hanem eleintől fogvást való jó szokás szerint, mostan is fiú engedelmességet mutaván mint atyjához, az vigyázásban és az országra való

gondviselésben segíti, az mennyiben az mi kegyel. urunk, ő ngának eleibe adja az dolgot. — Ezekről elmenvén, azt kérdé: ha vagyon Nagodnak autoritása arra, hogy az portát nem requirálná elsőbben, valamely ország ellen motust avagy insurrectiot instituálhatna Ngod? (Melyre így resolváltam) Felsőged így értse Erdélynek és fejedelmének az portához való kötele-ségeket: hogy mivel még in prima instantia rei, az otthomani-ca nemzetség nem fegyverrel subjugálván Erdély országát, taxát az vagy tributumot sem imponálhatott az országra, s most sem kíván semmit többet, csak az mennyit az ország még elein ígért volt nekie, sua spontanea voluntate. Az köteleesség pedig az foedusnak contractiójában levő két kiváltképpen való articulusok szerént így vagyan: hogy valamíg az erdélyi feje-delmek az szokott megígért adójakat beszolgáltattván eszten-dönként, ha az szükségtől kénszerítettvén az Portához con-fugiálni segítségért, valamennyi számú török, az vagy tatár kívántatnék, adni tartozik, és azzal az hova indulni akar, szabadsága legyen az Erd. fejedelemnek. Arról az porta sem-mit nem praescribál. Ha pedig az porta segítése nélkül akar az erdélyi fejedelem valamely nemzetség ellen motust avagy hadat erigalni: nem egyébért, hanem csak honoris gratia certifiálja az portát felőlle. Mely dologról avagy annak erősségére az török császároknak erős reversalis levelek szokott szüntelenül lenni az országnak, sőt minden császár Erdélynek minden fejedelmét méltóságában szokta megerősíteni, szablyát, botot, és zászlót küldvén neki az áthámja levelével együtt; — minek okárt bátorságosan mondhatom felsőgednek, hogy ha valamely erd. fejedelem élhetett jó akaratjával az portának, az mostani kegy. urunk is bővölködhetik jó akaratjával, ha fogja kívánni; mivelhogy az portának ő Ngához való szereteti, sok külső jelekből is elucescál. — Ujabban kérdé azt is kegy. uram, ha kívánná Ngod az havasalföldi vajdától, hogy az Nagod szükségére felüljön — megcselekedné-é? arra azt mon-dám kegy. uram, az én kegy. uramhoz való kötele-sége azt mutatja, mivel ő Ngának az én kegy. uramnak eszten-dönként való vasallusa is, melynek bizony-sága lehet az, hogy az én kegy. uram. az havasalföldi vajdát az moldovai vajda ellen kétszer is defendálta bizonyos számú vitézei által, s ha azért az én kegy. uram őtöle is taliot nem várna. miért kellett-t volna ezt az jó akaratot mutatni hozzája. Erre azt mondá: nem bánta-e az porta, hogy az magyarok melléje mentenek volt Máté vajdának? az fejedelemre nem vala-e nehézsége az por-tának? erre azt mondám: nem, mert az én kegy. uram méltóságosb fejedelem lévén ő nálokuál az két oláh fejedelmek-nél, azt az köztök felállott akkori dolgot az én kegy. uram ily

bölcsen vitte véghez, hogy mivel az két Oláhország az török császáré, az vajdák pedig csak rendeltettek azokban bizonyos ideig, míg az porta jó akarátja gondviselőül tartja: látván egymással való veszekedéseket az én kegy. uram, melyből az két országra romlás következnék, akarván az dolgot remediálni, két becsületes úr híveit bizonyos számú ezer vitézekkel béküldvén Havasalföldébe Máté vajda mellé ily instructióval, hogy jól megítélvén a dolgot, miért kellessék Lupul vajdának Máté ellen hadat támasztani, és az ki hatalmaskodni fog láttatni sub specie mediationis refrenálják, és az köztök való dolgot complanálni igyekezzenek; — ha pedig az hatalmaskodó az intést nem acceptálná, etiam viribus et armis repelláltassék. Akkor azért minden bizonyos ok nélkül támadván Lupul vajda Máté vajda ellen, nem akarván venni az intést Lupul vajda, így az én kegy. uram akarván az császár országát, u. m. Havasalföldét az romlástól megoltalmazni, béküldött hívei és vitézei által erőszak szerint kellett Lupul vajdát refrænálni, és az dolgot köztök lecsendesíteni. Melyet megértvén az porta igen nagy neven és nagy hűséggel vött az én kegy. uramtól, mivel-hogy az portán is állapotját az én kegy. uram tekintete tartja erősen. Utolszori szava az lón az királynak: ha most valamely felé hadat nem készít-e Ngod? arra azt mondám: offensiojaira valakinek, az külső jelek nem mutatják; mindazonáltal mint bölcs és serényen vigyázó fejedelemnek, méltóságának és országának megoltalmazására, mind hadait minden rendbelieket, és mind peniglen erős várait igen erősen igyekezik építeni, és muniálni. Ezeknek utánna kérdé: ha megyek-e Danczkára? mondám, hogy oda is legyen expeditiom; de miért, arról semmit nem tudakozván, magam állapotom felől tudakozék: ha erdélyi ember, s ha magyar légyek? mely kérdésére magamat resolválván, igen szép méltóságos szókkal ajánlván magát, és salus conductust adván, becsülettel ereszte el. Az lengyel urak pedig hogy sok ideig múltattam az király ő felsége házában, míg ezek az beszélkedések végben mentenek, igen vélekedtenek mily dolghban járjak? Mert oda azokra az országokra az az híre, hogy Ngod 16 ezer embert bocsátott az svecziai hadak mellé segítségekre, és innet colligáltak valami suspiciatoria való alkalmatosságot; azért az király semmit nem emlékezék felőle; mindazonáltal mikor azt kérdé, ha Ngod valamely felé készít hadat? úgy itélem, hogy az forgott elméjében, noha nem specificálá a dolgot. — Ezek végben menvén, Danczkára menék, és Dátánél Sminknek megadván az Ngod levelét, igen nagy becsülettel (vette), de hogy Ngodnak kívánsága szerint pattantyusokat nem adhata, azon igen búsult; mert az város is szükkölködik mostani állapotjában olyan emberek nélkül,

mivel állapotjok nem szintén bátorságos, mert az dániai király az tengeren nagy ármádáját készítette el: mi végre? nem tudjáh bizonyoson tartanak tőlle, hogy valamint ő ellenek való igyekezete ne legyen, egyet értvén az Lengyel királylyal; noha azt csak gondolják, de nem mindemnek merik mondani. Én nekem danczkai főemberek, csak sub rosa beszélgetének; mindazonáltal oda kegy. uram egyet igen commendála, azt elhozta. Magam is váltig mesterkedém, hogy privato studio elhozassak az pattantyusokban, de kötelesek lévén az város-hoz nem lehete mód benne. Most penig legalkalmatlanabb az üdő erre; hanem Danczkán lakó emberséges emberek jűvén szállásomra, azokat kértem, hogy mivel jövendőök vannak Belgiumból, Nagod számára foglaljanak közülök. Az danczkai fő-general major és Johannes Hubalt értvén ott létemet, noha igen nagy méltóságú ember, s nem is cselekedte soha azt, hogy az Nagod ott Danczkán lévő szolgálival ismerkedett volna, mostan az szállásomra jűvén, nagy szeretettel conversálkodék velem, és kére azon, hogy commendáljam Nagodnak, igaz tökéletes szolgálattját akarván praestálni Ngodnak, valamikor az Nagod parancsolatja, s miben fogja kívánni. — Én is kegy. uram, becsületes, virtuosus, és igen nagy méltóságú embernek ismértem lenni; tudhat szolgálni Ngodnak (jól lehet az méltósága nyilván vagyon, mert Danczkának megoltalmazása, erősségi, és minden azokban lévő vitézljő gyalogok ő reá vannak biztatva). Az galliai király agense is, kegy. uram szállásomra jűvén több beszélgetési közt jelenté, hogy elindúl, nem késik Danczkán, az svécizai hadakban akarván kapitánságát ott viselni; és ily kérdést támaszta: látom kegyelmedet oly rendbeli szolgáljának lenni az fejedelemnek ő ngának, hogy ha akarsz, az fejedelem ő naga hozzánk való jó akarattja felől tudósíthatsz, s mind penig, segítségének adása felől alkalmazásént assecuralhatsz is; azért mondj valamit, hadd tudjak valamit mondani az táborban az kiknek illik, ha oda érhezhetem, az ő naga szándéka és igyekezete felől, melyet igen régen várunk s nem látunk semmi jó jelt. — Arra így felelék: instructiom én nekem ő nagától arra nincsen, hogy Nagoddal ez dolog felől tractáljak; nem is tudok egyebet mondani ez dolog felől, hanem azt bátorsággal mondhatom: experiálván külső jelekből, s mind penig az én kegy. urammak jó emlékezetét gyakorta hallván az svetiai hadakozás felől, azoknak az hadaknak principalissilhoz teljes szeretete. és affectusa vagyon. Segítségének adása felől penig egyebet nem mondok, hanem vannak ily jelek az ő Naga mostani dispositiójában, hogy békességes uralkodása lévén ő nagának mostan, oly hadakat ordinált és conscribált, az melyek mostan, mivel sehöl ellensége nincsen,

szükségesek sem volnának; sem azelőtt szokás szerént azok az országban nem tartattanak; s most is minémő dologban forgolódnak nyilván lehet Nagod előtt. Azért ezekből az jelekből mind ítélhet Nagod, maga industriájában vagyon. Elhez többet nem szólok. Mely feleletemből az Nagod jó akarátja, és segítségének adása felől igen nagy jó reménységet vön. Nicolaus uram is az Nagod levelét igen kedvesen vévén, semmit nem kedvetlenkedék az pénznek meg nem adásáért. sőt nagy örömeire lenni jelenté, ha mikor, és miben Nagodnak kedveskedni tudhatna.

Ezek után megindulék Danczkáról, és az Ngod kegyelmes instructiója szerint Varsovára érkezvén, az király ő felségét 4. napig kellett az vadászatból haza várnom. És megérkezvén, mindjárt lön audientiam, és az Nagod levelét megadván köszöntésem után ő felségének, sok nagy uraknak jelenlétekben mondá ő felsége, hogy olvasván ő kegyelmének az erdélyi fejedelemnek én nekem kedvesen küldött levelét, az melyben mi felől requiraljon bennünket, megértvén, azon leszünk, hogy kedveskedjünk, és Keglmedet jó válaszszal ereszsük. Mely szavaira mondám azt: hogy szóval való relatióm vagyon felséged királyi méltóságos személyéhez, s mondá: hogy holnap szemben leszek kegmeddel újabban. Mivel kegy. uram sok urak valának, nem akará, hogy declaraljam, s nekem is igen tetszék. — Azért más nap szemben lévén velem ő felsége, igen szépen, és díszesen reá repetalt szókkal declaralam az Nagod ő felségéhez való jó akarátjának nagy késségét, és ellenben, hogy Nagod oly nagy securitasban az ő felsége Nagodhoz való királyi szeretetében, hogy ha igen nagy szükséges és nagy dolog felől requiralná is nagod, meg nem fogyatkoznék Nagod az ő felsége szeretetében, amnyival inkább elhitte bizonynal Nagod, hogy ez kis dologban consequálja jó akarátját Nagod. És megjelentém az dolognak meritumát, u. m. 2 százat engedjen fogadni muskatérósokat, Nagod bizonyos szükségére. Annak okáért elsőbben ő felsége is igen ajánlván királyi szeretetét Nagodhoz, melyet sokszori effectussal is kész volna approbalni, és hogy ebben is Ngodnak örömetst kedveskedik. Melyet meg is bizonyita, és Nagodnak kívánsága szerént való válaszszal engemet igen nagy becsülettel elbocsáta.

Ezek után isten ő szent felsége Ngodat kegy. uram sokáig éltesse boldogul, szerencsésen kedves jó egészségben. Datum Varsoviae die 16. mensis Julii 1643.

Illrmae Cels. V^{rae}

humilis, fidelis, perfectusque servus
(P. H.) Johannes Trauzner m. p.

(Az eredetiből, mely találtatik Mike S. úr gyűjteményében.)

LIV.

1643. september 11.

Foryács Zs. jelentése a császárnak: az erdélyi mozgalmakról.

Sacratissime Romanorum imperator, domine domine clementissime.

Scripseram Vrae Mtti Scrae de perniciosa principis intentione, et litteras per proprium servitorem Leutsoviam expedivi, ubi magistro postarum certo et quanto citius Vrae Matti transmittendas concedidi et commendavi. Ex iis facile Vra Mttas dignoscere potuit statum harum partium. Verum quia nudius tertius fuit apud me is, ad quem Vra Mttas per me suas dedit credentiales, una cum annulo, non poteram subticescere, quin ea, quae partim hac, partim alia occasione mihi innotuerunt, fidelissime significarem.

Priusquam Vrae Mttis Scrae praesentarem epistolas, primum significavi, me suam, quam mihi concedidit, Vrae Mtti Scrae aperuisse fidelitatem, eamque fecisse innotescere, benigneque intellexisse, quam si continuandi esset animus, non esse dubitandum de singulari Vrae Mttis Scrae gratia, qua uti et coeteros suos fideles, sic etiam ipsum, complecti non dedignabitur. Placuit homini et videbatur vel hoc ipsius satisfactum desiderio, quod ubi prolixioribus sed secretioribus tractaretur sermonibus. Tandem eidem Vrae Mttis epistolas, quas minime sperabat, porrexi, denunciando singularem Vrae Mttis clementiam, qua erga ipsum propensa manet.

Tum demum hortatus, ut ulterioribus obsequiis maiorem etiam Vrae Mttis benignitatem demereri conetur, syncere si quae eidem innotescunt, detegendo, et in id sedulo incumbendo, ut nihil in ipso, quod ad promotionem dignitatis et utilitatis tam Vrae Mttis, quam boni publici attinet, deesse patiatur.

Tandem eidem annulum porrexi, ut nomine Vrae Mttis suae conjugii praesentaret: subticuit attonitus et ne in eo facilis quaedam mutatio in priori clientela advertatur, obscure loquebatur, dabat tamen sufficienter ad intelligendum. Et ut adverti, vult suam (ut ipse putat) saluare conscientiam, non simplici et absoluta perfidia datam principi fidem violare et Vrae Mtti adhaerere, sed certis uti ambagibus non lucide omnia enucleando, ut magis principis intentio a nobis animadversa, quam ab eo prodita videatur. Interim tamen coniux illius, quae se nulla fide devinctam esse principi palam dicit, omnia et singula, quae a marito expiscari potest vel quae ipse ad saluandam conscientiam, ut superius memini, detegere veretur,

ipsi sic reuelata, ut mihi significantur, rescire potest, fideliter omnia et singula recensuit.

Et ut prioribus epistolis Vrae Mttis significavi, certum est deliberatam esse principis voluntatem, ut hostiliter erumpat, hoc ipsum Gallorum ad portam Otthomanicam oratore summopere urgente; et etiam legato Suecico, qui principi continue a latere haeret, defacto sollicitante. Et erumpendi quidem modus erit iste: publicatis mandatis, ut ad eum ad quem ipse designauerit recentiori mandato locum, quantocius comitatenses et regnicolae confluant armata manu ad castra, et tali quidem cum apparatu, ut tam armis quam vestibus et equo sic sint instructi, ut in lustratione decenter compareant, secus reperti nobilitari praerogatiua spoliandi inque numerum subditorum adscribendi. Omnesque sunt in procinctu, et principis ultimam adhuc praestolantur ordinationem et imperium, quod hucusque etiam eisdem fuisset publicatum, nisi cursor Constantinopoli ad decimum sextum huius certo certius Alban Juliam expectaretur. Interim junior princeps suum militem Varadini lustravit et etiam haydones suae ditionis. Miles etiam ipsius campestris in promptu est. Siculos sub praetextu, quod filium ipsius minorem natu illis in generalem praeficiet, euocavit in magno numero. Patakinum miles quidam in his partibus, et dimidio etiam miliari a me conducitur, magno numero confluit et in bonis principis sua habent quarteria. Circa vigesimum quartum huius est instituta eruptio, ut primum haidones et miles Varadiensis cum ordinario campestri erumpat et generalem, ut Docium, comprehendant, quem ego iteratis vicibus fraterne admonui, ut sibi et regno aduigilet. Sed magna est vicegeneralis apud eundem fides, qui aureos pollicetur, et ut video, multum ei creditur. Nec putet Vra Mttas, quod Turcam in suam societatem adhibebit, nemine enim resistente, et confinibus in hac miseria constitutis ipse sufficiens est cum suo exercitu occupandi has partes, Turcam habiturus semper ad manum, quem non prius evocabit, donec se ad resistendum sufficientem arbitrabitur. Cassoviae hibernare intendit, et inde se cum Suecis coniungendi quaeret occasionem, interim quam Vrae Mtti poterit facere distractionem, non intermittet. Eventum horum duae haec comprobabunt hebdomadae. Et haec sunt, quae mihi fideliter summo in secreto significata, tum ab his tum ab aliis, quae si suum non sortientur effectum: humillime supplico Vrae Mtti Scrmæ, ne arbitretur haec ficta, vel ut his me in gratiam ejusdem insinuare, adinventâ; sed illi adscribat, quod similibus in rebus pusillanimis sit princeps, et minima interjecta difficultate suas variet resolutiones. Nec ideo haec, quae resciantur, falsa, de

condigno, sed immutata merito dici possunt. Et deus det, ut prospero successu armorum Vrae Mttis Scrae varientur et sub paterna Vrae Mttis providentia optata pace frui possimus.

Rebus se sic habentibus, si principem erumpere contingat, quid mihi humillimo clienti Vrae Mttis Scrae agendum demandet, in cuius fidelitate, et sanguinem et vitam lubens profundo. Ubi enim princeps in Hungariam pedem figet, Tibiscus ejusque passus ante omnia occupabuntur, et binos quidem passus et nauigia ego teneo, quae ubi immediate non resignavero, illiusque partibus non adhaesero, primum omnia mea bona et fortunae peribunt, deinde me una cum meis persequetur, nullum mihi de defendendi est fortalitiū. Mihi viuere sine bonis et prouentibus impossibile. Si Vrae Mttis mandauerit, ut donec melius se res vertet, cui regnum, illi et ego assistam, nec horum loco, quae modo teneo, hisce temporibus meam ad sustentationem potest Vrae Mttis bona aliqua assignare: bene quidem. Sin minus: sciat Vrae Mttis Scrae, me paratum esse, mea omnia potius deserere, et perditis omnibus ad ultimum usque spiritum Vrae Mtti fidelissime adhaerere, nihil unquam dubitans de gratia Vrae Mttis, quam inglorius et infidelis viuere. Et supplico Vrae Mtti humillime, ne dedignetur mihi seruiendi exhibere occasionem, ut animum meum et affectum erga Vram Mttē inclytamque eiusdem domum, praedecessorum meorum more possim effectu declarare. Interim mitto Vrae Mtti Scrae secretum hoc alphabētum, ut si posta et viae occuparentur, tutius possim quaevis Mtti Vrae perscribere. Haec per proprium meum cursorem Vrae Mtti Scrae humillime intimanda duxi. Quod si interim hanc principis mentem variari contigerit, statim et illud Vrae Mtti Scrae perscribam. Humillime supplico Vrae Mtti Scrae, ne meae literae in alias manus deveniant, et benignum quanto citius responsum dare ne dedignetur. Deus eandem Mttē Vram Scram faciat debellatorem hostium suorum foelicissimum. Datae ex castello S. Martini ad litus Tibisci, die 11. Septembris anno 1643.

Eiusdem Mattis Vrae Scrae
Caesareae et Regiae

cliens aeternum devotus
Sigismundus Forgacs m. p.

(Ered. m. k. orsz. levéltárban.)

I.V.

1643. october.

Kéry követsége Rákóczyhoz.

a)

Rákóczy ultimátuma a császárnak.

Kegyelmed mi szónkkal ő felségének ígérje alázatos szolgálatunkat s kívánjon a mellett békességes, idvösséges országlást ő felségének olyant, ki az én szegény édes hazámnak ¹⁾ s nemzetemnek mind lelki, testi szabadságának használjon.

Hogy nálunk nemcsak az sveciai koronától, de még az galliai koronától is küvet volt volna, azt tagadni s fedezni nem akarjuk s oly ígéretekkel, kiknél magunk is többet s nagyobbakat s jobbakat nem kívánhattunk volna; s midőn kívántuk volna, jelentsék meg mi tőlünk is mit kívánjanak? azt felelték: az universalis békességnek végbenmeneteliben ²⁾ segítsük őket, jelentvén azt, hogy szintén úgy igyekeznek s akarnák ³⁾ az mi religiónknak is szabados exercitiumát helyben áztatni, nemcsak az imperiumban, hanem Magyarországbán is, mint az magokét. Ha azért ők mi tőlünk külön vallásban lévén, mégis azt is helyben akarják állatni, sokkal inkább mi lelkünk kötölössége alatt tartozunk annak szolgálni. Előnkben számláltatván Magyarországbán is az religiónak oppressióját, az országgyűlésének az ⁴⁾ religió miatt haszontalan elmúlását, mi mindazonáltal még ⁵⁾ eddig velek nem confoederaltunk. Meg is nyugodjék ő felsége minden bizonynyal abban, elvégezett akaratunk az, magunk tulajdon privatumunkért, injuriánkért, valamég lehet s elszenvedhetjük, nemzetünk s hazánk veszedelmével extremumhoz ne nyúljunk ⁶⁾, noha injuriáink ⁷⁾ nekünk annyik az ő felsége birodalmából, nem hisszük, más fejedelem azt eddég ennyire türte ⁸⁾ és szenvedte volna. Csak amaz rossz, gyalázatos könyvnek kibocsátásával is, kibén velünk együtt az szegény gazdaasszonyt is mint gyalázák meg, tudja ő felsége s egyebek is, melyről könyvezés nélkül soha nem emlékezhetünk; mi mégis böcsületünk sérelmével is túrtunk s

¹⁾ Az Act. Pol. című gyűjt. péld. az *mi szegény hazánknak s nemzetünknek* stb.

²⁾ U. o. *végbenviteliben* stb.

³⁾ *akarnák* hiányzik.

⁴⁾ az hiányz.

⁵⁾ még hiányz.

⁶⁾ U. o. *nem nyúlunk* stb.

⁷⁾ *injuriánk.*

⁸⁾ *annira türte* stb.

noha ő felségét két ízben is találtuk meg, de hol, kit büntettek meg érte? Azonkívül is Homonnay János uramtól s több tisztviselőitől ¹⁾ is menni böcsstelenségeket ²⁾ szenvedtünk, úgy tetszik mi nálunknál alább való ember sem szenvedte ³⁾ volna ily könnyen. ⁴⁾ Hát ha az 1636. esztendőbeli hatalmas nagy büntetésünket, melyeket Homonnay János uram több véle valókkal együtt az ő felsége jó emlékezetű édes atyja parancsolatja ellen — rajtunk országúl cselekedett, elő köllöne számolnunk, ugyan sok papirosra köllöne leírunk. Budai vezérnek, hajdúságnak írt leveleinek igaz parái ⁵⁾ nálunk lévén, még ők izgattak s szolgáltattak az reánk jövetelre alkalmatosságot az törököknek, assecurálván, bizvást elmehet, mert az hajdúság nekiek nem árt. Az hajdúságot is admoneálta: az törököknek Erdélylyel vagyon dolga, ne hántsák az törököket. Ily cselekedeti mint ellenkezett legyen az szegény megholt császár parancsolatjával s nekünk az szegény cardinál által tött ő felsége ígéretivel, ihol vadnak az levelek in specie. És az szegény jó emlékezetű császár Homonnay Jánosnak írt levelének copiája kezünkben, kit nekünk az szegény cardinál küldött volt meg, azt is Kegyelmed megolvashatja, ha akarja; de hol azért is kit feddettének meg, vagy annál inkább kit büntetnek meg az kezül, kik Bethlen István uramot az ő felsége birodalmából foveálták, hírünkkel kellett volna lenni, noha az szegény császár nekünk arra ígírte vala magát, csak legyünk csöndességben, várakozzunk és mihentest ő felségének valamennire tágúlnak distractiói, meglátjuk, el nem szenvedí büntetetlen. Most is nem lévén nekünk (Bethlen István uramat és mindazokat, kiknek amnestiát adtunk, excipiálván) az ilyenek ellen semmi satisfactiónk; ítélje az isten meg, nem nagy megbántódásunkra ⁶⁾ lehetett-e szenvedése? példa lévén akárkinek is az ő felsége birodalmából olyant, avagy nagyobbat is próbálni s cselekedni, az ő felsége diplomája s confoederatus fejedelem s keresztény ország ellen, nem tartván semmit a büntetés-től, nem nagy injuria-e? hiszen mi s ez szegény haza nem azért confoederaltunk volt ő felségével, hogy subditusitól is háborgattassunk, hanem inkább oltalmaztassunk s ⁷⁾ noha bizony valamikor akarnánk, mi ez ⁸⁾ két koronával foedust csinálhatnánk, de az mint feljebb iránk halasztottuk, s ha

1) *tisztviselőktől.*
 2) *becsületlenségeket.*
 3) *szenvedhette.*
 4) *el.*
 5) *paráiája.*
 6) *bántódásunkra.*
 7) *s hiányzik.*
 8) *az*

mire köllöne is magunkat vennünk, csak egyedül az isten tisztessége s haza szabadságának tartozó köteleességem ¹⁾ kinszerítene reá nem tartozván senkinek is lelkiem ²⁾ esméretivel szolgálni és türni; ő felsége köteles lévén, mind az tizenkét ³⁾ conditiókat ⁴⁾ ország statutuma szerint, minden rendekkel s rendeknek kiszolgáltatni azt, az mire magát kötelezte, mind megtartatásokra és tartására; úgy tetszik az executióját ⁵⁾ is ő felségének kellene végben vinni. 1638. esztendőben kiadott decretumába ⁶⁾ is az evangelicus statusnak reá égerte volt ő felsége magát, hogy az 17. conditióknak ⁷⁾ 6. és az bécsi pacificatióknak 1. és az 1608. esztendőbeli 1. és 2. articulusát, ugyanazon gyűlésben articulusban íratja; de az sem ment végben. Ez ⁸⁾ télen, mikor Jakusitt ⁹⁾ uram itt benn vala, proponáltuk vala ő kegyelmének, nem volna-e jobb, ő felsége állatná helyben az religióknak szabados exercitiókat, restituáltatná ¹⁰⁾ ő felsége azokat, az melyeket ab anno 1608. elvöttek s ülne föl ő felsége mellett az evangelicus status, mi velünk együtt, segítenénk meg ő felségét s csak azt tevé az választ ő kegyelme: nincs az ¹¹⁾ ő felsége hatalmában, hogy az religióknak szabadságát s azokat az helyeket restituálhassa ¹²⁾ az clerus ellen. Hát ha még nekünk panaszunkat ¹³⁾ arra köllöne fordítanunk, az ő felsége ditiójából menniszer igyekeztek volna ijesztéssel, fenegetéssel, az török előtt való sok informatiókkal, vádlásokkal ¹⁴⁾ bennünket innénd kiijeszteni s holtig való gyalázatunkra, fejedelmi állapotunkat velünk letétteti? ha ezek ellenünk ¹⁵⁾ aperte megváltak, titkon ezen kívül is mennik lehetnek ilyenek ellenünk valók, csak az isten számlálhatná meg. Zoltán Jósá is, csak im ezelőtt 3 esztendővel Lengyelországból szolgálattunkra jöven jó commendatariával, bizonyos lengyel ifjú legények[kel] ártatlanul felvereté, vagdaltatá s praedaltatá őket s oda lón minden javok szegényeknek, senkit sem büntetének meg ezért is. Mennyi hatalmas praedálókat cselekesznek az ő felsége ditiójából némely nemes emberek hiveink jószágán s az

¹⁾ köteleességünk.

²⁾ lelkünkn.

³⁾ 17. ⁴⁾ az.

⁵⁾ executiót.

⁶⁾ decretumban.

⁷⁾ conditióknak.

⁸⁾ Az.

⁹⁾ Jakossith.

¹⁰⁾ restituálná.

¹¹⁾ az hiányzik.

¹²⁾ restituáltassa.

¹³⁾ panaszunkat.

¹⁴⁾ hiányzik : vádlásokkal.

¹⁵⁾ hiányzik : ellenünk.

idetartozó hódoltságon, csak említeni is szomorú s annyira el is unták ezt az statusok, hogy ugyan articulust írtak oltalmazzuk őket s ha eddég ő felségét nem tekintettük volna csak házoknál kötöttetők volna fel őket. Tanálták ugyan meg ő felségét velünk együtt az ilyen bántódásokról tavaly ő felségét az statusok s parancsolt volt is ő felsége, de annak semmi gyümölcse nem volt. ¹⁾ Itélje meg azért ő felsége jó lelki esmérettel, ha mi nem feljebb tűrünk-e ²⁾ annál az meumit köllött volna tűrnünk? Hol hát még az, hogy immár is az ő felsége ditiójában ³⁾ régen megtötték mind magunkra, gyermekinkre, jószáginkra az törvént, és csak várják az executionnak végbenvitelinek alkalmatosságát.

Mivel azért ⁴⁾ Magyarországnak egyik tagjának ismerjük magunkat lenni s gyermekinket is, ne legyen kedvetlen ő felsége előtt, ha hazánk szabadságtalanságának, az isten tisztességének sérelme ⁵⁾ mindezeknek kijelentésére számat megnyitatta ⁶⁾, és lelkem esmérési kimondatja velem ⁷⁾, sőt inkább ő felsége vegye illendő kegyelmességgel túlönk és orvosolja meg is, lám semmit az egy ⁸⁾ közönséges igazságnál s egyszerűmind a kire a nélkül is ő felsége köteles nem volna, mind megtartására s tartatására nem kívánunk. Eleinkhez s magunkhoz való kegyelmességeket ő felségeknak ⁹⁾, tagadnunk bűn volna, melyet mi most is alázatosan veszünk ¹⁰⁾ ő felségétül; és ezért ¹¹⁾ is valamire conscientiank sérelme nélkül bocsátkozhatunk, kötelesnek tartjuk ¹²⁾ magunkat az szolgálatra.

Hogy ő felsége diplománkot eszünkben juttatja, azt ő felségétől alázatosan vettük, kiról magunk sem voltunk feledékenyek, mert még Erdélyből ő felsége egy példát sem mutathat, hogy az ő felsége ditiójára valaki ¹³⁾ alattunk valók közül fegyverrel ment volna s akár mi idegen nemzetet ő felsége országára fegyverrel vitt volna, ez ¹⁴⁾ mi diplománk ellen olyant mert volna kezdeni, avagy indítani. Am nagy részént Zólyomi Dávid is ez mai napig is azért szenvedti az fogságot, hogy az ¹⁵⁾

¹⁾ *Zoltán Jósától kezdve egész idáig hiányzik az Act. Pol.-ból.*

²⁾ *tűrtünk-e.*

³⁾ *tanácsában.*

⁴⁾ *mi is.*

⁵⁾ *sírelmi.*

⁶⁾ *szánkot megnyitja.*

⁷⁾ *lelkünk ismérési kimondatja velünk.*

⁸⁾ *egy hiányz.*

⁹⁾ *kegyelmességét ő felségének.*

¹⁰⁾ *vésszük.*

¹¹⁾ *azért.*

¹²⁾ *mondjunk.*

¹³⁾ *valaki hiányzik.*

¹⁴⁾ *az.*

¹⁵⁾ *ez.*

ellen akart cselekedni. De ellenben mi rajtunk mi történek onnét, az mint feljebb is iránk, in anno 1636, az ¹⁾ világ tudtára vagyon. Kit s hol tartnak érte fogságban? kit büntettek meg érte? senkit. Corporale juramentumunkat ²⁾ mint töttük ³⁾ volt le, az boldog emlékezetü megholt dicséretes császárnak az ő felsége ídes atyjának, noha írva is meg vagyon nálunk, de él még Melith Péter s kérdjék ⁴⁾ meg, nem töttük volt-e oda? Megtartatván ő felségétől és alatta ⁵⁾ valóktól is szentül az mi velünk való végezési ⁶⁾ ő felségének s ⁷⁾ az én hazámat s nemzetemet ⁸⁾ is lelki testi szabadságában megtartván ⁹⁾ ő felsége, kik között ő felsége nekünk is egyaránt kötölte magát, mint egy hazafiának. ¹⁰⁾

Szolgáinkat, hogy Magyarorszáiban többitenünk kellett, arra is mostani generalis uram adott alkalmatosságot, mert mihentest ő kegyelme tisztiben bejött, ottan mindjárt szolgáinkat kerestette, révhajóinkat elvitette, az utakat állottatta, sőt még luczi hidasinkat is elakarta vitetni, hanem el kellett meríttetni praefectusunknak. Ez ilyen cselekedetit értvén nem is tudtam mi végre cselekeszi, nem akartunk magunkra, jószágainkra, szolgáinkra gondviseletlenül lenni s úgy vagyon mi ő felségének nem akarunk praescribálni, kit tartson, állasson olyan méltóságos tisztben, de akartuk volna, ha az mi időnkhez képest lött volna illendő, ki az mi élemedett állapotunkat is illendőképén szeme előtt tudta volna viselni. Az mi szolgáink penig mi úgy tudjuk még eddég senkinek kárt nem töttek, magunk jószágában élvén, fizetések megjárván jó disciplinában tartatnak.

Az ország statusinak, hogy mustrát hirdettünk, azt az ország statutumira nézve cselekedtük, azt kívánván ennek az szegény hazának állapotja, hogy mindenkor készen legyenek, mert az főispán híveink is úgy adták vala értésünkre: igen lovatlanok és fegyvertelenek volnának sokan az nemesség közül; akartuk őket serkenteni, tudván jól, hogy Erdély oly he-

¹⁾ ez.

²⁾ juramentumokat.

³⁾ tették.

⁴⁾ kérdjétek.

⁵⁾ alattok.

⁶⁾ végezése.

⁷⁾ s hiányzik.

⁸⁾ s nemzetemet hiányzik.

⁹⁾ megtartatván.

¹⁰⁾ Innen kezdve a többi mind hiányzik az Act. Pal.-ból, helyette egy: etc,

lyen vagyón, istentől alkottatván igen résen vigyázva s készen kell lenni minden órában maga oltalmára.

(Egykorú másolat az erdélyi muzeunegylet irattárából.)

Jegyzet: Az alant álló jegyzetek az eltéréseket mutatják az Act. Pal. és az itteni másolat között.

A végén alúl az Act. Pal.-nak: Paria resolutionis per magnum dnum Joannem Keri a. dno principe Transylvaniae transmissae suae sacrae Matti.

b)

Esterházy válasza a Kérytől küldött levélre.

Illustrissime princeps, domine amice observandissime;

Salutem servitorumque paratissimam commendationem.

Hogy kegyelmed Kéri János uramat szeretettel, és becsülettel látta, és vele confidenter is beszéllett, és az én izenemet, s leveletem is az szerint vötte, megszolgálom Kegyelmednek, kötelezvé én is azon confidentiára magamat, kiben hogy anyival gyümölcsösbben és hasznosbben szolgálhassak, mind az közönséges jónak, s mind az mi szegény hazánkknak, s nemzetünknek s az szerént kegyelmednek is, kérem igen nagy szeretettel és becsülettel kegyelmedet, hogy közölje velem miben vélte vagy tapasztalta az én kedvetlenségemet vagy személye, vagy fejedelemsége ellen, s közölje velem azt is confidenter Kegyelmed ha mit vél, hogy csak legkissebbet is az confederatiok ellen, vagy az Kegyelmeddel tött végezések ellen is impingáltam volna, s ígérem s kötöm arra magamat kegyelmednek, hogyha ezeket közli confidenter velem, s megesmerhetem fogyatkozásomat, meg fogom vallanom, s ezután is el fogom kerülni. Egyébaránt meggondolhatja kegyelmed, hogyha mi mit valami jónak vélvén cselekeszünk, s Kegyelmed azt gonosznak itili, s mi azt nem tudjuk, igazítást sem az dolgokban, sem magunkban nem tehetünk; hol pedig azt Kegyelmed csak valami gyanuságból veszi, kérem ne fáraszsa azzal is kegyelmed magát, holott igazságot irok, hogy az Kegyelmeddel való végezésemtől fogva nem cselekedettel, de elmékedésel sem tudom, hogy csak legkisebb részét is azoknak az végezéseknek megbántottam volna; hanem hogy confidentiámat kimutassam, nem tagadhatom, hogy némely dolgain kegyelmednek sokat nem sopánkodtam volna, s néha panaszt is magának kegyelmednek is azok ellen ne tettem volna, féltvén utolsó veszedelemtől megkevesedett és hatalmas nagy egyenetlenségben jutott nemzetünknek, kire nézve ha néha talám többet

szolltam is, hogy sem magam is kívántam volna, nem kell csudálni kegyelmednek; mert lehet talám, hogy azt tartja, és ítéli Kegyelmetek, hogy ott is érti Kegyelmetek ezeket az mostani imperiumbeli revolútiókat, és magok az fejedelmek között való dissenzióknak is okait tudja, és azt is kinek menyi és minémű ereje, s resistentiája lehet: de megbocsásson kegyelmed, sokat tudok én, ott az kegyelmed háta megett jövevénybet nállamnál azokba.

Ha pedig azoknak beszédeken avagy informatiójokon épít kegyelmed, az kik az mi veszedelmünkkel vérünkkel és kevés értelmünkkel akarják avagy indiscreta ambitiójokat nevelni, avagy meghanyatlott és majd eldülő állapotjokat felemelni, úgy látszik azok feddését érdemelnék inkább kegyelmednek, hogysen informatiójoknak vagy kívánságoknak javallását, és így ha ezekért feddtem, úgy tetszik azért vádoltatom, hogy kívánója vagyok magunk nemzete megmaradásának, s annak az békességnek, s egyességnek, holott mindazokban valamit én eddig vagy írtam, vagy izentem Kegyelmednek vagy némely cselekedetét nem javallottam, egyedül csak ezekre néztem, noha csak elmémben sem túrvén magam privatuma az aránt is nem dicsekodem vele, de soha úgy hiszem magyar embert ezeknek az szomszéd országbeli fejedelmeknek és nemzeteknek támaszában és titkok közbén senkit úgy be nem bocsátottak, és vettek, mint engemet, s talám magyar sem tetszett az ő dolgokban és tiközökben ezekkel az alkalmatlanságokkal úgy be, mint én s látom s tudom az combinatiókat, s azok azok, az kik magam megvetésével is futtatják és szorgalmaztatják velem az ő felsége császár urunkkal való kegyelmed confederatiójának megerősítését, és ha mik azok ellen interveniáltak volna, eligazítását; melyeknek complanatiojára én nemcsak ugyan importune is sok ízben kértem Kegyelmedet, de azokban való fáradozásomat is s szolgálatomat sincere offeráltuk Kegyelmednek, kibén most is édes hazánk és mindnyájunk javáért s Kegyelmedért s magáért is késséggel ajánlom munkámat és fáradozásomat; csak kérem még is szeretettel Kegyelmedet, ne késeltesse becsületes főúri követit jó tanúsággal, és instructióval mennél hamarébb felbocsátani, s azokat istenesen, becsületesen complanálni, mint egy renoválni az diplomákat, s azok mellett az minémű négy rendbeli kívánságiról nekem Kegyelmed izent Kéri János uramtól, azokat is placide proponálni ő felségének, kit ugy reméllek haszontalanul nem is fog kegyelmed cselekedni; és noha ketteiben talám interessatusnak vél Kegyelmed engem lenni, ugymint az munkácsi, és mádi dolgokban, de kérem vessen ki kegyelmed elnéjéből ezt is mert az mi a munkácsi dologot illeti, istent hívom bizonyoságul, semmi

praetensiom hozzá nincsen, s nemzetünk javáért, és békességeért örömet cedáltam az szegény megholt fejedelemnek, s arrúl cum favore, s plemarieis contentált engem az én kegyelmes uram, s nincsen sem semmi közöm, sem semmi praetensióm hozzá, s erre nézve akadékot én töllem ebbeli kívánságának Kegyelmedet ugyan kérem, hogy ne vélje.

Az második dolgot pedig az mi illeti úgy mint Mád úgy vagyon ő felsége kegyelmesen az aszszony halála után, az ki most bírja azt az regeczí jószágot nekem ígérte és adta, az kihez az a kegyelmepektől praetendált Mád nevü falu is tartozik, de mivel éltéig adatott már az asszonnak az a jószág, még én hamaréb meghalhatok önállánál, és igen mohon magán az váron és az egész jószágon nem kapok, nemhogy egy faluján törödném sokat; nekem azért csak adhatóját adta ő felsége, s ha az mint látom, hogy kegyelmepek praesentálja, hogy Mád-ban való jussát kegyelmepeknek adta, így nekem ott semmit nem adhatott, sem adott s mások igazságát bizony dolog, én sem kívántam, sem pedig kívánom: mert talám emlékezhetik Kegyelmed reá, hogy volt már egyszer kezemben és hatalmomban Regecz vára minden jószágostól, s az ki nagyobb, az Alagi familiának is valami pör folyta levele kívül minden levelei én kezemben akadtanak volt, s talám, sőt talám nélkül és mondom, hogyha hamisságot akartam volna tenni nekik, az minthogy az kamara örömet mellém adta volna magát, ez mai napig is kezemmél tarthattam volna Regeczet, de nálam levő privilegiumokból látván igazságokat az Alaghi familiának minden bér és jutalom nélkül, visszavonás és pörpatvar nélkül többire minden benne levő ingó marhájokkal együtt megadtam nekik, melyet most isten ha viszont kezemben ad ingyen való jó volta után, ebbeli cselekedetemnek is tulajdonít. Ne fárassza azért Kegyelmed ez aránt magát, mert mindenem elveszen, ha csak legkisebb igazságban is másnak tudva és akarva hamisat kívánnék, s annyival inkább ha cselekeszem. Én reám nézve akadékja kegyelmednek ebben sem lehet, de csak prokatorok tanácsára ne mindenestől bizza azt az dolgot Kegyelmed kérem, holott valamire principálistaikat látják, hogy inclinálnak, örömet azt az sententiát tartják ők is, és nem kíméllik okoskodásokat is az jutalomért, az mint nagy bőven látom replicáltak az én Kegyelmednek erről tett izenetemre és Kéri János uramnak is mostanis utolszor írt Kegyelmed levelében. kire való felelettemmel nem terhelem Kegyelmedet, hanem kérem azon, ruminkáltassa még is tovább az mostani igazságot, s megtalálja Kegyelmed, hogy vadnak consideratióra való dolgok az occupatio dolgaiban.

Az kegyelmepek jussát az mi illeti, noha úgy tetszik

értem, de nem disputálok azt is, mindazonáltal ha az országnak két fő biráját interessátusnak véli is kegyelmetek az dologban ugyan nem ártana mások által is dilucidáltatni ő felsége.

(Erdélyi Múzeum. Gr. Kemény Apparatus Epist. Suppl.)

LVI.

1643. nov. 15.

Rákóczy Zsigmond beiktatása a székely generalisságba.

Illustrissime princeps, domine due nobis clementiss.

Hummilium servitiorum nostrorum in gratiam Cels. V^{rae} oblationem.

Lelki és testi jókkal, és boldog jó szerencsés birodalommal áldja meg az úr isten, kegyelmes urunk, Nagodat teljes életében, szerelmesivel egyetemben.

Kegyelmes urunk. Nagodnak akarók alázatosan megírunk: hogy az Nagod kegyelmes parancsolatja szerint, az iffiú urat Rákóczi Zsigmond uramat ő Nagát introducaltuk méltóságos tisztébe, úgy mint az udvarhelyszéki és háromszéki főkapitányságnak tisztébe, s az egész székelységnek fő generalisságába igen szép solennitással és nagy becsülettel. Ugyan feles lovas, és gyalog seregekkel jöttek ő kegyelmek ki előnkbe, az mezőn leszálván az egész székelységen való fő népek, az úrral ő Nagával, mi is leszálván ő Nagát az urat nagy becsülettel köszöntötték ő kegyelmek, kire ő Naga is igen nagy becsülettel, és illendőképpen tött választ. Az után mi is köszöntöttük fejenként ő kegyelmeket Nagod nevével; az köszöntés után külön, az székeknek megadtuk az Nagod leveleit; legelsőbben az patens mandatumát Nagodnak, ki közönségesen szóllott az egész székelységnek; annakutána az Nagod kegyelmes parancsolatját és reánk bizattatott követséget, az mennél jobb móddal lehetett, megmondottuk ő kegyelmeknek. És ő kegyelmek igen nagy alázatos engedelmességgel fogadták az Nagod követségit, és kegyelmes parancsolatját. Az *zászlót* peniglen ugyan az mezőn az *bottal* és *szablyával* az úrnak ő Nagának magunk adtuk kezébe; azt megmondottuk, hogy azok mire valók legyenek, ezeknek jó végét adná az úristen. Az Nagod instructióját is praesentaltuk ő Nagának az egész gyülekezet előtt, de nem olvastattuk el, hanem csak úgy adtuk ő Nagának kezébe. Mindezeknek utána az úr ő naga ugyanott az mezőn az Nagodtól formáltatott *juramentumot* az szerint deponálá. Ezek mind az mezőn kün löttenek. Ezek után osztán ő Nagával együtt lóra ültünk, és igen szép seregekkel, nagy solennitással bejöttünk az városba, s ott

az templomba be mentünk devotisáltunk; az itt való becsületes prédicator igen szép rövid exhortatiót tón; onnat meg levon bejutván azon solennitással az várba, holott bennünket jó készülettel excipiálván, jól is tartottanak. Ma immár isteni szolgálát és ebéd után tovább is akarunk menni, mert mivel az utak megnehezédének, az Nagodtól rendeltetett napra el nem jutnánk Háromszékre Léczfalvára, ha ma nápestig mind itt mulatnánk. Isten tovább vivén bennünket azon leszünk, hogy gyakorta tudósítsuk ez után is Nagodat az több dolgokról is, mint succedáljanak. Ezek után kegyelmes urunk, Nagodat ajánljuk az úristennek kegyelmes oltalmába, szerelmesivel egyetemben. — Datum ex Udvarhely die 15. Novembris 1643,

Illus: Cels: Vr^{uo}

Humiles et fidelissimi servitores
 Sigismundus Kornis m. p.
 Stephanus Haller m. p.
 Joannes Kemény m. p.

Jegyzés: A levél egészen Kornis Zsigmond kezírása. — Az aláírások eredetiek. — A levél szélére Kornis Zs. k' Rákóczynak tanácsosa volt, még ezeket írja:

»Kegyelmes uram, délesti praedicatiót hallván, úgy indulunk, hogy egy kis mélyföldcecskét mehessünk, de mind így is ugyan nem érkeziünk az rendelt napra ad 16. praesentis, hanem más nap Léczfalvára. Eddig még mindennek igen becsülettel folytatnak, ez után valókról Nagodat innen tudósítjuk; az Nagod kegyelmes parancsolatja szerint, amaz más dologra is az urakkal beszélttem, még conclusio nem lehet itt, az discursus meglehet ugyan, de elég hiszem, derekas conclusio lehessen, mert az híreknek mivolta mutatja meg, micsoda stylussal legyenek az levelek, ha kelletik lenni. — Az Nagod nekem külön írott levelét is alázatosan vevén, az urakkal communicaltam. Adjon isten minden jókat hallanunk Kegyelmes uram Nagodtól. Ez után is, azon kegyelmességét várjuk.

(A gyulafvári könyvtárból. nr. 5. IV. 4—394. sz.)

LVII.

1643. dec. 7.

Meghívók a gyulafehérvári országgyűlésre.

a)

Főjélcármeggyélek

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae
 partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici sat.

Salutem stb.

Az téli idő egyébaránt is külső dolgokra alkalmatlan levén, hogy magunk dolgainak is hátra hagyásával Kegyelmeteket az jó tavaszi időn ne kellessék fárasztanunk; akarván eziránt is Kegyelmeteknek kedvezni, tezett mellettünk levő tanácsúr hiveinkkel edgyütt az szokott terminusnál az szentgyörgynapi gyűlést elébb szolgáltatnunk ki Kegyelmeteknek. Minekokáért Kegyelmeteknek kegyelmesen et sub poena consueti parancsoljuk, ez következő januariusnak harmadik napjára bocsássa oly bizonyos értelmes atyjokfiat Fejérvárra, hogy mind közönséges haza javára való dolgokat ő kegyelmekkel egy értelemből concludálhassunk. Akarván arról is tudósítani kegyelmeeket, hogy az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt agitaltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostre Devensi die 7. mense. Dec. 1643. 7

G. Rákóczy m. p.

Külszím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremis et vice comitibus iudicibus juratis assessoribus, ac toti universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transsylvaniae etc, fidelibus nobis sincere dilectis.

(Ered. a gr. Telekicz Mvásárh. Itárában rendezés alatti acták.)

b)

Racz Ádámnak

Georgius Rakoci dei gracia princeps Transsylvanicae partium Regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et graam nram sat. *mint az előbbeni meghívóban.*

Secus non factururus Ejdem in religio gratiosi manentes. Datum in curia nra Devensi die. 7. Decembris 1643.

G. Rakoczy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(Eredeti B. Orbán Balázs Itárában.)

LVIII.

1644. jan. 3—13.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transsylvanicae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes,

quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem tertium mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi quarti, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali benigne approbare, ratificare ac confirmare dignemur; quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae-Juliae, ad diem 3. mensis Januarii, anni domini 1644. indictis, celebratis, conclusi.

P r a e f a t i o

ex votiva dominorum regnicolarum aggratulatione desumpta.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, egész országnál, három nemzetül nagy szübeli buzgóságos könyörgésünkkel adunk hálákat az mindenható felséges istennek, hogy ő felsége Nagyságodat, szerelmesivel egyetemben, ez elmúlt esztendőnek forrásiban, szegény hazánknak csendes békességes és ilyen virágzó állapotjában megtartotta, és ez jelen való új esztendőnek is kezdetére kívánatos jó egészségben juttatta, és abban Nagyságodat szerelmesivel egyetemben megszentelte. Ő szent felségének mind ezekért dicsőséges nagy neve dicsértessék, áldassék és magasztaltassék.

Hogy azért Nagyságod, mint nekünk kegyelmes urunk, fejedelmi méltóságos tisztinek, szegény hazánkra való szorgalmatos vigyázásában, meg akarván felelni, ez mostani téli időnek is alkalmatlan voltát nem nézvén, ide az jelen való generalis gyűlésre convocáltatott bennünket, és mi is unanimi voto et consensu confluitunk: azért is az urnak nagy neve áldassék és dicsértessék. Könyörögvén ő szent felségének, hogy ő felsége Nagyságodnak kedvesivel egyetemben ez új esztendőnek több részét is engedje jó szerencsés, egészséges és békességes állapattal eltölteni, és sok új esztendőket érven engedje

meg, hogy több generalis gyűléseket is ilyen alkalmatossággal és hazánknak békességes virágzó állapotjában celebráltathasson. Kiért mi is ő felségét, mint kegyelmes istenünket, egész országúl, három nemzetül, dicsérhessük, áldhassuk, magasztalhassuk mind örökké, Amen.

Articvlvs I.

Kapu szám után való adó az tavalyi adózás szerint rendeltetik.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, noha látjuk szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, kiváltképpen az búzának szűk volta miatt, az kiknek valami kevés búzájok lőtt volna is szalmájában, de abból is az úristen úgy elvette áldását, hogy majd ugyan mondani semmit nem ereszt: mindazáltal, hogy Nagyságodnak mind udvari népe tartására s mind az fényes portának contentálására, mind egyéb extraordinaria expensáira meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli adózás szerént, kapu szám után az két rendbéli adózásra husz forintot, flor. 20. Az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris az Nagyságod tárlházában bészolgáltatni. Az szász uraink atyánkfiái, az partiumbéli uraink s atyánkfiáival egyetemben, hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek ő kegyelmek közöttül jószágok vagyon, azon terehviselésre ígérük magokat. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád.	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi Sz. György ád	fl. 150.
Ilyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

Gratuitus laborért pénzbeli fizetés ígértetik, a múlt esztendőbéli mód szerint.

Az végházaknak is építtését igen szükségesnek itéljük lenni kegyelmes urunk. Azért, hogy abból is Nagyságod meg

ne fogyatkozzék, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli mód szerént, minden kaputól két forintot, flor. 2. És mivel annak contributiója rövidebb terminust kíván, az adónak első erminusán az Nagyságod tárlházában bészolgáltatni igyekezzünk. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, legyen contentus véle.

Gratuitus labor helyett való adajok a taxás városoknak.

Kolosvár ad	fl. 400.
Báufi-Hunyad ad	fl. 125.
Udvarhely ad	fl. 100.
- Egeres ad	fl. 100.
Nagy-Almás ad	fl. 100.

Articulus III.

Enyed városában lakó nemesi s városi rend között lévő igényetlenségnek eligazíttatása ő Nagyságától kegyelmesen ígértetik.

Minémű sok dissessiók és panaszra való alkalmatosságok légyenek, kegyelmes urunk, Enyed városi nemesség és városi rend között, azt egész országúl, három nemzetül, az Nagyságod méltóságos szemei eleiben terjesztettük volt. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, egy arra destinalandó napon, tanácsúr hívei mellett, táblabíráiban is, és azon vármegyének főispáni jelenlétekben, mindenik fél igasságát comportálván, igazságos jó ítélet szerént decidáltatni, eligazíttatni akarja, mely decisio annakutánna successivis semper temporibus pro perpetuo statuto legyen közöttök, Nagyságodnak igen alázatossággal megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Végeztük mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy medio tempore mind az két részről ő kegyelmek is csendességben legyenek és ettől az Nagyságod kegyelmes resolútiójától várjanak.

Articulus IV.

Az arenda percipiálásában a tavalyi nyolczadik articulus confirmáltatik, hoc addito, hogyha akkor s addig a perceptorok kün nem lesznek, a mikor s meddig kívántatik, in flor. 100 convincáltatnak.

Nem kevés injuriáink vadnak, kegyelmes urunk, az arendának perceptori felől is, kik hol együtt hol másutt lakván, tempore perceptionis arendae in loco perceptionis nincsenek, sem az perceptiónak terminusáig ott nem ülnek. Végeztük azért, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ebből observáltassék az 1643. esztendőbéli 8-dik articulus, hoc tamen

addito, hogy ha az arenda perceptori az szokott terminusokon kün nem lennének, és ad terminum praefixum nem ülnének, eo facto convincáltassanak száz magyar forinton; melyet comperta rei veritate exequálhassanak az arenda perceptorin azon vármegye tisztjei, avagy azon városbéli bírák, az hol az perceptorok laknak.

Articvlvs V.

Az török földéről a jobbágyok felhozásában, hogy a tavalyi articulus vigorával élhessenek, Bihar vármegye instantiájára concludáltatik.

Mivel hogy ez elmúlt esztendőbeli gyűlésünkben végeztük volt az Bihar vármegyebéli uraink s atyánkfiái instantiájára, az török földéről jobbágyokat miképen hozhatnának fel, de mivel ő kegyelmek ekkédiglen annak semmi effectusát nem érzették: azon articulusokat az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ezen gyűlésünkben roboráljuk, erősítjük, és committálunk, hogy abból is azon articulus vigorával élhessenek ő kegyelmek, és attól ne arceáltassanak.

Articvlvs VI.

Lomperti vám csak azon határra menő szekeresektől exígáltassék.

Végeztük azt is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ha mikor az lomperti határra szekeres emberek mennének, más falú határára eleikben ne menjenek, meg ne vámolják, hanem ha régi privilegiumok vagyon rólla, éljenek jól véle. Ha penig valakik ezen dologban excessust és kárt tennének, evocáltassák az dominus terrestrist annak az dolognak merituma szerint; ha penig parasztember tézsen kárt, az dominus terrestristől kérjenek törvént felölle.

Articvlvs VII.

Nyúzó, fosztó, kóborló latrok, kiváltképpen Kraszna vármegye postulatumára, Váraddá vagy Székelyhídra vitessenek.

Noha, kegyelmes urunk, az sok nyúzó, fosztó, kóborló latrok felől elég articulusink extálnak: mindazáltal végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, kiváltképpen az Kraszna vármegyebéli atyánkfiái postulatumokra, hogy az olyanokat fogják meg, és vigyék vagy Váraddá vagy Székelyhídra, az 1635. esztendőbeli 54. articulus szerint.

ARTICVLVS VIII.

Az hajdúvárasokkal de reductionibus colonorum et aliorum az articulusokat ő Nagysága megakarja tartatni.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből, az Bihar vármegyei uraink s atyáncfiai instantiájokra, az hajdúvárasbéliekkel de reductionibus colonorum et aliorum az articulusokat megakarja tartatni, és előttök járó kapitánokat s hadnagyokat béhivatja s serio imponálja nekik, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

ARTICVLVS IX.

Az nyom kiadásról az elébbi articulusok helybe maradván, valamivel (a Székelségen kívül) melioráltatik.

Az ellopott marhának nyomának kiadásából noha elég articulusink extálnak, kegyelmes urunk, az melyek hogy in vigore maradjanak és observáltassanak, végeztük és concludáltuk is, meliorálván ezzel az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely falú határára az káros ember az nyomot viszi, és ki nem adhatják annak az falunak határáról, hanem ott nyúzták meg az lopott marhát, és reá találván az megnyúzott marhára, in tali casu tegyen hírt az falús bírónak fölöle; az falus bíró nyolczad nap alatt tartozzék az faluban kikeresni az orvot, és nyolczad napra az káros ember egy szolgabíróval reá menvén, az bíró, ha kitalálja az orvot, lopót, eo facto tartozzék ad plenum satisfaciáltatni véle; ha pedig ad octavum azon faluban fel nem találtatnék az lopó, az falus bíró adja el hűttel az faluról, amny magával az mennyivel az nyomot szokták kiadni, hogy nem az ő falubéli ember nyúzta meg az marhát, és nem az cselekedte az lopást, és így az káros ember keresse másutt az ő kárát; excipiálván mindazonáltal az székely uraink és atyáncfiai ebből magokat, mivel ő kegyelmek ebből az ő kegyelmek régi ususokat akarják observálni. Az szász uraink s atyáncfiai ezen articulusinkat acceptálják, ratificálják és approbálják, hoc addito, hogy effélében az magok ő kegyelmek között való tiszték procedáljanak az regius funduson, de nem az vármegyén való jószágokban.

ARTICVLVS X.

Az Oltig vagy más folyó vízig kiadván s vivén az nyomot, elégségesnek végeztetik.

Az székely uraink s atyáncfiai is jelentik, kegyelmes urunk, hogy az folyó vizek, de kiváltképpen az Olt vize mellett való faluk, az ellopott marhának nyomának kiadásában nem kevés injuriájok volna; holott által az vizen nem vihetik az

nyomot; ha kit általvihetnének is, az tulsó parton addig az sok marhákkal eltapodtatják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely falú az nyomot az Oltig vagy más folyó vizig elviszi, elégséges léssen, hogy az maga határából addég vitte s ki adta. Az vízen túl, ha eltapadtatik az nyom, az káros ember keresse, lássa azon túl ha feltalálhatja, servatis tamen servandis, és az usus szerént tartozzanak azok felvenni az nyomot, és határokról elébb adni, avagy megfizetni az kárt; ha penig az káros ember annak utánna az nyomot semmiképpen fel nem találhatja, az az falú, az ki határából kiadta és az vizig elvitte az nyomot, nem tartozik fizetni, az ő határából kiadván, sem penig az a falú nem tartozik az kárt fizetni, az kinek határán fel nem vehették és ki nem adhatták az nyomot.

Articvlvs XI.

Az vármegyéken érdemek szerént büntetődött latroknak csak saját marhájok vétetik el.

Ebből is nem kevés abusunk volt, kegyelmes urunk, hogy az mely gonosztvó embert, akar melyik vármegyékben is, az tisztviselők érdemek szerént megbüntettek, annak minden jovait elvötték, sem feleségének, sem gyermekinek részeket ki nem adván. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ennek utánna ebből ilyen mód observáltassék, hogy ha az lator comprehendáltatik, és érdeme szerént meg is büntetődik, felesége, gyermeki között jovait megosztván, separálván, vegyék csak az latornak az lator részére jutandó jókat el, az többit hagyják meg feleségének, gyermekinek.

Articvlvs XII.

Kézdi-Vásárhely azon immunitással éljen, melylyel Maros-Vásárhely.

Mivel ekkédiglen, kegyelmes urunk, Kézdi-Vásárhely és háromszéki nemes atyánkfiai között nem kevés veszekedések és villongások voltak, kiváltképpen abból, hogy sokadalmoknak és vásárnapoknak idején az háromszéki nemes atyánkfiai is borokat és sereket kiadásnak okáért béakarták vinni városokra; holott azért az nemes ország előtt privilegiumokat producáltak, az mely azt contineálja, hogy olyan indultumok, szabadságok és immunitások legyen, mint szintén az maros-vásárhelyieknek: mi is azért egész országúl végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy azon privilegiumok in vigora maradjon, és mindennémű szabadságokkal, immunitásokkal, úgy élhessenek, mint az marosvásárhelyiek, holott privilegiumok azt contineálja.

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos articulos, nobis, ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, praesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, auctoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, harumstrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima tertia mensis Januarii, anno domini millesimo, sexcentesimo quadragesimo quarto supra scripto.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, az erd. Muzeyumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diact. Trans. IV. köt.)

LIX.

1644. m a r c z. 26.

A lengyel király felajánlja közvetítését a béke helyreállítására.

Ad principem Transylvaniae Rakozkium. (!)

Uladislaus IV. dei gratia etc.

Illustrissime princeps, due, amice et vicine noster.

In lugubri recentis orbitatis nostrae luctu, quo inopinata mors, avulsa a regali trono et toro desideratissima conjuge nostra, acerbissime nos perstrinxit, accepimus litteras Illustratissimae V^{rae}. Licet quidem gravis hic et immoderatus dolor inter lamenta et questus quallidae regiae omnia excludat fomenta solatii, non gravate in hoc admisit levamentum acerbitatis suae, cum Ill. V^{ra} sincerum et amicum in nos regnum nostrum animum nobis contestatur, profidendo, pactorum et foederum, quae inter Poloniae et Hungariae regna sancte hucusque colebantur, certam et constantem observantiam. Sed rursum jure nos vocavit in partem doloris orbis christiani communis causa cum accepimus Ill^{tem} V^{ram} infesta signa in ditiones caes. M^{ris} fratris et cognati uri char. intulisse, deserta altissima pace et tranquillitate, qua feliciter et ad invidiam pene fruebantur.

Praesentis animus noster magnum in Christianitate hoc bello excitari incendium, quod ne simul flamma multos populos regnaque imprimis nostra corripiat, subverendum certe arbitramur. Sed(et)ipsi Ugariae dolenda haec armorum fortuna esse debet, quae ad publica Christianitatis damna, suam quoque vastitatem ac caedes sponte adjungit oblita, a vicinis Barbaris, qua aperta in qua occultis machinis, suas semper peti reliquias. Quoniam tamen Ill^{tas} V^{ra} desiderat, ut nos componendis his armorum tumultibus operam nostram inpendamus stabiliendae utriusque constanti paci publicae et quieti, collaudato Ill^{tis} V^{rae} erga communem Christiani orbis tranquillitatem affectu, vicissim ab Ill^{te} V^{ra} peramanter postulamus, ut dum circa hanc propositionem maturum cupimus consilium, parvam dolori recenti largiamur moram, Ill^{tas} interim V^{ra} videat, ne atrocitate belli et pacificationi nrae inter quam interponere auctoritatem nram vellemus, inter omnino praeccludat et difficilem, ne dicamus impossibilem reddat pacificandorum animorum rationem. Haec sunt, quae in tam gravi animi uri perturbatione, properante famulo Ill^{tis} V^{rae} hac vice offerre possumus. De reliquo valetudine prospera, ad bonum Christiani orbis commune acta et consilia conversurum frui precamur. Datum Vilnae 28. die mensis Martii, anno 1644, regnorum nrorum Poloniae XII. Svecia vero XXX anno.

(Egykorú másolat a müncheni kir. kvtárban: Collectio Camerariana LXV. k. 131. sz. 314. l.)

LX.

1644. j u n i u s 9.

Rákóczy utasítása Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábírájk, hogy támadási szándékával hagyjon fel.

Instructio pro spectabili ac magnifico Stephano Haller de Hallerkő, consiliario nostro ac de Küküllő; et generoso Francisco Bethlen de Keresd Albensis Transylvaniae comitatum comitibus, supremo aulae nostrae praefecto, tabulaeque judicariae assessore, ad serenissimum Poloniae regem et senatores; et si occasio tulerit etiam universam rempublicam et status eiusdem regni ablegatis et fidelibus nobis dilectis.

Istennek kegyelméből continuálván utjokat az mi követünk, igyekezzenek tempestive beérkezni, úgy hogy ante praefixum diem sepulturae reginae az királynál ő felségénél az több követektől efféle állapotban observálandó mód szerént privata vagy publica audentiájok lehessen.

Meglévén az audentiára való idő, az királyt ő felségét mi nevünkkel illendőképén salutálják, megjelentvén, hogy noha szívünk szerént akartuk volna, hogy ő felségének örvendetes és nem ilyen szomorú állapotjában kívántatott volna az mi szolgálatunk és kedveskedésünk, de ebben is az böles istennek tetszésének kelletvén beteljesedni, az ő felsége méltóságos requisitiójára, ez szomorú és halotti solennitásnak celebrálására követünket az végre expediáltuk, hogy elsőben az ő felségéhez való jó affectiónknak megfelelnünk, és megmutatnók, hogy az ő felsége méltó szomorúságán mi is ő felségének jó akarói szíből compatiálunk.

Másodszor: hogy ő felsége szerelmes házastársának méltóságos és szomorú temetésének böcsületit jelenlétünkkel keresztyéni hivatalunk szerént is ékesétenők, kívánván az úristentől ő felségének szübeli vigasztalást, és minden dolgaiban az keresztyénség javára szerencsés progressusokkal való örvendetes állapotot.

Meglévén az salutatio és erre ő felségének is választótele, meg kell azután jelenteni ő felségének, hogy még vannak oly dolgok is, melyek felől ezen alkalmatossággal mi tőlünk követségek volna ő felségéhez és az temetés solennitásának végez(t)je után, az mikor ő felségének ahoz mostani szomorúsági és búsulási között ideje és alkalmatossága volna, in privata audientia meg akarnák jelenteni, várván abban ő felségétől.

Ezeknek utána az temetésnek solennításiban az mit mi nevünkkel és képünkben illendőnek ítélnek követni és obserálni, azokat kövessék és tartsák meg az mi követünk, idején végére menvén azoktól, az kik moderálják annak solennitását, mihez kellessék magokat azokban alkalmaztatni in sessione et in aliis solennitatibus.

Végeződvén az temetés és arravaló respiriumát ismervén ő felségének, ha onnan arra való alkalmatosság nem adatnék is, emlékeztetni kell ő felségét az előtti emlékezet szerént az tovább való audientia adásra, melynek ideje eljövén, ehez alkalmaztathatják magokat.

Meg kell jelenteni ő felségének, hogy noha principaliter az ő felsége méltóságos requisitiójára ő felségéhez való sincera affectiónknak megbizonyítására expediáltuk az temetés solennitásának condecorálására való követünket, mindazáltal occurrálván az közönséges jót, az keresztyéni szeretetet és az országok jó szomszédságinak régi confoederatióinak megmaradását concernálandó dolgok is, azoknak alkalmatosságát is elmulatni nem akartuk.

Alkalmas időtől fogva való közönséges hírül hallatik, hogy ő felsége némely ellenkezőinknek szorgalmaztatásából

hadat akarna mi ellenünk, és ez szomszédos confoederatus országra bocsátani, avagy ha azt nem obtineallhatták volna is, de ad minimum, hogy meg fogná engedni ő felsége, hogy mások nevével vagy költségekkel efféle igyekezetek és intenciók végben vitethessenek.

Úgy vagyon, mi efféle közönséges híreknek kevesebb tekintetet adtunk volna, de immár nem egyszer hanem egynehányszor írt leveleiben ő kegyelme is az Magyarország palatinusa, ki most császár ő felsége armadájával ez szegény hazánkban vagyon, ezen igyekezetnek végben vitelével fenyegetett mind magunkat, mind erdélyi birodalmunkat, mind pedig Magyarországot, ez mi szegény hazánkat, kihez képest erről is mélyebb gondolkodásokat és idején való provisiókat kellett felvennünk.

Noha azért mi ez ideiglen azoknak hitelt nem adhattunk s most is nem adhatunk, mert elsőben megemlékezünk arról, minemű régi és szentül megtartatott confoederatiója vagyon az magyar nemzetnek in communi, mind Erdélynek és Magyarországnak azzal az nemes republicával, ő felsége szomszédos országával, s minthogy sem Erdélyország, sem Magyarország arra sem ő felségének sem az lengyelországi nemes republicának okot nem adott, hogy valami invasiót és hostilitást érdemeljen, sőt inkább fejedelemségünknek minden idejétől fogva igaz sinceritással és szolgálattal igyekeztünk lenni ő felségéhez és az nemes republicához, nem remélhetjük azt, hogy ő felségét és országát nem illető dologban ő felsége maga vagy országa fegyverét eleyétse, holott mi mostan is azon igyekezünk, hogy semminemő controversiáknak alkalmatosságával sem ő felsége, sem az nemes republica meg ne hántatnék.

Másodszor: jól jut eszünkbe, ő felségének, mint az keresztységnek javát és megmaradását kívánó méltóságos fejedelmek, minemő interpositiója volt mind ezelőtt, s mind ez elmúlt napokba böcsületes követe által nálunk is, és minemő interpositiót intendált császár ő felségénél is lenni, akarván ő felsége ez mostan köztünk fenn levő ellenkezéseket és háború állapotokat csendes mediumokkal leszállítani. Mivel azért mi minden istenes, jó, tisztességes és bátorságos mediumoknak acceptálására ígértük és ajánlottok készségünket, az más részről pedig mi nem is tudjuk, az ő felsége interpositiója és mediatorsága minemő tekintetben volt, és lehessen, meg nem gondolhattuk ez fejedelmi méltóságnak respectusa szerint mint lehetett volna vagy lehessen az illendő, hogy az kik között jó egység, szeretet és békeség szerzéssel az meglőtt háborukat és ellenkezéseket is complanálni kívánta és kívánja ő felsége, azokat maga fegyverével gerjesztené.

Biztatott végezetre az ellen bennünket igyünknek is igazsága, hogy religiónk, édes hazánk és nemzetünk szabadságának megbántódásaiért felvett igyekezetünk ő felségétől sem penig ő felsége országabeliektül nem impediáltatnék, kinek méltó és igaz okait ő felségének ennekelöte való leveleink által is bőségesen declaráltuk és valahol annak ideje és szüksége leszen, azoknak igazságát elegendőképen meg is állathatjuk, melyek hogyha az másrésről különben magyaráztatnának is, de hogy egy méltóságos király és egy nemes republica idő előtt való ítélettel valamelyik fél igazságát fegyverével bizonyítaná, minnek előtte avagy annak megítélésére mindkét féltül való arbiternek választatnék, avagy azoknak csendesítésére elindított mediuminak successusát nem is experiálná, azt meg nem gondolhattuk.

Mindazáltal mivel megtörténhetnék ennekutána is, hogy hasonló nyughatatlan elméjű emberek vagy ő felségét, vagy az nemes republicát hasonló igyekezetekre és ellenkezésekre ingerelhetnék, szorgalmatosan requirálják az mi követeink ő felségét, hogy méltóztassék ezután is ő felsége inkább ezeknek csendesítésére felvett mediatorságot continualni, hogysem maga vagy az nemes republicának fegyverét ezekben elegyíteni, avagy másoknak is akármilyen szín alatt országunkra és nemzetünkre fegyvert hozni engedni, mely szintén annyit tenne, ha attól az nemzettől és országból akármik instantiájára megbántódásunk lenne, mely netalán miunket is magunk oltalmában nagyobb és nehezebb extremumoknak tentálására kényszerítene.

Megtartván penig ő felsége is hozzánk királyi jó affectióját, és az mi hazánkhoz s nemzetünkhöz való szeretetét, mi is minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy az mi részünkről is minden confoederatiók és jó szomszédságos correspondentia szerént, az egyesség megtartassék, és ő felségének minden alkalmatosságokkal szolgálhassunk és kedveskedhessünk.

Az senatorok avagy statusok előtt ugyanezen dolgokat kell declarálni, hogy ilyen legatióval találták meg az királyt ő felségét és requirálni ő kegyelmeket is, hogy szemek előtt viselvéen az országnak confoederatióit, régi jó szomszédságit, ha mi instantiák voltak volna, vagy lennének is, legyenek is, magok méltóságos authoritásával mind ő felségének, mind penig az hol és mikor kívántatik magok consiliumjában és az nemes republica között is, hogy ne engedhessék senkinek magunk és nemzetünk ellen való hostilitásra semmi fegyver és ellenkezésnek alkalmatossága; ajánlván viszont ő kegyelmének is az mi jó szomszédságunkat és kedveskedésünket.

Ha mi objectiók ez mi mostani jó igyekezetünk ellen lennének, azokat ő kegyelmek az mi követünk mind nekik ad

partem adott informatiójokból s mind peng az dolgoknak merituma és alkalmatossága szerént. pro sua prudentia et dexteritate diluallhatják, és az mi igaz igyünket jó ratiókkal megállathatják; kire isten segítse ő kegyelmeket és kivánt resolutióval hozza meg jó egészségben. Datum in castris ad arcem nostram Sárospatakiensem positis, die 9. Junii. 1644.

G. Rakocy.

(Ercdeti minuta a m. k. orsz. levéltárban.)

LXI.

1645. febr.—m a j u s.

Bethlen Ferencz és Buxi István követségei Lengyelországban.

a)

1645. febr. 25.

Bethlen Ferencz jelentései.

Kegyelmes uram fejedelmem, az úristen nagyságodat stb.

Tegnapi napon nagy bajjal az nagy hóban és töretlen úton általköltözvén az Beszkéden, tiz órakor érkezénk Gorliczra; tudakozván, hogy ki bírja azt a városkát, jelenték, hogy egy Wladislaus Lubinczki neű emberséges ifjú ember bírja árendában, kiért érte küldvén, nem késett, oda jöve beszélgetvén vele és megjelentvén vallását is, hát egyezünk vallással, s annál jobb kedve érkezvén, örömet is beszélgete; mind eddig késért s sőt az ebédlő helyig is eljő velünk. Kérdezvén tőle, ha az király ő felsége mostani gyűlésre kiadott propositióját látta, mondá, hogy sandomiriai, lublini, krakkai vármegyék gyűlésiben mindenikben jelen volt, melyek ezelőtt hat héttel celebráltattak, s látta mindenik vármegyéken az propositiókat; némelyik vármegyékre van 30 propositiója ő folséginek, az vármegyék állapotjához képest, kire több, kire kevesebb, de az ki közönséges, mind egyformán. Semmi oly idegen elmélkedés nincsen benne, hanem csak magok közönséges békessége, s megmaradása felől való dolog. Egy kiváltképpen való vagyon mindazáltal, kinek tenora ilyen: az ellenségnek, úgymond látjuk nagy erejeket, és dolgokban naponként való előmeneteleket, kihez képest az szerencsét praeconsiderálnunk kell, s jó volna velek örökké való békesség felől gondolkodnunk; ezeket formalibus verbis mondja írva lenni az propositiókban; az ellenségen értik peng az suetusokat, nagy híre lévén nálok mind az két triumphusnak, melyet talám még nagyobb állapattal hirdetnek annál is, a miut minálunk vagyon az híre. Az vár-

megyéknek is, sok annak az ideje, hogy annyi postulatomok nem volt, mint most vagyon, mert némelyeknek 50 postulatuma is vagyon. Sőt az mint veszem eszemben, az három reli-gión valók összekötötték magokat, hogy egymást megoltalmaz-zák, de a mi nagyobb, az görögököt is az kozákokkal együtt magok mellé akarják venni, hogy így conjunctis viribus erő-sebber legyenek; sok annak az ideje, hogy az vármegyék a religió dolgában ilyen világos postulatumokat király ő felségi-nek be nem adtak, kiben nagy és kis Lengyelország és Lith-vánia egyet értettek. Az mely császár ő felsége királyhoz ő felségihez menő követét Krakkóban értette volt Nagyságod érkezeni, az már Varsovára bement, s noha német, s császártól jó, de sub nomine Regis Hispaniarum, akarván mindenképen az Galliában való házasságát dissuadeálni, és az császár ő felsége amitáját Leopoldissát, ki az megholt királynét bekésérte volt Lengyelországban, neki commendálni, de királynak ő fel-séginek nem lévén kedve az vén asszonnyal való házasságra, már bizonyos személyeket is denominált, kik az menyasszonyért menjenek, inkább akarván magát az universalis békességnek tractálásában az ifjú asszony mellől interponálni s contemnálni. Az delegátusok közül egyik az ország marschallja lészen: másik az referendarius Lisinczki, ki az királyné temetésekor perorált, és most vicecancelláriusnak akarják tenni. Az császár ő felségének való segítségadás felől is tudakozám tőle, de abban semmit sem értett, s nem is reméli, hogy publice sollicitálják, és nem is obtineálják egyáltalában, mert nagyságodnak itt nemcsak a mi és több vallásokon levők, de még az pápisták közül is sok jóakarója vagyon, kik ez nagyságod susceptum bellumát justumnak mondják, kiben ha Nagyságodnak impedi-mentumot szerzenének, iniquum et injustissimum esset; mert valamikor az austriai háznak jól volt dolga, itt akkor volt mindenkor minden religióknak háborgatása, kire nézve nem ké-vánják előmenetelit. Quid nobis cum Austriacis, non habuimus cum iisdem foedera et pacta, verum cum Hungaris, quae etiam sancte observare volumus. Sőt ha a király házasadása succedál, (kiben nekik nagy reménységek vagyon) s Duca de Nivers leányát veszi, mindenkben contrariumot reméllenek, mely házasságnak igen örülnek; de nem remélik, hogy minden gazdagságát véle adja az christianissimus rex; igen szépnak is commendálják. Nálók is úgy vagyon híre, hogy az franczia követnek az gyűlésen jelen kell lenni. Ez az ember, ki ezeket beszél, szintén akkor volt Krakkóban, mikor az hispaniai király követje kiindult onnét, s meghitt jóakaróitól értette s másunnét is írták neki. Az tatároknak készülleteket ők is ér-tették, kik az Ragyivil herczeg lakodalmát akarták intertur-

bálni, de az herczeg is ment volt el tizezer emberrel. Maga is az herczeg hogy elindult, ott lévén az partiális conventusban választották az gyűlésre, s jelen kell lenni okvetetlen. Vagyon annak is híre, hogy az Brandeburgus renunciált volna az neutralitásnak s declarálta volna magát császár ő felsége ellen, s az svétek pártját foveálja, kinek jobban végire menvén, tudósítom Nagyságodat, kegyelmes uram, róla. Több írásommal mostan Nagyságod méltóságos személyét nem terhelve, ajánlom az úristennek stb. Datum in oppido Csenszkovicze, die 25. Febr. anno dni 1645.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgája

Bethlen Ferencz m. p.

Kivül más írás: Ezt ma hozták ebéd felett, Kemény János urammal is kell közölni.

(Az egész Bethlen F. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

1645. m a j. 25.

Baksi István jelentése.

Illustrissime celsissime princeps, domine domine, mihi naturaliter colendissime.

In gratiam illustrissimae principalis Celsitudinis Vestrae humilium servitiorum meorum, demissam semper subjectionem.

Kegyelmes uram; alázatosan jelentem Őgodnak 6. praesentis ebéd után Sáros-Patakról az Nagod parancsolatjából megindulván isten ő szent felsége segítségével, és gondviseléséből 14. praesentis érkeztem ide Varsovára, az király ő felsége vadászni Prussiában lévén; Kazanowski uramat ő Nagát itt találtam, elsőbben is minek előtte innen Varsováról az király ő felsége után mennék, méltónak itéltem ő nagával szemben lennem, mind az király ő felsége felől értekezniem, mind pedig az Nagod levelét ő Nagának megadnom; 15. praesentis voltam szemben Kazanowski uram ő nagával, — kegyelmes uram Nagod nevével az mint legjobban tudtam köszöntöttem, levelét is Nagodnak praesentaltam, és az mostani alkalmatossággal az királyt ő felségét minémű dolgokról kényszerített megtalálni Őgodnak ugyan hőven declaráltam és proponáltam ő naga előtt, az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént; mely Nagod levele, és általam való látogatását, becsülettel való köszöntését, requisitioját, és hogy ő nagát is Nagod azon dolgokról méltóztatott tudósítani, kikről az királyt megtalálja, és

azokat ő nagával közlötte, igen sincere, és affectuose vévén, ebbeli Nagod jó akaratját loco beneficii agnoscalja; ajánlván ő nagához megmutatott szeretetét Nagodnak minden üdöbéli szeretettel való kész szolgálatját, és az Nagod kívánsága szerént örömet is promoveálja mind a publicumot, s mind penig az Ngod magános privatuminak effectuatiójában munkálódik a király ő felsége előtt, javalván ezen Nagod ő felségénél mind jó szomszedságban megtartandó rendes requisitióját, tetszvéen ő nagának, hogy Nagodtól való ide jöveletem adná értésére, és írná meg a királynak ő felségének, — magam pedig itt lennék mind addig várákozásban, míg a király ő felsége megírná, ha utánna kellessék-e mennem, avagy ide Varsovára várnam? — Engedtem keglmes uram ebbeli ő naga tetszésének, tudván azt, hogy ő naga promotiója által vihetem végben jobban az Nagod dolgait, annak is végére menvén, ha cancellarius uram ő naga udvarnál legyen-e az királynál?, de mivel cancellarius uram ő naga is az fia lakadalmán levén, így vélekedtem: ha szintén utánna mennék is ő felségének Nagodnak kedve szerént való expeditiója, kiváltképpen in privatis lehetne-e, avagy nem? kételkedvén felölle. — 16. praesentis küldötte Kazanowski uram ő naga a királyhoz levelével ide jöveletem felől szolgáját, mely levelére mind eddig sem jött ő nagának válaszsza, az királynak ő felségének távol való léte miatt, csak ma is írtam vala ő nagának várákozásom felől; azt izenvén ő naga, hogy reménysége kívül lött ily sok várákozásom, mert az király ő felsége az mint hallja az vadászatnak recreatiójában gyönyörködvéen, meszsziire ment, s azért nem lehetett addig válasza ő nagának jövele felől, penig bizonytalan. — Az királytól jött emberekkel is beszéltem, ezek is bizonyoson nem tudják, némelyek az ünnepekre, némelyek penig úrnapjára mondják bėjövetelét, elhittem meg fogja írni Kazanowszki urannak ő ngának, mely ő felsége írásához kell magamat alkalmaztatni. — Kegyelmes uram. Nagod bölcsen megitélheti, itt való várákozásom, jöveletem és menetelem mennyi üdöre terjedjen, az költség pedig minden nap erogaltatik, noha bizony az Nagod kegyelmes instructiója szerént, félvén az szűkségtől is, takarosán költeném ha lehetne; de itt minden drága a világon, elhittem keglmes uram Bethlen Ferencz uram informálhatta Nagodat, úgy annyira kegyelmes uram, ha itt egy hónapig kell az király ő felsége jövetelével együtt, válasza után várákoznom, tovább hogy az király ő felsége levelére az Nagod válaszáat itt várhassam, módomat benne fogyatkozás nélkül fel nem találhatom, és nem is látom, mert békességes időben is egy holnapig értem volna meg azzal az költséggel Bécsben, az kit itt két hét alatt legfeljebb kell erogalnom; —

Nagodat mint keglmes uramat alázatosan kérem, mihez tartsam magamat az üdő alatt, míg az királytól az válasz kijű, informaljon, mert bizony kénszerittetem kimennem sokáig való várakozásom után az király ő felsége válaszával. — 20. prae-sentis Lanszkolonszky uramat maga házánál kerestem, hogy az Nagod instructiója szerént az 400. forintot kezemhez vegyem, és akkora Nagod committálta jó alkalmatossággal erogáljam, — de ő keglmét házánál nem találtam, házánál való gondvise-lője azt mondotta: egy plébánus a tribunalra Lublinba citalta, és oda vagyon, az minthogy oda is volt; erről is Nagod kegyel-mes parancsolatját várom, ha kimenetelemkor levaljam-e, és kivigyem avagy ne?

Kegyelmes uram. Bregy és Kanasil uramékat, az király ő felsége régen hazájokba bocsátotta, és újabb követek jövetele felől való hírt nem is hallani semmi bizonyost, és így sem az Nagod, sem Croÿssi uram ő naga leveleit ő nagának meg nem adhattam távol való létek miatt; hanem az Croÿssi uram ő naga ő felségének szálló levelet bépecsételvén, az Nagod levelé-vel együtt, köszöntvén ő naga nevével is az királyt, meg fogom adni; — az több leveleit pedig Croÿssi uramnak, kiket Bregy és Kanaszil urameknak írt, az király ő felsége secretariusára Hüttin uramra bízom.

Kegyelmes uram, az tizenkét ezer tallér felől is semmit sem írhatok, kiket Bregy és Kanaszil urameknak kellett volna Nagodnak adni. — Immár tizenegyed napja, miolta itt vagyok, álgýű öptőnek, factornak megszerzésében szorgalmatoskodom eleget. Álgýűöntő, egy vagyon itt, jó, a ki mester, igen nehéz ember, meszsze nem megyen, noha elég ígéretek tettem kegyelmes uram Nagod nevével neki, de egyátalyában resol-
váltta magát, hogy nem megyen, mellette való legényei az kike sok és drága matériát bízhatni volna, nincsen. Factort is azok-nak az marháknak megszerzése, kik felől Nagod kegyelmesen parancsolt nem találhatni, causálván, hogy mind fegyver, és tüzes szerszámhoz való materiák, kiknek megszerzésére semmi képpen nem állanak reá; egyébbiránt is az mint végére mehete-m, oly derekas zálagos ember, az ki szintén oda ki kerestet-nék itt nincsen.

Minthogy itt kegyelmes uram, itt sem factort, sem álgýű-öntőt nem találhatni, ha Nagod kegyelmesen parancsoltatja, Krakóra megyek ki, és ott mivel közelebb vagyon inkább találhatni, mint itt. Válaszom lévén ő felségétől Nagod paran-csolatjához alkalmaztatom magamat. Az előbbeni Nagod krak-kói factora, elég ember lehetne most is erre az factorságra, ha reá állana.

Hadakozásra való jegyeket az lengyeleknek az muszkák-

kal nem látom, sem hogy hadat gyűjtenének, nem hallani; az *Római császár ő felsége állapotját szánakozni az lengyeleket, az Nagod és az svécusok szerencsését irigyelni látom, és hallom, és ha az dolognak kimenetele, vagy az császár győzedelme felől bizonyosok lehetnének, talán segítséggel is lennének az másik részen, de minthogy kétségesek kimenetele felől, hallgatással mullatják inkább el, noha közönségesen misét mondanak, és imádkoznak itt Lengyelországban ex mandato magistratus, az császár szerencséjéért minden helyekben.*

Danszkáról jött emberekkel is ma beszéltem, kik azt mondják, hogy az svécusoknak az danus ellen nagy segítséget adtanak az hollandusok; mind az két félnek derék hadát mondják lenni, és egy holnap alatt meg is ütköznek.

Az közönséges hír, hogy az svécusok Bécsnek az zsidó városát megvették, Kazanowszky uram is mondotta, értekezvén töllem ha úgy vegyon, de én nem tudván, nem is affirmaltam. — Az mint Kazanowszky uramtól ő nagától értettem majd inkább kívánnák az Nagoddal való békességet az császárral, mint az svédde.

22. Praesentis jött be ide az szepesi prépost Hoszszutóti László uram, azt mondják: hogy az császár ő felsége parancsolatjából jött az királyhoz, — de most Hoszszutóti uram nem volt maga az császárnál, hanem csak Podolinczról jött, mit hozott, és miért jött, még nem tudhattam; úgy vélem kegyelmes uram, kérésben jár ide való jövele, — itt úgy agnoscsálják, becsülik mint császár követét (kit én is elhiszek.)

Mind közönséges, mind pedig nagyobb renden levő emberek azt hirdetik, hogy az király ő felsége Galliából házasodik, és így keglmes uram: vox populi etc. — Azt is hallottam keglmes uram, hogy immár bizonyoson megvagyon, és ad quartum augusti Danczkán kell lenni az királynak ő felségének, míg ki megyek, bizonyoson végire megyek.

Itt kegyelmes uram in novellis nyomtatva hordozzák; hogy az Ngod hadai megegyeztek az svédde, számát is megírván az Ngod hadainak nr. 2000.

Immár Magyarországot az lengyelek töröktől féltik, nem kívánván Magyarországra ellenségül menni, mint az elmúlt esztendőben, magok offensive, sőt inkább tartnak ők most onnan, mint offensive valamit cselekednének.

Kegyelmes uram, az úristen Nagodnak életét egésséggel megtartsa mind dolgaiban, adjon szerencsés előmenetelt. Datum Varsoviae die 25. mensis Maii (az év hiányzik.)

Illrmae Cels. principalis Vestrae

humillimus servitor

Stephanus Baxi de Hecze m. p.

P. S. Az cancellarius uram ő naga fija a Gyalinszky herczeg leányát vötte, mind gazdagnak, s mind szépnek mondják lenni.

(Leiratott az eredetiből, mely megvan a Károlyfehérvári könyvtárban Nr. 5. IV. 5—138. szám alatt.)

c)

1645. j u n i u s 10.

Baksi István levele Debreczenéhez tárgyalásairól.

Generose domine, fautor et patrone mihi plurimum confidentissime colendissimeque.

Servitiorum meorum humilium addictissimam semper commendationem. Sok jókkal, jó egészséggel stb.

Az itt való állapotokról noha immár kétszer is tudósítottam Kegyelmedet; de most mivel újabb dolgok interveniáltak, rövideden tudósítom Kegyelmedet. Az királynál ő felségénél prima praesentis volt audientiám az urunk ő nagysága levelének megadása előtt, minemű propositióm volt publice a király és az senatorok előtt, Kegyelmednek is sub litera A. megküldöttem. Az válasznak eddig régen kikellett volna júni az elébbeni ő nagysága levelére és propositiójára, de újabb parancsolatja érkeztén a mi kegyelmes urunknak hozzám, melyet Tokajból 25. praeterit. Mens. Maji írt, ujobban kellett ő felségét requirálnom, másodsor is mint adtam be a királynak ő felségének in scriptis, annak is pariáját Kegyelmednek megküldöttem. Immár az király inquisitiót tétet felőle, s miud addig kell várakoznom, míg nem peragaltatik in confiniis; azon második signatura extal sub litera B. Az mennyi költséget urunk ő nagysága adott, azzal bizony meg nem érem, magamnak sem sok vagyon, hanem ha lovaimat adom el, az szolgálaim gyalog maradnak.

Az császár követének Hosszútóti uramnak 31. mensis Maji volt audientiája, a többi között valami török levelet producált, és azzal akarván commovealni a lengyeleket így kívánt segítséget adni; mely török levélre szert tévén igen nehezen, Kegyelmednek is, mint urunknak, pariáját küldöttem sub litera C. — 6. Junii jött ki az válasza, immár el is ment, de innen nem sok segítséget fognak adni, hanem ha úgy, mint tavaly valami roszt gyülevészt fogadnak, de itt meg nem engedtetett az hadfogadás közönségesen. Az római császár ő fölsége Hosszútóti uram által kért itt egy Kniense Dominic nevű úrtól Makovicza várára százezer forintot, ha valami hadat fogadhatnának, vagy valahonnan szerit tehetnék; minden szándékok az,

hogy az makoviczai tartományt ütnék meg, de nem lévén hadok, nincs semmiben módjok, hanem ha azon Kniense Dominic fogadna valami praetextus alatt hadat, mert itt is annak a szolgái voltak vele és a krakkai vajdájé.

Az török levélre nézve az lengyelek az Magyarország végeire bizonyos számú vitézlő népet rendelnek vigyázásnak okáért. A krakkai vajda is a fordóben készül oda a végek felé, mely csak két mélyföld Palocsához. Az vigyázás nem árt az mi részünkről is etc.

Száz mása kényesöt akar urunk ő nagysága Danczkára küldeni és annak az árán vásároltatni ott, arra való salus conductust sollicitáltam itt; megadják ugyan a salus conductust, de hogy fegyvert és lövő szerszámhoz való materiát vásároltasson ő nagysága s kivitesse, azt semmiképpen ex decreto meg nem engedik; maga mit akarjon ő nagysága vásároltatni, arról még csak emlékezetet sem töttem, mikor sollicitáltam cancellarius és Kazanovszky uramék ő nagyságok által a király ő főliségétől.

A bavarus a francziáknak tizenkétezer embereknél (az mint mondják) többet ejtett el. Cathaloniában is megverték a hispanusok a francziákat, ki minekünk nem igen szintén jó volna.

Az oda ki való állapotokról kíválképen házamnúpe felől mindeddig sem hallhatok semmi bizonyost, most is írta az feleségemnek. Kegyelmedet, mint uramot kérem, küldje meg és ha mit irat küldje Makoviczára, onnan jűnek s mennek hozzá az urunk emberi, ha miben penig megtalálja Kegyelmedet, legyen jó akaratall Kegyelmed hozzája, melyben semmi kétségem nincsen.

Wrangel a svecusok generalisa a dániai királynak 2000 emberét vágta le Holstein nevű városnál. A francziák is annyira reparálták hadokat, bavarus elégtelen maga oltalmára ellenek, a hollandusok nagy segítséget adtanak nekiek; az sem igaz, hogy 1200 embereket dissipálta volna bavarus, hanem 3000-t. Mikor mellesek haza, isten tudja. Adja isten stb. Datae Warsaviae die 10. Mensis Junii ao 1645.

Generosae dominationis Vestrae

servitor humilimus addictissimusque
Stephanus Baxy m. p.

P. S. Kegyelmedet kérem megbocsásson, igen sietséggel kellett Kegyelmednek írnom, számtalan sok dolgom vagyom.

Kívűl, más kézzel: 22. Junii ao 1645. Pocsajban. 10. Junii Warsavan írta Baxy uram.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreezeni de Király Darócza, illustrissimae principalis celsitudinis etc. Domini dni nostri

Clementissimi universorum bonorum in regno Hungariae existentium praefecto etc. Dno fautori et patrono mihi colendissimo confidentissimoque.

(Eredetije a kir. orsz. levéltárban.)

LXII.

1645. marcius 6.

Meghívó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transanniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem, et gratiam nostram. Az közönséges jóért való mindennyi nagy gondos dolgaink között és országúl keglmetektől való távullétünk alatt is, nem akarván fejedelmi hivatalunkról, és kegltekre való keglis gondviselésünkről feledékenek lenni ez jelen való esztendőben is az szokás szerint való keglmetek országos gyűlését az szokás szerint meglenni akartuk; melyet az úristen azt adván érnünk, rendeltünk *ad diem 16. futuri mensis Aprilis fehérvári városunkban* kiszolgáltatni, magunk is azon gyűlése alatt keglteknek, az úristen segítségéből jelen akarván lenni; de ha előttünk álló gondos dolgaink azt nem kezdenék engedni is, fiúnk Rákóczi György praesideálván képünkben. Minek-okáért Kegdnek hadjuk, s keglsn parancsoljuk, így értvén ebben való keglis rendelésünket, az megírt napon és helyen, maga személye szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy ha szintén magunk személye szerint az gyűlésben jelen nem lehetnénk is, fiúnk Kegddel való egyértelemből is, az közönségés jóra végezhessen minden jó és hasznos dolgokat. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in curia nra Zboroviensi, die 6. Martii anno dni 1645.

G. Rakocy m. p.

Kívül: Generoso Adamo Rátz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs birtokában levő eredetiről.)

LXIII.

1645. apr. 16—jun. 6.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes

quibus expedit universis: quod cum nos necessitudine gentis et amore patriae nostrae charissimae moti, pro restituenda et stabilienda publica nationis Hungaricae libertate, arma defensiva sumere necessum habuissemus, deoque optimo maximo hujusmodi conatus nostros felici successu prosperante, finibus regni istius nostri Transylvaniae longius abesse debuissimus: ut praedicti quoque fideles status et ordines ejusdem regni nostri paternam erga eosdem affectionem nostram, sollicitamque de permansione eorundem curam, indefessumque in boni publici promotionem studium etiam in absentia nostra experiri possent; illustrissimo principe Georgio Rakoci juniore, dicti regni nostri Transylvaniae principe, partium regni Hungariae domino et Siculorum comite, filio nostro dilectissimo, et successore legitimo in dicto regno cum plena autoritate in absentia nostra constituto, praedictis statibus et ordinibus trium nationum regni istius nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, ad diem 16. Aprilis anni praesentis in civitatem nostram Albam Juliam conventum generalem edixeramus, eidemque conventui praedictum filium nostrum nostrae in persona praeesse voluimus: Ad quem quidem conventum, seu generalia comitia, praenotati fideles status et ordines trium nationum regni istius nostri Transylvaniae et partium eidem annexarum frequentes congregati, exhibuerunt nobis medio ejusdem principis et filii nostri infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et suffragiis, unanimique consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, quo eosdem universos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, benigne approbare et ratificare, sigilloque et chirographo proprio perpetuo valituros confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae-Juliae ad 16. diem Aprilis anni praesentis millesimi sexcentissimi quadragessimi quinti, indictis, conclusi.

P r a e f a t i o.

Nagy buzgóságos hálaadással és szübbeli könyörgésünkkel tartozunk az mindenható felséges istennek, nekünk kegyelmes urunk, igaz természet szerint való fejedelmünk, hogy ő felsége Nagyságodat mind ennyi külömb külömbféle változásokban is, és kiváltképpen való sok országos gondjaiban, egésséges békeséges állapotban megtartotta. Az melyért az nagy hatalmú

istennek szent neve áldassék, dicsértessék és felmagasztaltassék.

Hogy pedig Nagyságod, kegyelmes urunk, távol létében is, mind ilyen nagy gondos, terhes, munkás, fáradságos gondjaiban, mi reánk s szegény hazánknak békességes megmaradására ilyen szorgalmatos gondot viselt, hogy opportuno tempore annak alkalmas idején szegény hazánknak generalis gyűlést promulgáltatott, s egész országúl, három nemzetül convocáltatott bennünket, Nagyságodnak mint igaz tökéletes aláztos szolgálói híven fejünk fenállásáig megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Noha pedig, kegyelmes urunk, Nagyságod maga méltóságos praesentiájában jelen nem lehetett is, (kit igen nagy buzgóságos szívbeli ajétatosságunkkal kívántunk volna), mindazáltal magasztaltassék az istennek szent neve, ifjú urunk ő nagysága köztünk való praesideálása által az Nagyságod köztünk küldött propositióit igen nagy aláztos hűséges engedelmességgel vettük és értettük, és azokból is Nagyságodnak és szegény hazánknak semmiben megfogytokozni nem akarunk. Kérjük azon az mindenható istent, hogy miképpen mostan ifjú kegyelmes urunk fejedelemségének első sengéjében szegény hazánknak csendes békességes állapotjában ilyen szép méltóságos állapottal praesideált és forgódott közöttünk, ő felsége ő nagyságát bódog szerencsés hosszú élettel megáldván, suppeditáljon gyakorta erőt s egészséget ő nagyságának az köztünk való praesideálásra, és ilyen szép gyűléseknek celebrálására; kiből azon felséges istennek nagy neve dicsértessék, s nekünk is egész országúl, három nemzetül, szegény hazánkkal egyetemben békességes megmaradásunkra lehessen, Amen.

ARTICVLVS I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendőnként kapuszám szerint való szokott adó, a taxás várasok adajával.

Az mint Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának első részében intimálja az ország adajának felrendelését, noha bizony magunk s mind szegénységünk oly felette sok fogyatkozással vadnak, hogy hirtelenséggel előszámálhni nem is tudnók; holott se búzájok, se borok nem termett; sok helyeken az jégeső is mind gabonájokat, szőlőjeket igen elverte, marhájok is igen elhólt s most is halton hal, egyébképpen is semmi oly keresetek nincsen, az miből pénzt teremthetnének: mindazonáltal ellenben látván Nagyságodnak mostani előtte álló dolgaiban való szükségét, hogy Nagyságodnak távollétében is meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására s egyéb extraordinaria expensáira ígé-

rünk Nagyságodnak kapuszám után az két rendbéli adózásra lúsz forintot, id est flor. 20., az Szent-György napinak felét ad primum Junii, felét ad primum Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, az más felét ad primum Decembris az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumba lévő uraink s atyánkfiái is az szász urainkkal s atyánkfiáival egyetemben ezen tereh viselésre ígérük magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyébe jószágok vagyon, megígérük. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás várasok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdí-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

ARTICVLVS II.

A kik hatalmasul másnak jószágát, örökségét, ez mostani hadi indulatnak kezdetitől fogva elfoglalták, vagy ezután is ezen hadnak leszállásáig elfoglalni mérészlenék, annak visszafoglalásának módja.

Nem kevés panaszolkodások vadnak országunkban, kegyelmes urunk, hogy némely hatalmaskodó embereknek senkitől semmi félelmek nem lévén, bizakodván abban is, hogy mostan az hadakozásnak idején törvények is nem celebráltathatnak, per fas et nefas minden potentiákat patrálának, megcselekednének. Hogy azért efféle potentiariusok refraculódjanak, végeztük egész országúl, három nemzetül, az Nagyságod bölcs tanácsinak is tetszésekből, kik most ifjú urunk ő nagysága mellett jelen voltak az Nagyságod rendeléséből, és ugyan articulusinkban is írtuk, hogy mind azoltatól fogva, miolta ez az hadakozás kezdetett, az ki valakin valami potentiát, occupatiót cselekedett, és ezután is az hadnak leszállásáig cselekednék, abban ilyen mód observáltassék, (könyörgünk is Nagyságodnak alázatosan, méltóztassék ifjú urunknak ő nagyságának parancsolni felőle, authoritást is adván Nagyságod távolý létében ő nagyságának erre), hogy az laesa pars requi-

rálja ifjú urunkat ő nagyságát megbántódása felől, és ő nagysága azt az megbántott félt bocsássa informatióra az tisztetekre, azok ő nagyságát hitek szerint informálván, és constálván az occupatio, ő nagysága ammoneálja az occupatort, hogy restituálja az elfoglalt jókat; ha peniglen az ő nagysága prae-monitiójára meg nem adná, kezéből ki nem eresztené, in tali casu ő nagysága az tiszteteknek parancsoljon az reoccupatio és restitutio felől; ha arra nem remittálná, annak utánna brachiumval is reoccupáltathassa az laesa parsnak ő nagysága. Azután az potentiáért kereshesse az laesa pars az potentiariust, és e converso az más fél is, ha mi jussa lészen az országhoz, keresse juris ordine.

Articvlvs III.

Vér Andrásnak elfoglaltatott jószágá megadassék.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk, mivel nyavalyás Vér György atyánkfia adja értésünkre, hogy egy fia lévén Vér András, ki az szalonthai harczkor elmaradván, ez világban való élete felől semmi reménségek nem lévén, annak az fiának Vér Andrásnak jószágát Boldvai Márton kezdte volna bírni, úgy mint atyafi; maga is Vér György nem tartván ellent benne. Mivel penig emberi reménség kívül az úristen ő felsége Vér Andrást megtartván, és mostan az török kézből meghozván, szabadítván, immár az atyjával együtt vagyon: méltónak ítéltük, hogy ezt ugyan articulusban íratván, az tisztetek ammoneálják Boldvai Márton uramat, hogy Vér Andrásnak assignálja kezében az ő része jószágát, res mobilisével együtt, absque ulla tergiversatione. Ha peniglen meg nem cselekeszi, az vármegye tisztei eo facto reoccupálják s assignálják Vér András kezében.

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita ex admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confir-

mamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 6. mensis Junii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Egykorú nyomatott példánya, a fejedelem pecsétje és aláírása nélkül, az *Erd. Múzeumban* (*Jos. Com. Kemény codex authent. art. diaet. Trans. IV. köt.*) — Hasonló példánya ugyanott (*a Donáth-gyűjteményben*), következő hátrattal: »Generoso domino Stephano Kálnoki de Keorispatak contulit Mattheus K. Arkossi m. p.«

LXIV.

1646. m a r c z. 11—27.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum primum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi sexti, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis, et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis Alba Julia ad diem decimum primum mensis Martii, anno domini millesimi sexcentesimi quadragesimi sexti, indictis, celebratis, conclusi.

P r a e f a t i o.

Minémű kegyes atyai indulattal, szorgalmatos gondviseléssel lött légyen, kegyelmes urunk, Nagyságod hozzánk és

egész nemzetünkhöz mind boldogságos fejedelemségének inauratiójától fogva, azt egész országúl, három nemzetül, látjuk és tapasztalhatóképen is érezzük; holott Nagyságod, kegyelmes urunk, az elmúlt esztendőben is szegény hazánknak és az egész magyar nemzetnek megbomlott és igen megbántódott állapotit s törvényt jó karban hozni és állatni szegény hazánktól messzse földre volt, mindazonáltal abbéli nagy gondos s fáradságos és országos gondjai között is mi reánk és nemzetünkre oly kiválképen való gondot viselt, hogy édes hazánkban szép csendes békességes állapotban nyugodtunk, és dicsírtessék az nagy hatalmú Istennek szent neve, szerelmes hazánknak lakó földét idegen ellenség lovának lába nem nyomotta; mostan is Nagyságod; azon istennek segítségeből, országunknak régi jó szokása szerint országos gyűlésre convocáltatott bennünket. Mind ezekért áldassék, magasztaltassék az úrnak nagy dicsőséges neve. Könyörögvén azon ő felségének, ennek utána is boldog szerencsés hoszszú élettel látogassa Nagyságodat, egy napját tegye ezerré, hogy az Nagyságod méltóságos guberniumában csendes békességes állapotban nyughassunk, maradassunk meg édes hazánkban. és Nagyságod is gyakorta sok gyűléseket celebráltathasson, Amen.

Articvlvs I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendőnként kapu számról való szokott adó, a taxás várasok adajával.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti, noha bizonyára nem tudjuk elő számlálni szegénységinknek sok kiválképpen való fogyatkozásokat, holott az pestis is felette igen grassál köztünk, marhájak is elholt, mostan is halton hal, sem búzák sem borok nem termett, és sok helyeken teljességgel éhel halóvá löttének szegénységink s léznek ez után is, miből teremthessék meg az adót, tudja csak az jó isten: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkazzunk, mind az fényes portának contentálására, udvara népe tartására, igírünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásra kapu szám után 20. forintot, az elmúlt esztendőbeli négy terminusokon, ugy mint a Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, az más felét ad 1. Decembris az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumban lévő uraink s atyánkfiai is a száz uraink s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen a székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre ígérük magokat. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városoknak esztendőnként szokott adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

ARTICVLVS II.

Latrok, orvok, tolvajok megbüntetéseknek módja.

Noha, kegyelmes urunk, az orvoknak, lopóknak szaporodásokat és felettébb való öregbüléseket látjuk, az melyről elegendő articulusink extálnak: de még is ugyan nem szűnnek, hanem az sok gonoszságban napról napra nevedeknek. Végez-tük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy azoknak büntetésekben ez után ilyen modalitas öbserváltassék: hogy ha az lator deprehendáltatik, elsőben is annak jovaiból az káros ember contentáltassék, se földes urak, se tiszték abból magok-nak addig semmit nem reserváln; ha pedig annyi jövök nem lenne, és az tiszték nem satisfaciálhatnának az károsoknak. addig el ne bocsáttassék semmiképen, míglen az károsok nem contentáltatnak s az tisztéknek is az szokás szerént való jutalmokat az fáradságért nem deponálják. Meglévén az contentatio, úgy is el ne bocsássák, hanem juxta quantitatem delicti jó lelki esmérettel törvény szerént tegyenek ítéletet az tiszték felőle, ki mennyi ideig való poenitentiázást érdemeljen, mind addig pedig detentio és erős poenitentiázás alatt tartassék. Az elbocsátásnak idején is jó conditiók alatt kezeseket állassanak az vétkesek, hogy azután jámborúl viselik magokat, s regestrumokban fel irassák az tiszték, kiki az ő inspectioja alatt, hogy abból annakutánna is megtudhassák, volt-é többszer vétke avagy nem. Ez ilyen móddal való poenitentiázás azért csak az első vétkekért suffragáljon; mert ha azután többszer is vétkeben deprehendáltatik, csak egyáltaljában halállal büntettesék, ha szintén megegyezett volna is az károsokkal. Ha pedig halállal büntetődik is, az olyan latornak ha mie találtatik is, elsőben is az káros embert elégítsék meg belőle; ha mi abból megmarad, az tiszték is satisfaciáljanak magoknak, megmaradván mind az által az olyan latroknak feleségeknak s gyermekeknek részek. ha ki telik. Ha kik pedig egyik helyből másban

az vétek előtt keresnek subterfugiumokat, affélékről az előtt irt articulusok observáltassanak. Az latroknak is párttartóinak, oltalmazóinak és patrocínálóinak, (akar nemes, akar paraszt ember légyen), büntetésekről anni 1643. art. 4. az mely articulusok denominálva vadnak, observáltassanak in omnibus punctis; hoc etiam addito, hogy az mely tiszteteknek nincs hol tartaniok az latrokat, vigyék az fiscus váraiban, csak hogy onnét is hír nélkül el ne bocsássák.

Articvlvs III.

Török földére járó latrok, csavargók és kapdosók megzaboláztassanak.

Az török földre való kapdosók, latrok miatt is, kegyelmes urunk, látjuk hogy szegény hazánknak veszedelme következik. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy efféléknek refraenálásokról observáltassék inviolabiliter az 1638. esztendőbéli negyedik articulus.

Articvlvs IV.

Az mely tisztviselők az házas személyeket fizetésért egymástól elválasztandk, annak megbüntetése végeztetik.

Látjuk azt is, kegyelmes urunk, hogy némely tisztviselők kiválképpen az oláhság között fizetésért divortiumot csinálnak. Végeztük azért egész országúl, három nemzetül, hogy az mely tisztetek ezután effélet tentálnának, comperta rei veritate 200 forinton convincáltassanak, toties quoties peccaverint.

Articvlvs V.

Az enyedi nemes és váraasi rend között való viszszálkodások eligazítása újonnan végeztetik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk; az enyedi nemes és váraasi uraink s atyánkfiai között való controversiákat hova hamarébb az 1643. és 1644. esztendőbéli articulusok szerint eligazíttatja, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs VI.

Ha kik valamely árváknak tutorságát magokra vállalják, hogy tutorságokról számot adni és az tékozlott jókról eleget tenni az országnak decretuma szerint tartozzanak, végeztetik.

Látunk, kegyelmes urunk, nem kicsiny fogyatkozásokat némely nem jó lelkiismérető emberekben is, kik valamely árváknak tutorságokat magokra vévén, tékozlójják, vesztegetik jovokot, és számot is nem akarnak adni. Tetszett azért miné-

künk is egész országuł, három nemzetuł, hogy effélékruł obser-
váltassanak az decretalis locusok, és ha kik az ellen cseleked-
nek, a számadásra vonatztatván, tartozzanak a szerént számot
adván satisfaciálni.

Articvlvs VII.

*Kraszna vármegyebéliek két vagy három cseber bortól hűt
szerént való bizonság levelet adni ne tartozzanak ; az harminczza-
dosok is az bor csapolástól megszünjenek.*

Az Kraszna vármegyebéli uraink s atyánkflai panaszol-
kodásokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy két három cseber
borért ne tartozzanak ő kegyelmek hűt szerént való testimoni-
alist adni. Hogy penig Nagyságod interdicálja ez után, borokat
harminczadosok ne csapolják, alázatosan megszolgáljuk Nagy-
ságodnak.

Articvlvs VIII.

*Hogy az Szörin vármegyebélieknek az főbán útilevelet
adhasson, megengedtetik bizonyos móddal meghatározásképen.*

Hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből a Szöriny
vármegyebéli atyánkflai intercessiójokra főbán uramnak au-
thoritást ad limitative az salvus conductus adásra, Nagyságod-
nak megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

*Az káránsebesieknek tehén és ökörbőr eladása felől való
állapatjok.*

Az káránsebesi uraink instantiájára is hogy Nagyságod
kegyelmességéből végére mégyen, miért nem engedik az mécszá-
rosok tehén és ökör bőroket eladni, és abban, quod aequum et
justum léssen, azt fogja vélek követtetni, Nagyságodnak meg-
szolgáljuk.

Articvlvs X.

*Ha kik az káránsebesiek közül nem kereskedésért, hanem
magok táplálásának okáért mennek Havasalföldébe, harmin-
czaddal ne tartozzanak.*

Végeztük azt is, kegyelmes urunk, hogy az kik ő kegyel-
mek közül általjárnak Havasalföldére, és nem valami keres-
kedésnek okáért mennek ki, hanem magok testek táplálására
valót keresnek, és az mit kivisznek, ott ben is el nem adják,
sem itt kün, abból is observáltassék az régi usus, és ne vegye-
nek harminczadot rajtok.

ARTICVLVS XI.

Az háromszékiek az két Oláhországok felé való határokra szorgalmatos gondot viseljenek, s az erdélyi birodalomhoz valókat elidegeníteni semmiképen ne engedjék.

Az háromszéki atyámfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy az kik ő kegyelmek között kereskedésnek okáért az két Oláhországban bémennének, sok törvénytelen dolgokat cselekednének rajtok; sőt magok határán lévő halászó vizekben is némelyeket halálra vernének. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ő kegyelmek az határok állapotjára szorgalmatosan viseljenek gondot, és oly vigyázásban legyenek, hogy az, ki ide az erdélyi birodalomhoz való, egyáltaljában oda ne engedjék. Hogy pedig Nagyságod az vajdát megtaláltatja efféle insolentiákról, Nagyságodnak megszolgájjuk, mint kegyelmes urunknak.

ARTICVLVS XII.

Kraszna vármegyében Magyar-Keczelnék más idegen határon szántások, vetések és szőlőbéli majorkodások állapotja.

Az Kraszna vármegyebéli atyámfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy Magyar-Keczelnék kevés vetés alá való földé lévén, az oláhok földében kellett vetni. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy abból observáltassék az 1643. esztendőbéli 29-dik articulus; ha közelebb magyar falú határán szántó földet és szőlő hegyeket nem találhának, az megnevezett articulus szerint oculálván az denominált personák.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulus, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima septima mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

G. Rakoci m. p. (P. H.)

Nyomatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével az erd. Muzéumban (a Dónáth-gyűjteményben.) Másik példánya, pecsét és aláírás nélkül, ugyanott (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.)

LXV.

1646. ő s z é n.

Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a királylyal kötendő véd és dacszövetség ügyében.

1. Honnan és minémű alkalmatosságok adattanak legyen arra, hogy mostan ő keglmét a királyhoz ő felségéhez, s a kikhez kívántatik, egyebekhez is expediálnunk kellessék, maga ő keglme interessatus levén azokban szükségesnek nem látjuk azok előszámlálását, bízván az ő keglme hű, és elég szorgalmatos industriájára. De mivel azok nem publicumra valók, s nem is olyak, hogy immediate azokon kellene kezdeni követséget. annak okáért szükségesnek ítéljük, hogy az alább megírt módok szerint igyekezzék procedálni, mindazáltal az mint gyakorta szokott történni, az jó oblata occasiót is nem kell praeterrittálni, élni is kell jó akaróinknak tetszésekkal egyébiránt.

2. Mivel talán az várakozásnál későbbben fog ő keglme beérkezni, hogy idegen dologra ne magyaráztassék, helyes és igaz, s a mi méltóságunkhoz illendő mentségekkel kell ő keglmének a késedelmet excusálni; többi közt, sok felől az a hír jött fülünkbe, hogy ő felsége igyekezetét meg akarná változtatni. — A hercegtől várt válaszunknak későn érkezését, az útnak nehéz, és az időknek alkalmatlan voltát, magának Erdélyben való lételét, azonban az töröknek is állapotjára való vigyázásunkat forgathatja ő keglme igen méltán, s talál több igaz mentségeket is.

3. Utját ő keglme késedelem nélkül mint continuálja, magát a mi méltóságunk szerint ott mint viselje, és micsoda modalitásokat is kövessen. azt is hadjuk az ő keglme industriájára, és jóakaróinknak is tetszésekre. Azt mindazonáltal felette igen megkívánjuk, parancsoljuk is igen serio. szüntelen igyekezzék bennünket tudósítani minden állapotokról, s igen nagy vigyázásban, s szorgalmatosságban is legyen, hogy mindeneket érthessen, minket valóságos dolgokról is tudósíthasson.

4. Praetextus azért és külső declaratiója ő keglme bemegetelének lehet:

1°. Mivel sok időtől fogva fennforgott, és iterata requisitiók is volt. maramarosi veszekedésben levő határoknak eligazíttatása. azután is nyúltak pedig Magyarországnak is némely

helyeken a controversiák etc. etc. Mostan is ezekről csak azt kell kívánni, legyen oly dispositiója ő felségének a királynak, és respublicának felőlle, egy jó alkalmazhatósággal vétődjék igazításba, és tartassék fenn azon előbbi resolutio de exmittendis commissariis, a mely megvult Haller István uram által.

2°. Az Tökölyi uramnak jószágok dolga, vagy a jószágot, vagy a summát deponáltassa ő felsége, megmutatván ezzel is ő felsége, és a respublica is hozzánk való sinceritását, és azt, hogy nagyobbban respectálnak bennünket egy privatus úrnál. E mellett Magyarországhoz való jó szomszédságoknak megtartását; lám Magyarországon senkitől *indicta causa*, et *absque legitimo juris processu* senkitől, uraktól, sem egyéb rendektől, sem ok, sem *exemplum efféle* dologban nem adatott.

3°. Járulhat ehhez az ifjú fejedelem asszony, és Báthoryné asszonyom jószágoknak is állapotja, a mint erről szóval bővebben etc.

5. A derekasabb dolgokról igyekezzék ő keglme *privata audientiát* impetrálni, és úgy a királynak proponálni, szóval inkább, s a mennyiben lehet írást beadni távoztasson, s ha különben nem lehetne afélében igen *cautus* legyen; és ha nem a király maga (a mint hogy úgy is hiszszük) hanem valamely *delegatus* által akarná az derék dolgot tractálni, azon legyen hogy az oly személy legyen, kinek mi is hihetnénk, és hozzája bizhatnánk is, sőt ugyanazt kívánnánk, az nem más, hanem maga Radczivil herczeg lenne, nem is jó volna sok kezen forgatni.

6. Felette igen szeme előtt viselje ő keglme többek között ez punctumot: semmiben olyat ne tétessen, hogy minket valami ok, és *respectus* indított volna egyéb ő felségéhez való beküldésünkre, az igaz keresztyéni *affectus*unknál, ő felségéhez való *sinceritás*unknál, és maga ő felsége *intimatió*jínál, azon is fundálja *secreta legatió*ját, hogy az minemű dolgokról való *intimatió*ját ő felségének értettük, és a kereszténységnek javára nézendő dicséretes *propositumát*, annak tovább való *continuálását*, *progressusát*, módját, és *fundamentumát*, ha ő felsége méltóztatik, mint kezdetiben, úgy tovább is velünk *communicálni*; mi is az ő felsége kívánsága szerint, mind vékony tanácsunkhoz, s mind pedig az mennyiben lehet, ily török tarkában való lételünkben is; hazánk veszedelme nélkül szolgálunkat is, mind adhibeáljuk, s mind pedig ő felsége igyekezetét is tehetésünk szerent *promovealhatjuk* is.

7. Ebben is ő keglmének igen szükség mind magát s mind szavait, *tractait*, és kiváltképpen írást úgy dirigálni, hogy a király a mi *béküldés*ünket, a maga tetszésével ellenkező rendek előtt ne láttassék fávort, *motivát* és *indictiót* csinálni,

mintha mi animálnók, s annál inkább incitálnók ő felségét a hadra. Magával egyetértőket is ne animáljon a mi conjuncti-
ónkkal, (kiváltképpen még in pendentí lévén a dolog, s velünk is semmi bizonyos confoederatiója sem mostani, sem jövődöbeli állapotokról) tudja jól ő keglme maga is micsoda helyben vagyunk, és csak míg mások zergelődnek is, mily hamar érheti szegény hazánkat a veszedelem. Egyébiránt is, ha ily dolgot kezdenének ott benn conjiciálni a királylyal ellenkezők előtt, idegen ítéletben kezdenénk lenni. — Aemulusink pedig az mi keresztényi sinceritásunkkal abutálván, sokképpen, kiváltképpen a török előtt kezdenének ellenünk calumniálkodni.

8. A mint ezt eszében veheti ő felsége (kiről a herceg ¹⁾ által kívánt is tudósíttatni) micsoda indulattal viseltessék az austriai tanács mind a szent propositumhoz, mind pedig annak csak kívánóihoz is, holott az ő felsége requisitiójára is, nem méltóztattak, s nem is akartak communicálni velünk ez ideig, (ezután ha leszen tudósítjuk ő keglme által) kinek mi sok okait adhatnánk ugyan, de nem akarjuk ő felségét azzal terhelni, sem az állapotokról panaszkodni.

9. Ha azért veszi eszébe ő keglme, hogy semmiképpen az republica, a török ellen való offensivum megengedni nem akarja, és a király kényszerítették megczökkönni ²⁾ propositumjába (a minthogy nem is lenne tanácsos dolog contradicente, prohibente, eo magis se opponente republica): in talibus casibus, mi az ő felsége kívánságára vékony tanácsunkat így adhatjuk:

hogy az ő felségében collocalt nagy reménységekben ő felsége confoederatusi, ha kik vannak, és több keresztény fejedelmek is, kikkel már a tanács communicaltatott, ő felsének nagy derogamenjével ne frustráltassanak, és örökké való idegen emlékezetben ne maradjon fen a lengyel nemzethez akármely szükségben valaha folyamodni reménylhető nemzetek előtt ez exemplum; a pogányság előtt is ne menjen contemptusba az előtt magok kárával is experiált vitézi jó híre, neve, s nagy ereje a lengyel nemzetnek. Ezzel ne elevalódjék a török nemzetnek szíve, és hátorságos út ne nyitassék a körülte levő országokra való menetelre, azok opprimalására, számtalan keresztény vérnek kiöntására, és annál többek elrablására, pogánysággá tétetődésért; (kiben rettenetes számadás is főrog): úgy tetszik nekünk mintha lehetséges leszen, s mind peng király méltóságához illendő, ha ő felsége hadait el nem bocsátja mind addig, valamíg maga békességét a törökkel újabban fir-

¹⁾ T. i. Radzivil, ki aug. hóban nála járt Munkácson.

²⁾ Czökkönni = csökkenni.

malja, és maga méltóságos intercessiója által, mind velenczésekkel, muszkákkal tisztesseges *conditiók* alatt meglékelteti a törököt, s maga birodalmához közel levő szomszéd országoknak is jó *securitást* szerez. Ez pedig soha különben hasznoson és állandóan végben nem mehet, hanemha ő felsége *sub armis* tractálja vagy viszi végbe a dolgot. — A mint minden példák ezeket mutatják. — Mert az egész keresztény világon, mostan fenn levő fegyver alatt tractáltatik az *universalis* békesség. Fegyver alatt csinált békességet ő felsége és a *respublica* Ozmán császárral, úgy Murteza és Abasa pasákkal, a szerént az muszkákkal. Ezeken kívül is sokak a példák és csaknem messzire valók is, azok közt a mi magunkon lött példa is közel való, noha hatalmas akadályaink voltak, de mégis inkább akartunk fegyver alatt békélleni, mintsem a nélkül, s eddig isten áldásából nem is vétettünk vele.

Itt *pro occasione, et pro exigentia rerum*, ha kívántatik, hogy a mi *sinceritásunkban* semmi *scrupulusok* ne lehessen, akár mely velünk *correspondealó*, annál inkább *confederaló*nak is: *extendálhatja* ő keglme *micsoda* *perseverantia*val *continualtuk* ígretünket, minemű *impedimentumink* voltak; és noha *conditióink* szerént igen szabadosak voltunk, de mégis különben nem *recedaltunk*, hazánk *veszedelmét* néző okokban is, míglen *confederatusink*, kik jelen voltak, magok is nem *agnoscalták*, igaz, méltó és helyes s különben meg nem *orvosolható* okoknak lenni.

10. In *recenti memoria* vagyon az is, Szkender pasával fegyver alatt miképpen tractáltatott, s *concludáltatott* is a békesség Bethlen Gábor fejedelem *interpositiója* által.

Itt ő keglmének *alkalmatossága* leszen arra is, ha úgy kívántatnék, és *tractatusra* menne a dolog, hogy a mi *interpositusságunk* is nem *excludáltatnék*, kire vigyázni ő kegyelmének szükséges is, a minthogy ezenről jár vala *elméje* a herczegnek is; sőt ugyan *igyekezni* is kell azon, ne valaki nálunknál *alacsonyabb* fejedelem forogjon abban, ha menne a dolog arra, inkább mi *kedveskedhessünk* mindkét felségnek.

11. Ha a király *akaratója*val a *respublica* is megegyez, és a török ellen való *hadat* megengedi, avagy azon kívül is; az ilyen állapotban is, mivel ő Felsége mind *tetszést*, mind *egyenlő* értelmet, és *tőlünk* *szolgálatot* is kíván, ezekre azért ő keglme így *resolválhat*:

A *tetszés* ez: *nihil procrastinando*, a Nagy Sándor *symboluma* szerént, nem jó ő felségének sokára *halasztani*, mert a török is minden *dolgait*, *praeparatióit* ahoz fogja *alkalmaztatni*; míglen ott a tanács *agitáltatik*, addig a muszka és a *velenczések* *opprimáltatnak*, melylyel minden *elmék*, kik török ellen

meditalkodtak, megkezdenek csökkenni. — Azok a commoditások, kik a kereszténységnek szolgáltatnának, praeoccupaltatnak, a passusok a szerént, sőt addig mind Moldva, Havasalfölde, s Erdély is opprimáltathatik; felette igen kívántatik azért, hogy ő felsége ezeket az alkalmatosságokat ellenségének ne engedje.

12. Szükség ő felségének e tartományokra azért is vigyázni, hogy lengyelországi határon kívül, commeatussal soha nem sustentáltathatik a had különben, hanem ez országokból.

14. ¹⁾ Nem utolsó, sőt mind első nyereség a hadakozásban, ha a sedes belli-t ellenségének birodalmában helyzetetheti ember; hogy azért mind commeatussal a had tápláltathassék, mind pedig a provinciákból a had szaporíttathassék, semmiképpen nem javalló, hogy ezen országokra dirigáltassék a hadnak útja, hanem a Dunán túl kellene annak lenni.

15. Intempestiva declaratiót pedig ezekkel tétetui ő felségének sem hasznos, magunknak pedig kész veszedelmes; mert minő közel legyen kihez tatár, kihez török, némelyikhez pedig mindkettő, ő felségénél nyilván vagyon. Annak idejeig azért ezeknek simulálni kell kéntelenség alatt.

16. Mégis a tanácshoz való ez is: hogy ő felsége oly hadakat praeparaljon, kik mind télben, nyárban continuálhassák a hadakozást, mert a török erejét mi nem exaggeráljuk, érzi az egész keresztény világ, de sem nem egy esztendőre való, sem pedig egy harcra való. Efféle állapotokhoz szükséges requisitumokat ő felsége elhittük, igeu bölcsen considerálta.

17. A mi nézi a mi állapotunkat, a király ő felségét igen állhatatosan assecurálhatja a mi igaz affectiónk felől, valamikor, valahol és valamiben, mi az ő felsége szent propositumaiban és közönséges kereszténység javára néző dolgokban módunk lehet, azoknak szolgálni készek vagyunk; kész az affectus, kész a mi állapotunk szerént hon való apparatusunk. De ha szolgálatunknak idejét kívánja tudni ő felsége, (oly szókkal mindazáltal, hogy mi felöllünk ő felsége se ne desperáljon, se valami cavillumot ne conjiciáljon) megmondhatja ő keglme: a mint ezenféle állapatakról sokszor volt discursus, sőt deliberatió is, azelőtt csak lehetetlenség az, hogy valamig a két Oláhországot oldalul nem veszik, avagy bárcsak Moldvát is s minket hátra nem hagynak, addig a mi részünkről csak lehetetlenség vagyon abban, hogy aperte opponálhassuk és declarálhassuk magunkat a török ellen, a minthogy azolta is (minden keresztény fejedelmek és országok tudván ez hazának állapotját) miolta a

¹⁾ A 13. pont merőben hiányzik.

kereszténységnek distractiói és egyenetlenségei fenn voltak, soha ez hazától és fejedelmétől többet nem kívántak.

18. De ha a meglenne, készek volnánk mi is minden erőnk és tehetségünk szerint a közjónak szolgálni, és aperto marte a törököt aggrediálni.

19. Ily állapotban is penig, mi nem conjugálhatuók magunkat és hadainkat, ő felsége hadaival; sok és hasznos okokra nézve mindkét részről. (excipiálván mindazáltal casum necessitatis et statum belli, holott aféléket az állapotoknak mivelta mutua correspondentia et armorum conjunctio mutatná meg utrinque, ha nem elégséges volna mi tőllünk, ha Budától fogva Tömösvárig való hadait, erejét mind mezőben, mind váraknak obsideálásával magunkra vennők és azoknak resistálnánk; úgy hogy boszniai hadait is detineálnok). Mindezáltal ez megirt módok alatt:

1. hogy az havasali vajdával ő felsége ne confoederálua különben hanem cum praescitu et correspondentia nostra, és annak dependentiája tőllünk lenne, úgy mint kit isten kegyelméből mi promoveáltunk, és oly helyben is vagyon többire mint magunk országában.

2. hogy ha egyéb szükség ezt nem kívánná is, de hogy ő felségével és az nemes respublicával való confederatióunk mindeniknél nyilvánvaló lenne, kívántatnék, hogy ő felsége continue mellettünk tartana német gyalogot nro 6000, solnor¹⁾ kopjást 2000, kozákot nro. 2000 ezereket. Ezeket penig maga költségén, úgy mindazáltal, hogy minden dependentiájok tulajdon mi tőllünk lenne; hol, meddig és micsoda ordinanciával akaránk mellettünk tartani.

N. B. Itt ha tractatusra menne a dolog, condescélhatna ő kegyelme gyalogra 4000 ezerre. Az kopjás solnort éppen elhagyhatná, Az 2000 ezer (*így*) kozákot megkívánhatná. Vég-tére kétezer gyalogra, és megannyi kozákra condescelhat ő keglme.

E mellett mindenkor lenne szabados pénzünkért mindenféle hadakat ő felsége birodalmában fogadnunk, mesterembereket a szerint, és mindenféle fegyvert és munitiókat kihozatnunk absque tricesimarum solutione; ha pedig a török erő többülne, és mi reánk igyekeznék nyomakodni, ezenáltal passust is nyitni Lengyelországra; olyan casushan bezzeg de-rekas segítség és armorum conjunctio kívántatnék.

20. Minthogy penig az herczeg által is vala szó de prae-mio et fructu belli. Ő felségétől ezért ezeket kívánnók:

1. Anuatim kétszáz ezer tallért nr. 200000, melynek

¹⁾ Solnor (*így*;) hihetőleg solya- gyalog.

felét mindjárt *initio belli et anni*, felét pedig az esztendőnek utolján; ezt kellene deponáltatni ő felségének embereink kezéhez *cum bona securitate et sufficienti comitiva*, a hol kívánatnák.

N. B. Ebben is ha tractatusra menne a dolog, alább szállhatna ő kegyelme másfél százezerig.

2. Havasalföldéhez semmi jussokat nem tartanak, hanem azt a mi birodalmunk alá adnák in perpetuum.

3. Valamihez mi juthatnánk és a török keze alól recuallhatnánk akár hol is, azok is in perpetuum minállunk maradnának.

4. Mindenek ellen hazánkat, javainkat, személyünket, hozzánk tartozó minden rendeket protectiójok alá úgy vennének, hogy régi szép szabadságainkban, határunkban, javainkban, személyünkben elégségesképpen megoltalmaztatnánk általok.

5. *Absque praescitu, consensuque nostro* az törökkel sem nem tractálnának, annál inkább meg sem békellenének, hanem egyenlő értelemből, és úgy foglalnának be minket is, hogy jó securitásba, szabadságinkba illaese megmaradhatnánk, melyeknek is modalitása felől tempore tractatus pacis lehetne *sincera correspondentia et mentio*.

6. Vérrel, fegyverrel reoccupált helyeket ne kényszerítetténnék remittálni.

7. *Assecuratiót* kívánnánk arról is, *facta et semel conclusa pace*, ha mi ismét valaha kezdenék háborgattatni valakitől, újban *cum reassumptione armorum* tartoznának bennünket megoltalmazni; sőt ha exturbáltatnánk magunk és hozzánk tartozók. restitálni is tartoznának.

8. Mivel penig a hadaknak kimenetele is bizonytalan; ha hatalmasabb erő ellen nem restituálhatnának, ¹⁾ ideig országokban recipiálván fejedelmi provisióval lesznek reánk; úgy hogy annuatim tartoznának százezer tallért in tall. nr. 10000 adni. — Hozzánk tartozókra is usque tempus restitutionis de bona securitate providebitur, a honesta sustentatione.

9. Több *confoederatusokat* is ő felsége incorporálhat ezen szent propositumba.

21. Ha penig ő kegyelme azt venné észében, hogy a király offensive a törökkel nem hadakozhatnék, sem fegyver alatt való tractatusra velek nem lehetne, sem nem interponálhatná magát, az ilyen casusban ezeket kívánja ő kegyelme ő felségétől:

1. Végezzen úgy a törökkel, hogy (nem nyilván való nevezettel ugyan, mindazonáltal) ha a török minket kezdene

¹⁾ Így; — talán resistálhatnának.

háborgatni, lehetne módja ő felségének abban succuralhasson, úgy mint az ő felsége birodalmának határos országnak.

2. Mivel tagadhatatlan dolog, hogy mi eleitől fogva vádoltattunk ő felsége előtt, ő felségéhez és a nemes lengyel republicához való addictionkkal, melyet a török igen is apprehendalt, annyival inkább mostan, hogy ha azért minket akarna vagy birodalmunkban, fejedelemséginkben, szabadságiban hazánknak háborgatni, a szükségnek kívánsága szerint elegendő segítséggel, succurál: lovas hadakból is, de kiváltképpen gyalogból ad nr. 6000. peditum musquetariorum ő felsége és a republica költségével; kik mindazáltal a mi commendánságunk alatt legyenek, és ott s addig hadakozzanak, miglen, és hol mi kívánjuk, s valóban segítségünkre, nem nagyobb romlásunkra valók legyenek. Ezt bizonyára nem is méltatlanul kívánjuk ő felségétől, mint keresztyén királytól; az igaz keresztyénségért is, de ha ő felsége és az republica jól gondolkodik felőlle; noha mi vagyunk közelb az veszedelemhez; de: »nam tua res agitur, parvis cum proximus ardet.« Eleitől fogva az két országot loco antemuralis totius christianitatis tartván, ezért is igyekeztek az keresztyén királyok, és fejedelmek oltalmazni. — Alioquin ha az országokban török férkezik, abból való veszedelmeket declarálhatja ő keglme, kit magok is azok szerint tudhatnak lenni, de többi között:

1. Ha az országokban egyet nem értő fejedelmek; mennyivel inkább ha az kereszténységgel török passák, avagy vezérek férkeznek, mennyi ezer fegyverrel többül meg az török erő...?

2. Tárháza az töröknek mennyivel nevededik?

3. Mennyi erősségek fognak kezéhez jutni?

4. Mennyi passus nyitattik az egész keresztyén országokra, de kiváltképpen Lengyelországra, és mint olyan erősségek nélkül való országban, mint lehetne mód az resistentiában; mert continue táborban nem mehetne, és ha egy felől conflualna, vigyázna; azonban mennyi uton lehetne az töröknek, tatárnak aggressusok.

5. Kívánság az, hogy az tatárt és Moldovát tartóztassák úgy meg, reánk ne jöhessenek.

6. Mit isten távoztasson, ha birodalmunkból kiszorulnánk és pro refugio Lengyelországba kellene mennünk, az feljebb megirt mód szerint való provisio meglenne, usque tempus restitutionis.

22. Az segítségnek kívánása, hogy nem méltatlan, és nem is új dolog legyen, megmutatják az régi historiák is, de közelben csak Báthori Sigmund, és Gábor idejebeli exemplumok is. És hogy magyar nemzettel való régi confoederatiója is az len-

gyel respublicának azt kívánja: az ő felsége ugyan ő kegyelme által harmad éve lött resolutióji megmutatják.

N. B. Loco praemii. Ha az tractatusnak futamatja lenne, kívánja ő kegyelme az tizenhárom városokat is, — lege etiam regni Hungariae ita requirente, vagy deposita summa, ő felsége bocsáttatná kezünkbe, vagy convertáltatnék az nekünk hadi költségbe állandó summában; de ebben ő kegyelmének, igen caute kell magát viselni, offensa ne jöjjön ki belőlle.

23. Ad extremum. Ha ő kglme látja, az király csak succumbál, az mi állapotunkban is semmi fundamentomos securitast nem mutatnak, protestálni kell; nem ahoz való kedvünk, vagy ő felségéhez, és az respublicához való idegenségünk cselekedtetni, hanem az szükség kényszerít bennünket arra, hogy minden uton, és módon az törököt complacalhassuk.

24. Ha kérdés leszen arról, mostan mint vagyunk az törökkel? megmondhatja ő kglme: nem tagadhatjuk ő felségéhez való addictionk miatt, diffidentiánk hogy nem volna; és hogy Magyarországot is subjugálni, tributariussá tenni nem kívánná; kiben még eddig kedveket nem kerestük. — Ez is lehet egyik motiva ő felsége előtt az mi reánk vigyázásnak, holott vi antiqui foederis, tartozik is az respublica török ellen oltalmazni.

25. Római császárral való dolgunkat is, ha tudakozzák, megmondhatja ő kegyelme, mi minden részeiben végezésinknek eleget töttünk; az ő felsége részéről pedig ő felsége alatt levők, s kiváltképpen az clerus magokat igen rigide viselik, mindazáltal reményljük jó exitussát az gyűlésnek, ¹⁾ mely próbája az egész békességnek, conditióinak; ki ha boldogul succedal, annál jobb módunk leszen az szolgálatban; ha pedig csak valami részben való fogyatkozás leszen: melyet az magyar statusok és mi is elszenvedhetünk, jövendő reménység alatt az kissebb kárt az nagyobb jóért nem praetermittaljuk. Ha pedig az ő felsége, és az respublica minket deserat, magunknak is az töröknél securitast kell szereznünk, hogy hivalkodó szemmel ne kellessék néznünk római császárral való békességünknek is bizonytalan voltát, s eltávoztathassuk azt; két felől való passionk ne legyenek. (*Ezen pont szélén a leírótól magától a conceptusban ezen jegyzés áll: »Ezt csak a herczeggel«.*)

26. Ha arról lenne szó. Miért nincs az országtól, ő kegyelmének ezenek felől credentiája levele? könnyű az felelet: ország végezése titokban nem lehet, praepostere lenne veszedelmes. De ha ő felségének, és az respublicának ezekhez való kedve leszen, hogy suo tempore, mikor fegyverhez nyulunk,

¹⁾ Az 1646. aug. megnyílt pozsonyi gyűlést érti.

akkor az ország assecuratiója is megleszen, úgy assecurálhatjuk mi ő felségét, abban fogyatkozás nem leszen; mert ezekben való intentiójokat vettük is, a kiktől illet; egyébiránt ha mi azt nem praestalthatók, az ő felsége és republica nevével is a mik lennének ígérve tollaltatnának. Kit mi semmi úton magunktól elidegeníteni nem akarunk. De az feljebb megírt okokból, kell ennek haladni az publica confoederatiónak, valamint az armorum declaratiónak.

27. Bregy uramnak szóló levelünket is megadván, és nevünkkel köszöntvén, ugyan panaszt tegyen arról, hogy ennyi időtől fogva ő kegyelmének levelét, izenetét nem vöttük, sőt hogy azokról is nem tudósita, melyekről való tudósításának ugyan határt is vetett vala; szükség azért végére menni annak is, mi karban legyenek az oda fel való állapotok, és expiscalni igen cautissime kell azt is, micsoda affectussal legyenek hozzánk, tudakozni kell arról is, Croissi uram mostan Párisban, avagy az tractatuson levő plenipotentiariusok közül legyen-e? s mostanában levelét vette-e? Az universalis békességnök tractája mi karban legyen?

28. Igyekeztek ő kegyelme végére menni, ez állapotban kikkel, s minémű confoederatiói legyenek az királynak; Magno megjövése? honnan mi reménységek lehet. — Az muszka, és az velenzés is, mint sustentallhatja molem belli.

N. B. Még is az feljebb írt kívánságokhoz való ez is; hogy azok nem ujak, sem méltatlanok legyenek. Mert azonok fenn forgottanak jobb részint Trebinski uram által is; és nem is voltak idegenek azoktól.

(Ered. fogalmazvány a gy.-fehérvári Batthyany könyvtárban Nr. 5. IV. 5. 133.)

LXVI

1647. jan. 25.

Meghívók a marc. 24-re hirdetett országgyűlésre.

a)

Georgius Rakoczy dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.

Noha az szokás szerint az ország közönséges gyűlését Szent György napban kelletnék kegyelmeteknek ki szolgáltatnunk, mindazáltal értvén az pestisnek az úristen áldomásából az szegény hazában meg csendesedését s úgysis gondolkodhatván, hogy ha az idő melegedni kezd, újokban is (kit mindazáltal az jó isten fordítson el rólunk kegyelmetekkel együtt) ne

kezdjen recandescalni. Mind erre nézve azért, s mind pedig egyéb kegyelmek közönséges javára nézendő okokat is viselvén előttünk, mellettünk való tanácsúr híveinknek is tetszésekből az úristen azt adván érünk, rendeltük ad diem quartum mensis Martii proxime venturi kegyelmek generalis gyűlését országúl kolosvári városunkban ki szolgáltatni. Kegyelmednek is azért hagyjuk és kegyelmesen parancsoljuk is, azon megírt napon és helyen, személye szerint országul generalis gyűlésében jelen lenni el ne mulasztja; hogy kegyelmeddel való egyértelemről is az közönséges jóra minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk.

Eidem de coetero gratiose propensi manemus; secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nostra Varadiensis die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külezim: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generosi egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gratiam nostram. Noha az szokás szerént . . . (*Szóról szóra mint az előbbeniben*). . . minden közönséges jóra nézendő dolgokat concludálhassunk, akarván arról is tudósítani kegyelmeket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt revidealtatni szokott causak is agitaltatni fognak. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nostra Varadiensis die 25. mens. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külezim: Spectabilibus magnificis generosis egregiis, et nobilibus supremis et vice comitibus iudicibusque nobilium, ac juratis assessoribus sedis iudiciariae; toti denique universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

Küül: Anno 1647. die 19. Febr. in generali congregatione dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae Albae Juliae celebrata praesentes sunt exhibitae et perlectae.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárl. ltárában rendezés alatti acták.)

c)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobiles dilecti. Salutem et gratiam nram. Noha az szokás szerint országunk közönséges gyűlést, . . . (*Szóról szóra mint az előbbeniben*). . . dolgokat hasznosson concludálhassunk. Akarván arról is tudósítani hűségteket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerint, az gyűlés alatt reuidealtatni szokott causak is, agitaltatni fognak. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nra Varadiensi die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Kívül: Prudentibus ac circumspectis judici primario caeterisque juratis civibus oppidi nostri Deés etc. fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXVII.

1647. febr. 20.

Ujabb meghívó a jan. 25-iki országgyűlésre.

Georgius Rakoci sat.

Prudentes ac circumspecti sat.

Salutem sat.

Noha az elmúlt napokban hűségteknek országúl generalis gyűlést promulgáltatván, annak kiszolgáltatásának helyét Kolosvárott is denomináltuk vala, az pestisnek ott az helyben való megszűnésére nézve, de mivel már itt is isten ő felsége megszüntette, hogy az ország széliben levő hiveink is ez közhelyre inkább elérkezessenek alkalmasobbnak ítéltük, ide fejevári városunkban transferalnunk és itt kiszolgáltatnunk azon előbbi mód szerint promulgáltott gyűlését országunknak. Az gyűléshelynek azért megváltoztatására nézve, hogy hűségtek is ahoz magát jobban-jobban alkalmaztathassa, napját is differaltuk ad diem 16. proxime affuturi mensis Martii annique currentis. Minekokaért hűségteknek parancsoljuk kegyelmesen előbbi parancsolatunk szerint való készüllettel a fenn megirt napon és helyen arra rendeltetett böcsületes atyokfiai által comparealni sub poena in generali decreto expressa el ne mulassza. Secus sat. Quibus in reliquo sat.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 20. mensis Februarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Külczim: Prudentibus et circumspectis magistro civium regio et sedis iudicibus caeterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis saxonicae Segesvariensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a segesvári városi levéltárban. A. nr. 637.)

LXVIII.

1647. marc. 16—a p. 10.

A fehérvári országgyűlés törvényei s irománjai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi septimi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in comitiis eorundem generalibus, civitatem Albam Juliam, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi septimi, indictis, celebratis conclusi.

P r a e f a t i o.

Nagy alázatossággal magasztaljuk az mindenható szent istent, ki Nagyságodra szüntelen szeretetiből vigyázzván, ennyi hazánkon, nemzetünkön, az igazán ítélő istentől büneinkért reánk méltán bocsátott, és rajtunk árvíz habjához hasonló módú, egymást érő sűrű büntetési között is, Nagyságodat mint hű szolgáját és minden szerelmesit a mi reménységünkre szemünk előtt még megtartotta, és meghatta, és ez időnek is ily folyásában, hogy országunknak közönséges gyűlésének kiszolgáltatását Nagyságoddal együtt nekünk is egész országúl, három nemzetül, kegyelmesen megengedte. Az melyért ő szent felségének esedező könyörgésünk által alázatosan esedezünk: ő szent felsége ezután is, mint eddig, csak az ő ingyen való és minden érdem felett lévő nagy kegyelméből, mind Dávidra az ő szíve szerint való emberére, és az uralkodásra felkentére, úgy Nagyságodra is szerelmesivel vigyázzon, őrizze, oltalmazza, jó egészséges életét sok esztendőkre terjessze, kívánságait teljesítse, és virágzó állapotban, békességben és csendességben, az ő szent dicsőségéért, édes hazánk javáért, hasznáért és megmaradásáért, sok jó alkalmatossággal országunk közönséges generalis gyűlésének kiszolgáltatására tartsa és éltesse.

A r t i c l u s I.

Az kapuzám után való contributió végeztetik.

Látjuk kegyelmes urunk, és érezzük közönséggel istenünknek rajtunk forgó büntetési miatt döghalállal és sok más csapásokkal a szegénységnek fogyatkozását és nagy szükségét: de mindazonáltal magunk fogyatkozásával sem gondolunk, hanem a Nagyságod sok rendbéli szükségének, hogy satisfaciáljunk, a mint lehet, ígírünk Nagyságodnak kapuzám után esztendőre a két rendbéli adózásra flor. 20. a négy rendbéli terminusokon, úgy mint a Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii venturi anni, Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli atyánkfiai, szász uraink és székely atyánkfiaival együtt, kiknek jószágok vagyon a vármegyén, hasonlóképpen adózni készek.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár ad	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár	fl. 200.
Bánti-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.

Kízdívásárhely	fl.	180.
Sepsiszentgyörgy	fl.	150.
Ilyefalva	fl.	150.
Egeres	fl.	150.
Nagy-Almás	fl.	125.

Articvlvs II.

Magok majorságából álló mézeket s viaszszakat a nemesemberek hogy szabadon eladhassák, újjobban végeztetik.

Végeztük volt ezelőtt is kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy nemes atyánkiai tulajdon magok majorságokból álló mézeket s viaszszakat eladhassanak; de mivel némely mézgyűjtők ebben akadált töttek volt, végeztük azért most is Nagyságod kegyelmességéből unanimito újjobban is, hogy Nemes atyánkiai az ő tulajdon magok majorságából, nem mástól, sem valami praetextussal szerzett mézet s viaszszat, absque dolo et fraude szabadon a kinek akarják eladhassák, és az emptorok is sine fraude et dolo megvehessék, observáltatván a mellett az 1633. esztendőbeli 19. articulus. és az 1635. esztendőbeli 50. articulus.

Articvlvs III.

Az nyomot a mely helyeken fel nem veszik, másuva nem viszik, és a kárt sem akarják megfizetni, azok ellen való rövid processus decernáltatik.

Az nyom felvételtől extálnak articulusink anni 1635. et 1638., observáltassanak azok, ezt annectálván, az nyomot felvenni tartozzanak mindenütt indifferenter, az hol fel nem veszik. másuvá nem viszik, sem az kárt az damnificatusnak megfizetni nem akarják, eo casu, az vármegye tisztjei, absque ulla procrastinatione kimenvén, és ott litigans feleknek minden igaz mentségeket, ratiójokat megértvén mind fiscus s mind más ember jószágában a damnificatus contentáltassák, ebben tovább való processus excludálván és nem admittálván.

Articvlvs IV.

A kártévő orvosokat, lopókat, hogy a tisztjek megbüntethessék, si de loco delicti elmennének is, concludáltatik.

Vadnak kegyelmes urunk sok gonosz cselekedő és kártévő orvosok és lopók, kik még a halastókat is meghalászzák és meglopják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy, ha az ilyen lopó személyek si de loco delicti et criminis elmennek is, de az vármegyék tisztjei pro qualitate delicti

ez ilyen lopókat indifferenter megbüntethessék. A székelységen is hasonlóképpen observáltassék.

Articvlvs V.

Hogy az oláh papok és ecclesiastica personák oly bírságot ne exigáljanak, mely a külső tisztet concernálja, törvényt is ne revideáljanak, mely nem az ő forumokat illeti.

Vadnak ily inconvenientiák, kiváltképpen az oláh papoktól, kik auctoritate sibimet ipsis vindicata a secularis tiszték s bírák auctoritása ellen bírságlást exigálnak, és törvényeket is tésznek. Végeztük azért, a modo in posterum, hogy az oláh papok és az ecclesiastica personák oly bírságot, mely a külső tisztet concernálja, ne exigáljanak, sem törvényt, mely nem az ő forumokat illeti, ne revideáljanak.

Articvlvs VI.

Az hajdúvárosokban szökött jobbágyoknak reductiójában hogy observáltassék art. anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitás, mint az országnak nemes rendei között. Az elszökött jobbágyot az hajdúk közül szabad legyen megkérni, és a vármegye székin juxta art. anni 1619. prosequálni.

Az hajdúvárosokban akármi kis boszúságért, kiváltképpen az szabadságért, megunván földesura szolgálatját, és az fiscus számára való contributiót, ottan az hajdúvárosokra aufugiálnak jobbágyink; kiknek reductiójáról, a Nagyságod kegyelmességéből unanimes voto végeztük, hogy observáltassék articulus Anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitas, mint az országnak nemes rendei között. És az elszökött jobbágyot az hajdúk között szolgabíróval legyen szabad megkérni, és a vármegye székin juxta articulos regni anni 1619. keresni és prosequálni.

Articvlvs VII.

Az ál és hamis pénznek cusori és aval tudván élők juxta contenta decreti et articulorum büntetődjenek.

Az ál és hamis pénznek hazánkban nagy kárunkkal tapasztaljuk forgását, és mind annak cusorit, s mind vele élőket, tudván kereskedőket, méltónak és igazságosnak ítéljük az büntetésre: az ilyeneknek is azért büntetésekről végeztük, akár nemes, városi, vagy paraszt rend lészen, juxta contenta decreti et articulorum büntetődjenek.

Articulus VIII.

Az kik fiscus kárára marhákat adnak s vésznek titkon, azoknak büntetésekről observáltassanak az 1635. 1637. és 1638. esztendei articulusok.

Az Havasalján kiváltképpen s másutt is értjük közönségesen, vadnak oly atyánkfiai, kik az Nagyságod fiscusának nyilván való kárára marhákat adnak s vésznek titkon. Mind ezeknek mindazáltal büntetésekről extálván articulusink, úgy mint articul. annor. 1635. 1637. 1638. ezeneokról observáltassanak.

Articulus IX.

Nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ha ki akarja hajtani az országból, avagy eladni, minémü testimonialist adjon rólla, és akik abban fraudulententer cselekedni compareáltatnak, azoknak büntetésekről való modalitas és processus decernáltatik.

Noha az harminczadosak dolgában sok rendbéli articulusink extálnak ugyan, s nem tagadhatjuk mégis, ottan ottan Nagyságod harminczadosítól nem kevés panaszok estenek, hogy nem gondolván némelyek az articulusban specificalt poenákkal is, még is a Nagyságod jövedelmét defraudálták. De ellenben nékiünk is terhesnek látszott némely articulusban specificalt poena, és kiváltképpen az minden aprólékos marhák mellett hit szerint való testimonialis adása; mert noha a poena csak a fraudulentusokra, de az hűt szerint való testimonialis mindeukre extendáltatik. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből megkülömböztetést méltóztatott tenni, alázatosan meg szolgáljuk; és a fiscusnak kárának eltávoztatásáért afféle fraudulentus embereknek refraenálásokért, Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ennek utánna ilyen mód observáltassék. végeztük: Ha mely nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ki akarja hajtani az országból vagy eladni, adjon simplex testimonialist arról, hogy maga saját oly marhája, melyet semmi szín alatt nem kereskedésnek okáért szerzett s mind penig az marháknak számáról, mely testimonialist az harminczadosak tartssanak meg futura pro cautela, és hogy ha ugyanakkor valami fraudulentia comperiáltatik benne, az harminczad zászló alatt, azon vármegyebéli nemes embereket convocáltatván, és az vármegyének hites tisztviselőiben is, láttasson törvényt reája, és ha convincáltatik, amittálja mind azokat a marhákat, et insuper propter fraudulentiam in homagio convincáltassék; ha pedig az után tudódnék ki, az harminczados citáltassa azon vármegyé

székire, ha penig városokban vagy egyéb helyeken vagyon, competens forumára ante decimum quintum, és mind az harminczados s mind penig az in causam attractus, in prima sede judiciaria, omnibus exceptionibus, remediis, ac etiam ulteriori exmissione denegatis, ad meritum feleljenek, és finaliter decidáltassék; mind két fél minden bizonsággal készen lenni tartozzék, és ha az in causam attractus convincáltatik, az elhajtott marháknak triplummal való megfizetésén maradjon eo facto et intra quindenam azon helybéli tisztek exequálják. Az executorok magoknak az fraudulentusoknak javakból fl. 12. exequáljanak fáradságokért.

ARTICVLVS X.

Fiscus számára exigálandó dézma búzából, az hol cséplő és nyomtató rész adatott a szegény embernek, ez után is megadassék azon usus szerint. Az partiumbélieknek némi némű tavaszi leguminájoknak dézmálásában az magyarországi modalitást observáltatja ő nagysága, informatiót vévén elsőbben Magyarországból felölle.

Az dézma búzából, mely fiscus számára exigáltatik, Nagyságod kegyelmességéből végeztük, a cséplő és nyomtató szegény embereknek, az hol usus volt, ez után is observáltassék, cséplő és nyomtató része kiadassék.

Az partiumbéli atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy tavalyi esztendőben kölesből, lenből, kenderből, lencséből, borsóból kivötték volna az dézmát a dézmások. Erről hogy Nagyságod kegyelmesen ígiri magát, hogy Magyarországból informatiót vévén az ott való modalitast akarja a partiumban az dézmálás dolgában megtartani, Nagyságodnak alázatosan meg-szolgáljuk; várjuk is arról való Nagyságod fejedelmi kegyelmességét mennél hamarébb.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratifi-

camus et confirmamus. harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima mensis Aprilis, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo septimo.

Egykori nyomtatott példánya az *erd. Muzéumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diet. Trans. IV. köt.)*

b)

A Pécsy örökösök folyamodása a Balásfalvát illető irományok ügyében.

Ad illustrissimum dnum dnem principem humillima supplicatio generosorum Francisci Gyulay et Francisci Kénossy.

Alázatosan folyamodunk kegyelmes urunk Ngod kegyelmességéhez az mint nyilván értjük, hogy Nagodat Péchy Simonnak relictája könyörgése által requiralta, hogy ötöt perlenők az Balásfalvi és több holmi Péchy Simon leveleiért Ngod kegyelmesen protegálná.

Nagyságodnak alázatos hivei lévén mink is könyörgünk igen alázatosan, kegyelmesen parancsolja meg neki, adja kezünkben mint kezeseknek Ngod is mivel értjük, hogy parancsolta kgylesen ide fiscusa kezében hozni az leveleket. Ngod revidéaltassa. ha minket illet-e vagy Ngdat, hogy úgy se successionkban se leveleinkben igazságunk törvény nélkül ne periclitáljon. Nagodnak kegyelmesen alázatosan megszolgáljuk N. K. V. V.

Hátirat Rákóczy kezével:

Mivel Péchi lineáján jutott
 az jószághoz és levelekhez is mi nem tartunk ellent benne, ha mindjárt még egyszer revidéaltatjuk kiknek praetensioja lehet hozzájuk s kinek kezénél kell az leveleknek is maradni. 8 Apr. a. p. 1647.

(Eredetije a vörösvári levéltár caps. 20. fasc. 3. nr. 28.)

Jegyzet. Balásfalvára vonatkozólag Rákóczy kérdést intézett Klobusiczkyhez, ki is köv. votumot adott:

1647. febr. 9.

Memoriale super negocio Balásfalva.

Balásfalvához kétképen lehet jussa az erdélyi fiscusnak és nem az Péchi Simon maradékinak.

1. Per convictionem notae infidelitatis Simonis Péchi acquiritoris bonorum, ob damnatam hoeresim (*így*) Mert ha kezénél nem volt is az jószág tempore convictionis, hanem per contractum másnál: mindazonáltal elvesztette úgyis, quia infidelis sive notorius ammittit caput et omnium bonorum hereditatem seu perpetuitatem juxta Titul.

16. Decreti Tripartiti Par. 1. ha nem birta is azért tempore convictionis Péchi Simon, de perpetuitását és successióját praetendálta hozzá, valamint per defectum seminis alicujus magnatis vel nobilis, nemcsak az a jószág száll az fiscusra az melyet az deficiens életiben birt, hanem annak is az perpetuitása, az ki másnál volt zálogban: így az nótában condemnaltatott embernek jószágga is.

Successorit nem illeti semmi úton, mert jus erat acquisitum et proprie duntaxat tempore convictionis ad notorium acquirentem pertinens. Si in aviticis etiam, quo ad ratam portionem notorii nem succedal az heres juxta praescriptum titulum decreti tripartiti, annyival inkább in acquisitis. Mert az acquisitum de jure soha elébb nem illetheti az successort, hanem post decessum acquirentis: ha pedig az acquirens életiben adja azt másnak jure perpetuo, avagy elveszti, mit kereshet ott és mit praetendálhat az successor?

2. Ha el nem vesztette volna is per notam Péchi Simon Balásfalvát; de úgy is az fiscust illetné immediate. Mert Bethlen Péter elmenvén az contractus mellől, jus regiumot impetralt az jószágban statuálván a mellett magát nemine contradicente. Indubitatus possessora lévén azért Betlen Péter Balásfalvának post defectum illius, annak az ő jussa nem szállott senkire, hanem immediate az fiscusra: omnis saque contradictione, ha mi jussok volna is az successoroknak, illud jure deberent prosequi, tanquam rem dubiosam.

Szécseni jesuita Eperjes táján vagon, Pázmán Miklós sincsen itt, az okáért nem végezhettem semmit velek Várad körül való jószág felől.

Posonii 9. Febr. anno 1647.

A. Klobusiczky m. p.

Kívül: Memóriale super negotio Balásfalva.

(Az egész Klubusiczky írása.)

(Eredetije a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

c)

1647. a p r. 9.

A rendek levele a török adó emelés ügyében Szalánczyhoz.

Az ország adájának öt ezer arannyal való nevelésének kívánása felől lött conclusiónk.

Mind az ő nagysága kegyelmes propositiójából s mind pengig az fényes portán levő fő követek Szalánczi István uram és két kapikihaja Réthi István és Gyárfás Ferencz becületos atyánkfiai levelekből megértettük hatalmas császárunk nevével való kivánságát az fővezérnek ő nagyságának, sőt hatalmas császárunknak maga szájával tött parancsolatját is az orszá-

gunk adájának öt ezer arany forinttal való nevelése felől ; melynek meg nem adásáért minemő fenyegetőzéseket és veszedelmünkre bocsátandó fegyverek declaratióját esküvésekkel is miképen confirmálták legyzen, látjuk bőségesen. Mely fenyegetőzések igen félelmesek ugyan, de az kívánság is felette igen súlyos, és hazánknak szabadságával s ezelőtti némely császároknak, az országnak erről adatott leveleivel s minden keresztyén igaz ratiókkal ellenkezők. Mindazáltal meggondolván az keresztyénségnek magok között való egyenetlen és distractióban való állopotjokat, ellenben ez hatalmas birodalomnak ugy miut az török nemzetségnek torkokban való tételét, szegény hazánknak és kiváltképen azt is, hogy az úristen, az ő igaz ítéletiből vetette az ő titkos tetszése szerént ideig szegény nemzetünket az ő igájok alá, melyet eleve látván az mi régi eleink, még midőn in statu florentiori volnának, kényszeréttének inkább szabad akarattjok szerént, mint sem fegyverrel hajtva, az hatalmas török császár köntöséhez ragazkodni, s nekik fejet hajtani, és ajándéknak nevezeti alatt adózás alá magokat adni. Mivel azért inkább mostani állapotban kényszeréttünk kedveket keresni, és noha tudjuk az ő telhetetlen természeteket, de még is nem annyira az 5000 aranyra való vágyódásokat, melynek megadásával az ő megeléghéttetlen kívánságokat az mint örökösön be nem tölthetjük, úgy mostani meg nem adását is veszedelmünkre való csak magános oknak nem tulajdonéthatjuk, hanem egyenesen csak subjugáltatásunkra, és az oláh országi példa szerént való oppressionkra látjuk tendálni minden igyekezeteket. Mindazáltal in hoc rerum statu, nem tartthatjuk bátorságosnak egyáltaljában való denegálását ebbeli kívánságoknak, és azzal magunkat nem opponálhatjuk, s garázda kereséseket nem irritálhatjuk, veszedelmünket penig nem accelerálhatjuk. Tetszék azért minékünk, hogy követ atyánkfiainak levelekre választ tegyünk, és ő kegyelmeket szorgalmotosan megintsük, az félelemtől se ottben való lételeknek megunkozásától annyira meg ne győzöttessenek, hogy hazánknak szabadságtalanságával, az mi kegyelmes urunk s tanácsrendünk hire, s akarattja nélkül hertelen való ígéretekre lépjenek, sőt az ő kegyelmeknek irott leveleink mellett beküldött szép igazságinkat, az fővezérnek ő nagyságának praesentálván igen alázatosan esedezzenek, hatalmas császárukat is méltóztassék ő nagysága engesztelni, ne terheljen bennünket ilyen dologból való parancsolattjával. Megtapasztalván penig az mi kegyelmes urunknak ez dologban is reánk terjesztett atyai gondviselését (melyet eddig is ő nagysága megcselekedett) könyörgünk azon ő nagyságának, hogy továbbra is azon fejedelmi kegyelmességét continuálja, és bölcs itéleti szerént, instruálja ott ben

levő követ atyánkfiait is, engesztelje is peniglen mind az fővezért, mint penig általa hatalmas császárunkat, és mind írásával, s mind penig egyéb kedveskedésével is igyekezzék elfordítani szegény hazánktól ez nagy szabadságtalanságunkat, melyért halhatatlan jó emlékezeti megmaradhasson szegény nemzetünk és posteritásink között. Adván mindazonáltal és engedvén ő nagyságok teljes hatalmat arra, hogy ha különben az dologban periculumot látna, mind megígérhesse, s mind penig megküldhesse az öt ezer aranyot az ország statusinak commoveálása nélkül extremumra nem bocsátván, sem maga méltóságos állapotját, sem szegény hazánkat, ea tamen conditione, hogy ha mire ő nagysága vagy maga méltóságos neve, vagy ország neve alatt mégyen, oly conditiokkal cselekedni méltóztassék, mely szegény hazánknak, mind jövő securitására efféle szokatlan dolgoknak és innovatioknak tolláztatására, sőt az régi jó rendtartásoknak is helyben állatására szolgáljanak. méltóztatván ez mellett ő nagysága adhibeálni, ez casusban eddiglen követett kegyelmes szokása szerént becsületes tanácsúr hiveit, s több becsületes hazafiait is mindenik natiokból az kiket az időnek és az dolognak kívánsága szerént közel találhat ő nagysága. Datum Albe Juliae die nona mensis Aprilis, sub generali congregatione universorum statuum et ordinum regni Transylvaniae, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo.

Sigismundus Kornis m. p. (P. H.)
 Stephanus Haller m. p. (P. H.)
 Franciscus Rédei m. p. (P. H.)
 Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
 Kemény János m. p. (P. H.)
 Sigismundus Barcsai m. p. (P. H.)
 Franciscus Kornis m. p. (P. H.)
 Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
 Stephanus Vesselenyi m. p. (P. H.)
 Gabriel Haller m. p. (P. H.)
 Ladislaus Gyulafi m. p. (P. H.)
 Mathias Huszár m. p. (P. H.)
 Stephanus Sulyók m. p. (P. H.)
 Stephanus Kőrössy m. p. (P. H.)
 Barcsay Akos m. p. (P. H.)
 Petrus Haller m. p. (P. H.)
 Bathasar Kemény m. p. (P. H.)
 Thomas Basa m. p. (P. H.)
 Stephanus Petki m. p. (P. H.)
 Joannes Daniely m. p. (P. H.)
 Michael Bethlen m. p. (P. H.)

Joannes Bethlen m. p. (P. H.)

Valentinus Frank. J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)

Joannes Lutsch cons. Cibir. m. p. (P. H.)

(Eredetiye, ivrét, szélben írva, melyen három sorban az aláírás, az elsőben 11, a 2-ban 10, a 3-ik 3, a vörösvári levéltárban.)

LXIX.

1647. sept. 10.

Meghívó a Lukács-napi terminusra.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nrām.

Az úristentől nekünk adatott fejedelmi tisztünk és hivatalunk szerint, eleitől fogva az lévén igyekezetünk, hogy országunkban levő hibeinknek minden rendbelinek, az egy közönséges igazságot kiszolgáltathassuk; mivel mostan is ő szent felségének áldásából, ez hazában csendes békességes állapotunk vagy, és már egy néhány esztendőktől fogva bizonyos akadályok miatt nem celebráltván kgdmeteknek terminusa, hogy az causansok, kiknek octavalis terminusokat eligazítandó causajok vagy, procedálhassanak igazságokban ez esztendőben is az octavalis terminusokat annak szokott ideiben ki akarjuk szolgáltani, és elsőben is itt benn erdéli birodalmunkban levő nemes vármegyékbeli híveinknek az szent Lukács octaváján levő terminust akarván kiszolgáltatnunk, rendeltük azt ad 25. futuri mensis Octobris anni praesentis beszterczei városunkban ennek előtte observáltatott usus szerint celebráltani, úgy hogy ha szintén magunk személyünk szerint, az terminusnak celebrálása alatt jelen nem lehetnénk is, fiunk Rákóczy György praesideáljon képünkben. Kglmessen parancsoljuk annak okáért Kglmednek az levelünket vévén alkalmaztassa úgy házánál levő dolgait, hogy az megírt octavalis terminuson tempesitive lehessen jelen. Secus non facturus; cui in reliquo gratiose propensius manemus. Datum in curia nra Georgeny Szent Ihmreiensi 10. Septembris anno 1647.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Gener. Francisco Kenossi de eadem, *causarum nostrarum fiscalium in Transilvania directori fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXX.

1647. oct. 14-én

A gyalui részgyűlés levele Szalánczyhoz, melyben tudatják, hogy a szokott évi adót s ajándékokat be fogják a maga idejében küldeni. mihelyt a múlt évi adót bevették és nyugtázták; de kéri Szalánczyt járjon közben a nagy vezérnél, hogy ne kényszerítse a fejedelmet olyasminek teljesítésére, mit csak az ország végezhet el.

(Megjelent Török-Magyarkori Á. O. III. 402—4. II.)

LXXI.

1647. oct. 26.

Kamathy László nótapere.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Gregorio Padányi, Petro Samariai, Michaeli Arkosi, Alexandro Gazdagh, Mathiae Szamosközi, Johanni Angyalosi, Martino Barátosi, Francisco Járai, Michaeli Balogh, Andreae Sárosi, Thomae Raffay, Gregorio Botth, Johanni Donat, Michaeli Köpeczi, Johanni Jánosfalvi majoris, Caspari Pokai, Johanni Veszprimi, Samueli Szentiványi, Stephano Belényesi, Michaeli Fodor Ugrai, Johanni Ramoz, alteri Johanni Biró, Georgio Kereszturi, Nicolao Literato, Andreae Privigyei et Michaeli Albo minoris cancelliarum nostrarum scribis ac juratis notariis, item vicecomitibus, iudicibus, vicejudiciumque comitatum Colosiensis, Thor densis, Dobocensis, Szolnok interioris, Albensis Transylvaniae et de Küköllő, nobis dilectis, salutem et gratiam nram. Noveritis quod nobis die 25. mensis Oct. instante sc. termino celebrationis iudiciorum octavi diei festi B. Lucae Ev. novissime elapsi, ad quem ut puta terminum universae causae dominorum nobilium Transylvaniensium tam per formam brevium iudiciorum, quam longo litis processu determinari solitae, ex publica eorundem constitutione per nos generaliter fuerunt prorogatae, una cum fidelibus nris gen. Stephano Seredi de Nagyfalu, consiliario ac in iudiciis in persona nra praesidente, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nrae iudiciariae assessoribus, pro faciendo causantium iudicio moderativo, in eadem sede nra iudiciaria pro tribunali sedentibus, egr. Stephanus Veres de Kezdi Polyán, pro fideli nro gen. Francisco Kimosi causarum nostrarum fiscalium in Transylvania direttore, ut actore, juxta tenorem et continentiam quarundam litterarum nostrarum

ammonitoriarum et certicatoriarum ac egr. et nobilium Mathaei Szamosközy et Stephani Jano cancellariae nostrae majoris scribarum ac juratorum notariorum, item egr. Stephani Havaseli iudlium comitatus Colosiensis, relatoriarum, necnon nobilium Michaelis Szentgyörgyvölgyi missilium, ac propositionis penes clausulam Latius institutae, in figura iudicii nri comparando, easdem singulas litteras contra gen. Ladislaum Kamuti de Szentlászló, velut incattum et absentem nro iudiciario praesentari curaverat examini. Quarum quidem litterarum nempe relatoriarum super peracta ammonitione et certificatione confectarum, seriem earum litterarum nostrarum in se denotantium tenor talis est interior;

Ill^{me} ac cels^{me} princeps dne dne nobis clem^{me} fidelitatis stb. V^{ra} clementer nosse dignetur, ill. Cels. nos literas ejusdem ill. V^{rae} Cels^{nis} ammonitorias pariter et certicatorias pro parte et in persona gen. dni Francisci Kínosi de eadem causarum fiscalium in Transylvania directoris etc. confectas et emanatas nobisque inter alios ejusdem ill. Cels^{nis} V^{rae} humiles, fideles perpetuosque servitorem nominanter in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec verba. Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris (*mint fent: Szamosközy, Jano, Angyalosi és Baritosi kiküldöttek számára.*) Exponitur nobis in persona fidelis nri gen. Fr. Kínosi de eadem (*czím*), qualiter in hoc anno praesenti 1647. die 13. currentis mensis Oct., cum egr. Stephanus Kecheli de Farnas alter vicecomes comitatus Colosiensis ab officio nomine et in persona fidelis nri gen. Stephani Sulyok de Szopor., alterius supremi comitis dicti comitatus Colosiensis, quandam sceleratam personam ac sceleratissimi adulterii crimine accusatam et tandem comperta rei veritate per officiales jam dicti comitatus Colosiensis, tempore inquisitionis publicorum malefactorum proxime praeteritae legitimo juris processu convictam et ad mortem condemnatam nomine Catharinam Szalay alias Kochi famulam sc. egr. Ladislai Kamuthi de Szentlászló, penes litteras adjudicatorias sententiales eorundem officialium superinde authentice confectas et emanatas, vigore articulorum et constitutionum regni super hujusmodi publicis malefactoribus earumque fautoribus et protectoribus editarum ab eodem Ladislao Kamuthi medio egr. Stephani Havaselyi de Pappfalva alterius iudlium saepedicti comitatus Colosiensis in manus expetivisset mox et in continentia; idem Ladislaus Kamuthi nescitur unde motus et quibus ad hoc inductus animi considerationibus dictum Stephanum Havaselyi verbis minus honestis

excipiendo tale idem hungarico idiomate prolatum responsum dedisset: Eb adgya s bestye lélek kurva fia adgya, isten engemet úgy segéljen, nem adom. ha az isten kéréne, vagy kéretné sem adom; kurva legyen az anyja az lélek bestye lélek kurvafiának, az ki urgeálja is, mert nem igaz törvényt töttetek reá s hamis sententiát adatok ki ellene.

Ob hoc vellet dictus director noster ratione praevia coram latius declaranda juxta brevium judiciorum processum in hujusmodi causis observari solitum, memoratum Ladislaum Kamuthi coram nobis in curiam nram, nram sc. in praesentiam in causam convenire et ex parte ejusdem a nobis iudicium et justitiam recipere jure admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatum Ladislaum Kamuthi cum praesentibus accedendo, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis, sive solita sua residentia, vel de bonis et juribus suis possessionariis, unde videlicet praesens ammonitio vestra adscitum ipsius commode devenire poterit, ammonetis eundem ibidem dicatisque et committatis eidem verbo nro, ut ipse 8-vo die a die hujusmodi ammonitionis vestrae, ipsi exhinc fiendae, computando, ratione praemissorum et aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum, juxta brevium judiciorum processum ad actionem et acquisitionem dicti directoris nri de jure responsurus ac exinde iudicium et justitiam recepturus personaliter vel per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecarato coram nobis compareat, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris erit ordo. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit peracta, nobis suo modo terminum ad praedictum fide vestra mediante, referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in arce nra Gyaluensi die 14. mensis Oct. a. d. 1647.

Quibus receptis nos mandatis ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} semper et in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti 1647. die vero 15. Oct. ad facies possessionis Bacz, consequenterque domus seu curiae nobilitaris dicti gen. dni Ladislai Kamuthi de Szentlászló vicinitatibus domorum ab una Wolfgangi Kamuthi de eadem Szentlászló, ab altera vero partibus parochialis romano catholicae ecclesiae ibidem, omnino in comitatu Colosiensi existentis habitae, ibique

eundem Ladislaum Kamuthi personaliter non repertum medio providi Stephani Kovács junioris in eadem porcione sua possessionaria in praedicta possessione Bacz et comitatu Colosicensi residentis et commorantis jobbagionis sui in praefata curia nobilitari ejusdem Ladislai Kamuthi reperti (qui sc. eidem curiae nobilitari providet et praesidet) coram gen. dno Michaelae Kamuthi de saepedicta Szentlászló ac providis Joanne Fekete, iudice praefati Michaelis Kamuthi et Georgio Gal V^{rae} ill^{mae} Cels^{nis} in memorata possessione Bacz, comitatuque praeallegato Colosicensi existente habitae residentibus et commorantibus jobbagionibus, indeque de domo habitationis sive solita sua residentia, medio dicti jobbagionis sui ammonuimus eundem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae}, ut ipse 8-vo die a die hujusmodi ammonitionis urae ipsi exhinc fiendae, computando, ratione praemissorum in litteris V^{rae} ill^{mae} Cels^{nis} ammonitoriis et certificatoriis et aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum ad curiam V^{rae} Cels^{nis} ejusdem sc. in praesentiam sc. in praesentiam, juxta brevium judiciorum processum ad actionem et acquisitionem dicti dni directoris de jure responsurus ac exinde ab eadem iudicium et justitiam recepturus personaliter vel per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificavimusque nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecarato coram eadem ill^{ma} Cels^{ne} V^{ra} compareat, sive non, V^{ra} tamen ill^{ma} Cels. partis ad comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Cujus quidem executionis urae seriem, prout per nos est peracta et expedita, eidem ill^{mae} Celsⁿⁱ V^{rae} suo modo terminum ad praedictum fide nra mediante rescripsimus. Datum anno die et loco supranotatis. Ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} humiles fideles ac perpetui servitores Mathaeus Szamosközy, et Stephanus Jano cancellariae majoris V^{rae} Cels^{nis} scribae et jurati notarii de curia ejusdem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi. Correcta per eosdem. Superscriptio in dorso talis: ill^{mo} ac cels. principi duo dno Georgio Rakoci stb. stb. stb. A latere itidem scriptum erat: a. d. 1647 apertae per Joannem Szalárdi vicesecretarium. Erantque duobus sigillis ab extra impressivae communitae.

Alterarum litterarum tenor introscriptus sic sequitur:

Ill^{me} ac cels^{me} princeps dne dne stb. Post humilimam stb. Alázatosan jelentem Ngodnak, miut kghmes uramnak, hogy ez jelenvaló 1647. esztendőben 13. Oct. híva el engemet Kolosvármegyének egyik viceispánja Kecheli István uram Bácsban Kolosvármegyében Kamuthi László uram házához és ő kghme kérete erre velem főispán tek. nemzetes Sulyok István uram

nevével én velem egy megsejtenített személyt Kamuthi László uramtól, ugyan ő kglme szolgálóját Szalay alias Kochis Katát az articulushnak continentiaja szerint; mikor azért elmentünk volna Baczban Kolosvármegyében, maga házáznál találván Kamuthi László uramot, én kérésemre ő kglme tón ilyen választ: Eb adja. bestye lélek kurva fia adja, isten engemet úgy segéljen nem adom, ha az isten kérné, vagy kéretné sem adnám, kurva legyen az anyja, az lélek bestye lélek kurva fiának, az ki urgeálja is; nem igaz törvényt töttetek, hamis sententiát adtatok, én nem akarok hamis hitűvé lenni, mert én megesküdtem neki! Mely kérésnek és feleletnek rendit, módját irtam meg Ngdnak. mint kglmes uramnak az én hitem szerint. Isten éltesse stb. Datum in Gyalu die et anno supranotatis. Ejusdem stb. Stephanus Havaselyi stb. Extrinsicus superscriptio: ill^{mo} ac cels. pr. dno dno Georgio Rakoci stb. A latere: a. d. 1647. apertae per Johannem Szalardi vicesecretarium. Erantque unico sigillo super caera viridi roboratae.

Literarum missilium superscriptio in dorso haec (erat): Az tek. és nemz. Gyerőmonostori Kemény János uramnak, Fejérvármegye főispánjának, az mi kglms urunk... fogarasi és udvari lovasinak kapitányának, mezei sereginek generalisának, táblája assessorának és erdélyi főárendátorának, és tek. és nemz. Kövesdi Bethlen Ferencz uramnak, ezen Fejérvármegye főispánjának, urunk ő nga táblája assessorának és udvari főhoppmesterének etc.... adassék ez levelem. Interior continentia sic sequitur: Alázatos szolgálomat stb. istentől stb. Kgteknek akarám alázatosan értésére adni, die 3. praes. Oct. irtam vala egy Kgteknek szóló levelet, melyet az itt való kulcsár urunk ő nga Német Miklós nevű szolgájára bízván postamester uramhoz dirigált, hogy Kgtek kezéhez juttassák; de semmi válaszm réa mindedig sem jövé, ne talám Kgteknek levelemet meg nem adták, ez okou kellették másodsor írnom Kgteknek. Az Kamuthi László dolgát azért uram az mi illeti, én 2-da praesentis jó reggel Oláh-Gyögyön jelen voltam és ott az mi kglmes urunk ő nga parancsolatjából az articulus continentiaja szerint sub onere seu poena flor. 500 magától személye szerint Kamuthi Lászlótól viceispán uram nevével tisztu szerént én is tisztem szerint az sententiában megnevezett parázna és hűjös - bájos személyt Szalai Kocsis Katát, az sententiát is ő előtte igen serio megolvassván kézben kérésemre az sententia tenora szerint való executióra. De Kamuthi László semmiképpen kézben nem adá, hanem az articulus ellen megtartá, ezeket felevén kérésemre

sokszor *iteratis verbis*: Nem adom bizony én azt senkinek is kézben, az mely személyt ispán uram Kgddelel tőlem kézben kéret, soha nem adom, sem ispán uramnak, sem Kgednek, sem másnak, mert az nemes személy, én annak hitet adtam, minekelőtte ezt az törvényt tötték reá; az kolosvármegyei tisztek is hamis inquisitóra s hamis vallásokra sententiázták meg; én soha ilyen articulását nem hallottam lenni az országnak, noha én is ott voltam az gyűlésben. Valamíg azért az ország nem végez felőle újobban, hogy olyan személyt, kinek hitet adtanak, hogy elviszik, az tisztek kezében adják, bizony mindaddig nem adom; nekem papok bizonyágim, hogy eddig is nem én rajtam múlt el, hogy meg nem esküttek azzal engemet, holott kettőt is találtam meg felőle. hanem ők nem cselekedték az papok. Mikoron már Gyögyről visszamentem volna, oda küldött utánam die 24. kínáltatá viceispán uramat, hogy törvényt tégyen az szolgálója felől. ebben az állapotban maradt volt uram ez dolog akkor. De azt megint más rész dolog követte, mert ugyan Kamuthi László azon 2-da Oct. gondviselő bíróját Thisza uramat Gyögyen megfogatván Bacziban indította kötezve, valamint ostorozta, büntette, de megholt az bírāja, elásatta. Megtudván halálát atyjafiai, két lovas szekéren menvén érte, haza hozták, nemesemberek, szolgabíró is látták az testét, mint volt. Kgtek azért mit parancsoljon az executio felől, hogy *articularis poenat* kellessék az kézben nem adásáért Kamuthi Lászlón exequálni és az mostani törvény alatt az executio lehet-e. vagy nem, az Kgtek *resolutioját* alázatosan várjuk és magunkat ahoz alkalmaztatjuk. Ezekután stb. Irtam Nagy-Enyeden 12. Oct. 1647. Kgteknek alázatos jóakaró szolgálója Szentgyörgyvölgyi Mihály. *Sigilli usualis impressione erant firmatae.*

Propositio actoris penes clausulam Latius sequitur sub hac verborum forma. Et penes clausulam Latius protestando super salva juris facultate pro et regrediendi dicit: Constal actionak serieséből és az incattus ellen exhibeált relatoriakból, micsoda hallatlan és éktelen cselekedeteért evocáltattam az incattust; azért mire hogy az mindenható isten ellen is éktelenül blasphemált, juxta Ferdinandi I. imp. decreti a. 1563.; előtte való magistrátusit is diffamálta, gyalázta, ki az mi kglis urunk ó nga méltóságos személye és méltósága ellen is vergal és az országnak közenséges törvénye és constitutiója ellen manifeste et temerarie opponálta magát, juxta articulum octavum Vladislai regis a. 1507. Az czirkáláson kiadott és megsententiázott személyt ad iteratam et secundariam etiam repetitionem kézben nem adta, pro infligenda eidem poena juxta art. 18. posterioris constitutionis anni 1622. Sőt azzal egyet értett

és ért, annak fovealt, protegálta és protegálja mostan is, con-
nivealt neki juxta priorem regni constitutionem anni 1607.: in
amissione capitis et universorum bonorum tam mobilium, quam
immobilium, proprietatisque et perpetuitatis eorundem, con-
vincaltassék érette, protestando de coetero.

Quibus exhibitis et praesentatis continentibusque earun-
dem perlectis et saue intellectis, praefatus incattus per anno-
tatum directoris nri procuratorem congruis diebus et horis
praescripti praesentis termini coram nobis legitime expectatus
ac de lege regni prae foribus domus sedriae nostrae proclamatus
ad reddendam de praemissis rationem nostri in praesentiam
non venit neque misit, sed se a facie juris et justitiae in evi-
dentissimum culpabilitatis suae indicium penitus absentando in
consuetis judiciorum oneribus convinci et aggravari permisit.
Supplicans idem procurator actoris per nos in praemissis juris
aequitatem justitiaeque complementum elargiri. Verum quia
prout ex praemissis informabamur annotatus director noster
praefatum Ladislaum Kamuthi ratione praemissorum omnium
mediantibus praetactis litteris nostris ammonitoriis et certifica-
toriis signanter vero prolationis verborum quorundam detestabi-
lium contra divinam majestatem, diffamationisque praecipue sui
magistratus exinde subsecutae laesionis principalis nrae digni-
tatis, temerariaeque sui oppositionis contra jura publicosque
regni articulos, necnon illicitae ac tot et tantis constitutionibus
unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitaee et inter-
dictae protectionis et procurationis publicorum malefactorum
sententiarumque personarum per eundem incattum patratarum
et commissarum ad 8-vum diem in curiam nram, nram sc.
in praesentiam rationem superinde redditurum evocari fecisse
ab eoque 8-vo die causa praesens diversis prorogationum cau-
telis intervenientibus praesentem terminum celebrationis judi-
ciorum 8-vi diei festi Beati Lucae Evangelistae novissime
elapsi dilative devenisse, eoque instante praefatus incattus per
specificatum actoris procuratorem congruis horis et diebus praes-
entis termini legitime expectatus, prae foribus domus judi-
ciariae proclamatus ad reddendam de praemissis rationem nostri
in praesentiam non venisse, neque misisse, sed se a facie juris
et justitiae in evidentissimum culpabilitatis suae indicium,
penitus absentando in totali actione et acquisitione praefati
directoris nri ac in consuetis judiciorum oneribus convinci et
aggravari permisisse, ex productis resultabat manifeste. Propter
quod nolentes hujusmodi detestabiles verborum prolationes
contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui
magistratus, exinde subsecutam laesionem dignitatis nrae,
temerariamque contra jura publicosque regni articulos sui

oppositionem, necnon illicitas et tot ac tantis constitutionibus unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitas et interdictas protectiones et procuraciones publicorum malefactorum, sententiatarumque personarum, per eundem incattum pertinaci animo factas et patratas simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab hinc exemplati ad similia perpetranda animum sumere videantur, quin potius poenalis ejusdem afflictio, severaque juris castigatio a praescriptis facinoribus nefariis et detestabilibus alios etiam quoslibet retrahat et restringat, caeterisque terribile transeat in exemplum: eundem igitur incattum ob praemissa omnia, in propositione coram Latius sat superque denotata, juxta contenta decretorum articulorumque regni in amissione capitis omniumque bonorum tam mobilium quam immobilium, ipsum solum proprie et praecise concernentium perpetuitatisque et proprietatis eorundem, fisco nostro applicandorum convinci et aggravari debere nobis ac praefatis praesidenti, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nostrae judicariae in discussione et examine praesentis causae simul constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematurato sanaque deliberatione praefatum Ladislaum Kamuthi incattum ob hujusmodi detestabiles verborum prolationes contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui magistratus exindeque subsecutam dignitatis nostrae principalis laesionem, temerariamque contra jura publicosque regni articulos oppositionem, necnon illicitas et tot constitutionibus regni publice prohibitas et interdictas publicorum malefactorum, sententiatarumque personarum protectiones et procuraciones sed potissimum praesertim meretricis Catharinae Zalay alias Kochis pro infligenda eidem poena ad manus judicis non dationem, in amissione capitis universorumque bonorum tam mobilium quam immobilium proprietatisque et perpetuitatis eorundem, ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nostri Transylvaniae existentium, contradictione praefati incatti sed et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante in perpetuum fisco nostro applicandorum convictum et aggravatum fore judicandum decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes, auctoritate nostra principali jureque et justitia mediante. Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum et jurium portionumque possessionariarum ac quarumlibet rerum mobilium ejusdem Ladislai Kamuthi incatti convicti ubivis in comitatibus nobis subjectis existentium habitorum, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime con-

vocatis et praesentibus accedendo, eadem bona universa mobilia et immobilia ipsius incatti convicti occupetis et auferatis, occupataque et ablata fisco nostro detis et applicetis, per eundem fiscum nostrum perpetuo possidenda, contradictione praefati incatti convicti et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Occultatores vero dictorum bonorum seu rerum mobilium, si qui fuerint, eademque ad ammonitionem vestram reddere et producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae computandum, rationem huiusmodi occultationis bonorum reddituros efficacem. Et post haec vos huiusmodi confiscationis bonorum et occupationis totiusque negotii inibi peragendi seriem, prout per vos fuerit expedita, nobis suo modo fide vestra mediante referre, vel rescribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus.

Datum in civitate nostra Bistriciensis, die 26-ta mensis Oct. a. d. 1647.

(L. S.) Lecta, publicata, proclamata et extradata per magistrum Ambrosium Veres ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae proto-notarium m. p.

Coram me Ladislao Csehffey ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae magistro prothonotario m. p.

Kivül: Kamuthi László ellen való sententia.

(Eredetije a vörösvári levéltárban: capsza 21. fasc. 4. Nro 6.)

LXXII.

1647. oct. 27.

Meghívó a decemberi terminusra.

Georgius Rakocoy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam uram.

Nem utolsó kívánsága levén fejedelmi hivatalunknak, az törvényeknek és terminusoknak is az ő idejekben való kiszolgáltatások. mostani alkalmatossággal is, annak megfoghatkozni nem akarván, böcsületes tanácsúr hiveinknek is, egyező tetszésekbül, partiumbeli hiveinknek is, országunknak arról való articulussa szerént, az *decemberi terminust, prima die eiusdem Decembris elkezdvén kolosvári várasunkban* kiszolgáltatni rendeltük, magunk is az úristen azt adva érnünk, személyünk

szerént azon terminus kiszolgáltatásán jelen akarván lenni, vagy ha valami oly kiváltképpen való okokra nézve az nem lehetne, Rákóczy György fiúnkat rendelve praesideálni. Minek-
okáért Kgednek parancsoljuk kegyelmessen, directori tisztinek kívánsága szerént, az megírt napon és helyen, személye szerént compareálni el ne mulassa, hogy az Kmed absentiája miatt fiscusunknak azon terminus alatt revideálandó causái proculatásában (*sic*) kára s fogyatkozása ne legyen. Secus sub poena consveta non facturur. Datum in arce nra Varadiensi die 27. octbr. anno dni. 1647.

G. Rakoci m. k.

Kirül: Generoso Francisco Kénossi, de eadem, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania, directori, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXXIII.

1648. febr. 5.

Meghívók a fehérvári marc. 16-iki országgyűlésre.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az úristennek szent áldásából római császárral ő felségével való dolgainkat elvégezvén, és békességünket megerősítvén, noha abbéli sok szorgalmatosságink után respiriumot kellene vennünk, mindazáltal kegyelmetekre való vigyázásunkban és gondviselésünkben is nem akarván megfogyatkozni, magunknak nem kedvezhattünk, hanem országúl kegyelmetek generalis gyűlését is ki akarjuk szolgáltatni, azt kívánván némely előttünk álló szükséges dolgoknak is végben vitele; mely gyűlésnek celebráltatását ad diem 16. mensis Martii fehérvári városunkban rendelvén meglenni; Kegyelmedet kegyelmesen intjük sőt sub poena in articulis expressa parancsoljuk, a megírt napon és helyen compareálni személye szerint kegyelmed el ne mulassa, hogy minden közönséges haza javára, és megmaradására nézendő dolgokat kegyelmetek hasznosan concludálhasson. Értésére adván azt is Kegyelmednek, hogy az gyűlések alatt agítaltatni szokott causák is revideáltatni fognak, kiben isten segítségéből magunk is jelen akarunk lenni. Cui de caetero gratiose propensi manemus, nec secus sub poena praemissa facere jubemus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 5. Februarii anno 1648.

G. Rákóczy. m. p.

Külczin: Generoso Georgi Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto etc. más kézzel.

Exhibitae anno 1648. 21. Februarii in possessione Mogyoros, quarto videlicet hospitio acquisitionis.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transsylvanicae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nram. . . . *szórol szóra mint az előbbeni.* Quibus in reliquo gratiose propensi manentes, nec secus sub poena praemissa facere iubemus. Datum in libera civitate nra Cassoviensi die 1. mensis Februarii anno dni 1648.

G. Rakoci m. p.

Kirül: Prudentibus et circumspectis iudici primario, caeterisque juratis civibus oppidi nri Deés etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXXIV.

1648. m a r c z. 16—a p r. 28.

A félérvári országgyűlés törvényei s irománya.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transsylvanicae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvanicae et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi octavi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, auctoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignare-

mur; quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Albae-Juliae, ad decimum sextum diem mensis Martii, anni domini millesimi sexcentissimi quadragesimi octavi indictis ac celebratis, conclusi.

Praefatio.

Szübéli buzgóságos háláadással magasztaljuk, kegyelmes urunk fejedelmünk, az felséges mindenható istennek dicsőséges nagy nevét, ki csudálatos bölcseségéből egyedül csak magának tartván az fejedelemségnek gondviselésének kormányát. Nagyságodra sok ellenkezőinek és titkon s nyilván való emulusinak is kedvek kívül oly gondot viselt, hogy sok nyughatatlansági után, a szent békességnek helyben állatásában forgolódván s azt dicséretesen is végben vivén, ez mostani generalis gyűlésünknek kiszolgáltatásában erőt s alkalmatosságot adott Nagyságodnak. Könyörgünk szívből, hogy az felséges úristen szent lelkének általa igazgassa úgy Nagyságodat, hogy ennekutánna is, mint eddig, az Nagyságod bölcs igazgatásának árnyéka alatt szegény hazánk maradhasson csendes és békességes állapotjában; Nagyságod is celebráltathasson nemzetünknek javára s megmaradására sok generalis gyűléseket. Amen.

Articulus I.

Kapuzám után való adó s városok taxája.

Noha kegyelmes urunk szegénységünknek nagy fogyatkozását, sőt némely helyeken mind pusztulását s mind éhségét nem tagadhatjuk: mindazonáltal az Nagyságod sok rendbéli, országuink javára, csendes és békességes megmaradására szükséges expensáját előttiünk viselvén, ígérünk Nagyságodnak minden kapuzám után való adózásra flor. 20 az előbbeni szokás szerint, négy rendbéli terminusokon, úgy mint: az Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiái az szász urainkkal s atyánkfiáival egyetemben ezen tereh viselésre ígérnek magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiái is, kiknek ő kegyelmek között az vármegyén jószágok vagyou. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.
Kizdi-Vásárhely	fl. 180.
Szepsi-Szent-György	fl. 150.
Illyefalva	fl. 150.
Egeres	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

Articvlvs II.

Az végházok építése, gratuitus labor.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is szegénységinknek mindennyi szükséges állapotjukban is lehessen valami provisiónk, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 1. És mivel annak administrálása rövidebb időt kíván, az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii integre készek leszünk az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s szász uraink s atyánkfiaival, hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármegyén ő kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik Nagyságodnak; könyörgünk, legyen contentus véle, és székérbéli gratuitus labort ne kívánjon tőlünk.

Articvlvs III.

Bihar vármegyében az hajdúvárosokról jobbágyok reductiójában való modalitas és processus.

Noha kegyelmes urunk, elegendő articulusok extálnak az nemesség jobbágyinak, [kik] hajdúvárosokban szöktének, reductiója felől: mindazáltal akarván megbántódott Nemes atyánkfiainak consulálnunk, mentől jobb módjával, hamarébb és könnyebb processussal reducálhassák az hajdúvárosokra szökött jobbágyokat, hajdú vitézeknek is alázatos könyörgésekre tekintvén, újjobban az hajdúvárosokra futott jobbágyoknak egész országúl, három nemzetül, végeztünk ilyen processust observáltatni. Hogy az nemesember, az ki jobbágyot akar repetálni az váradi fő- avagy vicekapitány uraimtól, az eddig bévött régi usus szerint pecsétet kérvén az váradi vár szombati székin, két assessor, avagy az notarius egyik assessorral együtt tartozzék kimenni az nemes embernek instantiájára, az obser-váltatott usus szerint deposito salario. És ott azon assessorok, azon hajdúvárosnak, (az honnan repetálni akarják), kapitányát vagy hadnagyát requirálja érte. Az kapitány vagy hadnagy

tartozzék minden exceptió nélkül mindjárt azon városnak tanácsát öszvegyűjtvé, és ott az nemesembernek repetitus jobbágyához való jussa comprobáltatván, ha hitesnek avagy kezesnek tanáltatik lenni, eo facto tartozzanak megadni, sub poena homagyalii; ha pedig de proprietate doceál az nemesember, in instanti tartozzék hadnagy vagy kapitány esküttivel együtt az dologban törvént tenni, és ha comperiáltatik az actornak jó igassága az jobbágyhoz, eo facto kiadni; ha pediglen ki nem adnák, ez ilyent is in eo casu a váradi vár szombati törvényszékire appellatióban vivén, az hajdúvárosiak is tartozzanak elbocsáttatni, és az repetitus emberre interim sub poena homagii illius gondot viselni. Mely transmissio az várszékin minden dilatio nélkül ad instantiam actoris 3 szombati székek durálása alatt elővétessék és finaliter decidáltassék. Ha pedig az három székek durálása alatt az actorea pars elő nem vétetteté, az in causam attractus instantiájára vétessék elő, és a mit az igasság s az ország törvénye kíván, az transmissiónak kívánsága szerint is vétessék executióban, úgy hogy tempore revisionis hujusmodi transmissionis kapitány uraimék az szombati szék assessorit az eddig observáltatott mód szerint jó lelkiisméretű, törvényhez értő nemes embereket is adhibeáltván, azokkal együtt revideálja az transmissiót. És ha megitélik, tartozzanak de facto cum poena homagii az repetitust megadni. Az megadás után az elvitelben pedig az magok határáig oly securitást mutatván az nemesembernek az megadott jobbágyanak elvitelében, hogy ha abban utcunque az nemesember impediáltatnék: az hajdúvárosbéliék eo facto in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Mely poenát fő- és vicekapitány uraimék tartozzanak exequáltatni de simplici et plano, és az nemes embert arról contentálni. Ha pedig az ilyen törvénnyel prosequáltatott jobbágy az törvénnyel való prosequutio és apprehensio után utcunque transfugiálna földesura keze és birodalma alól: akarhol találtathassék is annakutána az hajdúvárosokon az olyan jobbágy, de facto az hajdúvárosbéli tisztek, azok ellen emanáltatott sententiát látván, tartozzanak kiadni az olyan jobbágyokat de simplici et plano, (nisi tamen justum aliud aliquod et legitimum obsistat impedimentum), sub poena ducentorum florenorum. Kiben hogy a nemesség jobb móddal progrediálhasson, tartozzanak az hajdúvárosokbéli tisztek az transmissiót és sententiát kiadni székekről, valakik az nemesség közzül ki akarják váltani.

ARTICVLVS IV.

Az executoroknak ki kell adni limitatis terminis az relatoriák mását.

Végeztük kegyelmes urunk, fejedelmünk, egész országúl, három nemzetül, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy az executorok, finita executione, in causis publicationum negyven nap múlva adja ki, in aliis vero quibuslibet causis et executionibus tam ex parte fisci, quam aliorum, a relatoriákat kiadják tempestive, az citátióknak terminusi az régi ususban maradván.

ARTICVLVS V.

Az levelek taxája ad articulum anni 1607. referáltatik.

Az levelek taxái, kegyelmes urunk, meg vannak írva nominanter az 1607. esztendőbéli articulusban; hogy mind az scribákkal mind az káptalanokkal azt observáltassa Nagyságod, hűségesen meg szolgáljuk Nagyságodnak.

ARTICVLVS VI.

Az nyomások felől való alkalom és onnan behajtott marháknak bírságlása.

Az közönséges szabadsággal ellenkező dolognak ítélvén kegyelmes urunk publico articulo, valaki határát, nyomását, másnak limitálni, ez okon úgy tetszik, hogy az dominus terrestris és faluk szabadságában áll az, ha egymással megalkhatnak benne; ha pedig nem, a marha behajtásért az illetlen exactiót tollálni méltónak íteltük, elég lévén egy öreg marhától egyszeri behajtásért két pénz, apró marhától egy pénz. Nagyságodnak meg szolgáljuk, observáltassa ezt is.

ARTICVLVS VII.

Az procuratoria constitutio megadatik mind vármegyéken, székelységekben, az tisztek rescriptumokra.

Végeztük azt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetül, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy mind a vármegyékre s mind a székelységre az tisztviselők, úgymint vármegyéken főispánok, főszolgabírák, vicetisztek, notariusok, az székelységen pedig főkapitányok, főkirálybírák, és az vicetisztek s notariusok rescriptumokra az procuratoria constitutio megadassék mindeneknek.

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

ARTICVLVS VIII.

Az Zetelakán inchoálandó causák derék székre való bocsátásában az articulusok megtartatnak.

Hogy Nagyságod az zetelakiakkal előttök agitált s agitálandó causáknak derék székre, úgy mint ad forum interrogatorium való bocsátásából az articulusokat akarja observáltatni, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

ARTICVLVS IX.

Fogaras földi boérok az székelységen ne hatalmaskodjanak az jobbágyok reductiójában.

Az székelly atyánkfiai proponálván kegyelmes urunk, hogy az fogarasföldi boérok bémenvén székekben, nem requirálnak sem tisztet, sem dominns terrestri, hanem akarmely nemes emberek jószágára, házára, az articulus continentiaja ellen reá menvén, a jobbágyokat elviszik nyilván való károkra. Kire képpest végeztük egész országúl, három nemzetül, accedálván az Nagyságod fejedelmi kegyelmessége is, hogy tartsák az articulushoz magokat az boérok, és ellenben cselekedőknek légyen haladék nélkül való büntetések.

ARTICVLVS X.

Az váradí sessionatus nemesség s városiak között az kolosvári deliberatio szerint való igazítás continuáltatik.

Az váradí sessionatus nemes atyánkfiai dolgából az 1640. esztendőbéli 28. articulus inuolabiliter observáltatni végeztük. És ha mi ő kegyelmek között az kolosvári deliberatio szerint még in effectum nem ment volna is, Nagyságod arra deputálandó commissariusi által effectuáltassa. Nagyságodnak megszolgáljuk.

ARTICVLVS XI.

Az balavásári határon Váradí Gábortól építettett malom oculáltatik.

Mivel kegyelmes urunk Váradí Gábor atyánkfia az balavásári határon oly helyre csináltatta malmát, hogy annak előtte soha malom ott nem volt, sőt mind az szomszédosoknak malmoknak s mind vetéseknék és széna réteknék nyilván való nagy kárára vagyon; kire képest végeztük, az Nagyságod kegyelmessége is accedálván, holott nem csak falubéli lakosoknak s patronusoknak, sőt az dézmára nézve az fiscusnak kára láttatik forogni ez aránt akarhul is, azért az nemes vármegye első gyűléséből denomináljon és designáljon bizonyos böcsülletes. törvény tudó, értelmes, jó lelki esméréttü arra elegendendó

személyeket, az kik egy bizonyos napon ad faciem loci ki men-
vén, oculálják istenes és jó lelki esmérettel, s ha így tanáltatik, X
vágassák el az gátját, avagy igazítottassák úgy, hogy másoknak
kírúra ne légyen.

Articvlvs. XII.

*Száz forintig való zálog állapotjában appellatio nem
admittáltatik; az záloggal való megkínálásban modalitas ren-
deltetik.*

Száz forintig való zállagnak állapotjáról végeztük kegyel-
mes urunk, hogy itt miköztünk is in sede inferiori igazodjék el,
abban appellatio ne admittáltassék. A kínálás pedig ez szerint
légyen, hogy elsőben solito more szolgabíró által megkínáltat-
ván a summával, ha fel nem venné mindjárt, a következő
széken in facie sedis deponálná azon zálogot, és ha fel nem
venné, mivel immár egész vármegye előtt constálna a megkíná-
lás, de condescensione semmit nem contendülhatván az in cau-
sam attractus, hanem ad meritum felelvén, exmissióra bocsát-
tassék. Erre hogy Nagyságod kegyelmességéből accedált, Nagy-
ságodnak híven megszolgaljuk.

Articvlvs XIII.

*Az székelységnek az hadi expeditiókból magokat absentá-
lókknak büntetések; jószágokat nem vesztek el.*

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod székelly uraink s
atyánkfiái alázatos könyörgésekre az hadi expeditiókból el-
maradóknak kívánságok szerint resolválta magát, Nagyságod-
nak mint kegyelmes urunknak mi is alázatosan megszolgaljuk.
Kegyelmes urunk, tetszett azért minékünk is, egész országúl,
három nemzetül, hogy az Nagyságod kegyelmes resolútiója
articulusban íratassék; hogy mindennémű szükséges casusok-
ban az articulus szerint kimenvén az Nagyságod kegyelmes
parancsolati és successor fejedelmeké az felülérsől, az fő gene-
ralis vagy utánna lévő főtisztek mustrálják meg az elrendelt
vitélő népet, a mint hadnagyság szerint vadnak rendelve
zászló alatt, mikor meg kell indulniok székekből; a ki akkor
ott nem lenne, büntethessék magok a fő tisztek az eddig bevött
ususok szerint. Megindulván pedig az zászlóval, és az után je-
len nem lenne s az zászló alatt nem tanáltatnék, eo facto con-
victusnak tartatván, halállal is büntethessék az fejedelmek
érette, jószágát pedig úgys el ne veszthessék, hanem vagy
székelységen való atyafainak vagy másoknak illendő árron
zállagban vethessék, ha summával kelletik az fejedelmektől éle-
teket megváltani; suffragálván ebben a casusban ő kegyelmek-

nek is az 1640. esztendőbeli 22. betegekről írt articulus és az szolgákról az 1634. esztendőbeli 29. articulus in ea parte.

Articvlvs XIV.

Nadányi István diffamatiója, s ő és több olyan, legitimus fejedelmeket diffamálók ellen való processus és poena irattatik.

Megértvén kegyelmes urunk a Nagyságod directorának Nadányi István ellen való propositióját, allegálván ellene azt, hogy diffamáló írásival és szavaival Nagyságod fejedelmi méltóságát laedálta volna, kívánta is convincáltatni in nota perpetuae infidelitatis. Az in causam attractus Nadányi István is contendálván az forum ellen, citálván decretalis locusokat is, mind penig exemplumokat is, de mindeneknél inkább kívánta országúl mellette való alázatos törekedésünket: de mivel az director allegatiójából a Nagyságod méltóságának sérelmének (mi is mint igaz hívei Nagyságodnak) igen fájdalmas szívvel hallottuk csak emlékezetét is, mindazonáltal nem ítéltük Nadányi István mellett való törekedésünket méltónak lenni. Akarván azért országúl a Nagyságod és jövődöbéli legitimus fejedelmink méltóságára s becsületinek őrizésére vigyáznunk, meg akarjuk különböztetni az fejedelmi méltóságot az privatusoktól. Végeztük azért egész országúl, három nemzetül, hogy Nadányi István (mivel ha miben mentségét praetendálhatná, bizonságának comportálására elégséges ideje lehetett, ad scitum ipsius is ebbéli per régen deveniált), ez közelbik következő octavalis terminusra evocaltassék, és ott personaliter compareálván ultimo juris termino denegato, minden bizonságival oly készen légyen, hogy finalis deliberatio pronuciáltatassék causájában, omnibus juridicis remediis exclusis, és hogy ha juridice convincáltatni fog, in emenda capitis et amissione omnium bonorum, mobilium et immobilium, juxta contenta decreti redemptibiliter ipsum solum proprie et praecise concernentium aggraváltassék. Ha kik peniglen successu temporis legitimus fejedelmeket diffamálóknak találtatnának, azok is evocáltatván personaliter az táblára, hogy ha kik juridice convincáltatnak, az fen specificált poenán maradjanak, servatis tamen de jure servandis; mindazonáltal panaszolkodásuk, könyörgések és törekedések pro diffamationibus ne reputáltassanak, ide nem értvén az nótákról decretumban és articulusban írt egyéb specieseket. Az székely uraink s atyánkfiái is, s az szász urainkkal ő kegyelmekkel együtt, ez casusban velünk consentiáltak.

ARTICVLVS XV.

Debreczenből az jobbágy felkérésben való modalitas ; ugyan ott az só adásban vételben való usus partim roboráltatik, partim limitáltatik.

Debreczen városából való jobbágyoknak reductiójában is volt kegyelmes urunk mind két részről difficultasunk. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy az jobbágyoknak Debreczenből való reductiójában, ab anno in articulis specificato, ilyen mód observáltassék : hogy az repetens pars denominálván az jobbágyot és utczáját, melyben lakik, a város bírása tartozzék mindjárt a repetens mellé város szolgáját adni, és ha magát kaphatná, a bíró elejében vivén, mind annak mentségét s mind az repetensnek igazságát megértvén, ha igazságát látja, minden javaival tartozzék megadni. Melyet ha nem cselekednék, evocáltathassa eddig való usus szerint. Ha peniglen meg nem kaphatná a felkért embert, tartozzék a bíró vagy arra compromittálni magát, hogy egy bizonyos terminusra sistaálja az embert és kézben adja, vagy penig, ha azon terminusra kézben nem adná, praetendálván valami okát, akkor is evocáltathassék érette az szokás szerint. De ha az bíró nem felel felölle, annak utána az repetens fél mindenütt szabadon megfoghassa jobbágyát, és elvihesse, sőt az városban is szabadon légyen megfogni; melyre az bírák tartozzanak is segítséget adni, valamennyiszor requiráltatnak. Az felkért jobbágynak felesége, gyermeki és jovai megadása dolgában is ez a mód observáltassék. Hasonlóképpen végeztük Nagyságod kegyelmességéből azt is, hogy ezen városbéliek az só hordó szekerek elejében kimenni, és sem künn, sem beu az városban az sőt elfoglalni ne mérészeljék : sőt egyenként, tizenkét, húsz számúig is, eladni szabadosan megengedjék szegény jobbágyoknak. Egyéb iránt az minémő usussal ő kegyelmek az só adás és vévés dolgából a memoria hominum éltenek, azon tartassék meg.

ARTICVLVS XVI.

Az százság egymást immediata táblára nem evocálhatja, competens bírása elől appellatióban bocsáttatik ; minémü vétkeket arestálhassanak territoriumokon.

Az Nagyságod közinkben küldött mostani propositiójából értjük kegyelmes urunk az százs natióu lévő uraink s atyánkfiainak minémő kívánságok légyen az 1642. esztendőbeli 13. articulusnak világosan való declaratiója felől, hogy így ő kegyelmek is annál inkább tudják ahoz alkalmaztatni magokat, melyet mi ennyi részében világosíttatni akartunk : hogy magok

natiójokbéli emberek ő kegyelmek közül senkit immediate az táblára ne evocáltathasson, hanem magok competens forumán¹⁾ inchoálván a pert, per viam appellationis vihesse az táblára. Viszont ha mely tiszt ellen in negotiis privatis valaki valami actiót akar instituálni, oly dolgokból tudni illik, melyeket nem ratione officii et non autoritate officiali cselekeszik, az olyan dolgokért is immediate az táblára ne evocáltathassék, hanem ha valaki pert inchoálna ellene, magok natióján lévő competens bírása előtt elkezdvén, per viam appellationis vihesse táblára. Ugyan azon szász uraink s atyánkfiaiunk ilyen difficultásokat is értjük, hogy ő kegyelmek közül némely magistratussal, vagy ratione debiti, vagy bujdosó vagy egyéb gonoszságokat patrált személyeket, valakik a tisztnek két pénz letévé, megtartatnak; a megtartásra azon megfogott embernek földes ura az táblára evocáltatja az tiszteket; hasonlóképpen, hogy ha a tiszte az adversa parsnak instantiájára meg nem fogná, az is a meg nem fogásáért a táblára evocálhatná ő kegyelmeket. Végeztük azért Nagyságod kegyelmességéből, hogy a sentenciázott latrokat, azon kívül a kik az ő kegyelmek territoriumin valami excessust cselekednének, in flagranti megfogattathassanak; viszont, ha kiknek kezénél lopott marha taláztatnék, azok is hasonlóképpen. Egyéb rendbélieket peniglen ante convictionem, sem ratione debiti, sem egyéb dolgokért ne arestálhassanak; hanem ha kikhez valakinek valami praetensiója volna, kéressen törvént földes urától az ilyen jobbágyra az 1619. esztendőben emanáltatott articulusban specificált processus szerint. A szász urainkot is peniglen ő kegyelmeket ezeknek nem arestálásáért senki ne evocáltathassa az táblára.

Articulus XVII.

Az jeni nemések és praesidiariusi rend közzé az tanács deliberatiójából ő nagysága méltóságos subscriptója, pecséti alatt kiadott edictum approbáltatik.

Az jeni praesidiarius vitélő rend és ugyan az ott lakos nemesség között való Nagyságod kegyelmes dispositióját is in omnibus punctis approbálván, méltónak itéljük, az Nagyságod fejedelmi kegyelmes consensusa is accedálván, hogy articulusban íratassék.

Melyek így következnek:

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transsylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes etc. Fidelibus nostris generosis, egregiis et nobilibus Georgio Vér de Kerestarcsa supremo, Casparo Zöldi vice capitaneis, Michaeli

¹⁾ A nyomtatott példányban hibásan áll: »formán«.

Nikodin vice comiti, et iudicibus nobilium comitatus de Zaránd, nec non castellanis, ductoribus, decurionibus, ac toti universitati tam equestris quam pedestris ordinis, militum nostrorum praesidiariorum arcis nostrae Boros-Jenő, modernis scilicet et futuris quoque, pro quovis tempore constituendis, salutem et gratiam nostram.

Minémű szükséges dolog legyen akar mely respublicákban, városokban és tisztviselők között is az jó rendtartás; és minden dolgoknak helyes és szép egy értelemmel való jó karban állatása, nem szükséges azt sok szóval exaggerálnunk, megmutatja csak ama kis sentenciácska is: concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ugy is vagyon, mert az mely lakosok között (akár tartományok, respublicák, akár városok legyenek azok), egyesség, egy értelem és jó rendtartás vagyon, akarmely ellenkező időknek háborus szélvészeli ellen is bátorságoshak és erősbek szoktak az olyanok az megmaradásra lenni; ellenben penig az hol egyenetlenség és rendetlen zuzavaros állapot vagyon. ott nem szokott semmi jó nevededni, hanem naponkint romlás és elfordulás szokott következni.

Értvén azért jenei végházunkban is némely dolgokban az külömb-külobb rendbéli lakosoknak nem egyenlő voltak miatt ottan-ottan egyenetlenségeket történni, és abból naponkint nagyobb-nagyobb alkalmatlanságot származni, hogy ez ilyenből nagyobb inconvenienciák ne következzenek, ezen dolgot szükségesnek ítéltek volt még ezelőtt való időkben becsülletes tanács és híveink elejében támasztani; kikkel való egyértelemből annak az szép végháznak békességes megmaradásának, és abból a közönséges jóknak is akarván atyaiképpen consulálni, minekelötte erről derekasabb ordinatiókat tehettünk volna, szükségesnek ítéltek ez alább megírt articulusokat borosjenei végházunkban lakos minden tisztviselőinknek, mind nemes és szolgáló híveinknek pro perpetuo statuto elejekben adni és rendelni.

Először. Hogy az viceispán az kapitánual a közönséges jóban egyetértsenek, az mi nekünk és az szegény hazának szolgálatjában és annak az helynek megmaradására nézendő dolgokban.

Másodszer: Ha valami oly bizonyos hírei érkeznek az kapitánnak, melyre derekason insurgálniok kell. olyankor dobot üttetvén, vagy fombitát fútatván az kapitány, az nemeség is in illo casu tartozzék, mennél jobb szerrel lehet, az magunk és országunk szolgálatjára, az közönséges jóra és megmaradására felülni, és egy szívvel, lélekkel az közjónak az fizetett néppel együtt szolgálni; de minden aprólékos dologra, úgy

mint tíz hús csavargóra nem kell felülniek, mert ugyanis nem tartoznak mindenkor azon terhet fizetni mint az fizetett nép.

Harmadszor: Mivelhogy mindenütt s ott is Jenőben, az gonoszságban igen elmerültek az emberek. annak refrenálásában peniglen. kiváltképpen abban az helyben, más mód observáltatik ezután, tudniillik: minthogy az kapitány az elébbi szokás szerint az várost kerülteti, ha valamely oly publicus malefactor in flagranti comperiáltatik, az kapitány megfogathassa, és virradtig detentióban lévén, ha nemesember vagy nemesember szolgája léssen az malefactor, virradva az kapitány adja az viceispán kezében, és az ispán longus processusra az elébbi rendtartás szerint effélet ne bocsásson, hanem az alább megírt rövid processussal törvént láttasson reája, és constalván az malefactum, mindjárt executiót is tétesen minden kedvezés és halogatás nélkül, ilyen modalitással: hogy valakik gyilkosságban, ember sebhetés, verekedés, vagdalkozás, fegyvervonás és kerétesen belől való lopás, szántszándékkal való gyúlasztás, tiltott időben való lövöldözés, tisztek ellen való insurrectio, s azoknak mint az mi méltóságunkat repraesentáló személyeknek illendő becsületeknek, és azokon kívül is kinek kinek rendi szerint való becsületeknek, érdemlett mód szerint meg nem adása, az végezéseknek, kiadott edictumoknak nem obtemperálása és nem effectuálása, házaknak, pinczéknek, boltoknak felverése. éjtszakai támadás, kiáltozás, és több efféle kerétesen belől esendő czégeries vétkeknek cselekedetiben depraehendáltatnak: az olyanokat minden személyválogatás nélkül mind az várbéli tisztviselő híveink s mind az viceispán megfogassa simpliciter, nem admittálván abban semmi exceptiót és remediumot; kik ellen való törvényeknek discussiójában ilyen processusnak kell observáltatni.

Hogy ha az vétkes megfogattathatik, avagy kézben adatatik, az mely tiszt kezénél találtatik lenni, az tartozzék ad tertium törvént szolgáltatni felőle, s akár ad octavum bizosságra exmittáltatván tartozzék az bizosságoknak azon terminuson való reportálásakor ad meritum megfelelni, ugyanakkor mindjárt sententiát is pronuncióltatván az ilyenek ellen. azután egyszer ad quindenam novum adattassék. de ezenkívül annakutánna semminémű remedium nem admittáltatván, az pronuciálendő sententia debita etiam executioni demandáltassék; interim az vétkes vagy detentio vagy jó kezesség alatt tartassék juxta qualitatem delicti. aprólékos exceptiónak hely ne adassék. Ha penig valamely nemesember szolgája volna az lator, és nemes házhoz szaladván bé, kézhez nem adnák ad simplicem requisitionem dictorum officialium. ezen fen megírt processus szerint tartozzék előállani azon nemesember, sub

poena in articulis regni, signanter a. 1646. art. 2. expressa Idegen külső embert penig tartozzanak egyáltalában kézhez adni; kiket ha kik contumacia ducti kézhez nem aduának ezen processussal, az megnevezett articulushoz denotált poenán maradjanak toties, quoties valakik ez ellen cselekedni merészelnek.

Ha kiket penig az város őrzői s kerületi éjtszakának idején az nemesek közül, (kik vagy más ember házára mennek, vagy másokat megvagdálnak, in loco delicti deprehendálnak), megtalálnának fogni, kalodában vinni, és éjjel ott hálván másod nap az ispán kezében aduának az feljel denotált modalitás szerint: ha ez ilyeneket érdemlett büntetés nélkül az ispánok elbocsátani attentálnák, avagy, a kik ez ilyen malefactorokat, az őrzőkre reájok támadván, elszabadétának, ez ilyenek között is valakik az ő tisztek alatt találtatnak, érdemlett büntetéssel meg nem büntetnék és ebben el is nem járnának, sine respectu personarum eo facto ammittálják tiszteket.

N e g y e d s z e r: Ha éjtszaka vagy nappal valamely utcán oly riadás esnék valamely malefactor miatt, kiki az maga javára nézve abban az utcában tartozzék felkelni, és akármiféle ember legyen az malefactor, megfoghassák, és az tiszteknek kezekben adhassák. Ha penig az lator valamely nemesember házához bészalad, az tiszteknek adjon hírt fölölle, és úgy az feljel megírt modalitás observáltatik ez dologban.

Ö t ö d s z ö r: Takarodó harangozás után az kerületökön kívül senki fegyverrel ne járjon, hanem ha az főemberek között valaki oly barátjánál vagy jóakarójánál való mulatásában, vagy egyéb dologban el tanálván késni, az oly ember lámpásnál menjen házához; mert egyébiránt ha lámpás nélkül valaki fegyverrel éjtszaka tanáltatik, abban az előbbeni jó rendtartás observáltatik ezután is, úgy mint megfogattatik és viradtig kalodában tartatik.

H a t o d s z o r: Minthogy vannak oly nemesemberek, kik elég értékesek, mégis annak a végháznak közönséges szükségére lovat nem tartanak: abban azután ilyen mód observáltassék: Hogy az nemesemberek, az kiknek értékek vagyon reája, lovat tartanak, és annak az helynek közönséges szüksége mellett felüljenek, az kik penig ebben ezután is viszálnának, az ispán meghirdetvén köztök, ha valaki mégis lovat nem akarna tartani, az oly nemesember elsőben hat forinttal, másodsor tizenkettővel, harmadszor huszonnégy forinttal büntetődik meg. Az kiknek penig arra való értékek nincsen, hogy lovat tarthassanak, az olyan emberek szablyát, puskát és jó gyalog embernek való fegyvert tartanak. Az kik penig az olyak között azt meg nem tartanák, elsőben két forinttal, má-

sodszor négygyel, harmadszor hat forinttal büntetődnek meg. Ezeknek pedig mustrálására és meglátogatására bizonyos commissariusiunk bocsáttatnak esztendőnként.

H e t e d s z e r: Másutt lakos fő- és nemesembereknek jószágoknak quantitására nézve, tartsanak szolgálkat Jenőben az ország articulúsának continentíája szerint. Ennek pedig observálására és in officio continuálására az viceispán viseljen gondot. Ott való fizetett katonát és residentíás nemesembert ezután ne engedjen tartani; mivel az nemesember és fizetett katona azonkívül is tartozik maga szabadsága mellett felülni s abban az helyben szolgálni. A kik most efféle szolgálkat tanálatnak is, azok is letétesenek mindjárt.

N y o l c z a d s z o r: Az kapitány az nemesember jószágában sem peccsétivel sem egyébképpen, semminémű törvényben dolgot ne igazgasson, annyival inkább az nemesember jószágira praesidiumot ne küldjön, és meg ne fogassa: mert efféle igazgatás az viceispánnak és szolgabírárknak incumbál; megmaradván mindazonáltal mindenekben az végbéli kapitányoknak az ő régi authoritások és az ő tisztekhez, vigyázásokhoz, gondviselésekhez tartozó dolgokban való régi ususok és authoritások.

K i l e n c z e d s z e r: Mivel ezelőtti kapitányok idejében is Jenőben az kules alatt, az város kerítésén belől, esett potentiák, diffamatiók, és egyéb aprólékos dolgok az vár szombati székin agitáltattak, tam ex parte nobilium, quam alterius cuiusvis status hominum ibidem degentium: tartozzanak minden ott lakos rendek ebből is magokot az 1641. esztendőbeli articulushoz tartani, az régi usus és az kapitányoknak authoritása in vigore maradván, és az kerítésen belől akarmely rendtől történt dolgokat szombati széken decidáltassanak.

T i z e d s z e r: Szükségesnek látjuk azt is, hogy ennek utánna az nemes vármegye tisztei különben bé ne vegyenek senkit az nemesség közzé, s bé se írják, hanemha elsőben vagy armalissal vagy egyébképpen való helyes et fide dignis testimoniis humanis, vel literalibus, sufficienter doceálja nemességét; valakik pedig nemességeket nem doceálhatják, tartozzanak az kapitánytól dependeálni successivis semper temporibus, s az kapitány tiszti és authoritása alatt légyenek.

T i z e n e g y e d s z e r: Az város palánkinak s város hidjainak megcsinálása és építése is, mely szükséges légyen az közönséges jóra nézve, nem szükség declarálnunk. Tetszett azért becületes tanácsúr híveinkkel egyenlő értelemből, hogy az hidakat, palánkot, az nemesség közzül az ki csinálni nem akarja, az ő részit az régi bevött jó rendtartás szerint, az kapitány éljen authoritásával s küldjön ki mindjárt az olyanok

jószágára s hajtassa bé jószágát s csináltassa meg azzal.

Ezek lévén azért az punctumok, kiket mostan elejében akartunk hűségteknek örökösen való rendtartásúl, az sok vizálkodásoknak eltávoztatására, rendelni és adni, igen serio és sub gravi animadversionis nostrae poena parancsoljuk mind fő- és vicekapitány, viceispán, szolgabírák, hadnagy, porkoláb, tizedesek, és mind nemes, vitézlő, lovas és gyalogrend híveink, ebbéli kegyelmes parancsolatunkat így értvén, tartozzék kiki mindenekben perpetuis semper temporibus ezekhez alkalmaztatni magát, és ez néhány regulákat inviolabiliter observálja minden fogvatkozás nélkül. Alioquin ha ki magát ehez nem kezdené alkalmaztatni, hűségteknek, fő- és vicekapitány és viceispán híveink, authoritást adtunk az olyanoknak érdemek szerint való büntetésekre, kiben nekünk tartozó kötelességek és hazájokhoz való szeretetek szerint el is járjon; sőt ha ezeken kívül ennekutánna, az állapotoknak kívánságok szerint, más illendő és jó rendtartáshoz szükséges, az véghelynek békességes megmaradására tartozó rendelkezéseket kelletnék is tennünk, vagy magunk vagy csak arra rendelendő és bocsátandó becsületes híveink által is, azokat is acceptálván, mindenekben tartozzék kiki magát és dolgait azokhoz szabni és rendelni, valamint magunknak is kemény animadversionókat el akarja távoztatni. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima prima Aprilis, anno domini millessimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae. et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum. exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima octava mensis Aprilis, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, az erd. Muzeuumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diet. Trans. Tom. IV. és a Dónáth-gyűjteményben.)

b)

1648. m a r c z. 20.

Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére.

Nos proceres et magnates, caeterique universi status et ordines trium nationum Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subiectarum. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum illustrissimus ac celsissimus princeps dominus dominus Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, dominus noster clementissimus, ad motus illos, qui anno superiori, videlicet millesimo, sexcentesimo, quadragesimo quarto, in regno Hungariae exorti fuerant, pacifice componendos, in certam pacis et mutuae reconciliationis formam, cum sacratissimo principe ac domino domino Ferdinando tertio dei gratia electo Romanorum imperatore semper augusto, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rege, archiduce Austriae, duce Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchione Moraviae, comite Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. devenisset, vigoreque eiusmodi transactionis, eadem sua mattas caesarea et regia, praelibato celsissimo domino principi nostro, ex regno Hungariae, septem integros comitatus, utpote Zatthmar, Zabolch, Vgochia, Beregh, Borsod, Zemplin, et Aba-Vyvar, una cum regia ac libera ciuitate Cassoviensi, ad vitae suae dies, duos autem, nimirum Zatthmár, et Zabolch, etiam filiis eiusdem domini principis, vita ipsorum durante, prout idem dominus princeps inter illos disposuerit, tenendos et possideendos concessisset, ac defacto assignasset: cupientes nos etiam, singulare nostrum in conseruanda publica pace studium adhibere, pariter et declarare, et quae nostrae sunt ea in re partes, iuxta inita pacta exequi, praelibatam sacratissimam caesaream et regiam Mattem, eiusque successores legitimos reges Hungariae, assecuramus, certificamus et affidamus, quod ad praedictos septem comitatus, ac ciuitatem Cassouiensem nihil iuris ac successionis nobis uendicabimus, neque in iis citra benignum suae Majestatis caesariae ac regiae consensum, delectum militum faciemus; ac etiam omnes et singulos praesentis transactionis cum celsissimo principe domino nostro clementissimo factos articulos, in omnibus suis punctis et clausulis, sancte et inuiolabiliter obseruabimus, neque aduersus suam Mattem, eiusque fideles et Regnum Hungariae ullam hostilitatem exercebimus. Prout assecuramus, affidamus, et certificamus, harum nostrarum uigore et testimonio literarum

mediante. Datum Albae Juliae ex generali conuentu nostro die vigesima mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

- Kornis Sigmond m. p. (P. H.)
 Franciscus Redei m. p. (P. H.)
 Stephanus Haller m. p. (P. H.)
 Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
 Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
 Stephanus Sulyok m. p. (P. H.)
 Mathias Huszár m. p. (P. H.)
 Gabriel Haller m. p. (P. H.)
 Ladislaus Csehffey m. p. (P. H.)
 protonotarius.
 .Johaunes Betlen m. p. (P. H.)
 Ambrosius Veres m. p. (P. H.)
 protonotarius.
 Georgius Vitéz m. p. (P. H.)
 Toroczkaý Sigmond m. p. (P. H.)
 .Joannes Gyereöffi m. p. (P. H.)
 Petrus Haller m. p. (P. H.)
 Sigismundus Banffy junior m. p. (P. H.)
 Gabriel Josika m. p. (P. H.)
 Georgius Bánffy m. p. (P. H.)
 Petrus Huszár m. p. (P. H.)
 Nicolaus Kendefi m. p. (P. H.)
 Franciscus Keresztesy m. p. (P. H.)
 Paulus Gyereöffy m. p. (P. H.)
 Stephanus Petki m. p. (P. H.)
 Franciscus Pekri m. p. (P. H.)
 Michael Bethlen m. p. (P. H.)
 .Johannes Rédey m. p. (P. H.)
 .Joannes Daniel m. p. (P. H.)
 Thomas Damokos m. p. (P. H.)
 Stephanus Lázár m. p. (P. H.)
 Sebessi Boldizsár m. p. (P. H.)
 Fehérvármegye követje.
 Andreas Bodoghffalvi m. p. (P. H.)
 legatus cottus Hunyadiensis.
 Franciscus Zoltay legatus cottus Tordensis.
 (P. H.)
 .Joannes Bolonya leg. c. de Küköllő (P. H.)
 Caspar Somlyai m. p. legatus Colosiensis
 cottus. (P. H.)
 Michael Szamoskeözy leg. c. Dobokensis m. p.
 (P. H.)

- Michael Vér vicecomes cottus Bihar m. p. (P. H.)
 Petrus Dobaj legatus c. Sz.-Mediocris m. p. (P. H.)
 Stephanus Tataj leg. cottus de Zarand m. p. (P. H.)
 Stephanus Býdeskuti leg. cot. Kraszna m. p. (P. H.)
 Nikolaus Macskássi leg. c. Tordiniensis (*sic*) m. p. (P. H.)
 Georgius Szigethi leg. c. Mar(maros) m. p. (P. H.)
 Johannes Bácsi leg. cot. Szolnok Inter m. p. (P. H.)
 Andreas Koncz leg. sedis Udvarhely m. p. (P. H.)
 Nicolaus Miko legatus sedis Sepsi m. p. (P. H.)
 Stephanus Domokos legatus sedis siculicalis
 Kezdi m. p. (P. H.)
 Sigismundus Mikes leg. sedis Orbai m. p. (P. H.)
 Blasius Literatus legatus sedis Csik siculicalis m. p. (P. H.)
 Stephanus Kereszturi leg. sedis Maros m. p. (P. H.)
 Melchior Balogh leg. sedis Aranyas m. p. (P. H.)
 Georgius Szócs magister civium oppidi et sedis
 Kőhalmiensis m. p. (P. H.)
 Daniel Ernestus delegatus civitatis Mediensis
 m. p. (P. H.)
 Johannes Wallendorffius delegatus civitatis Besz-
 tercze m. p. (P. H.)
 Johannes Lutsch consul Cibiniensis m. p. (P. H.)
 Valentinus Franck J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)
 Casparus Kovácsy Judex primarius civitatis Ko-
 losvár m. p. (P. H.)
 Christianus Ferencz villicus Coronensis m. p. (P. H.)
 Johannes Bhatt consul Segesvariensis m. p. (P. H.)

(Eredetije, ivrét, 11 sor aláírással (1-sőben 7, 2-ikb., 3-ikb., 4-ikben 6—6, 5-ikben 5, 6, 7-ikben 6—6, 8-ikban 5, 9-ikben 4, 10-ikben 2, 11-ikben 6.) — Az öt első sor tanács- és főurak, azután a megyék és székely-székerek követei, azután a szász követek és hivatalnokok saját kezű aláírásaival s pecsétjeivel, melyek közt gemmak is vannak, a vörösvári levéltárban.)

Jegyzet. Az egyetemi könyvtárban Kaprinay-Coll. XXX. 258—261. ll. meg van e térítvénynek két mássa, melyek közül az elsőt Szemere Pál másolta le, a másik is az ő irodájában készült.

Az elsőnek felirata köv.: *Paria assecuratoriarum regni Transilvæ die 30. Martii 1648. medio Pauli de Szemere camerae Cassoviensis administratoris illmo duo Comiti Francisco Veseleny in Epperis presentata.*

Ez abban különbözik a fennközlött példánytól, hogy e sorok után »*de facto assignasset*«, következik ezen mondat:

Post horum obitum, quamdiu ex posteris ipsorum principes Tran-

niae futuri sunt, possint arcem Szathmar unacum bonis, signanter autem oppidis Szathmar et Nemethi possidere.

A másik példányon, mely a fenn közlött példánnyal szóról szóra megegyezik, következő felirat van hasonlólag Szemere Pál által írva.

Accordatum par assecuratoriarum Tranniae sed in praecedenti priori conconcepto tenore fuit per me P. de Szemere die 30. Martii 1648, exhibitum in civitate Epperies dno Veselenio.

A névsor is a közlött példánnyal megegyezik, míg a nem közlött példányban a nevek másként vannak elhelyezve.

c)

1648. a p r. 15.

A rendek mult éri határozatokat a portai felterjesztés ügyében megerősítik.

Az 1647. apr. 9-iki országgyűlésből Szalánczynak küldött levélre kívül a baloldalon tett behajtásra az 1648. apr. 15. tartott országgyűlés következő megerősítő határozata jegyzetelt:

Ez belül megírt conclusionkat, melyet tavali esztendőben az mi kegyelmes urunkra ű nagyságára biztunk volt, most is megnyugodván az ű nagysága reánk való szorgalmatos gondviselésében ezen conclusionkat confirmáljuk minden részeiben és plena achoritast adunk mind azoknak effectualására, praesentibus dominis magnatibus Stephano Haller, Francisco Redey, Stephano Seredi, Joanne Kemény, Sigismundo Barcsai, Francisco Betthlen, Gabriele Haller, Mathia Huszár, Ladislao Csef-fei, Joanne Betthlen, Blasio Magyar, Georgio Lázár, Petro Torma, Acacio Barczai, Petro Haller, Sigismundo Banffi juniore, Stephano Petki, Baltasare Kemény, Petro Huszár, Joanne Gyerőffi, Joanne Redeÿ, Thoma Basa, Joanne Daniel, Ladislao Balogh, Francisco Gyulai et Michaele Vér civitatumque Saxonicalium delegatis. Albae Juliae die 15. Aprilis anno 1648.

Magister Ambrosius Veres illustrisimi domini domini principis proto-notarius m. p.

Eredetije, ívrét szélében írva, melyen 3 sor aláírás van — az 1-sőben 11, a 2-dikban 19, a 3-dikban 3, — a vörösvári levéltárban.

LXXV.

1648. őszén

Göcs Pál követsége Radzivil herceghez.

a)

Rákóczy utasítása.

Instructio pro egregio Paulo Göcs.

1. Elsőben is menjen Lubinski uramhoz s megadván ő kegyelminek az urunk levelit, kérje arra, hogy ha Nemerics uramtól válasza jött, arrúl mennél hamarébb tudósítsa urunkat ő nagyságát, több ott való dolgokrúl, krakói vajda állapotjárúl s brezi sztarosztárúl is, informálván ő nagyságát, krivi . . . kozákok és tatárok állapotja felől is mi hírek vadnak, megmondhatja. Instructiót is vegyen tőle, micsoda formán mehesen Nemerics uramhoz.

2. Omat igyenesen és mennél bátorságosan s hamarébb lehet, menjen Nemerics uramhoz, s annak is megadván az ő nagysága levelit, assecurálja firmiter urunk ő nagysága hozzája való kegyelmességéről, s kérje arra, tovább is azon állapotot promoveálja: megmondhatja azt is, hogy hercegnek köld píz urunk az hadak gyűtísire; várja csak ő nagysága az végezés szerint az herzeg emberit; tractáljon mindazonáltal vele, ha bátorságosan mehetnek-é az pízzelel vagy nem; s ő micsoda securitást mutatna legjobbat. Arrúl igen tempestive köllene praemoneálni az herzeget s ide is hirt adni. Mert az herzeg consiliuma az, hogy borral együtt vigyék az píz; azon lesznek ő nagyságának ilyen állapotjában, mint lehet, neki is hort köldjenek.

Ott vegyen értelmet, Kischel uramhoz el köll-é menni; ha el köll menni, menjen maga, s annak is megadván urunk levelit, offerálja urunk ő nagysága kegyelmes akarátját, s megmondhatja azt, hogy tempore electionis becsületes ajándékokkal mennek hozzá az urunk követi, s azonkívül valamit offerált az herzeg neki, meglészen az is, sőt oly promotiója leszen, melyet most nem jó kijelenteni.

Informatiót vegyen Nemerics uramtól mindenekről, mint és hogy köll azokat Kischelnek proponálni; ha pedig oda nem menne, maga Nemerics uramnál hagyván az urunk levelit s megmondván ő kegyelminek az assecuratiókat, és hogy élne jó alkalmatossággal, vigye végben azokat. Kozákokat is assecurálja Nemerics uram, hogy valamit fog ígírni az herzeg nekik, azt ő nagysága praestálni kész, hogy ha nem itéli bátorságos-

nak s szükségesnek, hogy maga menjen oda. Ha pedig Nemerics uram azt approbálná, hogy maga menjen, instruáltassa diligenter magát, mint és hogy köll oda menni etc., micsoda securitással. Ha pedig oda nem mehetne, hagyja az kozákoknak szóló leveleket Nemerics uramnál cum assecurationibus, s ha úgy tetszik Nemerics uramnak, hogy megvárja az kozákoktól és Kischel uramtól való választ, ahhoz alkalmaztassa magát. Interim Nemerics uram s maga is tudósítson mindenekről.

(A: egész Klobusiczki írása.)

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

b)

Rábóczy levele Radzirillez.

Ex transmissa per fideles nostros magnificum videlicet Franciscum Betlen aulae marschalcum et consiliarium nostrum ac generosum Andream Klobusiczky dilectionis vestrae informatione, juxta vires factae (inter) nos Munkaczini obligationis. (cui videlicet nos hactenus tanquam muro aheneo semper confidimus). palpabiliter sentimus crescere tam erga nos quam charissimos nostros dilectionis vestrae filialem affectum, pro quo tam nos quam charissimi nostri ita sumus dilectionem vestram contentaturi, ut nostri paterni amoris infallibilia signa, charissimorum vero nostrorum proficuum experiatur serviendi promptitudinem. Et cum dilectio vestra regni illius statum, rerum ordinem, ac quaevis facto utilia consilia probe intelligat, nos informationi ejusdem accomodare nosmet volumus, persvasum omnino habentes, quod si his adhuc meliora et rei promovendi aptiora cognoverit media, de illis quoque nos tempestive certiores facere ac eadem in tempore sequi nullatenus omittet.

Cum vero nosmet ipsi jam quinquagesimum sextum ingressi simus annum, tam provectoris aetatis, tenuis valetudinis et defectus virium nostrarum respectu, quam ob alias utilissimas rationes, si ita Deo omnipotenti visum fuerit et vestrae quoque dilectioni placebit, praeeficiendo fastigio illi filium nostrum charissimum juniorem commendamus: quem nos hinc consilio, admonitione, auxilio, ac circum quaqua necessaria invigilatione identidem juvando aptum agnoscimus, nostramque respectus ob eosdem hic residentiam magis proficuum putamus. Et si a Deo ordinatum esset illud matrimonium, complacentibus sibimet invicem personis accedenteque pudicitia et bonis moribus, omnino et per hoc negotium idem facilitari, meliusque promoveri posset, de quo dilectio etiam vestra hactenus prudenter et optime cogitavit ac consuluit, quicquid negotio

nostro vestrae dilectioni munificum etiam visum fuerit, conscientioso affectui dilectionis vestrae nos accommodaturi sumus. Quod ad summam attinet, grandi pecuniae summa gloriari non possumus, nihilominus tamen quicquid nobis Deus clementer largitus est, id totum pro ipsius gloria et futuro foeliciori vestro statu charissimis nostris expendere parati sumus, ac quamprimum homines vestrae dilectionis venerint, pecuniam etiam transmittemus, nihil de ulteriori vestrae dilectionis erga nos nostrosque synceritate et filiali affectu dubitantes.

Ad kozakos etsi ob brevitatem temporis minusque tutum per Moldaviam et Transalpinam transitum difficilis videatur expeditio, nihilominus tamen expedire conabimur. Interim ad dominum Nemericz nomine eo servitorem nostrum expeditivimus, cui si videbitur, ad dominum Kishiel et kozakos etiam, dummodo possibile sit, eundem servitorem expedit, praecipue tamen dilectioni vestrae concredentes illorum quoque ad partes nostras allectionem, quibus si quid promiserit, defectus in effectuando ex parte nostra nullus committetur, plures etiam ad partes nostras, et si e re, ac possibile foret, etiam Moschos pertrahendo.

Cum vero hoc negotium oportunius expediri speratur, si frequens medio tempore intervenierit consiliorum communicatio et de rebus huc spectantibus informatio, omnino necessario requiritur, ut vestra dilectio creberrime et tempestive de omnibus nos certiores faciat, ut pro modo et conditione rerum ibidem existentium nos etiam necessarias possimus in tempore facere dispositiones.

De conscribendo in rationem dilectionis vestrae pediatu tam in Transylvania quam hic in Hungaria fidis hominibus nostris mandata seria dedimus, homines duntaxat dilectionis vestrae quantocyus et in dies expectamus.

Alább ezek állanak följegyzve :

Nos hac septimana adhuc pro faciendis dispositionibus nonnullis in Transylvania nos conferemus, filium nostrum charissimum juniorem in Hungaria relicturi verum ad 18. Octobris in Hungariam redituri. Si quid itaque ratione praesentis status vestrae dilectioni significanda forent, eadem filio nostro charissimo scribere non ommittat.

(A vörösrári levéltárban levő minútáról, mely a Klobusiczky írása. V. ö. Kemény János Önéletírása 481. l.)

Jegyzet. Ugyanennek meg van ott magyar fordítása, melynek második pontjába Rákóczy saját kezű javításokat tett. Az így hangzik :

Magunk személyiünknek mind elbetegesedett s naponkint erőnknek is fogyatkozására nézve s időnk is immár 56 eszten-

dőre fordulván, több sok hasznos okokra nézve kisebbik fiukat commendálnánk ő kegyelmének is, ha tetszenék arra az állapotra, istennek is az lévén szent akarátja, kit mi innét mind tanácsonkkal, oktatásunkkal (*e szó oldalt írva I. Rákóczy Gy. kezével*), segítségünkkel ottan ottan értetvén (*e három szó szintén I. R. Gy. kezével oldalt írva*) mindenfelé való vigyázásunkat illendőbbnek ismerjük lenni (*következik I. R. Gy. kezével*) az mi idebenn való maradásunkat hasznosabbnak látván (*innen Klobusiczki írása ismét*) s istentől lévén rendeltetve az szent házasság, az személyek is egymásnak tetszvéen s az szemérmesség s jó erkölcs is megtanáltatván, jó segítője lehetne ez dolognak, kit ő kegyelme bölcsen feltanált.

LXXVI.

1648. sept. 2.

Újabb Rákóczy György utasítása Sebessy Miklós Oláhországba küldött körete számára.

INSTRUCTIO

pro egregio Nicolao Sebessi de Bolgárfalua, prouentuum portus nostri Varadgyaiensis perceptore ac tricesimatore nostro Veres-Toroniensi; ad illustrissimum principem dominum Matthaeum Bazaraba, vaivodam Transalpinensem, expedito internuncio nostro.

1. Mentől jobban lehet siessen bemenni az vajdához, és nevünkkel köszöntvén, levelünket is megadni, és szomszédtságos jó akarátunkat ajánlani.

2. Értekezzék az vajdátúl mind portai, tatár és lengyelországi hírek és állapotok felől, szeme és füle lévén, egyebektől is igaz híreknek végére menni, kiváltképpen az velenczések ellen való török hadak és az muszkák felől is.

3. Vegye értelmét az vajdának, micsoda értelemmel legyen ez mostani portai változások felől, és hogy ha ezen változásnak alkalmatosságával az velenczések ellen való török-hadak között is, vagy megbékéllés vagy magok közt való támadás nem fogna-e következni?

4. Expiscálja igen diligenter micsoda affectussal legyenek egymáshoz mostan az moldvai vajdával, és valami egymás ellen való ártalomra igyekeznek-é nem-é? s ugyan meg is kell kérdeni mi nevünkkel, minapi török követ, az megöletett vezérnek atyjafia, ki onnét az moldvai vajdához is ment, viszont az moldvai vajda követje is Girgicze, micsoda dolgokban fogtanak

járni, melyről ugyan valami panaszt is kell tenni, hogy minket is arról nem tudósított az vajda ő kegyelme.

5. Mivel peniglen mi úgy értettük volt, hogy az moldvai vajdának kapikihái az portán, holmi ártalmára való dolgokat mozditottanak volna Máthé vajda ő kegyelme ellen, melynek complanatiójára küldötte volna Girgiczet, végére kell annak okáért menni bizonyosan, hogy ha ugyan igaz volt-é abbeli cselekedetek az moldvai vajda kapikiháinak, s az vajda is honnét, kitől és micsoda bizonyos emberek által értette? Az moldvai vajda magát mivel mentette, s valami helyes mentsége azon dologban lehetett-é? Máthé vajda is ő kegyelme, micsoda válaszzal bocsátotta Girgiczet, és valami fenyegetődzésekkel valaki által volt-é az moldvai vajda ellen? mostan is mint s micsoda szándékkal légyen, s mind peniglen mennyére hidjen az moldvai vajdának?

6. Expiscálja az vajdától vagyón-é módja, és jártatja-é bizonyos emberét oda az holott az kozák és tatár hadak vannak, kik által bizonyost érthetne azoknak állapotjok felől.

7. Végezetre ezek felől való discursusok után requirálja az vajdát mi nevünkkel, mutasson is módot abban, maga emberét is adván az mi emberünk mellé, meheszen emberünk igen titkosképpen szintén az kozákok táborában, oda az holott fő hetmánjok találhatik, az kik isten engedelmeből onnat megfordulván, hozhassanak szemekkel látott, és fülekkel hallott dolgokat és híreket, mind ő kegyelmének s mind penig minékünk.

8. Így expiscálván hogy ha az vajdának előbbi hozzánk való synceritását, s ez dologtól is nem idegen affectusát tapasztalja (kiben nem is kételkedünk, az minthogy arra semmi okot is nem szolgáltatunk,) igen nagy confidentia alatt, ugyan reá feleltetvén az vajdát, hogy senkinek még boeri közül is nem aperiálja, az mi kegyelmes urunk atyánk ő nagysága nevével aperiálja az dolgot az vajdának ilyenképpen.

Nyilván lehet az vajdánál ő kegyelménél, hogy eleitől fogva az pápistaság azon igyekezett minden féle sok áluok mesterségével, miképpen az több keresztyén vallásokat elnyomhassa. Az szerent Lengyelországban is, mely is lött oka az kozákoknak mostani feltámadásoknak is. Elhívén annak okáért ő nagysága, hogy az vajda ő kegyelme is, mint keresztyén fejedelem, maga vallásának elnyomattatására való igyekezeteket nem kevésé fájlalja, és nem annyéra az személyeknek, mint az ignek előmenetelit kívánja. Minek okáért találták meg mind külső szabadságokban, s mind peniglen vallásokban megbántódott rendek, Lengyelországból is az mi kegyelmes urunkat atyánkot ő nagyságát ezekről való keserves panaszolkodásokkal: kívánván ő nagyságától azt, hogy ha mi jó akarattal

lehetne, ebbeli igyekben ne vonná meg. Kiben ő nagyságának mostan egyéb módja nem lehetvén, illendőnek ítélte lenni, hogy bizonyos embere által intimáltassa az kozákok hetmánjának, értenének egyet, az pápistákon kívül, mind külső szabadságokban s mind vallásokban megbántódott lengyelországi rendekkel, és igyekeznének mind együtt helyreállatni megbántódott szabadságokat, vagy békesség vagy penig fegyver által kellene annak idejében megtenni. Azt ne magok közt megszakadozva, hanem egyenlő tetszésből cselekednék, és ne is adnának hitelt az pápistaságnak ígéretnének s magok ajánlásának.

Ezen dologban azért, hogy az vajda ő kegyelme is igyekezzék valami jó correspondentiát szerzeni az kozákokkal is, intimálni kell. Ezeket azért így elvégezvén, ha optineálhatja az vajdától, hogy jó móddal küldhessen be, tehát az vele bebocsátott embert expediálja mentől kevesebb szóval lehet, hogy elméje megfoghassa, de igen értelmesen azért. Elsőbben is igen erős hittel megesküdvén, az ide alább megírt punctumokkal.

1. Az levelet igen titkos helyre elrejtse, magát is igen titkossan viselje, mi hozzánk tartozó erdéli embernek ne jelentse, sőt az időnek és állapotoknak mivoltához képpest, tettesse ő is magát oly embernek lenni, kiből kétséget magára ne végyen.

2. Oda érkezvén is az kozákok táborára, az közrendeknek ki ne jelentse magát, hogy mi tőlünk ment volna, hanem csak az hadak előtt lévő hetmánjoknak, az kiknek az levelet is meg kell adni, azokkal is penig ne publice, hanem titkon csak magokkal beszéljen; sőt ha lehet tulajdon csak magával, az ki legnagyobb hetmány az kozákok előtt.

3. Megadván az levelet, az mi kegyelmes urunk s atyánk nevével köszöntésit, istentől minden jó szerencséket kívánván. Jelentse meg, hogy már jó idővel ezelőtt meg akarta látogatni ő nagysága, de nem volt bátorságos módja az dologban, az minthogy expediálta volt is bizonyos emberét. Elsőben. Az kijoviai metropolitához küldvén bizonyos ajándékkal, hogy annak alkalmatosságával hozzájok is elmelessen, de Nadvurna nevű városban lakó Kropatva Hyeronim nevű lengyel úrtól intercipiáltatott, és megfosztatván, élete is alig maradott meg. Nem akarta azért ő nagysága elmulatni, hogy mostan is meg ne látogassa. Ez penig summája az ő nagysága odaküldésének.

1. Higyjék és tudják ő nagyságát igaz jóakarójoknak lenni.
 2. Ne szánják egy bizonyos embereket egész tanúsággal ő nagyságához bocsátani, a kivel minden jó, és nekik is hasznos dologt végezhesen ő nagysága.
 3. Ne higyjenek az pápistáknak, sem ígéreteknek, mert ha kiváltképpen pápista, kivált ha te-

hetnék, soha meg nem állják, hanem gyükerestől s nemzetségestől igyekezik őket kitörteni, soha ez rajtok esett kárt és gyalázatot el nem szenvedik, mert az ő módjok szerint, az papok nekik mingyárt fel szokták szabadétani. 4. Az fegyver alatt s mind pengig ha jövendőben békességre kellene is menni az dolognak, értsenek egyet azokkal az kik nem pápisták, mert nyilvánossággal azok inkább velek egyetérteni, mint sem ellenségekké lenni akarnak. 5. Ne nehezteljék ő nagyságának mint jó akarójoknak értésére adni, micsoda válaszszal eresztették vissza az republica követjét. 6. Arról is tudósítsák, mint való kötelességek vagyon az tatárral, és lehetnek-é bizonyosak benne, hogy az tatár mellőlök el nem áll, még az porta parancsolatjára is? 7. Az muszkákkal is, és lengyelországi valamely rendekkel, vagyon-é valami bizonyos szövetségek, avagy barátságok? Ezeket pengig bátorságosan közölhetik ő nagyságával, elhivén, azt bizonyosan, hogy nem károkra, inkább hasznokra akarja ezeket tudni ő nagysága, s maga is ő nagysága minden jó akaratját és barátságát ígéri és ajánlja nekik.

Adjon Sebessi Miklós egy paripát neki s uti költségére adjon Sebessi Miklós talleros imperiales nr. 50.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die secunda mensis Septembris anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredeti, Rákóczy saját kezével és gyűrű-pecsétjével megerősítve. A gr. Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle oklevéltárból.)

LXXVII.

1648. nov. 28.

II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja a fejedelem halálát tudatja.

Georgius Rakoci Dei gratia etc.

Generose fidelis, nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az halandóságnak elkerülhetetlen sorsát, az mi kegyelmes urunknak, édes atyánknak is megkelletvén kóstolni, ez elmúlt Mindszent havának 11. napján szólítá isten ki e világból nekünk nagy szomorúságunkra, kinek keresztyéni fiúi kötelességünk szerént fejedelmi méltóságához illendő eltakarításához kegyelmes fejedelem asszony édes anyánkkal és öcsénk urunkkal egyenlő akarathból naponkint készülvén annak véghez vitelére, az jövendő esztendőben Boldogasszony havának tizedik

napját rendeltük itt Fejérváratt az öregbik templomban, az erdélyi fejedelmeknek szokott temető helyekben; kegyelmedet azért kegyelmesen intjük, megemlékezvén mind maga halandó állapotjáról, s mind pediglen mit kívánjon ura s fejedelme tisztessége utolsó megadása itt az megírt napon jó reggel jelen lenni és az mivel keresztyéni hivatalja szerént is tartozik, azt megeselekedni el ne mulassa kegyelmed, melyet kegyelmesen agnoscálhassunk kegyelmedről. Eidem de caetero gratiose propensi mauemus.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 28. Novembris anno 1648.

G. Rakoczy m. p.

Külczim: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta. etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

PÓTLÉK

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEKHEZ.

I.

1615. m. a. j. 3.

(L. Orsz. Emlékek VII. k. 22. és 249. ll.)

Bethlen Gábor propositiója a rendek elé 1615. máj. 3-án.

Propositiones illmi dni dui principis Transilvaniae statibus et ordinibus trium nationum eiusdem regni exhibendae.

Első: kívánnók szívünk szerint s arra nézve fáradságunkot sem szánjuk, hogy immár valaha istennek kegyelméből országunkban sok rendbeli akadályos dolgunknak örvedetes jó végét érni, ne csak mindenkor az sok szükségéről és súlyos terehviselésekről való késerves panaszkodásokon kezdendők és végezndők gyűlésünket, hanem inkább mindazoknak könnyebbitésekről örömmel gondolkodhatnánk és az sok ideiglen való angustiókból szegény hazánk kiszabadulván, minden rendek respirálván örökös csendességben nyukhatnának. De ha istennek böles itéletiből az mi jó kívánságunk és igyekezetünk ellen, eszközök lévén ebben némely nyughatatlan elméjű emberek is, az szükségnek nagy nehéz volta naponként nevededvén, mindnyájunk fejére borúl, parendum necessitati, kényszerítettünk mi is annak engedni és Kegtekkel együtt nem állapotunk körül való dolgokról, hanem olyakról gondolkodni és végezni, melyeket az mi szegény hazánknek mostani sorsa kíván és ad előnkben.

2. Minthogy penig az úristen, ki ez világnak minden birodalmat csak az ő szent akaratja szerint igazgatja, az mi szegény hazánkot is az keresztyénségnek szárnyai alól az hatalmas török nemzetségnek szomszédsága és annira való birodalma alá vetette, hogy békességünket és megmaradásunkot tőlük nem fegyverrel, erővel, hanem illendő kedv keresésünkkel és adományunkkal kényszerítettünk megszerzeni s oltal-

mazni, követvén ebben az mi jó emlékezetű eleinknek s több hatalmas republicának is hasznos példájokat. Legelőször is azért felette szükségnek és hazánk közönséges megmaradására nézendő dolognak ítéljük lenni, az fényes portára való solennis legationának az régi mód szerént elkészítését, úgy mint az adónak és ajándékoknak főkövet által való beküldését, praetendálván az fényes porta, hogy immár sok esztendőttől fogván Erdélynek utolsó nagy szükségiben egynehány fejedelmek idejében mind pénz és emberi sok segítséget küldött volna, holott mi tőlünk ő hatalmassága várhatott volna adót, tovább azért immár semmiképpen nem akarván várakozni, nyilván és egyáltaljában ő hatalmassága mind az adót s mind pengig az ajándékokot az régi szokás szerént megkévánja mingyárást, nem is ítéljük, hogy enélkül az fő követnek oda be való készületi jó móddal lehessen. Kegteket azért szeretettel intjük, hogy elsőben is erről úgy mint isten után közönséges megmaradásunknak és békeségünknek áráról valóban serio elmélkedjék és mentől hamarabb seorsim mindenféle szükségeken kívül felvetvén egy bizonyos helyre, bizonyos arra választandó emberek kezében adminisztráltassa, mert ennek idején való beküldése szegény hazánkunk sok hasznára és javára szolgálhat. Viszontag pengig megkéslelése sok rendbéli nehéz difficultásokat sokkal nagyobb költségeket, fáradságot szerezhet.

3. Római császárhoz ő felségéhez Kegtek közönséges jó tetszéséből csak kevés üdő alatt elvött várainak, városiuknak, határainknak visszaadásáért Linczben két solennis legatiót küldöttünk, mostan harmadszor Nagy-Szombatig ő kegyelmek többire magok költségekkel indultak; Kegtek azért most ilyen közönséges jóban és Kegtekért fáradozó atyjafiainak költségeknek refundálása felől gondolkodjék hálaadóképpen. Amint levelekből értjük, reméljük eddög is tractatiójoknak végét, Kegtek egyéb közönséges dolgokhoz látván az üdő alatt, ha jöveteleknek avagy tractatiójoknak successusa felől bizonyosan értünk, kit minden órában várunk, Kegteknek azt is érteni adjuk.

4. Udvarunk népének, lovas, gyalog fizetett szolgálainknak tartására és azon kívül az szomszéd országokban való főemberek, posták küldözésére, és omat is kiváltképpen pengig az fényes portáról, Landorfejérvárról és több helyekről, vezérektől, pasáktól, hozzáunk küldött fő császoknak tisztességesen való fogadásokra, expediálásokra, menni sok költség mehessen, ha Kegtek afféle dologban való circumstantiákat jól meggondol, igen könnyen megtilheti ezeken kívül is mennyi sok rendbéli költségünk találkozzanak naponként, kik az közönséges jóra nézendők, elő nem győzzük számlálni. Mindezeket azért az sok eltávoztatlan szükségeket Kegtek szeme eleiben vévén és valóban

meghányván, vetvén, az priv. affectust ilyen nagy közöséges szükségnek idején letévén, gondolkodják olyképpen az contributio felől, hogy az Kegtekért való hasznos gondviselésre érkezhessünk el mindenfelé, Kegteknek is azért lehessen nyugodalma.

5. Az contributio mellett az szükséghez képest az fiscus jövedelmének nevelése felől is felette szükséges Kegteknek elmélkedni és végezni, minthogy az bányáknak és aknáknak, kik magunk kezénél vadnak is, mostan igen kevés hasznok lehet.

6. Az elmúlt esztendőben is egynehány felől jött panasz előnkben az kapuszámnak imminutiója felől, kívánván az elébbeni commerationának rectificálását, relaxálását; hogy azért afféle kapuszámban való difficultások tolláltassanak és az közöséges terehviselés egyaránt mindenekre elhasson, holott az megmaradást mindnyájan egyenlőképpen kívánják országunkban mindenütt, mind itt benn Erdélyben s mind ott kiűn in partibus Hungariae újabb commeratiót kívánunk instituáltatni, hogy így, a hol az kapuszám fogyott, relaxaltassék, a hol pedig nevededett, az kapu szám is utánna nevededjék. Az mely faluknak az articulások tartása szerént annuentiájoknak idejek exspirált, azok is commeratiókkal igazán.

7. Egynehány esztendők alatt az dézmák arendája meg lévén engedgetvén, mostan megkívánjuk, hogy az régi szokás szerént a dézmnak árendája megadattassék, avagy a dézma in specie mi számunkra percipiáltassék.

8. Értjük azt is arendatorunk informatiójából, hogy az egész országban inkább mindenütt az bárány és méh dézmát az dominus terrestrisek percipiálják, ki egy s ki más annuentiát praetendálván, afféle fiscus jövedelmének az fiscushoz való applicálása felül Kegteknek szükséges végezni és az régi jó szokást restaurálni.

9. Az székelységen az extraneusok, pásztorok juhokból dézmát szoktanak volt adni. Megkívánjuk azért, hogy eunek utánna is ezen consuetudo megtartassék és exequáltassék.

10. Látván, mely igen kevés pénz hozattassék be országunkban a szomszéd országokból, oly pénzre való marháunk nem lévén, ki nélkül a szomszéd országok szükségköldvén, minthogy pedig isten áldásából csak ez kicsin ideig való békesség alatt is az baromnak alkalmas szaporodását értjük országunkban, azzal való kereskedést jó módok alatt az jó pénznek országunkban valamennyire való megszaporodásáért méltónak itéljük.

11. Minthogy akármely dominus terrestrisnek is saját jószágában szabados a bor koresomárlás, mi is azon jussunkot akarván ez mostani fogyatkozott állapotunkban megtartani, váradi várasunkban a borkoresomárlást egy bizonyos ideig annuentim méltán magunk számára foglalhatjuk, ha mi ezzel privatus

ember hasznából decedál, az nem egyebüé, hanem az várnak közönséges szükségére convertáltatik.

12. Fejérvár építése felől való jó végezése Kegteknek szomszéd országokban is kifutamodván, minden rendektől dícsértetett. Ez jó végezésért való hírt nevet Kegtek jó kezdésének jó continuálásával igen méltó, hogy adangeálja és miképpen kezdetinek, úgy jó végének dícsiretes hasznával egyetemben reportálja. Ennyi sok háborúság és változás alá vettetett országban mely szükséges legyen egy közönséges refugium sok számtalan főatyánkfi[aiuak] idegenek között való búdosások, szörnyő veszedelmek nyilván megmutathatják. Kegteket mi szeretettel intjük és kérjük, hogy magának és posteritásának ne szánjon megmaradására való bizonyos helyt építeni és arra a szükségre ha többet nem is (ki felette igen kívántatnék) az tavali meggyesi generalis gyűlésben rendeltetett pénz, ember és szekérbeli segítséget ez esztendőben is praestálja cum effectu azokkal az restantiákkal együtt, melyek még mind az míesekben s mind az szekerekben restálnak; kikre a tisztviselőknak legyen szorgalmatos gondjok. Az székely uraim is ilyen közönséges városnak és refugiumnak építésében, holott ő kegmeké is úgy leszen, mint szintén az nemességé, ne difficultáljanak egyenlő terhet viselni, mert az mely pénzbeli segítséget adtának, az igen kevés. Hasonlóképpen az szász uraim is, hogy jó ígéreteknek jó effectusát re ipsa megmutassák. kívánjuk, az építésben ő kegyelmeknek jobb módjok lévén, ne ő nekik mások hanem inkább ő kegmek adjanak másnak is jó példát. Az szász városok is az rakjatlan helyükkel együtt az közönséges jóra nézendő épületét kiki ereje szerént tartozzék promoteálni. Mi ez elmúlt esztendőbeli segítséget nem egyebüé, hanem Fejérvár építésére igyekeztük convertálni, az menuire elővihettük.

13. Az tavali kicsin aerarium, mely nagy segítség lőtt legyen hirtelen való szükségnek végben vitelére, az Kegteknél nyilván vagyon. Ezután is penig occurálhatnak oly véletlen szükségek és utak, kinek expediálása az Kegtek congregatióját semmiképpen közönséges nagy veszedelem nélkül nem kezd el várhatni. Hogy azért ez ilyen hertelen való nagy casusokban legyen Kegteknek mihez nyúlni, sietséggel mivel gondot viselni: szükségesképpen kívántatik, hogy Kegtek az meggyesi articulus szerént az aerarium dolgát ennek utánna is continálja.

14. Országunknak fő végháza Várad minemű nagy fogatkozásban legyen, várad kapitán uram Bihar vármegyei követ uraimmal bőségesen declarálhatják. Ha az mi jó emlékezteti eleink országunknak oltalmára főbástyánk számtalan sok költségekkel építették, tartották; szükségesképpen kívánta-

tik, hogy Kegtek is országúl annak minden szükségire, építésre, megtartására, mint szemefényére, oly szorgalmatos gondot viseljen.

15. Lippa több végházakkal, mely pusztúlt állapotall legyen, Kegtek ez elmúlt őszszel szemével jól láthatta, az kik velünk táborunkban jelen voltak. Annak is azért állapotja felől Kegtek úgy végezzen, hogy continue elegendő praesidium tartassék abban is, hogy se éléshöl, se fizetéseköl semmi időben meg ne fogyatkozzanak.

16. Minemű sok fogyatkozások és visszavonások következenék legyen minden rendek közzt ez egynehány esztendőben, de kiváltképpen mostan az sok hamis monéták miatt, sok rendbeli híveinknek arról való leveleköl értjük s Kegteknél is nyilván vagyon. Birodalmunkon kévül szomszéd országokban nemcsak el nem veszik, de gyaláznak is országúl érette. Kegtek azért mindjárašt mindenféle hamis monétáknak titkon és nyilván való ususát sub poena decreti abrogálja teljességgel és más jó igaz monétának cusiója felől végezzen, ki mind itt bein országunkban s mind a szomszéd országokban akadály nélkül elkeljen.

17. Sok szegény özvegyek, árvák több nyilván való igazságokban hátramaradott személyekkel egyetemben mely nagy szívek szakadva várják az törvényeknek kiszolgáltatását, Kegyelmetek minden gyűlésiben arról írt supplicatiójoköl megérthette, értheti ezután is. Mi azért az igazságnak kiszolgáltatását egyik fejedelmi fő tisztünknek tartván lenni: Kegteket szeretettel intjük, hogy annak celebrálása felől végezzen valóba effective, ne mondhasák méltán, hogy immár szegény hazánköl az törvények is teljességgel exulálnak.

18. Ez elmúlt őszszeli generalis gyűlésünkben is proponáltuk vala Kegteknak az procuratorok ellen való panaszolkodást, kik az causansokot csak akármely kicsin dolgokért is felette sok fizetéssel terhelik. Kegyelmetek azért moderálja úgy fizetéseket, hogy az ő munkájoknak is illendő jutalma legyen meg, az causans is penig igaz ügyének hasznát, ne kárát érezze.

19. Tanácsink közönséges tetszésekööl akkori hírekhez képest hivatunk vala be bizonyos számú hajdúvitézeket, kiknek mindjárašt hópénzt adatván, bizonyos teelő helyet és két holnapra való élest is rendeltünk vala nekik, magunk és az ország hűségére, szolgálatjára hűttel megkötelezvéin; immár hópénzek és élések elfogyván, kévántatik, hogy Kegtek azoknak bizonyos állapotjuk felől tempestive úgy provideáljon, hogy egy bizonyos helyben jó módjával megtelepedvéin, az szükségnek idején, hazánknek lehessenek kész bizonyos szolgálai.

20. Kévántatnék az is, hogy az mies emberek mījének limitatiója ne csak végeztetnék és articulusat töltené, hanem valóban exequáltatnék is minden helyeken magistratusoktól, adjiciálván az ácsok, asztalosok, kőmiesek, téglavetők [em]berinek limitatióját is, kik az építő embereknek látván szükségeket, felettőbb keztek sacczoltatni.

21. Erdély István és Betlen István uramék tavaly az portán létekbén bizonyos elmúlhatatlan közönséges szükségre kérték volt ott benn kölcsön kétszáz aranyat, kinek megadása felől ő kegyelmeket sokszor sollicitálták, csak nem régen is Mykola János uramtól megizenték, fenyegetvén azzal, hogy ha meg nem küldenék, másképpen is megvennék. Annakfelette másszor is efféle kérésekben megkezdénének követink fogyzkozni: Kegteknek azért több szükségek között legyen erre oly gondja, hogy ezután is oda bejáró követinknek szükségek occurálván, lehessen hitelek, ilyen kicsin dologgal ne idegenítsük az portán levő embereket magunktól.

(Egykorú másolat az Akadémia birtokában.)

II.

1622. m a r c z. 29.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Sicularum comes.

Generosi, egr. ac nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mindazolta is az miolta isten bennünket és hazánkából Hűségtek közöl az egész magyar nemzetnek megromlott szabadságának helyére állatására kihozott vala, mennyi szüntelen való szorgalmatosságunk és éjjeli nappali fáradságunk volt csak azon, miképpen ezeket az sok felháborodott és az egész keresztyénségnek nem utolsó veszedelmére nézendő állapotokat, legelsőbbben istenünknek nevének dicséretivel, azután nemzetünknek megmaradásával és régi törvényinek felállatásával lecsendesíthessük, ítéljük azokat Hűségtek-nél nyilván lenni. Mely igyekezetünkben mikor sem magunk sokszori életünk veszedelmét, sem számlálhatlan költségünket nem szántuk volna, végre sok szorgalmatosságunk után mindennek felett az keresztyén vérontást, és sok ártatlan községek pusztulását akarván eltávoztatni, istenünket segítségül híván, római császár ő flgvel az szent békességet végben vittük és az sok háboruságokat kévánt szép csendességre fordítottuk. Mely ő flgvel való békességnek immár istennek szent hirivel minden részeit effectualván is, és itt kin való birodalmunkat minden

jó helyben hagyván, igyekezetünket elsősorban is arra akartuk fordítani, hogy Hűségtek közé mentől hamarébb bemenvén, édes hazánkat ennyi sok munkánk és fáradságunk után, immár meglátogassuk, és ha mi fogyatkozások eddig való távollétünk miatt Hűségtek közt történtek is, mindazokat Hűségtekre való atyai gondviselésünkkel helyére állassuk. Ezekért [és egyéb] előttünk álló szükséges dolgokért az mellettünk levő tanácsink tetszéséből ad I. diem mensis Maii rendeltünk Hűségteknek országul kolosvári városunkban generalis gyűlést celebráltatni, az hol isten velünk lévén, magunk is személyünk szerint jelen akarunk lenni. Hűségteket azért intjük sőt hadgyuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint válaszsza és bocsássa bizonyos atyokfiat teljes tanúsággal, hogy Hűségtekkel egy értelemből édes hazánknek megmaradására minden jót végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in libera civitate nostra C'assoviensi die 19. Martii, anno d. 1622.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachoczy m. p.

Külsőim: Generosis egr. nobilibus supremis ac vicecomitibus, iudicibus, totique universitati nobilium comitatus Colosiensis etc. fidelibus nobis sincere dilectis.

(Eredetije Hilibi Gál László gyűjteményében.)

III.

1629. oct. közepe.

Váradai tándeszközés a hét vármegyje megtarthatása ügyében.

(V. ö. Erdélyi Orsz. Eml. VIII. 88. l.)

Paria literarum (domini Joannis v. capitanei Szatmariensis? ¹⁾): cuiusdam amici dni palatini ad eundem scriptarum.

De moderno harum partium statu illmae Dnis Vrae quaedam insinuanda duxi. Dominus Georgius Rakoczÿ hesternum die rediit Varadino, et quantum de proposito Bettleniano indagari potui, primo omnium voluit is per certos homines experiri animos tam dnorum Hungarorum partium duntaxat regni superiorum, quam ablegatorum a septem comitatibus ad conventum Varadiensem expeditorum, at videns se propositi sui scopum assequi minime posse, quae consultanda proponere

¹⁾ A berekesztett kitérölve s helyébe írva :

decreverat, in consilio publice non proposuit. Intentionem illius eam fuisse fama loquitur, ut Transylvani cum septem comitatensibus, necnon ultra Tibiscanis Haydonibus certam et infalibilem ineam ligam ac confoederationem mutuam, ab imperatore quoque Ottomannico stabiliendam atque confirmandam.

Tihaiia Vezirii Budensis proxime praeterito die Mercurii (oct. 9.) appulit Varadinum, dnus Rakoczÿ non expectans congressum eius cum principe in sequenti die summo mane discessit illinc.

Ceterum, ut quidem inaudio, conclusum est, uti septem comitatenses certos suos expediant nuncios cum literis ad suam Mattem gratias eidem agentes pro paterna sua in eos cura et tam benigna admonitione, tum vero precibus instantissimis diaetam generalem a sua Matte dnis regnicolis promulgandam efflagitantes. Copiam harum literarum suae Matti mittendarum commendarunt dno Sigismundo Loniay, Georgio Barna et Ladislao Geönczÿ ad comitatus singulos perferendam, ut si dicti comitatenses circa hoc ex unanimo voto et consensu convenerint, tum demum expediantur.

Porro fama spargitur, tam a principe, quam ab ipsismet quoque Transylvanis praefatum dnum Georgium Rakoczÿ sollicitari, ut facta in Transylvaniam migratione suam ibidem figat mansionem duraturam, arcem ac dominium Keövár dictum cum pertinentiis eiusdem ac plura insuper bona ipsi offerentibus; at oblatam respuit ille conditionem, nec habet intrandi animum.

Quantum ad valetudinem saepenominatus Bettlen solito nonnihil melius habet cauterio utens in pedibus et licet tumor utcunque iam resederit, spes tamen est exigua convalescentiae, nam et ipsam loquelam cum sat gravi quandoque facit respirandi difficultate; rerum interim publicarum administrationem solita nihilo secius ingenii curans dexteritate. Vicecapitaneo Varadiensi duos impraesentiarum ademit pagos, alteri cuidam nobili similiter in Transylvanos, item ipsum ad modernum conventum sequi nolentes severe animadvertit, pecuniam pro reatu redimendo copiosam ab ipsis extorquendo.

Quidam laborant in eo vehementer, ut a Bettlenio Joannes Bornemiza generalis Cassoviensis officio suo abdicetur, sed necdum efficere potuerunt, in locum vero domini Abaffi quisnam sit subrogandus capitaneus Tokaiensis, est adhuc in incerto.

Praedicans Cassoviensis Petrus Alvinczÿ suscepta legatione reliquorum praedicantium partium illarum profectus fuerat ad Bettlenium precibus apud eundem nomine suorum instando, quatenus pro ipsis apud regnicolas intercedere digne-

tur, uti decedente ex hac vita praedicante aliquo, cuius hereditates, bona ac iura possessionaria iurisdictioni cuiuspiam baronis vel nobilis essent subiecta relictæ praedicantiae, donec ad secundaria vota non transierint ac nomina defunctorum maritorum suorum non mutaverint, tamdiu in quieto et pacifico dominio eiusmodi bonorum per magistratum relinquuntur et ab omni servili onere ac quibuslibet solutionibus liberæ sint prorsus et immunes; at legationis huius repulsam tulerunt praedicantes.

Dominus Georgius Rakoczÿ venturus est ad me cras cum vero ex servitoribus illius alioquin familiariter utar nonnullis, sintque mihi præterea amici benevoli, quos Varadino quavis hora expecto reduces, quidquid huiuscemodi novitatum ex iis cognovero, illum Dnem Vram quantocius reddam certiore. De reliquo eandem feliciter vivere et valere exoptans.

Kivül: Paria literarum cuiusdam amici dñi palatini.

(Egykorú péld. Actorum Palatin. T. IV. kismartoni ltár.)

IV.

1630. decz. 19.

(L. Orsz. Eml. VIII. k. 54. l.)

Schulitz, vagy mint másként nevezik Sculteti Bethlen Gábor házi orvosa és ügynöke megöletésének idejére nézve történetírásunkban meglehetősen ingadozás van. Az Orsz. Eml. VIII-ik k. 54-ik lapján közölt adatoknak részben pótlása, részben kiigazítása végett ide iktatom Rákóczy György levelét nejéhez, melyben annak idejét meghatározza:

Az úristen édesem szent fiának érdeméért minden jókkal áldjon meg benneteket. Én istennek hála most is jó egészségben vagyok; ide ez estve jöttem vala, innét im ezennel megindulok. ma Gyaluban hálok, holnap isten áldomásából Kolosvárra megyek. Im most menének el az kolosváriak, ide jöttök volt előmben köszönteni és híni. Istennek hála édesem ide mindenek jól vadnak, kedvesen várnak bennünket. Kolosvárról is írok édesem, én azt akarnám bár gyakrabban írni, de vagyon már egy hete nem vettem leveledet, azért édesem írj gyakorta. Az kis doctor Scultetus most jű volt az portárol, Porumbáknál megölték, az kétség az, hogy az fejedelem asszon ölette volna meg, kin az ország igen megindult, ki akarok keresni, kinek halála kár. Kérlek édesem írj gyakorta. Adja az úristen láthassuk egészségben egymást. Amen.

Datum Bánfi-Hunyad 19. die Decembris anno 1630.

Az te szerelmes urad

Rakoczy György s. k.

V.

1634. marc. 23.

(L. Orsz. Eml. IX-ik k. 389. l.)

Instructio pro egregio Samuele Pathai secretario et hoc tempore ad Scrmam Caesm Rgque Mtem expedito internuntio nostro.

Császárhoz ő fgéhez kelletvén bizonyos dolgok végett mostani időben szolgálkat bocsátanunk; arra az hivatalra ötöt rendelvén, noha elégséges voltában és hozzánk való hűségében bizonyosok vagyunk; mindazonáltal, hogy ez, alatt megirt rövid instructiónk szerint procedáljon, ott fent való dolgainknak sollicitálásában és véghezvitelében tőle kívánjuk.

1. Elbocsátván azért tőlünk, útjában sohult ne késsék, hanem mentől nagyobb sietséggel lehet, azt úgy continuálja, hogy annak idején császárhoz érkezhessék, és ott elvégezvén dolgait, hozzánk mentől hamarébb visszatérhessen.

2. Mikor felérkezik, azon legyen, hogy császártól audientiát nyerhessen mingyárast, és az mikor ő fgével szemben léssen, mi nevünkkel illendőképben köszöntse, levelünket megadván ő fgének, és az mellett megjelentvén, hogy szóval izentünk bőven általa; ha ő fgé vagy akkor, vagy azután méltóztatik meghallgatni, álljon az ő fgé kglmes akaratján.

3. Az mikor azért akaratja léssen császárnak, hogy meghallgassa, számlálja elő illendőképben mindazokat, melyeket elől kell számlálni, és abból az szerint cselekedjék is, az mint tőlünk privata instructiója levén, elégségesképpen érti is kglmes akaratunkat.

4. Cardinal urammal szemben legyen az hül találhatja, és levelünket neki megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fgé előtt promoveálni, és azokra kívánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

5. Egyéb dolgainkat, melyeket privatim ott sollicitálni kell, cancellarius urammal ott communicálja, és ő kglnek is levelünket megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fgé előtt promoveálni, és azokra kívánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

6. Cardinal uramat emlékeztetni kell in anno 1632. Váradról magát Pathai Sámuel küldvén fel ő kglmhez, kértük vala ő fgé annuentiájának megszerzésére, ő fgét is megtanálni Pataknak kőből való szabados építése felől, halasztván ő kglme az ő fgével akkor intercedáló dolgoknak végére; minden jó akaratját ígérte vala, melyről ezen szók vadnak; circa aedificationem arcis Patak Regia Sua Mttas benigne se resolut.

Immár azért isten által, azoknak jó vége meglévén, azon jó akaratjának végben vitelére instanter kérem ő kglmét, hogy azáltal császár ő flgétől hozhassa meg az annuentiát.

7. Proponálja ezeket is azután ő kglmének, hogy mikor Patakra újabb donatiót extrahálánk, úgy lőn emlékezet az donatióban, hogy az mely új bástyát építettünk azt is summában. (igy) Egy mandatumot kell azért az kassai kamarára extrahálni, küldenének kőmives mestereket, láttatnák meg az bástyát. s adnának testimonialist, az mire intéznék.

8. Ónod is pedig minthogy véghely, az úristen megtartván, éltetvén bennünket, mindennel erősíteni akarunk; ő flge adna egy patens mandatumot, kiben engedné meg, esztendőnként vétethetnénk 60 mázsa salétromot Szabolcs vármegyében, az mely nekünk szegény fejedelemtől is meg volt engedve, mostan pedig szükségesképpen kívántatván belé az munitio, instáljon azon, hogy ő flge kétszáz mázsát engedjen vétetnünk ez jelen való 1634. Az következőben 60. Azon ónodi várnak körülötte levő palánkját is, mindenkor az gratuitus laborból szokták volt megépíteni, erről is instáljon ő flgéné, hogy parancsoljon ezután is annak praestálásárúl.

9. Palatinus az oda fel való szolgálínkat fenyegeti, illetlen dolgokkal terheli, szolgálí emberínket fosztogatják, mint az elmúlt apró szentek napján is Révai András egy ledniczei postánkat minden ok nélkül megfosztotta, melyet az közönséges békesség ellen cselekedvén, erről is satisfactiót kívánunk ő flgétől, és hogy serio parancsoljon ő flge palatinusnak, ezután afféle dolgoktól megszűnjék.

10. Jóságínk minemű insolentiákat szenvedjenek az ő flge kassai mezei hadaitúl, s az végházbeliektől is, melyekhez jóságínk közel vadnak, tudhatják mindenek; ha kimennek török vagy akár kiűzni, kóborolnak fosztnak, szokatlan sacczolatással terhelik, fogyatják a szegénységet, kiről noha az diplomában is vagyon emlékezet, de szükség hogy ő flgétől minden kapitánokra, generalisra mandátumot extraháljon, kiké mennyi legyen. Ezenkívül egy generalis protectiót is impetráljon, meg is mondja az ő flge és haza szolgálít köntösünkkel is takarni akarjuk, de az kik kóborolni kezdenék jóságínkat, ha mi esik rajtok, frigybomlásnak ne magyarulazzák.

11. Az végbeli kapitánok is akarják jóságínkat magoknak is szolgáltatni, adóztatni, hol nyilván, hol titkon megfenyegetvén őket, húzzák, vonszák, sőt vannak olyak is, kiknek lovakat, szolgáljokat az tisztviselőknak az szegénység tartja, az kassai szegény legény színe alatt, efféléltől is legyen immunis jóságúnk.

12. Vadnak uchlul jóságínkban sáros utak, iszapos,

semlyetes helyek, kiknek praefectusunktól végére menvén, minthogy azt sok bajjal kell tartani az szegénységnek, az hul vám nem volna. azt is szerezzék meg; talám Patakra is jó volna négy sokadalmat szerzeni esztendő által, alkalmas időtájban.

13. Gabrillas és Ivan vajdának voltak szegény fejedelemnél bizonyos adósságok, hogy valami nagy áru gyémánt gyűrűt, s egyéb drága köves marhákat vévén és kívánván el tőlök, szegény fejedelem semmit érettek nem adott, vagy ha mit adott volt is, visszavette, s ezektől mind marhájok, s mind azok árta oda vagon, magok emberektől bővebben megértik; melyben való jussokat mivel az vajdák nekünk conferálták, instáljon sollicite Sennyei István cancellarius uramnál, adassa meg az fejedelem asszony nyal az adósságot, mivel úgy tudjuk, az marhák most is nála vadnak, ne maradjanak kárban az jámbor elfogyatkozott vajdák.

14. Iván vajdának privatim is vagon adóssága azon fejedelem asszony nál szolgálatjában való restantia fizetése, és azon szolgálatjában az fejedelem asszony assecuratiójára való költése, kiről az eperjesi tractában is igen volt emlékezet s lőtt is emlékezet refusiója felől. Ebben is az Iván vajda emberét igyekezze mentől hasznosban promoveálni, vehesse meg az ura költségét, szolgálatját, ne kellessék az Eperjesen lett protestatiójok szerint más remediumokra lépni megvételében.

15. Barcsai Ákos által tanáltuk volt meg egyszer ő flgét salvus conductus felől, a ki mellett sine tricesimae solutione hajtathatnánk fel, valahova akarnánk, az ő flge birodalmán háromezer barmot, ezeröttszázát megigérték, de nem extrahálták az salvus conductust, legyen azon, kétezerre extrahálhassa ki s hozhassa meg is.

16. Jó álgyuöntő mestert is egyet kellene ide behíni lakóul.

17. Egy jó vasaranyazót is kellene behíni. Egy jó pattantyúst is czeibortnak valót.

18. Ha Munkácsról cum evictione et absque salvo jure alieno meg nem adják az donatiót, el ne vegye. Erről azért beszélgessen igen considerate mind Csernel Dániel deák, Emódi uramékkal, és értse meg tetszéseket, ha mit jobbat egyenlő akarathól feltaláltak hasznunkra valót, jövendőre nézve is kövessed azt.

19. Maúd dolgáról az öcsénkkel consultálkodjék, értse meg tetszését s minket is éjjel nappal tudósítson felőle.

20. Derling, Zászló tartó Pál elbocsátásáról is meg kell ő flgét tanálni, kiknek elbocsátásokat ő flge commissariusi még Eperjesen megigérték volt ő flge nevével s most is Barcsai

Ákos, s azelőtt Gávai Péter által, azt felette szorgalmasan sollicitálja.

21. Az öcsénkkel szembe légyen, az maádi dologról értelmét vegye, kit nekünk is értésünkre adjon, Dániel deáknak, Emödi Mátyásnak is értelmeket vegye mind munkácsi s maádi dologról, sőt még Csernel urammal is s praefectusunkkal is communicálja és értelmeket vegye. Az munkácsi jószágnak, faluinak számát Prásmárról megküldtük volt Dániel deáknak, azt elkérje, s az szerint igyekezze az donatiót extrahálni, de úgy, hogy palatinusnak hire ne legyen benne, mig kiveheti.

22. Zobingert tanálja meg, s kérje mi szónkkal, szabaddítsa ki Basileából az deákokat, jühessenek alá. Jó emberséggel contentáljuk, valamivel kiváltja, vagy kész pénzü, vagy viaszszal, vagy marhával kívánja.

23. Az maádi és munkácsi dologban, mi ugy hisszük, ugy extrahálhatnánk hamarébb való donatiót kedvünk szerint, ha oda fel való állapotja ő flgének nem volna kedve szerint, arra azért igen igen vigyázzon, és úgy is éljen az jó alkotmatossággal, azt el ne mulassa.

24. Cardinal uram Barcsai Ákos által való izenetiből úgy ismerjük, mintha desperatus volna ő kglme az mi megmaradásunk felől, nem is tagadhatjuk, külömb elmékedését s tanácsát remillettünk ő kglmének, s nagyubb confidentiát is. De megtart az úristen, csak ő kglmék is viseljék keresztyénül hozzánk magokat, és igaz confidentiával legyenek az mi keresztyén indulatunkhoz.

25. Mind cardinal, cancellarius uram szavára, beszédére igen igen reá vigyázzon, s akármit is jól megfontoljon, kiből idgenségeket ismerné hozzánk.

26. Egy kolosvári kalmárt küldtünk Bécsben, ha elérheti, véle hordozza, ugyis hozza alá, kárt ne valljunk vásárlásában.

27. Mindenütt szeme, füle legyen, böcsületünket meghordozza, s az oda fel való állapotokról is, az hol módja lehet, értekezzék.

28. Csomaközi urammal beszélvén, legyenek azon, hogy Czukat Lenárt vallja nekünk s maradékinknak ad utrumque sexum Magyarországbán lévő minden jószágit (excepta portione Szoboszlaiensi) ezt is cum ista clausula: si quid etiam juris haberet etc. és életében adna mindenütt egy-egy házhelyet kezünkben, hiszen jobb volna, miénk lenne, hogy sem másé; viselje szeme előtt, az mi édes atyánk mivel volt ő neki, mi is hasonlóképpen: hadd császártól extrahálhatnánk mostani alkotmatossággal consensust reá, mi assecuráljuk, valamig él, egyikben sem háborítjuk meg, holta után tisztességes takarítása

lészen, s ha valakinek res mobilist testálni akar, azokat is 1000 vagy másfél ezer forintig contentáljuk.

29. Ha pedig erre nem menne Csukat L., vagy ha menne is, de a Szabolcs vármegye ispánra parancsolatot kell császártól hozni, hogy napot praefigálván, kimenvén, és az károli tractán költ adiudicatánk szerint restituálja szoboszlai portiónkat.

A fej. kezével: Datum in arce nostra Fogaras 23. die Martii, anno 1634.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredetije Ipolyi Arnold püspök családi levéltárában.)

b)

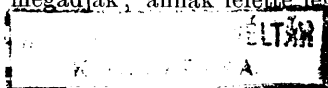
Rákóczy Pathay Sámuelnek ez alkalommal következő titkos utasítást adta:

(Az első két lap hiányzik)

ellen fejedelmi személyünknek exturbatiójára igyekezett, nem gondolván nemzetünknek romlásával; az büntettség meg, és adassék satisfactio in ea parte nekünk, holott az nem levéu, nekünk magunkra kételen gondot kell viselnünk. Ezt pedig ő klme előtt nem dissimulálhatjuk, hogy palatinus uram ő klme, teljességgel látjuk, nekünk nyugodnunk nem hágy, mind egy, mind másképpen akarván ártani, az mint ez dologban is világon tapasztaljuk, holott az ő klme leveléből írták le szórúl szóra azt az részt, melynek pariaja in transumpto vagyon és ő klme megoldvashatja. Mi haszna hát ő fgével való békességünknek, hogy ha az mikor mi abban nagy bizodalmat vetnénk, akkor legnagyobb veszedelmet tapasztalunk, mivel az nyilvánvaló ellenségnél mindenkor az titkon való sokkal ártalmasb. Mi ő fgétől egyebet nem kívánunk, hanem csak az egy igazságot és satisfactiót, melyet hogy ő fge cselekedjék, mind az végezéseknek rendi, mind pedig az ő fge császári méltóságának tekinteti kívánja.

5. Mit feleljen car(diná)l uram ezekre és micsoda itélettel legyen ez dolgokban, ezekben veszik és ahoz is alkalmaztatják magokat mind beszédekben, mind pedig az dolgoknak tovább való declaratiójokban, melyet hogy cselekedjenek is, igen kívántatik.

6. Cardinal urammal dolgokat elvégezvén, ott is ne készenek, hanem felsietvén Bécsig, mikor istennek áldomásából oda érkeznek, mivel egyéb által nem lehet, ha cancellarius uram ott leszen, őtet requirálják és mi nevünkkel köszöntvén, levelünket neki megadják; annak feletle legyenek azon, hogy

császártól ő fgétől nekik mentől hamarébb audientiát szerzeni igyekeztek.

7. Császártól audientiájok levén, mikor eleiben bocsátatnak, ő fgét mi nevünkkel igen becsülettel és illendőképpen köszöntsék, istentől ő fgének minden jókat és szerencsés hosszú életet kívánván, annak felette levelünket megadván, az mellett az minemő dolgok mostan előttünk vadnak és az melyekről ő fgét kellett requirálnunk, még azelőtt írásban concipiáltuk, előszámlálván illendőképpen az dolgoknak eredetit, és ő fgnek úgy exhibeáltuk, kérvén azon, hogy mindazokra mentől hamarébb ő fge kegyelmes választ adni és hozzánk őket visszabocsátani kegyelmesen méltóztassék.

8. Az exhibeált scriptumban pedig illik az szerént az dolgokat declarálni, tudniillik nyilván ítéljük ő fgénél lenni miólta isten bennünket az fejedelmi állapotra előállata, minemő szorgalmatosságunk ebben és teljes igyekezetünk lött légyen arra, hogy az mi igaz indulatunkat ő fgéhez és az közönséges békességnek megtartásához mutathatnók és elsőbben is az mely felháborodott állapotok nemzetünknek romlására nézvé, lánogot vetettek vala, azokat elein akarván megoltani, első gondunk is arra volt, hogy csendes békességre hozzuk, és akkor mingyárt becsületes követeket bocsátván Kassára, magyarországi palatinus urammal bizonyos tractatust instituáltunk vala; melyben ugy vezérelvén isten, mind az két részről jó véget is értünk, és azután az melyek abban hátra voltak, azoknak minden fogyatkozás nélkül való végbenviteliért, esmét fő uri követünket ő fgéhez felbocsátottuk, kik által magunkat az jó egyezségnek útja szerént ugy is declaráltuk, hogy mind ő fge és egyebek is mi bennünk nem egyebet, hanem csak egy állandó csendességnek kívánságát tapasztalhatják. De mikor elménket csak erre fordítottuk volna, nem tagadhatjuk, hogy némelyeknek az ő fge birodalmiban lakozók között ellenünk sok gonosz practikájokat és mesterséggel felkeresett ártalmas igyekezeteket nem értettük volna, az kik nem egyéb, hanem az mostani csendességnek felháborítására néztek. Kik közül Prépostvári Sigmond becsületes hivünket Zólyomi Dávid uramat ellenünk sok ígérekkel akarván támasztani, hűségünk alól el is igyekezett vonni, magát akarván ellenünk fejedelemségre promoteálni, melyben oly dolgokkal s motivákkal élt, melyek nemcsak az maga elméjétől származhattak, Lévat igérvén avagy ötvenezer forintot neki.

Mivel hogy pedig Léva nem az ő hatalmában volt, más-tól kellett annak fundamentumának lenni. Mely dolgok az maga saját kezével írott leveleiből nyilván kitétszenek, kiknek igaz pariait, melyeket in loco credibili et authentico transcu-

máltattunk, felküldvén tőlök, ő fge azokból igen világosan és kegyelmesen megláttathatja mindezeket. És noha mi az menyinyi részéből birodalmunkban Prépostvárinak jószága volt, annyiból procedáltunk ellene ez nagy gonosz cselekedetiért országunknak generalis gyűlésére evocáltatván, mindazáltal mivel maga személye az ő fge birodalmában vagyon, az diplomának praescriptuma szerént el nem mulathattuk, hogy ő fgét erről meg ne találjuk.

Mivelhogy azért az ő fge diplomája diserte azt contineálja, hogy sua mñas dnum principem in suam protectionem suscipi curet és némely nap becsületes követeinknek is ő fge szemben azont mondotta, hogy oltalma alá veszen bennünket, és assecurál, hogy ez szent békességet szentül és igazán megtartja, annakfelette sub bona fide klmes diplomájában is azont igéri, hogy tam ipse observabit, quam per et subditos suos observari faciet; Prépostvári pedig nyilván ez ellen cselekedett. Kérjük azon ő fgét, hogy előtte nézvén mind az végezéseknek articulusit, mind pedig az maga méltóságos császári és királyi személyét, ez nagy cselekedetet ne szenvedje el, hanem nekünk adjon teljes satisfactiót, megbüntetvén érdeme szerént Prépostvárit, holott ha ez nagy dolog csak így szenvedtetik el és nekünk szüntelen ez nagy félelemben kell lennünk az ő fgével való békességünknek színe alatt, mi solenniter protestálunk ő fge előtt, hogy nekünk magunkra kételen gondot kell viselnünk; mindazáltal bízván az ő fge klségében és kegyes indulatjában, reméljük, hogy ő fge ennek idein eleit veszi, és az mely veszedelmes romlások ebből származhatnának, azt bölcsen és klmesen eltávoztatja.

9. Ezek meglevén, ezután Eggenperg herczeggel szemben legyenek és neki levelünket megadván, becsülettel köszöntsék, kívánván istentől minden jókat és kedves áldásokat neki; és kérvén azon, hogy az mely dolgokról császárt ő fgét meg kellett mostan általok találnunk, legyen azon ő is, hogy ő fge resolválja cum benigna satisfactione magát nekünk; melylyel mind az jó békesség őrzésének, mind pedig az maga dicsüretes emlékezetinek és jó hírének illendőképven megfelel.

10. Azután ha kívántatik, az több urakkal, főképpen Meggau és Trautmansdorff urammal is szemben legyenek, és nekik is levelünket megadván, köszöntsék illendőképven nevünkben, kérvén azon, hogy ők is császár ő fge előtt hozzánk minden jóakarattal lenni, és az közönséges békességnek őrzését promovealni ne nehezteljék.

11. Palatinus uram hogy ha vagy udvarnál leszen vagy pedig valahol szemben kelleitük véle lenniek, ő klmét is mi nevünkkel becsülettel köszöntsék, és levelünket neki megadják,

annak felette az dolgokat, az mint immár jól értik, bővebb szóval proponálják, declarálván, hogy az mint ezelőtt is ő klme főköveteinktől értette némünemű részéből némely ellenünk való igyekezeteket, azok menniben mentek legyen, minthogy tovább nem halaszthatjuk, ő fgét is meg kellett felőle találnunk, melyek ő klnél nyilván levén, hagyjuk az maga bölcs itéletire és keresztyéni lelkiesméletire, kellett-e azt nekünk az ő fgével való békességünknek színe alatt szenvednünk, holott az Prépostvári írásiból nyilván kitetszik, honnat volt azoknak eredések, levén mások írásainak igazán leirt paraiája azok az levelek között.

Hogy ha azért az úgy vagyon az mint Prépostvári írja, hogy írással való assecuratiója és maga sem kívánta volna jobban, úgy az mennyire való fundamentuma vagyon, ítélje az egész keresztyén világ, ha nem az végezések ellen vagyon-e az? Ha pedig nem úgy vagyon és mégis azt meri írni, ítélje meg ő klme kire háromlik inkább ennek injuriája. Mű azért akarván az végezéseknek praescriptuma szerint cselekedni, ő fgét erről requiráltuk, és semmit nem egyebet, hanem csak satisfactiót kívánunk; hogy tudniillik ő fge Prépostvárit, az ki az közönséges békesség ellen ezt merte cselekedni, büntesse meg, holott mi ő klme előtt is ugyan protestálunk, hogy ha ilyen állapattal nyugodalmunk soha nem lehet, kételen magunkra gondot kell viselnünk; ha pedig valami romlás efféle practikás igyekezetekből következik és nemzetünkre való veszedelem, adjon isten előtt az számot, az kinek nyughatatlan elméjétől azok származtak.

Illik azért ő klmének hivatalja szerint úgy gondot viselni, hogy azok távoztathassanak el, melyek szoktak efféle dolgokat követni, mely ő fge után legfőképpen magának is incumbál, holott ő klme által löttek azok az végezések és maga is azokat hitivel erősítette.

12. Elhittük, palatinus uram sokat fog ezekről az dolgokról velek discourálni és contendálni is, melyekre mint kellessék felelniek, az magok okosságok őket megtanítja; tudván az dolgokat ab initio; ezt mindazáltal igen szemek előtt viselvén, hogy az mi méltóságunkat és becsületünket mindenek felett oltalmazzák.

13. Mint kellessék tovább az dolgokat urgeálni és az resolutiót sollicitálni, az üdö és az alkalmatosság őket megtanítja, melyben azt is követhetik; mindazáltal azt előttük viseljék, hogy ott idejeket heában ne töltsék, hanem az resolutiót szorgalmasan urgeálják, azon is legyenek hogy in forma decreti azt nekünk megliozzák.

14. Minden dolgokra ott igen szorgalmasan vigyázza-

nak, mindenféle szemek fülök legyen, hogy isten meghozván, bennünket mindenek felől informálni bizonyosan tudhasanak.

15. Az mi becsületünket és méltóságunkat igen előtük viseljük, úgy, hogy az ellen semmit cselekedni ne láttassanak, mind szovokban, mind pedig egyéb magok viselésében. hanem magokat mindenekből úgy viseljük, az mint nekünk tartozó kötelességek és az magok becsületi tőlök kívánja.

Ezeket küvől is ha oly dolgok occurálnak, melyekről őket nem instruállhattuk, mit kellesség azokban követniek, az üdö és alkalmatosság őket megtanítja, és az magok jó okossága, ezt igen előttök hordozván, hogy magokat mindenkől úgy viseljük, hogy azért nekünk is illendő klmességünket érdemelhessék.

G. Rakoci m. p.

(Eredetije a Nemzeti Muzeumban.)

Jegyzet: A küldetés alkalmával, melyre Rákóczy az utasítás 6-ik pontjában hivatkozik, Pathaynak köv. utasítást adta:

1632. april elején.

Instructio pro Egregio Samuele Patthai, secretario, et ad emin. dn. cardinalem Strigoniensem hoc tempore ablegato internuntio nostro.

Bizonyos nagy dolgaink végett kelletvén cardinál uramhoz mostani időben szolgánkat bocsátanunk; arra az hivatalra ötöt választottuk: kinek noha hozzánk való hűségében és erre elégséges voltában nem kételkedünk; mindazáltal hogy az reá bizott hivatalban ez alatt megírt módon szerint procedáljon, tőlle kegyelmesen kívánjuk:

1. Elbocsáttatván azért tőlünk, útját úgy igyekezze continuálni, hogy sehül haszontalan késedelmet nem tévén, az hová kívántatik, oda mentül hamarébb lehet, elérkezhessék.

2. Valahül cardinál uramat érti lenni, igyenesen oda menjen; és hozzája érkeztvén, mikor velle szembe lészen, mi nevünkkel böcsülettel köszöntse, kívánván istentől minden jókat és szerencsés áldásokat ő kgmének. Annakutánna levelünket néki megadván, jelentse meg, hogy az mely dolgokról szóval izentünk, mivel azok mind az jó egyességnek és közönséges csendességnek megmaradására néznek, ő kgame is alkalmazhassa úgy magát azoknak meghallgatására, az mint nemzete békességének őrzése tőlle kívánja.

3. Noha pedig szóval is illik concipiálni igen az dolgokat;

úgy hogy semmit azokban el ne hagyjon, és evvel mind maga dexteritásának, s mind pedig hivataljának illendőképben megfeleljen, mindazáltal írásban is comprehendálván, azután exhibeálja cardinál uramnak, úgy hogy mind azokra in scriptis feleletet is kívánjon.

4. Elkezdvén azért az dolgokat, számlálja ez szerint elő ő kgmének, tudniillik: nyilván ítéljük lenni ő kgménél, eleitől fogva, minémű igaz indulattal viseltettünk légyen mi ő kgméhez annyira, hogy sok és nagy dolgainkat in summa confidentia akarván közleni ő kgmével, abból megmutatnók, minemű teljes bizodalommal legyünk jó akaratjához. És mivel mi is ő kgmében eddég az jó és igaz sinceritásnál nem tapasztaltunk egyebet, bátran előttünk viseljük azt az bizodalmat ez után is, melyet magunkban ő kgméhez mindenkor bevöttünk. Nem kételkedvén azért, hogy ő kgmé mind az jó egységet és állandó csendes békességet s mind pedig nemzete megmaradását untalan szemei előtt viseli, akartunk mostan in summa confidentia némely dolgokat véle közleni. És noha palatinus urunk bizonyos követe, úgy mint Kéri János itt lévén mostan nálunk, közölhetjük volna palatinus urammal is azokat, mindazáltal, mi az ő kgmé hozzánk való indulatjában nagyobb remínséget vetvén és nem akarván recedálni elébbi bévött opinióunk mellől, úgy akartunk, hogy minekelőtte Kéri Jánost inmet elbocsássuk, alkalmasint fel is érjen szolgánk addég ő kgméhez és elébb adjuk akaratunkat értésére ő kgmének.

Elsőben azért azt declaráljuk, hogy némely nap látván egy levelét ő kgmének, melyet cancellariusunknak írt, jelenti abban, hogy az mely választ mi töttünk Solymosi Péter szolgája által, látja abból ő kgmé világosan, hogy nincsen kedvünk az békességhez; melyet miből ítélhetett ő kgmé, meg nem gondolhatjuk, holott megolvastván mássát választételünknek szorgalmatosan, affélét abban semmit fel nem találtunk, melyből ítélhette volna azt ő kgmé. Noha pedig választ töttünk volna eddig is arra ő kgmék; de várván levelét, melyet ír cancellariusunknak, hogy elküldött nekünk, (az melyet csak mai nap hoztak kezünkben) valakitől küldte Kgd, abban halasztottuk ő kgmék való írásunkat.

Mivel hogy pedig eleitől fogva mi semmit inkább nem kívántunk, mint nemzetünknek békességét, és állandó csendes állapotját, arra is fordítottuk minden igyekezetünket, hogy azt assequálhassuk.

Illik ő kgmének oly ítélettel lenni felőlünk, hogy ezután is békességét, nem romlását és veszedelmét nemzetünknek, (melytől mindenkor irtóztunk) akarjuk előttünk viselni. Melyre elég bizouságunk ez, hogy látván nagy szübbeli fájdalunkkal

némelyeknek az jó csendesség ellen való cselekedeteket, sok úttal találtuk meg ő fgét azoknak mind büntetések, mind pedig némelyeknek jövődöbéli igyekezeteknek megzabolázása felől: Méltó azért azt az opiniót ő kgmének felőlünk letenni és magának is bölcs ítéleti szerint igyekezni azon, hogy az mely difficultások fennvadnak, azok mind complanáltatván egy jó szeretet és tökéletes békességnek állandó állapotja szálljon közinkben. Mi eddég is ő fgéhez követünket felbocsátottuk volna, az mint mind cancellarius uramnak ígretet töttünk volt, s mind pedig ő kgmének is írtuk vala: de sincere et candide nem dissimuláljuk ő kgame előtt, hogy lévén immár példánk róla, az mint tavaly is böcsületes követeinket csak Bécsben is két egész holnapig tartóztaták héában és majd azt mondhatjuk, hogy csak semmivel is bocsáták le, kívánságinkra nézvé; tartunk attól, hogy most is úgy ne légyen; melyből sok nagy difficultások és idegenségek is jühetnének ki. Hogy azért az ő kgméhez való igaz confidentiánkat megmutassuk ebből is, akarunk elsőben ő kgmével communicálni azokat, melyek felől kell ő fgét megtalálnunk és censuráját is venni azokból, hogy mi is mind alkalmatosan tudjunk felőle gondolkodni, s mind pedig az előttünk álló dolgokhoz is alkalmaztathassuk illendőbbképpen magunkat. Kivévén azért az békességnek háborgatói, és azok között Praepostvári ellen való kívánságunkat, melyről ő fgét immár sok úttal megtaláltuk, és várjuk is kgame akaratját abból ő fgének, és azért abbéli declaratiókkal ő kgmét nem fárasztjuk. Látjuk, hogy nagy difficultást tartuak ő kgame az munkácsi állapotban, melyből mi ezelőtt is, az mint tavaly is, követeink. ő kgmének böségesen declaráltuk; semmit egyebet nem kívántunk az közönséges igazságnál, s most is nem kívánunk: mindazáltal ez dologból minden igyenetlenséget, mind az fejedelemasszony részéről és egyébből akarván teljességgel componálni, ilyent találánk fel leghasznosb útát az fejedelemasszonyra nézve is, hogy mivel immár kiment ez országból, és hogy visszajűjön, nem remilhetni, és más módon is jobb ott fen lakni; jövődöben is újabb változásokra igyenetlenségekre hogy semmi ok fen ne maradjon; noha az fejedelemasszony holta után az egész summát, életében pedig felét, az mi gyermekünknek kötötte s adta, és mi váraozván, minden fizetés nélkül juthatnánk Munkács várához, de sok respectusokat forgatván szemeink előtt, készek leszünk bizonyos terminusok alatt az fejedelemasszonyt kétszázezer forintról kész pénzül contentálni, ő fge előtt azon instálván, hogy az háromszáz ezer forint summa inscriptiót méltóztassék nekünk megadni kegyelmesen (*Rák. toldása*) és az mi fiú ágon lévő maradékinktól ki sem váltani.

5. Az munkácsi dologból ez lévén az mi declaratiónk,

mivel abban eleget forgott, és jól tudja eleitől fogva végig minden állapotját: az szerint ha mi oly obiectiói lennének is cardinál uramnak, melyekről instructiónkban emlékezetet nem tehetünk; meg tudja ítélni, mint kellessék azokra felelni, observálván mindenekben becsületünket és hasznunkat, nekünk tartozó hivatalja és kötelessége szerint.

Cardinál uramnak pedig szóval is minden discursusit kívántatik úgy uncipiálni és eszében venni, hogy nekünk mind azokat fogyatkozás nélkül referálhassa és bennünket mindenekről voltaképpen informálni tudhasson.

6. Az fejedelemasszonyyal való dolgot és munkácsi állapotot elvégezvén, declarálja azután azt, hogy második kívánságunk követünk által az lenne ő fgétől, az mint tavaly is proponáltattuk volt: hogy noha vadnak végezések az diplomában, hogy az ónodi várunkban ő fgének kapitányját szükségnek idején, és praesidiumát bevegyük; mindazáltal az mi részünkről igen nagy és káros tekintetek lévén az törökre nézve abból előttünk: melyeket követeink ezelőtt ő kgmének bőségesen megmondottak: kívánjuk azokra nézve még is, hogy abbeli végezés melioráltatnék in ea parte; mely dologból ő kgame ez elmúlt esztendőben is igen jól és az közönséges igazságnak módja szerint declarálta volt követeinknek censuráját. De mások ellenök való nem jó igyekezetek miatt mind interturbáltván az dolgok, nem lehetett semmiből válaszunk ő fgétől. Hogy azért mostan is ő kglme ne neheztelje abbeli censuráját declarálni, szeretettel kérjük.

7. Harmadszor erről is kelletnék ő fgét követünk által megtalálnunk; az mint ezelőtt is egynehánszor megtaláltuk volt: mivel Magyarországnak lévő jószágunkon szenvedhetetlen dolog, az mely dúlásokat és pusztításokat tettek, és tesznek is unctionként az ő fge fizetett szolgálai, egyébütt is mindenütt, és főképpen Szendrő körül az szendreiek, nem lévén semmi tekintetünk belőlle, minden tereh viselésre is reá erőltetik mindenütt lévő jószáginkat: ő fgét kérnök azon, hogy ebből lenne tekinteti személyünknek, melioráltatván in ea parte az végezések is, úgy, hogy az mi jószágink mindenféle szállóktól lennének immunisok; és tapasztalhatnók meg ugyan valóságosan az ő fge ebbeli hozzánk mutatandó keglmes jó akaratját; mivel nem tagadhatjuk, hogy igen nagy injuriánkra nem volna ez dolog; melyből nem egyességnek és szeretetnek, hanem idegenségnek és visszavonásnak kell ezután is mindenkor következni.

8. Negyedszer ő fgét akarnók erről is requirálni; mivel ez előtt még uraságunkban mutatta volt abbeli kegyelmességét hozzánk az pataki várunknak épületiből, hogy föld és fa épületeket szabadossan csináltathassunk köbéli épületen kívül:

kérvén azon ő fgét, hogy mutatná ebből is tovább való kegyelmességét, és az kőből való épületeknek is kegyelmesen annuálna; melyből semmi illetlen dolgot nem kívánnánk ő fgétől.

9. Akarnók ő fgét az mádi állapotról is megtalálni; kérvén azon, hogy bódog emlékezetű eleinek collatióját ő fge confirmálni méltóztatnék. Ha egyebeknek mi practensiója volna ellenünk, törvény lévén előttök, prosequálnák annak módja szerint.

10. Ezt is kívánnók ő fgétől, hogy noha az ország articulusa szerint is: mely Anno 1630. emanáltatott, hozzá juthatnánk Tarczalhoz, mindazáltal, hogy hamarébb lehessen kezünkben jutása, azt is kívánnók restituáltatni.

11. Tudjuk pedig, hogy ő fgétől Regécz várát sokan kívánják: instálnánk azon is ő fge előtt, hogy méltóztatnék pénzünk után nekünk conferálni; melyben hogy ő kgme fáradságát, és törekedését interponálni is ne neheztelje, szeretettel kérjük, és igen kedvesen is vesszük ebbeli jó akaratját ő kgmétől: Noha pedig Mád immár elkelvén tőlle, kissébb léssen jószága, s talám ő fge többet is adhatott az jószágában inscriptióban; mindazáltal másfélszázezer forintot megaduánk érte.

12. Annak felette hogy az császár ő fge birodalmában ötezer muskatér puskákat vétethessünk pénzünkön, arra is ő fgétől annuentiát kíváununk.

13. Az Borsod vármegyei főispánságot is örököszen maradékiunknak adni kívánnók ő fgétől.

14. Mindezek után pedig mivel az közönséges békesség ennélkül jól meg sem állhatna; kívánnók ő fgétől, hogyha mi idegenségek és egyéb oly dolgok az végezések után is utrocitroque mindkét felől estek volna, azok in perpetuam oblivionem et amnistiam mennének, és teljességgel sopiáltatnának, ezután pedig maradna az egy állandó tökéletes békesség és őriztetnék is mindenik részről úgy, hogy ne adatnék annak háborítására senkitől oly ok, mely ártalmára lehetue az jó egyességnek és nemzetünknek csendes békességes megmaradásának.

15. Ezek lévén az mi ő fgétől való kívánságink in generali, melyeket felküldendő követünknek proponálni kellene: az mint feljebb is íratuk, mivel példa lévén előttünk az tavali állapot, és követeinknek haszontalan költségek, fáradságok, azt örömet akarnók elkerülni, hogy héában való dologban ne fáradnánk, és az időt is károsan ne vesztenők. Ez okon akartuk mind ezeket in summa confidentia közleni ő kgmével: kérvén azon még is, hogy jó ítéletit, és censuráját ezekről minékünk declarálni ne neheztelje. Mely dologban ha mi fáradságot, és munkát is cselekszik ő kgme, mindenek előtt nagy dicséretire és jó emlékezetire léssen ő kgmének: Mi is pedig hozzánk való

jó indulatját ennél is inkább megtapasztalván, szeretettel való kedveskedésünket és jó akaratunkat fogjuk mindenkor ő kgmé-
hez mutatni.

16. Mindezeket az feljül megírt dolgokat igen observálja, hogy ne csak conceptusában vegye, hanem illendőképpen írás-
ban is comprehendálja és az relatió után exhibeálja is cardinál
uramnak in scriptis, kívánván azt ő kgmétől, hogy in scriptis
declarálja rendszerint mind azokra ő kge is censuráját, és
jó ítéletit: azon is legyen minden úton, hogy úgy hozza meg
minekünk, láthassuk valóságosan mindazokra való tetszését,
és mi is vehessünk elégséges ítéletet belőlle.

17. Ide való állapotok felől hogy ha tölle fog cardinál
uram kérdezkedni, azokra mit kellessék felelni, az maga okos-
sága megmutatja, melyből az mi illendőbb, azt is kövesse, előtte
viselvén mindenből hozzánk való kötelességét és az maga hi-
vatalját.

18. Minden oda való dolgoknak és állapotoknak igyekez-
zék igen szorgalmatosan végére menni és minket mind azokról,
igazán és fogvatkozás nélkül informálni. Ezeken kívül is pedig
valami illendő, mindenből azt kövesse, hagyván azt az maga
okosságára. és jó industriájára, nekünk tartozó igaz hűségére
is, melyben hogy fogvatkozást hivatalja szerint nem is térszen,
elhittük; ott pedig haszontalan késedelmet ne tégyen, hanem
mentől nagyobb sietséggel lehet, igyekezzék hozzánk vissza jüni.

G. Rakocy m. p. (P. H.)

VI.

1635. s e p t e m b e r.

(L. Orsz. Eml. IX. k. 438. l.)

Ad sermam cram rgmque Mttem dnum cltsumm
demissum memoriale Danielis Hrabecii, ad eandem ab illmo
principe ac dno Georgio Rakocy Transylvaniae principe etc.
in negotiis infrascriptis expediti.

Sub proxime praeterito diaetae Soproniensis termino illam
fuisse S. C. Rgque Mttis decretalem resolutionem, granter
recognoscit illmus Transylvaniae princeps, dnus meus beni-
gnissimus, quod nimirum Sua Mttas benigne contenta esse velit.
ut inscriptionales super arce et bonis Munkacs juxta formam
et modum postulationis eiusdem dni principis eo temporis per
abegatos suos Mtti Suae scripto peculiari repraesentatum
emanentur. Levatis itaque jam per cameram Mttis Suae Scepu-
siensem in rationem auctionis summae quinquaginta floren-
rum hungaricalium millibus, superest, ut Mttas Sua serma

inclytae cancellariae suae hungaricae clementer demandare dignetur, quo expeditionem praetactarum literarum inscriptionalium maturet et jam nunc ad iteratam dñi principis instantiam modo Sopronii expedito, ibidemque factam superinde resolutionem extradare non differat.

Pro annuentia structurae lapideae circa arcem Sarospatak dñus princeps apud scram Mttē Suam et anno praeterito et Sopronii medio mandatariorum suorum obnixē laboravit, hactenus ea obtenta clementi oblatione, quod camera Scepusiensis super perustratione eiusmodi structurae et fabricae ordinationem pro ulteriori Suae Mttis resolutione acceptura esset. Quod siquidem hucusque ob immensam curarum et occupationum Suae Mttis molem in suspensio relictum fuit, memoriae Mttis Suae repraesentandum esse dñus princeps voluit, ut jam decretum pro concipienda medio architecti idea et designatione moliendae fabricae, exindeque subsequenda relatione ad praefatam cameram Scepusiensem clementer elargiri dignetur.

Qua ipsa occasione novum etiam illud propugnaculum, quod Sua Mttas in seriem et numerum aestimationis aliorum aedificiorum in futurum construendorum tenore novissimae inscriptionis arcis Sárospatak assumere gratiose voluit, aestimare possit.

Non sine displicentia dñi principis accidit, quod contentatio serenissimae principissae Catharinae Brandenburgicae ex parte eiusdem in dies protrahatur: cum suae clt̄dnis ea sit non postrema sollicitudo, animum tali cura exoneratum habere, dignetur Mttas sua suam Srntem et eos, quorum interest, clementer admónere, ut postergatis quibusvis pro relationum cautelis justam sui contentationem paratis pecuniis et si res postulaverit, bonorum excisione fiendam acceptare, generalemque superinde quietantiam dare non differant.

De sale nitro Mttas Sua s. Sopronii benigne se se resolvere dignata est, ordinaturam esse, ut capta informatione, quantum copia haberi queat, ad principis quoque usus concedi non difficultetur. In hoc etiam negotio sua Clt̄do effectivam jam expectat a Sua Mtte annuentiam.

Professores qui sub clientela dñi principis in Transylvania degunt quam grandem passi sunt in rebus et suppelectili ipsorum jacturam, ubi Scrae Crae Mttis suae commissarius Paumgartnerus in mandatis accepisset, ut bona Norimbergensia, Ulmensia et aliorum rebellium quae tum temporis Ratisbonae asservabantur, confiscaret, Scrae Mtti Suae Sopronii etiam medio ablegatorum dñi principis repraesentatum fuit: verum eo temporis sub ipsum comitiorum finem ob mul-

tiplicem negotiorum congeriem resolutio obtineri non potuit. Instat iterato dnus princeps penes damnificatos illos professores, ut cum nullum commiserint rebellionis crimen, ipsis bona per commissarios ablata restituantur, vel aequivalens eorum precium persolvatur, factura in eo Mttas Sua Scрма, pro innata sua clementia, quod juris communis aequitas postulat.

Clementer meminisse dignatur Sua Mttas oppidum Maad cum universis pertinentiis dno principi et fratri eiusdem comiti Paulo Rakocy juxta tenores et continentias diplomatis Eperiesiensis ab eadem Sua Mtte optimo jure collatum esse. In quod ubi legibus patriis requirentibus statui et introduci se se legitime curassent, ab aliis parium, sed potissimum a fisco Suae Mttis regio, nihil omnino contrarietatis imminere sibi sperabant; per cameram tamen Suae Mttis Scepusiensem, nescitur quibus ex respectibus, praemissae statuti ratione cujusdam praedii Eösed vocati ab antiquo ad dictum oppidum Maad possessi, nomine fisci Mttis Suae regii contradictum extitit; omnino (uti dnus princeps sibi persuadet) praeter intentionem et commissionem Mttis Suae scrmæ, quae tantum abest, ut aliquid juris ibidem pro se reservasset, ut potius contra alios etiam impetitores sufficientissimam in se se assumsisset evictionis cautelam. Nam alioquin quemlibet de privilegiis suis dubitare oporteret, si quae semel per Mttem Suam ex plenitudine regalis auctoritatis, cuiusmodi fidelium suorum conferuntur, eadem per fiscum Mttis Suae regium ad invalidandam telis contradictionum impetantur, qua ratione fiscus ipse actor et evictor esse dignosceretur. Praedium autem illud antiquam esse ad dictum oppidum Maad pertinentiam metisque et limitibus ejusdem ab annis 69 includi pacifice, in comperto est. Tam apparentem itaque et manifestam eiusdem oppidi pertinentiam impertinens fuisset et inusitatum in serie donationis nominatenus inserere, quo modo neque in literis donationalibus piaereminiscentiae quondam dni parentis praetitulorum modernorum donatariorum per divum quondam imperatorem Rudolphum augustissimae recordationis, elargitis (quas ipsas literas moderna Sua Mttas tam diplomate suo Eperiesiensi, quam peculiaribus literis suis confirmationalibus ratificare dignata est) inserta habetur, nihilominus in illud etiam praedium tanquam unum pertinentiarum membrum, virtute tantum clausulae cum universis pertinentiis eo adhuc tempore praememoratus dni principis et fratris eiusdem parens legitime sese introduci fecisset, nulla penitus per cameram aut fiscum Suae Mttis regium in toto vel in parte contradictione celebrata. Admissa itaque benigne hac juris ipsorum aequabi-

litate Mttas Sua dignetur camerae suae Scepusiensi serio demandare, quo contradictione antedicta solemniter remissa, sinant suam Clsdnem et fratrem eiusdem beneficio Suae Mttis illibate perfrui, oppidumque Maad cum suis pertinentiis, inter eas praedio etiam Osed, instar antecessorum possessorum quiete et pacifice possidere.

Instat diligenter dñs princeps penes Thomam Debreczeny et Matthiam Saary, servitores suos, ut supplicationis eorum Sua Mttas Scerma clementer rationem habere dignetur.

(Másolata, herczeg Eszterházy kismartoni ltárában levő gyűjteményben.

IGAZÍTÁS.

A 356. l. 12-ik sorban »Coredi János« helyett olvasd »Serédi István.«

Az 512 l. 15-ik sorban alól »akár kiüzni« helyett olvasd »akárki üzni.«

TARTALOM.

XXIII. Fejezet. 1637—1648.

	Lap.
I. 1637. okt. 8—16. Fehérvári országgyűlés	3
II. 1638. apr. 23—maj. 16. Fehérvári országgyűlés.	14
III. 1638. jul. 1—20. A deési terminus	24
IV. 1639. maj. 1—20. A fehérvári országgyűlés	33
V. 1640. apr. 24—maj. 17. A fehérvári országgyűlés	44
VI. 1641. apr. 23—maj. 14. A fehérvári országgyűlés	53
VII. 1642. febr. 16—marcz. 3. A fehérvári országgyűlés.	57
VIII. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés	64
IX. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés	66
X. 1643. sept. 10—nov. 3. A besztérczei terminus	72
XI. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés	78
XII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés.	82
XIII. 1646. marcz. 11—17. A fehérvári országgyűlés	84
XIV. 1647. marcz. 16—apr. 10. A fehérvári országgyűlés	91
XV. 1647. oct. 14. Gyalai részgyűlés	94
XVI. 1648. marcz. 16—apr. 18. Fehérvári országgyűlés	96

Törvények és Okiratok.

I. 1637. febr. 12. A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadai- val ne szálljon be Brassóba	101
II. 1637. apr. 28. III. Ferdinánd válasza Bogádynak s Réznek	102
III. 1637. maj. 5. Szalánczy jelentése a fejedelemnek, melyben előterjeszti a megyesiek panaszát az adóbeszedése körül elkövetett visszaélések ügyében	105
IV. 1637. julius. Bogádi s Klobusiczky követsége Bécsbe : a) Utasítás Bogádinak a császárhoz küldött követnek	108
b) 1637. jul. 21. Klobusiczkyknak adott utasítás	110
c) 1637. jul. 21. A Bogádinak küldött pótutasítás	112
V. 1637. aug. 6. Máté vajda megsegítése ügyében Kornis Sig- mond tanács úrnak votuma	116

	Lap.
VI 1637. oct. 8—16. A fehérvári részgyűlés törvényei s irományai :	
a) A fejedelmi előterjesztés s articulusok	121
b) 1637. oct. 20. Tudósítás az országgyűlés lefolyásáról	123
VII. 1637. oct. 31. Rákóczy levele a cancellárhoz : némely erdélyi dolgokról tudósítja	124
VIII. 1637. oct. 31—nov. 18. Vásárhelyi követsége Erdélyben :	
a) Rákóczy a cancellárnak : tudatja Lupul támadását s gyors segílyt kér	126
b) 1637. nov. 18. Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratok	128
IX. 1637. decz. 4. Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról	130
X. 1637. decz. 17. Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiaiak letették az esküt	131
XI. 1638. febr. 1. Az erdélyi ügyekről küldött értesítések	133
XII. 1638. marc. 21. Meghívó az apr. 23-ára hirdetett országgyűlésre	134
XIII. 1638. apr. 23—maj. 16. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai :	
a) Az articulusok	135
b) 1638. máj. 7. A szebeniek térítvénye	150
c) 1638. maj. 10—13. A kolosváriak térítvénye	152
d) 1638. maj. 10. A Mikesek nótapere	155
e) 1638. maj. 23. Az unitárius könyvek elkobzása	165
XIV. 1638. jul. 3. Tassy Gáspárnak, Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése	168
XV. 1638. jul. 1—16. A deési complanatio :	
a) 1638. jul. 1—7. A regnicolaris deputatio végzései	174
b) 1638. jul. 14. Pécsy Simon nótapere	182
c) 1638. jul. 15. Vallon Borbála és Pécsy Judit nótapere	190
d) 1638. jul. 15. Pécsy Susanna és Krisztina nótapere	191
e) 1638. jul. 15. A szombatosok nótaperében ítélet	191
f) 1638. jul. 16. Ítélet a szombatosok nótaperében	195
g) A »Formula administrandi« elkobzása	201
XVI. 1638. jul. 27. Rákóczy hadkészületi parancsa	202
XVII. 1638. jul. 27. Melith Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli	202
XVIII. 1638. sept. 20—30. Csernel és Pathay követsége a császárhoz :	
a) 1638. sept. 20. Rákóczy megbízó levele	205
b) 1638. sept. végéről. Csernel és Pathay előterjesztése a császárhoz	206
XIX. 1638. nov. 2—9. Szombatos perek a beszterczei terminuson :	
a) 1638. nov. 2. Az unitarius zsinat ítélete	208

	Lap.
b) 1638. nov. 8. Paczolayné pere	210
c) 1638. nov. 9. Pécsy Margit térítvénye	212
d) 1638. nov. 11. Kéréslevél Pécsy Simonért.	213
XX. 1638. oct. 26. A Rákóczy és Lupul vajda közt létrejött kiegyezés	216
XXI. 1639. maj. 1—20. A Gyula-Fehérvárra hirdetett ország- gyűlés törvényei	217
XXII. 1639. apr. 16—június közepe. Bercsényi Imre követ- sége Rákóczyhoz :	
a) 1639. april 16. Ferdinánd levele Rákóczyhoz	226
b) 1639. majus 26. Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár	227
c) 1639. maj. 26. Rákóczy válasza Ferdinánd levelére	228
d) 1639. június közepe. Bercsényi jelentése erdélyi kö- vetségről	230
XXIII. 1639. jul. 25. Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz : hogy miért nem kap választ a Bercsényitől küldött pontokra	240
XXIV. 1639. aug. 20—29. Törös követsége Rákóczyhoz :	
a) 1639. aug. 20. Törös beadványa a fejedelemhez	242
b) 1639. aug. 29. Rákóczy válasza a császárhoz	243
c) 1639. aug. vége. Törös jelentése aug. 21—29-ki kö- vetségről	244
d) 1639. novemb. 21. Rákóczy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Törös követségét illetőleg	253
XXV. 1639. sept. 7. Eszterházy izenete Rákóczyhoz Bogádi András által	254
XXVI. 1639. nov. 6. Bogádi második követsége :	
a) Esterházy válasza Rákóczynak	259
b) 1639. nov. 6. Esterházy újabb emlékirata	260
XXVII. 1640. jan. 25. Utasítás Gaudí és Ujlaki számára, kiket Rákóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött	263
XXVIII. 1640. febr. 1—10. Forgács Zsigmond követsége Rákó- czyhoz :	
a) 1640. febr. 3. Forgács beadványa Rákóczyhoz	265
b) 1640. marc. Forgács követjelentése	268
XXIX. 1640. marc. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre	275
XXX. 1640. apr. 24—maj. 17. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai :	
a) A törvények	276
b) Máté vajda követének jelentése a fehérvári ország- gyűlésről	288
c) 1640. maj. 9. Rákóczy levele az országgyűlés folya- máról	289

	Lap.
d) A cath. rendek tárgyalása Rákóczyval a sérelmek orvoslása ügyében	290
e) 1640. maj. 15. Az országgyűlés zárünnepélyére be- rendelt urak jegyzéke	294
XXXI. 1640. jun. 29. Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára	295
XXXII. 1640. aug. 17—sept. 22. Ifjabb Rákóczy György beig- tatása a váradi kapitányságba	297
XXXIII. 1640. sept. 1. Rákóczi válasza a császár leveleire, mely- ekkel őt a határvillongások kiegyenlítésére hívja fel	300
XXXIV. 1640. decz. 12. Esterházy által Rákóczynak küldött séreلمي pontok	301
XXXV. 1641. marc. 3. A gonosztevők üldözésére kiadott utasítás	304
XXXVI. 1641. marc. 16. Esterházy izenete Rákóczynak Bor- nemisza Páltól	307
XXXVII. 1641. apr. 23—maj. 14. A gyulafehérvári országgyűlés által hozott törvények	310
XXXVIII. 1642. febr. 10. Az egri püspök levele a császárhoz, mely- ben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyű- lés ily szokatlan időben hivatott össze	319
XXXIX. 1642. marc. 6. A fehérvári országgyűlés irományai közül	320
XL. 1642. febr. 16—marc. 9. A fehérvári országgyűlés tör- vényei	320
XLI. 1642. jun. 20. A fejedelem elrendeli, hogy Fehérvártt az országháza építéséhez hozzáfogjanak	333
XLII. 1642. jun. 20. A fejedelem rendelete a jelvényeket meg- hozó kapucsi basa ünnepélyes fogadása ügyében	334
XLIII. 1642. jul. 29. Rákóczy Kassaynak, Lupul vajda beütési szándékáról értesíti	334
XLIV. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés limitatiója	335
XLV. 1642. aug. 27. Homonnai János a császárnak : Rákóczy- ról híreket ír	338
XLVI. 1642. oct. 15. Máté vajda Rákóczynak : tudatja hogy a béke helyreállott	340
XLVII. 1642. oct. 24. A szászok limitatiója	341
XLVIII. 1643. jan. 24—febr. 14. Követjelentés II. Rákóczy György és Báthory Zsófia menyezőjéről	353
XLIX. 1643. febr. 7. Rákóczy Esterházynek : válaszúl a Lónyay által tett izenetre.	362
L. 1643. marc. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre	363
LI. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés tör- vényei	363

LII. 1643. apr. 16—maj. 21. Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi rendekhez :	
a) 1643. apr. 16. Ferdinánd utasítása	377
b) 1643. maj. 18. A rendek válasza a császárnak . . .	379
c) 1643. apr. 30—maj. 20. Örsy jelentése követségéről .	380
d) Örsi jelentése magános kihallgatásáról	385
e) Örsi jelentése a fejedelemmel s fainál tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról	387
LIII. 1643. jul. 16. Trauzner lengyelországi követjelentése .	391
LIV. 1643. sept. 11. Forgács Zs. jelentése a császárnak az erdélyi mozgalmakról	398
LV. 1643. october. Kéry követsége Rákóczyhoz :	
a) Rákóczy ultimátuma a császárnak	401
b) Esterházi válasza a Kérytől küldött levélre	406
LVI. 1643. nov. 15. Rákóczy Zsigmond beiktatása a székely generalisságba	409
LVII. 1643. decz. 7. Meghívók a gyulafehérvári országgyűlésre :	
a) Fejérvármegyének	410
b) Rác Ádámnak	411
LVIII. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés törvényei .	411
LIX. 1644. marc. 26. A lengyel király felajánlja közvetítését a béke helyreállítására	418
LX. 1644. junius 9. Rákóczy utasítása Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábíriák, hogy támadási szándékával hagyjon fel	419
LXI. 1645. febr.—majus. Bethlen Ferencz és Baksi István követségei Lengyelországban :	
a) 1645. febr. 25. Bethlen Ferencz jelentései	423
b) 1645. maj. 25. Baksi István jelentése	425
c) 1645. junius 10. Baksi István levele Debreczenihez tárgyalásairól.	429
LXII. 1645. marc. 6. Meghívó a fehérvári országgyűlésre .	431
LXIII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés törvényei	431
LXIV. 1646. marc. 11—27. A fehérvári országgyűlés törvényei	436
LXV. 1646. őszén. Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a királyljal kötendő véd és dacszövettség ügyében	442
LXVI. 1647. jan. 25. Meghívók a marc. 24-re hirdetett országgyűlésre :	
a) Lázár Györgynek	451
b) Tőhérvármegyének	452
c) Deés városának	453

	Lap.
LXVII. 1647. febr. 20. Ujabb meghívó a jan. 25-iki országgyűlésre	453
LXVIII. 1647. marc. 16—apr. 10. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai:	
a) A törvények	454
b) A Péchy örökösök folyamodása a Balásfálvát illető irományok ügyében	460
c) 1647. apr. 9. A rendek levele a török adóemelés ügyében Szalánczyhoz.	461
LXIX. 1647. Meghívó a Lukács-napi terminusra	464
LXX. 1647. october 14. A gyalui részgyűlés levele Szalánczyhoz adóügyben	465
LXXI. 1647. oc ^t 26. Kamuthy László nótapere	465
LXXII. 1647. oct. 27. Meghívó a deczemberi terminusra	473
LXXIII. 1648. febr. 5. Meghívó a fehérvári marc. 16-diki országgyűlésre:	
a) Lázár Györgynek	474
b) Deés városának	475
LXXIV. 1648. marc. 16—apr. 28. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai:	
a) A törvények	475
b) 1648. marc. 20. Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére	490
c) 1648. apr. 15. A rendek múlt évi határozatukat a portai felterjesztés ügyében megerősítik	493
LXXV. 1648. őszén. Göcs Pál követsége Radzivil herceghez:	
a) Rákóczy utasítása	494
b) Rákóczy levele Radzivilhez	495
LXXVI. 1648. sept. 2. Rákóczy utasítása Sebessy Miklós. Oláhországba küldött követe számára	497
LXXVII. 1648. nov. 28. II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja. a fejedelem halálát tudatja	500

Pótlék az erdélyi országgyűlési emlékekhez.

I. 1615. maj. 3. Bethlen Gábor propositiója a rendek elé	502
II. 1622. marczius 29. Bethlen levele a béke megkötése ügyében	507
III. 1629. october közepén. A váradi tanácskozás	508
IV. 1630. deczember 19. Rákóczy György levele feleségéhez. Sculteti megöletéséről értesítvén őt	510
V. 1634. marczius 23. Pathay Sámuel instructiója	511
VI. 1635. september. Hrabecz Dánielnek. Rákóczy követének emlékirata a császárhoz	524

